

## Mitka Gribceva - Seni Halk Adına Ölüme Mahkum Ediyorum

### Birinci Kesim

#### Birinci Bölüm

Çok yıllar geçti o zamandan beri, ama çocuklar: "Anne, bize çocukluk günlerinden birşeyler anlat," dediler mi gözümün önünden sinema şeridi gibi, iyi ve kötü türlü anılar geçer. 1916 yılında doğdum. Köyde küçük, viran bir evde oturuyorduk. Kulübeye benziyordu evimiz, ancak bir metre kadar yüksekliği vardı yerden. Saklambaç oynarken çok kez evin üstüne çıkar, bacanın ardına saklanırdık. Bir iki kiremit de kırdık mı, annem adamakıllı pataklardı bizi, çünkü ekmeğimizden kesmek gerekiyordu onarımı için. Beş çocuktuk, dördü oğlan biri kız. Hepimiz hasır döşeli geniş bir sedirde, bir örtü altında yatardık, iki kaba kilimimiz vardı, birini altımıza döşer, diğerini de örtünürdük. Odanın yarısını kaplıyordu sedir. Geri kalan toprak sıvalı döşemede birkaç alaca testi ile anneme düğününde sağdıçının hediye ettiği iki bakraç vardı dizili. Yılların kararttığı alçak bir sini, üç ayaklı birkaç iskemle ve köşede bir de sandık; işte bunlardan ibaretti bütün ev eşyamız. Annem iri yapılı, ama hastalıkların ve yoksulluğun işkencesinde ezilmiş bir kadındı. Öreksi daima belinde, sümek eğirir

ve bize gençliğinde başından geçenleri anlatırdı sık sık. Biz de Makedonya Bulgarlarının katliamlardan nasıl kaçtıklarını, haydut çetelerini, amcası komita Makedon Hristo'nun mertliğini, ağzımız açık, merakla dinlerdik. Beyler, komita Makedon Hristo ile başa çıkamayınca, bütün sülalesini kovmuşlar, dedem kalabalık ailesiyle yurdunu terkedip Bulgaristan'a gelmek zorunda kalmış ve Lukovit'e bağlı Radomirski köyüne yerleşmiş.

Sonra annem bu firar sırasında büyük kardeşlerinden Hristo ile Kosta'nın yolda nasıl kaybolduklarını, babalarının yıllarca onları Bulgaristan'da nasıl aradığını anlatırdı. En sonunda bulduğu zaman onlar artık evliymişler. Hristo, Byala Slatinan'ın Sirupen köyünde papazın evine sığınmış. Büyüdüğü zaman papazın kızını "kandırmayı" başarmış ve evlenmiş onunla. Kosta ise bir alayın oğlu olmuş, orada büyüüp yetişmiş.

Annemden bu gerçek hikayelerle birlikte türlü şehzade, kahraman çoban ve birçok dev masalları da dinlerdim, heyecanlanırdım, uykularım kaçardı.

Babanım üvey bir kız kardeşi vardı. Mita idi adı, Mita Kukavka. Çocuğu olmuyordu. Bir gün evimize geldi, uzun uzun birşeyler nsılđastılar babamla. Ve sonunda "Peki, vereceğim," dedi babam.

Annem ağlayıp sızıyor, kuru bağırma basıyordu beni.

Anladım, bu yabancı kadın beni almak, annemden, kardeşlerimden, evimden, oyunlarımdan koparıp ayırmak istiyordu.

Gözleri yaşaran anneme baktım, kaşları çatılan babama baktım ve bilmem nereden bir cesaret geldi bana, ayağımı yere vurarak: "Hayır istemiyorum. Gitmeyeceğim," dedim.

Evimizde ataerki bir düzen vardı. Babamın dediğı dedikti.

Ne ağabeylerim, ne de annem karşı koyabilirdi. Hiçbir şey demedi babam, sadece bastona uzandı. İlkinde, ikinci ve hattâ üçüncü vuruşunda da sustum, sonra bağırarak avluya kaçtım.

Yeni "annem" olacak kadın yine birşeyler fısıldadı babama ve kalkıp gitti. Ben otların arkasından gizlice bakıyordum.

Sevinerek rahat bir soluk aldım. Demek babamın her dediğinin olmadığı durumlar da vardı...

Ne var ki, iki gün soma annemin komşularda olduğı bir sırada babam kolumdan tutup beni doğruca bayıra, Mita halamın oturduğı yukarı mahalleye götürdü. Evlerine yaklaştığımız zaman ağır ve kuvvetli eliyle hafifçe enseme vurarak:

- Hem, sakın söz dinlememezlik etme, biliyorsun ya, sonra... Biliyordum!

Ve akla gelmedik sıkıntılı, ağır, sonu gelmez günler başladı.

Ben bütün gün samanlığa, tavan arama gizlenir, çıkmazdım, açlıktan gözlerim karardığı halde sofraya çağırıldığım zaman gitmezdim.

Bir akşam sedire büzülmüş yatıyordum, iyice örtünmüşüm.

Yeni anamla babam uyuyor zannetmişlerdi beni. Aralarında şöyle konuşuyorlardı:

- İnatçı enik, çok inatçı, diyordu halam, ne öyle, ne böyle.

Gel yemek ye, diyorum, gelmiyor, su getir diyorum, getirmiyor.

- Yemezse, aç dursun.

7

O yıl erken geldi ilkyaz. Çaynlar daha şubat sonunda yeşerdi. Ben de sabahtan akşama dek kırdaki kimi zaman inekleri, kimi zaman koyunları otlatıyordum. Torbamda bir parça ekmekle biraz ekşimik vardı ve arkamdan kapılar kapanır kapanmaz iştahla yemeye başlardım. Çocuklar toplanırdı çayırliğa ve her birine bir lakap bulup takmak âdeti olmasaydı zor geçmeyecekti günler. Bana "Çukaçların beslemesi," demeye başlamışlardı. Akrabalarım beni evlatlık almaya acele etmediklerinden "besleme" adı iyice tuttu. Çocuklar arasında "besleme" dilenci kızıdan bile kötüydü.

"Besleme" boğaz tokluğuna çalıştırılan küçük hizmetçi kız demektir. Çocuk emeğinin en gaddarca, en barbarca bir sömürülme biçimidir bu. Bir dilim ekmek, eski bir gömlek, işte bütün masrafı bu kadardı "hayırseverlerin". Oysa çocuk sabah karanlığından akşam karanlığına dek hayvan peşinde koşardı kırdaki, bayırdaki.

Çukaçlara gelirken üstümde getirdiğim giysiler iyice eskimişti ama yenisini alan yoktu. Ayakkabının lafı bile edilmezdi.

Ağaçlar yeşerdikten sonra yalınayak gezmeyen köylü çocuğu var mıydı o yıllarda? Her geçen günle içim nefretle doluyordu bu sahte anama, babama. Yedi ay içinde tek bir tatlı söz duymadım onlardan, halam bir kez olsun sevip okşamadı beni.

Saçlarımı çekiordu, alışkanlık edinmişti o bunu.

Bir sabah erkenden, halam henüz kalkmadan, sessizce odadan çıktım, avludan atlayarak eve doğru koşmaya başladım. Eve vardığım zaman, avlunun arkasına gizlenerek babanım gitmesini bekledim sessizce. Onun çıkıp uzaklaştığını gördükten sonra korka korka eve sokuldum. Yolsuzluk ettiğimi anlıyordum, ama annem kapıda dikildiğimi görünce elinden sümeği atıp ağlayarak bana doğru koştu. Hemen sarıldım annemin boynuna. Sıcak gözyaşları yanağımı yakıyordu. Sonra annem kaçamak pişirdi ve öyle lezzetli geldi ki bana, bir daha, partizanlık yıllarında bile bu kadar lezzetli kaçamak yemedim...

Ortalık kararmaya başlayınca, odanın en karanlık bir köşesine büzüldüm. Babam gelince acaba ne diyecekti? Yüzü asık, öfkeli olarak geldi eve, bir sopa vardı elinde. Annem korkudan titreyerek önüme durdu.

- Ne kabahati var çocuğun?

- Çekil, diyerek itti onu bir tarafa babam. Çekil!

8

Ve sopa iyice haşladı çıplak ayaklarımı, ellerimde iz bıraktı.

Sonra tekrar alıp götürdü babam beni, yukarı mahalleye...

En zoru ilkiydi, kaçaklığımın. Çünkü yıl sonuna kadar daha yedi kere kaçmıştım. Ve beni kendileri alıp eve götürmek zorunda kalmışlardı Çukaçgiller.

- Olmayacak ağam, diye başladı Mita halam. Bu bambaşka bir çocuk! İyilik bilmiyor, nankör bir enik bu. Al da kurtulayım. Burası onun için sanki saray...

Ve fakir fukara evimize baktı küçümser bir gözle.

- Kime çekmiş bilmem. Cinsimizde böylesi yok..

O akşam ne gürültüler oldu, ne kadar dayak, küfürler.

Ama biliyordum, o uğursuz eve, Çukaçgillere dönmek yoktu artık. Annemin yanma büzülerek gayet mutlu ve rahat uyudum.

Güzün köy kahyasının davulu çocukların okula başlama zamam geldiğini bildirince, bizim evi bir telaş alırdı. Biz beş çocuk hepimiz bir ağızdan, "Okula yazılmak istiyoruz," diye yalvarmaya başladık. Ama okula gidebilmek için para, çok paraya ihtiyaç vardı, çünkü kitap, defter, kalem almak gerekliydi.

Sabah karanlığından akşam karanlığına dek iğne düşmezdi annemin elinden, giysülerini yamar, derleyip toparlardı bizi.

İM yırtık çarıktan bir çarık yapar ve belirli günde bütün köy çocuklarıyla birlikte yırtığımız yamalı, söküğümüz dikili, üstümüz başımız tertemiz olarak okula başladık. Sonra annem daha zengince evleri dolaşarak onların çocuklarından eski kitapları isterdi bize. Yumurta parasıyla da kalem alırdı. Ve beşimizden mçbirimizin bütün kalem gördüğü yoktu Bir kalemi ikiye bölerdi annem, bir ucundan iplikle bağlayarak boynumuza asardı.

Tam okula gidecekken, babam da başlardı bizi kimi kez koyunların, kimi kez de mandaların arkasından yollamaya. Kim okula, kim hayvanlara kıra gidecek diye sonsuz kavgalar başlardı aramızda, anlaşılamazdık bir türlü. O zaman babam bir sıraya koyardı, bir gün birimiz, ertesi gün diğerimiz ve sıralanırdık hepimiz.

Benim zamamda Radomirtsi köyündeki okul binası küçücüktü. Özel evlerden oda kiralardı belediye, bazı sınıflar bu odalarda okurlardı. Ben ilk sınıftayken dershanemiz çok gaddar ve sarhoşun biri olan polis komiseri Marko Bırzak'ın evindeydi. Lukovit'te çalışıyordu ve köye sadece kira almaya, karısını dövmeye gelirdi. Avlu içinde çizmelerinin tapırtısı duyulunca,

9

ses soluk kesilirdi sınıfta. Az sonra karısının boğuk boğuk hıçkırıklarının, ardından da iniltilerinin duyulacağını bilirdik Kadın öğretmenimiz, soyadını bilmiyorum, köyde ona herkes Stefka öğretmen diyordu, otuz yaşlarında iyi yürekli, zeki bir kadındı, bir gün dayanamadı, bize uslu durmamızı tembih ederek aceleyle çıkıp gitti. Az sonra bağırıp çağırımlar dindi. Dışarıda ne olmuştu bilmem, ama dershaneye döndüğü zaman yüzü bembeyazdı, gayet bitkin bir halde sandalyeye oturup:

- Canavar, alçak bir polis canavarı! dedi dişlerini sıkarak.

O günden sonra biz okuldayken karısını dövmüyordu Bırzak ve polis canavarı dendi mi, kann enseli, kırmızı pancar burunlu, koca bıyıklı Bırzak gelirdi aklıma.

Ertesi yıl yeni okula, yani başka bir evin odasına taşındık ve orada bitirdim ilkokulu.

Ortaokulun ilk sınıfına, yani beşinci sınıfa beşle gıştim.

Bugün çocuklar beşi büyük bir başarı saymazlar. Ama o y 'Harda

beş, gayet yüksek bir not sayıyordu. Haftada üç gün okurduk, derslerimizi üç ayaklı küçük bir iskemle üstünde yazıyorduk, masa diye birşey yoktu evimizde. Kahvaltı olarak dünden kalma biraz kaçamak, yada bir parça malaya verilirdi elimize. Kolay iş değildi beşle sınıf geçmek. Belki de bu başarandan ötürü öğretmen diplomamı verirken başımı okşayarak sordu:

- Devam edecek misin okumaya?

Başımı salladım:

- Evet öğretmenim, okuyacağım! Annem de okumamı istiyor...

Annem de istiyordu, ben de istiyordum, ama güz gelince, artık ortaokulda d e p de, köyün ardında, çingene mahallesine yakın bir yerde, kiremit işletmesinde sabah akşam çamur karıyordum. Bir akşam üzeri annem öküzleri arabadan boşandırırken, babam ona:

- Petra, konuştum, Mitka yarından itibaren kiremit işletmesinde işe başlıyor. Yarın sabah erken kaldır onu, diye tembih etmişti.

- Pek küçük daha be Boço, diyerek ağlamaya başladı annem ve nedense öküzün boynuna sarıldı.

O Mısır ekmeği.

10

- Küçük değil o. Baksana boyuna... Rahat etmek isteseydi, kalırdı Çukaçgillerde. Hem ortaokulu da bitirirdi, onlarda dursaydı.

O yıllarda bizim köyün kızları için ortaokul tüm bilimlerin doruğuydu.

Doğrusu ya, pek kahrılanmadım o akşam. Okula devam edememek üzüyordu beni ama, işe başlayıp para kazanacaktım, aylık alacaktım. O gece, yattığım zaman, artık büyüdüm diye gurur duyuyordum. Oysa ki, henüz onbir yaşımdaydım!. Kiremithane büyük bir işletmeydi. Elliden fazla işçisi vardı. Çoğu erkekti işçilerin, 13-16 yaş arasmıda on kadar da kız vardı. Çocuk emeğine üçte bir ücret ödenirdi, kızların çoğu da çingeneydiler. Kadınların kiremithanede çalışması, en büyük yoksulluğun belirtisi saydırdı köyde. Benden başka kiremit fabrikasında iki Bulgar kızı daha çalışıyordu -Vuna Rayçeva ile Denko Todorova. Kızların hepsi daha büyüktü benden, ama az zamanda dost oldum hepsiyle. Birlikte çiğnediğimiz çamur sanki yaşlarımızı bMeştirmiş, akran yapmıştı bizi. Ama ne çamurdu o çamur! Makinede işlendikten sonra ölçülü parçalar halinde kesilirdi, sonra kalıplara basılması için uzun tezgahlara taşırdık sabahtan akşama dek. Yaş, yapışkan bir çamurdu Çamur olurduk biz de.

Kuru bir yerimiz kalmazdı. Çamur içinde, her zaman ıslaktı üstümüz, san-kahverengi bir renk ahyordu derimiz. Denizcilerin yürümesine benziyordu yürümemiz. Hafifçe sallanarak, bacaklarımız biraz ayırık olarak yürürdük. Dengeyi korumak için böyle yürümek gerekiyordu. Ama yine de çok kez ayağı kayıp düşenler, dizi dirseği berelenenler oluyordu. Çorbacının

ekmeğim boşuna yiyorsunuz, diye hemen bağıırıp sövüyordu usta.

Acı gelirdi çorbacının ekmeği ama, ne de olsa, ekmekti. Bizim evde bırak eti, şekeri, başka şeyleri, ekmek yoktu, ekmek. Annemin içini çeke çeke ağlamasını duyarak az mı uyandığım olurdu sabahlan erkenden. Başım elleri arama almış, sessizce ağlardı. Çünkü çocukları uykudan kalktıktan zaman, ellerine birer parça ekmek veremeyecekti. Oysa ki, uyarımca bizim ilk sözümüz şu idi:

- Anne, açız. Ekmek ver!

O yıllarda köyümüzde ne parti, ne de gençlik örgütü vardı. Kiremit fabrikasında işçiler doğrudan doğruya çorbacıyı bir velinimet sayarlardı. Çünkü ekmek veriyordu onlara. Tek bir

11  
yasa egemendi fabrikada: Azami kâr elde etmek. Ne işçilerin sağlığını düşünen, ne de sosyal sigorta vardı. Orada çalıştığım yıllarda birkaç ağır kaza oldu, ama herkes sanki Allaktan gelen bir kaza gibi ilgisizdi bu felaketler karşısında.

Kiremitleri kesen mengenede köydeşim Lilo Ralçev çalışıyordu. Birgün akşam üzeri, artık iyice yorulduğu bir sırada acele ederken elini mengeneyle kaptırmış ve bir an içinde bileğine kadar un ufak olmuştu sağ eli. Acı acı bağıırıyor, yerden yere vuruyordu kendini, kan fışkırıyordu elinden. Sonra birden sakinleşerek: "Ah elim, ah elceğizim... Kim bakacak çocuklarıma benim. Allahım, gitti elceğizim..." diye başladı ağlamaya. İşçiler güç halle durdurabildiler kanı, yırtık bir gömlekle sıkıp bağladılar eli, sonra bir öküz arabasına bindirerek Lukovit kasabasına, hastaneye götürüldü.

Bay Lilo bir ay sonra köye döndü, ama eli, sakat kalmış olarak döndü. Kendisine aylık bağlanması için verdiği dilekçelere kulak asmiyordu hükümet. Kazaları önleyici hiçbir önlem de alınmıyordu işletmede.

Aradan çok geçmedi, başka bir kaza meydana geldi kiremit fabrikasında. Gergo Manovski'nin karısı yapağı yıkamaya gelmişti dereye. Fabrikaya da su oradan alınıyordu. Beş yaşlarındaki küçük kızcağızı Genka'yı da getirmişti yanında. Çocuk, dere boyunda durmaktan canı sıkılmış olacak ki, makinelerin gürültüsünü merak ederek bakmaya gitmiş. Bütün makineleri çeviren kayışa kızcağızın ne zaman yaklaştığını hiçbirimiz görmemiştik. Birden acı bir çocuk çığlığı hepimizi irkiltti. Kayış çocuğu kapmış, büyük bir hızla sürüklüyordu. Makinist hemen durdurdu motoru ama, kayış aldığı hızla hâlâ dönüyordu. Bütün işçiler oraya üşüştiler. Genka kayıştan kurtarıldığı zaman artık ağlaması, çığlıkları dinmişti. Kan içindeydi her yeri, kemikleri ezilmiş, kırılmıştı. Anası ne yapacağını bilemiyor, deli gibi yerden yere vuruyordu kendini. Hiç birimiz sokulup teselli vermeye cesaret edemiyorduk. Bir yerden bir kilim buldular ve çocuğu kilime koyup, Lukovit'e götürdü iki işçi. Hepsi sessizce bakıyordu uzaklaşan gruba. Ve sadece en ağır küfürler çıkıyordu üzüntülü işçilerin ağzından.

Çocuk sürekli bir tedaviden sonra bir mucize kabili sağ kaldı. Vücudundaki izler bile yokoldu, yavaş yavaş. Genç çingene kızı Güla Bekirova'ya da bir oyun oynadı bu kayış. Şalvarından kapmıştı, eğer Güla, tam o sırada oradan geçmekte olan bir işçiye tutunmasaydı, gittiydi. Sadece ayağından şalvarı alıp götürmüştü kayış ve yan çıplak kalan kız gizlenmek için bağıra çağıra makinelerin arkasına koşmuştu. İşçiler gülüşüyordu, doğru değildi tabii, ama koskoca bir kızın donsuz kalarak kaçması gülünç gelmişti onlara ve bir taraftan da kızın ucuz kurtulduğuna seviniyorlardı. Güla'mn yanma gittim. En karanlık bir köşeye büzülmüş, ağlıyordu. Vuna omzuna dokunarak:

- Niye ağlıyorsun, bir yerine bir sakatlık olmadı ya? dedi.

Güla başım kaldırıp hayretle baktı:

- Ya şalvarım?

Zavalı kız! O artık raslantı eseri olarak, büyük bir tehlike, bir ölüm tehlikesi atlattığını düşünmüyordu. Şalvarı param parça olmuştu. Yenisini alabilmek için sabahtan akşama dek tam iki ay çalışması gerekliydi. Bir saat sonra küçük kızkardeşi Mika, o da kiremit fabrikasında çalışıyordu, başka bir şalvar getirdi ablasına, yama yama üstündeydi getirdiği şalvar... Ve birşey daha silinmeyecek kafamdan.

Kiremitlerin pişirildiği fırınlar on metre derindiler. Kiremitler dizildikten sonra yerle bir olurdu. Pişirme işi birkaç gün devam ederdi ve biz hiç durmadan odun, saman taşırdık, akşama dek iyice yorulurduk, ama yine de sürüp gitmesini isterdik pişirme işinin. Çünkü bundan sonrası çok zordu. Fırınların yeniden doldurulması için temizlenmeleri gerekiyordu. Yetişkin bir insanın fırın içine girmesi güçtü, daracıktı fırın ağızları. İçerisi de cehennem ateşiydi. Bu işe, küçüklerden en ufak tefekleri ve çevik olardan seçilip yollanırdı. Işık girmiyordu pek, karanlıktı finnlann içi. Kürekle yığın yığın kül, kömür kururduk. Ortalama bir hafta sürerdi bu iş. Fırından çıkanca derede yıkanıp paklanmamız saatlerce sürüyordu. Soluk ahrken içimize giren külden epeyce zaman göğüslerimiz sızlardı. Hep o beş leva gündelik içindi bunlar... Üçüncü yılda çorbacı gündeliğini artık altı levaya yükseltebileceğini bildirdi, ama onun bu "cömertliğine" rağmen, işi bırakmam gerekiyordu. Annem hastalanmıştı, kanserdi hastalığı.

O zamanlarda seyrek görülen bir hastalıktı kanser, daha doğrusu, kanserden öldüğü bilinmiyordu birçok hastanın. Fakat doktorlar bu hastaların kurtanlamayacaklarını pekâlâ anlıyorlardı. Yeteri kadar parası olmayan hastalar acılarını hafifletebilecek ilaçları alamıyorlardı.

İlkten annem sarınp solmaya başladı, zayıfladı. Yürüyemiyordu artık. Ben bütün gün, bütün gece yanında duruyordum. Dayanılmaz olmuştu acılan sızılan ve sanki biraz diner gibi olurdu onu zayıf kollarımın araşma alınca. Yatağa düşmezden önce uzun boylu iri bir kadındı annem. Bir yıl içinde o kadar erimişti ki, odanın bir ucundan öbür ucuna kolayca alıp

götürürdüm onu. 1930 yılının güz aylarında durumu çok kötüleşti. Babam en sonunda tedavisi için ciddi olarak bir çare aramak zorundaydı. İki zayıf mandamız vardı. Daha besili olanını birgün pazara götürüp sattı. Doktora göstermek gerekliydi annemi. Pazar sabahı erkenden babam komşuların arabasını getirdi, ben arabanın içini alafla döşedim, örttüm ve yerleştirdim annemi arabaya. Gece yağmur yağmıştı. Çamurdu yollar, zor yürüyordu beygirler, bense acele ediyordum, bir an evvel doktora varmak istiyordum.

Muayene bir saat kadar sürdü. Doktor annemin ötesini berisini dinledi, parşömene benzeyen derisini yokladı, karnım, göğsünü dinledi. Sonra babamla beni yan odaya aldı, bir kadife parçasıyla gözlüğünü silerek:

- Oniki parmak bağırsağında kanser. İlkyaza kadar yaşayabilecek Ölümü de zor olacak, çünkü çok sağlam kalbi var, dedi.

- Sağlam kalp fena mı? dedim doktorun sözünü keserek ve dudakımı ısırdım.

- Fena değil, ama annen için iyi değil, daha çok çekecek. Çeksin, ben de çekeyim, ama ölmesin, dedim kendi kendime.

Doktor bir reçete yazıp verdi:

- Bu ilaçlar acıları uyuşturmak için, dedi, bana da daha iyi beslenmemi, güneşli havada gezip oynamamı, dinlenmemi tavsiye etti.

- Benim birşeyim yok, sağlamım, ama annem... ₺

Doktor bilememişti, annem ilkyazın d e p , 1931 yılının aralık ayında öldü.

O akşam daha iyi hissediyordu annem kendini, Solgun yanakları allaştı, acayip bir parlaklık geldi gözlerine. Ben lambanın fitilim kısmış, geniş sedirde uyukluyordum. Gece yansı annem inleyerek su istedi. Çoktandır hiçbir şey yiyip içmiyordu. Sevindim su isteyince. Bardağı verdim. Sadece bir yudum içti. Bana baktı, birşeyler söylemek istedi. Öksürüğü meydan vermedi, şiddetlendi. Pıhtılaşmış kan gelmeye başladı ağandan. Yerden yere vuruyordu kendini!. Ben kendimi, tutamıyor, ağlıyordum. Az soma sakinleşti, boylu boyunca uzandı, bir iki titreme

14

geçti üzerinden ve iyice rahatladı. İlk anda anlayamamıştım öldüğünü, acılarının biraz geçtiğini, rahatladığını sanmıştım. Örteyim de uyusun dedim, ama soğuyordu vücudu. Ebedi olarak dinmişti acıları. Ben toprak sıvah yere diz çökmüş olarak duruyordum. Uykusuzluktan kızaran gözlerimden bir damla olsun yaş akmıyordu, üzüntü, keder kurutmuştu gözyaşlarını... Sabah babam öteki mandayı da sattı. Öyleydi o zamanlar, tedavi için harcanandan daha çok para harcanıyordu cenazeye. Adet!..

Annemin ölümünden sonra evimiz gayet ıssızlaştı. Çok üzüliyordum ona, her gün saatlerce mezanndan ayrılmıyordum. Ev işlerim daima çabucak bitirirdim. Zaten ev işi de iş miydi, yağsız bir fasulye, kaçamak pişirmek ve bir iki de yırtık



pırtık gömlek yıkamak. Bu kadardı ev işi. Ve gitgide, şehirde bir yerde iş arama düşüncesi geliyordu aklıma.

İlkyazın, görülmedik bir boran geçti köyden. Akşam geç vakit başladı, bütün gece devam etti. Bizim viran evin duvarları durmadan çatırdıyordu, tavan ha şimdi, ha şimdi yıkılacak diye bekliyordum. Sabaha karşı boran dindi, biz de avluya çıktık. Çit mit kalmamış, fırtına dağıtmış, alıp götürmüştü. Sap örtülü ambarımızın tavanından eser bile kalmamış, duvarın biri de yıkılmıştı. Evin tavanının da büyük bir kısmı gitmişti. İkiye bölünen baca evin bir kenarında duruyordu.

Babam bir hayli sövüp saydı, sonra kolunu savurup gitti, akşama dek eve dönmedi o gün.

Yeniden başladı ardı ardına ağır açlık günleri.

Bir sabah Sofya'dan Platno tekstil fabrikasından işçibaşı geldi köye. Köyleri dolaşıp kızlar arasından işçi topluyordu fabrikaya. Köyümüzden yirmi kadar kız yazıldı. Bunu duyunca babama söylemek için eve koştum, ama lafım bile ettirmedi bana, sözümü keserek:

- Köyden dışarı adım atmayacaksın. Şehirlerde ahlaksızlaşmam istemiyorum.

- Ama, baba...

- Dedim ya, o kadar!

Akşam üzeri işçibaşı alacağı kızları belirledi ve seçilenler gara gittiler. Ben bir hayli arkalarından baktım. Baba ocağını terkedip şehre gitmek düşüncesi yavaş yavaş kesinleşiyordu bende. Orası ne kadar da kötü olsa, evdekinden daha kötü olamazdı.

15

Çok geçmedi, en büyük ağabeyim Vılço'ya yalvararak bana iki yüz leva borç vermesini istedim. Bir hayü duraksadı ağabeyim, ama sonunda ricamı yerine getirdi.

O gece gözümü kırpmadım. Daha akşamdan giysilerimi topladım, alaca bir torba içine yerleştirip samanlık içine gizlendim ve sabaha karşı parmaklarımın ucuna basa basa avluya çıktım. Torbamı aldım ve hiç arkama dönüp bakmadan bayın aşip Humata garına giden yolu tuttum. Yola çıktıktan sonra saçlarımı taramak için durdum. O arada birşeyler sokuldu ayaklanma, korkarak bağırdım. Oysa bizim köpekmiş. Bilmem neden Baron diyorduk ona. Karanlıktan korkmuyordum artık, çünkü arkadaşım vardı ve ikimiz de hızlı adımlarla gara doğru yürüdük. Orada yolcu salonunun en karanlık köşesine sokularak, biri beni görüp geri döndürmesin diye elimle yüzümü sakladım. Tren vakti yaklaşınca büet almak için gişeye gittim ve orada bizim köyden üniversite öğrencisi Vüçp Kirov'u görünce şaşım kaldım. O da Sofya'ya gidiyordu, demek birlikte yolculuk edecektik. Nereye gittiğimi sordu bana hayretle. İlkten gizlemek istiyordum ama, bana öyle bir içtenlikle baktı ki, herşeyi, bütün planlarımı anlattım ona.

Plan demek biraz yersiz tabii, çünkü ne gideceğim yeri, ne de yapacağım işi biliyordun. Ancak kafamda hayal meyal,

benim gibi birçok kızın toplandığı ve aç kalınmayan büyük bir bina görüyordum.

Vılço beni dinledikten sonra cesaretlendirici bir şekilde:

- Peki! Birlikte yolculuk ederiz, dedi.

Bu sözleri sevindirdi beni. Az sonra tren geldi, arka vagona bindik. Pencereden Baron'a baktım bir hayli, hayvancağız arka ayakları üstüne çömelmiş, sanki ölüye ağlar gibi kederli kederli uluyordu.

İkinci Bölüm

Sofya garına tren öğleden sonra saat beşte vardı. Şaşkın şaşkın bakıyordum karşılayıcı kalabalığına ve korka korka Vılço'nun arımdan yürüyordum. Vılço kalabalığın arasından çeviklikle yol açıyordu. "Küçük tren", böyle demiştim ben tramvaya, Vılço üe bizimle aynı köyden olan Marko ZakoVun oturduktan Grobarska sokağına kadar götürdü bizi. Bay Marko delibaş olduğuma, köyde durup işime bakmadığıma kızdı biraz

16  
ama, iş ve ev bulana dek onların mutfağında kalmama razı oldu sonunda.

O gece bir dakika olsun gözümü kırpmadım. Bütün gece daracak minderde bir o yanıma, bir bu yanıma döndüm durdum. Birkaç kere kalkıp pencereye gittim, çeşmeyi akıttım.

"Yaşamak işte bu," diyordum kendi kendime. "Bakraçlarla dereden su taşımak yok, lamba şişesi temizlemek yok" Ve aynı zamanda, burada bana iş bulunacak mı, utana utana yeniden köye dönecek miyim acaba diyo ödüm pathyordu korkudan. Bu düşünce her aklıma geldiğinde:

"Ölsem bile, eve denmem!" diyordum.

Sabah hava açık değildi, sisliydi, soma bütün gün yağmur yağdı. Eve karanlıkta döndüm, ıslanmışım, yorgundum, umutsuzdum. İş bulamamıştım hiçbir yerde. Vılço beni daha görür görmez durumu anlamıştı ve çok konuşmadan bir çanak dolusu fasulye koydu önüme.

- Şimdi ye, yarın yine ararsın. Burada iş öyle hemen bulunamıyor.

Telaş etme. Tencerede fasulye var, torbada da var!

Bütün hafta fabrikaları, işletmeleri dolaştım. En sonra bugün Platno tekstil fabrikasının yüksek demir kapısının önünde durdum. Fabrika üç metre yükseldiğinde bir duvarla çevriliydi. Çok sayıda makinelerin tekdüze sesi geliyordu içerden. Ben, bu günlerde her yerden aldığım "iş yok" cevabım işitmeye hazırlanarak korka korka kapıya yaklaştım.

Önce herhalde pek hafif tıklatmış olacağım ki ses veren olmadı. Can sikte bir öfkeyle yumrukladım bu kez kapıyı.

İçerden biri:

- Yavaş ol, yıkacaksın fabrikayı! dedi.

Kapı gıcırdadı ve hiç beklemediğim biri, köydeşim Marko Raykov dikildi kar jima. Bir gün üniversiteyi bitirip de mühendis olacağı onun aklından bile geçmiyordu o zamanlar. Açlık nedeniyle köyü terkedip Platno fabrikasında iş bulmuş, kapıcı olarak çalışıyordu.

- Mitka sen misin? diyerek sevinçle uzattı elini bana. Hoş geldin. Ne getiriyo'sun köyden bana?

Hayretle süzdü beni baştan aşağı, ve gördü ki, elimde birşey yok. Çocuk, köyden onlannkilerden kendisine birşeyler getirdim sanmıştı. Çüemi anlatmaya başladım ona, bitirmemi beklemeden sözümü keserek.

- Sen dur burada biraz, ben şimdi... diyerek kapıyı kapattı ve koştu gitti bir tarafa.

17

Yarım saat sonra Marko sevinçle:

- Buyur, arkadaş dedi.

Fabrika sahibi beni iç işçi olarak almaya razı olmuş. "İç İşçi" olmak özenilecek birşey değilmiş ama, daha iyi bir iş bulana dek...

Marko devam ediyordu konuşmaya, ama ben dinleliyordum artık onu. En sonunda işsizlikten kurtulmuştum. Sadece bavullarımı nasıl getireceğimi düşünüyordum, almaya gidersem patron kızmaz mıydı acaba? O kadar mutlu idim ki, bundan ötürü "boş ver", deselerdi dönmeyebilirdim de... Fakat Marko bu dertten de kurtardı beni. Mesai sonuna kadar her işimi görebilirdim, ancak önce kontrat imzalamam gerekliydi muhasibin yanında. Bütün bu işlem sadece yirmi dakika sürdü ve ben artık "ücretli, pansiyonlu" bir işçiydim.

Öğleyin saat bir buçukta avlunun içi kızla doldu, giysileri çeşitliydi, çoğu kaba köy dokuması etek ve bluzlaydı. İç işçiydi bunlar. Az sonra on kadar kız etrafımı sardı. Kimileri alay ediyor, kimileri kötü kötü bakıyor, kimileri de acıyordu, "budala deli", diyorlar, cesaretimi kırıyorlardı. "Vereme yakalanacak, kızcağız, görmüyor musunuz ne kadar zayıf diyorlardı. Hiçbir şey demeden şaşkın şaşkın dinliyordum. O arada biraz topallayan uzun boylu, zayıf, hükmeder tavırlı, sert bakışlı bir kadın yaklaştı bize doğru. Kızlar birden sustu ve çabucak dağıldılar. Ben de tam gidecektim ki kadın eliyle işaret ederek durdurdu:

- Yeni gelen işçi sen misin?

Sessizce başımı sallayarak, "evet" dedim.

- Ben buranın eğitmeniyim. Adım Vuna. Gel benimle.

Evet Vuna idi bu, lakabı Kondurka, iç işçilerin çok korktuğu bir umacıydı bu kadın. Fabrikadaki resmi görevi genç kızları eğitmek, yetiştirmektir. Gerçekteyse başlıca görevi burada işçi kızları elde tutmak, özgür düşünce belirtilerini izlemek, her araca baş vurarak bu köylü kızları emirlere körü körüne uyan iradesiz, uysal kişiler haline getirmektir. Seçiminde yanılmamış fabrika sahibi. İç ve dış güzellikten yoksun bu kart kız, patrona büyük bir sadakatle hizmet ediyordu. Bu yüzden de fabrikada tüm işçi kızlar nefret ediyordu ondan.

Vuna'nın ilk eğitim dersi gayet kısa idi. Benim gibi ufak tefek, zayıf bir kimseyi işe alması, işverenin çok iyi yürekli bir insan olduğunu gösteriyormuş, o olmasaymış, şimdi sokaklarda aç sefil gezip dolaşacakmışım. Onun için de, ne emredilirse yapmalıymışım, olur olmaz kimselerin aklına uymamalıymışım18

şım... Bunları söyledi, sonra yatmak için yatak dolu uzun bir salonu gösterdi bana ve gitti.

Doğrusu ya, Vuna'nın sözlerinde kötü birşey görmedim. Patronun bana yaptığı iyiliği de nasıl inkâr ederdim. Tutuklanmak isteyenlerin aklına uymamak da çok yerinde bir öğüttü. Sözlerindeki bütün küstahlığı anlayabilmem için daha bir hayli zaman geçmesi gerekiyordu.

Platno dokuma fabrikasına işçi kızlar köylerden toplanırdı. Esirliği, zamanını yaşamış, çoktan tarihe karışmış olarak biliriz. Ama bu fabrikada "iç işçilerin" durumunu en iyi, en doğru biçimde dile getirebilen söz "esir" sözüdür. Esirdi bu kızlar. Ancak ne var ki, bu esirlik ülkenin yasalarınca onaylanmıştı, hatta insancıl sayılıyordu.

Hayırsever fabrika sahibi kızlarla yaptığı kontratta iki yıl süreyle onları beslemek, onlara zanaat öğretmek, sonra bir dikiş makinesi ve iki bin leva zestra (drahoma) hediye etmekle yükümlüydü. Buna karşılık kızların da fabrikada çalışmaları (elbette, çalışmadan zanaat öğrenilir mi), gerektiği zaman çeşitli işlere yardım etmeleri lazımdı. Bu yolu bulan patron diğer işçiler için geçerli olan o yarım yamalak iş yasasını da uygulamaktan kurtuluyordu.

İşte böylece, ben Platno fabrikasında iç işçi oldum. Akşam üzeri nezaretçi kadın Hristina çağırdı beni. İşçiler ne kadar iyi de çalışsalar, daima homurdandığı için "Pope" lakabını takmışlardı ona. Karşısında durduğum zaman, gözlerini hiç oynatmadan bana dikti, korkudan ürperdim. Sanıyordum ki, bilemediğim bir kusurumu görmüş de, şimdi:

- Kız, bir yanlışlık olmuş. Biri aldatmış çorbacıyı. Buraya yaramazsın sen. Haydi git! diyecek.

Susması dayanılmaz derecede uzun sürdü. En sonra kısık bir erkek sesiyle sordu;

- Buraya niçin geldiğini biliyor musun?

- Çalışmaya... dedim korka korka, yavaşça.

- Çalışmaya, diye tekrarladı işkence edercesine, büküle büküle. Hepsi öyle diyor, ama, daha ikinci haftada kaytarmaya başlıyorlar. Bana sökmez bunlar, ben burada oldukça kimse bedava ekmek yemeyecek, dedi göğsüne vurarak...

- Ben başkaları gibi değilim, işten korkum yok, evde de, kiremit fabrikasında da sabah karanlığından akşam karanlığına dek çalışırdım, diye konuşmaya başlayarak kaytarmadığıma inandırmaya kalktım onu.

19

Belki saf oluşum dikkatim çekmişti Hristina'nın, yada beni kendisine boyun eğen bir getir götürücü yapabileceğim' düşünmüş olacak ki, sesi yumuşadı, onu dinlersem pişman olmayacağımı, bir gün benim de yükselebileceğimi, fabrika nezaretçisi olabileceğimi söyledi. Sonra acele acele yürüdü. Bana da ardından yürümemi işaret ederek fabrikada ilk öğretmenim Mladenka Kirilova'mn yanma götürdü beni.

Mladenka öğretmenim olmakla beraber yataklarımız da bir

yerdeydi ve kısa zamanda ilk dostum oldu fabrikada. Akşam yemeği vakti gelince beni yemek salonuna götürdü, uzun, alçak bir yerdi ve ekşi ekşi kokardı her zaman. Rendelenmiş tahtalar mihlanarak masalar yapılmış, etrafına da peykeler konmuştu. Kızlar mutfak penceresine kuyruk olurlar, yemek kasesiyle bir parça ekmek alarak çabucak yerlerdi. Yemeğimiz de ya fasulye, ya mercimek, yahut da güveçti ve hep aynı lezzetteydi.

Yemek salonuna girerken bir kızın ayağı kayarak yemeği döküldü çimento döşemeye. O zamana kadar kapıya dayanmış ilgisizce duran gür, kula saçlı, çirkin bir kadın sakın adımlarla kıza doğru gelerek üzerine eğildi. Soma birden bir bağırma duyuldu. Kadın, kızı saçlarından yakalamış, yüzünü dökülen yemeğe sokuyor, tekmeliyordu.

Çırpınarak, Mladenka'nın elini sıktım, iyice sokuldum ona.

Mladenka sessizce:

- Sus! Bu, Vuna Sidiška, eğitimci diye fısıldadı, soma nefretle ekledi: Kancık!

Biz artık kuyruğa dizilmiştik, ama ben ağlayan\* kızın kaybolduğu kapıdan gözlerimi ayıramıyordum.

Yemekten soma yatakhaneye gittik Mladenka çabucak yatağım açarak solmuş, yıpranmış battaniyelere bürünüp yattı, hemen uyudu. Gözlerim tavana dikilmiş, sırtüstü yatıyor, komşu binadaki makinelerin uğultusunu dinliyordum ve bugün gördüklerimi, canlandırmaya çalışıyordum kafamda. Bir ara birden irkildim. Isırganla haşlanmış gibi yanıyordu bütün vücudum. Yataktan atlayıp bakınmaya başladım. Çoktan beri yıkanmamış çarşafın ötesi berisi aç tahtakurulanıyla doluydu. Ezmeye başladım parmaklarımla. Az sonra kan içinde kalmıştı ellerim. O gece yüzden fazla tahtakurusu öldürdüm. Ertesi gün yatağı haşlayarak öldürdüğüm tahtakuruları belki binden de fazlaydı. Komşu yataktaki kızlardan biri anlatıyordu, 666'ya kadar saymış, sonra vazgeçmiş saymaktan. Yatağımı her zaman temizlediğim halde, Platno fabrikasında kaldığım sürece kurtulamadım

20

bu belalardan. Hiç durmadan komşu yataklardan geçiyorlar veya paraşütçü gibi tavandan düşüyorlardı. İlk haftalarda ellerim yara olmuştu. Soma alıştılar bu zehire.

Gece, ikinci vardiya işçileri saat on bire dek hiç durmadan girip çıkıyorlardı odaya. Eğitimci saat onbirde lambayı söndürdüğü zaman, tapırtılar kesiliyordu ama, saat dörde kadar uyuyamıyordum. Kalkmak için saat dörtte lamba tekrar yanıyordu.

Büyük bir gürültü kopuyordu salonda, uyumaya gelen kızların protestolanıyla daha da artıyordu bu gürültü. Az sonra nalin sesleri bütün binayı kaplıyordu. İşbaşı yapıyordu birinci vardiya. Öğretmenim iki yaş büyüktü benden, tecrübeli bir işçi sayılıyordu artık. Henüz üç yaşındayken yetim kalmış, daha küçük yaştan başkalarına muhtaç olmanın ne demek olduğunu anlamıştı. Platno fabrikasına birkaç yıl önce gelmiş, artık zanaatı pişirmekle beraber hayatını kolaylaştırabilecek bütün kurnazlıkları da öğrenmişti.

İlk günü iplikleri küçük küçük çileler haline getiren makinelerde çalışıyordum. Mladenka'ya hem korku, hem saygı ile bakıyordum, gayet çevikti, hem çalışıyor hem bana gösteriyor, hem ara sıra da laf atıyordu komşu kızlara, şaşıyordum onun bu hızına, becerikliliğine.

Tam saat sekizde makineler emir verilmiş gibi birden durdu. Kapıya doğru yürüdü kızlar. Onbeş dakikaları vardı kahvaltı için. Kahvaltıları da geçen günden kalma bir parça ekmekle biraz tuzdu. Tuz biber olsa iyiydi ama, sadece tuzdu. Bu para yokluğundan değil, kızlar yiyecek birşeyler alabilmek için fabrikadan dışarı çıkamıyorlardı.

Kahvaltıdan sonra bir dakika bile ara vermeden ta saat ikiye, bizden sonraki vardiya işbaşı yapana dek çalışıyorduk Yemeğe gittiğim zaman hepten iki kat olmuştum. Bugüne dek çok daha ağır işlerde çalışmıştım, ama hareket ve çeşitlilik vardı o işlerde. Oysa burada on saat aynı yerde durmam, aynı hareketleri tekrarlamam ve ikizler gibi birbirlerine benzeyen masuralardan gözlerimi ayırmamam gerekiyordu.

O kadar fazla yorgundum ki, ağlayasım geliyordu adeta. Ama sıktım dişlerimi ve hiç iştahım olmadığı halde çabucak fasulye çorbasını yedim bitirdim.

iki hafta sonra Hristina Pope geldi yanıma ve bütün bir saat ayrıldı makinemden. İlkten sıkılmıştım, fakat sonra, sanki yanımda değilmiş gibi çalıştım. Daha esnek olmuştu

21

parmaklarım, çevik ve çabuk çalışıyorlardı. En sonra nezaretçi kadın gitti. Mladenka bana göz kırparak:

- Sınavı kazandın. Pope mademki bağırıp çağırmadı, makine alacaksın demektir.

Ve gerçekten ertesi gün, tamamıyla kendi başıma çalıştım.

Fakat fabrikadaki ilk zaferime henüz sevmemeden beklenmedik bir tehlike çöktü üzerime. Bu kez doktordandı bu tehlike.

İşe başlarken önem vermeyerek doktor muayenesinden geçmemiştim.

Doktor, uzun boylu, zayıf bir Rus kadınıydı. Ekim devriminden sonra anası, babası yurtlarından kaçmışlardı. Onbeş yıl Bulgaristan'da yaşadığı halde Bulgarca'yı pek konuşamıyordu, güç anlıyordum konuştuklarını. Çok da konuşmuyordu. Muayeneden sonra elime bir kağıt vererek, röntgene yolladı beni. İki saat sonra ötesi berisi kırmızı kalemle çizilmiş bir akciğer filmi getirdim. Latince yazılı birkaç da kelime vardı. Akşam yemeği vakti yaklaştığı için acele ediyordum, çünkü yemek yerilmiyordu geç kalana. Kâğıdı aldı, bir göz attı ve oturdu masasının başına. ,

- Hayır, kızım. Burada çalışmaman gerek, dedi Rusça.

Birden anlayamadığımı sandım ve tekrarlamasını rica ettim.

- Fabrikada çalışırsan tüberküloza yakalanırsın. Anlıyor musun, verem. İşte bak, diyerek, kırmızı çizgileri göstermeye başladı bana.

Bu kırmızı çizgilerin ne demek olduğunu bilseydim, silerdim

onları sügiyle, yada yırtardım kâğıdı... Ama artık çok geçti.

Kağıt doktorun elindeydi.

Annemi muayene eden doktoru, birkaç ay sonra öleceğini bildiren sözlerini, annemin ölümünü hatırladım ve birden ayaklarım kesilerek yıkıldım muayene yatağına, gözlerimden yaş aktı, dindiremedim. Doktor, tavsiyelerine devam ediyordu. Bir yıl iyi beslenmemi, yağ, süt, yumurta, et ve diğer kuvvetli yemekleri yememi, dinlenmemi, her gün en az on saat uyumamı söylüyordu...

- Soma seni işe aldım diye sorumlu olurum, anlıyor musun?

Dedi yan Rusça, yan Bulgarca.

Hayır, anlamıyordum! Ve anlayamazdım. Eğer işe devam etmezsem tüberkülozun beni fabrikadakinden on kez daha çabuk yakalayacağını biliyor muydu acaba bu beyaz önlüklü kadın? Bu akşam başımı sokacak bir yer bulamayacağımı biliyor muydu? Biliyor muydu ki, bana ancak iki yol kalıyordu: Ya sokakta kalmak, yahut da tren altına atlamak.

Anlaşılan, bilmiyordu.

Ne kadar konuştuğumu, neler söylediğimi hatırlayamıyorum şimdi, ama bir aralık eliyle bana yeter, diyerek kalktı, odasında dolaşmaya başladı. Sonra bir kez daha baktı elindeki röntgen kâğıdına ve yavaş yavaş bükmeye başladı, kâğıdı, bükte, bükte ve attı cebine. Sonra deftere birşeyler yazmaya başladı. Artık başka bir karar aldığını anlıyordum ve gözlerim korkuyla, umutla dolu olarak bakıyordum ona.

- Sağlam, çalışmasına engel olacak bir hastalığı yok, dedi, en sonra doktor, bir yumuşaklık, bir tatlılık vardı bakışında.

Ama sağlığını koru, çünkü...

Mesleğinin gerektirdiğini yapmaktan vazgeçerek insanlık hislerine uymuştu.

Ölmezden önce annem "beterin beteri vardır kızım," diye sık sık tekrarlardı. Fabrikadayken ben de sık sık hatırladım bu atasözünü. Kötülüklerle doluydu bu fabrika, hem de tüm biçimleriyle!.

Resmen "işçiler" günde on saat çalışırlardı, ama gün geçmezdi, nezaretçi kadınlar öğle yada akşam yemeğinde kapıda durup:

- Yemekten sonra hepimiz işe. Vagonları, boşaltacağız!.. derlerdi.

Fabrika sahipleri demiryolu hattını avluya kadar getirmişlerdi.

Pamuk balyaları, kimyasal maddelerle dolu sandıklar, taş kömürleri burada boşaltılırdı vagonlardan. Fabrikanın ürünlerini araba ve kamyonlara yükleme işini de, vagonları boşaltma işini de biz görürdük ve her gün en azından otuz, kırk gündelik kazandırırđık patronlara. Bu buluş fabrikanın başmühendisi Toşko Nikolov'a aitti. Tabii, patronlar da borçlu kalmıyordu ona. Toşko Nikolov yılda en az onaltı maaş alıyordu.

Fabrikanın diğeri bir "rasyonizatörü" de baş muhasip Dimitrov'du. Maaş bordrosuna göre biz otuzar leva yevmiye alıyorduk. Bu otuz levanın yirmi iki levası pansiyon için kesiliyordu. Kalan sekiz leva da iki yıl sonra kızların alacağı drahoma

ile dikiş makinesine gidiyordu. Fakat sözleşme süresi dolunca kızlar borçlu çıkıyordu. Makinelerin bozulması, yırtılan çarşaflar, kırılan kaseler, türlü cezalar ve daha neler neler... İlle de birşeyler yazılıyordu özel dosyalara. Bazen kusurlu mal çıkarıyordu fabrika ve yarı fiyata bile almak istemiyordu kimse.

23

Böyle hallerde patron "iyilik" yapardı kızlara, "Onlar da genç, güzel giysinler," derdi ve gerçekten işçilerin çoğu ıskartaya çıkarılmış basmalardan beğendiğini seçip alırdı. Fakat aldıkları bu birkaç metre basmayı indirimsiz olarak, yani kesintisiz pazar fiyatıyla ödedikleri meydana çıkardı sonra. Ve böylece on para kalmazdı ellerinde. Yeni kontrat imzalamak istemeyenlere patron "büyüklük" göstererek borçlarını bağışlar, serbestsiniz, derdi para vermeden.

Ama yine de kontratlarını üç dört kez uzatanlar olurdu. Bunlar hiç yakını olmayan kimsesiz kızlardı. Ağır iş onları gitgide hayvanlaştırırdı. Aralarında çekişirler, dövüşürler, en küçük bir şeyden ötürü birbirlerinin saçlarını yolarlardı... Dilleri de gittikçe fakirleşirdi, küfürdü en çok kullandıkları kelimeler. Çoğu hayatları boyunca tek bir kitap okumamıştı, imza atmayı bile güç becerirlerdi. Erişmek istedikleri bir amaçtan, yüce bir arzu ve emelden yoksun oluşları şaşılacak birşey değildi. Fabrika yönetmeliği de bu kızları dilsiz birer iş hayvanı haline getirmek için elinden geleni yapıyordu. Fabrika, hapishane duvarları gibi yüksek çimento duvarlarla çevriliydi ve duvarın üst tarafı da geçilemesin diye kırık şişelerle, cam parçalarıyla doldurulmuştu. Giriş kapıları her zaman kilitliydi, izin almadan kimse dışarı çıkamıyordu. Fabrikaya ne bir gazete, ne de kitap geliyordu. Sinema, tiyatro bilinir şeyler değildi. Hiçbir örgüt yoktu.

Hele kış aylarında yaşamak ve çalışmak gayet ağırdı. Kalorifer tesisatı sadece bir gösterişti. Atölyeler de, yatak salonları da gayet soğuktu, eski püskü yünlü bez parçaları, şal, çorap, ne bulursak giyer sarınırdık.

Güzel bir kız olan Nadejda Dokova benimle aynı günde işe başlamıştı fabrikada. Güzele rastlamak seyrek bir olaydı bizde. Hoş, genç, güzel bir kız gelse bile, çok geçmeden tazeliği gider, solar, ötekiler gibi olurdu. Fakat Nadejda öyle olmadı, iri mavi gözleri, boyu posu, endamı ile diğerlerinden farklıydı ve fabrikada çalışan az sayıda erkeklerin gözleri kahrırdı onda. Bir sabah "Nadejda kendini trenin altına atmış!" diye bir haber yayıldı fabrikaya.

Mart ayının başlarındaydı. Oldukça sıcaktı hava, ama avludaki cıvık kara çamuru kurutmaya henüz gücü yetmiyordu güneşin, yatak odalarını aydınlatıp ısıtamıyordu hâlâ ve ikinci vardiyadan kızların çoğu avluyla yayılmışlardı. Herkesle beraber

24

Nadejda da çıkmış. En iyi giysilerini giymiş ve çiçek açmış kiraz ağacından küçük bir dal koparıp basma takmış.

Patronlar avludaki birkaç meyve fidanım çok iyi korurlardı.



Nadejda'nın kız arkadaşlarından biri onu d rtterek:

- Sakla bu dalı kız. Sidişka belası görürse, yersin cezayı, demiş.

- Ya, diyerek gülümsemiş Nadejda. Patronlar hepten o kadar fena insanlar değil. D ğ n mde bir dalı kıskanmaz onlar.

- Hadi kutlu olsun  yleyse, diyerek g l şm ş kızlar. Kiminle evleneceksin?

-  l mle, diye cevap vermiş Nadejda.

Hepsi g l şt ğ  için genç kızın bağımdan kopan derin bir ahın farkına varmamış hiçbiri. Sonra Nadejda kalkıp yavaş yavaş cümle kapısına yaklaşmış ve fırsat kollayarak atmış kapıdan dışarı kendisini. Kapıcı:

- Dur kız, hani izin k ğidın? diye bağırınca ardında birkaç boş vagonla manevra yapmakta olan lokomotifin altma atmış kendini Nadejda.

Az sonra polis geldi fabrikaya, nezaretçi kadınlar yüzleri bulut gibi kararmış olarak etrafımızda dolaşıyorlardı. Ne de olsa bir insan hayatıydı bu.

Daha ertesi gün Hristina Pope dile getirilmez bir nefretle şöyle konuşuyordu:

- Aklını kaçırmış, delirmiş. Sevgilisi vazgeçmiş ondan da, onun için... Gelen polisler öyle söyledi.

İşçiler başlarını sallayarak onaylıyorlardı, çünkü bu en akla yakın bir açıklama idi. Biliyordum ki, Nadejda'nın genç yaşta hayatına son vermesi sevda yüzünden değildi, çünkü sevdası, sevgilisi yoktu Nadejda'nın. Ama neye yaşayacaktı, bu da yoktu ve hayatına kıymasının asıl nedeni de bu idi. Başka türlü yoğrulmuştu bu kızın hamuru, dayanıklı değildi biz kadar ve dayanamadı. Kabahat başkalarınınındı, bunu anlıyordum, hissediyordum, ama o zamanlar bunu henüz ne kendi kendime, ne de başkalarına a ıklayabiliyordum.

Fabrikada birkaç gün lafi oldu Nadejda'nın, ama unutuldu gitti sonra.

Bir süre geçince, fabrikada yeniden şöyle söylentiler dolaşmaya başladı: Siyka ile Vuna manastıra çekilerek rahibe olmuşlar, Vodenı arska intihar etmiş ve arkadaşlarına birşey söylemeden birkaç saat içinde ölmüş. Patronun genç karısının k pe25 ği hastalanmış ve otomobille doktor getirmişler, dokuma atölyesindeki Ivanka boya kuyusuna düşmüş ve ertesi gün yan  l , kemikleri kırılmış durumda bulmuşlar...

Ve böylece akıp gidiyordu günler, aylar, yıllar...

###    nc  Bölüm

Bir avuç kavrulmuş çekirdek, tatlı bir gevşeklikle göz a tıran sıcak bir bahar güneşi ve yarın günlerden pazar,  alışılmayacak düşüncesi, bir işçi kızın kendisini mutlu hissetmesi için yetmez mi hiç?

Ben artık çoktan küçük kız, yeni gelen kız, kimsesiz kız... değilim. Hatta nezaretçi kadınlar ve hiç durmadan mınldanan Pope bile sesini yükseltmeye cesaret edemiyor karşımda. Hlimin ağır olduğunu biliyor hepsi. Ve belki de fabrikada h yat

kurt kanunlarına uyduğu için bana biraz daha az iş yüklüyorlardı ve azıcık daha fazla özgürlüğüm vardı. Ama bu azıcık, devede kulak kabilinden bir şeydi...

Biri geliyor bana doğru hafifçe, ama hiç bakmıyorum bile.

Kim geçerse geçsin benim için hepsi bir. Bugün iyiyim, güneş ısıtıyor, çalışmıyorum, çekirdekler de öyle hoş ki...

- Ver bana da biraz...

Tsanka'yı sesinden tanıyorum. Benden iki yaş büyük. Fabrikaya da benden önce gelmiş. Ufak tefek kendisi. Hiçbir zaman bağırılmaz, kavga etmez, çekişmezdi. Ama bu kadar gücü nereden almış bilmem. Tonka nine bir sözünü iki ettirmezdi onun!

Tüm işçiler bu genç kızı seviyor ve sayıyorlardı.

Eğitmenler, nezaretçiler kendileri gibi biriyle konuşur gibi konuşturlardı onunla.

Avucumu açıyorum:

-Al.

Tsanka birkaç çekirdek alıyor ve yanıma oturup konuşmaya başlıyor. Onun bu konuşması baştan başa değiştirdi hayatımı benim. O zaman tam ne konuştuğumuzu hatırlamıyorum ama, biliyorum ki, daha da büyümüştü gözümde ve çok daha zeki görünmüştü bana. Birkaç hafta sonra Tonka nineye bir heyetle

26

gitmemizi önerince hemen razı oldum. Daha sonra öğrendim geçmişini...

Daha 1938 yılı başlarında Parti komitesi, Atanas Mirçev yoldaşı Platno fabrikasında kız işçilerle ilişkiye geçip gençlik örgütü kurmakla görevlendirmiş. Atanas üniversitede okuyordu, ama kunduracı kalfası olarak çalışıyor, ekmeğim çıkarıyordu. Arkadaşı Radoslav teknisyendi, ikisi fabrikanın etrafında dolaşmaya başlamışlar ve genç delikanlılar olarak Tsanka ile tanışmayı başarmışlar, onun ciddi, zeki bir kız olduğunu anladıktan sonra. İşçi Gençler Birliği'nin ne demek olduğunu anlatmışlar ona ve Platno fabrikasında RMS (İşçi Gençler Birliği)

grubu oluşturmasını önermişler. Önce daha uyanık, canlı, cesur kızlardan küçük bir topluluk kurmayı ve yavaş yavaş bu kızlara iyice yaklaştıktan soma sorunu onlara açmayı kararlaştırmışlar.

Aradan çok geçmeden Tsanka'nın topluluğu belli olmuştu.

Mariya Şope, Mladenka Kirilova, Nedka Rakitska, soyadlarını hatırlayamadığım daha iki kız, Vasilka, Yanka ve bir de ben vardım bu toplulukta. Ve bir süre soma öyle oldu ki, öğlen yemeğinde hepimiz masaya otururduk, boş zamanlarımızda daima birbirimizi arar bulurduk ve hep birlikteydik. Tsanka'nın 13-14 yaşlarındaki küçük işçi kızlara göz kulak olması, arka çıkması, nezaretçilerden koruması, bir derdi olana yardım etmeye çalışması çok derin bir iz bırakırdı bizde. Ve onun gibi olmaya çalışırdık hepimiz.

Bu cumartesi günü Tsanka iki delikanlı dostu ile buluşacağım ve bizi bir gençler serdiğine götüreceğim söyledi.

- Kaçarsak yakalarlar, dedi Yanka içim çekerek

- Ne diye kaçacağız, hapis miyiz burada, Tonka nineye

gidip izin isteriz, dedi Tsanka.

- Olur, diyerek razı olduk hepimiz, ama sen konuşacaksın. Tonka nine bir hayli söylendi. Kızlarının Sofya sokaklarında dolaşmalarından hoşlanmıyormuş, pazar günleri dinlenmeliymişiz. Sofya serserileri, tam da bunu beklermiş: acemi bir kız görüp aklını çelmek Ama en sonunda Tsanka'nın hatırı için izin verdi, o da akşamın saat altısına kadar. Gecikirsek hiç dönmemeliymişiz buraya. Üç yü, dört yıl, beş yü fabrikada çalıştıktan sonra çoğumuz ilk kez olarak çıkıyorduk fabrikadan dışarı, sonsuzdu sevincimiz.

Sabah, en yeni neyimiz varsa giyinip kuşandık ve çıktık kol kola girerek. Poduyane garının yanındaki bahçede Atanas'la Radoslav bizi bekliyorlardı. Sanki çoktan tanışmışız gibi toka27 laştılar bizimle ve öteden beriden konuşmaya başladılar. Ama biz kuluçka etrafında civcivler gibiydik Tsanka'nın çevresinde. İlkten onların sorularına sadece Tsanka cevap veriyordu. Sonra tramvay yolu boyunca yürüdük. Atanas'la Radoslav gidiyordu en önde, sanki schire gelmiş bir grup köylüyü gezdiriyorlardı. Yakınımızdan bir tramvay, yada bir otomobil geçince, kimimiz sağa, kimimiz sola kaçıyor, kimimiz geri dönüyordu, sonra yeniden toplanıyorduk. En sonunda büyük bir bahçeye geldik. - "Boris Bahçesi" dediler. Bütün bir saat yürüdük bu bahçede. En sonunda Atanas:

- Durun geldik, dedi.

Dianabad'a yakın bir alanda idik. Yüz kadar genç işçi, kızlı erkekli eğleniyorlardı burada. Uzun boylu bir matbaa işçisi akordeon çalıyordu, birkaç çift dans ediyorlardı etrafında, diğerleri de gruplar halinde otlara oturmuşlar, konuşup gülüşüyorlardı. Atanas akordeoncunun yanına gitti, birşeyler fısıldadı ona ve az sonra "ho-ra, ho-ra" diye sesler başladı yükselmeye. Atanas, Tsanka'nın elinden tuttu, bize bağırды "haydi" diye ve başladı horaya. Halka dönüp de Tsanka tekrar yanımıza gelince, biz beşimiz de el ele olarak onun yanında katıldık horaya. Ellerimiz kopmayacak gibi bağlydı birbirimize ama, az sonra çocuklar aramıza girip ayırdılar bizi. Hora bitince tekrar Tsanka'nın etrafına toplandık ama bu kez, genç kız ve erkekler sardılar etrafımızı, Atanas'la Tsanka hemen tanıştırdılar bizi. Hepsi bizim soydan insanlardı. Kırmızı üniversiteli şapkası taşıyanları bile gayet yakın hissettik kendimize. Öğlen yaklaşınca birkaç kız gazete serdiler yere. Boydan boya bir arkadaş sofrası kuruldu. Hepsi oturdu. Biz bir tarafa çekildik. Artık koruya dalmaya hazırдық. Tsanka ile Atanas bizi çağırdılar.

- Ben aç değilim, dedi Mladenka ve dudak büktü.

Yiyeceğini getirmiş arkadaşların hakkını yemek istemiyordu canı.

Atanas niçin çekindiğimizi anladı. Kurnazca gülümseyerek:

- Bugün benim misafirlerimsiniz. Öbür pazara da siz beni misafir edersiniz. Şu çantayı görüyor musunuz? (Yiyecek doluydu. Çeşit çeşit sucuk ve salam vardı, peynir de, kaşar da vardı...) Atanas'la tanışalı ancak birkaç saat geçmişti ama, artık bize

o kadar yakın olmuştu ki, hiç duraksamadan gittik arkasından sofraya doğru, oturduk. Tam kızartılmış ekmeğe uzanacaktık,  
28

kimileri artık yemeye başlamışlardı, sofranın öteki başında oturan akordeoncu bağırdı:

- Dur! Besmelesiz, duasız yemeğe başlamak olur mu hiç? Boğazınıza durur lokmalarınız!

Ben sıkılarak elimi çektim. Herşey aklıma gelebilirdi ama, burada da dua okunacağı gelmezdi... Fabrika sofrasındaki dualar sanki yetmiyordu. Orada nezaretçi kadınlar haç çıkartıp çıkartmadığımızı gözetliyorlardı ve dua sırasmda bir kimse yanındakine birşeyler fısıldayacak olursa, daha dua sona ermeden böğrüne yerdı yumruğu. Ekmeğimiz tatlı gelsin diye ara sıra Tonka nine de gelir, birlikte dua ederdi bizimle.

Akordeoncu astı boynuna akordeonu, parmaklarını tuşlar üzerinde gezdirerek başladı çalmaya. "Bak sen, onlann duası müzikle," dedim kendi kendime. O arada biri başladı:

Ey benim tanrım, adil tanrım,  
Fakat sen göklerde olan değil,  
Kalbimde,

Ruhumda olan tanrım!

Az soma başladı hepsi Botev'in şarkısına. Bilmediğim halde ben de uymaya çalışıyordum onlara. Daha okuldan hatırlıyordum sözlerini. Stefka öğretmen ezberletmişti onu bize.

- Şimdi artık yemeğimizi yiyebiliriz, dedi akordeoncu ve uzattı elini sofraya.

Gayet güzel bir öğle yemeği idi bu. Henüz ilk lokmalarımızı atmıştık ki bir kız kalkıp şiir okudu. Sonra başkası bir şarkı söyledi, daha sonra biri bir papaz masalı anlattı, katıldık gülmekten. En sonunda da bir matbaa işçisi kamçı, cop ve çizmeye dair bir şür okudu. Şöyle bir beyit vardı bu şiirde:

Bizim hukuk devletinde  
Kaba kuvvet iktidarda.

- Yalan değil bu, dedi yanımda oturan Radoslav gülümseyerek. Mitka'ya sorsak, devlette de fabrikada da hak hukuk çizmenin, yumruğun der.

Onun bu sözlerini duyan birkaç kişinin gözleri bana çevrildi.

Ben sıkılarak başımı salladım:

- Evet, öyle! dedim.

Hayatımda ilk siyasal değerlendirmeydi bu!

Dönme vakti yaklaşınca, çünkü saat altıda fabrikada olmalıydık, yeni dostlarımızdan koca bir grup bizi uğurlamak için

29

birlikte kalktılar. Sıra ile hepsi tokalaştı bizimle ve davet etmeyi unutmadı hiçbirisi:

- Gelecek pazara buyurun yine. Bekleriz.

Bütün hafta, hep bu pazar gezimizi konuştuk. Ve bizi görüp böyle iyi insanlarla tanıştırdığı için tekrar tekrar teşekkür ettik Tsanka'ya. O ise başını sallayarak:

- Ne gördünüz daha, diyordu.

Fakat inanmıyorduk Böyle geçirilen bir günden daha güzeli, bu insanlardan daha iyisi olamazdı! Fabrikadaki zamanımız artık pazar günleriyle ölçülmeye başlamıştı. Çünkü her yeni bir pazar bize bilinmedik yeni ufuklar açıyor, kafamızda yem, cesur, tehlikeli düşünceler doğuruyordu. Başladık Vitoşa ve Lülün dağlarına çıkmaya. Yolda Atanas'ın bir takım broşürler, gazeteler "bulması" adet olmuştu. Ve kuytu bir yere geldik mi, okurdu onları bize. Daha sonra bu broşürlerin, çağrılarının yolda rasgele bulunmadığını anlamaya başlamıştık, ama daha büyük, daha önemli bir şeyler bekleyerek sesimizi çıkartmıyorduk Bir pazar günü Atanas mavi ciltli bir kitap getirdi. Otlara oturduk ve başladı okumaya. İşçilerin o bildiğimiz gülmeyen hayatı, kadınların çilesi, pazar sarhoşlukları, dayak ve küfürler canlandı gözümüzün önünde. Bütün bir saat esir etti bu kitap bizi kendine. Atanas beklenmedik birkaç sözle ayırdı dikkatimizi kitaptan.

- Yoruldum. Hanginiz okuyacak? dedi.

Sıkıla sıkıla başlarımızı eğdik hepimiz. Harfleri hemen hemen unutmuş gibiydik Ama Atanas bu sıkılganlığımızı anlamazlıktan geliyordu. Ve uzattı kitabı bana:

- Haydi Mitka, senin güzel sesin var.

Atanas o kadar etkiliydi ki, reddedemezdin. Sıkılmaktan kızıl bozul oldum ve yaşla doldu gözlerim.

Kitabı alıp okumaya başladım. Ama ne okumaktı bu. Heceleye heceleye, her kelimesinde dura dura okuyordum, elimden kitabı atıp bayırdan aşağı doğru kaçacağım geliyordu. Ve tam artık kuvvetim iyice tükenmişti ki, Atanas romanı elimden alarak:

- Mitka yoruldu biraz. Ama çok iyi bir hatip olacak ondan.

Vasilka, al şimdi de sen oku! dedi.

Sofya'ya dönerken artık kararımızı vermiştik: Kitabı fabrikaya götüreceğiz ve snayla okuyacağız, hem de sesli sesli. Bitiremeeeek, kalanını pazara okuyacağız.

30

Altı iş gününde elli sayfa bile okuyamadık. Yavaş okuyorduk, takılıp kalıyorduk. Sonra pek vaktimiz de kalmıyordu okumaya. Ama asıl önemli olanı şu ki bizde okuma hevesi uyanmıştı. Kitap da öyleydi ki, sonuna kadar okumadan bırakmak istemiyordum elimden. Sonraki pazar Atanas bize Maksim Gorki'nin kim olduğunu, "Ana" romanının nasıl bir roman olduğunu anlattı. Pavel Vlasov'un kendini savunan konuşmasına geldiğimiz zaman okumayı keserek:

- Bizim Bulgaristan'da da var böyle kahramanlar, dedi.

- Sen tanıyor musun onları? diye sordu Mariyka.

- Kimilerini tanıyorum, bazılarını da başkalarından dinledim.

İsterseniz bunlardan birini anlatayım size. Adı Georgi Dimitrov.

Georgi Dimitrov hakkında biz hiçbir şey bilmiyorduk. Bu matbaa işçisinin, Eylül ayaklanması yönetmeninin, Leipzig

kahramanının hayran olduğumuz hikayesini ilk olarak bugün işittik biz. "Ana" romanı işçi örgütünün, savaşın, parlak ideallerin ne demek olduğunu öğretmişti artık bize.

Dünyada heyecanlandırıcı, ustalıkla yazılmış çok güzel kitaplar var. Ama çok savaşçı yetiştiren, bilgisiz genç işçilere bunca yeni ufuklar açan Maksim Gorki'nin "Ana" romanı gibi başka bir kitap bilmem var mıdır. Bizim için "Ana" sadece bir roman değil, savaş okulu, sayısız güç sorulara cevap veren gerçek bir ansiklopediydi.

Atanas ve etrafımızdakiler, tutumları, bize gösterdikleri saygılar ve samimi davranışlarıyla kalplerimizi fethettiler. Pazar gezileri sırasında sık sık yeni insanlarla tanıştık. Yaşları, meslekleri ve tahsilleri başka başka da olsa, büyük, güçlü, sarsılmaz bir aile olduklarını hissediyorduk. Öz kardeşten daha yakın olmaları için onlarla sadece bir saat beraber olmak yeterdi.

Oysa ben hayatımda iyi ve samimi insanlara pek az rastlamıştım!...

Bu insanların bambaşka olduklarına, onlara tam anlamıyla güvenebileceğimize, nereye götürülürlerse götürsünler, onlarla gidebileceğimize aklımızdan önce yüreklerimiz inanıyordu.

Genç dokumacı kızlar arasında Tpsi (Gena Pctrova) ile Nina (Mariya Kirilova) gayet alımlı ve sevimliydi. İlk kez olarak onlarla sinemaya gittik ve harika bir Sovyet filmi olan "Pepelaşka"'yı seyrettik. Sonradan bir mühendis olan genç dokumacı kızın hayatı bende öyle bir iz bıraktı ki, hiçbir vakit unutamayacağım onu. Ve bu film sanki bizim siyasal öğrenimi31 mizi başlatmıştı. Fabrikaya dönerken aramızdan biri sanki alacağı cevaptan korkar gibi yavaşça sordu:

- Bu bizde mümkün mü?

- Mümkün, dedi Tpsi. Bizde de olabilir ama, sen de, ben de, Mitka da, Tsanka da, bütün hepimiz o işçi ve köylülerin yaptığını yaparsak. Patronları kovalım, kendimize kendimiz hakim olalım.

Sonra uzun, uzun sessizlik çöktü. Tpsi'nin sözleri tehlikeliydi, biliyorduk ki, böyle sözlerden ötürü dövüyorlar, hapse atıyorlardı insanı.

- Ama nasıl savaşacağımızı bilmiyoruz ki, diye mırıldandı Mladenka.

Tpsi neşeli neşeli gülümsedi. Gerginliği kaldırdı ortadan bu gülüş.

- Bu olsun eksisiniz. Öğreneceksiniz!

Ve çok geçmeden öğrendik!

Bir gün Atanas bizi garın yanındaki bahçeye çağırdı. Bunu da öteki karşılaşmalar gibi geçecek sandık. Ama bugün, çok ciddiydi ve çeki düzen vermişti kendine. Herhalde henüz berberden gelmiş olacak ki, kolonya kokuyordu, kravatı da yeniydi.

- Sanki nişan törenine gider gibi de donanmışsın, dedi

Yonka gülümseyerek ve baştan aşağı süzdü delikanlıyı.

Tsanka kaşlarını çatı biraz ve "demiryolunun öteki tarafına

fidanlığa gidelim." dedi. "Bizim yere" geldiğimiz zaman, ki çokçaşı orada okuyorduk, Atanas'a baktı ve:

- Oturalım, kızlar, oturalım da Atanas birşeyler söyleyecek bize.

Sustuk...

- İki sözle, arkadaşlar, diye başladı Atanas etrafa da bakınarak.

Biliyorsunuz ki, işçi ve köylülerin çıkarları için savaşıyor bir parti var. Bu bizim partimizdir. Bundan başka bir de gençlerin örgütü var. Bu örgütün adı Rems, yani işçi gençler birliği.

Ben, Tsanka ve gezilerimizde gördüğümüz arkadaşların çoğu RMS'e üyeyiz. Fakat hükümet sosyalistleri de, remnistleri de takip ediyor. Örgüte üye olanlara, yasalara göre üç yıla kadar hapis cezası var. Bundan başka tutuklanırsanız dayak, işkence de cabası. Remnist olmak tehlikeli, fakat Rems'e en iyi, en namuslu genç kız ve erkekler üye oluyor. Onlar işçi kardeşlerinin daha iyi bir hayata kavuşmaları için savaşıyorlar, yol gösteriyorlar, kılavuzluk ediyorlar onlara, biz öyle düşünüyoruz ki hepiniz bu örgüte layıksınız, üye olabilirsiniz örgütümüze.

32

Ancak şunu bilmek gerekir ki, kim korkuyorsa vazgeçsin daha şimdiden. Gücenmeyeceğiz ona. Şunu da söyleyeyim, bizde disiplin var. Örgütün yüklediği görevler yerine getirilmeli. Sizden kimlerin Rems'e üye olmak istediğini ve ne yapmak gerektiğini anlamak için toplandık bugün.

Atanas sözünü bitirdi. Başlarımızı eğmiş, yere bakıyor ve hiçbirimiz birşey demiyorduk. Nihayet söyledik sözümüzü. Remnist olacağız hepimiz.

Susmamız bir h ^ 1 1 sürünce, Atanas:

- Ne diyeceksiniz, razı mısınız, değil misiniz? diye sordu.

Beşimiz de birden cevap verdik:

- Evet, razıyız.

Coşkun bi' sel nasıl önlenemezse, Atanas da, birbirlerini dinlemeden beji birden konuşan bu sevince dalmış kızları susluramıyordu, hiç durmadan konuşuyorlardı... En sonra susunca

Atanas:

- Şimdi de bakalım ne yapmanız gerek. Bence, önce Mitka, Marko ile konuşsun. Marko'yla onlar hemşehri, iyi anlaşıyorlar. Ben birkaç defa konuştum kendisiyle. Akıllı, namuslu bir delikanlı ve gayet yi bir Remnist olur ondan. Sonra, nöbetçiye, çıkma izniniz yokken de bırakır o sizi.

Konuşmalar geç vakte kadar sürdü. Kimi kızları örgüte teklif ediyor, kimilerini uygun bulmuyorduk, en sonunda her birimiz birer kızdan sorumlu olduk.

Bu işi bitirdikten sonra Atanas bize hükümet tarafından yönetilen legal bir işçi örgütünden söz etti. Onun sözünü keserek:

- Oraya ayak basmam ben, dedim kesin olarak.

- Neden? diye sordu Atanas hafifçe gülümseyerek.

- Çünkü faşistlerin örgütü bu, namuslu işçilerin yeri değil orası, dedim ben arkadaşlarımla onaylayıcı bakışlarından cesaret alarak.

Onlar da sarı sendikaları benim gibi hiç bilmek istemediklerini söylediler.

- İşte burada yanılıyorsunuz, dedi. Atanas gülümseyerek.

Orada namuslu işçiler de var değil mi?

- Var elbette, dedik.

- Biz remsistler, devrimciler orada değilsek, kim onlara yol gösterecek, doğruyu kim söyleyecek onlara? Faşistler mi?

33

Utanıp sıkıldım, dudağımı ısırdım, fakat Atanas görmezlikten gelerek devam etti:

- Sendikada işçiler, patronlara karşı haklarını da savunabilirler.

Evet, çok birşeyler yapılamaz ama, hiçbir şey kazanamamaktan, az kazanmak daha kârlıdır. Bana göre daha bu hafta Pozitano sokağı 8 numaraya gidip üye kartı almalısınız (o zaman sendika oradaydı). Fabrikaya dönünce bunu arkadaşlarınıza söylersiniz. Böylece onlarla daha yalan olursunuz ve hiç olmazsa fabrikada yemeği iyileştirirsiniz.

Bir hafta sonra bizim de artık sendikaya üye kartlarımız vardı ve Tekstil İş'e üye olmalarını öneriyorduk bütün işçilere.

Güç bir iş değildi bunun propagandasını yapmak, çünkü üyelik ödentisi zaten kesiliyordu ücretlerimizden. Ve az zamanda işçilerin çoğu sendika yolunu öğrenmişlerdi.

Atanas ve RadoslaVla ilk buluşmamızdan henüz altı ay geçmişti ama, biz çok değişmiştik bu arada. Yine sıradan işçilerdik ve gaddarca sömürülüyorduk patronlar tarafından, ama merttik artık, ne Tonka ninenin yaldızlı sözleri, ne ustaların, ne de nezaretçilerin tehditleri etkiliyordu bizi. Bu arada parti bize ilk görevleri de vermişti. San sendikadan yararlanarak fabrikada sekiz saatlik işgünü için savaşmamız gerekiyordu.

Bir gün Tsanka Stoyonova'nın yönetmenliğinde bir grup işçi Tekstil İş Başkam Stefan Tsanev'in yanına gittik Bizim sendika önderinin tiksindirici maymun suratı niçin geldiğimizi öğrenince çatıldı. Sandalyesinden kalktı, dirseklerini masaya dayayarak bizi sonuna kadar dinlemeden:

- Anladım. Şimdi gidin, ne yapmak gerektiğine biz bakacağız, dedi.

Böyle karşılanmaktan şaşırılmış olarak Atanas'ın bizi beklemekte olduğu tramvay durağına gittik acele acele. Görünce başladık birden konuşmaya, etraftan biri görseydi, kavga ettiğimizi sanırdı. Atanas bizim şikayetlerimizi dinledi, dinledi ve gülümsemesini gizlemeye çalışarak:

- Bana bağırdığınız gibi bağırdınız im ona? diye sordu.

Birden sustuk. Öyle anlaşılıyordu ki, Atanas'ın önünde cesaretliydik ama öteki orangutanın önünde dilimizi yutmuştuk Ancak Tsanka birşeyler demişti ve herif bizi öyle bir kovmuştu ki, neye uğradığımızı anlayamamıştık

- Hayal kınkılığına kapılmayın, kızlar, dedi, Atanas arkadaşasına. Savaş kolay birşey olsaydı, çoktan başkalan başanrdı bu işi. Benim önerim, haftaya gene gidin, ama bu kez çabucak dönüvermeyin, söyleyin herşeyi, konuşun.

Öyle de yaptık. Bu kez şef, neye uğradığını anlayamadı.

Birimiz bitirir bitirmez, diğerimiz alhyorduk sözü, günde on saat



çalıştırılmamızın yasalara aykırı olduğunu, yemeğimizin çok kötü olduğunu, kaloriferlerin yanmadığını, iyi çalışma koşullarının yaratılmadığını belki on kere tekrarladık durduk.

En sonra söylediklerimizin doğru olup olmadığını yoklamak için daha bu hafta müfettişleri yollayacağını vadetmek zorunda kaldı adam.

- Bize inanmıyorsan, adamını yollama, gel kendin yokla, dedi bizden biri kendini tutamayarak.

Tsanev yumruklarını sıktı, sanki vurmak istemişti ama, tuttu kendini, hatta gülümsedi bile.

- Bunlar adamlarımız değil, sizin müfettişleriniz, dedi.

- Bizim, evet, biliyoruz bizim olduklarını, dedi Tsanka.

Ama siz, bay başkan, çok bekletmeyin bizi.

Verdiği sözü yerine getirmedi Stefan Tsanev. Ama bir hafta sonra biz tekrar gittik onun yanına. Ve bu kez konuşmalarımız arkadaşça olmaktan çıkmıştı.

- Müfettiş yollayacağını vadetmedin mi? Ha, vadetmedin mi? diye soruyorduk yüksek sesle.

- Vadettim, diyordu Tsanev ellerini kaldırarak, ama sadece siz olsanız. Az mı fabrika var başımda.

- Geldiğiniz var mı hiç Platno fabrikasına?

- Fabrikanın yolunu bile bilmiyorsunuz!

En sonunda başkan bizimle başa çıkamayacağını anladı ve en yakın günde bir değil, iki müfettiş yollayacağını vadetti.

Ve gerçekten, ertesi gün fabrikaya sendikadan iki elçi geldi.

Daha doğrusu, fabrikaya, atölyelere, yatakhane, yemekhaneye değil de, müdür odasına geldi. Zengin bir sofra bekliyordu onları orada.

Müfettişler gelir gelmez, kapıyı kilitleyip onları hemen patron hanımın yanına götürmesini tembih etmişler

Marko'ya. İki saat yiyip içtikten sonra müfettişler kapıya kadar

Tonka nine, baş mühendis ve baş muhasip tarafından uğurlanmışlar, orada uzun boylu karşılıklı iltifatlardan sonra ayrılmışlar.

Bu iki müfettiş görevlerini yapmışlardı. Onlara bunun için

aylık veriliyordu, hem de işçi ücretlerinden kesiliyordu aylıkları.

Onlar "gönüllü olarak" fabrika sahiplerine, artık onların fabri35

kasında da "işlerin iyi gitmediğini", işçiler arasında hoşnutsuzluğun

arttığını, patronların gerekli önlemleri almaları gerektiğini

söylemişler, patronları uyarmışlardı. Ve bu önlemler gecikmedi.

Özel izin belgesi olmayınca kimsenin bırakılmaması için her iki kapıcıya da sert emirler verilmişti.

Yemekte bir iyileşme olmamıştı, fazla çalıştırma, sanki bizim isteğimizin tersine daha da artmıştı.

Sessiz bir savaş başlamıştı işçilerle patronlar arasında.

Hükümet, yasalar, sendikalar ve güç onlardan yanaydı, hak ve çok sayıda oluşumuz da bizden yana idi.

Biz aktivistler her olanaktan, her boş zamandan yararlanarak,

işçi arkadaşlara nezaretçilerin kendi bildiklerine davranışlarını

yeriyor, yemeklerin, çalışma koşullarının çok kötü

olduğunu söylüyorduk. Ortak işlerle baş ağrıtmak istemeyen,

konuştuklarımıza ilgisiz kalan işçilere hâlâ rastlıyorduk, ama

günden güne gücümüz artıyordu, çünkü her kazanılan işçi bir ajitatör oluyor ve yalan arkadaşlarını kazanıyorduk Görünmez çalışmalarmızın ilk sonuçları yığın halinde fazla mesaiyi reddetmek olmuştu.

Platno fabrikasında fazla mesai hiçbir zaman ödenmiyordu.

Biz kızlar arasında Tonka nineyle çok kez alay eder, onu iş aramızda dinlenirken işçilere taşları temizleten bir köy ağasına benzetirdik. Onlar köy ağasının bu kurnazlığına gülerler, sonra düşünürler ve içlerinde bir protesto tohumu yeşerirdi.

Fabrikada elli kadar da erkek çalışırdı. İlk kattaki birkaç odada yatarlardı. Bir gün işten sonra baş mühendis yanlarına giderek hammadde yüklü üç vagonu hemen gidip boşaltmalarını emretmiş. İşçilerden kimileri işitmezlikten gelmişler, kinlileri yataklarının altına eğilerek birşeyler arıyorlarmış gibi yapmışlar, diğerleri de yataklara uzanarak hiç aldırış etmemişler. Önceden tertiplenmiş bir iş değildi bu. On saat çalışmadan sonra, parasız pulsuz kimse çalışmak istemiyordu.

Toşko Nikolov öfkeden köpürmüştü ve ilk eline geçen işçinin koluna asarak:

- Haydi, yürü! demiş.

O zaman gençlerden İvanço Blasnişki ayağa kalkmış. Bu genç artık birkaç aydan beri RMS üyesiydi ve gayet sakin olarak, insanların yorgun olduklarını, ayrıca aldıkları ücretle karşılık, bugünkü bütün işi bitirdiklerini söylemiş.

36

- Ne! diyerek köpürmüştü Nikolov. Sen onların avukatı mısın? Kemiklerini ezdirmek istemezsen geç öne, demiş.

Mühendis bir yumruk savurmuş, herhalde delikanlıyı korkutacağını sanmış olacak. Ama İvanço korkaklardan değildi.

Yumruğa yumrukla karşılık vermiş ve dolanmışlar birbirlerine.

İşçiler onların etrafına toplanmışlar, biraz seyrettikten sonra ayırmışlar. İvanço, mühendisi adamakıllı bastırıp dururmuş, işçiler kanşmasaymışlar daha da ezecekmiş İvanço onu. İşçilerin alaylı konuşmaları, gülüşleri arasında Nikolov hemen terketmiş odayı.

Ertesi gün İvanço'yu idareye çağırdılar, cezalandırdılar ve dünkü hareketini bir daha tekrarlarsa, sadece fabrikadan atılmakla kalmayacağım, polise teslim edileceğim bildirdiler.

Fakat kazandığımız ilk zaferin ortak sevincini azaltmadı bu.

Şimdi artık herkes anlamıştı ki, birlik olunca, verilen bir emri yerine getirmemek gibi tehlikeli eylemler de başarıyla sonuçlanabiliyordu.

Bu olay Tonka nineyi çok endişelendirdi. Kimin neler konuştuğunu, memnuniyetsizlikleri öğrenmek için eğitmen ve nezaretçi kadınları işçiler arasına yolladı.

Henüz bir hafta bile geçmemişti bu olaydan, bir gün öğleden sonra nezaretçi yatak odalarına daldılar ve sövüp sayarak, iterek pamuk paketlerini yükletmek için bizi avluya çıkarmaya başladılar.

Ama kızlar bu işin erkeklerle nasıl sonuçlandığını biliyorlar, aldırış etmiyorlardı hiç. Ve belki de sendika aktivisti Yonka

Dikova dikilmeseydi, eninde sonunda işe çıkacaklardı kızlar. Yonka o sıralarda henüz RMS'e üye değildi. Sonralan örgüte giriyor, direniş yıllannda polise düşüyor, işkencelere dayanıyor, mahkemede beraat ediyor ve kendi köyü Kunino'ya giderek partizan oluyor.

O sıralarda Yonka'mn sınıf savaşlan ve toplumun yarınki gelişmesi hakkında bilgisi pek azdı. Sadece bizimle dost olmuş, "Ana" romanını okumuştı. Nezaretçilerin ücretsiz olarak fazla çalıştırmaya haklan olmadığını biliyordu.

Birkaç işçi kızı, saçlarından asılarak yatakhedenen dışarı çıkarmayı başaran Hristina Pope bundan cesaret alarak, odada toplu halde duran diğer kızların üzerine atıldı. Ufak tefek, esmer, çok zayıf bir kız olan Yonka'ya göz koydu, kolayca ayırabileceğini sandı onu diğerlerinden.

37

Fakat Yonka'nın dış görünüşü aldatıyordu. Makine onun kaslarını sağlamlaştırmış, esnekliğini henüz yitirmemişti. Kuru, sinirli kollan Pope'ye sanıldı. İkisi de güreşe hazır iki pehlivan gibi birbirlerinin karşısına dikildiler. Hristina Popé bu genç kızın direnmeye hazır olduğunu görünce, bildiği bütün küfürleri savurdu.

Bir an için Yonka'nın korkup teslim olacağını sandık. Ve gerçekten Yonka sanki ne yapacağını büemiyordu. Sadece Pope'nin ellerinden tutuyor, bırakmıyordu. Ama bir söz kıza çok dokundu, nezaretçinin ellerim bırakarak saçlarını yakaladı ve başladılar yerde yuvarlanmaya. Kâh biri, kâh diğeri çıkıyordu üste. Sonra Yonka'nın kuvveti kesildi Ve Hristina kızın karnına oturarak yüzünü tırnaklamaya, kafasını, göğsünü yumruklamaya başladı. Bu şurada biri: "Haydi kızlar!" diye bağırdı ve birden bir bölük el Hristina'ya saldırdı. Vuruyorlar, çimdikliyorlar, saçlarına asılıyorlardı. Nezaretçi, Yonka'yı bırakarak kurtulup kaçmaya çalıştı. İşçi kızlar onun artık karşı koymadığını görünce, bıraktılar, fakat kapıya geldiği zaman biri bir çelme attı ona ve Hristina boylu boyunca uzandı yere. Bir iki tekmeledikten sonra bütün kızlar sanki emir verilmiş gibi, hepsi yataklarına çekildiler.

Nezaretçi kimüdamadan yattı biraz, sonra kalktı, kapıyı açtıktan soma bize döndü. Eğer o anda bize yumruğunu kaldırmamış ve ardmdan kapıyı hızla örterken tehditleri savurmamış olsaydı, belki ona acıyanlar bulunacaktı aramızda. Ama onun bu' hareketi bizde yeniden öfke yarattı. Arkadaşlarını alıp gelir diye dövüşe hazır olduk.

Fakat yine o sırada yukarki katta İvanço ile nezaretçi Vuna arasında bir olay olmuş, işçiler bu nezaretçiyi de dövmüşler. Örgütlü sandıklan direnişten ürkerek şikâyet için nezaretçi ve eğitimler hemen Tonka nineye koşmuşlar.

Bizi yemekhanede toplantıya çağıran kampana çalmaya başladı bir saat sonra...

Uzun, yan karanlık salona vardiyada olmayan altı yüzden fazla işçi toplandı.

Az soma Tonka nine girdi salona, şişman da olduğundan, öfkeden zor soluyordu. Hiç kimseye bakmadan, acele tertiplenen kürsüye doğru yürüdü masalar arasından.

- Biliyorum ben, diyerek söze başladı kalın sesiyle, biliyorum kafalannızı kimlerin bozduğunu. Aranızda öyle kimseler var ki, unuttular kendilerine yaptığım iyiliği, kendilerini çamur<sup>38</sup> dan çıkardığımı unuttular. Şimdi bana karşı kovuyorlar. İyiliğime karşı nankörlük ediyorlar. Türlü sendikalara giderek benden şikayet ediyorlar, yalanlar uyduruyorlar. Ama iyi bilsinler ki, hayır görmeyecek onlar.

Bizim patron hanımın buraya kadarki konuşması sakindi, önceden düşünülmüştü. Fakat bundan sonra her sözü daha ateşli oluyordu. Yüzü kıpkırmızı olmuş, boynunda damarları kabarmıştı. En sonunda ağzındaki baklayı çıkardı ve bütün bu işler için devrimcileri kınadı, ama artık sakın konuşamıyor, bağılıyor, ağzından tükürükler saçıyordu etrafa.

- Söyleyin, söyleyin bana onları, ben kendim onlann hakkından geleceğim diye bağıırıyordu yumruklarını sıkarak. Gelin, söyleyin, bildirin ve Tonka ninenin onları ezip ezemediğini, namuslu, doğru işçilere'karşı iyi olup olmadığını göreceksiniz. Birden gözlerini bize dikti, sanki birinin hemen isimleri sıralamaya başlayacağını bekliyordu. Salona derin bir sessizlik çöktü. Patron hanımın etrafında toplanan nezaretçi ve eğitimlere bakıyordu kinle, nefret dolu yüzlerce göz.

- Birini, sadece birini söyleyin, diyerek sessizliği bozdu Tonka nine, fakat biz susmaya devam ediyorduk.

- Peki, peki, susun! Susun da koynumda nasıl yılanlar beslediğimi bileyim. Ama biliyorum sizinle nasıl başa çıkacağımı. Bu tehdit, bu korkutma havada kaldı, kalabalık oluşumuz en yüreksiz olanımıza bile cesaret veriyordu.

Bize son bir öfkeli bakış atarak nezaretçilerin eşliğinde yemekhaneyi terk etti. Arkalarından kapı kapanınca hepimiz konuşmaya başladık ve avluya çıktık hemen.

Bu eylem tertiplenmiş değildi, kendiliğinden patlak vermişti ve memnunduk biz. Çalışmalarımızın bir sonucuydu bu. Ve fabrika sahipleri yıllardan beri yaptıkları gibi bizi artık istedikleri yere çekemeyeceklerini anlamıştılar.

Ertesi gün Atanas'la buluştuk. Karmakarışık anlattığımız olayları dikkatle dinledi, başarımızı övdü ve dikkatli olmamız için uyardı, fabrika sahiplerinin bizi bulup kovmaya çalışacaklarını söyledi.

Atanas bizden çok daha tecrübeliydi ve her hususta dinliyorduk onu, ama bu kez onun sözleri iz bırakmadı bizde. Çünkü kendimize aitti konuştuklarımız, bir de elde edilen zaferden büyük bir cesaret almıştık.

39

Ertesi günlerde aralıksız olarak kızların arasında dolaştık, nezaretçilere karşı daha cesur davrananlarla konuşarak, onları daha aktif bir savaşa hazırladık.

Şimdi o yıllardaki hayatıma bir göz attıkça, patronların

ihmalciliği yüzünden fabrikada keyfi hareket edildiğini, felaketlerle dolu sefil bir hayat yaşandığını anlıyorum. Bana o yıllarda öyle geliyordu ki, işçiler arasında aydınlatıcı çalışmalarımıza yardım eden durumların fabrikada sıklaştığını samyordum. koşulların değişmediğini, gerçekleri daha iyi görmeye başladığımı bilmiyordum.

Son birkaç ay içinde iki kız veremden öldü, üç kız da ağır bir kanama ile fabrikayı terkettiler. Dirilere fabrika sahipleri onbeşer gün ödenir izin verdiler, ölenler ise daha masrafsızdı onlar için, bir demet karanfil ile bir üzüntü bildirme haberi yetiyordu.

Önceleri bu gerçekleri pek düşünmeyen işçiler, için için kızmaya başladılar. Dokumacı kızlardan Vuna'nın başına gelen kaza sırasında bu hoşnutsuzlukları gayet açık olarak belirmişti. Bir gün koruma aygıtı olmayan bir tezgâhtan bir mekik fırlatarak dokumacı kızın gözüne saplandı. Dokumacı kız Vuna bir çığlık kopararak ve eliyle gözünü kapayarak kapıya koştu, ardından bir kan izi kalmıştı. Çabucak çağırılan doktor gözünü sarıp kanını durdurdu, fakat kızın bir gözü kör oldu. Bir gözü kör olan bir dokumacı ise yarım işçi demekti.

Tekstil İş'le sürekli bir atışmadan sonra müfettiş geldi ve işçilerin baskısı altında kazalardan koruma önlemlerinin yokluğu yüzünden bu kazanın ileri geldiğim kabullenmek zorunda kaldı. Bundan sonra Vuna tazminat davası açtı. Tüm fabrika işçüeri davanın nası sonuçlanacağını merakla ve sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Duruşma günü geldi. Çoğumuz bu duruşmada bulunmak istiyorduk Ama anlaşılan Tonka nine bunu önceden sezmiş ve kapının yanma ustalardan birini de yollayarak kendisinin imzasıyla izin belgesi olmayan hiç kimsenin dışarı bırakılmamasını emretmiş.

Öğleden sonra Vuna gelince herkes merakla neticeyi öğrenmek istiyordu. Vuna çaresizlikle ellerini kaldırarak başladı ağlamaya.

Tarafsız adil" burjuva mahkemesi meseleyi "haktan kıl kadar ayrılmayarak" halletmiş: "...Düekçe sahibinin tazminat isteği haksız görülmüş çünkü çalışırken gözlerim açması, ko40 runması gerekirmiş." Fakat ömrünün sonuna kadar fabrikada tutulması için fabrika sahipleri zorunlu kılınmıştı.

Bu kadarıyla mahkeme onu bir nevi ölüme bedel kürek cezasına çarptırmıştı.

Ekim ayının başlannda fabrikadaki bütün RMS örgütü, yedi kızla kapıcı Marko, çalışmalarımızı gözden geçirmek ve neler yapacağımızı kararlaştırmak için "Fidanlıkta" toplandık Güneşli bir gündü ama, hava serindi ve iyi giyinmiştik Atanas'la birlikte bir kişi daha gelmişti. Anlaşılan o da RMS'dendi.

Sırayla hepimiz konuştuk konuşulanları tekrarlıyorduk ama onlar usanmadan dinliyorlardı bizi ve birimiz takılıp kalınca hatırlayamadığımız bir kelimeyi hemen söyleyip, yardım

ediyorlardı bize.

En sonunda Atanas konuştu. Çahşmalanmızı övdü. Parti adına bizi tebrik etti ve önümüzdeki başlıca görevleri belirtti. Bu görevler yeni yeni kızları hazırlamak ve yemeklerin iyileştirilmesi yolunda daha aktif bir savaş yürütmekti.

Tonka ninenin pansiyonunda yediğimiz yemekleri bugün göz önüne getirmek güç. Ekmeği tuza banarak kahvaltı ettiğimizi, sürekli olarak fasulye, mercimek bulamaç yediğimizi söylersem, birşeyler söylemiş sayılamam. Fasulye ve mercimek bizim ulusal yemeğimiz, bulamaç hoş bir yemek sığır eti de en besleyici etlerdendir.

Platno fabrikasında işe başladığım günlerde yemekhaneye yiyecek almak için özel bir memur vardı. Fakat çok geçmedi, boşuna para harcıyormuş diye Tonka nine işten attı onu. Ve kendisi aldı bu işi üzerine. Şaşılacak birşey yok bunda. Binden fazla işçi yemek yiyordu oradaki kazandan. Ve insan basma günde bir leva tasarruf, yılda 400.000 levanın üstünde bir kâr demekti. Bu kadar bir para için yaşlı patron hanım semiz etim" butunu oynatabilirdi biraz, yani bu kadar bir para için değerdı bu.

Sabahleyin erkenden bir araba ile Tuz Pazarına gider, o gün bedava denecek kadar ucuza, kokuşmuş, çürümüş biber, domates, soğan v.d. alırdı. Sebzeciler seve seve verirlerdi mallarım ona, çünkü nasıl olsa çöplüğe atacaklardı, atmak için vakit kaybedecekler, emek sarfedeceklerdi.

Sonra sıra ekmek almaya gelirdi. Tonka nine firm rinn dolaşır, nerede bayat ekmek kaldıysa, yan fiyatla toplardı onla41 n. Yediğimiz fasulye ve mercimek, en az üç yıllıktı. Bakkallarda küflenmeye başlamışlardandı.

Mutfakta domuz bağırsaklarından elde edilen yağ kullanılırdı, çünkü bu yağ domuz yağmdan beş kat daha ucuzdu.

Sofrada ayda iki üç kere et de görürdük, ama etli yemekten soma daima aç kalkardık sofradan. Çünkü pişmiyordu kart sığır etleri.

Tonka nine başka bir kazanç yolu daha bulmuştu. Aşçılardan kazanıyordu. Bu kadar bir kalabalık için en azından üç aşçı gerekliydi, aylık ödenmesi gerekirdi bunlara. Buradan da tasarruf yapmak için kızlardan birkaçını ayırır, mutfığa yemek pişirmeye yollardı onları. Kızların çoğu yemek pişirmesini, aşçılığı öğrensinler diye şuaıyla mutfakta da çahştınlardı. Bizim RMS toplantımızda bir gün, bir gösteri düzenlemeyi ' kararlaştırdık. Bütün işçi kızları kanduarak yemek yemeyecektik o gün.

Gösteri hazırlığı daha ertesi gün başladı. İki hafta süreyle biz de, sendika içinde yetiştirdiğimiz aktivistler, her işçiyle görüşerek, yemeklerin iyi olmadığını, birşeyler yapmak'gerektiğini anlattık. Gösteriyi ekim ayının son gününde yapmayı kararlaştırmıştık, ama bir hafta önce patlak verdi.

O gün ilk vardiyadaydım. Yemekhanenin daha kapısından yanık kokusu geliyordu. Aşçdar yemeği yakmışlardı, yenecek

gibi değildi, acıydı. Kart sığır parçaları da o kadar sinirli ve çigdi ki, değil dişle, kerpetenle bile kopanlamazdı.

Tsanka ile ikimiz masaya oturup batandık Yemekhane oğul veren bir kovan sepeti gibi vızıl vızıldı. Kızlar ağızlarına aldıkları yemeği yere tutamıyorlar, kara, kuru ekmeği ufalıyorlardı. Yanımızda oturan bir kız hızla kaseyi iterek:

- Bizde bunu domuzlar bile yemez! dedi.

Ve sanki bir işaret verilmiş gibi her yerden protesto sesleri yükseldi. Tsanka doğrulup yemekhaneye bir göz gezdirdi.

RMS'den olanlardan hemen hepsi içerdeydiler, ve bana bakarak "ne yapayım?" demek istedi. Ben de doğrularak:

- Tam sırası! dedim.

- Arkadaşlar! diyerek yüksek sesle söze başladı Tsanka.

Burada bir arkadaşımız bu yemeği bizde domuzlar bile yemez, dedi. Oysa biz domuz değiliz, biz insanız. Tonka ninenin bütün servetini bizim emeğimiz yaratıyor. Ne zamana kadar bizi fabrikadaki atlardan aşağı tutacak? Ama atlara para vermiştir, pa42 rayla satın almıştır, oysa bizden birimiz gidince başkası gelecek... Yemekhane herkes susmuştu. Aşçı kadınlar bile pencereden başlarını uzatmışlar, dinliyorlardı. Tsanka'nın sözleri işçileri coşturuyor, ateşlendiriyordu.

- Doğru, çok doğru! Bu, yemek değil, bulaşık suyu. Tonka nine yesin bunu! diye bağıryorlardı işçiler.

Tsanka hazırlanmadan yaptığı bu konuşmayı, kimsenin yemek yememesi ve hep birlikte Tonka nineye şikayete gidilmesi çağrısıyla bitirdi.

Sözünü bitirir bitirmez işçilerin hepsi kapıya doğru yollandılar. Yemek dolu kaseleri de ellerine almışlardı. Bir dakika sonra deniz gibi dalgalanan işçi kalabalığı patron hanımın evini sardı. Başta Tsanka olmak üzere on kişilik bir heyet içeriye girdi.

Patron hanım çok bekletmedi bizi. Neler olduğunu anlamıştı o artık. Yanına girdiğimiz zaman başladı atıp tutmaya, küfür etmeye. Ama biz artık onun gölgesinden korkan o eski uysal köleler değildik. Kimsenin kimseyi dinlemediği on dakikalık bir konuşmadan sonra Tonka nine bizi kovdu ve balkona çıktı, işçiler onu görünce, gürültüyü kestiler. Ve tekrar korkutmalar başladı, yeniden devrimciler suçlandı, bu işin içinde onların parmağının bulunduğu söylendi, onları hapis paklayacak dendi.

Doğrusu ya, bu kez Tonka nine haklıydı. Bu gösteri gerçekten devrimciler ve yedi RMS üyesi tarafından düzenlenmişti. Daha sonraları bu yedi üyeden beşi çok daha ağır suçlamalarla faşist mahkemesine verildiler.

Tonka nine iyice bağırp çağırdıktan sonra balkondan çekilip odasına girdi. İşçiler de alaylı konuşmalarla ve küfürlerle avluya dağıldılar.

Biz, yerimizde duramıyorduk sevinçten. Çünkü ciddi, gerçek bir gösteriydi bu ve başarılıydı. Fakat çok sürmedi sevincimiz. Ertesi gün başmuhasip Tsanka'yı çağırarak işten atıldığını

bildirdi kendisine. Eşyasını toplamak için ancak yarım saat vakit verdiler ona, Mladenka ile beni de kovdular ertesi gün ve böylece bütün fabrika "hoşnutsuzluk gösterenlerden, isyancı elemanlardan" beş altı gün içinde temizlenmiş oldu.

43

#### Dördüncü Bölüm

Öğle üzeriydi. Hristina Pope yanıma geldi. Sevincim gizlemeye çalışarak muhasibin beni çağırdığını söyledi. Niçin çağırıldığımı anladım ve salondaki bütün kızlarla ayn ayrı vedalaştım.

Pope arkamdan yürüyor, neler konuştuğuma kulak kabartıyor ve gülümsüyordu.

Mladenka'yı da Dimitrov'un yarımda buldum. Muhasip bazı kâğıtlar kanştuarak, bozgunculann elebaşüarı olduğumuz için bugünden itibaren işten atüdüğümüz ve yatım saat içinde fabrikayı terketmeniz gerektiğini büdirdi. Soma bir sigara çıkarıp başladı başparmağının tırnağına vurmaya.

- Evet, kısmetiniz varmış, Patron hanım öyle kızmıştı ki, doğrudan polise teslim etmek istiyordu sizi. Ama yüreği el vermedi. Kötülüğe karşı iyilik etmek istediğim görünce, borcunuzu da bağışlamasını rica ettim. İşte burada ak kâğıt üzerinde kara yazıyla yazılı. Mladenka, senin 415 leva borcun var. Mitka'nın da o kadar, dedi muhasip. İlkten Tonka nine kaşlarım çattı ama, soma elim savurarak, "benden geçsin, anlasınlar Tonka ninenin nasü bir insan olduğunu, çok arayacaklar onlar beni ama, yok artık, gitsinler, kırsınlar kafalarım, hiç umurumda değil artık..." dedi.

Dimitrov devam ediyordu konuşmaya, ama biz artık dinlemiyorduk onu. Eee, şimdi? Ne yapacağız şimdi?

Yarım saat soma Mladenka ile birlikte terkettik fabrikayı.

Yüzlerce kız acıklı bakışlarla uğurladı bizi.

Bütün eşyamız iki ufak torbaya sığmıştı. lirimizin sermayesi de, olup olacağı onüç levaydı. On leva Mladenka'da üç leva de bende vardı.

Ardımızdan fabrikanın kapılan kapanınca, Mladenka sordu:

- Eee, nereye şimdi?

Ben onun böyle bir soru sormasına şaşarak:

- Ne demek nereye, Atanas'ın yanma, dedim.

Kunduracı dükkânında Atanas turist ayakkabılan onanyordu.

Bizimle tokalaşmadan önce ellerini südi önlüğüne ve nereye oturtacağını araşırdı gözleriyle.

- Haberin var mı, kovdular bizi işten, diye başladı Mladenka.

44

- Peki, diyerek gülümsedi Atanas. Önce selam verin bakalım, oturun. Şimdi acele edecek bir işiniz yok

Anlaşıldı, Atanas bizi bekliyormuş. Tsanka ona daha önceki gün mutlaka başka kovulanlar da olacak, demiş. Biraz sonra Atanas çıkıp gitti ve yirmi dakika geçer geçmez elinde taze bir ekmek, yarım kilo kadar salamla döndü. Üçümüz oturmuş, öğle yemeği yiyor ve ne yapacağımızı düşünüyorduk. Marko geldi yanında Pangareta'larla. Bunlar birbirlerinden ayrılmayan, bir



yatakta yatan, aynı vardiyada çalışan iki kızdı. Gayet yatan arkadaşlıklar. Aynı lakapları vardı ikisinin de. Henüz üye değildiler RMS'e, ama yemeğin iyileştirilmesi eylemine aktif olarak katılmışlardı.

- Bak sen, çetemiz çoğalıyor, dedi Atanas gülümseyerek, ama alını kırıştı.

Saat altıya doğru Radoslav da geldi yanımıza. İkisi birşeyler konuştular. Radoslav hemen çıktı, Atanas da bize birlikte bir gezinti teklif etti. Serindi dışarı. Sıcak dükkândan istemeyerek çıktık. Fakat daha fazla kalamazdık orada. Usta zaten bizden ötürü tam bir saat fazla kalmıştı dükkanda.

Akşamleyin saat dokuza doğru yeniden buluştuk Radoslavla. Montör çantasında yiyecek getiriyordu. Parmağıyla bizi çağırarak:

- Önce akşam yemeğini yiyelim, sonra bütün gece gezeriz. Razi mısınız? dedi.

Pangareta'lardan küçük olanı neşeli bir kahkaha atarak:

- Sizin gibi kavalyelerle neden razı olmayalım, dedi.

İşi anlamıştım ben. Radoslav ev bulamamıştı bize.

Saat ona doğru altımız da garda, yolcu salonuna girdik, bir peykeye oturduk Başladık uyuklamaya. İta yanımızda Atanas'la Radoslav oturuyordu. Böylece, gece yansından soma saat üçe kadar bekledik, son treni de uğurladık. Bundan sonra bir demiryolu işçisi gelerek Radoslav'ı dürttü ve burasının otel olmadığını, salonu terk etmemiz gerektiğini söyledi.

Uykulu ve soğuktan titreyerek gann önüne dikildik. Ne yapacağımızı bilemiyorduk. Ama fazla düşündürmedi Atanas bizi.

- Haydi kızlar, bir koşu yapalım. Bakalım, kim önce varacak dönemece? dedi.

Hiç düşünmeden hemen atıldık ileri, dönemece yetiştiğimiz zaman uykumuz da açılmış, soğuk da bitmişti. Sonra bahçede bir peykeye oturarak sabahı bekledik orada. Sıcak sıcak birer

45

işkembe çorbası içtikten sonra, Atanas bizim çantalarımızı aldı, biraz gezip dolaşmamızı, öğleyin onu dükkânda bulmamızı söyledi.

Aynı gün bizi başka başka kız arkadaşların evlerine yerleştirdiler ve başladık iş aramaya. Birkaç gün sonra üçümüz, Tsanka, Mladenka ve ben Kinyajevo'da Bulgariya fabrikasında işe başladık Platno fabrikasından kovulan kızlardan hiçbiri sokakta kalmadı, hepsine iş bulundu.

İki hafta sonra biz Mladenka ile Lülün fabrikasına geçtik.

Atanas, Poduyane'de oturuyor ve orada çalışıyordu ama, her gün gelip görüyordu bizi ve fabrikada RMS sorumlusu Stoyan Goçev'le bizi tanıştıran dek devam etti her gün gelip gitmesi. Bundan soma kayboldu. Ve işte artık yirmibeş yü oluyor, o zamandan beri gördüğüm yok kendisini.

İşsiz olduğumuz sıralarda Mladenka ile ikimiz, türlü arkadaşların evlerinde yatıp kalkıyorduk Ama fabrikada işe başladıktan

sonra, dedik bir oda kiralayalım ve başladık kenar semtlerde dolaşıp kiralık oda aramaya. Pencerelelerinde "kiralık" diye yazılı tabelalara bakıyorduk Tabii, daha tertiplice bir ev gördük mü, hiç durmuyorduk büe. O zamanlarda ev sahipleri boş bir odaya en az 500 leva kira istiyorlardı. Oysa biz 25 leva yevmiye ahyorduk ki, ayda ortalama 500 leva ederdi. Bir ekmek 5 levaydı, çeşitli yemek de yiyemediğimiz için bir ekmek de az gelirdi günde. Genellikle bir işçinin iki yakasını bir araya getirebilmesi gayet güç bir işti. Ne türlü ölçüp biçsen, para yetmiyordu. Ya ev kirasına, ya yemeğe, yahut da giymeye yetişmiyordu. Çok kez ne birine, ne ötekine, ne de üçüncüsüne yetiyordu. Kültürel ihtiyaçlar düşünülemezdi bile. Bir sinema bileti sekiz levadan onaltı levaya kadardı, tiyatro bileti iki misliydi, orta çapta bir kitap alabilmek için en azından iki yevmiye giderdi.

İşte bunları düşünerek kesemize göre ev aramaya başladık Mladenka ile. Uzun süre aradıktan sonra sonunda bulduk bir baraka. Çamurlu, geniş bir avlunun ta öteki uçundaydı, küçük bir penceresi vardı, kağıt kaplıydı. Tahta değüdi döşemesi, topraktı. Ev sahibi "hamiyetli" bir insan çıktı. Yoksul, fakat iyi kızlar olduğumuzu anlamış ve sadece yüz levaya vermeye razı olmuştu. Peşin olarak da ancak yirmi leva istemişti.

Biz pazarlık yapmaya çalıştık Barakanın duvarları bir sıra tuğladan örülmüştü, kireçle sıvanmamıştı, elektriği yoktu, ama ev sahibi, "siz profesör değilsiniz ya, ne yapacaksınız elektriği," dedi. Sıva sorununa gelince de, "köylerde evlerin çoğu sıvasız,"

46  
diye geçiştirdi. En sonunda döşekerimizi doldurmak için de parasız bir arka saman verecek oldu. Biz şamam aldık, tabii, bütün eşyamızın bir İM giyim eşyası ile bir havludan ibaret olduğunu, ne yorganımız, ne döşeğimiz, ne de yatağımız olduğunu söylemedik.

Kasım ayında Vitoşa dağından, sis öğleden sonra erkenden iniyor, sabahleyin geç kalkıyordu. Sisli olmadığı zamanlar da Vladaya'dan soğuk bir yel esiyordu. Ve biz Mladenka ile birbirimize sokulurdük saman içinde o zaman.

Sabahlan çam korusundan geçen dereye yıkardık elimizi yüzümüzü. Isınmak için hemen koşardık fabrikaya. Yirmi gün kaldık bu barakada. Üç haftalık ücretimizden iki yüz leva birikthebilmiştik (sadece yavan ekmek yemiştik bu üç hafta içinde)

ve iyi bir oda bulup kiralamayı kararlaştırdık. Başladık yeniden Kinyajevo sokaklarım dolaşmaya. En sonra köyün kenarında, demiryoluna yalan bir yerde küçük bir ev bulduk Varodinogülerden T a k Dede ile Stana nine oturuyorlardı bu evde. Bu iki tütün işçisi işten ve dıştan arürarak belediyeye ait bir arsaya bir evceğiz kurmayı başarmışlar ve Stana Nine kiraya vermek için küçük bir oda ayırmış. Kiralık bir oda aradığımızı söylediğimiz zaman, kadıncağız sıkıla sıkıla odayı gösterdi bize. Güzel, kireç sıvalı bir odacıktı, iki ufak penceresi, minder döşeli bir sediri vardı, bir masa, iki iskemle ve küçük bir de teneke soba vardı odada.

Stana nine ayda yüzeUi leva k r a istedi bizden. Seve seve verecek olduk Bu artık gerçekten mobilyalı bir odaydı, elbise askısı bile vardı. Bir saat sonra eşyamızı getirmiş, taşınmıştık buraya. İçeri girdiğimiz zaman çok hoş geliyordu yanan sobamn sığağı.

Kaç yüdr r sıcak bir odacığım yoktu Avlu içinde bir şeyler yapan saçları ağarmış yaşlı kadıncağıza bakarken, anam geldi aklıma, gözlerim yaşardı. Çoktan unutmuştum ağlamayı. Stana nine az zamanda gerçek bir ana oldu bize. Bizim yavan ekmek yediğimizi görünce, hiçbir şey demeden bize birer çanak çorba getirir ve yerken sıkılmayalım diye yanımızda durmaz, döner giderdi. Kış günleri çokçası, kendi odunuyla yakardı sobamızı. Onlann da, odunu bitince, hem onlara, hem bize olsun diye Tak dedenin önerisi üzerine gider, ona yardım ederdik odun toplamaya. Ve Mladenka ile hemen her pazar, ihtiyaçlarla birlikte çam korusuna gider, çalı çırpı, kuru dal toplar, sırtımıza yüklenir gelirdik

47

Böylece tam İM yıl oturduk bu ihtiyaçlarda. Bütün yaşantılarını biliyorduk onlann. Onlar da bizim yaşantımızı bütün ayrıntılarıyla biliyorlardı. İlk zamanlarda sadece şunu iyi anlayamıyorlardı.

Ağır başlı, saMn kızlar görünüyorduk ama, haftada en az bir iki akşam gece yanlarına doğru dönüyorduk eve. Sözde delikanlılarla pek işimiz yoMu, fakat araya bakarsın biri gelir, biraz konuştuktan sonra gider, bir daha gelmezdi. Bir akşam Mladenka bir yere çıkmıştı. TaM dede odama girdi ve çoktan beri düşündüğü bir şeyi söylemeye başladı.

- Ben dedi, Mitka, sözgelişi, bakıyorum da, olur olmaz kızlardan değilsin sen.

Ben gülümsedim, ama hiçbir şey demedim.

- Öyle ya, bakıyorum tatap da okuyorsun, insanlarla da toplanıyorsun, delikanlılarla da buluşuyorsun, ama bir oğlum olsaydı gelin alırdım seni...

- Ya hangilerdenim TaM dede?

- Söyleyeceğim, ama öyle değilse büe danlmayacaksın.

- Söyle TaM dede, söyle, danlmayacağım.

- Ben sanıyorum da sen.. Dede biraz durakladı, batandı, sesim alçalttı. Sanıyorum da sen bizimtallerden, yani devrimcilerdensin...

Gülümsemeye devam ettiğimi görünce, ihtiyar cesaretlendi ve tamamladı sözünü.

- Sen şimdi böyle olduğuma bakma benim. Vataiye ben toplantıdara da gittim, "Dede"'nin de neler konuştuğunu dinledim...

O akşamdan soma Taki dede hafta geçmez, bize gelir politikadan söz açardı. Faşizmle açık olarak çatışmalar başlayınca biz artık çoktan o evi terketmiştik. Ama bu ihtiyar kan koca korkmadüar, illegal olanlara da verdiler evi, hatta uzun süre yaralı bir partizan tazı da banndırdüar evlerinde.

Beşinci Bölüm

İnsan için kaygı, inşam düşünmek - işte bu en belirli, en göze çarpan bir niteliği idi bizimkilerin illegal dönemde. Başkalannın

kader ve sevinçlerim paylaşmak, yardırlılma koşmak,  
vefakar ve fedakar olmak, işte bu mtelikler bir mıknnatıs gibi  
48

çekiyordu işçileri remsist ve devrimcilere ve birer yönetici tanıtıyordu  
onları herkese.

Ben ana sevgisinden, ana şefkatinden, akrabadan, dosttan  
yoksun, cahil bir köylü kıızıydım. Parti beni bulup yüce ailesine  
aldığı zaman, aileyi aklımdan bile geçiremiyordum. Parti bana  
hem ana, hem baba oldu, inanç verdi, güven verdi, hayal etmeyi  
öğretti, görölmedik, duyulmadık geniş ufuklar açtı benim  
önümde. Henüz yürümeye başlamış küçük çocuklara benziyordum,  
hızla giden zamana ayak uydurmam ve henüz gözleri  
açılmamış kardeş ve kızkardeşlerime de öğretmenlik etmem  
gerekiyordu.

İnsan için kaygı, büyük, küçük ayrı ayrı her insanı düşünmek,  
o yıllarda parti işçilerinin temel ahlak kurallarıydı bunlar.  
Öyle yıllardı ki o yıllar, damlarda, tavanlarda fısıldanılan partinin  
haklı sözleri için burjuva devleti bol bol hapis ve darağaçları  
veriyordu.

Platno fabrikasını terkettikten sonra, benim parti eğitim  
ve öğretmenim Stoyan Goçev oldu. Kavramları karıştırmam  
ben. Sadece bir yönetmen değil, bir eğitim ve öğretmendi  
benim için Stoyan Goçev. Daha Atanas'ın tanıştırdığı ilk günden  
beni bir kardeş gibi düşünmeye başladı. Mladenka ile aldığımız  
ücretler o kadar azdı ki, daima yarı açtık. Çok kez Stoyan  
akşamları gazeteye sarılı bir parça etle bize gelir ve güya pişirecek  
kimsesi yokmuş da: "Hadi kıızlar, pişirin şu eti de, yiyeim"  
derdi. Ve et sobada pişerken bir yolunu bulup henüz kitaplardan  
anlayamadıklarımızı basit sözlerle bize anlatırdı. İlkel toplumun  
düzenini, feodalizmi, ilk olarak ondan işittim, artı değerin  
ne demek olduğunu, proletaryayı, kapitalizmi ondan öğrendim.  
Gitgide yeni yeni sözcükler, kavramlar öğreniyor ve okuduğum  
kitapları da daha büyük bir kolaylıkla anlıyordum.

Pazar günleri, devrimci eğitim için gerçek bir okul olan  
gezjjer devam etti. Bu gezilerde biz sadece kolektif hayata  
alışmakla, şarkı söylemek, şiir okumakla kalmıyorduk. Çok kez  
hazırlıklı arkadaşlar türlü konular üzerine rapor okurlardı bize.  
Ve rapor olduğunu da anlamazdık biz bunların. Çokçası onar  
kişilik gruplar halinde toplanırdık. İki kişi önceden düşünölmüş  
bir konu etrafında konuşmaya başlarlar ve diğerlerini de çerkerlerdi.  
Hem dinlemiş, hem de bilgimizi artırmış olarak dönerdik  
bu gezilerden.

Devrimci kültürün ve aydınlığın başka bir ocağı da Kınıyajcvo'daki  
okuma eviydi. Kitaplık memuru bay Lüben kırk

49

yaşlarında bir adamdı, kendi şaka yollu deyimiyle bütün "müşterilerini"  
gayet iyi tanırdı ve okuyacağıımız kitabı kendi seçer  
verirdi bize. Bazen başlığına kapılarak kalınca bir kitaba uzanırdım,  
fakat o beni gücendirmemeye de dikkat ederek, seçtiğim  
kitabın gerçekten ilginç olduğunu söyler ve mutlaka daha çok

beğeneceğim başka bir kitap teklif ederdi bana. Ben giderek buna alışmış ve:

- Eee, bay Lüben, şimdi hangi kitabı vereceksiniz bana? derdim.

O da dolabı karıştırıp önceden bana ayırdığı bir kitabı verirdi. Böyle hallerde etrafında yabancı bir kimse var mı, yok mu, diye bakınır ve sonra:

- Kitabı bana verirken bakınır etrafına, diye fısıldardı.

Böylece ben Lüdmil Stoyanov'un "Kolera"'sını,

A. Tolstoy'un "Ekmek" ve "18yıl"ını, Geo Milev'in "Eylül" ünü, Gladkov'un "Çimento" sunu, Fadeev'in "Yenilgi"sini, Furmanov'un "Çapaev" ini ve polis tarafından yasaklanmış daha birçok kitap okudum. Bu kitapların çoğu kitaplık listesine kaydedilmemişti.

Okuma evine her akşam kadın, erkek, pekçok genç toplanırdı.

Buradan çoğu kez Gloriya sinemasına giderdik. Sovyet filmleri gösterilirdi bu sinemada. Sonra aktivistler bizi evlerimize kadar uğurlarlar ve bu uğurlamaları, okuduklarımızın, öğrendiklerimizin tartışması yolunda adeta bir seminer haline

getirirlerdi. Bir akşam Mladenka ile eve doğru giderken, Dimitir Gribçev sokuldu bize. Uzun boylu, zayıf bir gençti, matbaa işçisiydi. Gizli bir matbaadan ötürü hapiste kaldığını ve yakında çıktığını işitmiştim. Bizimle konuşmaya başladı. Birlikte eve doğru yollandık. Yolda, kitaplıktan henüz aldığım "Uyandırılmış Toprak"'tan söz açıldı.

- Ben de şimdi okuyorum, dedi Gribçev elinde kitabı oynatarak. Bakalım kim önce okuyup bitirecek?

Birkaç gün sonra yeniden buluştuk okuma evinde. Uzun boylu, gözlüklü bir gençle, Valemin Andreçv'le konuşuyordu.

Beni görünce onun kolunu çekiştirerek:

- Valentin, tanıştırayım seni bu kızla. Onunla bir yarışmadayız biz. Bakalım kim önce okuyacak "Uyandırılmış Toprak" ı, dedi. Hakem olmak ister misin bize? Okuduklarımızı sana anlatacağız, sen de yarışmayı hangimizin kazanacağını söyleyeceksin.

50

- Olur, dedi Valemin, öyle de olur ama, siz kendiniz birbirinizi kontrol etseniz daha iyi olur. Bir gün sen anlatırsın, bir gün o anlatır okuduğunu. Olmaz mı?

- Olur, ben razıyım, dedi hemen Gribçev.

Bana da başımı sallayıp olur demekten başka birşey kalmamıştı.

O yıllarda bir kimse ile ilişkilerinin yakın olması, dostça olması, resmiyetin, sıklıganlığın ortadan kalkması için, o kimsenin bir sosyalist olduğunu öğrenmek yeterdi. Bir akşam Dimitir'in nereye kadar okuduğunu yoklama sırası bendeydi. Fakat çok başı ağnyormuş, benim anlatmamı rica etti. Olacak ya, o günlerde benim de fazla işlerim vardı, tek bir sayfa okuyamamıştım. Şimdi ne olacaktı? Gribçev imtihan edercesine bakıyordu bana, ne diyeceğimi bilemiyordum. Benim bu şaşkınlığımı farkettiler ve ayakkabısını bağlamak için eğilerek:

- Eğer sen de yorgunsan, gezinelim biraz, basurun ağrısı

geçerse, ben başlarım anlatmaya, dedi.

Çok şükür, derhal rahatladım ama, daha o an anladım ki, bir şeyler okumadığımı Dimitir biliyor. O herhalde bu kitabı çoktan okumuş, bana da okutmak için dolanıyordu etrafımda. Kıpırmızı oldum utanmaktan, biraz keyifsiz olduğumu, eve dönmek istediğimi söyledim, "konuşmalara yann devam ederiz," dedim. Ertesi akşam okuduğum sayfaları anlatabilmek için o gece sabaha kadar okudum.

Valentin Andreev, Stoyan Goçev, Dimitir Gnbçev, Gabrova'lı Stefan ve daha başka hazırlıklı arkadaşlarla sadece gezilerde ve okuma evinde buluşmuyorduk Aydınlatma derneklerine bölüştürülmüştük biz. Onlar bu dernekte emeğin tarihi, politik ekonomi, tarihsel ve diyalektik materyalizm üstüne rapor okurlardı. Önceleri yabana bir dil öğrenmekten daha güç gelirdi bu bize. Sözde Bulgarca konuşurlardı ama, tez, antitez, diyalektik triada... Ve daha bir sürü bilmediğimiz yabana sözcükler kullanırlardı konuşmalarında. Cahil, yan cahil işçilere felsefe öğretmek onlarda dünyayı bilimsel açıdan tamma merak uyandırmak onları bilinçli aydın savaşçılara haline getirmek gibi görünüşte gayet ağır bir işe girişmek için hayatlarını adadıkları yüce davaya sonsuz bir sevgi ve inançla olmalıydı.

Lülin henüz kurulmuş, yem bir işletmeydi. Fabrikaya alınan ilk kızlar arasındaydım ben. Beşyüz kadar işçisi vardı bu fabrikanın ve çoğu kızdı. Örgütleyicilik deneyiminden, savaşçılık gelenekten yoksundu bu kızlar. Bu yüzden de parti bize

51

yardım için tecrübeli bir devrimci ve sendika yetkilisi olan Georgi Kovaçev - Gek'i yolladı buraya. Stoyan Goçev'le birlikte ikisi gece gündüz işçiler arasında çalışarak, gelecekteki devrimci hareketin ilk hazırlıklarını yaptılar durmadan.

Kısa bir süre içinde fabrikada birbirlerine dostça gayet sıkı bağlı küçük bir grup meydana geldi ve bu grubun bir RMS örgütüne dönüşmesi gecikmedi. Lülin'de ilk remsistler Rayna ile Mira Gürovi kızkardeşler, Penka Gribçeva, Küçük Slavka, Kara İvanço, Küçük İvanço, bir de bendim.

Platno fabrikasında olduğu gibi, burada da işçileri önce sendikaya, sonra okuma evine ve pazar gezilerine çektiler. Her sendika aktivisti, pazar gezilerine katılanların, okuma evine gelenlerin her biri partiye, yada RMS'e üye olamıyorlardı ama artık ilk adımlarını atıyorlardı.

Öğlen molasında biz atölyelerde, yani makine üstlerinde, pencerelerde, yerde yemek yerdik. Ve işte en eski fabrikalarda bile yemekhane bulunduğunu konuşmaya başladık kızlarla. Atölyelerde bulut bulut tozları yutmadan rahatça yemek yiyebileceğimiz bir yemekhane fikri gitgide bütün kızları sardı ve artık biz değil, onlar bize gelip şikayet ediyorlardı bu durumdan. Eyleme geçebilmek için sorun artık olgunlaşmıştı. Bir heyet patrona gitti, diğer bir heyet de bizim "eski tanıdıklardan" Tekstil İş Başkanı Tsanev'e gitti. Fabrika sahibi Alkalay'a yeni fabrika hakkında övgüler yaparak söze başladık ve "böyle modern

bir fabrikada yemekhane bulunmaması ayıp," diyerek bitirdik sözümüzü. Patron nezaketle gülümseyerek, bu sorun üzerinde düşüneceğini söyledi, kapıya kadar uğurladı bizi. Fakat Tsanev'in yanında sorunu gayet ciddi olarak ortaya koyduk, derhal müfettiş yollamasını istedik. Birkaç hafta geçti, iş gerginleşti. Patrona ikinci gidişimizde biz artık övgüleri bırakmıştık, isteklerimizi gayet ciddi olarak sert bir dille bildirmiştik. Sonunda patron yemekhane yaptırmak zorunda kalmıştı. Bu başarı bizi de, diğer kızları da cesaretlendirmişti. Vantilatörler başlamıştı günün sorunu olmaya.

Lülin fabrikasında soluduğumuz havayı dile getirmek için, tozlu, kirli demek yeterli değildi. Hele yaz günleri durum çok kötüydü. Gün geçmez, bayılanlar, fenalık geçirenler olmasın işçilerden. Vantilatör istediğimiz kısa zamanda başarıyla sonuçlandı ve bir gün teknisyen her atölyeye birer vantilatör monte etti. Üç gün sırasıyla gerçekten temiz hava soluduk, fakat dördüncü gün vantilatörler başladı bozulmaya. Haftalar gerekliydi

52

her birinin onarımı için. Bundan başka ustalar ve nezaretçiler çok kez unutulardı vantilatörleri çalıştırmayı. Hele memurlardan Melamet ve müdür Popov büyük çaba harcardı tasarruf elde etmeye. Tüm vantilatörlerin çalıştığı bir gün Melamet gelerek daha sabahdan durdurdu hepsim. "Fazla elektrik harcıyorlar" dedi giderken. Biz derhal durdurduk makineleri. Küçük İvanço da yolunu kesti Melamet'in:

- Vantilatörleri çahştrrmazsanız, durduracağız işi! dedi.

- Marş, defol git yerine! diye bağırdı Melamet ve elini kaldırdı bu ufak tefek çocuğa, ama daha o anda kızlar, kadınlar ellerinde kalemlele sardüar etrafını Melamet'in.

Melamet korkarak yumuşadı, bir şeyler mırıldanarak vantilatörleri açtı ve acele çıkıp gitti.

Aynı gün müdür hemen bütün remsistleri yanma çağırarak, böyle anarşistleri fabrikada daha fazla tutmayacağım söyledi.

- Biz anarşist değiliz, dedi İvanço. Görevini de, hakkım da bilen işçileriz.

- Bana anlatma, diyerek sözünü kesti onun müdür. Anarşist, komünist hepsi bir tenim için. Çalışmak istemeyenlere işte yol açık. Her gün yüz kişi bekliyor kapıda iş için.

Fakat PopoVun tehditleri para etmedi. Biz artık işsiz kalmanın en ağır bir sonuç olmayacağı düşüncesiyle yaşıyorduk, hapse de dusebUeogimizi aklımızdan çıkarmıyorduk. Onun için de müdürün korkutmalarını arkadaşlara anlatırken, onların gözlerinde parlayan kin ve nefreti görmekten daha büyük bir sevinç yoktu bize.

İşçiler arasındaki çalışmalarımızın en önemlilerinden biri de, onlarda dayanışma, işçi dayanışması hissim yaratmaktı.

Para yardımları toplamanın büyük faydası oluyordu bu uğurda. Herhangi bir kızın vereme tutulması, kadın arkadaşlarımızdan birinin doğurması, kaza, yaralanma, ölüm veya evlenme gibi türlü hallerde bizim sendika aktivistleri ellerinde bir

liste ile bütün işçüeri dolaşarak, gönüllerinden ne koparsa vermelerim isterlerdi. Vermeyenlere darümazdık Biliyorduk ki, bir vermeyecek, iki vermeyecek, nihayet o da katılacak yardımlaşmaya, üçüncüsünde o da verecekti. Ne kadar da vereceği önemli değildi bizim için, birşeyler vermesi mühimdi. Böylece, herkes ortak davaya katılmış hissedirdi kendim ve sağlam proletarya kolektifimizin üyesi olurdu.

Kimi kez örgütteki arkadaşlarımızdan yada sadık taraftarlarımızdan herhangi birine bir hediye almak için para topladığı53 ırız zaman, toplanan paraların büyük bir kısmını ayırır, örgütün sekreterine verirdik. RMS'e para toplamak çok zor bir işti bizim için. Çok düşük olan yevnuyelerimizden ayırıp verdiğimiz para çok yetersizdi, örgütün ihtiyaçları ise durmadan artıyordu. Ve tam o sıralarda kimi arkadaşlar, para bulmak için kolay olduğu kadar da tehlikeli ve poütik bakımından pek de uygun olmayan bir yol buldular.

Sendikalar sık sık müsamere tertipliyorlardı ve piyango biletleri satılıyordu bu müsamerelerde. Usul gereğince biz satıyorduk bütetleri, çünkü... Çünkü resmi makamdan ve Gena Petrova - Topsis'den alıyorduk bütetleri, Topsis bize mühürlü zarf temin ediyordu, sonra ona veriyorduk hesabı. Bu pek tehlikeli bir oyundu, çünkü en adi hırsızlar olarak mahkemeye verilebilirdik açığa çılınca. Fakat hiç birimiz aklımızdan bile geçilmiyorduk bunu. Bu paralan siyasi mahkûmlara, sürgünde olanlara yollayan örgüte yardım edebileceğimiz için kendimizi gayet mutlu hissediyorduk.

1939 yılı başında fabrikada parti ve RMS örgütlenmişti. Onüç kişi olmuştuk biz. Bir tekstil işletmesinde onüç kişinin bulunması büyük bir güçtü artık. Fabrika doktoru Dr. Bıçvarova da bir devrimcinin karnıydı. Vantilatör savaşında ciddi yardımda bulunmuştu. Patronları küçük düşürecek, işletmedeki sağlık koşullarının durumu hakkında da kanıtlar verebilirdi o bize.

Bütün kolektif katıldı ücret savaşına ve tam bir zaferle sonuçlandı bu savaş. Zarya( , ) gazetesine yollanan mektuplar, sendika ve patronlara aralıksız gidip gelen delegeler ve grev ilan etme tehdidi parlak bir sonuç verdi. Yevmiyelerimize beş leva zam yapıldı. Patronlar için yılda yaklaşık olarak bir milyon leva zarar demektir bu. Yevmiyelerimizin arttırılmasından sonra biz işçilere geçen yularda bizim bu hakkımızın, bu paraların patronlar tarafından yendiğini anlattık. Bu onların kin ve nefretini daha da arttırdı. •

Yü 1939. Bir Mayıs yaklaşıyordu.

İşçüeri devrimci sloganlardan ayn tutmak için hükümet daha 1936 yılından Hitlercüler gibi Bir Mayıs gününü resmi bayram olarak kabul etmeyi kararlaştırmıştı, böylece bu günün <\*> Şafak

devrimci niteliğini yok edecek, kendi sarı sendikalarıyla gösteri düzenleyecekti.

Bir Mayıs bayramından iki ay önce Lülün'de bizlere ve



remisistlerc Bir Mayısın önemi, bu yıl nasıl kutlanacağı hakkında etraflı bir rapor okundu. Parti, hükümetin düzenleyeceği gösteriyi işçi gösterisi haline dönüştürmeyi kararlaştırmıştı. Yapılacak çok iş vardı. Her birimizin çok sayıda slogan ve bildiriler yazıp belirli semtlere dağıtması gerekiyordu. Yazmak şimdi bir güçlük teşkil etmiyordu kimseye. Fabrikadaki işçilerden çoğunun orta öğrenimi vardı yada en azından yedinci sınıfı bitirmişlerdi. Ama o yıllarda yine de zor bir işti, yazı yazmak. Artık okumaya iyice alıştığım halde iki sayfalık bir bildiri yazmak için saatlerce uğraşmam gerekiyordu. Bundan başka, kolayca okunabilmeleri için basma harflerle yazıyorduk. Daha doğrusu, yazıyor değil de, resmediyorduk. Her harfi özene bezene, merakla, dikkatle çiziyorduk. Slogan ve bildirileri çokçası kopya kâğıdı ile dört beş nüsha birden yazardık. Ve en azından on kere tekrarlanması gerekiyordu bunun. Doğrusu ya, masa başında üç saat oturup slogan yazmak, fabrikadaki on saatlik çalışmadan daha az yorucu değildi. Gerginlikten belim ağrır, alnımdan aralıksız ter damlardı. Slogan ve bildirilerin yazılmasından sonra onları yayma işi başlardı. Partinin sözünü okumadık tek bir ev, tek bir kişi kalmamalıydı. Bu işe çokçası geceleri başlardık. İkişer kişi evden eve, avludan avluya girerdik. Posta kutuları olan evlerde bu kutulara bırakırdık çağrılarını, olmayan yerlerde de kapı altlarına sürerdik. Tsvetko ile Nana bir iktidar milletvekili olan Şişkov'un kapısı altına bile bildiri bırakmayı başarmışlardı. Şişkov, Kinyajevo'da polis karakoluna karşı bir evde oturuyordu. Polis şefine bunun büyük bir rezalet olduğunu söylüyordu ertesi gün. O sövüp saydıkça polis şefi de:

- Suçluyuz, beyefendi, suçluyuz. Ama ben, komünistlerin analarını bilmem ne yapacağım, göreceksiniz nasıl dine, imana getireceğim onları!

Bir Mayıstan birkaç gün önce üniversitelilerin bir buluşları yardım etti bize. Üniversiteliler linolyumdan pek çok mühür yapmışlardı. Basın işçilerinin temin ettikleri kağıt parçalarına çok çabuk basılıyordu sloganlar. Bizim semte birkaç bin bildiri getirilmişti. Fabrika ve işletme avlularına dağıtmayı kararlaştır55 dik bunları. Sabahleyin erkenden de yol kavşaklarına, tramvay duraklatma bırakacaktık.

Bir akşam, bize aynan semttteki işletmelere yaymamız gerekliydi sloganları. Keremitçiyan fabrikası en önemli yerlerdendi, iki metre yükseldiğinde duvarla çevriliydi etrafı. Duvara tırmanmaya çalıştık birkaç kez ama, olmadı, yem sıvanmıştı duvarlar, tırmanamıyorduk Fakat görevi yerine getirmemek de olmazdı. Dimim eğildi, ben omuzlarına bastım, soma düşmeyeyim diye beni tutarak yavaş yavaş doğruldu, ben de yüzlerce kağıt attım, rüzgar da bütün avluya yaydı onları.

Sloganları yayma işi tamamlandıktan soma ressamlığa geldi sıra. Ceplerimizde kırmızı stearin kalemler vardı. Çok güzel yazılıyordu duvarlara bu kalemlerle. Az soma 'Yasasın Bir

Mayıs" sloganlarıyla mayıs çiçekleri açıyordu duvarlarda. Dönerken, on kişi kadar neşeli bir grup gördük Delikanlılar sarhoş sarhoş sallanıyorlardı, kızlar da, geç oldu artık, diyerek gitmek istiyorlardı. Bu "sarhoşların" bir damla bile içki içmedikleri anlaşılınca şaşıtm kaldım. Onlar bizi görünce sessizce gülümsemeye başladılar ve çabucak çekildiler. Aydınlatılmış merkez sokaklara yağlı boya ile slogan yazan iki "ressamm" muhafızları ve gizleyicüeriydi bunlar.

Ama bizim asıl işimiz Lülün'deydi. Fabrikada sloganları yaymak, her işçiye bildiriler verip okutmakla beraber, Bir Mayısta dinlenmeyi feda ederek gösteriye çıkmaları yada göstericilerin geçecekleri sokaklarda gruplar halinde durmaları gerektiğim anlatmaya çalışmalydık.

En sonunda çoktan beri beklenen gün geldi.

Bir Mayısta kırk binden fazla işçi çıkmıştı sokaklara. Emeği sembolize etmek için on işçiden birinin ağaç çekiçler verilmişti ellerine. Faşistler burada da doğrudan işçinin sembollerini çalıyorlardı. Kara giysileri ve başlarında fenerleriyle iki bin dolayında madenci gelmişti Pernih'ten. Tramvay ve demiryolu işçüeri de üniformalı idüer.

Gösteriye katılanlardan çoğunun cebinde ağuca birşeyler vardı. Ben birkaç toparlak taş almıştım ve önlüğüm kirlenmesin diye güzelce yıkamıştım onlan çeşmede.

Once hepimiz o zamanki Yunak, şimdiki Vasil Levski stadına toplandık. Buradan Kartallı Köprüyü geçerek Aleksandr Nevski meydanına gelmişti kalabalık. Burada dim ayın yapıyor ve resmi zevat konuşuyordu. Bundan soma kalabalığın, Meclis binası önündeki resmi tribünün yanından, Çar Osvoboditel, şimdiki Ruski Bulvan'ndan geçip dağılması lazımdı.

- Siyasi mahkûmları serbest bırakın!

- Emeğe göre ücret!

- Sekiz saatlik işgünü istiyoruz!

- Yaşasın Bir Mayıs emekçi bayramı! diye sloganların yükseltilmesine başlandığı zaman, bizim grup henüz üniversite önündeydi. Askeri bandonun davulları bastıramıyordu bu sesleri. Saflarımız daha da sıklaşmıştı, kol kola tutunarak Botev'in ölümsüz şarkısını başladık söylemeye.

Bulvarın iki tarafına pek çok işçi ve üniversiteli dizilmiş, alkışlıyor, el sallayarak selamlıyorlardı bizi. Tribüne yaklaştığımız zaman, sendika yöneticilerinden biri yanımıza koşarak:

- Ura-a-a-a! Çar hazretleri için Ura-aa! diye bağırırdı.

Bizim yüksek sesle söylediğimiz sloganlar bastırdı onun sesini.

6 Eylül sokağına yaklaştığımız zaman, bir grup sivil polis bize doğru koşarak bulvardan saptırmaya çalıştılar grubumuzu. Ama bilinmez, yollardan parola yetişmişti bize artık. Şehir Parkına gitmeliydik hepimiz. Biz sivil polisleri aşarak parka doğru koştuk. Kapıdan bir sel gibi akıyordu içeriye coşkun işçiler. Gösteri sona erdikten sonra park polis ve jandarmalar tarafından kuşatıldı. Her iki çıkış kapısında da tutuklananları

alıp götürmek için polis arabaları bekliyordu. Atlı polis şefi bir adım ileri atarak, boğuk bir sesle bağırdı.

- Baylar, dağılın!

Bir an için sessizlik oldu. Sonra etraftan biri başlattı

şarkıyı:

"Ölmez, düşen özgürlük savaşında,

Yasını tutarda onun gök ve yer..."

Uyan artık uykudan uyan,

Uyan esirler dünyası!

Zulme karşı hıncımız volkan;

Bu ölüm-dirim kavgası.

57

Yıkalım bu köhne düzeni

Biz başka âlem isteriz!

Bizi hiçe sayanlar bilsin:

Bundan sonra herşey biziz!

Bu kavga en sonuncu

Kavgamızdır artık,

Enternasyonalle

Kurtulur insanlık,

Şarkımızla yüzüne sanki bir şamar vurulmuş gibi çekildi

polis şefi ve şahlanan atının üzerinde doğrularak çekti, savurdu

kılıcını. Bir işaretti bu saldırıya geçmek için.

Başladı polis düdüklere ötmeye, athlar yârdı kalab ılığı, sivil

ve üniformalı polisler atıldılar üzerimize.

Şarkı kesildi. Binlerce boğazdan hep birlikte bir "yuuuh!"

sesi yükseldi azgınlaşan polislerle beraber. Yumruklar, coplar,

sendikaların temin ettiği ağaç çekiçler, madenci lambaları sallanıyordu

havada.

Büyük bir savaş meydanına dönmüştü bütün park. Atlı

polisler atlarını şaha kaldırarak kılıç savuruyorlardı etrafa,

önlere geleni yaslayıp çiğnemeye hazırdılar.

"Yu-u-u-!...Yuuu!" diye sesler yükseliyordu her taraftan,

inilti de karışıyordu bu seslere. Ancak ara sua:

- Vurun, arkadaşlar, vurun! diye sevinçle, hiddetle bağırانlar

da oluyordu

Önümde zayıf, esmer bir demiryolu işçisi, üzerine yürüyen

atimin üstüne atıldı, bacağından yakalayıp asılmaya başladı.

Savrulan coplardan hiç ürkmüyordu sanki. Bir kadın yardıma

koştı ona, soma da bir erkek, bir anda indirdüer polisi attan.

Savaş başlayalı henüz bur dakika geçmemişti, etrafıma

bakındığım zaman, birlikte olduğumuz arkadaşlardan kimse

kalmamıştı yanımda. Kopan fırtına dağıtmıştı etrafa onları. O

anda bir ajan atıldı bana doğru. Sabahtan yıkadığım taşları

dikkatle kullanma şuası gelmişti. Ama yalnız değildim ben.

Daha birkaç kız ve kadın atılmışlardı onun üzerine. Yere devrilmiş,

çiğnenmişti ajan.

Toplu bir halde saldıran polis, kalabalığı parkın ortasına

doğru itiyordu giderek Kitleden kopanlar küçük gruplar halinde

dövüşmeye devam ediyorlardı, fakat fazla sürdüremiyordu

direnmeyi, sayüan çoktu, üstün geliyordu polisler. Yakaladıkla58 rı arkadaşların bileklerine hemen kelepçeleri vuruyorlardı, sürüklüyorlardı polis arabalarına. Arabalar dolunca canavar düdükleri acı acı bağırarak çekip gidiyorlardı emniyet müdürlüğüne doğru.

Çatışma gitgide dindi. Son grup kapıya doğru bir yol bulup çabucak sokağa dağıldı. Bu gece bizden pek çok kimse karakolların ve emniyetin çimento hücrelerinde geçireceklerdi geceyi. Yaralananlar, ötesi berisi çürük içinde kalanlar daha da çoktu. Ama yine de büyüktü sevincimiz.

Biricik öğretici ve yöneticisinin parti olduğunu bir kez daha göstermişti işçilerin Sofya'sı.

Bir Mayıs gösterisi Lülün'de çalışan işçüeri cesaretlendirmişti.

Polisle olan çatışma ve işçi sınıfının örgütlü gücü başlıca söz konusu olmuştu günlerce. Ve şaşdacak gibi gayet sağlam bir kaynaşma meydana geldi aramızda. Şimdi patronlardan isteklerimizi daha keskin olarak ortaya atıyorduk Bir felaket sırasında yalnız kalmayacağını biliyordu hepsi. İşten atılmaktan korkmuyordu artık hiçbiri. En kötü hallerde aramızdan toplayacağımız yardımla birkaç hafta geçinebilirdi işten atüan. O arada da başka bir iş bulmak mümkündü her zaman.

Tehlikeliydi yaşadığımız günler. Barut kokuyor, savaş havası esiyordu. İngiliz ve Fransızlar, Avrupa'da Hitler'i ön plana çıkarmışlar ve planlı bir şekilde Sovyetler Birliği üe savaşa itiyorlardı onu. Hitler önce Avusturya'yı sonra Çekoslovakya'yı, Danzig'i almış, soma da Polonya'ya girmişti.

İnsanlığa sayısız felaketler getiren, savaş meydanlarında, ölüm kamplarında, işgal edilen memleketlerde milyonlarca inşam yok eden İkinci Dünya Savaşının başlangıcıydı bu. Savaş tehlikesinden sık sık söz ediliyordu ama, yine de mçbirimiz kopacak o müthiş felaketin yüzde birini büe tasavvur edemiyorduk.

Bir Eylül 1939'da tüm gazeteler şu haberi veriyorlardı:

Savaş...

İyimserler daha iki gün umutlarını korudular, bu savaşın küçük olacağım, yayılmayacağım sanddar, ama üç eylülde radyo, "İngütere ve Fransa'nın Almanya üe savaş halinde olduklarını" bildirdi.

Partiye yeni önemli ve sorumlu işler düşüyordu: Halka gerçeği anlatmalıydı, öyle haznlayıp örgütlemeliydi ki, Batıda artık korkunç yolu belli olan o kanlı mezbahadan koruyabilmeliydi halkı.

59

1940 yılı başlarında bölge parti komitesi remsistlerden yem üyeler kabul etmeyi kararlaştırdı. Bizim fabrikadan üç kişi gösterildi: Mirka Asenova Gürova, Kara İvanço, bir de ben. Aynı grupta lise öğrencisi Todor Bogoslovov da kabul edilmişti. Onu, o sıralarda Kınıajevo'da RMS sekreteri olan Gnbçev aday göstermişti. Todor'un lisede bir RMS grubu vardı, ama daima bizimle, Lülün işçileriyle birlikteydi ve bütün eylemlerimize

katılırdı. Hatta 1940 Haziran grevi sırasında bile yanımızdaydı.

Yabana saymazdı işçiler onu.

Hayatımda ilk parti toplantısı derin izler bıraktı bende.

Kınyajevo mezarlığının alt tarafında bir işçi ailesinin evinde toplanmıştık Vera ile Stoyanço mutfağa geçerek odalannı bize bırakılan Fabrikanın Parti seketeri Stoimen Stefanov-Gugutka götürdü bizi oraya kadar. Kapı açılıp da Rayna Gürova'nın, Habeş'in kara ve daima biraz çatık olan yüzü görüldüğü zaman biz artık yatağın üstüne ve iskemlelere yerleşmiştik Rayna bizim fabrikada çalışıyordu. Bizden büyük d e p d i ama, büyük otoritesi vardı. O sıralarda artık partinin bölge komitesi üyelerindendi. Odayı gözden geçirdi, kapıya dönerek hâlâ avluda olan birine işaret verdi başryla.

Az sonra partinin bölge seketeri Rusi Hristozov geldi yanımıza. Onu okuma evinden, bazı gizli toplantılardan tanıyor, iyi bir konuşmacı olduğunu biliyordum. Onun için de dinlemeye hazırlandım dikkatle.

Rusi şüadan herkesle tokalaştı. Sırtındaki öğrenci paltosu bir ağ gibi balık avlamaya da yarayabilirdi, o derecede delik deşikti. Bir iskemle çekerek masaya yakın oturdu. Sank parti toplantısına değil de, yaş gününe gelmişti, ama sandviç yerine konuşma ikram edilecekti.

Bir an için herkes susmuştu. Stoimen bundan yararlanarak:

- Şimdi Rusi Hristozov parti hakkında konuşacak dedi.

Tüm gözler Hristozov'a çevrildi. Ağu ağuşmaya başladı. Sesi alçalıyor, yükseliyor, yüzü parlıyordu. Bilmen, binlerce kez duyulan sözcüker birbiri ardınca diziliyordu, ama ben onlan düşünmüyordum. Bu saatten itibaren öncek Mitka olmaktan çıkıyordum artık tekarlanmaz birşeyler oluyordu bende, hayatım ebedi olarak belirli bir maceraya, parti macerasına yöneliyordu ve bütün ömrümce orada kalacaktım.

Sonra sorular soruldu, cevaplar verildi, tebriker, el sıkışmalar.

Ve bütün bunlar bir hikâye, uzun ve soğuk bulutlu bir geceden sonra güneşli bir sabah gibi kalmış bilimcimde.

60

Gece yansından sonra geç vakit döndüm eve. Nemli ve soğuk havayı derin derin çekiyordum içime, yırtık ayakkabılarımdan ayaklarımın ıslandığını duymuyordum. Ve öyle bir bağrracağım geliyordu ki, yıldızlar büe duymalıydı:

Parti üyesiydim ben!

Altıncı Bölüm

1940 yılının ocak ayında memlekette parlamento seçimleri yapıldı. Köseivanov hükümetinin sonuçlardan korkması için ciddi sebepler vardı. Onun için de seçim komedisini birkaç aşamada oynamaya karar verdi. Bu da ona "tam" bir seçim zaferi için en güvendir araç plan polis güçlerim suasıyla çeşitli bölgelere toplama olanağı veriyordu.

Bir gün bizim parti sekreteri, kimse görmeden Rabotniçeşko Dyelo gazetesini tutuşturdu elime. Merkez Komitesinin seçimlerle UgUi bir genelgesi vardı bu gazetede.

Gazetenin yukan, sağ k  sesinde biraz daha iri ve siyah harflerle: "Oku, ba  kalanna da okut!" s  z   yazılıydı. O günlerde Rabotni    sko Dyelo   imdiki gibi 500 bin basdmıyordu ve iki Stotinkaya bulup alamazdın heryerden. Güneş ışınlarının giremediği derin yeraltı mahzenlerinde basdıyordu, ama gerçek bir adalet ışığı olarak kar  ılıyorduk her sayısını. Rabotni    sko Dyelo'yu almak büyük bir sevinçti bizim için, çünkü partinin hak sözünü getiriyor, en doğru yolu gösteriyordu bize, her türlü k    ku ve duraksamalan yokediyordu. Bu gazeteyi sadece polisin elinde ağu bir su   kanıtı olabileceği için değ  , partinin gayet iyi sez  en somut bir belirtisi olarak koruyor, dikkatle gizliyorduk —.

Herhangi bir sayısı uzunca bir süre elimizde kalıp birkaç gece bizde geceleyince, en emin bir yer ara  tırıyorduk gizlemeye. Tavanda, mahzende, duvardan bir tuğla çekip delik a  ıyor, oraya gizliyor ve yine yerle  tiriyorduk tuğlayı. Bazen ıslanmayacak biçimde kiremit altma saklar, bazen da odalarımızın d    mesinin altında özel bir yer yapardık gizlemek için. Her sayısının uzun bir ömrü vardı, birkaç ay sürerdi bazen. Katlanmaktan harfleri okunamaz bir hale gelirdi. Güncelliğini hiçbir zaman yitirmezdi gazete. Çünkü faşizmle sava  , yaklaşan savaş gibi temel sorunlar eksik olmuyordu s  tunlanndan.

61

Her sayısının en ufak ayrıntılarına dek, baştan sona okunduğunu, yazıların adeta ezberlendiğini söylemeye hacet yok sanırım. Stoimen'in bana verdiği gazetede, seçimler sırasında bize düşen görevler hakkında etraflı talimat vardı. Düşünüyorum da şimdi bile, yirmi iki yıl sonra, yanılmadan tekrarlayabilirim bunları.

"Emperyalist savaşına kar  şı, kapitalist soygunculuğuna ve kapitalist gericiliğine kar  şı emekçi yığınlarını seferber etmek, işçi birliğini, işçilerle emekçi köylüler, esnaf ve aydınlar arasında birlik kurmak için parti örgütleri azami derecede   alı  maladırlar. Seçim sava  ı, sava   kundak  ılarına kar  şı ve barış sava  ı içinde geçmelidir..."

Seçim   ncesi ajitasyonuna hemen başladık. Her birimiz adayımızın seçim bültenlerini yaymak,   ağrı dağıtmak, duvarlara slogan yazmak, insanları dolaşmak için belirli semtler aldık. Işçi mahallelerinde, doğrusu ya, hiç de g     değildi ajitasyon. Bir defa Valentin Andreev geldi benimle. Gayet iyi bir konuşmacı olduğu söyleniyordu. Bana yardım etmeye ve kendisinden birşeyler öğrenmem için yollamışlardı onu.

Küçük, viran bir evin eşiğinden i  ine girdiğimiz zaman akşamın saat sekizi sıralarıydı. Yağdan elleri kararmış ufak tefek bir adam karşıladı bizi. Selamla  tık kendisiyle. Ben   niversitelinin ajitasyona nasıl ba  layacağını merak ediyordum.

Oysa, mutfakta minder üstüne oturup, başından kırmızı şapkasını attı, cebinden bizim aday Evgeni Zdravkov'un bültenlerinden çıkardı birkaç tane ve gülümseyerek:

- işte, ağam. Seçim propagandasına, seni kandırmaya geldik.

Ama bakıyorum da çok laf etmeye gerek yok burada. Sen bir işçi adamsın. Zdravkov, çiftçi de olsa, İşçi partisinin adayı. Anlatabildim değil mi?

- Anladım, dedi beklenmedik kalın bir sesle adam vc toplayıp aldı bültenleri. Eee, madem beni kandırmaya gelmişsin, dünyada olup biteni bari söyle.

Vdcentin'i gayet iyi bir ajitör diye neden övdüklerini şimdi anlamıştım! Çoktan beri bildiğim şeyleri konuşuyordu ama, işçi ile birlikte merakla dinliyorduk onu. Ne de olsa, konuşmalarının özü ilk sözündeydi. "işçi partisi adayı."

Bir gün Aleksandr Tsankov'un Reks sinemasında seçim toplantısı yapacağını duydum. O zamana kadar gördüğüm yoktu, sadece kanlı şöhretinden tanıyordum onu. Merak ettim, toplantıya gidip görmeye karar verdim. Bu hareketimin doğru

62  
olup olmadığından pek emin değildim. İkinci balkonda pazar gezilerinden, türlü toplantılardan tanıdığım pek çok kimseler görünce şaştım kaldım. Ama hiçbir el sallamadı, selamlamadı beni. Hepsi sessizce oturuyor birbirlerini tanıymıyorlarmış gibi duruyorlardı.

Tsankov henüz konuşmaya başlamıştı, birden ikinci balkonun iki tarafından da tavana doğru fırlatılan bildiriler yayıldı salona. İnsanlar atlayıp, yakalamaya çalışıyorlardı kâğıtları. Önümde bir adam bu bildirilerden birini alarak yüksek sesle okumaya başladı. Bulgar halkının büyük katili olan Tsankov'u yeriordu bildirideki sözler. Akla gelmedik bir gürültü koptu salonda ve beş dakika kadar konuşmasına ara vermek zorunda kaldı Tsankov. Bildirileri atanlar, hiç oyalanmadan, muhafızlar tarafından da korunarak merdivenlerden aşağı indiler. Az sonra bir sürü sivil polis geldi ama, kimseyi bulamadı...

Seçimler geçti gitti. Hükümet, elbette, memlekette büyük bir çoğunlukla kazandı seçimleri, fakat, seçim oyunlarının pek de kolay yapılamadığı Sofya'da seçilen yedi milletvekilinden beşi muhalefet partilerindendi.

Lülin'in güneşli yerlerinde ve çayırırlarında ısırgan otu yetişmesinden, ta 9 Haziran 1940'a kadar Dimitır Gırbçev'le her

gün aynı yemeği yiyorduk: Kuzu kulağı yada ısırgan çorbası ve haftada iki defa da yahni, ama yine... ısırgan otundan, çünkü evlenmeye karar vermiştik, para gerekliydi papaza vermek için.

Az bir para ile de olmuyordu. 1500 leva kadar bir para gerekiyordu.

9 Haziranda, öğleden sonra, papaz kocama sadık kalıp kalmayacağımı sorup beklenen cevabı aldıktan sonra kıydı nikâhımızı, karı koca ilan etti bizi. Buhur dumanı içinde kalan kiliseden hemen çıktık ve ardımızdan üç yüzü aşkın misafirimiz de yayıldı avlu içine. Düğüne Kınayajevo'dan hemen bütün arkadaşlar, fabrikadan bütün kız arkadaşlarım ve koca bir grup da basım işçisi, Dimitır'ın dostları geldiler.

Valemin, artık RMS bölge komitesinin sekreteriydi, avluya çıkınca elimden asılarak şaka yollu ve sözde yavaşça ama, Dimitır da işitsin diye:

- Kocanı dinlemek, kocana sadakat, o sizin işiniz, aile işi, ama önce partiye, RMS'c sadakat, değil mi? dedi işaret parmağını da sallayarak.

Dokundu bana Valentin'in bu sözleri/zor tuttum kendimi, gelin olmasaydım, parlayacaktım. Valentin'in sözleri sadece bir 63

arkadaş şakasıydı ama, çok gücendim. Ne diye söylemişti bunu bana? Savaşa katılmasına engel olabilir miydi evlilik bizim gibilerin? Bense... bütün varlığımı, herşeyimi partiye borçluydum. Böyle sevinçli bir günümde partiye ihanet edebileceğimi mi söylemeliydi bana?

Valentin herhalde içimde olam sezmişti, çünkü beni Dirnitr'a doğru iterek, yumuşak yumuşak:

- Haydi, götürün bizi, düğün sofrasına oturmak istiyorum dedi.

Fakat sofra yoktu. Misafirlerimize sadece birer karamela ikram edebildik, o da en ucuzlarından.

Kiliseden toplu bir halde çıkmıştık Biri Tuna şarkısını söylemeye başlamıştı. Adımlarımızı marşa uydurmuştuk Sokaklardan düğün alayı değil de, sanki bir gösteri yürüyüşü yapanlar geçiyordu. Evimize yakaşınca, bir komşu kadının, bize katılmak isteyen kızını çekerek:

- Ne diye sokulacaksın oraya, görmüyor musun, bir komünist sürüsü bu? dediğini duydum.

Sevindirdi beni bizim dükkâncı kadının sözleri. Evet bizim düğünümüz gerçekten kendine özgü bir parti gösterisiydi. Toplantılarımızda bir gelenek olan şarkılarla, şiir okumalarla, tartışmalarla ve ateşli konuşmalarla geçti düğünümüz. Savaş zamanı da olduğu için, e s k bir asker şarkısı olan "Bay Ganü ve Doyça" şarkısı moda olmuştu. Horayı yöneten k s a boylu, tıknaz bir tekstil işçisi:

Bay Ganü sınır bekliyor.

Doyça da börek yiyor!

diye kaim bir sesle söylüyor, sonra nakarata hepsi katılıyordu:

Hep böyle yanıtıldı

Hep böyle yanıtıldı

he-e-ey.

Hep böyle aldatıldı

Hep böyle yanıtıldı

bre-e-ey.

Şark ve oyunlar geç v a k e kadar sürdü. Sabah, ikimiz de, Dimitir da, ben de işe gittik ve "akşam yemeğine beni bekeme, bir toplantım var, gecikeceğim," dedi Dimitir.

Güneş henüz batmıştı, evimize yine a k n etmişti misafirler. Sağdıç, Dimitir'ın akabalanından bazıları ve dostlarımızdan bir çoğu hediyelerle gelmişlerdi. En'sonra da fabrikadan kızlar geldi ve iki tekerlekli bir arabada bir masa ile dört sandalye getirdiler. Daha tecrübeli olanlar şarap' şişeleri de almışlardı yanlarına. Bizim bol bol ikramda bulunamayacağımızı seziyorlardı herhalde.



Oda iyice dolunca avluya çıktık. Bir ara misafirler sabırsızlanmaya başladılar. Dimitır dönmemiști hâlâ. Ben, patron bnamamıştn, tamamlanacak acele işleri varmış, diye anlatmaya çalıştım birkaç kez, ama partisizlerden kimileri aralarında fısıldamaya, güveyin böyle daha ikinci gece eve dönmemesi pek iyiye alamet değil demeye bağladılar.

Nihayet en son misafirler de kalkıp gittiler. Dimitır'm uzaktan hızlı adımlarla geldiğini duyduğum zaman, ben artık odayı silip süpürmüş, hediyeleri yerleştirmiştim. Saate baktım, biri geçiyordu.

Gün ve geceler gayet gergindi o sıralarda. Bütün Bulgaristan'da, Haziran sonunda patlak veren tütün ve tekstil işçilerinin büyük grevi hazırlanıyordu.

Tütün branşında işçilere yılda ancak altı ay kadar iş sağlanabiliyordu ve ücretleri de gayet düşüktü. Tekstil işçilerinin gündelikleri de daha iyi değüdi. Kurtulamıyorlardı açlıktan. Nefret yangını kurutulmuş samanla daha kolay alevlenebilirdi, ama kolayca da söndürülebüirdi. Tekstil ve tütün işçilerinin büyük bir çoğunluğu kız ve kadındı, korkutulmalan kolaydı ve ağır gidiyordu onları aydınlatma işi. Parti, riski göze alamazdı, almamalıydı. Onun için de, her onbeş günde bir tüm fabrikalardaki dunun hakkında bizden hesap istiyordu. Mücadele sinyali verilince, kopacak, tek bir zayıf halkası olmamalıydı zincirin.

Otuz binden fazla kişiyi kapsayan bu büyük mücadeleye hemen hemen tüm parti kadroları angaje edilmişlerdi. Tekstil ve tütün işçileri, kauçuk fabrikalarından işçilerle birlikte ilerici üniversite gençliği, doktorlar, öğretmenler, yazarlarla gazeteciler de heyecanlanıyorlardı. Gek daima bizimleydi, Lulin işçileri arasında dolaşıyordu. Kızlardan çoğu, ne amaçla buralarda dolaştığını gayet iyi anlıyor ve karşılaştıkları zaman gülümsüyorlardı. Mücadeleye ilk önce tütün işçileri başlamalıydı. Binlerce tütün işçisi, bu büyük işçi ordusu, Haziran sonunda fabrika ve tütün mağazalarına gitmez oldu. Çok geçmedi, tekstil işçileri de katıldı onlara.

65

Grevden önceki gün, bölgemizde legal bir grev komitesi seçildi. Bu komite sendika ile irtibatta bulunacak, işverenlere isteklerimizi bildirecek, yani resmi olarak bizi temsil edecekti. Polisçe izlenmeyenlerimiz, parti ile doğrudan irtibatı bulunmayan aktivistler seçilmişti bu komiteye. Fakat bölgemizde mücadelenin gerçek yöneticisi illegal grev komitesiydi. RMS'in bölge sekreteri Valemin Andreev, Rayna Ascnova, Georgi Kovaçev - Gek ve Stoimen Stefanov bu komitedeydiler. Yönetim kurulları Kinyajevo civarındaki çamlıktaydı. RMS ve parti sorumluları her akşam çifter çifter oraya giderek rapor verir, talimat alırlardı. Grevin ilanından sonra bizim başlıca görevimiz, bir tek işçinin, bile işbaşı yapmasına meydan vermemektir. İlk günün coşkunuğu içinde fabrikaları terketmişti hepsi, ama aralarında zayıf olanlar, korkanlar vardı. Özellikle kendilerine çeyiz yapmak

için Gorna Banya ve Kinyajevo'dan gelen kızlar da vardı. Onlar gevşeyebilir, düşünmeden fabrika yolunu tutabilirlerdi. İlegal grev komitesi en güvenilir, en mücadeleci arkadaşların grev gözcülüğüne seçilmesini kararlaştırdı. Bu gözcülerin korkaklara cesaret vermeleri, ikirciklencnleri utandırmaları, grev kırıcılarını, nasıl uygun bulurlarsa o şekilde geri çevirmeleri gerekiydi.

En ağırı birinci vardiyanın grev gözcülüğüydü, sabahın saat dördünde başlıyordu. O saatlerde kimseler yoktu sokaklarda, sadece jandarmalarla polis ajanlarının ayak sesleri duyulurdu. Küçük Sando ile ikimiz Gorna Banya yoluna yakın bir yerde bulunan Fintsi fabrikasının önünde grev gözcüsüydük. İlk sabah herhangi bir olayla karşılaşmadık. Vardiyanın değışmesine ancak yarım saat kalmıştı, dik sokakta on kadar kız göründü. Bir ürkeklik, bir duraksama vardı yürüyüşlerinde. Herhalde kendileri de seziyorlardı bu hareketlerinin doğru olmadığını. Ve pek güçlük çekmeden geri çevirebildik onları.

Fakat yalvarmak, konuşup kandırmak, korkutmak için kızların evlerini dolaşmaya başladı o günü nezaretçiler, ustalar. Ertesi sabah, henüz saat üç sıralarında fabrikalara, işletmelere yollanan kızların sesleri duyuldu.

Biz Sando ile beraber önledik ilk gelenleri ve henüz onlarla anlaşmadan, birkaç kız belirdi Gorna Banya'dan. Ben, Sando'yu ilk grubun yanında bırakarak yürüdüm yeni gelenlere doğru. Yirmibeş yaşlarında iri bir kadın öncülük ediyordu onlara. Beni

66  
baştan aşağı bir süzdükten sonra, zayıf, cılız bir insan olduğumu gördü ve alay edercesine:

- Sen necisin? Eşkiya gibi ne diye yolunu kesiyorsun insanların? dedi.

Grev kırıcılığın büyük bir alçaklık olduğunu anlatmaya çalıştım, fakat o beni iterek:

- Hadi kızlar, bakmayın şuna! diye bağırdı.

İkna yoluyla bu işin başlanmayacağı anlaşılıyordu. "Grev kırıcılarını uygun bulduğumuz şekilde geri çevirme" formülüne ! maktan başka çare yoktu.

sonra biz birbirimizin saçlarını yakalamıştık, ama ben Platno fabrikasında iyi bir devrimci eğitim yaptığımdan kadın çabucak kendini yol üstünde buldu. Sando koşup geldiğı zaman, yardımına ihtiyaç yoktu artık. Kızlar da korkarak acele döndüler gerisin geriye.

Birkaç dakika ıssız kaldı sokak, biz de sessizce oturduk bir kapının dibine. Yeni bir grup grev kırıcısı belirdiğı zaman, başarıımızdan cesaret alan Sando ile ikimiz karşılayıp önledik onları. Ve eğer fabrikanın cümle kapısında Sami usta görünüp de sövüp sayarak bize doğru gelmeseydi, belki de sessiz sedasız geçecekti herşey. Sando hiç vakit kaybetmeden kızlardan ikisini koluna alarak kaçtı. Ve var sesiyle de "koşun!" diye bağıırıyordu. Pek düşünmeden kızların hepsi koştu onların ardından. Onlarla birlikte ben de koştum. Dönüşte küçük Sando kendini

beğenmiş bir tavırla:

- Onlar şimdi kendilerini suçlu hissediyorlar. Göreceksin, grev sona ermeyince işe gelmeyecekler. Buna psikoloji diyor alem, dedi.

- Valentin'e bildireyim de, görürsün sen psikolojiyi, diye mırıldandım ben sözde öfkeli öfkeli, ama gülümsüyordum içimden. Biliyordum ki, Sando'yu, herhangi yersiz bir hareketinin Valentin tarafından öğrenilmesi kadar başka hiçbir şey ürkütemezdi.

Hayatımda büyük küçük pekçok parti yönetmeniyle karşılaştım.

Ama cana yakın adam ve yönetmen kavramı bana daima

Valentin'i hatırlatır. Onun tatlı sözleri, güler yüzü, samimi

tutumu en sert ve ciddi emirlerden çok daha yararlıydı.

Valentin'in aracılığı ile parti tarafından ilk defa azarlanmışım.

Genellikle iyi, becerikli bir işçiydim, ama kimi kez

makineyi temizlemeden bırakırdım, tam kapasiteyle çalıştırmazdım ve salonda nezaretçi bulunmadığı zamanlarda, gazete

67

bile okurdum. Patronların her gün benim emeğimden çaldıklarının birazını olsun bu şekilde geri aldığıma inanıyordum.

Ancak örgüt bizden hem gönülden bağlı, disiplinli parti

üyeleri olmamızı hem de çok iyi birer üretici işçi olmamızı

istiyordu. Gayet basitti bunun gerekçesi. Kötü bir işçinin arkadaşları

arasında hiçbir zaman yeteri kadar otoritesi yoktur ve

sık sık yapılan kısıtlamalarda öncelikle işten atılabilir.

Bizim fabrikada Martin çalışıyordu usta olarak Onun üye

olduğu parti örgütü başka yerdeydi, ama hepimizi yakından

taniyordu. Bu gün Valentin'le görüşmüş ve şikayet etmiş benim

tutumumdan.

Bir defa, bir parti toplantısından soma yanımıza gelmişti

Valentin, söz arasında bir fabrikada bir RMS üyesinin iyi çalışmadığını

söyledi ve son aylarda ben nasd çalıştıysam, bütün

aynı zamanda anlattı hepsini. Çok utandım, sıkıldım, kıpkırmızı

oldum. Ama o konuşmasına devam ediyordu ve hatta benden

yana bile bakmıyordu.

- Biraz azarlayıp kınamamız gerekliydi onu örgütte... Ama

sağlam adammış, delikanlı ıslah oldu. İşte, bu kadar, diyerek

sözünü bitirdi Valemin.

Birlikte çıktık toplantıdan. Biz bize kalınca, bakalım daha

neler söylenecek diye bekledim, fakat sessizce yürüyordu ve tek

bir söz etmedi. Ve tam ayrılacağımız zaman ben biraz cesaret

toplayarak:

- Bu akşam konuştukların bana aitti, değil mi? diye sordum.

- Evet, sana, dedi Valemin kısaca.

- Demek., beni de cezalandıracaksınız?

- Hayır! Ama, cezayı gerektirecek hallerden sakınman

gerek, değil mi?

- Evet, dedim sessizce, iyice elimi sıktı ve sanki hoş olmayan

bu konuşmayı kapatmak için:

- "Uyandırılmış Toprak'ı okuyup bitirdin mi? diye sordu.

Nasıl cevap verdiğimi hatırlamıyorum ama, iyi bir işçi değilim diye azarlama gerekmedi artık.

Üçüncü sabah Sando, Habeşliyle buluşacaktı ve ben yalnız olarak kaldım grev gözcülüğünde. Fabrikaya yakın bir bahçede duruyordum sessizce. Hatif bir ayak sesi geldi sokaktan. Baktım, koltuğunda bir çanta ile Valentin geçiyordu. Seslendim.

Çevresine bakıp beni görünce çabucak atladı alçak avluya.

- Senin buralarda bir yerde olduğunu biliyordum, diye konuşmaya başladı, gözleriyle bir yer araştırarak. Birşeyler var mıydı bu sabah?

Valemin grev gözcülerini dolaşmaya çıkmıştı.

- Vardı. Az önce Görna Bonya'lı birkaç kızla atıştık gene.

- Eee, ne oldu? diye sordu Valemin telaşla,

- Hiç. Çevirdim geri.

Valemin sevinçle gülümsedi'. Uzun süre kaldık orada ağaçlar arasında. Durmadan konuşuyordu.

- Anlıyor musun, Mitka? Zaferimiz yalnızca gündelikleri beşer leva arttırmakla kalmayacak. Zaferin ancak mücadele yoluyla kazanılacağı inancını da verecek bizim işçi sınıfına. Ve bak, nice yeni insanlar yetişiyor... Al sizin Stoyanka'yı. Düne kadar kimse bilmiyordu bu kadar mücadelecili olduğunu. Bu kıızı mutlaka ele almalısınız. Gayet iyi bir remsist olur ondan. Bu işi en iyi de sen başaracaksın. Al onu yanına, dost olun ve önce okumayı öğret ona. Okuma bilmeyen insan kör gibidir...

Doğrusu ya, o anda gerçekten bir gurur duydum kendimden. Birkaç yıl öncesine kadar ben de Stoyanka gibi kör değil miydim? Bir yerde belki benim için de: "Henüz kör, görmeyi öğrenmesi gerek." demişlerdir. Oysa şimdi ben, başkalarına öğreteceğim.

Bir grup kız yaklaştı bize doğru. Valentin'le beraber kalktık. Onları karşılamaya gittim ben, o da etrafı bir gözden geçirip yoluna devam etti. Polis iyi tanıyordu onu ve işbaşı yapmak isteyen kızlarla görüşüp konuşurken yakalarlarsa, grev düzenleyicilerden diyerek mutlaka mahkemeye verirlerdi.

Kızlarla karşılaşır karşılaşmaz hemen Sami usta belirdi görünmez, bir yerden. Kolunu savurarak bağırmaya başladı, uzaktan:

- Yakalayın şunu! Dün de o çevirdi benim işçilerimi!

Onun bağırması pek ürkütmedi beni. Yalnız başına birşey yapamazdı o bana, ama ne olur ne olmaz diyerek çevreme bakındım kaçabilmek için, yolum kesilmişti. Biri sivil, diğeri de üniformalı, iki polis geliyordu acele acele bana doğru. Kaçmadım, kızları evlerine dönmeleri için iknaya çalıştım, yakında zafere ulaşacağımızı anlattım, bunlar gibilerinin de, bu işi ancak geciktirebileceklerini söyledim.

Sivil polis etrafımı saran kızları iterek bana yaklaştı ve ne olup bittiğini anlamadan hemen vurdu kelepçeyi bileklerime.

69

^onra sepetli bir motosikletle Kinyajevo karakoluna götürdüler beni.

O günlerde karakol grevcülerle dolup taşıyordu. Fakat ben sadece üç gün kaldım orada. Sabahın saat yedisine doğru polis kamyonu yirmi kadar tutukluyu kaldırıp Emniyet Müdürlüğüne götürdü. Tutuklular orada o kadar çok, hücreler o kadar doluydu ki, nöbetleşerek uyumamız gerekiyordu. Hepimizin birden yatması olanaksızdı, yer çok dardı.

Bu benim ilk tutuklanmamdı. Ve garip şey, bu tutukluluğumdan kalan hatıram hiç de kötü değü. Havasızlığa, açığa ve polislerin küfürlerine rağmen ruh haletimiz bozulmamış, cesaretimiz artmıştı, hatta neşeliydik büe. Ancak karakollarda ve cezaevlerinde var olan o görünmez telsiz telefon yoluyla daha aynı akşam patronların gündelikleri yüzde onbeş artırmaya razı olduklarını öğrendik. Grev zaferle sonuçlanmıştı ve ertesi gün tüm işçüer işbaşı yapıtdar.

Bu haberi büyük bir sevinçle karşıladık biz. Her hücrede güzel şiir okuyanların, şarkıcıların, güldürü ustalarının bulunduğu anlaşıldı, tutukluluk saatlerini kısaltıyordu bunlar.

Üçüncü gün polis yığın halinde serbest bırakmaya başladı tutukluları. Kısa zamanda boşaldı hücreler. Akşam üzeri bir jandarma adımı bağırarak, bir şefin yanma götürdü beni. Bu polis şefi beni baştan ayağa süzdü. Soma bir dosya açarak, sürgün edilecekler araştırma alındığını, ama genç evli olduğum için bana acıdığını söyledi.

- Ancak bir kez daha yakalarsak, böyle kolay kolay kurtulamazsın. Anladın mı? dedi.

- Anladım, dedim mekanik olarak, ama son dakikada beni yeniden tutuklamak için kararım değıştirmez mi acaba, diye bir korku vardı içimde.

En sonunda kapı kapandı ardımdan. Sokaklarda insanlar seyrelmişti. Dolunay büsbütün gereksiz kdıyordu elektrik lambalarım. Serbest bırakılmıştım, sevindirmeliydi bu beni. Ama rahat değüdim, endişeyle doluydu kalbim. Acaba Dimiür ne oldu, ağır bir dosyası vardı ve eğer tutuklandıysa... diye düşünüyordum.

Kınyajevo'ya kadar büet beş leva ediyordu, oysa bende hiç para yoktu. Eve gece yarışma doğru vardım. Dimitır gelmemiști. Evi gözden geçirdim. Masanın üstünde bu günden kalma bir parça ekmek vardı. Demek tutuklu değildi! Perdeleri indirip

70

başladım karanlıkta onu beklemeye. Bir saat sonra hızlı hızlı soluyarak geldi.

- Uzaktan perdelerin indirilmiş olduğunu görünce hemen anladım geldiğini, dedi bana doğru koşarak ve ilk sevinç coşkusundan sonra ekledi:

- Fakat Valemin, Tpsi, Sando ve daha birçokları sürgün edildiler. Ribaritsa ve başka yerlere kampa yollandılar. Yarın biraz para toplayıp paket yollayalım onlara.

Faşist Bulgar hükümetinin meydana getirmekte olduğu ilk toplama kamplarındandı bu kamplar.

1940 yılında Bulgaristan'la Sovyetler Birliğı arasında ticaret anlaşması yapılırca, bizim fabrika Sovyet pamuğı işlemeye

başladı. Lülün fabrikasında işçiler hiçbir zaman iyi çalışmamışlardı.

Şimdiyse, ipliğin kalitesi çok iyiydi.

1940 yılının sonu yaklaşıyordu. Politik bakımdan bu yıl

doğmuştum ben, çünkü bu yıl içinde üye olmuştum partiye.

Geçen zaman içinde arkadaşlarım benden karakterimi az çok değiştirmemi, daha sabırlı, daha temkinli olmamı istiyorlardı.

Bütün çabalanma rağmen pek başaramıyordum bu işi. Hep aynı Mitka idim, hemen yumruklarımı sıkar, bir yumruğa iki yumrukla karşılık verirdim, kişisel gazezleri artık daha kolay bağışlıyordum ama, partiye hakareti, proleter davasına ihaneti kesinlikle bağışlamıyordum»

Bizim bölge parti örgütü, arkadaşça bir hayat sürüyordu.

Sevinç ve endişelerimizi her zaman paylaşırdık. Komite 1941

yılbaşını birlikte karşılamayı kararlaştırmıştı. Bizde toplanmayı

uygun gördük ve yeni yılda hemen elli kişi kadar, yani bölgenin

tüm militanları bizdeydi. Herkes yiyecek birşeyler getirdiği için

sofra zengindi. Hepimiz arkadaştık ama, yaşlılar bir odaya,

gençler başka odaya ayrıldılar, az çok yemek ustası olanlar da

mutfağa gittiler. İçli, hoş bir türkü sesi kulağıma geldiği zaman

mutfakta musluk başında bir şeyler yapıyordum. Katya Jelazkova,

bizim Katüşa söylüyordu türküyü. Az sonra hepsi "gençler"

odasına doluştular. Katya pencere önünde durmuş, içli içli

söylüyordu şu hazin türküyü:

Kız durmuş su başında

Güllerden çelenk örüyordu

Şu su gibi akıp gidiyor,

Gidiyor gençliğim, diyordu...

Selvi boylu, güzel endamlı, solgun yüzlü, kıvrıkcık kumral

saçlı bu kız o anda sanki tüm neslin derdini döküyordu. Türkü

71

sona erdikten sonra uzun süre sessizlik çöktü, kimse konuşmuyordu.

Sonra henüz uykudan kalkmış biri gibi Malçika başladı

konusmaya. O zaman Adalbert Antonov'un RMS Merkez

Komitesi sekreteri ve solcu gençlik hareketinin yönetidlerinden

biri olduğunu çok az kimse biliyordu bizden, ama hiç tanımayanlar

büe hayran kaldılar onun o coşkun konuşmasına. İlkten

ağır ağır başladı konuşmaya, yüreğimizin derinliklerine işledi

sesi, ezen ve ezülenlerin, insana kulluk edenlerin bulunmayacağı,

insanın özgür olacağı ve her adımının üeri, insanlığın yüce

emeline doğru üeri bir adım olacağı o güzelim günleri canlandırdı

hayalimizde.

Sonra partinin bölge sekreteri Stefan Markov konuştu.

Çalışma raporu değildi bu. Yapılacak işler için bir genelge

değildi, parti toplantısı değüdi bizim bu toplantımız. Yeni yılı,

1941 yümü birlikte karşılamaya toplanmıştık. Fakat konuşmasını

bitirdiği zaman biz haklı olarak gurur duyuyorduk: Bölgedeki

örgütümüz geçen yü içinde büyümüş, işçi sınıfım zaferden

zafere götürmüştü. Kendimiz de olgunlaşmıştık, düne dek bilinmeyen

ve polisin tutukladığı, sürgün ettiği, hapse attığı kimselerin

yerlerini doldurmaya, savaşı saflarımızı arttırmaya, güçlerini

yüce davamıza katmaya gelen işçiler de olgunlaşmıştı. Ve bizim "amca" yarım gösterir gibi şöyle bitirdi sözünü:  
- 1941 jalını yem savaşlara hazn erler gibi karşıdayahm!

#### Yedinci Bölüm

Haziran ayının bu pazar gününde, bilmem neden, evde kalmıştık Dimitu'la. Ev işleri bitip tükenmek bümüyordu. Öğleye doğru dedik biraz pazara çikalım, şunu bunu alalım. Yemeğimiz yoktu evde. Ana caddeye çıktığımız zaman, her zamankinden daha fazla bir kalabalık vardı, kümleleri küçük küçük gruplar halinde toplamışlar, kimüeri de kimseye bakmadan acele acele yürüyorlardı. Ben avucumda sıkıttığım iki beşer levalıkla ne alabileceğimi düşünüp giderken, adım şimdi hatırlayamadığım bu arkadaş yolumuzu kesti. Önümüzde durdu ve bir hayli koşmuş gibi yorgunluktan ağı ağı soluyarak:  
- Savaş! Hitler bu sabah Sovyetler Büliğı'ne saldırmış, dedi.

İlk anda onun bu sözleri bilincime varmadı. Birçok kez savaştan söz etmiştik, kuduran faşizmin er geç Lenin'in ülkesi<sup>72</sup> ne saldıracağını biliyorduk, ama bütün bunlar, ne de olsa, uzak görünüyordu. Ve işte, bir arkadaş ansızın önüne geçip: "Savaş! Hitler Sovyetler Birliğine saldırmış" diyor.

Savaş... şimdiye dek olan herşeye son demekti bu. Büyük küçük tüm sevinçlere son, çocuk hayal etmeye son, insanın yaşamım dolduran tüm iyi şeylere son demekti. Savaş! Yaşantımızda bir değişiklik demekti bu, çünkü günlerimiz, gecelerimiz bizim olmaktan çıkıyordu artık ve biz de Mitka, Dimitır, Valemin ve Sando, Gek ve Stefan olmaktan çıkıyorduk Bu andan itibaren birer ere dönüşüyorduk, adımlarımızı, düşüncelerimizi, işlerimizi başka bir irade yürütecekti.

Aylak aylak yürüyorduk sokaklarda. Bir meyhane önüne şarap dolu kocaman bir fıçı indirilmişti. Meşin önlüklü, şişman bir meyhaneci dolu dolu kadehlerle şarap ikram ediyordu gelene geçene.

Öğleden sonra saat beşe doğru bir grup arkadaş radyonun başına eğilmiş duruyorduk Sovyet radyosu ilk savaş haberlerim ve Halk Komiserleri Sovyetinin deklarasyonunu bündiriyordu. Bu deklarasyonun son iki cümlesi hiçbir zaman silinmeyecek belleğimden. Konuşmacının sesi şimdi bile kulağımda çınlıyor:  
"Davamız haklıdır! Zafer bizim olacakr

Ve yeneceğimize inancımız o kadar sağlamdı İd, hiçbir kuvvet sarsıp yıkamazdı. Askeri hareketin daha başlangıcında Doğu cephesinin haberleriyle doluydu gazeteler:

"İlk üç günde 400.000 kişi esir alınmıştu." "İlk üç gün içinde Sovyetler tüm uçaklarını yani 4000 uçak kaybettüer", "Sovyet hükümeti Sibirya'ya kaçmaya hazırlanıyor", "Sovyetlerde ayaklanmalar başladı."

Hitlerci Almany'a'nın alçakça ve ansızın saldırısı sonuçlar veriyordu. Sovyet ordusu geri çekiliyordu ve her gün haritaya, işgal edilen birer şehir, birer eyalet daha işaret ediyorduk. Ve en korkunç şey meydana geldi. Onlar hakkında iyi sözler söyleyenlerden

kimilerinin başlan eğüdi, umutlan kındı. İnançlarının, savaş iradelerinin zayıf, çok zayıf olduğu görüldü. Sovyet radyosu geri çekilmelerle birlikte yığın yığın Sovyet erlerinin görülmedik kahramanlıklarını da bildiriyordu. Kısa bir zaman içinde saflarımız korkaklardan, sadakatsizlerden temizlendi, daha sağlam, daha güçlü olduk. Almanların aşın derecede övünmeleriyle alay ediyordu halk, Hitlercülerin, Sovyet uçaklarının tamamıyla düşürüldüğü yalanlarına ozan Veselin Andreev şöyle bir dörtyükle karşılık verdi:

73

İki yüz Sovyet uçağı  
Sardı bugün gökyüzünü.  
Bizim erler kolaylıkla  
Düşürdüler dörtyüzünü.

24 Haziran 1941'de B.K.P. M.K. Politbürosu Bulgar halkını silahlı savaşa hazırlama rotası olarak temel görevleri şöyle belirledi:

1. İsyen savaşı yöntemleriyle işgalcileri ve onlara hizmet eden işletmeleri, depolan, taşıtlan, ürünleri yoketmeye çalışmak, faşist yönetim organlarını cezalandırmak, müsadereleri önlemek için partizan gruplan, çete ve bölükler meydana getirmek
2. Partizan bölüklerine yardım edecek başlı basma baltalama ve sabotaj eylemleri yürütecek halk düşmanlarının, hain ve provokatörlerin cezasını verecek endüstri ve tarım üretiminin büyük çapta durdurulmasını organize edecek yardıma mücadele gruplan meydana getirmek
3. Orduyu monarşik-faşist diktatörlüğün silahı olmaktan kurtarmak Doğu cephesinde askeri harekate, Yugoslav ve Yunan partizanlarına karşı çarpışmaya, iç bölgelerde polis hareketlerine yardıma olmaya yaramaz bir hale dönüştürmek için s ı k bir çalışma yürütmek Orduda çalışmalar "Doğu cephesine tek bir asker gitmemeli," ve "Yugoslav partizanlarıyla kardeşlik!" sloganlarıyla yürütülmeli.

4. Tüm antifaşist yurtsever güçleri Hitlerci işgalcilere karşı tek bir cephede birleştirmek

Eftesi gün Merkez Komitesinin bildirisini yazdık:

"Büyük bir çoğunluğu kardeş halklara sonsuz sevgi besleyen ve daha iyi yarınlar için tüm umutlarını onlara bağlayan Bulgaristan halk geri durmayacaktır... Şimdi ona düşen en büyük görev, Alman faşizminin çapulcu amaçlan uğruna kendi topraklarından ve kendi ordusundan yararlanılmasına meydan vermemektir. Sovyet halkına bu çetin savaşta elden gelen yardım yapılmalıdır!

Alman faşist ve soyguncularına Bulgaristan 'dan tek bir buğday tanesi verilmemeli! Tek bir Bulgar onlara hizmet etmemelir Bildirileri yazıp yaymaya, Sovyet Haberler Bürosunun bildirilerim yazıp ev ev dağıtmaya ve işçilere okumaya başladığımız andan itibaren sanki biraz rahatlar gibi olmuştum. Bu savunma savaşında elim kolum bağlı durmuyordum, işim her

74



ne kadar küçük de olsa, partinin ortak işlerinden bir zerreydi. Ama yine de içim rahat değildi: Küçük, pek küçüktü bu iş! Savaş ilanının üçüncü gününde bölge parti sekreteri Stefan Markov geceyi geçirmek için evimize geldi. Benim illegal tecrübem henüz pek azdı, ama sağduyu ile onun bizde gizlenmesini pek yerinde bulmuyordum. Çünkü Dimitır da hapiste yatmıştı. Ama yönetmenin otoritesi o kadar büyüktü ki, "Daha tehlikesiz, daha emin bir yer bul," diyebilmek aklımdan bile geçmiyordu. Onu kovuyorum, gizlemek istemiyorum kanısına varabilirdi. Bir sabah Stefan Markov akşama bize dönmeyeceğini söyledi, "beklemeyin," deai. Bu da kurtardı onu. Aynı gece polisler bastı evimizi.

Kapının şiddetli çalınmasından uyandım. Lambayı yakıp saate baktım, gece yarısından sonra saat üçtü. Dimitır'la birbirimize baktık ve hiçbir laf etmeden anlaştık: "Ev temiz, açabiliriz kapıyı."

Kapıyı açar açmaz birkaç sivil ve üniformalı polis etrafımızı sardı. Böyle durumlarda genel kurala uyarak "kanun adma" demeleri gerekirken bunu bile demeden, ellerinde tabancalarla evi araştırmaya başladılar.

Enerimizi yukarı kaldırttılar, yüzlerimizi de duvara döndürttüler. Fakat Dimitn, göremeyeceği için bu araştırmayı tanımayacağım söyledi. Polisler birbirlerine baktılar ve grup şefine çevirdiler gözlerini:

- Görsün, dedi grup şefi.

Delicesine bir arama tarama başladı. Yastıkları söküp dağıttılar, yorganları, döşekleri yere attılar, kitapları birer birer kanşınp hızla köşeye fırlattılar. Belki oraya silah saklamışsınızdn diye mutfakı araştırırlarken üd de kase kırdılar. En sonunda arama bitti. Polislerden biri, açık bir Almancı ve bir hayta olan komşumuz Kiro'yu çağırmaya gitti. Tutanak yazılırken bir başkasının daha hazır bulunması gerekiyordu. Polisçe dikkatli bir arama taramada, suç unsuru silah ve yasak kitap bulunmadığını okuyunca derin bir nefes aldım. Polis, anlaşılan bunu farketmişti, çünkü alaylı alaylı bana bakarak ve yine alaylı bir gülümsemeyle:

- Rahatladın mı? diye sordu.

-Niçin?

- Sizin Merkez Komitesinin genelgesini bulamadığımız için. Ama Dimitır herşeyi söyleyecek bizde.

75

Sonra ona dönerek:

- Hadi, daha çabuk giyin! Tutuklusun!

- Ne sebeple? Yarın erkenden işte olmalıyım, dedi Dimitır.

- Senin işinle de, onsuz da, bolşevikliğin işi bitmiştir. Gazeteleri okuyor musun?

Yüzüne baktım, gayet tabii, masum bir yüz. Galanteri mağazalarında her satıcıda, her belediye katibinde böyle bir yüz olabilir. Ancak kıstığı zaman gözlerinde, bizlere karşı tüm azılı kini okunabilirdi.

Dimitır'ı önlerine kattıkları zaman, vedalaşmak için atıldım

boynuna. O gayet kısa bir an içinde:

- Korkma, haber ver bizimkilere, diye fısıldadı kulağıma dudaklarını dokundurarak.

Sonra beni hafifçe iterek, dönüp bakmadan yürüdü kapıya doğru. İki yanına birer polis dikilerek az sonra hepsi kayboldu karanlıkta.

Sabahleyin erkenden Kinyajevo karakoluna gittim. Kocalarından, oğullarından, kardeşlerinden bir haber almak için telaşlı, gözleri yaşlı yüzden fazla kadın toplanmıştı karakolun etrafına. Birkaç saatlik bir beklemeden sonra, sonunda üç yaşlı kadından ibaret bir heyet, şef tarafından kabul edildi. Ve tutuklulardan hepsinin Polis Müdürlüğüne gönderildiklerini bildirdi şef. Hiç oyalanmadan hepimiz tramvay durağına koşarak Sofya'ya gittik.

Polis binasına yaklaştığımız zaman oradan iki jandarma çıktı, daha uzaktan işaret ederek:

- Dağılın! Gidin! Buradan bilgi verilmiyor, dediler.-

Anlaşılan, tutukluların gruplar halinde gelen yakınlarıyla nasıl başa çıkacaklarına dair tam talimat verilmişti onlara. Bir kısmımız Aslanlı Köprü'nün ötesinde durup mağazaların vitrinleri önünde bekledi, kimileri yakınlarından daha iyi haber alabilmek için avukat ve nüfuzlu kimseler aramaya başladılar. Ben dört gün sabahtan akşama kadar Polis Müdürlüğü önünde dikildim, ama hiçbir haber alamadım Dimitir'dan. Bir akşam Kinyajevo'ya dönerken, kocamı tutuklayan sivil polisi gördüm tramvay durağında. Yanına varana dek tramvay gelmiş o da binmek üzereydi. Hemen asıldım ceketine. Az kalsın düşecekti. Çabucak elini cebine götürdü, fakat beni görünce kaşlarını çattı, tanımazlıktan geldi.

- Bir arzunuz mu var. madam?

76

- Kocamı, kocamı... diye bağırdım ben. Nereye götürdün kocamı?

Çabucak kalabalık toplandı etrafımıza. Sivil polis bakındı, anlaşılan skandal yaratmanın uygun olmayacağını anladı ve gayet yumuşak olarak:

- Telaş etmeyin, madam. Kocanız sağlam, durumu iyi, hiçbir şeyden şikayeti yok. Daha fazla bilgiyi Gospodin Geşev'-den alabilirsiniz.

Kalabalığın içinden yol açarak gitti.

Geşev, komünistlerle savaş şubesinin şefiydi. Büyük bir sadist ve cellattı. Şaşılabilecek bir belleğe sahipti ve elinden geçen herkesi yüzünden tanırdı.

Ertesi gün yanına girmeyi başardım. Geniş bir odada, ağır bir masanın başında kare kafalı, bir demirci gibi koca yumruklu, titiz yüzlü bir adam oturuyordu. Bir an için bile başını kaldırmadı, ama kalın, uzun kaşlarının altında gizlenen gözleriyle beni süzdüğünü hissettim.

- Müdür bey, diye söze başladım ben, ama elini savurarak kesti:

- Dimitir için mi geldin?

- Evet.

- Bizimkiler seni de içeri almak istiyorlardı ama, ona dokunmayın, iyi kızdır o, hem de yetim, dedim.

Şaştım kaldım. Nereden biliyordu anamın öldüğünü.

- Evet, Mitka. Sana böyle bir iyiliği baban bile yapmaz. Ne kadar endişeli bir zamanda yaşadığımızı görüyorsun. Senin Dimitri'r'ını serbest bırakırsam, yine bir halt eder. Ya yine bir matbaaya sokulur (Dimitir gizli bir matbaada çalıştığı için hapse atılmıştı) yada bir sabotaj hareketine katılır. Halbuki, bak neler oluyor cephede. Almanlar Rusya'nın yarısını aldılar. Bir ay sonra Moskova'da olacaklar, savaş da sona erecek. Ece, tutukladık biz senin Dimitri'ni, biraz göz altında bulunduracağız, zaferden sonra sağ salim iade edeceğiz sana. Senin olacak bir daha. Şimdi Asenovgrat taraflarında Gonda Voda kampına yolladık onu. Kamp değil, gerçekten bir sayfiye orası... Cellat Geşev sessizlerden, az konuşanlardan biriydi, ama bu kez konuşmaya iştahlıydı. Hitler ordularının ilerlemesi cesaretini artırmıştı onun ve öyle sanıyordum ki, Dimitir'ı sürgün etmekle bana büyük bir iyilik ettiği kanısındaydı. Artık beni ilgilendiren herşeyi öğrenmiştim, acele ediyordum çıkmaya. Kapiya kadar şu sözlerle uğurladı beni:

77

- Sen de dikkatli ol, sokma burnunu olur olmaz yere, yazık olur soma gençliğine. Şakası yok bu işlerin.

Polisin bu işlerde şakaya gelmediğini çok iyi biliyordum.

Aynı gün biraz giysi ve bulabüdüğün kadar da yiyecek koyarak bir paket hazırladım. Kinyajevo postanesine götürdüm, fakat posta memuru: "Asenovgrat, Gonda Voda toplama kampı" adresini görünce korkarak başını salladı:

- imkansız. Böyle paketlerin alınmaması için emir var, dedi.

Kinyajevo şubesinden merkez postahanesine gittim, fakat orada da almadılar.

Ve yüzlerce insan yeniden sarmıştı, Polis Müdürlüğünü, sürgünde olanlara paket yollanmasına izin verilmesini rica ediyorlar, ısrar ediyorlardı. Sofya işçüeri bakanlara, milletvekillerine mektup yağıdırıyorlardı. Sonunda izin verilmişti.

O şuada komiteden arkadaşlar bir yardım toplama eylemi düzenledüler ve ne toplanabüdiyse, yirmibeş pakete bölüştürülerek kampa gönderildi. Bu tane Dimitn'a da yolladık.

Bu şuada birkaç gün işe gidemedim, ancak Martin ustaya biraz rahatsız olduğumu büdirmesini rica ettim bir arkadaşına, izinsiz günlerimi bir yola koyacağından emindim ustanın. Sonunda fabrikaya döndüğüm zaman, başıma geleni başkalarından gizlemenin anlamsız olduğunu anladım. Kadın ve erkek işçiler bir yolunu bulup yanıma sokuluyor, acele elimi sıkıyor ve cesaret verici bir Ud laf ediyorlardı. Kimileri sonraki günlerde bana ekmek, şeker, yağ kuponu verdüler, "Paket yaparken bizden de birşeyler bulundurursun," dedüler. Yönetmenlere

gelince, onlar da tüm aynntdanyla herşeyi biliyorlardı. Ertesi gün Polis Müdürlüğünden gelen bir haber üzerine özel bir dosya ayırdımışü bana. Müdür Popov, adamlarına talimat vermiş, her adımım, her sözüm izleniyordu.

Bizim parti sekreteri beni yanma çağırarak, gerek sözlerim ve gerek hareketlerimde gayet dikkatli olmamı söyledi. Komitenin talimatı böyleymiş. Artık gözde olanlarla pek görüşüp konuşmamam, doğruca evime gitmem, polisin tüm kuşkularım örtbas edecek biçimde davranmam gerekiymiş.

Benim için de, başkaları için de pek uzun sürmedi bu talimatın geçerliliği. Sofya'da polis Parti ve RMS örgütünün kaynağım ele geçirmiş, tutuklanuştu. Birçok sektör başsız buakdmış, işletme ve fabrikalarda örgüt işleri de ciddi biçimde aksamıştı. Parti ise aralıksız, her gün yeni yeni görevler koyuyordu

78

ortaya. Uzak kalabilir miydim bu görevlerden, yapılacak iş varken, yapabileceğimi ve yapacak başka bir kimsenin bulunmadığım görüp dururken rahatça evime dönebilir miydim?

Ağustos ayı içinde ormanda, İhtiyar Alanlarının alt yanında tüm Sofya tekstil işçileri militanlarıyla illegal bir konferans yapıldı. O gün burada yüzden fazla insan vardı. Konferansın yöneticüeri güvenlik önlemleri almışlar, çok sayıda gözcü koymuşlardı ve en küçük bir tehlike karşısında, polisin eline düşmeden çeşitli yerlere (toğuabilirdik

Stanka Hristova yönetiyordu toplantıyı. İç ve uluslararası durum ve somut görevlerimiz hakkında konuşacak olan birine verdi sözü. Somut görevlerimiz: Silah, yani tabanca, mermi, dinamit toplamak, siyasi mahkumlara, sürgünde ve illegal olanlara giyecek, yiyecek hazırlamak, Doğu cephesindeki gerçek durumu geniş ölçüde yaymak, tekstil işletmelerinde üretimi baltalamak, işleri bozmaktı.

Konuşması herkesin katıldığı bir konuşmaya dönüştü. Biz, hepimiz üreticiydik, dolaşık bir çözgünün, kimyasal yanmaların, boyama işlerinde ıstampaların kanştuılmasının ne demek olduğunu iyi biliyorduk.

Konferanstan döndükten sonra bir iş yapmak, öç almak ateşiyle yanıp tutuşuyordum. Ertesi gün Gek'le buluştum, "birkaç makine tahrip ederek büyük bir sabotaj yapalım Lülün'de," dedim. Beni dikkatle dinledi ve başını sallayarak şöyle dedi:

- Olmaz öyle şey, Mitka. Biliyorum, teklif ettiğin bu işi yapabilirsin sen, fakat düşün bir kere, ne olur bunun sonucu. Polis sadece dolaysız olarak bu işe katılanları değil, fabrikada tüm üerici kimseleri tutuklar. Ondan soma da hiçbir iş yapamayız biz orada. Şimdilik en önemlisi işçiler üzerindeki etkimizi daha da arttırmak, onlara savaş hakkındaki gerçekleri anlatmak, zafere olan inancımızı onlara telkin etmek, şimdiye kadar olandan daha az ve kötü çalışmayı öğretmek Günde yüz kişi sadece birer metre daha az dokusalar ve birer k l o daha az iplik yapsalar, düşün nasıl bir sonuç verir. Ve bunu biz, sadece tekstü fabrikalarında değil, tüm fabrikalarda, tüm işletmelerde

yapmalıyız. Doğrudan silahlı savaşa sıra geldi mi, biliyorum, geri durmazsın sen.

Ben fabrikada üretimi bir hamlede felce uğratmak istiyordum ama, Gek doğru söylüyordu, biraz düşününce anlıyordum bunu. Ve bu sadece onun düşüncesi de değildi, parti de böyle istiyordu ve uymam gerekiyordu benim de.

79

Dimitir sürgün edilince yapayalnız kaldım evde. O zamanlar Sveta Troitsa sokağında 2 numarada oturuyorduk. Bu sokak Kinyajevo mezarlığının üst tarafında bulunduğu için bu dinsel adı belki de oradan almıştı. Ev güzeldi.

Geniş avlu elma, erik, kiraz, vişne ağaçlarıyla doluydu. Avlunun üst tarafı sık fidanlarla örtülmüş bir çitle çevriliydi. Ötesi Görna Banya çaynıhğı idi. Dimiür bu evi kiralarken neleri gözönünde bulundurmuş bilmiyorum, ama gizlenmek için mükemmel bir yerdi burası. İnsan burada polis çemberinden kaçıp kurtulma umuduyla süahlı çatışmaya da girebilirdi ve çembere alınma tehlikesini daha uzaktan görebilirdi. Bu evi bir işçi aüesiyle birlikte kiralamıştık. Büer oda tutuyorduk. Mutfakla tuvalet ortaktı. Ağü gelmiyordu bana bu ortaklık. İM yaşlarında bu oğulları vardı, çok seviyordum onu. Ayağında bir çorabı düşük, ağzı marmelat içinde bütü t gün geziyordu. Kocalarımız iyi tanıyorlardı birbirlerini, biz-'m de aramızda anlaşmazlığa yol açacak birşey yoMu, birbirimize acı söz söylemiş d e p d i k Bir gün, evden çıkacaklarını öğrenince şaştım kaldım.

- Söyle, seni gücendirdim mi? diye sordum kadına.

Hayu, anlamında başım sallayarak etrafa bakındı ve kimsenin bulunmadığını görünce yavaşça şöyle fısıldadı:

- Hayır, Mitka siz Dimiür'la tehlikeli insanlarsınız. Başımıza bir bela getirebilirsiniz. Akşamları sloganları nasü bastığınızı duyuyorum ya. Geçen gün de koca bir çanta dolusu büduri getirdiğim görmüş bizim adam. İşte bu nedenle ayrılıyoruz evden. Yoksa çok iyi insanlarsınız...

Dedüderine razı olmak düşüyordu bana, ancak büdürilerin önemsiz, küçük bir iş olduğunu söyledim.

Bükaç gün sonra terkettüer evi. Ben boşalan eve Dimitn bakalım kimi getirecek diye bekledim, fakat birbiri ardınca günler geçiyor, kimse gelmiyordu. Ev kirasını ödeme vakti gelince Dimitir mutfakta bir iskemleye oturmuş ve evde ne kadar paramız varsa hepsim çıkanp İM yere bölüştürmüş, bir yere sadece banknotları, diğer bu yere de ufaklıkları koymuştu.

Daha çok olanları göstererek:

- Bunlar, ev kirasına, demişti.

Bu da ne demek? der gibi bakmıştım. Şimdiye dek ödemekte olduğumuz kiranın iki katıydı bu.

- Bütün evi kiralyoruz. Daha rahat olacağız, arkadaşlar da tavsiye ediyorlar...

80

Dimitirm "daha rahat olacağız" demesi boş laftı. Ne yapacaktım

ben bu çıplak odayı. Oraya koyacak ne bir yatak, ne masa vardı, kilim de yoktu. Ama mademki tavsiye edilmişti, önemli değildi.

Ve gerçekten komite de, daha yüksek parti organları da sık sık toplanırlardı bizde. Bir defa Rusi Hristozov'la birlikte tanımadığım biri gelmiş, bütün evi gözden geçirmişti. Rusi ile odadan çıkarlarken, ne biçim insan olduğumuzu sormuş olacak ki, Rusi, ben de işitebüeyim diye yüksek sesle cevap verdi:  
- Bu işte Mitka, muhafızlık ve gözcülük işini ona vermeyi düşünüyorum. Başarabilir bu işi.

O günden sonra evde benim katılmadığım gizli toplantılar yapılırken daima avludaki ağaçların arama gizlenir, gözcülük ederdim.

Dimitn'in sürgün edilmesinden soma evimiz Kinyajevo bölge komitesi üyeleri Stefan Markov, diğer adı Amca, Georgi Kovaçev - Gek ve Gabrova'h Stefan'a sığmak olmuştu.

Onların, artık bilinen bir evde geceleme cesaretim göstermelerine şaşıyordum o zamanlar. Poliste dosyam vardı, iki defa işten atılmıştım, tutuklanmıştım, kocam da tanınmış bir devrimciydi, hapiste yatmıştı ve şu an da toplama kampında bulunuyordu. Ama somaları, kendim de illegal olunca, onbeş, onaltı saat hiç durmadan şehirde dolaşıp, karanlık sokaklarda uzun uzun karşılaşmalardan soma, ormanda soğuktan herhangi bir ağaç dibinde saatlerce büzüldükten soma başımı sokacak buyer bulunmasının ne demek olduğunu anladım. Yer ve sıcak bir soba! İlegal olanın her zaman aradığı ve kolay kolay bulamadığı bir şeydi bu.

Altımızdaki bodrum katında genç bir işçi ailesi oturuyordu. Taşraya gidiyorlardı sık sık Yalnızca bir odaları vardı, penceresi kaim siyah bir kağıtla kaplıydı. Hava saldırılarına karşı bir savunma önlemiydi bu ve bir emirdi, tüm Sofya evleri siyah perdeliydi. Bu komşular daha uzun bir süre için taşraya giderlerken odanın anahtarım daima kapının üstündeki kirişe bırakırlar ve arasua odalarına göz kulak olmamı rica ederlerdi.

Ben, elbette, olmaz demezdim hiçbir zaman, çünkü iyi geçinen komşular arasında bu böyledir. Sonra şu bakımdan da kabullenirdim: Polislerin bizim semtte sık sık dolaştıklarını görünce yada bizim ev etrafında şüpheli kimseler görünmeye başlayınca "konuklarımı" daima aşağı odaya yollar, orada yatırırdım. Onlar içerden kapıyı kilitlerler, anahtarı alırlardı.

81

Çok şükür, kendim de illegal olana dek kötü bü olay olmadı bizde. Her türlü olasılığa karşı bizde kalan ülegallerle şöyle anlaşmıştık: Benim aşıklarım oldukları için geldiklerini söyleyeceklerdi. Ben de inkar etmeyecek, aynı şeyi söyleyecektim. Biz polisin tek bir sözümüze büe inanmayacağını pekala büüyorduk ama ne de olsa böyle bir yalan polisin önünde kendinizi savunmaya bir olanak sağlıyordu.

En sık Gabrova'h Stefan kahyordu bizde. Bir süah deposu gibiydi. İki tabanca, birkaç bomba, kama bulunduruyordu yarımda.

Ben süah kullanmayı asıl ondan öğrendim. Parçalara ayrılmış tabancayı geç vakitlere kadar düzeltmeye çalıştım ve adeta gözüm kapalı parçaları birleştirmeyi öğreninceye kadar bırakmazdı beni.

Stefan bomba, tabanca gibi süahlar getiriyordu eve sık sık. Bü pazar günü tavana bü sığınak yapmayı başardık. O kadar mükemmel olmuştu ki, nereden açıldığını, oynak tuğlayı, ben büe kolay kolay bulamazdım.

Dimitn'in sürgüne gitmesinden soma maü durumum kötüleşti. Ona paket, para ve Uaç yoUamam gerekiyordu. Malaryaya tutulmuştu. Kinin de fayda etmiyordu, başka bir üaç, atebrin aramam gerekiyordu ve çok daha pahabydı kininden. Üstelik iki oda ve bü mutfak için kira ödüyordum. Oysa tek bir oda için büe param yetmiyordu ve bu kadar geniş eve de ihtiyacım yoktu, başımı sokacak bü oda yeter, artardı bana.

Dimitn'in sürgüne gitmesinden bu yana bü ay bile geçmemişti. Almanlara kiralık oda arayan bir komisyoncu uğradı eve. O sıralarda Almanlar çeldrge gibi üüşmüşlerdi, Sofya'ya. Komisyoncunun sadece bü oda için verecek olduğu para benim iki odaya ödediğim kiranın üç katıydı. Teklif cazipti, fakat ben, elbette kabul etmeyi aklımdan bile geçilmedim. Çünkü, birincisi, partinin talimatıydı. Alman askerlerine karşı tutumumuz öyle olmalıydı ki, ayaklanmn altmda ateş hissetmeliydiler. İkincisi, bizimkiler buraya sığınmayacaklardı.

Fakat bütün bunlar çok soma olmuştu. Dönelim şimdi yine hikayemize.

Arkadaşlar arasında ük bölünmeden, sempatizanlar arasında behren ilk korkudan soma işimizde yem bir ilerleme başladı. Çürükler, korkaklar temizlendi saflarımızdan, ama savaşmak ve zafere ulaşmak azmiyle yanan yenileriyle doluyordu yerleri. Almanların zaferden zafere ulaştıktan büdirilirken Lülin'-deki işçiler artık gitgide daha az önem veriyorlardı radyoya.

82

Doğu cephesindeki gerçek durumu başkalarından öğrenmeye çalışıyorlardı. Ve makineler gitgide daha düşük verimle, yan kapasiteyle çalışıyor, üretim durmadan azahyordu. Hemen her gün bü arıza meydana gelüdi makinelerde. Fabrika müdürü Popov sinirlenmeye başlamıştı. Komünist oldukları büdirilen ve Hazüan grevine aktif olarak katılmış tüm işçilerin izlenmesini istedi sadık ajanlarından. Fakat bütün çabaları boşa gidiyordu, çünkü yüzlerce göz onlan izliyor ve zamamnda uyarıyordu bizi. Popov bizi suçüstü yakalayamayacağım anlayınca, fabrika sahibi Akalay'a, iç düzene aykırı hareketten ötürü bükaç işçiyi işten atacağını bildüdi. Biri de bendim bunlardan. O şualarda Popov sivü seferberlik yasasına göre fabrikanın askeri komutanıydı aynı zamanda, fabrika sahibinin rızasını almasa da olurdu. Aynı gün kasiyer Balabanov, azü işlemlerinin hazırlanmasını ona havale etmiş. Popov, bu işi Martin ustaya bildirmiş. Martin ustanın büyük itibarı vardı fabrikada, çünkü iyi bü uzmandı. Hemen müdüre gidip beni işten atmamasını istemiş,

iyi b  işçi olduğumu, işten atılırsam üretimin zarar göreceğini söylemiş. Popov ona alayh alayh bakarak:

- Hadi hadi, Mitka Gnbçeva'yı atarsak, fabrika batmaz, demiş.

O zaman Martin usta insanlık duygularını uyandırmaya çalışmış müdürün:

- Çok zayı, vereme yakalanmak üzere, işten atarsak sokakta kalacak Söylendiğine göre, kocasının da başına b  iş gelmiş, şimdi ona da bakması lazım.

Popov tehdit edercesine masanın başında, ayağa kalkarak:

- Demek  yle ha! Kom n stleri koruyorsun! Onlan düşünüyorsun! Seni besleyen fabrikamın  ıkarlarım, büyük Bulgaristan'ı hiç düşünmek istemiyorsun. Peki, peki ben de b eyim kom n stleri koruduğunu ve fabrikamda nasd ustaların çalıştığım gözönünde bulundurayım.

Popov "fabrikamın" sözünü biraz ağu basarak söylemiş.

Çünkü Yahud ere karşı yasa  ıkanla ağı konuşuluyordu artık, onun için de m d r işletmenin patronu gibi hissediyordu kendini. Ertesi gün beni idareye çağırdüar, işten atddığını, artık buraya ayak basmamamı s yled er.

- Peki, diye mırıldandım.

"Fabrikada, egemenlik de bizim, yani halkın olunca yeniden geleceğim ben buraya..." dedim i imden.

83

Sekizinci Bölüm

 ki ay fabrikadan fabrikaya, işletmeden işletmeye dolaştım ve her yerde çoktan bildiğim şu sözle karşılandım:

"İş yok!"

En soma Kinyajevo'da Atsek adlı k  k bir ıstampa fabrikasına yerleşebildim. Yüz kadar işçisiyle yeni meydana getirilen bu işletme, sağlık kurallarına aykırı, pis bir yapıydı. Kimyasal maddelerle çalışıldığından ve vantilatör de bulunmadığından havası çok ağırdı. Alışık olmayan biri yarım saat bile dayanamazdı burada, ama biz dayandık...

Kumaşların tesbit edildiği, yıkandığı yer alçak ve karanlıktı.

Buharlar tavan altmda soğuyor, iri iri damlalar halinde düşerek, işçileri baştan ayağı su içinde bırakıyordu. Vereme yakalanıyordu çoğu, kış gripleri de az zamanda zatürreeye dönüşüyordu.

Fabrikadaki işçilerin içinde bulunduğu zor durumu daha ilk hafta komiteye bildirdim. Gek, daha uyanık işçilerden bir aktif grup meydana getirip, onlarla birlikte işletmede çalışma koşullarının iy eştirilmesi mücadelesine girişmemi söyledi.

Yarımdan ayrılırken de ayrıca uyardı:

- Dikkatli ol!

Dikkatli olmak gerektiğini anlıyordum, ama sadece dikkatli olmakla iş bitmiyordu. İşçilerin çoğu gençti, adeta çocuktular, kimileri ekmek parası için yıl ortasında okulu terkedip gelmişlerdi. Kızlar da, çocuklar da insan olarak iyiydi ama belirli bir sınıf b iincinden yoksundular, fabrikanın da mücadeleci proleter gelenekleri yoktu ve kolayca başlanamayacaktı aydınlatma



işlerine. Herkes kendini düşünüyor, dünyayı kendi dar görüşüyle görüyordu. Öğlen yemek borusu çalınca, hepsi avluya yayılıyor, birbirine arkalarını dönüyorlar ve çakınlarını açıp yemek yemeye başlıyorlardı.

Bir öğlen dinlenmesinde yemeği bitirmek üzere olan iki kızın yanına sokulup oturdum. Konuştum onlarla biraz. Sonra duvara dayanıp bir türküyü tutturdum. Güzel, eski bir halk türküsü söylüyordum. Söyleyenin sesi güzel olmasa bile, böyle durumlarda hemen toplanırlar etrafına. Benim çevreme de toplandı bir grup. İlk türküyü bitirince, bir oyun havası tutturdum ve iki kız kollarından çekip oyuna başlattım. Türkünün ahengi ayaklan, elleri, omuzları harekete getirdi, gözler canlandı. Az

84

sonra avlu horayla inliyordu. İş borusu çalana dek devam etti oyun. Ve daha sonra adet olmuştu, yemek vakti gelince, hemen bütün işçiler avluya toplanırlar, küneperi oynar, kümeleri seyreder ama hepsi ilkten türküyü benim başlatmamı beklerdi.

Çok geçmedi, pek de kalabalık olmayan bu dostlar grubu meydana getirmeyi başardım ve ilk pazar günü Vitoşa'ya geziye gitmeyi kararlaştırdık.

Geçen yükünden farklıydı şimdi Vitoşa'ya gelenler. O en iyi şarkı, şiir okuyanlar, ateşi konuşmacılar yoktu. Çoğu tutuklanmış, sürgün edilmiş, hapse atılmıştı. Ama ne de olsa, İhtiyar Alanlar'ndan tanıdık yüzlere rastlamıyordum. Onlarla buluştuğumuz diğer "tanıdıklara" da rastlanıyordu. Gizlice bizim gruplara sokuluyorlar, dikkatsizlikle kaçırılacak bu sözü yakalamak için konuşulanlara kulak kabartıyorlardı. Ve belki bu yüzden de o beş, altı yüz kişilik büyük sofralar kurulmuyordu artık.

Atsek'ten işçilerle ilk gezimiz iyi geçti. Koştuk, oynadık, şarkı söyledik ve sonunda da biraz konuştuk. Vitoşa'dan dönerken, artık sadece gezi arkadaşı değüydük Kendi büdüğüne hareket eden patrona karşı mücadeleye kararlı işçilerdik.

Sonraki pazar günleri grubumuz gitgide çoğalmıştı. Daha yaşlı işçiler de gelmeye başlamıştı. Bu gün Vitoşa'da patrondan ücretlerimizi arttırmasını istemeye karar verdik. Daha ertesi gün diğer işçilerle görüşmeye başladık. Ama artık yalnız değüydüm ben. Onbeş kişiden fazla yardımcım vardı ve ortaya attığımız teklif büyük bir ügüyle karşılanmıştı işçiler tarafından. Bu grup gidip konuşmak istedi. İlk grup henüz dönmeden, ben ikinci bu grup hazırladım, soma üçüncü, dördüncü... Bu saat aralıksız devam etti patronla görüşmeler. Düne dek sakın görünen işçilerin büdenbire böyle cesaretlenmelerine şaşan patron, ücretleri artırma isteğim kabul etti.

Fabrika sahibi mühendis Atanas Atsev, genellikle insanca bu adamdı, kurtlaşmamıştı henüz. Sağlam düzenli bu işletme meydana getirmek istiyordu ve kendisi yönetiyordu işletmeyi. Bu beklenmedik kolay zaferden sonra pazar gezisine gelmek isteyenlerin hepsini çağırmadım, beherü kişüyü, üa erkeklerle beş kız çağındım. Bunlar her bakımdan en iyileriydüler.

Kınyajevo ormanına yaklaştığımız zaman hayretle çok az

olduğumuzu gördüler.

- Başka gelen olmayacak mı? diye sordu uzun boylu, zayıf, çilli yüzlü Marin.

- Hayır, diye cev.tp verdim kısaca ve yürüdüm.

85

Yolda başka gruplara yetişip geçiyorduk ve böylece üç saat kadar yürüdükten sonra Fonfon'lann üst tarafından ormana geldik. Herhangi bir kimse bize yaklaşmak isterse, uzaktan görebileyim diye uygunca bir yer bulup oturdum ve henüz sofrayı kurmadan, kafamda dikkatle hazırladığım sözleri konuşmaya başladım.

- Bugün bütün dünyada insanlar ikiye ayrılmışlarda: Faşist Almanya ile beraber olanlar ve faşistlere, savaşırlara, kapitalistlere karşı olanlar.

Tinka, Çingene Tsetsa, Mitko, Stoyanka ve diğer arkadaşlar daha da çok sokuldular yanıma. Ben onlarla hiç konuşmamıştım böyle, ama er geç, sırası gelince bunların konuşulacağını seziyordu onlar ve sırası gelmişti artık

Onbeş dakika kadar konuştum, söylenecek başka bir söz kalmamıştı. Çıkarıp ekmeği kestim dilim dilim. Hepsi gözlerini bana dikmişler, sanki bu sözlerden sonra insanın böyle basit buis yapabilmesine şaşıyorlardı.

Çingene Tsetsa iri siyah gözleriyle bana bakarak:

- Biz razıyız, dedi.

Ve geri kalan diğerleri de aynı şeyi söylediler, ama ben sanki onları ikircikendirmeyi, kabullenişlerinden vazgeçirmeyi istemişim. Patronun her zaman isteklerimizi böyle kolay kolay kabul edemeyeceğim, cezalandırabileceğini, işten atabüceğmi, polis tarafından yakalanan bir kimsenin dayaksız, cezasız kurtulamayacağım anlattım. Yapabilecekler mi, dayanabilecekler mi, korkup eğilmeyecekler mi, arkadaşlarını ele vermeyecekler miydi?

Sustu hepsi. Bana bakyorlardı şaşkın, ve böyle objekif oluşumla onları mücadele yolundan uzakaştığını sandım. Canım sıkıldı, alnım, avuçlarımın içi terlemeye başladı. Ve tam o şuada Mitko sordu:

- Pek, ama sen korkmuyor musun?

Bu soruya cevap vermenin çok güç olduğunu anladım.

Herhangi bir görevi yerine getireceğim zaman korkup korkmadığımı gerçekten hiçbir zaman düşünmüş değildim. Belk de korkmaya vakt bulamadığımı söylemek gerekiydi, çünkü eylemin ne zaman ve nasıl başlanacağı, sonra eyleme katılanların polisten nasıl korunacağı, yakalanma halinde neler konuşulacağı ve diğerleri, tüm bunları uzun boylu düşünmek gerekiyordu.

86

Arkadaşlara bir cevap vermeye çalıştım ama, öyle sanıyorum ki, pek inandırıcı olmadı. En sonunda Mitko çözdü sorunu:

- Sen ne yaparsan, biz de onu yapacağız. Sana olan, bize de olsun, dedi kolunu savurarak.

Rahatladım!

Fabrikadaki işlerimizin geniş bir planını daha burada yaptık ve dostlarımıza da bir yardımda bulunabileceğiz düşüncesiyle kanatlanarak şehre gittik.

Atsek'te işe başlayalı artık üç ay oluyordu. Bir gün Nana geldi yanıma (Parti bölge komitesi üyesiydi) ve önümüzdeki pazar üzerime hiçbir iş almamamı, uygun bu grup üe Vitoşa'da olacağımızı söyledi.

- Kimler gelecek? diye sordum merak ederek Nana neşeu bir gülümsemeye:

- Çok bümek isteyen çabuk kocar, dedi.

Bu güz günlerinde geziye çıkanlar azalmıştı artık ama, çam ormanı boyundaki patikada gene de insan eksik olmuyordu. Henüz Ak Su yoluna çıkmazdan önce 5-6 kişilik bu grup kıza yetiştik. Gek'üi etrafına oturmuşlar dinleniyorlardı. Tekstü işçülerinden kadınlı erkekü 7-8 kişük başka bu grup da bize yetişti Ak Su'da.

En sonra Ak Kayın'lara geldik. Ama ak değildi artık kayınlar.

Tepelerinde gökkuşağının alpembe ve koyu kahverengine kadar bütün renkleri karışıyordu, yeşü yoktu sadece.

Ak Kayınlardan sola saptık, bu patikaya ve iyice daldık orman içine. Tanımadığım bir genç, öncülük ediyordu bize, hızlı hızlı yürüyor ve ara sıra dönüp bize bakıyordu, sanki sayıyordu bizi. Sonradan anlaşıdı ki, herhangi birimiz kaybolmasın diye gerçekten sayıyormuş. Küçük bu alana getüdi bu genç bizi. Zor sığdı hepimiz. Sonra Gek'le bu delikanlı sessizce birşeyler konuştular ve bizden elli adım kadar ötede bir tepeye çekildi delikanlı, gözcü kaldı orada. Gek güler yüzle oturmamızı teklif etti, kendi de bu yer bulup oturdu.

İyi bir adamdı Gek. Hapislerde olgunlaşarak profesyonel bir devrimci olmuştu. Dokumacılığı bir tekstil ustası gibi biüyordu. Marx'ın Kapitalindeki ağnca yerleri bu poütik ekonomi okutmanı gibi açıklıyordu arkadaşlarına, edebi eserlerden bu edebiyatçı gibi söz ediyordu, tarih coğrafya ve astronomide adeta canlı bir ansiklopediydi.

87

i

Orta boylu, zayıf, düz burunluydu. Gözleri derindi, zekiydi.

Kimi neşeli, kimi alaylı bir gülümsemesi vardı. Gayet insancıldı.

Tek sözle devrimciydi. Ve mücadele yollarında kendini tümüyle tek bir amaç uğruna, zaferimiz uğruna vermişti.

Bu sabah aramızda şendi, neşeliydi, en dalgın, düşünceli, karamsar bir inşam bile güldürebilirdi. Birden ciddi bir tavır aldı, titiz bir öğretmene benziyordu biraz. Kimse gülmüyordu artık. Gek, cephedeki durumu anlatıyordu, bugünkü ve gelecekteki zaferlerimizden söz ediyordu, bugünkü ve yarınki görevlerimizi konuşuyordu.

-...Bizim işçi sınıfımız, bizim tekstil işçileri, saldırgan faşizme ekonomi cephesinde her gün darbe indiriyorlar. Ama bölgemizde öyle işletmeler de var ki, tek sözle, hiçbir iş başaramıyorlar. Ve işte siz, bu geri kalan işletmelerin temsilcilerisiniz...

Hayatımda hiçbir zaman bunca zor, bu kadar acı dakikalar yaşamamıştım. Demek bütün bu yaptıklarımız bir hiçti? Gümbürdüyordu kafamın içi ve sanki rüya görüyormuşum gibi işittim adımı:

Mitka, kolektifi etrafına nasıl toplayabildiğini, ücretleri nasıl amnabildMerini, üretim azaltmayı nasıl bildiklerim, engellemeleri nasıl başardıklarını anlatacak bize...

Ve tekrar tatlı, cesaret verici bir gülümseme:

- Haydi Mitka, anlat!

Başladım ben de anlatmaya...

Böyle anlarda en önemli olan bulup anlatmak ne kadar da güç Öğlen dinlenmesinde türkü söylemek hora oynamak en ağır geliyordu bana fabrikada. Türkü söylüyor, oynuyordum ama yüreğim kan ağlıyordu. Acaba Dimitn ne durumdaydı? Yiyeceği var mıydı? Yemden malaryaya tutulmuş olmasın sakın. Acaba sağ mıydı?... Mektubu on gün gecikmiş yolda, yenisi ta bir ay soma gelecek.. Ama bunlar, buraya toplananlar için önemli değil. Böyle bir tasası yok onların. Kimbilir, belk onların da benim bilmediğim başka tasalan var. Öyleyse? Anlatayım öyleyse! Ama hayn, gereksiz. Sadece işimizi anlatayım... Ve ben simdik gibi duyuyordum sesimi, soğuk almaktan biraz kısılmış.

- ... Tesbitte çalışan bir arkadaş kumaşları gereğinden 5-10 dakika daha fazla tutarak yakıyor. İstampalanırken kalıplar kanştınlarak ıstampalar bozuluyor. Bu da düşürüyor kumaşların kalitesini!...

88

Akşamleyin dönüşte, Kınıyajevo'da aynılırken, Nana bana künbüü kaçına kez tekrar:

- Mitka, daha dikkatli ol, korun. Polis de izine düşebilir, patron da işten atabilir. Onun için dikkatli ol, biliyorsun ya, kimsen yok, yalnızsın... dedi. Razi olup "akıllı davranmaktan" başka çare yoktu!

Fabrikada müdür yardımcısı olarak Vasüev adında eski bü subay çalışıyordu. Alman dostuydu, işçiler arasında olup biteni öğrenmek istiyordu daima. Bu ünremlmeyecek işte Stoyan admda bü işçi büyük bü gayretle yardım ediyordu ona. Bü zamanlar solcu imiş Stoyan. Ama şimdi hainliğin batağına iyice dalmıştı, zaten onun için de Vasüev arasına birkaç leva atıyordu ona.

Stoyan daima izimdeydi, yolsuz bü işte yakalamaya çalışıyordu beni.

Bugün Çingene Tsetsa üe bir kumaşı ıstampahıyorduk. Stoyan yanıma geldiği zaman "karışmıştı" ıstampalar. Tsetsa ürktü ve burada birşeyler olduğunu anladı Stoyan. Hemen koştu kumaşın gerüi olduğu masaya ve kaldırdı benim ıstampamı.

- A ha. Yakaladım mı en sonunda? Sabotaj, ha! Patron gelsin de göreceğiz şimdi... diye bağndı sevinçle.

Stoyan hemen uçtu odadan. Atsev\*e gidiyordu. Ben etrafıma balondun, heyecan içinde, şaşkın şaşkın bana dikilmişti ononbeş

kişinin gözleri. Tsetsa ne yapacağız, diye soruyordu sessizce, ben cevap vermeye vakit bulamadım, çünkü daha o anda kapı hızla açıldı ve Atsev, Vasüev, Stoyan daldılar odaya. Mühendisin yüzü kıpkızıl olmuştu hiddetten. Daha o anda beni dövmeye kalkacağım, tutuklayacağım sanıyordum. Baktım, aramızda sadece bu masa vardı. Ben yavaşça dolu boya küpünü çektim, iyice tuttum sapmdan.

"Bana ilk salduana vuracağım boya küpünü", dedim kendi kendime, ama bu arada Atsev kumaşa eğüerek gözden geçirmeye başlamıştı. Durum ortadaydı. Diğer işçüer de ağu ağu bize doğru yaklaştılar. Atsev başım kaldınp bana baktı, yeniden hiddetlenmişti.

- Bu apaçık bu sabotaj, diye bağırdı parmağıyla bozulan kumaşı göstererek.

AtseVin benimle tartışmaya, konuşmaya girişeceğini hiç beklemezdim. Çünkü hiç de yaratına değildi bu onun. Tartışmaya girişti mi, ben haklı çıkabilirdim.

89

- Hayır, gospodin Atsev, bu asla bir sabotaj değil, sadece bir hata. Büyük bu hata, büyük bir yanlışlık...

Tsetsa heyecanla bana bakıyordu.

- Hata mı? diye bağırdı Vasüev yumrukla kumaşa vurarak. Görürsün sen hatayı, polise teslim edelim de!

- Ben size demedim mi, gospodin Vasüev, ben size demedim mi, gospodin Atsev, diyordu Stoyan kâh birine, kâh diğerine doğru eğüerek. Fabrikada bütün olup bitenlere sebep odur dedim. Ücretlere zam istettiren de, yemekhane istettiren de, fabrikada sabotaj hareketlerini yaptıran da o. Biraz süaştınhversin, hepsini söyleyecek Ben bu aydan beri peşindeydim, ama ancak bugün yakalayabildim.

- Kötü kadın hey, tıktıracak hepimizi hapse, dedi Stoyan işçilere dönerek, ama buz gibi nefret dolu gözlerle karşılandı. Döndü yeniden efendüerine.

- Söyleyecek, hepsini söyleyecek...

Ben jurnalcinin, hainin psikolojik durumunu iyi anlryor ont. Ama gene de onlann böyle derinlere düşmelerine, ne ka Jar zavallı, süfli olduklarının farkına varmamalarına akü erdüebümiş değilim. Ve bu anda ben fabrika sahibi Atsev"den, faşist VasUeVden çok, işçi Stoyan'dan nefret ediyordum ve kaybolandan birazım bari koruyabilmek için son ana kadar kendimi tutmanın, soğukkanlılığımı korumanın gerektiğim anlamasaydım, büyük bu haz duyarak indirirdim kafasına boya küpünü. Atsev'le gözlerimiz karşılaştı. O bu adım daha üeri yürüdü, sonra büden dönerek ve hafifçe VasüeVin dirseğine dokunarak, sert bu sesle:

- Gehn benimle! dedi.

İkisi çüctüar. Stoyan bu an için iküciklendi, gitmeli miydi onlarla beraber, yoksa salonda mı kalmalıydı, büemedi. İkbalerestiği üstün geldi ve bana yumruk saUayarak hemen koştı efendilerinin arkasından.

İşçiler daha da sokulmuşlardı bana.

- Mitka, o kadar sıkı tutma şu boya küpünü, bırak onu elinden, dedi eski işçilerden bü kadın omuzumu sıvazlarken. Boya küpünün hâlâ elimde olduğunun ancak şimdi farkına varmıştım.

- Seni yakalamaya gelseydi, vuracak mıydın bunu patrona? diye sordu Irina, bnaktığım küpü kaldırarak.

90

I

- Vuracaktı elbette, dedi yine o eski işçilerden kadın. Kısasa kısas, göze göz, dişe diş diye yazıyor kutsal kitap. Kısasa kısas sözü güldürdü işçileri, ama benim için hâlâ endişeliydiler. Birkaç kişi pencerelere dikilmişler, acaba polis filan gelmeyecek mi, diye bakıyorlardı. Ben de bakmıyor, tutuklanma tehlikesi beürirse, nereden daha kolay kaçabilirim diye düşünüyordum. Aslında ancak Kınıajevo deresini geçip ağaçlık içinden dağ yolunu tutmalıydım...

Ama ben polisten o kadar değil de bu beceriksizliği duyunca acaba ne der diye Gek'ten korkuyordum.

Bu arada memurlardan biri gelerek, kapıdan:

- Gnbçeva, gospodin AtseVin yanına! diye haykırdı.

Bir kumaş parçasına eUerimi sildim, saçlarımı düzelttim ve pek acele etmeyerek yürüdüm müdür odasına doğru. Neler sorulabileceğini ve nasıl davranacağımı düşündüm yolda.

"Hata, gospodin Atsev, yanılmışım," diyecektim. İlk ve son sözüm bu olacaktı polis önünde de, iş oraya kadar varırsa.

Odasında müdür yalnızdı. Masasının başında oturuyor, bir dosya karıştırıyordu. Gözlerini kaldırıp bakmadan konuşmaya başladı:

- Yargılamak için çağırmadım sizi. Hakkınızda herşeyi bildiğimi söylemek istiyorum. Stoyan bana kocanızın komünist olarak sürgün edildiğini de, geçen yıl büyük greve katıldığınızı da, burada, benim fabrikamda bütün eylemlerin, sabotaj hareketlerinin başında olduğunuzu da anlattı. Ben neyin iyi, neyin kötü olduğunu eğriyi, doğruyu, haklıyı, haksızı söyleyecek değilim. Biz sizinle başka başka düşünüyoruz. Fikrinizden, yolunuzdan çevirmeye çalışmayacağım sizi. Fakat ancak şunu söyleyeyim ki, tuttuğunuz yol sizi mutlaka darağacına götürecektir Şunu da ilave edeyim, bunda benim bir suçum olmayacak Sesi sertleşerek daha ciddi bir tavrıla:

- Adamlarıma emrettim, dillerim tutsunlar, polise hiçbir şey bildirmesinler diye hakkınızda. Yam bu taraftan yana rahat olabüirsiniz. Ancak ben sizi burada daha fazla işte tutamam.

İşte paranız...

Atsev, cebinden birkaç banknot çıkarıp uzattı bana.

- Eşyanızı alıp onbeş dakika sonra terkedin fabrikayı, dedi.

Güvensizlikle bakım patrona. Acaba alay mı ediyordu

benimle, telefon edip de polisi çağırmamış mıydı acaba?

Hayır, hile yoku bakışında, dürüsttü. Belliydi aldatmadığı.

91

- Teşekkür ederim gospodin Atsev, dedim yavaşça başımı da eğerek

Kalktı, kendisi açtı bana kapıyı. Karşı cephede olan namuslu bu adam, kendi vicdanı önünde ciddi bir smav geçirmişti bana göre.

On dakika sonra artık yoldaydım. Dönüp fabrikaya doğru baktım. Pencereelerde salkım gibi sarkıyordu başlar. El saUadun, yürüdüm hızlı hızlı. Buraya ektiğim mücadele tohumlarının iyi bu zemin bulduğunu, bol ürün vereceğini büüyordum.

Bir akşam Gek'le buluştuk Yan karanlık bu sokakta ağı ağı yürüyerek hayli konuştuk Birdenbue öksürdüm, ağzımda tuzlumsu bir kan tadı duydum. Tukurdum, buz tutmuş kar üstüne kırmızı bir şeyin yapıştığı gördüm elektrik lambası altmda. Gek dalgın dalgın baktı, sonra birden durdu ve dönüp eğUdi üzerine. Doğrulduğu zaman sesi hep öyle yavaştı.

- Çoktan beri mi kan tükürüyorsun?

- Bü aydan beri.

- Ciğerlerinde bir sakatlık mı var?

- Evet, sol ciğerimde.

- Ya, iyi d e p . Birşeyler yapmak lazım. »

Az sonra aynldık Ertesi günü unutmuştum aramızda geçen bu konuşmayı. Fakat birkaç gün soma biri Pirdop'ta Bulgar işçi Birliği'nin sanatoryumuna girmek için düekçe vermeme söyledi. Düekçemi verdim ve hafta bue geçmedi, ben artık eski bü otobüsle sanatoryuma doğru yolculuk ediyordum. Dostlarım ihmal etmeden bana yer bulmayı başarmışlardı.

Sanatoryumda beni eski iyi bü arkadaşım olan tekstil işçisi Tsetsa karşıladı, o da benim gibi istüahate gelmişti buraya, ilk konuşmalarımızda Tsetsa bana levazım memurunun da, aşçüann da hırsız olduklarım, işçilerin kendine düşenin ancak yansını aldıklarını söyledi. Birkaç gün sonra biz artık istüahate gelenlerin hepsini harekete geçirmeyi başarmıştık Yönetmen de şaşırmıştı bu işe. Bü akşam bizi yanma çağırdı.

- Ne biçim insanlarsınız bilmem İci, diye başladı konuşmaya beyaz önlüğünün ceplerini karıştırarak Buraya hasta geliyorsunuz, zor duruyorsunuz ayakta, ama daha ilk günden her yere burnunuzu sokmaya başlıyorsunuz. Lütfen, söyleyin

92

bana, neden? Biliyorum, bazı yolsuzluklar oluyor vc belki personelden hırsızlık edenler de var. Fakat evinizde, burada yediğinizin yarısını bile yiyemiyorsunuz. Eğer sizi kovarsam...

- Hastalığın bizi bir an önce alıp götürmesine yardım etmiş olursunuz, dedi Tsetsa gülümseyerek. Fakat siz, doktor bey, bizi kovacağınıza, etrafınızı saran hırsızları, dolandırıcıları kovarsanız" daha iyi etmiş olursunuz. Her yere burun sokmamıza gelince bunun nedeni de, bizde özel mülkiyet duyusunun gayet gelişmiş olmasıdır...

Doktor şaşı kaldı. Bizim devrimci olduğumuzu çok iyi biliyordu, ama Tsetsa'nın sözleri şaşırttı onu. Tsetsa devam ediyordu sakın sakın:

- Burada herşey, yapı da, mobilyalar da, personelin aylıkları da, yemek de bütün bunlar benim, (Tsetsa beni göstererek,) onun, bizim, işçilerin. Bizim üyelik ödentileriyle, bizim emeğimizle alınmıştır bunlar, onun için de özel mülkiyet duygularım kabardı benim. Anlatabildim değil mi, doktor bey?

- Anlıyorum, anlıyorum, dedi doktor gülümseyerek. Sizi çok iyi anlıyorum, fakat... (Elini savurup doğruldu.) Bakalım ne yapacağım ben bu benim haydutlarla. Siz dinlenin...

Sanatoryumda iki ay kadar kaldım. Oradan çıktığım zaman kan tükürmüyordum artık.

Sofya'ya Majı sonunda döndüm. Arlık bir bahar kokusu vardı havada. Omuzlardan ağır paltolar atılmış, sevinç ve mutluluğa açılmıştı yürekler.

Çar Osvoboditel bulvarında yapraklanan kestane ağaçları altında ağır ağır yürüyordum. Biri hafifçe omuzuma dokundu. Dönüp baktım. Gek'ti.

Sevinçle el sıkıştık. Ve Gek'in ilk sözleri şu oldu:

- Sana bir iş var. Gidelim!..

Dokuzuncu Bölüm

Çocukluk günlerimin en güzel, en sevinçli bayramı iki İslav öğretmeni Kiril ile Mctodiy bayramıydı. Bu bayram için bütün hafta okulu yıkayıp paklar, çelenklerle süslerdik. Bayram sabahı annem bizi erkenden kaldırır, en iyi, temiz, ütülü elbiselerimizi giyer, okula koşardık. Bütün köy toplanırdı okula, çünkü bu

93

bayram sadece çocukların bayramı değü, tüm Bulgar halkının bayramıydı.

Tüm İslav halkım, Tannmn seçtiği Alman ırkına gübre olarak üan eden Hitlerci efendilerine yaranmak için faşist iktidar 1942 yılında bu güzel bayramı da kaldırmaya çalıştı.

24 Mayıs 1942'de, öğleden sonra erkenden, Çar Osvoboditel bulvarı kız ve erkek öğrencilerle, üniversitelerle, genç işçilerle dolmaya başladı. Yeşeren kestane ağaçlarının koyu gölgelerinde dolaşıyorlar, búbüleriyle şakalaşıyorlar ve sabırsızlıkla saatlerine bakıyorlardı. İslavhğı savunma eyleminin başlayacağı belüü saat yaklaşırken, okuüardan, üniversitelerden, işletme ve atölyelerden gelen bütün bu halk, gösterinin başlayacağı Çar Osvoboditel anıtına doğru gitti.

Fakat polis, anlaşıdan herşey hakkında tam bügi edinmişti, çünkü buraya yüzlerce sivil polis yoUamıştı. Saflarımıza katılmışlardı bunlar ve insan bazen yam başında yürüyenin, güler yüz gösterenin gerçekten dost mu, yoksa az sonra cebinden polis tabancasını çıkaracak bü düşman mı olduğunu büemiyordu. Büüyordum ki, kareli kumaştan kostüm giymiş bir kız verecekti gösteriye başlama işaretim. Ve vakit yaklaştıkça daha dikkatle bakıyordum etraftaki kareü kostüm giymiş tüm kızlara. Savaş ydlanydı, kumaş bol değildi ve kızların yandan çoğunun en azından fistanlı kareli kumaştandı. Ancak, polis belirlediğimiz gündemi bozdu. Anlaşılan, Sofya sokaklarında ve özellikle Alman elçüğümn büçok şubeleri ve Bulgaristan'daki Alman



askerleri komutanlığının bulunduğu Çar Osvoboditel bulvanında hiçbir kargaşalığa meydan verilmemesi için talimat almıştı ve eyleme geçilmesinden onbeş dakika önce birkaç bin kişinin toplandığı amt alanı atlı polislerle sanldı. Bir düzine kadar otobüsten de polisler atlayarak kalabalık arasından tutuklamalara başladılar. Ötede beride polisle çatışmalar oldu. "Savaş istemiyoruz!" "Yaşasın islav birliği". "Alman işgalcileri, Bulgaristan'dan dışan?" sesleri yükseldi surda burda. Fakat anlaşılıyordu ki, eylem suya düşmüş; polis bizden çabuk davranmıştı. Ve bu arada şu parola dolaştı: "Dağdın! Toplanma yeri Balıklı Göl!"

Artık belirli bu hedefimiz vardı, buer birer ve küçük gruplar halinde bulvardan uzaklaşmaya başladık  
Yirmi dakika soma çoğumuz belirli yere gelmiştik Sivil polisler de vardı bizimle beraber, ama onlar, ikinci parolaya  
94

pek önem vermemişlerdi galiba. Soma biz de gayet iyi davranıyorduk, hora oynamaya başladık. Tüylü kafalı bir genç yönetiyordu horayı kıvrak bu türküyle...

Parka gezinmeye çıkan insanlar etrafımıza toplandılar. Seyü oldu mu, seyüci her vakit bulunur. Ve bu arada horayı yöneten genç yeni büşey tutturdu Sevda türküsünü bırakarak, yulardan beri bilinen şu taşlamaya geçti büden:

"Bay Ganü sınır bekliyor.

"Doyça da börek yiyor,T

Ve "Hep böyle aldatıldı, hep böyle yanütıldı" nakaratına yüzlerce kişi katdıyordu. İlginç bu seyir meydana geleceği bel-Uydi.

Hora büden bozuldu. Alkışlamaya başladı bukaç kişi.

Küçük bu grup toplandı onlann etrafına ve kareli kumaştan kostümü ile genç, güzel bir kız göründü başlan üstünde.

Sokak kürsüsünden yapıan konuşmanın gücünü, heyecanım, coşkunluğunu dile getirecek söz bilmem var mıdu? Her kelime özel bir anlam kazanıyor. O zaman "arkadaşlar" hitabı, yanında olanlara sadece kuru bir hitap değü, kılıçlara, kurşunlara karşı baş eğmeyenlerin bülük ve beraberüğüü düe getümehtedü, dilimizde bunu tam ifade edebüecek kelime henüz bulunmamışür.

O zaman "Yaşasın dost ülkeler!" sözü yalnızca bir düek değü, heyecana gelen gençlerin coşkun bu çağrısı da değü, bu, bu slogan yükseltenin de, dinleyeninin de sağlam inancıdır ve bu inanç uğruna damla damla kanını dökmeye hazn demektir. Sokakta söylenen nutuk kısadu, lirik türküler gibidir. Bol bol kanıtlara, saydara yer yoktur bu nutuklarda. Bu nutkun etkisi sözlerde büe değildü, kurşun sesleri, atlı polislerin nal sesleri, coplar, kamçılar yapar asıl etkiyi.

Üstlerine ateş edilsin!

Bulgar halkının kasapları için, bu Hitlerci katillerin yetiştirmeleri için, tüm değerlerin üstünde olan insan hayatının büe değeri yoktu, onlara ceset gerekliydi, insan leşi gerekliydi...

Ve işte, kareü kostüm giymiş bir kız, arkadaşlarının omuzlarında

yükselerek, islav kültürünü, islav büüğünü, islav halkını savunan konuşmasına başlıyor...

Kalabalığın arasına dağılmış olan hafiyeler kızın bulunduğu yere varmaya çalışıyorlar ama bu anda büsey yapabilecek durumda değiller, pek az onlar. Sonra bu gürültülü kalabalık, iyi bir gösteriye dönüşüyor, sert adımlarla parkın çıkış kapışma doğru yürüyor ve şu şarkıyı söylüyor herkes:

95

Yürü halkım, yürü,

Aydınlık yarınlara doğru, yürü!

Bu eski okul şarkısı yeni bir anlam kazanmıştır. Aydınlık yarınlara, sosyalizme demektir!

Bu sırada polis kendine gelebilmiş. Canavar düdükleriyle yeniden kamyonetler, yeniden binlerce kişinin bir ağızdan: "Yaşasın İslav birliği!" sesleri. Yeniden coplar, yumruklar. Ve yeniden parola veriliyor: Toplanma yeri yüzme havuzunun yanında."

Gün kavuşmak üzereydi. Ancak biz farkına yaramıyorduk bunun. Hâlâ erken sanıyordum ben, oysa karanlık çökmeye başlamıştı artık.

Yazlık yüzme havuzunun etrafında elli kişi kadar toplandık. Terden yapışan saçlarımızdan, kızaran gözlerimizden, hızlı hızlı solumamızdan kolayca tanıyabilirdi insan bizi. Burada tekrar gösteri yapmalıydık. Ama azdık. Geleni gecem toplamak, onları da eyleme katmak gerekiyordu. Ama nasıl? Elli kişiye daha dörtyüzelh kişi nasıl katılırdı?

Bilmem kim başladı, ama birden, on, yirmi kişi bir ağızdan "Çilibata lumba, çilibata lumba" diye tutturdular, bir tenor da "Ayşe" türküsünü söyledi çınlayan bir sesle.

O zaman iki kız türkünün havasma uyararak oynamaya başladılar. Kıvnla kıvnla gayet ustaca oynuyorlardı. Büyük bir kalabalık toplanmıştı etraflarına. Gelen geçen de durup kalıyordu orada. Yeni gelenler "Ne var, ne oluyor burada?" diye merakla sorup oyuncularını görebilmek için kalabalığın arasından yol açmaya çalışırken, yeniden:

Yürü halkım, yürü!

şarkısı çınladı birden.

Alay dağıldı, biz tekrar toplandık bir yumruk halinde, yeniden gürledi sesimiz, kalabalığın araşma yeniden dağıldı partinin haklı sözleri.

Az sonra yukarıya doğru koşmaktan soluk soluğu kalan polisler görüldü, yeniden polis düdükleri öttü, yeniden çatışma kokuyordu. Ama gece yaklaşmıştı artık, ormanın karanlığı topladı, gizledi bizi, "Emniyette" buluşmaktan korudu bizi. 24 Mayıs 1942'de Kiril ve Metodiy bayrarpı dolayısıyla yanan gönüllerin son coşkunuğu idi bu.

Eve vardığım zaman, artık hemen hemen gece yarısıydı.

Her yerim ağrıyordu, ama yorgunluğa rağmen çok rahattım.

Hem yazlık yüzme havuzundan ta Kinyajevo'ya kadar yaya

96

gelmiştim. İki yol vardı, ya tramvayla gelmek yada iki dilim ekmekle bir işkembe çorbası içmek. Ben de ikincisini seçtim. Kapıyı açtığı zaman, eşiğin altına dörde katlanmış bir kağıt sokulduğunu gördüm. Telaşa eğilip aldım. Kim yazmıştı acaba? Ve yarı el yazısı, yarı kitap yazısı iri iri harflerle yazıldığını görünce rahatladım, ev sahibi yazıyordu böyle. Aslında telaşa neden yoktu, çünkü bay Minço, artık dört aydır ev kirası ödemediğimi ve ödeyemeyeceğimi de gördüğü için başka bir eve taşınmamı söylerdi pek gücendirmeden. Borcunu da zenginleştikten sonra ödersin, derdi.

Bay Minço'nun fSierisi, kuşkusuz, insanca bir öneriydi. Ona borçlandığım için kovmuyordu adam beni, sadece başka bir eve taşınmamı istiyordu. Ama hiç de hoşuma gitmiyordu onun bu önerisi, çünkü hem alışmışım buraya, hem polis arayınca kaçmak için uygundu, hem de sığınak olmaya devam ediyordu illegal ve yarı illegal devrimcilere.

Bense artık üç aydır işsizdim.

İşsizlik, parasızlık önceden de yabancı değildi bana ama, bu kez çok başım sıkışmıştı. Çünkü her ay kampa, Mitko'ya paket yollamam gerekiyordu. Tüm mahpusların ve sürgünde olanların yazdıkları gibi onun da o Ezop diliyle genellikle iyi olduklarını, ancak ekmeğin pek yetmediğini... yazdığı mektuplardan ne kadar iyi olduklarını anlıyordum. Yeni yılda Kızıl Papazın (Konstantin Rusinov) yakınlarına yolladığı kutlama mektuplarından bir kopya yollamıştı bana. Şöyle yazıyordu Kızıl Papaz:

Yeni yılını candan kutlarım

Biraz sucuk yollamanı beklerim!

Bayramınız kullu olsun, ömrünüz mutlu,

Sizlerden bir paket beklerim, etli butlu!

Tebriklerin yoruma ihtiyacı yoktu. Bu kısa beyitlerde "papaz dede"nin de, tüm mahpuslarımızın da yıllarca biriken hapis tecrübeleri vardı. Kendi tarafımdan ben de Mitko'ya çok iyi olduğumu, hiçbir şeye ihtiyacım olmadığını yazıyordum sırasıyla.

Kendi dertlerimle onu da üzmenin insanca bir hareket olmayacağını biliyordum. Ben ne de olsa onlar gibi hapiste değildim.

Onlar orada esir gibiydiler, her an kurşuna dizilebilirlerdi.

Mektupta yazdıklarımla paketler arasında aykırılık olmaması için diştten artırıp birşeyler yollamaya çalışırdım.

Günde bir öğün yemeye alışmışım çoktan. Kışın bir soba, erişilmez, uzak bir hayal olmuştu. Ve para edebilecek herşeyi satmışım evden. Beş leva çok paraydı benim için, bir gün, iki

97

gün yetebüecek bütün bü ekmek demekti. Fakat şimdi leva için söz olmuyordu. O yularda bana gayet çok görünen 1500 levayı nereden bulurdum. Evde, ne varsa hepsini satsam, yine toplayamazdım bu parayı. Halbuki ev sahibi ak kağıt üstüne kara yazıyla yazmıştı, evden çıkmamı istiyordu. İki aylık, yada hiç olmazsa bü aylık kira ödeyebüsem, mutlaka razı gelecekti kalmama, bü ay soma da...

Bu düşüncelere dalarak gecenin geçtiğini anlayamadım. Bü

ayak sesi duydum bahçede. Başımı kaldırıncı Nana\*yı gördüm, gülümseyerek bana doğru geüyordu.

- Seni evde bulamam diye acele ettim, dedi elim sallayarak ve durdu pencerenin önünde.

- Korkma, acelem yok, dedim derin bü iç çekerek ve bu söz içinde bulunduğum zor durumu da, iş bulma arzumu da, biriken tasalarımı da düe getiriyordu.

- Büiyorum, büiyorum, dedi başını saüayarak Güç durumda olduğunu büiyorum, ama biliyorsun ya... Bunu sana bölge komitesinden youadüar ve yemeye harcayasın diye ayrıca söyledüer, hem de kendi yemeğine, anladın mı?

Parti, bölge komitesinden İkinci kez para yardımında bulunuyorlardı bana. Beş yüz leva getirmişti Nana bu kez. Çok paraydı bu. İşçilerin gündeliklerinden büer leva büer leva toplandığı, partinin bu paralarla ülegaUere, onlann evlerine yardım ettiğı, silah aldığı v.b. düşünülürse, çok paraydı bu. Geri çevirmek, kabul etmemek istedim, fakat Nana sadece gülümseyerek:

- Enür, kardeşim. Parti emrini yerime getirmemek..

Ehyle hoşça kal, diyerek gitti.

Bü hayli baktım arkasından. Soma paraya baktım, beş yüz levahk bü tek banknottu, bü kağıt parçasıydı ama sevinç doluydu.

Bü fukara için yüz öğün demekti, yüz ekmek demekti, kuponla otuz küo şeker falan demekti... Evet, küa borcumun da üçte biriydi, bu para...

Ve böylece, bay Minço aldı bu parayı ve ben ülegalhge geçene dek evden çıkma sorunu konuşulmadı bü daha.

Yaz geüyordu artık ve ben bütün evi küaya vermeyi düşündüm tatüe gelenlere. Kendime de avlu içini seçtim, her elma ağacının, her küaz ağacının altmda yatabüirdi insan. Birkaç gün sonra artık kiracılarım vardı benim, bütün yaz için kiralamışlardı evi. Benim için gerçek bü kurtuluş yoluydu bu. Küacüardan aldığım parayla ev sahibine küayı ödediğimden başka, bana da kalıyordu birkaç para. Aynca iki de aile buldum, haftada birer 98

gün onlarda çalışıyordum. Yemeğimi veriyorlar, yirmibeş leva da gündelik ödüyorlardı. Herhangi bir fabrikada olsaydım, bu kadar alamazdım, çünkü yemek masrafım olmuyor, aldığım parayı da Mitko'ya ayırabiliyordum. Fakat haftada ancak iki gündü bu. Geri kalan günlerde fabrikaları, işletmeleri dolaşıyordum, ama hiçbir yerde iş yoktu bana...

Bir sabah Kınıyajevo'ya inerken, polis karakolundan bir polis karşıladı beni. Ben yüzlerinden hemen hemen bütün polisleri tanırdım, bunun da ufak tefek mahalle hırsızlarıyla uğraştığını bilirdim, onun için de hayli şaştım beni durdurunca.

- Mitka Gribçeva sizsiniz değil mi?

- Evet.

- Karakola çağırıyor şef sizi.

- Derhal mi?

- Derhal. Bekleyin bir dakika, ben şurada bir eve uğrayacağım, birlikte gideriz.

Beni bıraktı ve ilk yan sokağa saptı. Kaçabilirdim, ama bir kuşku başladı içimi kemirmeye. Acaba niçin arıyorlardı beni? Belliydi ki, bu bir tutuklama değildi. O halde? Acaba Dimitır'a mı bir şeyler oldu?

Biraz sonra döndü, b:r'ikte karakola gittik. Beni bir odaya bıraktı ve "Bekle burada biraz," deyip gitti. Bir hayli bekledim, gelen olmadı, kapıyı aralayıp baktım, kapının önünde bir polis duruyor. Bana öfkeli öfkeli baktı ve eliyle odayı göstererek:

- Gir içeri! dedi.

Ürperdim. Gerçekten tutuklu mu idim acaba? Acaba kendim mi girmiştim kapana, kendim mi gelmiştim polisin ayağına? Tokatlayacağım geliyor kendi kendimi. Bu kadar da budalalık olur muydu hiç! Türlü şeyler geliyordu aklıma. Bir ele verme mi vardı acaba?

Tam on saat boyunca bu soruya cevap bulmaya çalıştım ben. En sonunda öğleden sonra geç vakit şef yardımcısının odasına götürüldüm. Odada subaydan başka kırk yaşlarında ufak tefek, zayıfça biri oturuyordu koltukta ve apaçık bir merakla bakıyordu bana. Ve daha ilk sorudan, her hangi bir yerde bir ele verme olmadığını anladım. Bu beni hem sevindirdi, hem ürküttü, çünkü sorgu hep Dimitır'ın etrafında dolanıyordu. Sorular da çok basitti, birşeyler çıkarmak mümkün değildi. Kaç yıldan beri tanıdığımı, tutuklanmazdan önce hangi basımevinde çalıştığımı, hapiste kaç yıl yattığımı, kaç kardeş olduklarını, anasının, babasının sağ olup olmadıklarını soruyorlardı. Bütün

99

bunlar polisin elindeki Dimitn'ın dosyasında yazılıydı. Beni bunun için çağırmadıkları belliydi. Sivü polis ara sua bana baza yakın dostlanmızı, akrabalarımızı soruyordu, ama belliydi ki, bu da asıl amacım gizlemek içindi. İyice üpermişim, en önemsiz sorulara büe ağır ağı cevap veriyordum. Bü ara, tanımadığım bükaç kişiyi sordu, soma uzaktan tanıdığım bazı isimler söyledi. Hepsi hakkında: Bilmiyorum, tanımiyorum, hatnlamıyorum, oldu verdiğim cevaplar. Sorgu üç saatten fazla sürdü ve büden şöyle bü soru üe son buldu:

- E, Dünitü nerede şimdi?

Ben doğruldum.

- Bunu bana sizin söylemeniz gerekir. Öyle değil mi...?

Adama baktım. Yüzünden hiçbir şey, ama hiçbir şey beüi olmuyordu. "Dimitır kaçmış olsun da, bunu ben polisten öğreneyim, olamaz" dedim kendi kendime. Bü kez daha baktım onun sakın yüzüne. Oturdum iskemleye ve kendim de anlamadan cevap verdim sorusuna. Adam, masanın başında oturan şef yardımcısına dönerek, aynı sakın sesle:

- Eğer soracağınız birşeyler yoksa gidebihr, dedi.

- Yok, dedi öteki ve zile bastı.

/ Az soma koca bıyıklı bü çavuş güdi odaya ve alıp götürdü beni dış kapıya kadar. Açlık ve yorgunluktan ayaklarımın kesildiğini hissettim dışarıda. Sokakta lambalar yanmıştı artık. Bitkin bü halde yürüyordum eve doğru. İyi ki dününden yarım ekmek

kalmıştı evde.

Bükaç gün soma az bir kısmını öğrenebildim meselenin ve ta 9 Eylül 1944'ten sonra anlayabüdün hepsim.

Mitko, Künyajevo'da RMS sekreteri iken kağıt fabrikasında çalışan Mirço Rangelov adında bir genci elde etmişti. 1942 yılında Mirço'nun da asker bulunduğu kışlada bir olay olmuş. Müço'yu da tutuklamışlar. Devamlı bir işkenceden soma Mirço gerçeği gizlemek için kışlada irtibatın kendisine Dünün Gribçev tarafından verildiğini "itüaf etmiş". Aynı gece yazü olarak ayırmıdı bü ifade vermiş ve bundan sonra "dinlenmeye" buakılmış. Askeri istihbarat ajanları on gün kadar kendisiyle "ügilenmişler". Gnbçev'i başlamışlar araştırmaya. Fakat bu işi polisin yardımını aramadan, kendUerince yapıyorlarmış. Onun için de Kinyajevo karakolu şef yardımcısının yanında istihbaratın ajam beni sorguya çekerken, aradıkları adamın çoktan polisin eünde olduğunu bilmiyordu. En sonunda Gribçev "bulunup" istihbarat ajanlarına teslim edüdiği zaman sorgu gayet kısa olmuş:

100

- Mirço Rangelov'u tanıyor musun?

- Hayır.

- Ve ilkyazın kışlada onunla irtibat kurmadın, öyle mi?

- Elbette, yok bir irtibatım onunla.

- Hadi ulan, bize sökmez bunlar. Doğru söyle, biliyorsun ya biz emniyettekiler gibi yumuşak değiliz.

- Nasıl olduğunu bilmiyorum, demiş Dimitir, fakat 1942 yılında irtibat kurmak istesem de, kuramazdım, çünkü...

- Çünkü... diye kesmiş sözünü sabırsızlanan istihbaratçı.

- Çünkü 1941 yılının temmuz ayında sürgün edildim, demiş Dimitir ve oradaki ajanlara bakmış göz ucuyla.

Verdiği cevap şaşırtmış hepsini. Hayret içinde birbirlerine bakmışlar.

- Ne diye saçmalıyorsun böyle, demiş ajanlardan biri.

- Öğrenebilirsiniz, demiş Dimitn. Telefonla da öğrenebilirsiniz.

Mitko ile Mirço'yu bir araya getirmişler. "Dinlenme"den sonra Mirço iyiceymiş, ancak gözlerinin altındaki gölgeler, geçirdiği korkunç günleri, geceleri dile getiriyormuş.

Subaylardan biri Dimitir'ı göstererek Mirço'ya:

- Kim bu, tanıyor musun? diye sormuş.

Mirço bir adım ileri yaklaşarak Dimitir'a bakmış dikkatle ve biraz düşündükten sonra:

- Tanımıyorum, demiş.

- İyi bak, iyi bak.

- Hayır, tanıımıyorum. Gördüğüm yok şimdiye kadar, demiş kesinlikle.

Dimitir'ın ifadesine ihtiyaçları kalmamış ajanların. Çıkarmışlar onu odadan. Koridordayken bir inilti duymuş. Mirço'ya işkenceler yeniden başlamış.

Mirço yalan söylediğini daha o akşam itiraf etmiş ve gerçekten irtibat kurduğu Kole'nin adını söylemiş. Polisler hemen Kole\*)! aramaya başlamışlar, fakat Mirço'nun tutuklanmasından

sonra bir hayli süre geçtiği için, Kole artık illegal olmuş. Birkaç gün sonra Dimitir tekrar kampa getirilmiş. O günlerde yazdığı bir mektupta ani bir yolculuğundan söz ediyordu kısaca kapalı bir şekilde.

Ve yine başladı günler, haftalar geçmeye. Parti saflarından bir işçinin önemsiz işlerle dolu günleri...

101

Haftada bir iki gün başka evlerde hizmetçilik, geri kalan günlerde sabahlan ve öğleden sonraları iş aramalar, akşamları toplantılar, Hristo Botev radyosunu ve Sovyet radyolarını dinlemeler, çağrı ve slogan yazmalar, buluşmalar, çağrı dağıtmalar, duvarlara slogan yazmalar... Günler de gitgide kısalmıyor, daha soğuk oluyordu, yağmur kara dönüşmüş, donmuştu her yer. Bu gün Gek, Krasno Selo tramvay durağında buluşacağımızı haber verdi. Buluşma akşam üzeri ortalık pek kararmadan olacaktı. Tramvay param yoktu, boş vaktim de vardı, öğleden sonra gittim o tarafa. Güneş Sofya'nın sisini delmeyi başarmıştı, ben de haz duyarak, yüzümle, güneşin kıtlaşan ışınlarını yakahıyordum. Ama, kış güneşi ısıtmıyordu. Bütün elbiselerim bu basma entari, bej bu yelek, o da iyice yıpranmıştı, ve bu de pardösü idi. Ayağımda da ayakkabı yerine nalın vardı. İhtiyaç neler yapmıyor! Savaş zamanı gön, meşin kaybolmuştu. Açık göz tüccarlar yaz için tahta ayakkabıları saldırdı pazara, Roma sandalını diye reklam ederek. Bunlar bütüğümüz nalından başka başka deydüler, ancak bu kayışlı değü de, iki kayışlıydılar. İşte ben de bu Roma sandalını taşıyordum ayağımda. Ağnddar, hiç uygun deydüler ama, yazın ve güzün nasd olsa giyilirdi. Ama kışın, karda, buzda her an kayıyorlardı ve ip üstünde oynar gibi daima dengemi korumam gerekiyordu. Çiğnenmiş yoldan ayrılıp da kar içinden p m e k , yalın ayak karda; yürümek demekti.

Yolda giderken yam başımdan çabuk çabuk geçen insanlara bakıyordum ve doğrusu ya yürekten imreniyordum onlara.

Ayakkabı hiç üşümeden, ıslanmadan karda gezebilen nisanlar da var! diyordum kendi kendime.

Randevuya onbeş dakika önce p t i ğ ü n için yukan, sebze pazarına doğru devam ettim. O şualarda pazarda sadece domuz kabağı, maydanoz kökü, kereviz ve neden bilmem, bu de şeker pancarı bulunuyordu. Savaş köylülerinin ambarlarını süip süpürmüştü, açlık sadece işçilerin d e p , küçük memurların da peşini bırakmıyordu.

En sonunda randevu vakti geldi. "Bu tanıdıkla rasgele buluştupm" tramvay durağına doğru yürüdüm hızlı adımlarla. Selamlaştıktan sonra bülükte yürüdük.

Bir tenha sokağı saptıktan sonra, Gek bana bu paket verdi. Gabrova'nın Stefan'a götürecektim bu paketi. Biçim ve ağırlığından anladım ki, patlayıcı madde, ama büşey demedim,

102

koltuğuma aldım ve artık, hoşça kal, deyip ayrılacaktım ki ansızın koluma asılıp:

- Dur! dedi.
- Hayretle baktım.
- Niçin nalınlısın?
- Ayakkabım yok da ondan.
- Ne zamandan beri yok?
- Çoktan.

Gek ellerini cebine soktu, dişleri arasından tükürerek birşeyler mırıldandı. Soma koluma girip benimle birlikte aşağı doğru yürüdü.

- Bizimkiler ayakkabısı/ olduğunu biliyorlar mı?

Ne cevap verebilirdim onun bu sorusuna? Biliyorlar mı?

Belki de büiyorlardı, belki de farkına varmamışlardı. Biz hep akşamları buluşurduk, kapalı yerlerde ve hep acele ederdik.

Kim bakar senin ayakkabılarına.

- Ve hâlâ issizsin, öyle mi? dedi Gek.

- İşsizim.

- Dinle bak ne diyeceğim. Eve gelince sakla bu paketi.

Stefan gelmeyince ve sana serbestsin, çıkabilirsin demeyince, evden hiçbir yere çıkmayacaksın. Anladın mı?

Onuncu Bölüm

Stefan dört gün soma geldi paketi almaya, aynı akşam tanımadığım bir kızcağız kapımı çaldı. "Mitka Gnbçeva siz misiniz?" diye sordu, bana bir mukavva kutu verdi ve hemen dönüp gitti.

Kızın getirdiği vişne rengi, pençeleri oto lastiğinden turist ayakkabılarına benim sevindiğim kadar, Gogol'un kahramanı kırmızı çizmelerine belki de sevinmemiştir. Sağlamduar, sıcak tutuyorlardı, gayet güzeldi ayakkabıların, o akşam bir yere çıkmadığım halde uykuya yatana dek ayağımdan çıkarmadım ayakkabılarımı.

Sabah iş aramayı sürdürdüm. Önce Viktoriya fabrikasına gittim. Sessiz, içine kapalı bir insan olan ustabaşı beni odasına aldı ve hiçbir şey ifade etmeyen bir yüzle, işçi defterimi karıştırdı103 mayaya koyuldu. Artık defterimi kapamak üzereydi, ilk sayfada yazılı adıma görünce, şimdiye dek çok kere işittiğim "bizde iş yok" demesini bekliyordum. Beni baştan aşağı süzdü, soma tekrar defterdeki adıma baktı ve hiç başını kaldırmadan sordu:

- Sen matbaa işçisi Mitko Gnbçev'ü nesi oluyorsun?

- Karısı.

- Bak sen, bak sen. Mitko ne alemde, iyi mi?

- İyi, dedim ve yüreğimde ufak bir ümit ışığı behrdi.

- Şimdi nerede bulunuyor? Nerede çalışıyor?

- Üniversite matbaasında, dedim ve der demez bütün ümitlerim suya düştü.

Pek fazla düşünmeden, istemeyerek yalan söylemişim.

Tanımadığım bir ustabaşına kocamın sürgünde olduğunu söylemek, fabrikadan, hemen kovulmam demektir. Üstelik fabrikanın komutam da o idi.

- Peki, peki, sana bu iş bulmamın çaresine bakacağız. Kimden tavsiye alabilirsin. Lülin'den Martin seni tanıyor mu?



- Tanıyor, dedim, denize düşenin yüana sarılması gibi. Beni size yoUayan da Martin usta. Selamlarım getiriyorum size... O anda, ustabaşının masasındaki telefona ilişti gözüm. Telefonu kaldırıp Martin'i arasa, yalanım meydana çıkacaktı. Mitko hakkında da yalan söylediğim anlaşırdı. Metodi usta sözümü keserek:

- Peki, peki, ben öğleden soma onu arayacağım, sen yarın sabah uğra yine buraya, iş olacak sanıyorum, dedi. Viktoriya'dan doğruca Lülür'e koştum. Martin'i arayıp buldum. Ve soluk soluğa bütün hepsini içneden ipliğe anlattım. Martin biraz düşünerek:

- Metodi fena adam değü, dedi. Bizden değil, ama bizimkilere yardımdan geri kalmıyor, sempatisi var bizimküere. İyi ki, beni haberdar ettin. Onunla eski dostuz. Öğleden sonra i ona gidip herşeyi anlatacağım. Senin de, Gnbço'nun da durumunu bildüeceğim. Dimitır'la dost onlar. Sen şimdi git evine, rahat ol.

Ertesi gün sabahleyin Viktoriya'nın önündeydim. Az sonra Metodi de geldi, ehyle işaret ederek beni odasına çağırdı. Öfkeli öfkeli bü hayli söylendikten sonra birden durarak:

- Mitka, dinle bak, ne diyeceğim, dedi. Ben dün Martin'le konuştum. Dokumacı olarak seni işe ahyorum. Böylece daha fazla para kazanabileceksin. Önce 60 leva ile işe başlayacaksın, 104

zanaatı biraz öğrenince, 80 leva vereceğim. Senden tek istediğim şu: Pis işler yapmayacaksın. Biliyorsun, poliste dosyan var. Seni hiç kimse işe almak istemiyor. Dimitır sürgünde... Anlatabildim değil mi? Akıllı davranman lazım, o kadar.

Metodi usta konuşurken ben hep evet, diyordum başımı sallayarak, sonra, genellikle "öyle işlerle" uğraşmadığıma, iyi olmaya çalışacağıma teminat verdim. Bern dokuma atölyesine götürdü. Bir uçtan boydan boya iki tezgah vardı, dört kişi çalışıyordu bunlarda ve fabrikadaki bütün dokumacılara iş yetiştiriyorlardı. Bir ay kadar çalıştıktan sonra artık işimi gayet iyi başanyordum ve gündeliğim gerçekten 80 levaya yükseltilmişti. Üstelik ben hemen her gün birkaç saat da fada çalışıyordum. Bu da bana Dimitır'a biraz giyim eşyası satın alıp yollamama ve benim de biraz giyinip beslenmeme olanak sağladı. Metodi ile aramız iyi idi, çalıştığım atölyeden her geçtikçe, "iyi," diyordu başım sallayarak.

Fakat bir zaman sonra yüzündeki bu memnuniyetine bir gölge düştüğünü farkettim. Bir gün beni odasına çağırdı. Ben içeriye girince kalkıp kapıyı kilitledi. Soma masanın önündeki sandalyeye buyur etti beni. Kendisi de yerine geçip oturdu.

- Nasıl, işler yürüyor mu? diye sordu söze başlamak için.

- Yürüyor, sana minnettarım, usta. Şimdi Dimitır'a da bol bol paket yolluyorum... dedim.

O ise anlamlı anlamlı bana bakıyor, gözlerim ayırmıyordu benden, "Acaba ne olmuş" diyerek sözümü yanda bıraktım.

- Evet, evet... Ya bunu okudun mu?

Metodi bana küçük bir bûdiri uzattı.

Dûn ikinci vardiyadan sonra kadınların çalıştıkları tezgahlara bırakmıştık.

- Hayır, neymiş o? dedim doğrularak.

- Otur, otur. Bir bûdiri. Komünist bûdirisi. Demek okumadın, öyle mi?

- Hayır usta, okumadım!

- Mitka, ne oluyor, son zamanlarda işçiler fazla şikayet ediyorlar, iplikler pek dolaşmış, gerektiği kadar iş çıkaramıyorlarmış. Sen artık tecrübe sahibisin, anlıyorsun bu işten.

Ustabaşına baktım ve acaba benden akıl mı istiyor, yoksa bu konu hakkında neler bûdiğimi öğrenmeye mi çalışıyor? diye bir an düşündüm. İpliklerin dolaşık olmasının nedenini ben

105  
herkesten daha iyi bûüyordum, çünkü benim isimdi bu. Ama hiçbir şey okunmuyordu ustanın yüzünden.

- Bilmiyorum, usta, dedim, belki de kabahat projektörlerde. Işık yetmiyor ve...

- Evet, evet. Peki, duvarlara yazdan sloganlar hakkında da hiçbir şey bilmiyorsun, öyle mi?

- Nereden bûeyjim. Sanki yazı us taşıyım ben de...

- Peki Mitka, ama dikkat et! Hayn, ben bûşey demiyorum, fakat sen fabrikaya geleliden beri kızlar işlerine pek bakmaz oldular, üretim azalmaya başladı. Sloganlar, bûdiri dağıtmalar gitgide sıklaştı. Sen kabahatlisin, demek istemiyorum, dedi tekrar Metodi benim dikilmek istediğimi görerek Böyle birşey dediğim yok, ama dikkati çekiyor. Sadece benim dikkatimi değü. Biliyorsun ya, fabrikada başka insanlar da var... Fabrikada gerçekten başka insanlar da vardı ve bunların birinden gerçekten korktum. Fabrikada işe başlayalı henüz on gün bûe geçmemişti, avluda Sami ustaya rastladım. Bu Sami usta Hazüan grevinde beni polise teslim etmişti. Bû tarafa çeküerek görünmemeye çalıştım ona ve acaba ne yapmalıyım, diye düşündüm. Bu arada artık Yahudi aleyhtarı yasalar çıkmıştı, Sami ancak iyi bir işçi olduğu için ve Metodi'nin desteği sayesinde usta kalabilmişti. Başıma büyük bû bela açabüirdi. Böylelikle polisteki itibarım artırabüirdi. Yahudilerin kaderi bûsbütün polisin elindeydi.

Fabrikada Yahudi asıllı daha bûkaç kız ve çocuk çalışıyordu. Hiçbiri parti veya RMS saflarına çeldilmiş değüdi, ama bizim etkimiz altındaydılar, ben, iki kızkardeş olan Mati üe Viki'yi seçtim ve Sami üe aramızda olam anlattım onlara.

- Korkma, dedi kızlar. Akşama kadar herşey düzelecek. Sami, tutacağı yolu bûmeü artık, çünkü...

Bûden değışti kızların yüzleri. Faşist iktidar tarafından kovuşturulan, sınıf bilinçlerinin pasını iyice süip temizlemişti. Kızların Sami ile neler konuştuklarını bilmiyordum, fakat o, ertesi gün çalıştığım atölyeye gelerek beni dikkatle süzdükten sonra:

- Öğleden sonra fazla iş olacak, kalacak mısın? dedi.

Kaldım. Paraya ihtiyacım vardı, fazla çalışmaya hazndım. Sonra Sami üe görüşüp konuşmaya başlayınca adeta dost olduk. Ve daima iplikleri karıştırdığım zaman Sami teslim alsın

106

babası tekstil işçisiydiler, kız diye bakıyordum. Çünkü gerektiği zaman göz yumuyordu bu işe.

Fabrikada küçük bir parti ghibu vardı ve özellikle yaşlı işçiler arasmda alışıyordu. Bir gün Gek bana gençleri gözden geçirmemi ve RMS örgütü meydana getirmemi tavsiye etti.

Çoktan bir kız seçmiştim, anası, işten ötürü okulu terketmişti.

Petrana onyedi yaşlanaa güzel bir kızdı. Konuşmalarımı ilgiyle dinler ve benim! ! aynı düşünceleri paylaşırdı. Birkaç hazırlık görüşmesinden sonra ona İşçi Gençler Birliğinden, amaçlarından söz açtım ve bu örgüte üye olmak isteyip istemediğini sordum. Kız bir an duraksama gösterdi, doğrusu ya, hoşuma gitti bu. Demek ki düşünüyor, dedim kendi kendime, ve "istiyorum" deyince yürekten sevindim.

Birkaç gün soma ona bir randevu verdim. Çingene Vanço ile tanıştıracaktım. Vanço ile irtibatta olması gerekiyordu. 3 Ocak 1943'te, akşamın saat yedisine doğru Görna Banya ile Kinyajevo yolu arasmda buluştuk. Üçümüz birlikte yürüdük, konuştuk ve sonunda Petrana ile Vanço bir hafta soma buluşmayı kararlaştırdılar. Soma Petrana gitti. Ertesi gün ben ikinci vardiya idim, onun için geç vakitlere kadar Vanço ile kalabilirdim. Vanço'nun bildiri dağıtması lazımdı.

Sabah, kapımın hızlı hızlı çalınması beni uyandırdı. Çabucak kalkıp anahtar deliğinden baktım. Bizim işçi kadınlardan biri, Yordanka Kastova duruyordu dışarda. Parti örgütümüze üye değildi, ama kocasının devrimci olduğunu biliyordum.

Kapıyı açtım. Yordanka içeri girer girmez soluk soluğa:

- Hiç durma kaç buradan. Petrana seni ele vermiş. Biraz soma polis gelecek, dedi.

Soru sormaya vakit yoktu. Çorap giymeden ayakkabılarımı ayağıma geçirdim, bir iki giysi alıp bir çıkın yaptım, paltomu da giyip bahçe içinden Paraşkeva Stefanova'lann evine geçtim. Paraşkeva, Mitko'nun büyük ablasıydı. Orada giyindim. Paraşkeva telaşlanmaya, ağlamaya başladı.

- Ah, Mitka, illegal hayata dayanamazsın, veremden ölürsün, diye mırıldanıyor ve pencereden bakıyordu.

Polisin eline düşmemek için bir an önce mahalleden uzaklaşmak zorundaydım.

Kinyajevo'yu bir hayli geride bıraktıktan sonra, düşündüm.

Petrana neden beni ele vermişti? Ve nasıl yapmıştı bu işi?

Ayrıntılarını çok sonra öğrendim.

107

Ertesi sabah erkenden Petrana polis karakoluna gitmiş ve herşeyi anlatmış. Tanıştırdığım çocuğun adını öğrenememiş diye polis ona kızmış. Petrana polis karakolundan doğruca

fabrikaya gelmiş. Orada dilini tutamamış, "Mitka beni komünist yapmak istedi, ama ben onu polise bürdirdim, polis hesabım göreceğ onun," diye yanındaki kızlara övünmüş.

Bu konuşmayı duymuş Yordanka, fabrikadan çıkıp beni haberdar edebilmek için hemen hasta numarası yapmış. Ve gerçekten bu saat soma polis evi abluka altına alıp araştırma yapmış. Dört gün, dört gece polis evi beklemiş. Bahçede boşu boşuna soğukta durup beklemişler, sonunda dönmeyeceğime kanaat getüerek çeldilmişler.

Aynı gün, polis fabrikaya da gelerek kimlerle düşüp kalktığımı, kimlerle arkadaşlık ettiğimi soruşturmaya başlamış ve Uk tutukladıkları adam Sami Usta olmuş.

Dokuz Eylülden soma Petrana üe karşıdaşmamız ügüüçti.

Artık büyümüş, kızlıktan çıkıp güzel bu kadın olmuştu. Milis daüesüide karşılaşmıştık Orada tutukluydu. Beni görünce titremeye başladı, ayaklanma kapanarak:

- Mitka abla, ablacığım, beni öldürecek misin?

Sesinde o derece bu hayvansal korku vardı ki, iğrendim.

- Biz kimseyi öldürmüyoruz. jBen niçin tutuklusun? Ne suçun var?

- Senden ötürü Mitka ablacığım, seni ele verdim diye.

- Eee, niçin ele verdin beni?

- Bilmem. Korktum, ayaklanm çekti götürdü beni karakola.

Geri dönmek istedim ama, imkansızdı. İş işten geçmişti artık.

-Başka?

- Başka hiçbir şey yok

- Polis neler verdi sana bu iş için?

Kadın birden çekildi, sanki bu ateş dokunmuştu vücuduna.

- Hiçbir şey. Yemin ederim, hiçbir şey...

Petrana'mn gerçekten polisle daha fazla irtibatta bulunmadığı,

pek zarar getirmediği anlaşıldı, ben de polisin eline

düşmekten kurtulmuşum, serbest bıraktık Petrana'yı. O zamandan

beri çok yular geçti. Sağ mıdır, ana mıdır, bilmiyorum,

fakat bir gün bu saurian okursa, kendi evlatlarını iyi düşünsün,

onları gerçek yurtsever, sosyalist vatanımızın birer gerçek vatandaşı

olarak yetiştirmeye çalışsın. Analanndan utanmamaları

108

için kitapta sadece adını vermekle yetiniyorum. Soyadını vermiyorum.

Kınyajevo'yu çoktan terketmiştim ben ve artık tramvaydan

Klemantine sokağındaki mağazalar görünüyordu. "Şimdi nereye?"

diye düşünürken ev saWplerinin de zarar görmemeleri için

polisin dikkatim çekmeyecek bir eve gitmeliydim. Mitko'nun

birinci derecede amca oğlu sağdıcım Hristo Gnbçev geldi aklıma,

Konövitsa'da üç numaralı tramvay yolunun sonunda oturuyordu.

Hristo itfaiyeciydi, bu yüzden, hele ilk günlerde ondan

kuşkulanan tehlikesi yoktu.

Hiç duraklamadan tramvaya atlayıp evlerine gittim. Öğle

üzeri oraya vardım ve bütün aileyi sofrada buldum. Hristo

büyük bir nezaketle beni yemeğe davet etti, tekrarlamasını

beklemeden oturdum. O kadar acıkmıştım ki, lahana sarmasını hâlâ hatırlıyorum. Karısı sofrayı topladıktan soma, her ikisini de çağırıp olam biteni baştan sona kadar anlattım.

- Peki, şimdi, şimdi ne yapacaksın? diye sordu Hristo.

- Bölge komitesinin vereceği talimatı bekleyeceğim. Belki illegal olarak Sofya'da kahrım, belki de herhangi bir partizan müfrezesine yollarlar. Ne var ki, o zamana kadar...

- O zamana kadar bizde kalırsın, dedi sözümü keserek Ancak dikkatli olmalısın, polis tarafından arandığım Mariya öğrenmesin.

Mariya, Dimitn'ın kızkardeşi idi. Terziydi ve Hristo'larda oturuyordu.

- Niçin? diye sordum hayretle. Mariya benim yabancım değil k...

- Yabancın değil ama, bir polisle sevişiyor, olabilir ya, belk birşeyler kaçırır ağzından ona.

ilk günlerde Mariya, Hristo'larda oturduğumu öğrenemedi.

Ve ta üçüncü günü akşamı, benim odada olduğumu görmeden, Mariya daha kapıdan haykrdı:

- Biliyor musunuz, polis bizim Mitka'yı anyor. Üç günden beri gizleniyormuş, ama yakında ele geçireceker. Şimdi polis teşkilatı gayet mükemmelmış.

Ben elbiselerin asılı bulunduğu asknın arkasındaki iskemleden doğruldum. Mariya beni görünce dudağım ısındı. Sonra bir suç işlemiş gibi gülümseyerek bana doğru bir adım attı.

- Sen burada miydin, kz?

- Ya sana km söyledi polisin beni aradığım?

109

- Pena...

- Sizin şu Pena ille de birşeyler uyduracak! Kimse aramıyor beni.

Şaşkın şaşkın bir bana, bir Mariya'ya bakan sağdıcıma dönerek:

- Hristo, ben artık gidiyorum. Bu günlerde işlerim pek fazla, tekrar gelmeyeceğim size. Ama işlerimi bitirince, uğrarım, görüşürüz. Hoşça kalın!

- Güle güle, diye mırddandı Mariya oturduğu yerden.

Hristo beni uğurlamaya çıktı:

- Nereye?

- Gidiyorum, sen kendin söyledin...

- Evet... belki de bir zarar getirmez ama, kim bilü... Var mı gidecek yerin?

- Merak etme. Var.

Hristo, ben gözden kaybolana dek dış kapı önünde durdu ve ben de kesin olarak, ülegal hayatın bilinmez yoUanna daldım.

Bükaç gün soma, nihayet Stanka Markova - Nana üe bağlantı kurabüdün. Durumu parti bölge komitesine bildirmesini, sonra da, oradan alacağı talimatı bana getirmesini rica ettim.

İki gün sonra bitpazannda buluşacaktık.

Tam vaktinde geldi. Daha uzaktan gördüm kendisini, ama

yanıma isteksiz gelü gibi göründü bana.

- Ne var, ne oldu? diye sordum ben kaş altımdan onu süzerek

- Ne olsun, yok büşey...

- Öfkeü görünüyorsun! Sanki biri kızdırmış seni.

Nana gülümsedi, sonra koluma girip تنها bü sokağa götürdü beni.

- Bak Mitka, dedi, bölge sekreteriyle konuştum, dedi ki...

Soluğum kesüiyor sandım. Acaba ne karar almışlardı?

Sofya'da mı kalıyorum, yoksa partizanların yanma mı gidiyorum?

Nana yutkundü, sanki boğazı acıyordu ve dinç görünmeye çalışarak şöyle devam etti:

- O dedi ki... bizim Mitka merttir, dedi. Polisten yiyeceği dayağa katlanabilir, dayanır, soma serbest bırakılır onu... Kız, öbür arkadaşın kim olduğunu bümiyormuş. İnkâr edeceksin herşeyi... Başka çare yok, gizlilik çok güç, ev lazım, yemek lazım, elbise lazım... İşte bu....

110

Nana'nın neler konuştuğunu dinliyordum, ama bilincime kadar ulaşamıyordu sözleri. Sonra anlamaya başlayınca, benimle şaka ediyor, beni deniyor sandım. Ve heyecandan bir moranp bir solan yüzüne baktığım zaman, şaka etmediğim, gerçekten bana bölge sekreterinin kararını, yani polise teslim olmak kararını bildirdiğini anladım. Ve parladım o anda:

- Nasıl olur... bu ne biçim teklif böyle? Diri olarak tek bir kişi polise verilmemeli... diye Merkez Komitesimn kararan bilmiyor mu o?

Sesim kısılarak fısıltıya dönüştü.

- Nana, sen beni tanıyorsun. Teslim olmaktansa, şuraya, şu duvara vurup kırarım kafamı, ama bundan önce, en azından iki alçak tepelerim. Anladın mı? Söyle onlara. Hemen şimdi, bul, söyle onlara. Verecekleri cevabı yine burada bekleyeceğim, yarın yine bu saatte!

Nana'nın elini bırakıp, acele ters yöne yollandım. Arkamdan yavaşça "Mitka" diye seslendiğini duydum, ama dönüp bakmadım. Öfkeden ağlayacaktım, zor tuttum kendimi. Ertesi gün erkenden, yanyana afişlerin asılı olduğu bir duvarın önünde durdum. Afişleri okuyor gibi yapıyordum, ama aynı zamanda, geliyor mu diye Nana'yı araştırıyordu gözlerim. Geldi. Gek'le beraber geldiler.

Acele onlara doğru yürüdüm, Gek iki elimi de tuttu, kolunu omzuma atarak yavaşça:

- Mitka, rahat ol, herşey yolunda, dedi, soma sessizce gülümseyerek: Mertsin sen, bölge sekreteri emrediyor, sen hayır! diyorsun. Sonra ciddi olarak, doğru, gayet doğru hareket etmişsin! dedi. Şimdi Nana^a allahısmarladık de, yürü benimle. Bugünden itibaren her türlü irtibatı kesiyorsun. Başka işe geçiyorsun.

Merak ettiğimi görünce, sadece benim duyacağım kadar yavaşça "Savaş!" diye fısıldadı.

Biz Nana ile öpüştük ve başka tek birşey sormadan Gek'le

birlikte yürüdüm.

İkinci Kesim

Birinci Bölüm

Bu akşam Gek'le Krasno Selo'da Bonka Denisova'lann evinde bir hayü oturduk, sözde herşey beUi oünüş, konut ekmek vesikası ve giyim sorunları çözülmüştü ama, Gek'in bana vadettiği bu "savaş işi"mn neden ibaret olacağım hep soruyordum. Gek ise kurnazca gülümseyerek her defasında şöyle ce/ap veriyordu:

- Çok büen tez kocar.

İki gün sonra Vasü Gününde, geziye çıkar gibi giyinrüş olarak Boyana'ya giden küçük tramvaya atladım. Gek orada beldiyordu beni. Son duraktan önce indik ve karlı patikada ağır ağu yürüdük. Gek koluma güdi. Çevremizde kimseler yoktu ama yine de sessizce konuşuyordu:

- Anladın değü mi? Soru yok! Ad sormak yok! Komutanın emülerini hiçbü itirazda bulunmadan, ikirciklenmeden yerine getireceksin. Unutma ki, bugünden itibaren sen bir askersin, ve şunu da bü ki, buradaki disiplin kışladakinden yüz kat daha serttir, burada yarım dakikalık bü gecikme ölümle sonuçlanabilü, eylemi suya düşürür, örgütü darmadağın eder.

Herhalde sinirii bü hareket yapmış olacağım, çünkü Gek artık bunu bana defalarca söylemişti. Büden duraklayarak ve şiddetle elimi sıkarak devam etti:

- Benim sana güvenim var, herşeyi gerektiği gibi yapacağım büyörüm, şunu anla ki, bu işler bizim kanımıza işlemeü, alışçanlık haline gelmeli, düşünmeden içgüdüyle yapıdmaü, yoksa mahvoluruz. Anlıyor musunuz?

Anlamaya anlıyorum, ama sabırsızca, merakla karlı ovaya göz gezdiriyor, Gek'in beni tanıştıracacağı kişinin nereden çıkıp geleceğine bakıyordum. Onun için de ikisi erkek, biri kadın, bize doğru hızü adımlarla gelen golf pantolonlu, arkalarında

112

sırt çantaları, kasketli üç turiste dikkat etmedim. Bize yaklaştıkları zaman ben sustum. Gek ileri geçti, başıyla gösterip:

- Onlar! dedi.

O zamandan beri yirmi yd geçti, ama ben onlan şimdi de karşımda canh olarak görüyorum. En önde büaz çatık, sert yüzlü, dev gibi adeta bü ayı yürüyordu. Ardında ufak neşeli bü delikanh, onun ardında da, ağır sırt çantasının altında eğilmiş, gür saçlar omuzlarına düşmüş, siyah sürme kaşlı, inci dişli yirmi yaşlarında bü kız yürüyordu. Rerddi yün bü kazak göğsünü iyice sıkmış, ne golf pantolon, ne turist ceketi endaminin güzelliğini gizleyemiyordu.

Üçü de önümüzde durup yaran daüe şeklinde dizüdüer.

Gek önce ufak olanm elini sıkarak:

- Merhaba, güzel adam!

Tamtma, tanışma bu kadarcıktı. Fazla söze gerek yoktu.

Delikanh iki elimi de kuvvetle sarstı ve bü göz kırparak şaka yoUu.

- Merhaba bacanak! dedi.

- Merhaba! dedim ben de mutlulukla gülümseyerek ve sanki çocukluğumuzdan dostmuşuz, sanki en gizli sularını biliyormuşum gibi kendim de ona büyük bu yakınlık duydum, sanki sadece ildnizüni bûdiği sular bizi bûbirimize bağıyordu.

- Bu arada koca bu el, parmaklarımı ezercesine sıkı, az kalsın bağıracaktım, zor tuttum kendimi, o kadar acımıştı parmaklarım. Elimi sıkın Stanço Vasüev'di, dev gibi bu adamdı.

Soma kabarık saçü kızın karşısındaydım. Biran bakiştık ve sanki: "E, nasd, dost olacağız mı?" diye sorduk bûbirimize. Herhalde gözlerimiz anlaşımtı ki, kucaklaşıp öpüştük ve ben hayatımda ikinci kez olarak, çok, pek çok yıl önce kaybettiğim öz ailemi sanki yemden bulmuş gibi oldum.

Kendüeri hakkında hiçbir şey duymadığım, henüz adlarım bilmediğim bu insanlar bana bûden çok yalan oldular, öz kardeş ve kızkardeşten daha yalan hissettim onları. Ve doğrusu ya, şimdi onlarla biz bize kalmak için Gek'ten ayrılmaya acele ediyordum. Gek artık beni en somaya bırakarak sırayla el sıkışıyordu hepsiyle. Bu an göz göze geldik, sonra elini omzuma koyarak yavaşça:

- Yolun açık olsun! dedi.

Sonra dönüp patikadan aşağı doğru yollandı. Bu da işle ilgili, resmi son karşılaşmamızdı onunla. Bundan sonra illegal çeşitli evlerde bûkaç kere buluştuk, bana bir üd ekmek vesikası

113  
verdi, ama artık hiçbir zaman işlerimizden söz etmedik Ve sadece ellerimi şiddetle sıkmasmdan ve gözük rindeki parıltıdan ne işte olduğumu, benimle ügilenmeye devam ettiğim anlıyordum...

Ve ta Dokuz Eylülden soma öğrencim feci akıbetini.

Zaferden az önce tutuklanmış, 5 Eylül 1944'ti artık iyice kuduran polis ceUatlan, hiç mahkemesiz, yargısız öldürmüşler onu.

...Ufak delikanü, geleceğin generaü olan Slavço Radomirski koluma girdi ve diğer ikisine ileri gitmeler ini işaret ederek, sordu:

- Senin sırt çantan yok mu?

- Yok, dedim ve savaş gruplarımdan arkadaşlarımd önünde ilk ve son defa bu sıküganlık duydum.

- Önemi yok. Sana da bulacağız. Dünün nasıl? Neler yazıyor mektuplarında?

Slavço'nun Dimitn'dan söz etmesi beni ferahlattı ve komutanıma daha çok açddı yüreğim. Planinets dağ evine çıkana dek, kendimi bildim bûeli hayatımdaki bütün olam biteni anlattım ona. Dikkatle dirdiyor, bazı şeyler soruyordu. Dağ evinin önündeki alana geldiğimiz zaman seslendi:

- Hey, komitalar, durun biraz!

Violeta üe Stanü durdular, az sonra yetiştik onlara.

- Bacanak, dinle, dedi Slavço Violeta'ya (bacanak sözü onun çok sevdiği bu hitaptı). Penka'ya ne ad vereceğimizi iyi düşünmelisin. Kadın adsız duracak değil ya!

Öyle anlaşıddı ki, Penka benim. Yanm saat sonra da Stanü



ehyle işaret ederek beni çağndı.

- Stefka, dinle, dedi (bu kez Stefka idim ben). Bizde herkesin adı ve ciddi bü hüviyet belgesi olmalı. Sen yalana bir kafa kağıdı bulmalısın, en iyisi de sen yaşta, dışı sana benzer, senin branştan bir işçinin kafa kağıdı. Çok değil, sadece yirmidört saat için, anlıyorsun değil mi? Ama kadın, senin aldığım bilmemeli. Ben dinliyor ve çok seviniyordum. Evet, artık dönüş yok, artık gerçekten savaş grubundaydım, başka türlü bu kaygıyı göstermezlerdi bana.

O gece Planinets'de kaldık Biz, Violeta ile ikinci katta küçük, sıcak bü odada bütün gece konuştuk Ve daha burada, savaş grubunun Slavço Radomirski tarafından düzenlenen ilk eylemi hakkında bazı ayrıntılar dinledim ondan.

Bir gün Slavço, Sveti İhya gocuk kooperatüine, Doğu cephesinden Alman askerlerine yollanmak üzere gocukların depo

114

edildiğini öğrenmiş. Bu gocuklarla binlerce Alman işgalcisi giyinecekmiş. "Bu gocuklar hiçbir zaman yerine ulaşmamalı," demiş. Toplamış birgün birkaç arkadaşım, konuşmuş onlarla ve gocukları yakmayı kararlaştırmışlar. Böylece altı kişilik amatör bir savaş grubu meydana getirilmiş.

O şualarda, Slavço gizli sendika şehir kurulunda çalışıyormuş, ama arkadaşlarına bu konu hakkında hiçbir şey söylememiş. 1942 yılının güz aylan sonunda, bir sabah erkenden, Sofya sokaklarında altı arkadaş gocukların depo edildiği tarafa doğru yürüyorlarmış. En önde Slavço gidiyormuş. Yaklaştıkları zaman durup arkadaşlarını beklemiş ve kesin olarak tekrarlamış:

- Değişiklik olmayacak Boyan'la Georgi kapıda duracaklar. Buraciyev'le ben bekçiye zararsız hale getüeceğiz. Violeta ile İvan Todorov gocuklara benzin serpecekler! Geri çekilme işi konuştuğumuz şekilde. Anlaşıldı değil mi?..

Arkadaşları sessizce başlarını sallamışlar. Herşey peşin peşin düşünülmüş. Artık sıra, eyleme geçmekte!

Az sonra grup depoya gelmiş. Muhafızlar dışarda kalmışlar.

Violeta ile İvan benzin damacanalıyla naftalin torbalanmış getirmişler. Slavço ile Buraciyev bekçilere doğru yollanmışlar.

Bekçiler rahat rahat uyukluyorlarmış, sert bir "eller yukan!" sesi iyice şaşırtmış onları. Korkudan gözleri fırlamış olarak eski altıpatların namlusuna bakıyorlarmış. Öteki arkadaşların silahı bıçak sadece Slavço'da varmış eski bü tabanca. O da askerlerin en az iki kişiyi birden korkutan süah dedikleri tabancalardan.

Elinde tutan da, karşısında olan da korkuyormuş, çünkü patlayınca ne olacağını ikisi de bümüyormuş...

Slavço ile İvan birbirlerine bakmışlar. Hatta bekçilerin uykulunı bozdukları için bir an acımışlar bile onlara, ama hemen kısık bir ses ırkütmiş olanları:

- Siz sarhoş musunuz, ulan? Ya gidin yolunuza, yahut da...

- İğneyle dokunulmuş gibi fırladı, diye anlatıyordu Slavço.

Biraz ötede üçüncü bekçi tüfeğine davranarak ağır ağır kalkıyordu.

Yan tarafta bir yerde yattığı için görmemiştik onu. Bir

an için duraklasaydık, onanılmaz birşey olabüirdi. Tüfeğinin tetiğine dokunması yeterdi, bir patlasa, altüst olurdu bütün planımız.

- Yat, alçak! demiş o anda Buraciyev ve kamayı çekerek üzerine koşmuş. Kı-mıl-da-ma!

Ve zorla elinden tüfeği almış.

115

Bu arada Violeta Yakova ile İvan Todorov gocuklara naftalin ve benzin serpiyorlarmış. Dizi dizi yüzlerce balyanın birer meşale gibi parlaması için sadece bir kibrit çakılması lazımmiş! Bu en sevinçli an da gecikmemiş. Gocuklar üzerine en son benzin damlası da dökülüp, son fiske naftalin de serpiline, incecik mavimsi, küçük bir alev yangım başlatmış. Ve iki yiğidin izinden giderek çabucak tutuşmuş. Benzin ve naftalin serpilen gocuklar o kadar güzel yanıyorlarmış ki, Violeta ile İvan gözlerini ayırıyorlarmış başardıkları bu işten. Slavço'nun: "Çekilin!" diye verdiği işaretten kendilerine gelerek uzaklaşmışlar oradan ve Slavço yine tek bir işaretle Buraciyev'i de arkalarından yollamış... Bekçilerin, polis ve itfaiyeyi çağırmaalarına meydan vermemek için kendisinin en son çekilmesi gerekiymiş. Bu arada alevler binayı sarmış, uzaktan da görünmeye başlamış.

Slavço acele avluya çıkmış ve tam sokağa sıvışacağı sırada canavar düdüğünü çala çala ilk itfaiye arabası yetişmiş.

-Aşağı sokaktaki şaşkınlık, arkadaşlarımanın farkedilmeden kolayca sıvışmalarına yardım etmişti, diyordu Slavço. Benim en soma çıkmam gerekiydi, çünkü ateşli silah sadece bende vardı, ve tam kapıya geldiğim zaman koyu renk üniformalı kimselerle karşılaştım.

- Hey, dur! Buraya gel!

Bu beklenmedik raslantı beni şaşırttı, tabancamı çıkaramadım ve iyi ki çıkaramadım, bu kurtardı beni. Gelenleri az sonra hemen tanıdım, itfaiyecilerdi. Koyu mavi üniformaları yanıltmıştı beni.

- Burada nerede su musluğu var? Ne susuyorsun? Musluk nerede, su musluğu?

Tabancamı çıkarmama engel olan bu duruma şükrettim, çünkü çıkarsaydım, kendimi belli etmiş olacaktım. Güven içinde ve sakın sakın:

- Mahzende, kapısı işte orada, dedim.

Bir an bile kaybetmeden itfaiyeciler mahzene indiler, ben de sokağa çıktım. Böyle hallerde gerçek yardımcılardan çok seyirciler ve geveze "akıl vericiler" var. Az sonra bu gürültülü kalabalık beni alıp gizledi.

Gocukların ateşe verilmesi polisi kudurttu, tüm devrimcilerde ve namuslu insanlarda büyük sevinç yarattı. Şu var ki, sendika kurulundan kimileri doğru bulmamışlar bu işi, hoşnut kalmamışlar. Slavço'yu adeta maceracılıkla suçlamışlar ve ceza116 landırılması için sorunu "daha yukarıya" götürmeyi kararlaştırmışlar. Birkaç gün sonra "yukarıdan" bir adam gelmiş. Bu gelen

Sofya il komitesi sekreteri ve B.K.P. M.K üyesi Metodi Şatarov imiş. Şatarov, mükemmel bir şekilde başardığı bu işten ötürü Slavço'yu tebrik etmiş ve özel görevlerin verileceği daha büyük bir savaş ekibi meydana getirmesi için ahnan parti kararını ona bûdirmiş. Sonra Kosta Çekelarov'u bağlantı için vermiş ona. Slavço vakit kaybetmeden savaş ekibim meydana getirmeye başlamış, ilk eyleme katılanlardan kimileri bu ekibin özünü oluşturuyorlarmış. Savaş ekibinin öteki üyelerini, Slavço bölge komitelerinden almış, ama her adayı bizzat yokladıktan soma kesin olarak kabul ediyormuş.

1943 başlarında örgütsel bir savaş ekibi olarak son şeklim almış, partinin vereceği görevleri yerine getirmeye hazırlanıyordu aktif olarak

Savaş ekibinin özü, özel görevliler ondört kişiydüler. Bunlardan Stanü Vasüev, Violeta Yakova, Nikola Draganov - Guco, Yordan Petrov, Miko Papo, Metodi Aleksiev, Veliçko ve Kiril Bonçev Hebarov - Kalmika'yı düşman yok etti. Savaş grubuna katılanlardan Slavço Radomirsk, İvan Buraciyev, Veliçko Tanev, Leon Kalaro, Donka Gançeva - Dobreva, Zdravka Kemüeva ve Mitka Gnbçeva zafer gününe erişebûdiler. Savaş grubunun komutam Slavço Radomirsk idi.

... Dördümüz, Slavço, Stanü, Violeta ve ben Planinets dağevinin önünde durmuş, birinci kattaki salondan gelen şen şark seslerini dinliyorduk bir grup genç ikinci kez 1943 yılını karşılıyorlardı.

- ... Evet, dedi Slavço. Stanü üe nerede ve ne zaman buluşacağınızı kararlaştırdınız, değil mi? Bize bakı, ikimiz birden başımızı salladık Violeta sana benimle ne zaman buluşacağını söyleyecek.. Haydi şimdi gidin yatın. Yarın sabah, bizi hiç aramadan Sofya'ya ineoeteiniz. Anlaşıldı mı, bacanak? ] Slavço tekifsizce omuzumu okşadı. Bu arada Violeta pek belli etmeden yere eğilmiş, ben, acaba sorulacak birşeyler unutmadım mı, diye düşünürken Slavço'nun ensesini karla doldurmuştu.

Bu anda dağevinin önünde duran bu dört kişi, sanki o dört illegal konspiratör değildiler. Açık bir Ocak ayı gecesinden, dinçliken, bu gece sağ oldukan, arkalarında bir polis tabancasının kendilerini kollamadığını anlamaktan duydukan bir sevinçten mest olmuş dört genç kişiydiler. Stanü üçümüzü

117

de kar içine yuvarlamadan, şakadan güreşmeye başladık. Büaz soma tek bü sözcük bizi yemden kendimize getirdi. "Yeter" dedi Slavço, biz de attık kartoplaruu.

Sabah Violeta üe ikimiz Planinets'ten çıktık ve Kopita'ya giden patikada, daha kapıdan koşmaya başladık. Gece hafif bir kar yağmış, bütün dağ bir kez daha bembeyaz olmuştu. Etraf gayet sakindi, kimseler yoktu. En sonra soluğumuz kesüerek yürümeye başladık adım adım. Coşmuştu yüreğim. Şarkı söylemek, genç ormanı çınlatmak istiyordum. Ve başladım söylemeye. Violeta, küçük çocukların analarına sarıldıkları gibi belime sarıldı, dinledi, sonra birden durakladı. Baktım, yüzü birden

çatılmış, titizleşmiş, saplanan bü nefret parhyordu gözlerinde.

- Çok güzel şarla söylüyorsun. Ve hoşuma gidiyor seni dinlemek... Ama, yeri değil!

- Neden? diye çabucak bir soru çıktı ağzımdan.

- Alemin dikkatini çekmemek gerek İşimiz öyle, değil mi?

Duyacak biri, sokulacak yanımıza, sonra gel de kov. Belki alçağın biri de olabüir...

Büaz sustu ve tambilir nereden yuvarlanıp gelmiş bü taş a hiddetle bir tekme vurarak:

- Namussuzlar! Şarkımıza bile engel oluyorlar! dedi.

O anda çirkinleşen yüzüne, kararan iri gözlerine hayretle bakıyordum ben de ve: "Bu derecede nefret edebilmesi için, hayatında künbüir ne kadar çile çekmiş, tambilir ne kadar gizli sevgi toplanmış yüreğine..." dedim kendi kendime. O ise ildnüzi de saran bu ağır havayı dağıtmak için beni kucakladı. Santa birinin kıskanacağından korkuyor gibiydi.

- Zaferden sonra nice şarkılar söyleyeceğiz! diye fısıldadı.

Soma başımdan beremi kapıp ileri koştu ve haytardı:

- Kovala!

O gece ben Nada'larda yattım. Bükaç gün önce Gek vermişti adreslerini.. Yatanda tanışmıştık ama, Nada ile öyle dost olmuştuk ta, sanki kırk ydükttik Dokumacıydı ikisi de. Evde çalışıyorlardı, küçük bir işlikleri vardı evde. Saça tatalan kurdele dokurlardı ve Krasna Selo'data küçük evleri seyyar satıcıuar tarafından sık sık ziyaret edüüdi. İta de kız işçileri vardı. Onlardan biri, Gana, ben yaşta, ben boydaydı ve daha o gece Gana'nın kafa kağıdım çalıp bana vermesini istedim Nada'dan.

- Ama o bilmesin kafa kağıdının alındığını.

Nada:

118

- Peki, deyip gülümsedi, gözleri küçüldü. Yapacağız bu işi.

Yarın, öğleyin.

Ertesi günü öğle üzeri, Nada kızın birini firma ekmek almaya yolladı. Kızlar paltolarını giyip hemen çıktılar. Hızlı hızlı yürüyorlardı, soğuktu dışarı. On dakika kadar vaktimiz vardı, ama yine de kapıda durup bekçilik ettim, "patron hanım" da Gana'nın çantasını yoklamaya başladı. Az soma kafa kağıdı elindeydi, güzel de bir el yazısıyla işçi kızın adı, "Ognyana" yazılıydı kafa kağıdında. Gana göbek adımımış kızın... Ben hemen aüp koynuma sakladım ve derhal çıktım. O akşam Stanü'-ye teslim ettim. Stanü gözden geçirdikten soma neşeli neşeli bana dönerek:

- Haydi adm mübarek olsun. Ognyana! dedi. Ancak, unutma ki, adım koyan benim. Ad koyana ne verirler biliyorsun ya: Don, gömlek, çorap...

Büaz gülüştük, iki saat sonra nerede buluşacağımızı söyleyip gitti. Yemden buluştuğumuz zaman elini ahuna vurarak:

- Tüh, nasü da unuttum! Fotoğrafın var mı?

- Yok, dedim başımı sallayarak.

- Ben de öyle samyordum. En geç yarma kadar lazım.

Fotoğrafçılara da gitmemelisin, çünkü çoğu polisin hizmetinde.

Büaz sustuktan sonra:

- Fotoğraf bulacağım, dedim. Söyle ne zamana lazım?

- Yarın akşama. Saat yedide buluşacağız.

Stanü el sallayarak karanlığa daldı, ben de Solunska sokağına doğru yürüdüm. Yataklardan Doktor Minka Notovu Uzunova o sokakta oturuyordu. Parti üyesiydi Minka, kocası Doktor Georgi Uzunov da o şualarda Dünitır'la bülikte toplama kampındaydı.

1943 yılında Minka genç, toplu, güzel bü kadındı. Bütün hastalan vurgundular ona, genci de, yaşlısı da, erkeği de, kadını da, hepsi. Gayet çekici, gayet gönül abaydı. O tatlı sesi içtendi, insana güven verirdi. Ve öyle sanıyordum ki, adaletimizin yüceüğüne, bizde hiçbir hekim sandalyesinde bu kadar çok insan kazanılmamışür.

Sofya'da gizlilik hayatımda sık sık Minka'lara uğruyordum. O beni odasma aur, gözlerime kara bir gözlük takar, meşin bü koltuğa oturtur, kitaplar yığardı önüme. Hastası bizdense Doğu cephesinden son haberleri anlaür, Georgi'nü mektuplarını okur ve konuşulabilecek herşeyi konuşurduk. Gelen hasta

119 tanıdık değilse, ben resim albümünü, dergileri, kitapları kanştırdım.

Minka'mn kitaplığı o güne dek gördüğüm kitaplıkları en zenginiydi. Bütün kitaplar gayet iyi dizilmiş, ciltlenmişlerdi. Kimi kere okumak için herhangi bir kitabı isteyeceğim gelirdi ama, iyi olmayacaktı. Minka'mn bü adeti vardı, her kitaba imzasını atardı. Başıma bir hal geçirirse, haksız yere o da yanacaktı. Bekleme odasma girdiğim zaman Minka son hastasını uğurluyordu. Bana, "Ne var?" der gibi bü bakışla baktı, ben de "yok hiçbir tehlike" anlamında başımı saüadım.

Biz bize kalınca, "bu akşam yeni bir evde kalırsam iyi olur," dedim. Ve kafa kağıdı için fotoğrafa olan ihtiyacımlı bildirdim. Minka'ya uzun boylu anlatmak gerekmezdi. Kolayca anlardı herşeyi. Büaz düşündü, soma telefonu çevirdi.

- Vasüev arkadaş, acele bü konsültasyona ihtiyacı olan bü hastayı lütfen kabul eder misiniz bu akşam?... Evet, evet... İsmi... (Minka bü an için zorda kaldı, ama ben acele yardımına yetiştim.) Evet, ismi Ognyana.

Onbeş dakika sonra ben Doktor İvan Vasilerin evindeydim. Sofya'da en emin yataklarımıdan biri olmuştu Fotoğrafa olan ihtiyacımlı, fotoğrafçılara gidemeyeceğimi söyledim. Pek uzun boylu düşünmedi.

- Olur. Gel şimdi akşam yemeğini yiyeüm, sonra da yatağa. Yüzün pek hoşuma gitmiyor, dedi.

Ertesi gün sabahleyin erkenden uzun boylu bü kadın geldi doktorun evine. Adını çok sonra öğrendim, Lüba Koseykova. Küçük bir fotoğraf makinası vardı çantasında. Kadın avlunun iç tarafında bü dakika içinde resmimi çekti ve öğleden sonra saat beşe doğru getireceğini söyleyip gitti. Bundan soma ben kafa kağıdını sahibine geri vermek için Nada'lara gittim. Bu defa iş

çok kolay oldu. Nada kızlara arkasını döndü, ben onlan lafa tutarken, soktu kızın çantasına kafa kağıdını.

Tam saat yedide Tarım Bakanlığının yanındaki bahçede Stanü üe buluştuk. Bülükte yürüdük. Kulağıma eğüerek yavaşça sordu:

- Getüdin mi?

Muzafferane bü gülümseme üe uzattım ona üç tane fotoğrafı.

İkisini geri vererek:

120

- Bizim servise bir tane de yeter, dedi gülerek. Biz arşiv tutmuyoruz.

Sonra ekledi:

- Buluşma öbür gün sabahleyin saat dokuzda. Byala Voda önünde. Güzel giyin, bükaç gün kalacağız Vitoşa'da!

Byala Voda'ya tam saat dokuzda yetiştim. Ücü erkek, biri kız, dört turist çeşmeden mataralarım dolduruyorlardı. Acele gözden geçirdim onlan.

- Merhaba, bacanak! Bü çay içer misin?

Hayır, dedim başımı saUayarak ve pencereden baktım.

Violeta tam çantasını alıyordu sırtına. Dışarı çıkınca, ilamiz kolkola girerek patıkaya doğru yürüdük. Çeşmenin yanından geçerken, Violeta kızın kolundan asddı:

Kız sessizce öteki tarafa geçerek, Violeta'nın koluna güdi.

- Şimdi bahçeye geziye çıkan Vakarel kızlarına benzedik, dedi gülümseyerek, bü yandan da dikkatle beni süzüyordu baştan aşağı.

- Bu, Ognyana, diyerek, beni takdim etti Violeta, kıza.

- Merhaba, dedi kız ve kuvvetle elimi sıktı.

Eü yumuşaktı, ama kuvvetü sıkıyordu, erkekçe sıkıyordu.

Soma kızı takdim etti Violeta:

- Zdravka, dedi. Şimdilik sadece üniversiteli, herhangi bü yerde keUesini almazlarsa, doktor olacak

Üçümüz gülüştük, bu arada da erkekler yetiştı. Sekiz kişi, aralarında biri de kaytan bıyıklıydı.

Bu kim oluyor? der gibi Violeta'ya göz attım. Violeta yan alaylı:

- Bakma sen onun bıdıklarına, burada hepsi işçi sınıfı, dedi.

Önümüzde yürüyen Stanü az soma patıkayı bnakıp kestirmeden orman içme daldı. Ağaçlar araşma sokuluyor, en dik yerlerden tırmanıyor ve sanki kasten inişü yokuşlu yerler araştınıyordu.

İkinci Bölüm

- Zdravka, hadi yürü bizimle.

121

- Galiba kılavuzu değiştirmek gerekecek, dedim ben sözde kendi kendime, ama, önümde giden Slavca'ya da işittirdim.

- Yo, iyi o, bacanak, diyerek karşılık verdi Slavço derhal, fakat istersen, sen geç öne. Ama anlarsın ya, herkesin geçemeyeceği en güç yolu arayıp bulmalısın.

Ben biraz şaşırır, sıkılır gibi oldum ve Violeta'yı geçirdim önüme. Stanü'nün neden bizi böyle güç aşılır yollardan götürdüğünü

şimdi anlamıştım. Daha ilk karşılaşmamızda Slavço beni uyarmış, talim görmemizi, en ağır seferlere dayanabilmemizi, çünkü nasıl güçlüklerle karşılaşacağımızı kimsenin bilmediğini söylemişti.

Ancak beş saat yürüdükten sonra dinlenmek için oturduk Slavço bizi Vitoşa'nın batı taraflarına, turistlerin pek gitmediği, ormanlık kesimine götürmüştü Burada geçici bir kamp 'curmak için emir aldık komutandan.

Erkeker bıçaklarıyla birkaç dal kesti. Süpürge gibi birşeyler yaptılar dallardan. Bu çalı süpürgeleriyle orta büyükte bir oda kadar kan temizleyerek büyük bir ateş yakık oraya. Önce duman ağaçların dallarına karışıp gidiyordu, soma alevler birden parladı. Güzelce yamp geçtikten sonra korlan ortalık yere süpürüp topladık ve oturduk ateşin etrafına. Yer, külhan gibi olmuş, ısınmıştı, insanın uykusunu getiren hoş bir sıcaklık geliyordu yerden. Ancak hiçbirimiz uyuyacak durumda değildik Acıkmıştık iyice. Az soma çantalardan biri tamamıyla boşalmıştı. Burada, bir kampta geçirecekik geceyi, sabah silah talimi yapmamız gerekiyordu.

Şunu söyleyelim k, bu akşam Planinets dağevinde, Momina Slaka'da, Demiryolu işçileri Evinde rahat rahat geceyi geçirebilirdik yatakanımız vardı bu yerlerde. Fakat Slavço bizi çelikeştirmek soğuktan, açlıktan, şuadan bir insanın dayanamayacağı zor yollardan korkmayan birer savaşı yapmak istiyordu.

Akşam yemeğinden sonra Stanü gizlice yeni kafa kağıdımı uzattı elime, bu nüfus cüzdanına göre adım, Ognyana Vasileva idi. Ve bir kez daha tekarladı bana ekbimizin temel kurallarını:

1. Hiçbir zaman arkadaşlarının gerçek adlarını ve ne iş yaptıklarını sorma.
2. Hiçbir zaman iki kişi bir çatı altında karardığa kalmamalı.

122

3. Gizli konutlarının adreslerini hiçbir zaman bildirme.
4. Komutanın her emrim, itiraz etmeden daima yapmalısın.
5. Randevuya bir saniye bile geç kalma ve bir saniye dahi bekleme. Eğer buluşma bugün olmazsa, kontrolü yapılacak fakat beklemek kesinlike yasaktır.
6. Silahın daima yanında olmalı ve her zaman hazır durumda, dolu bulunmalı.

Buraya kadar bir an için bile sözünü kesmemiştim Stanü'nün, ama burada dayanamadım:

- Ya bana silah?

Gülümsedi.

- Bekleyeceksin, komutan ne zaman...

Ve tam bu sırada Slavço bize doğru yakaşıp bana aynlan silahı verdi. Bana öyle geliyordu k, bu hayatınım çok önemli bir amydi. Oysa Slavço, sıradan bir işmiş gibi, elini çantasına sokup iki tabanca çıkardı, biri kadın tabancası, altı otuzbeş, diğeri yedi milimetrelilik ik şarjörlü "Browning".

- İşte sana ik piştov, bacanak. Bu günlerde bomba da alacaksın, dedi.

Tabancaları almak için uzandım, o biraz yana çekldi.

- Şu ufak olanı düğün silahı. Bu sadece telaş yaratmak için. Namlusunu adamın göğsüne dayadıysan ateş edebüirsin ancak Ötekini göstererek: Güveneceğin silah ise, bu. Bununla gerçek savaşa ghebilirsin.

Tabancaları almak için can atıyordum ve sonunda verdi Slavço tabancaları bana. Dolu olup olmadıklarını nasıl yokladığımı görünce, sordu:

- Süah kullanmasını biliyor musun?

- Evet, dedim başımı sallayarak

Ve Gabrova'h Stefan'ın verdiği dersler işime yaradı burada.

Violeta ocaktan kalkp el işaretleriyle bizi çağırdı. İçtek ve uluslararası durum hakkında rapor okuyacaktı Zdravka. Biz hemen halka yaptık Rapordan soma biraz daha konuştuk Slavço yatma emrini verdi. Oysa daha saat akşamın yedisi yoktu Ancak yorgunluktan uykumuz gelmişti ve yarım saat sonra nöbetçiden başka herkes uyumuştı. Biz kadınları, orta yere koydular. Toptan, birkaç battaniye ile örtündük ...Soğuktan titreyerek uyandım. Yer çoktan soğumuştı, Ocak ayı ortasında, hem de dağda bir battaniye zor ısıtıyordu.

123

Baktım, hemen hemen kimse uyumuyordu. Birden, sert bir ses bizi yan donmuş durumdan çıkardı.

- S u a ol!

Çabucak fırlayıp yanyana sıra olduk

Slavço karşımıza durup itiraz kabul etmez bir sesle komut verdi:

- Ben ne yaparsam, onu yap!

Gökyüzü açık, bulutsuzdu, dolunay sütbeyazı ışık saçıyordu ıssız orman üzerine.

- Euer yukarı, bü!

On çift el komutla yukarı kalktı.

Onbeş dakika sonra artık yeteri kadar kızışmış, ısınmıştık, fakat komutan dinlendirmiyordu bizi. Şafağa kadar, ormanda, bü patikada koştuk, oynadık, güreştik. En sonunda "yeter" emri verildi. İyice yorulmuş olarak, önceden kesilmiş dallar üzerine oturduk, komutan hepimize kocaman büer parça tuzlu domuzyağı verdi, iştahla yedik.

Ortalık iyice aydınlandıktan sonra Slavço ateş yakmamızı emretti. Herhangi bü kimse tarafından farkedümemek için geceleri ateş yakmamak gerekiyordu. Ve yeniden bü saat dinlendikten sonra, silahlı ilk gerçek atış talimim başladı.

Stanü nişan tahtasını kaim bü ağacın kütüğüne koydu, bizi buradan yünü adım öteye aldı ve Slavço ilk dersi verdi. Hamlıyorum, ormanda süah sesinin hafif olduğunu, şehüde, büyük binaların arasında çok daha şiddetli olacağım belirtmişti söz arasında bükaç kere. Baskın sırasında ilk süah seslerinden irkümemek için bilmek gerekuydi bunu.

Sonra tabancalarla ateş başladı. İlk bükaç atışta büsbütün umutsuzluğa kapıldım. Sözde yalandan atıyor, gerektiği gibi de



nişan alıyordum ama, kurşun nişan tahtasından en az bir metre yana gidiyordu. Eğer düşman olsaydı bu, rahat rahat kaçabüecekti yada silahlı ve benden daha iyi bü nişana ise, çekecekti kurşunu bana. Üçüncü başarısız atıştan sonra gözlerim yaşardı. Kendime kıızıyordum. Tabanca üe kafama, tam olarak nasd nişan alınacağını hâlâ öğrenemeyen bu kafaya vuracağım geüyordu. Slavço kendime kızdığımı gördü ve yaklaştı bana doğru.

- Ogn yana, ne var, olmuyor mu? Ver şu tabancayı bana.

Aldı benden tabancayı, gözden geçirdi. Nişan alıp ateş etti.

Kurşun nişan tahtasının tam ortasını deüp geçti. Sonra çekti

124

beni yanma, verdi elime tabancayı ve biraz teskin ettikten sonra, yeniden atış kurallarını tekrarladı.

Yeniden nişan aldım. Bu anda kurallar, çocukları aldatmak için uydurulmuş şeyler gibi geliyordu bana. Biraz önce de kurallara göre nişan almamış mıydım, ama kurşun ağacın dallarına gitmişti. Bu işte kural değÜ, beceriklilik, ustalık gerekliydi.

Bu anda tetiği çektim ve tabancanın itişini hissettim.

Silah sesi daha dinmeden Stanü'nün sesim duydum:

- Bravo? Çok güzel!

Sözüne inanmayarak kütüğe yaklaştım. Şimdi de gözlerime inanamıyordum. Nişan tahtası, Slavçp'nun vurduğuna çok yalan bir yerden delinmişti.

- Nasıl nişan alınacağını anladın mı? diye sordu komutan.

Hadi şimdi bir kere daha

Bundan somaki atış daha kötüydü. Ama o da isabet etti nişan tahtasına ve nişana olabileceğime inandım ben. Boş vakitlerimi nisan atışı ile geçiriyor, komutanın talim için kullanılmasına izin verdiği mermileri harayordum.

Birkaç gün sonra iyi bir nişana oldum, bir ay sonra da artık attığım kurşunun boşa gitmeyeceğine inanıyordum.

Atış talimi bitince, tabancaların sökölüp takılması talimi başladı, hem de sadece kendi kullandığımız tabancayı değil, savaş grubunda var olan her türlü silahı söküp takıyorduk Hepsini kullanabilmemiz gerekiyordu, çünkü bize silah temin eden merkezler silah depolan değildi, çeşitli ve rasgele insanlardan, çoğunluka da öldürülen düşmanlardan alıyorduk

En sonunda bomba atma talimi başladı. Üç çeşit elbombası vardı ekbimizde.

Tabancalarla talimde on-onbeş kurşun atabiliyordum ama, bombalarla durum bambaşkaydı. Birincisi, bombalanınız pek azdı ve güç temin edebiliyorduk talimde harcamaya gelmiyordu, ikincisi, bombanın patlaması kuşku yaratabilirdi. Avcıların tüfek sesleri yerine geçebilirdi tabanca sesleri, ama bomba sesleri polisi ayağa kaldırabilirdi.

Vitoşa'da taş istediğin kadardı. Bomba büyüğünde ve aynı ağırlıkta taşlar seçer ve günde yirmi, otuz defa alçak sesle: "Yirmibir, yirmik, yirmiüç:.." diye sayar, sonra kuvvetli bir hareketle belirlenen yöne fırlatndık taşı. Askeri kurallara göre bombanın fırlatılmasından soma yere yatırmalıdır. Fakat biz

alelade asker olmadığımız için Slavço değiştirdi bu kuralı:

125

- Bombayı fırlattın mı, tabana kuvvet. Öyle koşmalısın ki, sürat koşusunda dünya rekorunu kırmalısın, ve biraz durakladıktan sonra ekledi, kırmazsan, seni kırarlar. Demek, yirmibir, yirmiki, yirmiüç, bum, ve koş! Koş gözünün gördüğü yere. Böyle bir talimle geçti koca gün. Ortalık kararmaya başlayınca üç gruba ayrılıp Planinets dağ evine doğru gittik. Sabahleyin erkenden sıcak odaları bırakıp bambaşka bir yön tuttuk. Ardı sıra iki gün aynı yerde talim yapmak yazısız tüzüğümüze göre kesinlikle yasaktı.

Bu kez Fonfonite'nin hayli ötesinde bir yere vardık. Sırt çantalarımızı bir yere yığdık ve Stanü "Sıra ol!" komutunu verdi. Bir dakika sonra öğrendik ki, komutanlığın kararına göre, her birimiz sabahlan soğuk su ile masaj yapmalıymışız. Bu sabah yapmadığımız için şimdi yapacağız. Kadınlar yirmi adım ötede, birbirine yapışık üç çam ağacının ardına çekildi. Verilen sinyale göre herkes başlayacak. Bitiş işaretine kadar devam edecek.

Bele kadar soyunup soğuk su ile yıkanmak hiç de hoş a gidecek bir iş değildi. Üstelik hava da bozuktu, güneş daha doğar doğmaz bulutlar altına gizlenmişti, ama emir, emirdir, uymamak olmaz. Az sonra dağ çayında yıkanmaya başladık, ilkten hiç hoşumuza gitmedi ama, çabucak alıştık ve masajın korkulacak birşey olmadığını anladık. On dakika sonra "Yeter" sinyali verildi ve acele giyindik. Şimdi elbiselerle sıcaktan pişeceğiz gibi geliyordu bize. Yarım saatlik bir hareketten sonra atış talimine hazırlanmaya başladık.

Bugün dikkatler Violeta'ya ayrılmıştı. Şunu belirtiyim ki, Violeta, gördüğüm cesur insanların en cesuruydu. Verilen görevin yerine getirilmemesi, verilen emre uymamak, böyle bir düşünce uzaktı ondan. Vaptsarov'ça seviyordu hayatı ve aynı zamanda yaşamayı küçümser gibi hisle en riskli eylemlere atılıyordu. Ölümünden alayla, kurt sürek avındaki tehlikelerden söz eden avcılar gibi ince bir alayla sözederdi. Oysa ölüm, her adımımızda peşimizden ayrılmıyordu...

Baskın ekiplerinde sadece beş ay geçirdim, partizan müfrezelerinde de onbeş aya yakın kaldım. Baskın ekiplerini tehdit eden nesnel tehlikelerle partizan savaşçıların moral dayanıklılığı, öyle sanıyorum ki, karşılaştırılmaz bile.

Partizan müfrezelerinde olunca yanıbaşında arkadaşını, çeteyi, müfrezeyi hissediyorsun. Uyurken, biliyorsun ki, nöbet bekleyen var, çarpışmada seni düşünen komutan var, komiser

126

var, sen sadece güçlerini kolektifin güçlerine katacaksın ve yumruk olmuş elin parmakları gibi ezici ağır darbeyi indireceksin. Baskın ekibinden bir kişi, bu gizli savaşçı, bütün şehirde tek basıdır. Durumu kendisinin değerlendirmesi, kendisinin karar alması ve kendisinin yerine getirmesi gerekir. Sokakta giderken, arkasındaki yolcunun parmağı acaba tabancanın

tetiğinde mi, değil mi, bir an sonra, dile getirilemeyecek kadar kısa bir an soma, acaba bir silah sesi yayılıp da hain bir kurşun arkasına saplanacak mı, bilemez. Bu akşam kalacağı ev acaba bir haftadır polis tarafından göz altına mı alındı, silahlı düşmanlar acaba evi bu gece kordon altına alıp kuşatacaklar mı, ki bu evde ona sadakatle yataklık edenden başka dermanı kalmamış yaşlı kişiler ve küçük çocuklar da var, henüz sevgilisine kavuşmamış genç kızlar, hayatın tadını tatmamış delikanlılar var. Ve o zaman kendi güvenliğini düşünürken bunlar da gelir aklına, bu masum kişileri de ölüm tehlikesine attığını düşünür.

Fakat büyük kurtuluş duygusu kişisel yalnızlığının hemen karşısına dikilir, böyle gerek dersin, böyle senin gibi başkaları da var, bu yola parti yollamış onları dersin ve yalnızlığın korku ve dehşetini unutarak hiç arkana dönüp bakmadan yürürsün ileri doğru.

Gizlilik içinde olmanın, baskın ekiplerindeki savaşçının cesareti basit ölçülerle ölçülemez. Cephedeki çarpışmada, hatta müfrezede bile ölüm korkunç değildir; çünkü arkadaşlarıyla birlikte karşılaşırsın ölümü. Şehirde, ölmeye giderken bile bunu kimse bilmez. Üstelik, öldürülen illegalin kim olduğunu kimse öğrenemesin diye bütün önlemleri alırsın! Böyle bir ölüm kat kat üstün bir serinkanlılık, çok büyük bir cesaret ister.

Bu cesaret Violeta Yakova'da vardı. Kısa fakat gayet güzel hayatında o bunu defalarca gösterdi.

Bu unutulmaz kahraman çoğu kez, bile bile ölüme karşı yürümüş, güçlü bir irade sahibi olduğu için ölüme karşı yürürken dizleri titrememiştir, kendisine dikilen tabanca karşısında gözü yılmamıştır. Fakat burada refleksler, şiddetli patlama ve namludan çıkan ateş karşısında kızlık refleksleri yanıltıyordu onu. Nişan alırken gezilecek hedef arasındaki doğrudan gözünü ayırmamaya alışana dek az mı tekrar etmesi gerekiyordu. Vitoşa'da iki gün daha kaldık ve Sofya'ya pazar günü akşamı, sabahtan dağa çıkan turistlerle birlikte döndük.

127

Dağda, ikişer ikişer ayrıldık, Byala Voda'dan aşağıda, Kinyajevo ya da Boyana'ya da hiç dikkati çekmeden ve yalnızca inebilmek için başka gruplara katılmaya başladık. Ben kuşkusuz, Boyana'ya indim. Kinyajevo bana kesinlikle yasak bir bölgeydi. Aralık tramvay durağına gelmişim. Tam kuyruğa girerken, verilen son emri hatırladım:

"Hiçbir zaman tramvayla yolculuk etme!"

Komutan, görüşlerinde haklıydı. Tramvayda çok daha kolay yakalanıp tutuklanabilirsin ve orada hiçbir kurtuluş şansı da yok gibi.

Yürüdüm ve bir saat sonra Krasno Selo'daki bir haftadır görüşmediğim Vaso ve Nada'ların evine yaklaştım. Silahım yokken, beni gizleyen evlere daima öyle bir acizlik hissi ile girerdim. Sokakta insan hiç olmazsa kaçmaya çalışır." Ama evde, tramvayda da olduğu gibi, bu olanak hemen hemen yok gibi.

Polis ellerine kelepçeyi taksın diye adeta durup bekleyeceksin. Fakat şimdi ben, dört gün önceki gibi öyle aciz değildim. İki tabancam vardı. Ve işte gizlilik hayatımda ilk defa kendi kendime şu soruyu sordum: Kritik bir duruma düşersem ne yapacağım? Tabancayı kendime çevirmezdence önce bir düşmanı olsun yere serebilecek miyim acaba? Vc genellikle kendime kurşun harcamalı mıyım? Parti bu silahı bana düşmana ateş etmek için verdi. Ancak son çare olarak, iç giysilerinde dikkatle dikilip gizlenmiş siyankaliya zehrini yutacaksın.

Vaso'larda, daha avludayken patırdı ve yüksek sesler duydum. Herhalde misafirleri vardı yataklarımın. Kapıyı çalıp çalmamakta duraksadım, fakat birden açılarak Nada dikildi kapıya.

- Hadi, nerede kaldın? dedi yüksek sesle ve bana yaklaşarak: Vaso'nun kardeşi bizde. İçki içiyorlar içerde. Doğruca gir odaya.

Nada, onlara ne zaman geleceğimi bilmiyordu, ama bu sadık yatak daima tetikteydi. Misafirler bastıktan sonra geliverirsem, avluya girdikten sonra beni uyabilmesi için gözü sokak kapısındaymış.

Bu kez Nada'larda, hemen hiç çıkmadan, birkaç gün kaldım. Kendime biraz çeki düzen verebilmek için elbiselerimi esaslı bir onarımdan geçirmek lazımdı. Dikkati çekmeyecek bir şekilde giyinmemiz gerekiyordu bizim. Bu işi Nada ile birlikte gördük ve oldukça başarılıydı.

128

On gün kadar sonra yine Vitoşa'ya çıkma emri verildi. Abluka bekleniyordu ve bizden hiç kimse Sofya'da kalmamalıydı. Bütün ekip Edelvays dağevine toplandık Günlerden cumartesi olduğu için kayakçılar, turistler geliyor, yerleşiyorlardı buraya. Konyak içiyorlar, gülüşüp konuşuyorlardı. Neşeli, zararsız kişilerdi, poütika üe bir alış verişleri yoktu bunların. Sırtımdan çantamı atmış, kenarları biraz çentümiş koca bir alüminyum tasla tam şöyle keyifle dağ çayı içiyordum ki Stanü bana doğru yaklaşarak, nsılfdan çok göz işaretiyle:

- Alarm! dedi.

Bir dakika sonra çantamı sırtıma almış, öteki arkadaşlara talimat veren Stanü'den gözümü ayırmayarak kapıda duruyordum. Onlar, eüeri ceplerindeki dolu tabancaların tetiğinde olarak ikişer ikişer dışarı çıkmaya başladılar. Slavço dışarda duruyor, muhtemel bü çarpışmada herkesin alacağı yeri gösteriyordu göz işaretiyle.

Bizim nöbetçi, dağ evine doğru bir grup sivil polisin yaklaşmakta olduğunu bildirmişti. Fakat biz bunların ilk mi yada son grup mu olduklarını bilmiyorduk. Aramızda masum masum dolaşan turistlerden kimileri belki de bizi tutuklamaya geçmek için takviye bekleyen sivil polislerdi.

En son Stanü ile ikimiz dışarı çıktık Ekibimiz çarpışma için tüm uygun yerleri almış sadece sinyau bekliyordu. Stanü, elleri turist ceketinin ceplerinde, saüanarak ağır ağı

gidiyordu. İnsan onun iki elinin de tabancalarının kabzasında olduğunu bilmediği halde de yol açardı ona, o derece heybetli ve müthiş görünüyordu o anda.

Bu şuada Stanü, dağ evinde iyi oda yok diye yüksek sesle sövüp sayıyor, acele etmeden de uzaklaşıyordu. Az soma bütün ekip dağ evinden yüz metre kadar ötede toplanmıştık. Bu arada sivil polisler artık içeriye girmişlerdi, onlardan sadece biri dışarıda duruyordu.

Slavço aramızda gözle bağlantı kurabilecek şekilde ikişer ikişer dağılmamızı söyledi. Planinets'e inmemiz gerekiyordu, komutan orada yataklarıyla görüştüktükten sonra ne yapacağını kararlaştıracaktı.

Violeta ile birlikte son olarak gittik Slavço ile Stanü de bize eşlik ediyorlardı. Yolda, bu dönemeçten sonra dağ evi de, sivil polis de görünmez olmuşlardı. Fakat yarım kilometre kadar gittikten sonra sivil polisin peşimizden geldiğini görünce hayret ettik İlk anda dağ evinde telefonun çalışmadığını, Planinets'den Sofya'ya, polise telefon etmek için gittiğini sandık. Fakat pek acele etmiyor, arkamızdan da ayrılmıyordu. Anlaşılan şefi yollamıştı onu ve biz herhangi bir dağ evine yaklaşıncı, hemen bir işaretle bildirecekti ona.

Ve hayatımda, kararın ancak ölüm olabileceği ilk yargılama başladı.

Her attığımız adımla tehlikeye yaklaşıyorduk, fazla düşünmeye vakit yoktu.

- Nasıl kurtulalım bundan? diye sordu Slavço başını çevirip ona bakarak.

- Kurşunla, dedi Stanü tek bir sözle.

- Oğnyana, Violeta, siz. ne diyeceksiniz?

Ben, yargıçların ölüm cezalarını imzalarken neler hissettiklerini bilmiyordum. Fakat onun kaderini belirleyici o kısaca "evet" sözünü söylemek bana güç geliyordu. Ama "evet" dememiz gerekliydi, çünkü bu, değil sadece onun ve bizim kaderimiz, bütün bir baskın ekibinin geleceğini belirliyordu.

Yine de sağ kalması için ona son bir olanak tanımayı, son olarak bir kez daha yoklamayı kararlaştırdık. Yolumuzdan kestirme bir patikaya sapınca peşimizi bıraksaydı, dokunmayacaktık ona. Fakat bu kana susamış, madalya meraklısı polis, anlaşılan bizi bir kelepir saymış olacak ki, hiç duraksamadan yine geldi arkamızdan.

- Oğnyana ile Stanü yana geçsinler, dedi kısaca Slavço.

Sanki darılmışız gibi Violeta önden yürüsün, ben de şu ağaçların yanında duracağım. Ben ateş edeceğim.

- Ya ben ne yapacağım? diye sordu Violeta.

Stanü gayet ciddi olarak cevap verdi:

- Gülümseyeceksin. Sana yetişir de laf atarsa, gülümseyeceksin ve aklına geleni söyleyeceksin.

Koruya dalmıştık, artık görmüyordu polis bizi. Koşarak yanımızdan geçti, açıklık bir alana çıktı, başladı bakınmaya. Önünde, yirmi adım kadar ötede Violeta durmuş, ayakkabısını

bağlıyordu. Eli cebinde olarak çabucak Violeta'ya yaklaştı ve birşeyler sormaya başladı ona. Bu anda Slavço sessizce çalılık içinden çıktı, iki el ateş ederek yere serdi polisi.

On dakika kadar sonra bütün ekip yanımızda idi. Hiçbir şey konuşmadan Slavço bizi Vladya ormanına doğru götürdü. Dağ evleri şöyle dursun, patikalara bile yaklaşmıyorduk. Kar yağmaya başlamıştı, izlerimizi kapatıyordu ama, bir taraftan da yürümeyi güçleştiriyordu.

130

Gece saat ona doğru, en sonunda komutan çadır kurmaya izin verdi: "Kuralım gece çadırını." Fakat ne idi bu çadır? Erkekler kuru dal topladılar, karlarını silksiler ve yığdılar bu dallan bir yere. Oturduk üstlerine. Çıplak yerin soğuşundan koruyordu bu dallar bizi, ama ısıtmıyordu. Küçük bir yığın halinde birbirimize sokulduk. Isıtılabilecek nemiz varsa sannıp örtündük. Ben dağda geçirdiğimiz ilk geceyi hatırladım. Ne hoş, ne güzel geceymiş o, dedim kendi kendime. O zaman ateş yakabilmiş, ısınmış, kurunabilmiştik. Şimdi Slavço ateşin lafını bile ettirmiyordu. Dumanı, alevleri bizi ele verebilirdi, polis ajanlarıyla doluydu Vitoşa. Violeta'nın kısa bir gocuğu vardı, her beş dakikada bir sahip değiştiriyordu bu gocuk ama, o da pek yardım etmedi kimseye. Artık donmaya başlamıştım, az sonra yerimden kımıldayamaz bir halde geleceğimi sanıyordum ve ilk gecede olduğu gibi komutanın yine o sert sesi duyuldu: - Kalk, sıra ol!

En yorgun, en bitkin durumda olan savaşçılara bile ne büyük etkisi var bir komutanın! Elektrik akımı gibi işliyor vücuda, cana dinçlik katıyor, soğuktan donanlar doğruluyor, gözler parlıyor.

"Bir, iki, üç, dört! Bir, iki, üç dört!" diye sayarak hareketler yaptırıyordu Slavço bize. Kanımız daha fazla hareket etmeye başlıyor, zaman da daha çabuk geçiyordu.

Doğuda tepeler kızıllaşmaya başlayınca, ikişer ikişer ayrılıp başka başka yollardan Sofya'ya gitmemizi emretti Slavço. Arkadaşlardan çoğu Vladya'dan indiler. Biz dördümüz, Slavço, Stanü, Violeta ve ben, birşeyler unutulmuş olmasın diye kampa bir göz attıktan sonra geri dönüp Karnen Del boyunca Boyanaya doğru yürüdük

Yolda hepimiz susuyorduk. Zor geçirdiğimiz gecede anyordum bunun nedenini, sadece beş gün sonra üçümüzü de, çetin, kanlı bir eylemin beklediği aklıma bile gelmiyordu.

Üçüncü Bölüm

Hain!

Ben bundan daha kötü, daha korkunç bir söz bilmiyorum. Ve daima hainlerin normal insanlar olmadığını, olamayacağını düşünmüşümdür. Nasıl normal olabilirler?

131

Bir takım insanlarla birlikte çalışacaksın, birlikte gülüp eğleneceksin, gözlerinin içine bakacaksın, ellerini sıkacaksın, sonra yalnız başına kalıp karanlıklar gölgeni gizleyince, gizlice

düşmanın yanına koşacaksın. Bu nasıl olur?

Böyle bir kimse gece nasıl rahat uyuyabilir? Sevgilisiyle iki tatlı söz edebilir mi, sevinebilir mi çocuklarına? Açan gülün kokusunu duyabilir mi, güneşin doğmasına hiç sevinebilir mi böylesi?

Hain! ,

En büyük alçaklık, en korkunç sessizlik bu dört harfte toplanmıştır.

Gizli örgütte hain, bozgun demektir, yıllar boyu hapis demektir, darağaçları demektir.

Onun için de bu söz, hem dehşet, hem de iğrenç bir duygu yaratıyordu hepimizde.

Hainliğe en kötü damgayı vurmayan devrim yoktur. Cezası da her devirde aynıdır: Ölüm!

İnsanlık tarihinin bildiği yüzlerce devrim, hain için tek bir ceza kuralı meydan getirmiştir: İte, it ölümü!

İt gibi gebermeliydi Kutuza lakabını taşıyan hain Nikola Hristov da.

İdam kararını yerine getirme emrini Metodi Şatirov'dan almıştı Slavço. Bu emirle birlikte hainliklerinden bir kısmının küçük bir listesi de vardı:

Tsvetke Rodoynov'u gizli konuta götürmüş ve ele vermişti!

Anton İvanov'u gizli konuta götürmüş ve ele vermişti!

Atanas Romanov'u gizli konuta götürmüş ve ele vermişti!

Bir, iki, üç, beş, on ve daha nice fedai, yıllar boyu devrimci faaliyetlerde bulunarak nice badirelerden geçmiş, defalarca polisin tuzağından kurtulmuş sadık savaşçılar, gözleri bağlı olarak haince ele verilmişler, arkadan vurulmuşlardı.

Nikola Hristov çoktan polisin adamı olarak parti sıralarına sokulmuştu... Partinin yönetici kadrolarıyla tanışabilsin, dostluk bağları kurabilsin diye, polis onu parti sıralarına sokabilmek için belirli bir süre hapse atmıştı.

Serbest bırakıldıktan sonra Kutuza, aralık hapiste tanıdıklarını aramış ve çabucak Parti Merkez Komitesinin teknik bir kişisi olmayı başarmıştı. Hiçbir şey sızdırmamış ondan, hiçbir şey kaybolmuyormuş. İlegaller onun yanında eminmişler. Gerçekten de polis belirli bir süre Kutuza'nın elindeki olanaklar<sup>132</sup> dan yararlanmamış, çünkü örgütün asıl merkezine sokulmak istiyormuş. En sonunda bu büyük provokatörün de zamam gelmiş. O artık Parti Merkez Komitesinin sekreteri Anton Ivanov'u, proleter şairi Nikola Vaptsarov'u ve daha birçok ileri gelen devrimcileri "gizliyormuş".

Bozgunların ardı arası kesilmemeye başlamış. Görünmez bir el, polisi parti yönetidlerinin izinden götürüyormuş. Parti, kendi saflarını baştan başa gözden geçirmiş, elemiş, incelemiş ve koynunda bir hainin bulunduğunu keşfetmiş, bu hain doğramacı Kutuza lakabındaki Nikola Hristov^muş.

İte, it ölümü!

İdam kararım ayrı bir özelliği olan baskın ekibi yerine getirmeydi.

3 Şubat akşamı bizim ekibin Konsövitsa'da Sveti Nikola bahçesinde randevusu vardı. Ben ağaç yolda sakın sakın yürüyor, kolkola iki erkeğin yavaş yavaş bana doğru gelmekte olduklarına hiç dikkat etmiyordum. Aynı hizaya geldiğimiz zaman daha kısa boylu olanı:

- Yarın yedide, Lülün'de, dedi.

Sesinde apaçık bir sevinç seziliyordu. Herhalde önemli, iyi birşey var, dedim kendi kendime. Soracağım geldi ama, Slavço ile Stanü artık geçip gitmişlerdi, arkalarından koşmaya da hakkım yoktu benim.

Kapıda Violeta'yı karşıladım. Daha uzaktan koşarak coşkunlukla boynuma sarıldı. Haberi, parlayan gözlerinden okumaya çalıştım, beni bir kez daha kucaklayarak, fısıldadı:

- Tamam!

- Ne zaman?

- Üç saat önce!

- Kusursuz mu?

- Evet!

Burada daha çok konuşamazdık Hemen ayrılmamız gerekiyordu, yarın bütün gün birlike olacağımızı, doya doya konuşacağımızı biliyorduk Slavço kaş altından bakıp ara sıra:

- Yetti mırıldandığıuuz, biliyorsunuz k... diyeceki ama,

Violeta böyle durumlarda:

- Evet, biliyoruz, diyerek kurnazca ona bir göz atardı ve Slavço'nun o iri gözlerinin sert sert bakışı bir anda yumuşayıverirdi. Violeta, aşağı yukarı şunları anlatmıştı:

133

Kutuza'yı temizleme görevi onbeş gün kadar önce verilmiş. Slavço karar vermiş, bu işi Violeta ile Stanü yapacak, Veüčko üe o da, muhafızlık edeceklermiş. Violeta birkaç gün Osogovo ve Klementina (şimdi Aleksandr Stamboliyski) sokağındaki köşede doğramacı işliğinde çalışan haini izlemiş. Öldürecekleri gün, önce Slavço dördünü de toplamış ve bütün işin provasını yapmışlar. Komutan sokakta türlü kaçış yollarına özellikle dikkati çekmiş. Sonunda vakit gelmiş.

"...Stanü üe kol kola yürüyorduk," diye anlatıyordu, Lülün'e çıkarken Violeta. Hava sıcaktı, gözlerini yumuşturuyordu güneşten.

"Kan koca gibi görünmeye çalışıyorduk. Slavço üe Veüčko, dışarda, işğin önünde durmuşlar, Levski'nin mi, Slaviya'nın mı, hangi takımın daha üstün olduğunu tartışıyorlardı.

İşüğe güdüğümüz zaman ben Stanü'yü bnakıp öne geçtim, elimi de ceketünün cebine götürüp tabancamı yokladım. Bu arada bü işçi yaklaştı bize, "ciddi müşteri" olduğumuzu anlayınca, kibarca sordu:

- Ne arzu ediyorsunuz?

Biz her türlü soruya hazırдық.

- Elbise dolabı sipariş etmiştik, acaba hazu oldu mu? dedi

Stanü ve elini omuzuma koydu.

Baktım, işüğü öteki ucunu gösteriyordu bana başıyla, birkaç kişi vardı orada tezgahın arkasında.



- Bilmem, ustaya soralım, dedi işçi.

- Sen bak işine, biz bulup sorarız, dedi Stanü.

Bu arada ben acele acele hazn büfe ve gardroplann arasına sokuluyordum. Kutuza bü tezgahın üzerine eğilmiş, rendelenmiş bü tahtaya kalemle birşeyler yazıyordu.

Yanılmış olmayayım diye bü kez daha baktım ona, artık arkasında duran Stanü'ye de baktım ve tabancamı çıkarp, mümkün olduğu kadar sert bü sesle:

- Halk adma...

Böyle konuşmuştuk "Halk adma..." dedim mi, tetiği çekeceğim ve ateş ettikten sonra: " seni ölümle cezalandırıyoruz," diye ekleyeceğim. Bunu bütün işçüer duymalı ve bü haini ölümle cezalandırdığınızı anlamalıydılar.

Dedim ben diyeceğimi, çektim tetiği ve tüylerim ürperdi.

Tabanca patlamadı."

134

Violeta durakladı. Sıkılmaktan, utanmaktan, öfkeden kızarmıştı.

Tabancası çalışmamış, partinin emrini yerine getirememiş diye kendisini suçlu sayıyordu. Oysa, her tabanca çalışmayabilir, bunu pekala biliyordu.

- Sonra, soma ne oldu? diye sordum ben utanıp sıkılmasına kulak asmayarak

- Kutuza bir an şaşkn şaşkın durdu, sonra tezgahın testereyi yakalayıp saldırdı üstüme. Ben tam tabanca ile kafasına vurmayı yada üzerine çullanıp boğazından yakalamayı düşünürken, arkamdan birkaç el silah sesi duyuldu. Stanü ateş ediyordu. Kutuza yere devrildi. Gebermişti artık Ama iyice emin olmak için Stanü bir kurşun daha sıktı. İyice gebermesi, sağ kalmaması lazımdı provokatörün!

- Bravo, çok güzel! dedim ben büyük bir sevinçle. Çok iyi becermişsiniz!

Violeta bana bakı. Gözleri sulanmıştı.

- Neresi güzel? Kaçırdım. Ama bir dahak sefere...

Üzülüyordu, bu alçağı, bu hain provokatörü kendisi temizleyememiş diye çok üzülüyordu bizim Violeta ve bu da, bir dereceye kadar azaltıyordu onun sevincim. Anlıyordum kendisini, ama psikolojik analizler yapmanın sırası değildi. Onun için sözünü kestim:

- Pek, sonra?

- Sonrası monrası, bu işte. Söyleyeceğim sözü söyleyemedim.

İşittiremedim kimseye, işçiler, oldukan yerde donup kaldılar. Kimse kımıldamaya bü cesaret edemiyordu, benim tabancam iş yapmadı ama, Stanü'nünkisi mitralyöz gibiydi...

Tabancası çalışmadı diye rahat edemiyordu Violeta. Ne yapsa, ne konuşsa, döner dolaşn, yine o konuya getirirdi sözü. Akşamleyin nöbet snası gelince, "ne yapsa uyuyamayacağım" söyleyerek bütün gece nöbetçi kalmayı isterdi.

Kurşunların sıkılmasından hemen sonra bu ik halk intikamcısı kapıya doğru koşmuşlar. Sonrak birkaç dakikayı Slavço anlatıyordu:

"Stanü ile Violeta dışarı çıkmazdan önce, yüzü balmumu gibi sapsarı kesilmiş bir doğramacı göründü kapıda.

- Po-lis-po-lis! P-po... diye başladı kekelemeye, etrafa baknarak Fakat daha o anda dört güçlü el kavradı onu ve hemen kesildi sesi. Bu arada Stanü çıktı içerden, oralarından geçmekte olanlardan birkaç kişi silah sesine toplanmışlardı. Stanü biraz

135 bakındı, iki adım kadar ileri yürüdü ve eliyle Klementina sokağını göstererek haykırdı:

- Yakalayın hecy! Yakalayın! O tarafa kaçtı. Yakalayın! Ve koştu rüzgarı kovalamaya.

Şaşalayan kalabalığın içinden birkaç kişi koştu onunla birlikte. Stanü biraz, geri kalarak saptı ilk yan sokağa. Ötekiler: Ne var? Ne olmuş? Kim silah atmış? diye sorup soruştururken kapıdan bir kadınla adam gayet sakin olarak Sredna Gora sokağına yollandı.

Polis olay yerine yetiştiği zaman sadece öldürüleni bulmuştu."

Bu sadık ajanına polis kendine özgü bir kara haber yayınladı. Kuluza'nın öldürülmesinden birkaç gün sonra bütün gazetelerde polis müdürlüğünün bir bildirisi çıktı: "Komünistlerden nefret eden namuslu Bulgar Nikola Hristov komünistler tarafından öldürülmüştür..." deniyordu bu bildiride.

...İki saat kadar yürüdükten sonra Slavço uygun, güneşli bir yer bularak mola verdi. Sırtımızdan yükleri atarak koşup oynamaya başladık, fakat az sonra komutan bizi etrafına topladı ve bir halka olup oturduk. Slavço aramızdan bir gözcü ayırdı. Konuşmalara kulak kabartıp dikkati dağılmasın, layıkıyla gözcülük edebilsin diye bizden yüz adım kadar uzak durmasını söyledi. Bu iş pek hoşuna gitmedi arkadaşın. Hepimiz dünkü eylem hakkında daha etraflı bilgi alacağımızı bekliyor, uzak kalmak istemiyorduk hiçbirimiz. Fakat emir emirdir, komutanın emri tartışılmaz bizde.

- Arkadaşlar, hain Nikola Hristov - Kuluza'nın temizlenmesi görevinin parlak bir şekilde yerine getirilmesi dolayısıyla sizleri parti adına tebrik etmekle yükümlüyüm!

Slavço'nun tantanalı ve sert sesi zor gizlenen bir sevinçle hafifçe titriyordu. Biz. de kendimizi tutamayarak yavaşça "ura" diye haykırdık. Bu bizim daha büyükçe eylemlerimizin ilkiydi, savaşçıların çoğu bu eyleme kimlerin katıldığını bile bilmiyorlardı, ama hepsi kendi zaferleri gibi hissediyorlardı bunu.

İlk sevinç coşkuları yatıştıktan sonra Slavço eylemin analizini yaptı. İyi hazırlandığını, iyi geçtiğini, temelde gelecekteki eylemlerimize örnek olması gerektiğini söyledi. Şablonun, yani basmakalıplılığın bizde ölümle aynı şey demek olmasına rağmen, bu eylemin bazı esas noktaları bundan sonraki işlerimizde hemen hemen birer yasa olmuştur. Ve en büyük başarısızlıklarımız da bu kuralların küçümsenmesinden ileri geliyordu.

136

Ve böylece komutan emir verdi:

1. Her eylem önceden yapılacak keşiflere dayanılarak hazırlanır.

Yeri, evlerin durumunu, girişleri vb. öğrenmeleri için eylemciler bu keşiflere kesinlikle katılmalıdırlar. Keşif işinde savaş grubunun diğer kişilerinden de yararlanılabilir ve yararlanılmalıdır. Özellikle henüz illegalliğe geçmemiş olanlar fayda sağlayabilir.

2. Saldırıları mutlaka iki kişi tarafından yapılmalıdır. İlk eylemde olduğu gibi birinin tabancasının çalışmaması olayı, yalnızca bir kişi yollanmasının çok tehlikeli olduğunu, eylemin boşa gidebileceğini göstermektedir. (Artık hemen hepimiz biliyorduk ama, Slavço bildirmedi eyleme katılanlar.)

3. Muhafız bulundurmada ceza eylemlerine girişmek yasaktır. Bir kural olarak en azından iki muhafız bulundurmak zorunludur.

4. Eylemden sonra oradan çekilmenin plan önceden yapılmalıdır. Bu amaçla yalan ve uzak sokaklar önceden bizzat geçilip görülmelidir.

Komutanın emir ve sonuçlamalarını tartışmayı kimse düşünmüyordu.

O anda bunları düşünen yoktu bizde. Artık savaş eylemlerine geçtik diye adeta mutlu idik, yeni eylemlere, düşmanla yem çarpışmalara can atıyorduk

#### Dördüncü Bölüm

1943 yılının başlangıcı bütün dünya halklarına derin bir nefes aldırdı. Volgograd'ta Sovyet ordusunun çemberi içinde sıkışıp kalan Hitlerci faşist ordular 2 Şubat'ta teslim oldular. Almanya'da ve Almanya'nın işgali altındaki tüm ülkelerde yas üan edildi. Sinemalar, tiyatrolar üç gün için kapatıldı, meyhanelerde orkestra ve gramofonlar çalmaz oldu. Fakat bu, esir halkların muazzam sevincini gizleyemiyordu. Devrimci savaş da daha geniş, daha yığinsal bir hal almıştı.

Fakat bizde, Bulgaristan'da savaş sadece halka iktidar arasında değüdi. Yönetici faşist gruplar arasında da yağlı kemik kavgası, büyük çıkarlar sağlayan iktidar kavgası yapılyordu. Başta kim olmalı, askeri levazımın satın alınmasından elde edilen yüzdelere kime cebine inmeli, bütün ihracatını, Make137 dünya ve Akdeniz bölgesinin imtiyazlarını kim almalı? İşte Bulgaristan'da Hitler'in bir numaralı ajanı olarak büinen Bogdan Füov ve hükümeti üe Hitler'in iki numaraü ajanı diye büinen eski savunma bakanı emeldi general Lukov arasındaki temel çelişküer bunlardı. Soygunda ve zulümde yakınları olan bir grup ordu mensubu ve politikaa da Lukov'la bülikteydüer. Volgograd savaşından sonra Bulgar askerinin Doğu cephesine yollanması sorunu Hitler tarafından kesinlikle öne sürülmüşü. General Lukov'un iktidara gelmesini destekleme gibi büyük bü koz bulunduruyordu elinde.

Lukov'un dostları ve ajanları onun Göring ve Göbels'le yalan dost olduğunu, Bulgaristan'da Hitler hükümetinin tam güvenini kazanan tek adam olduğunu, Bulgaristan'ın müstakbel faşist diktatörünün general Lukov olduğunu her yerde söylüyorlardı. General Lukov'un yan askeri, bü de faşist örgütü vardı. Bulgar müh lejyonları demlen bu örgüt, özgürlüksever yurdumuzda

yem doğmuş en kötü bir faşist örgütüydü.

Almanlara daha çok yaranabilmek için Lukov, programını geniş ölçüde açıklıyordu. Ülkenin huzura kavuşturulması için süa önlemler alınmasını öneriyor ve başlangıç olarak binlerce siyasal tutuklunun, toplama kamplarında olanların idamını istiyordu. Eski sosyaldemokrat, bü poütika orospusu olan Sour •Yanev, eski polis müdürü albay Pantev, sık sık, "İktidar elime bü geçerse kıyım olacak, kıyım!" diye konuşan general Koço Stoyanov, (Lukov kabinesinde savunma bakam olmaya hazınlamyordu) ve büyük küçük daha büçok asker ve politikacı büyük bü hırsla Lukov'un önerilerini desteküyorlardı.

Parti, Almanların bu generaü eüerinde bü süah olarak hükümete baskı yapmak için kullanabileceklerini, yada onun Bulgar halkına yeni kötülükler getirecek bü hükümet kurabileceğini hesaplayarak, Bulgaristan'ın bu fñhrer adayını temizlemeyi kararlaşırdı. Bu şerefli görev bizim savaş grubuna verildi. 13 Şubat akşamı öteki akşamlar gibi geçti. Slavço ve savaş grubunun öteki üyeleriyle Tarım Bakanlığı yanındaki bahçede buluştuk. Ertesi gün öğleden soma saat beşe doğru küçük Balıklı Göl yanında buluşacaktık. Ben de bu nedenle, Krasno Selo'daki Vaso ve Nada'lara geldim.

138

O gece Nada üe geç vakitlere kadar uyumadık, çocuklara elbise diktik, sabah erkenden bir yere işe gidecek olan Vaso, sonunda bizi yatmaya zorladı.

Sabahleyin Nada'mn telaşlı telaşlı haykırması beni uyandırdı:

- Oğnyana, kalk, kalk!

Hemen fırladım ve yastığın altına uzattım elimi, tabancalarım oradaydı.

- Korkma, korkm?, polis değil, dedi Nada.

- Ne var?

- Giyin de gel. Vaso birşeyler getirmiş.

Nada anlaşılmaz bü gülümseme üe başka hiçbir şey demeden çıkıp gitti. Bir an için yüreğim yerinden oynadı. Kocam toplama kampından kaçıp buraya Vaso'lara mı gelmişti? Çabucak, bü yüdmm hızıyla giyinip, eümle saçlarımı düzeltip mutfağa koştum. Nada üe Vaso mutfakta oturmuşlar, Zarya gazetesini okuyorlardı.

- Dñnün nerede? diye sordum, kapı ardına gizlenmiştir diye bakınarak.

- Nasü Dñnün? diye sordular ikisi birden.

Yandığımı anladım ve üzülerek geniş sedire oturdum.

Bütün heyecanım geçmiş, birşeyler söylemek için Vaso'nun beni çağırđığını unutmuşum.

- Hadi hadi, burun kıvrma! dedi Nada. Yalanda iyileşir, tekrar arkadaşlarınla beraber olursun. Bak şimdi neler okuyacak sana Vaso.

Vaso gizleyemediği bü sevinçle bana bakarak gazeteyi aldı ve başladı ağır ağu okumaya...

- Akşam meçhul katiller emeldi general...

- Lukov mu? diyerek sözünü kestim dudağımı ısarak.  
- Hristo Lukov'u öldürmüşlerdü, diye devam etti Vaso beni işitmeyerek Cinayet, biri kadın, biri erkek, iki kişi tarafından generalin evinde işlenmiştir.  
- Sonra ne olmuş, yakalanmışlar mı? diye sordum elinden gazeteyi çekip alarak.  
- Yakalanırlar mı hiç, dedi gülümseyerek Vaso. Rasgele kimseler d e p onlar. Polis, kurşun para etmiyor onlara. Odada bizden başka kimse yoktu ama, bakınıp sesini alçaltarak:

139

- Yukarıdan gelmişler diye konuşuluyor. Büyük ustasıymışlar bu işlerin. Kutuza'yı da onlar temizledi, Lukov'u da, ve... Gazetede ki haberi çabucak okudum. Çok şükür, bizimkilerden hiç söz edilmiyordu. Geniş bir nefes alarak Vaso'ya baktım. Vaso karısına belki onuncu defa olarak bu insanların, hainleri temizleyen bu insanların bambaşka, elleri öpülmeye layık insanlar olduklarını anlatmaya çalışıyordu. Nada da başıyla desteküyor, ara ara da bana bakıyordu hoş hoş. Sonra da sanki çok önemli bü şeyi unutmuş gibi birden silkinerek:  
- Ogn yana, unuttum gitti ydi. Domuz kızarttım. Pek soğumadan otur da ye!

Öğleden sonra saat altıda bizim bütün grup Balıklı Göl yarım da toplanmıştı. İkişer üçer kişilik gruplar halinde peykelerde oturuyor yada ağır ağı geziniyor, komutanın vereceği talimatı bekliyorduk. Bü ara yazlık yüzme havuzu tarafından Violeta beürdi. Bize doğru geliyordu ama, adeta uçarak, sevinçten kanatlanmış, uçarak geliyordu. Ben koştum ona doğru. Violeta'nın ilk sözü şu oldu:

- Çektim kurşunu!

Var gücümle eUerini süetim. Benim bu unutulmaz savaş arkadaşım öyle çocuksu bü sevinçle, görevi yerine getirmekten duyduğu öyle bü rahatlıkla gözlerime baktı ki, onu kucaklayıp öpmekten kendimi alamadım. Ben eylemin nasü geçtiğini ayrıntılarıyla öğrenmek için merak ediyordum ama, sessizce yürüyorduk Hayatta öyle anlar vardır ki, konuşmalar insanın yüreğinde taşıdığı o büyük ve sevinçli şeyi boğup öldürebilir.

- Yine mi konuşuyorsunuz? diyen Slavço'nun sesinden irkildik

Biz farkına varmadan yanımıza yaklaşmıştı.

- Konuşmalardan ötürü başlayacağım cezalandumaya!

İkimiz de güldük Biliyorduk, vaktiyle Suvorov, galip cezalandınmaz, demiş. Slavço:

- İki saat soma buluşma yeri, Boyana. Gece Momina Sılza'da kalacağız, dedi.

Boyana'da on kişi kadar toplandık Önde Veliçko ile Violeta, arka lanndan Zdravka üe Leon, daha sonra Slavço, Kalmika, Yordan, en geride de biz yürüyorduk, Guco üe.

Violeta'dan hemen hemen hiçbir şey öğrenememiştim, şimdi Guco'dan öğrenmeye çalışıyordum ama, o da benim kadar büüyordu.

- Slavço söyleyecek, eliyordu, ama sabredemiyordum ben, gitgide sıklaştırıyordum adımlarımı.

En sonunda vardık Momina Sılza dağ evine. Gece tavanda yattık. Yataklarımız, hoş kokulu kuru kır otlarından battaniye ile örtülü kalın döşekler döşemişlerdi bize.

Biz, Slavço'nun etrafına yığıldık. Slavço eylemcileri toplu olarak tebrik etti. Dünkü eyleme yukardan gayet iyi değer biçildiğini söyledi ve çalışmalarımızın kısaca tahlilini yaptı. Bundan sonra yorgun olduğunu söyleyerek, bize iyi geceler diledi ve yan tarafına yatıp uyudu. Biz, üç kadın bir kenara büzülüp bir battaniye ile başlarımızı örttük, kulak kesilerek, büyük bir ilgi ile Violeta'yı dinlemeye başladık.

Lukov'u temizleme eylemine Violeta ile İvan Buraciyeve ayrılmış. İkisi birkaç gün emekli generalin evi etrafında dolaşmışlar, sabahları evden ne zaman çıktığını, akşamları eve ne zaman döndüğünü izlemişler.

General Lukov sokakta hemen hiç yalnız kalmıyormuş. Muhafızı birkaç adım yakınında yürüyormuş. Öyle ki, her an yardımına koşabilecekmiş. Bundan başka Lukov'a hemen her zaman politikacı dostlarından eşlik edenler bulunuyormuş. Tabii bu, halk görsün de, general büyük adam, desinler diye propaganda amacıyla yapılmıyormuş.

13 Şubat günü akşamı Violeta ile Buraciyeve yeniden generalin peşine düşmüşler. General Rusev'le bir papaz, Lukov'la berabermişler. Üçü birlikte sinemaya gitmişler, sinemadan sonra biraz gezinmişler. Önce general Rusev, az sonra papaz da ayrılıp gitmiş. Lukov da sakın sakın yollanmış evine doğru. Muhafızı ardından yürüyormuş ve kapı önüne geldikleri zaman o da ayrılıp gitmiş.

- ...Biz bugün de sadece izleyeceğiz, sanıyordum. Fakat polisler, Lukov daha dış kapıyı açmadan dönüp gittiler. Biz İvan'la bakiştık ve hiç konuşmadan anlaştık: Harekete geçeceğiz.

- Muhafızsız nasıl olur? diye sordu Zdravka. Birkaç gün önce Slavço'nun yaptığı konuşmayı iyi hatırlıyordu.

- Basma kalıpcılık yok, dedi Violeta yavaşça ve gülümseyerek, Slavço da öyle demişti. Biz de o anda, belki de bundan daha iyi bir fırsat düşmez dedik. Acele edip, Lukov henüz merdivenleri çıkarken kapattık arkamızdan sokak kapısını.

- Sen geri kal, dedi yavaşça İvan ve başladı basamakları üçer dörder atlayarak merdivenden tırmanmaya.

Muhafız gibi hareket etmem gerektiğim biüyordum, çekilmek için yolu kollamam lazımdı, bu nedenle biraz geride kaldım ama bütün bütüne kulak kesilmiştim. İçeri girmezden önce yetişebilecek miydi acaba?

...İvan Buraciyeve generale ikinci kattaki kapıyı açmaya çabalarırken yetişmiş. İki adam bir an göz göze gelmişler. Saniyeden çok daha kısa olan bu süre içinde tabanca ateşiyle sonuçlanan sessiz bir söz düellosu olmuş. Generalin evinde bir şaşkınlık,

telaş başlamış. Holden bir göz atan generalin kızı, babasının bir adamla boğuştuğunu görünce korkunç bir çığlık kopararak hızla kapatmış arkasından kapıyı. Evlatlık duygulan, korkusundan çok daha zayıf görünmüş, kendi cam babasının canından daha tathymış... işte bu çiğide ve silah sesinden sonra Violeta bir panter hızıyla merdivenlerden yukarı koşmuş.

- Basamakları çıkarken sımsıkı tutuyordum elimde tabancamı.

Acaba ne oluyor yukarda? İvan neye dönmüyor hâlâ?

Niçin ateş etmiyor? Birbiri ardınca bu düşünceler beni durmadan

kamçılıyor, koşturuyordu... İkinci kata vardığım zaman yan

açık kapıdan gördüm ki, general, İvan'ı iyice duvara bastırmış.

İvan kurşunu isabet ettirememiş, omuzundan vurmuş generaü.

İkisi var güçleriyle boğaz boğaza gelmişlerdi.

- Zafere ulaştıktan sonra herhangi bir heykeltuaş buna benzer bir "Ölüm kalım" heykeli yapacaktır, dedi Zdravka yavaşça.

...Gözümüzün önüne gelen bu manzara karşısında biz üçümüz de sustuk Hitlerler yok artık yurdumuzda, faşistler yok Şehrin büyük, en büyük caddelerinde, geniş aydınlık salonlarıyla parti kulüpleri var, biz de artık çantalannuzda tabanca ve bomba taşımıyoruz, bakınmıyoruz sokaklarda yürürken ve her akşam evlerimize, kocalanmız ve henüz doğurmadığımız çocuklanmızın bizi beklediği eve dönüyoruz...

Gözümün önünden o manzarayı kovmak için elimle yüzümü süerek sordum:

-Soma?

Karanlıkta tavanda, battaniye altında Violeta'yı göremiyordum, ama gözlerinin bahar güneşini yansıtan birer çiğ damlası gibi parlattığını çok iyi biliyordum.

- Bu defa tabancam tutukluk yapmadı, nişan ahp iki kez ateş ettim. Kurşun generalin kalbine saplandı sanımm, çünkü bütün kollan sarkarak yere devrildi.

142

İvan'la birbirimize baktık ve hemen avluya çıktık. Bütün bunlar, bu anlattıklarımızda çok daha kısa bir süre içinde oldu.

Tabanca sesleri evin kaim duvarlarından dışarı pek yayümanuş ve anlaşılın henüz bir telaş, şaşkınlık yaratmamıştı.

Sokağa çıktık. Bu anda iki atü jandarmanın bize doğru yaklaşmakta olduğunu gördük. Ve hemen ilk apartmanın kapısından girdik ve başladık kapı aralığından bakmaya. Anlaşılın polisler hiçbir şey duymamışlardı, çünkü geçtiler Lukov'lann evini. Biz derhal çıktık ve bir dakika sonra artık hayü uzaklaşmıştık oradan...

Üçümüzün de elleri birleşmiş, mertçe el sıkışıyorduk Ve bu sessizlik içinde Violeta bü kez daha:

- Çektim kurşunu. Bu kez tabancam aldatmadı beni, dedi.

Lukov'un öldürölmesi bü soğuk duş gibi geldi birçok ateşli faşistlere. Doğu cephesinde de Sovyet ordusu ilerliyor, durmadan Uerliyordu...

Beşinci Bölüm

•

**Dikkat!**

**Dikkat!**

**Dikkat!**

Burası "Hristo Botev" halk radyosu. Vatan cephesinin sesine kulak verin, yurdun her tarafına üetin bu sesi! Radyonun çağnsal sözleri dikkati çekiyor. Ve hemen ardından şairin ölümsüz sözleri:  
Ölmez, düşen özgürlük savaşında.

O ölmez.. I

Vitoşa'da geçirdiğimiz günlerde Hristo Botev radyosunun tek bir yayınıni kaçılmıyorduk. O gün de radyonun etra&na toplanmıştık, fakat Guco anteni takıp yerleştirene dek yayın başlamıştı. Mü gazetesinin neler yazdığını söylüyordu artık Bıraktık ellerimizden kalemi. Neyimize lazım bizim Mir gazetesinin neler yazdığı. Savaş alanlanndan haberler olsa, hangi şehirlerin kurtarıldığım bildirse, yazalım...

143

Fakat bir an sonra yeniden kulak kabarttık. Neler konuşuyordu radyo? Ama bu bizde, Bulgar gazetesinde mi yayınlanmıştı?

Radyo devam ediyordu:

"Sovyet Rusya büyük bir devlet... Herşeyden önce sağlam, devlete bağlılığı olan bir toplum, insanı ve ailesini insanca yetiştirmek, orada işte bu var!..."

Bulgar gazetesinin böyle bir itirafta bulunması inanılacak şey değil!

"...Devrim öncesi döneme kıyasla sıçrayış gayet büyük.

Orada büyük çapta kuruculuk var... Köylüler, şehir halkı, aydınlar günden güne daha memnun, hayat gitgide iyileşiyor, asayiş, disiplin sağlamlaşıyor..."

Kim bu yazının sahibi?

"...Her sovyet vatandaşının yüreği insanca bir yurtseverlik aşkıyla çarpıyor, o vatanın evladı olmaktan kıvanç duyuyor..."

Bizde, Sovyetler Birliği hakkında bunları yazabilmek, büyük bir mertlik, büyük bir kahramanlık. Hükümet böyle şeylerden ötürü asıp kesiyor, kurşuna diziyor, evler yakıyor. Bu s?tırları kim yazdıysa onu tebrik etmeli cesaretinden dolayı...

Hayır, geri alın tebriği! Bütün bunları yazan başka biri değil, Sotir Yanev, bizde faşist düzenin en ateşli propagandacısı, bütün Avrupa pazarını elinde bulunduran Rcemstma'nın komisyoncusu, general Lukov'un Hitlerci grubunun en yakın dostu ve "teorisyei", Meclisle dışişleri komisyonu başkanı, eski sosyal-demokrat, cn azılı halk düşmanı, bukalemun, hain Sotir Yanev.

Onun her sözü kötülük, kin, garez, zehir doludur. Seni överken bile tehlikelidir o. Hristo Botev radyosunun aktardığı yazısı, bir grup Bulgar milletvekilinin Sovyetler Birliği'nc yaptıkları resmi bir ziyaretten sonra, 6 Ağuslos 1940'ta yayınlanmıştır.

O zamanlarda Sotir Yanev'in Berlin'deki efendileri, Sovyetler Birliği karşısında kendileri de eğilirlerdi. Onlara



uşaklık eden Sotir Yanev'den de aynı yoldan yürümesini istediler.

O da uslu uslu başladı sesini uydurmaya.

Bu yazısını unutan Sotir Yanev şimdi Sovyetler Birliği aleyhine, ülkede bütün namuslu ve ilericiilere, bütün gerçek yurtseverlere karşı atıp tutuyor, zehir ve çirkef saçıyordu. Kendini beğendirmek için vaktiyle sosyal-demokrat olduğunu da söylüyordu. "Ben sosyalisttim" diyor. Ve bu sözü öyle bir eda ile söylüyor ki, şimdi de hemen hemen sosyalist olduğu

144

anlaşıyor. Ancak baştaki "nasyonal" sözcüğünü unutuyor, unutmaya o zaman Bulgaristan'daki "nasyonal-sosyalist" ajam Sotir Yanev'in gerçek kimliği daha iyi anlaşılacak

Efendileri ona aralıksız toplantılar düzenliyorlardı ülkede.

O konuşur, insanlarla görüşür, iftiralarda bulunur ve aynı zamanda Bulgaristan'ın müstakbel führerlerinin etrafına toplamak için en alçak en azılı faşistleri bulup seçerdi. Gerçekten general Lukov artık gebertilmişti ama, az mı führer adayı vardı ülkede. Kanlı profesör Aleksandr Tsankov çoktan satılmamış mıydı Hitlercilere? Bulgaristan'da henüz onların bir numaralı ajam olamamıştı, çünkü Hitlerciler hâlâ sakınıyorlardı onun kanlı şöhretinden!

Sadece sınıfsal duygularımızla hareket eden bizler, baskın ekbinin tüm üyeleri, bu alçağı, bu haini çoktan yokederdik ama biz disiplinliyiz, tek başımıza ceza veremeyiz. Bu ancak partinin hakkıydı. Ve bir gün kararım verdi parti:

Sotir Yanev gebermeli!

Yazdıkanmı okuyunca korkum. Redaktör, karşı çıkacaktı.

Namussuz, alçak hain vb. sıraladığım sayısız mtelikeri atmamı isteyeceki redaktör.

Ama başka türlü hareket edemem. Yurdumuzu bu kokmuş canlı leşten kurtarmak gibi şerefli bir işin bize düştüğünü öğrenince duyduğumuz o büyük sevincin, o muazzam manevi hoşnutluğun anlaşılabilmesi için, insanın 1943 yılı başlangıcını hatırlaması, bu Alman ajanının yaydığı o zararlı pis kokuyu duymuş olması gerekir.

Sotir Yanev'i yoketme işi Nikola Draganov-Guco aldı üzerine.

Ve bu görevi kendine özgü bir şekilde, tek basma, yardımcısız, muhazırsız başardı.

Guco çok sade ve coşkulu bir kişiydi. Partinin çelik disiplini olmasaydı, onun ne yapabileceğini kimse kestiremezdi önceden. Onunla akran gibiydik bu yüzden de çok iyi anlaşıyorduk Sularım benden pek gidemezdi, bazen ona danıldığını olurdu, ama o hiç gücenmezdi bana.

Guco 7 Şubat 1915'te Sevlievo ilçesi Berlevo köyünde doğmuştur. Öğrenciliği yıllarında RMS'e üye olmuş ve bu da onu coşkunluğu yüzünden anarşik eğilimlere sapmaktan korumuştur. İşte bu yüzden de onun o bilinçli disiplinim daima takdir etmişimdir. Çünkü onun o coşkunluğuyla disiplinli olabilmesi için hepimizden daha fazla çaba harcaması gerekiyordu.

Yüksek öğrenimini ve yedek subay okulunu bitirdikten sonra Sofya'da dördüncü postahane şubesinde kasadar olarak çalışmaya başlamıştı. 1942 yılında parti ondan kasaya elkoymasını istiyor, illegallere süah satın almak için bu paralar gerekliymiş, o da postahane kasasından 81.809 leva, yani bütün paralan almayı başanyor.

"Suç" her ne kadar cezai mahiyette de olsa, Nikola Draganov^ u iyi tanıyan polis ısrar ediyor, mahkeme de ölüm cezası veriyor ona.

Gizliliğe geçmesinden sonra Guco ayn bir özeUiği olan baskın ekibine verilmiş ve düşmanla ölüm kalım savaşında son nefesine kadar o ekipte kalmışür.

Karakterine uygun olarak Guco, Sotir Yanev'i, neden kurşunu yediğini herkesin anlaması için, en büyük iftöalarını yağırdığı bü sırada yoketmeyi düşünmüştü.

14 Nisanda Sotir Yanev, Podem sinemasmda büyük bir nutuk verecekti. Guco, bu Hitlerci tellahn o gün son günü olsun demişti. Şöyle bir plam vardı bizim arkadasın: Ön sıralardan birine, kenara oturacak ve Sotir'in fazla coştugu bir sırada "Halk adına ölüme mahkumsun," diye bizim ceza formölünü söyleyerek atacaktı üzerine bombayı. Herhangi bir eksiklik olmasın diye her türlü olasılığa karşı, bombadan sonra tabancalannın ikisini de boşaltmayı kararlaştırmıştı.

- Bütün bunlardan soma bu dalkavuğun iki hafta sonra Sofya sokaklannda bir fedai, bir kahraman gibi dolaşabileceğini tasavvur edemezdım kardeş, diyordu sonralan bana. Baştan ayağa kendimi bomba üe süsleyeyim, kucaklayıp onu, ateşleyeyim bombalan...

Toplantı günü gelip çatmış. Guco, şık bir kostüm ve güzel bir trençkot giymiş olarak salonda oturuyor. Sotir Yanev konuşurken, "doğru", "çok doğru," "bravo" diye haykınıyormuş ara sıra. Bir ara hararetili hararetii alkışlamaya başlamış, konuşmacının "kuvvetli" sözlerinden "çoşarak" salonun kenanna gitmiş. Trençkotunun düğmelerini çözmüş, bombayı meydana çıkarmadan açmış burmasını. Sadece fitili çekip "yirmibir, yirmiki, yirmiüç" diye sayıp atmak kalıyormuş. Ve tam bu sırada ardmda bir gürültü duyuluyor. Guco ihtiyatlı olarak dönüp bakıyor. Birkaç polis kapıda durmuş.

İş bozuluyor.

Konuşmacı konuşmasını bitirdikten sonra Guco sokağa çıkmış. "Tebrik" etmek için ona yaklaşmaya çalışmış. Fakat

146 bırakmamış polisler, itmişler bir yana. Bu "büyük konuşmacıyı" eve götürmek için içişleri bakanı kendi makam arabasını yollamış. Guco dudak bükmüş ve birşeyler mırıldanıp gitmiş. Sotir Yanev milletvekiliydi, dışişleri komisyonu başkanıydı, Reemstma'nın komisyoncusuydu, hükümetin kadrolu ajitatörüydü, aynı /amanda da avukattı ve güzel bir yazıhanesi vardı. Müşterileri, fazla tanıdıkları olmasına güvenirler, bol bol para

öderlerdi ona.

Podem sinemasındaki toplantıdan sonra aynı gece Guco, artık Sotir'le işi bitirmeyi kararlaştırmış. Çünkü çok bıkmış ondan. Eh, tantanası/., gürültüsüz geçecekmiş ama, parti görevi yerine getirilmiş olacakmış.

Ertesi sabah Guco, Sotir Yanev'i yazıhanesinin önünde beklemiş, yaklaşıp iyice sokulmuş ona. Dayamış göğsüne tabancayı ve sadece bir kurşunla yere sermiş.

Gelip geçenler korkup kaçmışlar. Guco da adeti üzere sakın bir yürüyüşle uzaklaşmış oradan.

Guco edebiyattan örnekler vererek konuşmayı severdi. Bu olayı anlatırken Viktor Hügo'nun Sefillerinden bir alıntı ile başlardı:

- Hugo, tarihçilerin gerçekleri süslemeyi pek sevdiklerini yazıyor. Ve Vatterloo'da Napolyon'un özel muhafız kıtası komutanının sözlerini örnek olarak veriyor. Tarihten de biliyorsunuz, teslim olmasını teklif ettikleri zaman, albay:

"Özel muhafız kıtası ölür, ama teslim olmaz" demiş.

Yalan, kardeşler. Bu tamamıyla yalan. Hugo bunu ispat ediyor. İngilizlerin teklifine bu albay sadece tek bir sözle cevap veriyor:

"Bok!" demiş.

Yerinde bir söz.

- Sinemada bombayı üzerine atabilirdim, mutlaka idam kararını da okuyacaktım. Fakat yazıhanesi önündeyken, baktım etrafa, kimseler yok. Ne desem, duyan olmayacak, tarihçiler de yazmayacak. Ve o zaman yüreğimdeki olanı söyledim:

- Pis herif, dedim, senin şimdi canını... ve çektim kurşunu.

Salhanede bir buzağı gibi bana baktı, devrildi, öldü.

Olup olacağı işle bu!

147

## Altına Bölüm

Gençlerin önünde kaç defa andanımı anlattıysam, her defasında erkek çocuklar baskınları nasıl yürüttüğümüzü, kızlar da geri kalan zamanlarda neler yaptığımızı sorarlardı. Violeta'ya kimse aşık olmuş mu, biz kadınlar kendi kendimize kalınca neler konuşurmuşuz? Soma da sanki sorularının yersiz olmadığı anlatmak için baskın ekibindeki onbeş kişiden ancak üçü evü, beşi partüi, ama geri kalanları gençmişler, derlerdi. Remsistmişler, bahar varmış, mehtaplı geceler varmış. Leylaklar o zaman da açarmış, genci genç yapan şiddetli arzular varmış... Bu sorulara cevap vermek daima güç gelmiştir bana. Gerçekten, ne yapıyorduk üri baskın arasında? Düşünüyorum da, günlük hayatımızı dolduran ufak tefek olaylardan başka büşey gelmiyor aklıma. Bunlardan söz etmenin anlamı var mı bilmem? Ama ne de olsa, anlatayım bazı şeyler...

Çoğumuz ülegaldüç, çoğumuzun resimleri aranmakta olan tehlikeli suçluları gösteren bültenlerde basdırdı, polis daüelerinde hemen hepimizin dosyalan vardı ve hafiyeler bizi çok defa araştırmalarda rasgele buldukları fotoğraflardan, yada ikisi

profil, biri de portre çek  en polis fotoğraflarından tanırlandı. İşimizse, Sofya'nın en işlek sokaklarında dolaşmamızı, "kodamanlardan"   nendi kişilerin evlerini, kendilerini g  zlememizi gerektiriyordu.   oğ  nlukla, bunların özel muhafızları vardı, polisler tarafından da korunurlardı, onun için çok dikkatli olmamız lazımdı. Bu da kılık kıyafetimizi, yularca alıştığımız y  r  y  ş  m  z  , davranışımızı büsbütün değiştirmemizi gerekli kılıyordu.

Ben önce elbiselerimden başladım.

Gizli  ge geçtiğim zaman, sütunda olandan başka elbisem yoktu. Eskic  er b   avuç merdmek b  e vermezlerdi bunlara. Çok geçmedi, arkadaşlarım bana güzel, hatta şık b   kat turist elbisesi temin ettiler. Artık dağda b   turist kıyafetiyle benim dünkü b   tekstil işçisi olduğumu kimse aklından b  e ge  iremezdi. Dora Boyaciewa'mn bana ördüğü iri damah, dik yakalı mavi kazak b   "yabana kıyafeti" veriyordu bana.   oğ   kez kimi kayakçıların gözü kalıyordu bunda. Ama şehir içi elbiselerim berbattı. Para sorun değildi artık Param vardı ama elbise ve ayakkabı vesikalarının yeteri kadar karşdığı yoktu, mağazalarda iaşe komiseriğinden de ayrıca bir vesika isteniyordu. Bu işi de

148

Violeta   zerine alıp başarmasaydı, daha kimbilir ne zamana kadar işe yarar hale gelemeyecektim. Violeta'nın zengin Yahudilerden tanıdıkları vardı. Faşist barbarlığı altında ezilen bu Yahudiler, tek kurtuluş şanslarının Vatan Cephesinin zaferinde olduğunu anlamaya başlamışlardı.

Bir gün Violeta kağıda sanlı,     renkli bir iple güzelce bağlı kocaman bir paket tutuşturdu elime. Sonra beni baştan ayağa süzerek bir hayranlık duygusuyla:

- Ne güzel bir madam olur senden! dedi.

Onun bu sözlerine kızmaya hemen hazırdım, fakat Violeta elini çabuk tutarak komutanın emri üzerine bir "madam" kılığına girmem gerektiğini bildirdi.

- Ne var bu pakette?

- Türlü eskiler, dedi Violeta kayıtsızca omuz silkerek, ama işe yarar bir hale getirilebilirler...

Bu "eskiler" koyu mavi renkte yeni bir ilkbahar mantosu, iki fistan,     bluz, eteklik, çorap, çamaşır ve iki takım elbiseydi. Tam boyuma göre değildiler. Nada ile birlikte birkaç gün uğraşıp s  kt  k, daralttık, yeniden diktik onları. Nihayet hepsi hazır olup son bir prova için giydiğim zaman Nada el çırparak, hayranlıkla:

- Amaan, Ogniana, bilsen ne güzel bir madam oldun!... dedi.

Önceden konuşmadıktan halde Violeta'nın dediğini tekrarlıyordu Nada.

Bu akşam bana daima yataklık eden Dr. İvan Vasilev'lerde kalacaktım. Odasına, bir dişçi ile ortak tuttukları bekleme odasından girilirdi ve her gidişimde beni bekletmez, görünce içeri ahrdı.

Dişçiye civardan da gelenler olurdu. Dr. İvan VasikVi etraftan arayanlar olmazdı.

Bekleme odasına girip oturdum ve öyle bir yer seçtim ki, doktor kapıyı açınca beni hemen görebilecekti. Odasındaki hasta çıkınca, doktor kapının eşiğinde durdu, şapkamdan sarkan tüle kaydı gözleri ilgisizce ve mesleğinin gerektirdiği bir nezaketle:

- Sıra kiminse, lütfen! diyerek sırası geleni odasına davet etti.

Hafifçe kalkar gibi olmuştum, çünkü doktor, beni görünce hemen içeri alacak sanıyordum, fakat o anda yanımdan bir

149  
vatman geçti. Yeniden oturdum örme sandalyeye. İkincide, üçüncüde ve dördüncüde de aynı hal tekrarlandı. Kendi kendime, herhalde bir sebep var ki, sıram gelmeyince almıyor, dedim ve sakın sakın devam ettim oradaki bir dergiye bakmaya. Telaş etmiyordum, çünkü bir tehlike sezdirmiş değildi bana.

Son hastasını da muayene ettikten soma Dr. Vasüev bana baktı. Sandalyede oturuyordum. Kayıtsızca sordu:

- Siz herhalde dişçiye bekliyorsunuz değil mi? Büazdan geher.

- Hayır, doktor, sizi bekliyorum, dedim, şapkamdan sarkan türlü kaldırarak.

İvan çöktü küçük masanın üzerine, şaştı kaldı. Sonra kalkıp eüni verdi bana, bir iki döndürttü karşısında.

- Hiç ummadığım büşey!.. diyordu, gözlerini iyice açmış olarak. Kadife eldivenler, çanta... Hayır, madem ki ben tanıyamadım, emin ol, kimse tanıyamaz. Bakıyorum, bir burjuva hanımı oturuyor, bunun bizim hizmetçi kız olabileceği hiç aklımdan büe geçmiyordu.

Doktor Vasilev'in evinde, bir defasında birkaç gün kalmıştım. Sadece akşamları çıkıyordum evden. Karısı Lila, komşularda bir kuşku uyandırmamak için, hizmetçi tuttuğunu söylemişti.

İvanov'lann tavanında kimbihr ne zamandan kalma bir Botevgrat örekesi vardı, alaca renkli bir öreke. Köyden anası birkaç kilo yapağı yoüamıştı, ben başladım bunları eğirmeye. Nihayet "hizmetçinin" bir iş yapması lazımdı. Kimi öğleden somalan yan açık pencerenin yanına oturur, sümek eğilirdim. Cucır böceği gibi zır zır öterdi iç... Ama bir komşu kadın avludan geçerken, hemen çeküüdüm pencereden. Mümkün olduğu kadar göze görünmemek gerekiyordu.

Bir gün odada otururken Lila'mn bir komşu kadınla şöyle konuştuklarını duydum:

- Hizmetçi kızın nasıl, iyi çalışıyor mu?

- Çok iyi, çok, dedi Lila ve hayretle baktı komşusuna.

- Peki ama, bakıyorum da pazarda, kuyruklarda hep sen.

Ekmek almaya, süt almaya, herşeye hep sen koşuyorsun. Bu nasd hizmetçi kız böyle, her işe hanımını yolluyor. Ona söyleyecek oldum bunu, ama beni görünce ova sıçanı gibi saklandı...

Lüa taktik olarak sözünü kesmeseydi, daha kimbiür ne

zamana kadar konuşacaktı bu lafçı kadın.

- Sana söyleyeceğim, ama aramızda kalsın, dedikodu olmasın mahallede. Bizimki kız değil, gelin. Kocasıyla çekişmiş, 150

kaçmış, evden. Onun için de bir yere çıkmıyor. Ama, öyle sanıyorum ki, dönecek evine. Sessiz, kendi hafinde bir kadıncağz. Öteki sadece, hadi gel, desin...

Neyse, o gece IvanoVlarda kalmadım ben. İvan Vasilev'-lerin evinde "hizmetçiliğim" bitmişti. Bundan soma onlara her gidişimde, acaba o komşu kadın gene bakıyor mu diye komşu avluya bir göz atardım...

"İki kişi birlikte bir torba tuz yemeyince, dostluk kurulmaz aralarında," diye bir atasözü vardır. Bu sözün Violeta ile bana geçerliği yoktu. Nedeni de, belki bu sözün gayet gergin, hesapsız olaylarla, tehlikeli günlerle dolu zamanlar için değil de, normal zamanlar için söylenmiş olmasıdır.

Violeta'yı ilk ve son görüşüm arasmda olup olacağı beş aylık bir zaman vardı, ama ne bundan önce, ne de bundan sonra hiçbir zaman benim bu kadar yakın, bu kadar samimi, bu kadar sevgili bir arkadaşım olmamıştı. Aramızda tek bir anlaşmazlık çıkmıştı, o da şu kaş sorunundan ötürü. Kaşlarımı inceltmek istiyordu Violeta.

Slavço'nun talimatı üzerine Violeta, beni, eşraftan bir madam yada hiç olmazsa, güzel bir burjuva kadım kılığına sokmak zorundaydı. O zamana dek dudaklarımı boyamış değildim, yüzüme pudra da sürmemiştim. Her türlü kozmetik işlere büsbütün yabancıydım, hatta saçlarımı kıvrırmak için maşa bile kullanmazdım, çünkü kendiliğinden de biraz kıvrıcaktı saçlarım. Kılık kıyafete, süslenmeye önem verenlerden değildim, köyden öyle gelmiştim. Sonra partinin de etkisi altmda kalınca bu tutumum daha da güçlenmişti. Geçirdiğim güç hayatın, fırttnalı, boralı hayatın dış görünüşüme de, yürüyüşüme de etkisi oldu. Adımlarım, kadına yakışır adım değildi, daha sert, daha erkekçeydi, kendisine yönelen bir darbeyi karşılamaya daima hazır, ayaklan üstüne sağlam basan bir adam yürüyüşü gibiydi yürüyüşüm. Violeta'nın beni "kibarlaştırma" dersleri, yürüyüşümden başlamıştı.

- Daha zarif, daha nazik, hatta biraz nazlı yürümen lazım. Sen ise sokakta dolaşırken, sanki talim yapıyorsun... diyordu Violeta yürümei öğretirken.

Dediklerini yapmaya, hafif, yumuşak basmaya çalışıyordum, ama nasıl yüründüğünü gösterdikçe çathyordum gülmekten. Geniş bir beyaz şapkası vardı Violeta'nın, birkaç da krrnuzı porselen kiraz takılıydı şapkasında. Tarif ettiği biçimde yürür151 ken hafifçe sallanıyordu kirazlar. Fakat rolünü unuttuğu zaman kirazlar, HıdreUez günleri bindiğimiz panayıra kayıkları gibi başlardı sallanmaya.

Dudak boyası ve pudraya alıştım. Yüreğe benzeterek dudak boyamayı gösterdi bana Violeta bükaç kere ve hiç de güç olmayan bu sanatı iyice kavradım. Ama kaşlarımı yolup inceltmemi

isteyince, kesinlikle reddettim.

- Sen parti emri nedir, büiyor musun? dedi, Violeta hüal kaşlarını çatarak

- Büiyorum, çok iyi büiyorum, ama benim kaşlarım devrimi suya düşülmez, diye inat ediyor ve hiç yaklaştırmıyordum pensini kaşlarıma.

Violeta beni iyilikle "kandırmaya" çalıştı, sonra biraz sertçe davrandı, fakat baktı ki, ben hiç lafım bile ettirmiyorum, kolunu savurarak:

- Doğrusunu istersen, kaim kaş daha iyi yakışıyor sana, dedi ve bununla da aramızdaki anlaşmazlık sona erdi. Barış yüanında da, savaşta da, gençlikte de, ihtiyarlıkta da bahar daima yeni olarak gelir ve güçlü olarak hakkını ister insanlardan. 1943 baharı da böyle gelmişti. Ve sözde görevlerimiz de artmış, daha sorumlu olmuştuk ama, bakıyorsun, arkadaşlardan biri gözlerim görünmez bu noktaya dikmiş, sevda üstüne, mutluluk üstüne, insanların ufak tefek ve büyük sevinçleri üstüne baharla konuşuyor sanki...

Her savaşçının az veya çok kişisel sevince, kedere hakkı vardn. Ancak komutan yoksundur bu imtiyazdan, çünkü komutandn. Bizim Slavço neşesizlik, melankoü, yorgunluk., nedir bümezdi. Bütün gün yürüdüğümüz olurdu, sabahtan, akşamın ta geç vakitlerine kadar, ağzımıza kınntı atmadığımız günler olurdu. Soğuk üğünize kemiğünize işler, başımızı sokacak bu kuytu yer arardık, işte böyle zamanlarda Slavço, insan dayanıklılığının bütün rekorlarını tarardı. Bizi etrafına toplar ve sihirli sesiyle sanki gayet önendi, üğüç birşeyler anlatacaktı gibi, boğa ve koç masalları anlatn, yorgun, bitkin görünenlerin kafalarını birbirine çarptırarak, koçların nası dövüştüklerini gösterir, başlardı gülmeye. Ancak başka hiçbir şeye benzemiyordu onun gülüşü. Hem bu dağ çağlayanı gibi gür ve güçlü, hem de kuzeylülerin hora oyunu gibi tavraktı.

"Ha-ha-ha... bacanak, ha-ha-ha..." diye gülüyordu Slavço ve insan bu gülmeye katılmasın, eski zamanlarda ünlü kahramanların bir solukta bakraç dolusu şarap içip böyle güldüklerini düşünmesin, olamazdı.

Komutanın dinlenme sırasında anlattığı neşeli, dokunaklı olaylar bazen ekmeğin de, sıcaklığın da, uykunun da yerini tutardı... Ve ancak bir defa bizim komutanın da herkes gibi bir insan olduğunu, onun da üzülebileceğini, onun da gözünde yaş olabileceğini anladım...

Slavço'nun tekstil işçisi genç bir karısı vardı. Nevyana idi adı ve Sonya adında da bir yaşlarında kızı vardı.

Ne kadındı Nevyana, tam anlamıyla bir devrimci eşi. Sadık, eşini düşünen, çalışkan, yılmaz, yorulmaz bir kadın. Zaten bu azimliliği sayesinde de zaferden sonra hem liseyi bitirmiş, hem de tekstil mühendisi olabilmişti... O zor yıllarda hiçbirimiz uzakları hayal bile edemezdik. Nevyana'nın da önünde tek bir görevi vardı, savaşta kocasına elinden geldiği kadar yardım etmek ve küçük kızları Sonya'yı büyütüp yetiştirmek...

İşte, bir gün Slavço, Stanü ve ben üçümüz Kmyajevo'ya doğru gidiyorduk ve Ruski Pametnik'in yanındaki bahçeden geçmemiz gerekiyordu. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, herhangi bir ajanla karşılaşmamak için üçümüz de sağa sola bakmıyorduk. Slavço'nun kolumdaki kolu birden titredi. Baktım, yüzü de balmumu gibi sapsarı olmuştu. Elimi cebimdeki tabancanın tetiğine götürdüm. Bizim cesur komutanımızı korkutan neydi acaba? Bir kez daha baktım ona, Stanü'ye de baktım, Slavço soluğu kesilmiş bir halde:

- Karşıya geçelim, dedi.

Bu hem bir rica, hem de aynı zamanda bir emirdi.

Biz, görünen tramvaydan önce geçebilmek için acele saptık ve karşılıklı kaldırımda yürümeye başladıktan sonra Slavço bitkin bir halde:

- Nevyana, Soniçka ile birlikte... dedi.

Nevyana, Soniçka... Ne kadar gizli bir sevgi vardı bu iki isimde. Ve bir koluna kızını alamamaktan, diğer kolunu da karısının yorgun omuzlarına atamamaktan duyulan üzüntü. Ağaçlı yola doğru baktım. Nevyana, çocuk arabasıyla Sonya'yı gezdiriyordu ve adımlarımı daha da sıklaştırdım. Slavço'yu ağır düşüncelerden ayırmak için de sordum:

- Büyüdükten sonra ne olmasını istiyorsun?

- Anası gibi elmasını, iyi yürekli, sadık, dedi hemen Slavço.

Ve elbette mühendis olmasını, diye ekledi sonra.

153

Bilmem neden, o yıllarda hepimiz, kendimiz okuyamasak da, çocuklarımız bari okuyup mühendis olsunlar diye arzularдық.

Ve bir gün gelip de kızının tiyatro akademisinde okuyacağı nereden aklına gelebilirdi bu terzi işçisi olan Slavço BoçeVin...

Aynı akşam bütün savaş ekibi Vitoşa'ya çıktı. Abluka bekleniyordu ve tehlike geçene dek birkaç gün dağda kalmamız gerekiyordu.

Vitoşa'ya gitmemiz acele olduğu için arkadaşlardan çoğu yeteri kadar yiyecek alma olanağı bulamadılar ve daha ikinci günü azıklarımız tükenir gibi oldu. Hepimiz açlığa alışmıştık, ama ne de olsa, aç kalmak kötü bir şeydi. Hele Guco zor dayanıyordu açlığa. Koca, iri bir adamdı, bütün bir kuzuyu yiyebilirdi bir oturuşta, yeter ki bu veren olsun.

Üçüncü gün açlık Gucoyu öyle bir zorlamaya başlamıştı ki, dayanamadı, dokunulmaz yedek azıktan yemeyi teklif etti Slavço'ya.

- Olur, dedi Slavço. Topla bütün arkadaşları.

Guco hayretle baktı ona. Böyle kolayca razı olacağını beklemiyordu ve bir kuşku doğdu içinde, fakat Slavço tekrarladı:

- Koş, topla arkadaşları.

Bir dakika soma hepimiz komutanın etrafına oturduk

Komutan geniş, beyaz bir taşın üstüne yerleşti, dişleri arama bir çöp aldı ve böylece yüksekten, bir kral tahtında oturur gibi sordu:

- Aç mısınız?

- Evet, diye hep bir ağızdan cevap verdik.



- Ne yemek istiyorsunuz?
- Ne olursa, diye cevap verdi bütün ekip adma Guco ve büaz daha öne geçti.
- Peki öyleyse, haydut usulü kuzu yiyeceğiz akşama. Gözleri faltaşı gibi açıldı ve parladı Guco'nun.
- Şimdi nasü pişirileceğini tarif edeceğim size.
- Tarifini bilmeden de yerim ben onu ama, hadi, tarif et bakalım, dedi Guco.
- Peki. Derisi yüzülmüş ve temizlenmiş kuzu tekrar deriye sarılır. Sonra bir çukur kazılıp ateş yakılır, ateş iyice yanınca, korlar eşelenir, kuzu yerleştirilir sıcak ocağa, düz bü taş konur üstüne, taşın üstüne biraz toprak çekilir ve üzerine yeniden büyük bir ateş yakılır, odunlar yanıp geçtikten sonra taş kaldırılarak kuzu çıkarılır. Kuzu beyin gibi olmuştur...

154

- Oh, diyerek yutkundu ağanın sularını Guco. Hani, kuzu nerede?
- Sözümlü kesme, diyerek çıkıştı ona Slavço ve devam etti: Kuzu yukarı kaldırılır ve önce kuru ceviz yapraklarıyla döşenmiş yere bnakılır. Soma oturulur, çatalsız, parmakla yenü. Şarap da kırmızı olmaü.
- Slavço! Ver kuzuyu, diye bağırdı.
- Ne kuzusu? diye sordu Slavço hiç orah olmayarak.
- Ne demek ne kuzusu, şu pişüceğünüz kuzuyu...
- A-a-a... diye güldü Slavço ve bize göz kırparak: Ben size ancak zaferden soma haydut işi nasü kuzu pişüceğimi anlattım, dedi.

Biz, artık sonunda ne olacağını çoktan sezmiştik ama şimdi, Guco'nun kederii yüzüne bakarken, gülmekten katılıyor, tekerlenip yuvarlanıyorduk Guco öfkeü öfkeü birşeyler mınıldanarak, otlarui arasmda kuzukulağı araştırmaya başladı.

Ve tam bu anda Violeta haykudı:

- Slavço, diye zü gibi öttü sesi ve hepimiz ona doğru döndük. Slavço üe birimlerine bakışarak anlaştüar. En soma komutan başını saüayarak: "Peki," dedi.

Violeta hemen dereye doğru koştu ve az sonra elinde, yirmi kadar yumurtanın büden pişirileceği kadar koca bü tava ile döndü. Şüphesiz, yumurta yoktu, ama bilmem nereden üç dört baş soğan, bir parça domuz yağı, bükaç da peksimet bulunmuştu. Bütün bunlar pişirüip kızartılınca gayet lezzetli olmuştu. Yemek hazn olurken Stanü daha genç arkadaşları etrafına toplayıp onlara söğüt ve fındık ağacından nasü çatal ve kaşık yapıabüceğini gösterdi.

Açlığımızı büaz aldatıp, körelttikten soma komutan bize bü saat izm verdi. Ben, ufak tefek bazı şeyleri yıkamak için dereye gittim. Guco'ya rastladım orada. Bü taşın üstünde durmuş, derenin berrak sularına dikmişti gözlerim.

- Ne dersin Ognyna, balık var mıdır burada acaba?
- Bümem, belki de vardır.
- Çok severim balık çorbasını... acı biberle, sodaü ekmekle...

Ah şu Guco! Aç ve işsizken duracak yer bulamazdı. Ama komutan "alarm" işareti verdi mi, çelik bir yay gibi olurdu hemen. Arkadaşlarımız arasında Draganov en tedbirli, en açıkgozdü. Cesur, hatta çocukça bir davranışı vardı ve düşmanını şaşırtıp yanıltan da işte asıl bu idi, onun hiç beklenmedik davranışları. Bir gün savaş göreviyle ilgili olarak Çar Osvoboditel (halen Ruski) bulvarından geçmesi gerekiyormuş. Hava soğukmuş ve , gelip geçenler, buz tutmuş kaldırımında düşmemek için önlerine bakarak yürüyorlarmış.

Birden, öğrencilik yıllarından bir tanıdığı, sivil bir polis çıkmış Draganov'un karşısına. Göz göze gelmişler.

Polis, Guco'nun illegal olduğunu iyi biliyormuş ve başlamış gözleri iştahh iştahlı panldamaya. O zamanlarda her birinin kellesine 300.000 leva veriyordu hükümet, aşağı yukarı on yıllık bir maaştı bu...

Guco etrafa bir bakmış. Arkasında, yirmi adım kadar uzakta, birkaç Alman subayı durmuşlar, konuşuyorlarmış. Önünde de, Millet Meclisi yanında, polis karakolu varmış. Görünüşe göre bu kapandan diri kurtulmak yok, hiç olmazsa, daha pahalıya gitmek gerek

- İyi ama, henüz görevi yerine getirmemiştin onun için sağ kalmahydım, diyordu Guco gülerek

Sorun daha o anda çözümlenmiş. Polisin cam tathdn, kıyamaz, ölmekten korkar, demiş ve kurmuş planını Guco. Uzun paltosunun düğmelerini çözüp, açmış biraz önünü. İç cebine asılı ik elbombasının sarkığı görünüyormuş.

Guco, gözlerim polise dikerek yürümüş ona doğru. Eli cebinde, tabancanın tetiğinde, ateşlemeye hazır durumda. Aralanndaki yirmi adımlık uzaklık başlamış azalmaya: Yirmi, onbeş, on, dokuz, sekiz... Her adım, polisi ölüme, kaçınılmaz bir ölüme doğru yakaştınyormuş... Ve dayanamamış polis. Faşist düzenin koruyucusu yan tarafa bir adım atmış, soma bir adım daha, sonunda ters yöne dönüp hızlı hızlı adımlarla kaçıp gitmiş. Guco yürümüş ardından biraz, ama bu okul arkadaşının dönüp arkasına bakmaya bile cesaret edemediğini görünce, buyan sokağa sapıp kaybolmuş.

Bu sivil polis daha ertesi gün, herhalde Guco ile görüşüyorlar, diyerek bir okul arkadaşlarını aramış.

- Bana bak, azizim, demiş, adeta yalvarır gibi, Nikola Draganov'u görürsen, söyle ona ki, karşıaşmamız rasgele oldu.

Onu izlemek aklımdan bile geçmiş değü, sonra kimse de bana böyle bir görev vermedi. Onu görür görmez, görmemezlikten gelmeye çalıştım. Hatta geri döndüm. Anüyorsun değil mi? Eğer yine karşışırsak, bilsin ki, yine bü raslantı olacak, salon danlmasm bana...

Eski okul arkadaşları çok iyi anlıyormuş durumu. O da, polis de bizim Gucoyu iyi tanıyorlarmış. Peşine düşüldüğünü anladı mı, hiç bakmaz çeker kurşunu sokak ortasında...

Bu olaydan, ne zaman söz açılrsa, Guco nefretle yere tükürür ve şöyle derdi:

- Korktu itoğlu it. Öğrenciyken daha mert, daha cesurdu, koç gibi atırdı üstümüze bizimle dövüşmek için. Şimdi korktu, pek kıymetli olmuş cam. Ama şunu bilsin ki, yaptıkları yamna kalmayacak...

Bundan kısa bir süre sonra, Vitoşa'ya giderken yolda, çamüğün üst tarafında bir yerde buluşulacaktı.

Buluşmalara kesinlikle gecikmemek bizde yasaydı. Filan saatte, filan yerde dendi mi, dakikasında damlardık o yere. Polis takiplerinden başka hiçbir şey engel olamazdı bize. Bu kurala kesinlikle uyardık.

Artık bütün ekip toplanmıştı. Sadece Guco yoktu henüz.

Komutan bukaç kere saatine baktı. Biz de telaşla bakiştık birbirimize. Acaba ne var, ne oldu? Tam bu şuada Kinyajevo'dan süah sesleri geldi ve bir hayli devam etti bu silah sesleri.

- Gu-co-oo, diye haykırdık Violeta ile bü ağızdan.

Slavço ters ters bize baktı ve susun, dedi kolunu savurarak.

Stanü yaklaştı Slavço'ya.

- O değil, dedi. Tanıyorum tabancasının sesini, o değil.

- Olabilü, dedi Slavço pek inanmayarak. Geri çekilin...

Stanü üe ikisi geri kaldılar, gerekirse gizleme ateşi açacaklardı.

Fakat Guco gelmedi. Ne yolda yetiştı, ne de bizim gideceğimizi tahmin edebileceği yere geldi. Esasen biz başka yöne yöneldik, ama Slavço her türlü olasılığa karşı, gelirse diye Gucoyu beklemek için bir adam bırakmıştı.

Ertesi gün kontrol karşılaşmasına bütün ekip birkaç dakika erken gelmişti. Saat tam altıyı gösteriyordu, fakat Guco yine yoktu. Yüreğlerimiz sızlamış, acaba ne var, ne oldu diye telaşlanmıştık ki, bir de baktık, Guco geliyor. Acele etmeyerek bize yaklaştı ve Slavço'ya iki adım kalarak esas vaziyetini aldı.

- Komutanım, izninizle rapor vereyim. Dün az kala itler tepeleyecekti beni...

...Guco, içi öte beriyle atış talimi için mermi dolu bir çanta ve elinde de ince bir iple güzelce bağı bir mukavva kutu içinde Philips marka bir radyo ile buluşma yerine geliyormuş.

Kinyajevo postahanesine yakın bir yerde iki sivil polis durdurmuş onu. Onlarla birlikte polis karakoluna gelmesini söylemişler. Bu yoklamaya neden gerek duyduklarını açıklayamıyordu Guco. Herhalde aranan kişilerin bültenlerde çıkan resimlerinden birine benzetmiş olacaklardı yada sırtındaki çanta ve elindeki kutudan kuşkulananarak karaborsacılık yaptığını sanmışlardı.

Guco bir elinde radyoyu taşıyor, diğer eli de her zaman olduğu gibi tabancada. Polisler, "yürü bizimle," deyince, Guco hiç ikirciklenmeden emre uymuş. Etrafta o kadar çok insan varmış ki, kaçmak olanaksızmış. Sonra polis karakolu da yalanmış, yüz adım kadamış. Oradan her an polis sürüleri çıkabilir, kaçmasını önleyebilirlermiş.

Guco, yürümüş ileri doğru, göz ucuyla da, polisleri kolluyormuş.

Polisler kula saçlı bir Jana'dan söz ediyorlarmış.  
Karakola kadar bir dakikalık yol varmış. İşte bu bir dakika içinde Guco planını yapmış. Kaçacak Kinyajevo polis karakolu tramvayın son durağındaydı. Ormanın içinden Byala Voda'ya giden kestirme patika oradan başlıyordu. Karakol binasının yapımı henüz tamamlanmış değildi, helaları bayırın altına kazılmıştı. Karakola yetiştikleri zaman Guco elindeki radyo kutusunu ve sırtından çantayı yere indirerek, gayet masum, kendinden emin bir kmse gibi sakın bir sesle:

- Bekeyin bir dakika, helaya uğrayayım, demiş.  
Polisler, pek, demişler başlarını sallayarak sessizce. Jana'yla ilgili konuşmaları da devam ediyormuş, soma önlerindeki bu adam da zararsız bir adama benziyormuş. Bütün eşyasını da bırakmış onların yanına...

Guco hiç acele etmeden, gitmiş upuzun hela kapışma doğru ve kapıya geldiği zaman polisler bakmış. Polisler ona bakmadan konuşmalarına devam ediyorlarmış. Guco helanın arka tarafına geçerek başlamış bayıra tırmanmaya. Bir dakika sonra artık karakoldan bir hayli yukarda, ama hâlâ açıklıkta imiş.

158

Ormana yirmi adım kadar varmış daha. Tam o sırada polislerden biri başını kaldırıp görmüş, ama o arada Guco ormana yetişmiş.

- Kaçtı, diye bağırılmış polis ve tabancaya saldırmış.  
- Dur! diye haykırmış öteki polis ve başlamış ateş etmeye.  
İlk kurşunlar Guco'nun kulakları yanından geçiyor, ağaçların yapraklarını, dallarını kopanyormuş. Guco yana saparak az sonra kurşunların erişemeyeceği yere kadar varmış.  
Cezalanırlar korkusuyla ve görevlerim yapmış olmak için polisler ateş etmeye devam ediyorlarmış. Nöbette olanlar ve daha sonra başka polisler de katılmış onlara. İşte bu sürekli silah seslerini duymuştuk biz.

- Demek sen, buluşma yerine gelebilecekmişsin? dedi Stanü çatık bir yüzle Gucoya.  
- Gelebilirdim elbette.  
- Peki, niçin gelmedin?  
- Ne demek, niçin? Ya takip etselerdi beni?...  
Stanü "bravo," diyerek omzunu okşadı. Slavço da elim sıkı Guco'nun.

Biraz soma ikimiz, biz bize kalınca Guco bana şöyle dedi:

- Gelirken korkudan ter içinde kaldım. Komutan bana, Guco, yarın senden anteniyle teliyle birlikte radyoyu, dokuz milimetrelilik 160 mermiyi bana teslim etmem istiyorum deseydi ne yapardım, ha söyle, ne yapardım?

Biraz düşünerek:

- Mermiler neyse, bulacaktım. Geceleri polisler altmışar parça bulunduruyorlar yanlarında... Ama radyoyu nereden bulup getirecektim?...

Şehirde doğrudan yapacağımız görevler olmadığı zamanlarda

vaktimizin çoğunu Vitoşa'da geçiriyorduk Orada sürdürüyorduk savaş hazırlığını, beden idmanlarını orada yapıyorduk bu şekilde bizi evlerinde barındıran yatakarımızı da hafifletmiş oluyorduk Dağda vaktimizi öyle bölüştürmüştük k, komutanın verdiği her dinlenme saatini gerçekten dinlenerek geçiriyorduk Bir sabah soğuk duş, sabah jimnastiği ve koşudan sonra, günün programım öğrenmek için komutanın etrafına toplanmıştık Yerimiz, asırlık ormanın arasında yeşil bir alandaydı. Slavço

159  
bize bir güz attı, güneşe ve yeşeren otlara baktı ve kolunu savurarak:

- Arkadaşlar, arkadaşlar, bu günü bir dinlenme günü yapsak, ne dersiniz? diye sordu.

Birden "ura," oldu cevabımız. Boş saatleri olacağını öğrenen öğrenciler gibi sevinmiştik. Ve hepimiz güreşmeye başlamıştık. Bir anda Veličko dikildi karşıma. Kalmika'ya bir oyun yapmış itmişti onu bayırdan aşağı. Beni de itmek istemişti onun ardından, ama ben iyi dayanıyor, sağlam basıyordum ayaklarımı. Az sonra bütün arkadaşlar çevremize toplandılar. Slavço hemen başladı hakem rolünü oynamaya ve ara sıra eğilerek bir ona, bir bana haykırıyordu:

- Dayan, bacanak! Bastır, bacanak! Az daha, az daha bacanak! Zdravka ile Violeta, hiç durmadan akıl veriyorlardı bana.

Violeta ayağını koyup çelme takmaya bile çalışmıştı Veličko'ya, ama Stanü saçlarından çekip karışmamasını, taraf tutmamasını söyledi.

Ben sağlandım, her gün yaptığımız beden idmanları beni daha da güçlendirmişti, ama kuşkusuz Veličko benden güçlüydü. Birkaç dakika sonra da beni havaya kaldırıp yere vurmaya başladı.

Erkekler zaferden memnun, sevinip gülüyorlardı. Violeta ile Zdravka bile gülüyorlardı. Öfkeyle dudaklarımı ısırıyordum, çünkü Veličko beni yere devirmekle de yetinmiyordu:

- Söyle, pes ediyor musun? Pes demezen bırakmam, diyordu.

Pes demekten başka çare yoktu. Tanımak lazımdı yenilgiyi. Stanü gülüyordu. Ama çok da kuvvetliydi, öç almanın imkanı yoktu. Ve Kalmika benim bu acıyı çıkarmak istediğimi sanki sezmişti, bana göz kırparak gizliden onun ardına eğildi. Ben yavaşça Stanü'ye yaklaşarak birden var gücümle ittim onu geriye doğru. Stanü, kayarak Kalmika'nın üstünden yuvarlandı yere. Alanda yeniden bir gülüş koptu.

Bu oyunları bitirdikten sonra Zdravka çantasından bir kitap çıkarıp bizi çağırdı.

Zdravka bizim keşifçimiz olmakla birlikte aynı zamanda aydınlatıcımızdı da. Önce kendi girişkenliği ile başlamıştı bu işe, sonra Slavço günlük planlarımıza kitap okumayı, bazı kuramsal sorunlar üzerine tartışmayı da almıştı. Fakat günlük

160

programımız her zaman yüklüydü ve çoğunlukla da kitap okuma işi plandan çıkarılırdı. Onun için de Zdravka serbest zamanlarımızın her dakikasından yararlanmaya çalışırdı.

Doğrusu, şiir ve diğer edebi eserleri merakla, zevkle okurduk, ama teori çekmiyordu bizi.

Guco, Zdravkaya:

- Karşıtların birliğim bilsen de, bilmesen de, kurşunu yedin mi, yine serileceksin kaldırıma, aiyordu.

Bu türlü gülüşlerden sonra Zdravka'nın yüzü kıpkırmızı olur ve başlardı bize teorinin gerekli olduğunu anlatmaya.

Bizse onun sıkıldığını görerek gülmekten çatlardık Dikkat etmemiz için şuaıyla okuturdu.

Zdravka bizi çağırdığı zaman biraz mırın kırın etmiştik, fakat komutan ses çıkarmadığı için gittik. Önce Violeta okuyacaktı.

Yüzlerimizi güneşe vererek oturduk Violeta kitabı aldı.

Ben önce dinlemeye çalıştım ama, çok luzh okuyordu, güneş de tath tatlı okşuyordu yüzümü, uyuklayıverdün. Bir tartışma uyandndı beni:

- Ver kitabı!

- Vermeyeceğim!

-Ver!

- Vermeyeceğim!

Stanü ile Violeta hayü yüksek ve sert bir şeşle atışıyorlardı.

Zdravka dikkati korumak için Violeta'nın büaz daha yavaş okumasını, soma da kitabı Stanü'ye vermesini rica etmiş. Fakat Violeta devam etmiş mitralyöz gibi okumaya. İşte o zaman başlamış aralarındaki beni uyandnan diyalog. Baktım, ikisinin de gözleri finı fındı. Hiçbirinin aşağı kalmaya niyeti yoktu. İlgi, dikkat herkeste kat kat artmıştı ve toplanmıştı etraflanna.

Onlar artık, ayağa kalkmamışlar, kızgın manda gibi bakıyorlardı bübülerine.

Stanü birden Violeta'nın üzerine atüdü, ama Violeta çekilip kaçtı. Başladı onu kovalamaya Stanü. Biz de koştuk arkalannndan. Violeta bana verdi kitabı ve kitap, başladı elden ele dolaşmaya. Stanü devam ediyordu Violeta'yı kovalamaya. Yanm saat kadar uğraştıktan soma en sonunda kitabı almayı başardı ama, o kadar çok yorulmuştuk ki, kitap okuyacak durumda değüdik Zdravka kederli bir bakışla kitabı alıp çantasına koydu.

Stanü tesellü ediyordu:

161

- Üzülmə, Zdravka, diyordu. Dinlensinler şimdi. Zaferden sonra hepimiz, üniversiteli olacağız. Genç, ihtiyar, hepimiz.

•

Günler uzamış, bizim buluşmalarımız da daha geç saatlerde olmaya başlamış. Altıdan yediye, sonra yedibuçuğa, sekize alınmıştı buluşma saatlerimiz. Son zamanlarda Slavço buluşma yeri olarak Boris Bahçesi'nde, gölün üst tarafındaki güllüğe çok alışmıştı. Peyklerde daima sevdah çiftler bulunur, bunlar kendi sevdalarından başka hiçbir şeye kulak aşmazlardı. Polisin saldırısına uğrarsak, orman uzak değüdi ve nispeten de açıklıktı orası, bize doğru gelenleri uzaktan daha iyi görebilirdik. GüUer henüz açmaya başlamıştı. Buluşup görüşme bittikten sonra, bazen bir peykeye oturur, gözlerimi iyice yumar ve

yalnız olmadığımı, Mitko ile beraber olduğumu sanırdım, onun sıcak elini elimde samırdım, gönlüm coşardı. Hem üzülür, hem sevinirdim. Aramızdaki beş yüz kilometrelik uzaklık ve polis kurşunları bizi her ne kadar ayırsa da, ikimizin de hizmet ettiği yüce dava bizi birleştiriyordu.

#### Yedinci Bölüm

Telefon sürekli olarak çalışıyordu... Yumuşak, hoş bir kadın sesi:

- Afedersiniz, sizi rahatsız ettim, bay albay Pantev döndü mü? diye sordu.

- Hayn, dedi karşısındaki, kapattı telefonu.

Eski polis müdürü, eski temyiz mahkemesi başkanı, general Lukov'un tasarladığı yeni kabinde içişleri bakam olmaya aday ve generalin öldürülmesinden soma "Bulgaristan'da Almanların iki numaralı ajanı" olan emekli albay Pantev evde de, dairesinde de nerede bulunduğunu ve ne zaman döneceğini kimseye bildirmemeleri için sıkı talimat vermiş, Lukov'un öldürülmesi onu adamakıllı ürkütmüş ve sokağa ancak sıkı bir koruma altında çıkabilmekte, sık sık da haftalarca taşra kasabalarında dolaşmaktaydı.

162

Zdravka telefon ahizesini yerine asıyor.

Bugün de yok. Günler birbiri ardınca durmadan gelip geçiyor, yüzlerce savaşçının manevi katili, Tsvetko Radoynov ve arkadaşlarının, general Zaimov'un, Anton İvanov'un Nikola Vaptsarov'un, Atanas Romanov'un ve daha birçok tecrübeli devrimcilerin idam kararını imzalayan mahkeme başkanı cellat Pantev'in gebertilmesi görevi hâlâ yerine getirilmiş değil. Zdravka Kemileva bizim istihbaratçımız. Sesi yumuşacık, nazik, sonra gayet sevimli, masum bir görünüşü var. Onu gören bir kimse bu sevimli, nazik kızın özel görevli bir baskın ekibinin istihbaratçısı olabileceğini katiyen düşünemez.

Zdravka'nın dış görünüşü Pantev'i de yanılttı. Zdravka güya yakınlarından bir mahkumun kurtarılması için bir iki kere Pantev'e gidip yardımını istemişti.

İstihbaratçımız, bilmemiz gerekli herşeyi öğrenmişti artık ve baskına tamamıyla hazırдық. Fakat Pantev tekrar kaybolmuştu ortadan. Birkaç gün önce yine Çar Boris'e gidip general Lukov'la Sotir Yanev'in öldürülmelerinin intikamını almak için toplama kamplarında ve hapislerdeki devrimcilerden en tanınmış yüz devrimcinin kurşuna dizilmesini istemiş.

Çar Boris ne cevap vermiş, bilmiyoruz. Ama Pantev bir an önce yok edilmeliydi.

Komutanımız idam kararının yerine getirilmesi için acele ediyor, ama ben ondan daha çok acele ediyorum... Çünkü kocam Mitka da kampta... Fakat ne yapalım, albay bir ova sıçanı gibi gizleniyordu...

Pantev'i temizleme görevi bize daha Şubat başlarında verildi, oysa şimdi Nisan'ın sonu. Bütün Mart ayı boyunca Sofya'ya dönmedi. Nisan'da da ikidir, birkaç günlüğüne kayboluyor '

ortadan. Bugün de yok. Ne zaman döneceğini kimse bilmiyor. Bizim cesur, becerikli istihbaratçımız Zdravka da bilmiyor. Elbette, Pantev gizleniyor diye biz kabahatli değiliz. Değiliz ama, "yukardan" neden, açıklama değil sonuç bekleniyor. Öyle ya, Doğu cephesinde erler komutanlarının emirlerini yapacakları yerde, sadece neden yapmadıklarını açıklamaya kalkıştırlarsa ne olacağı belli değil mi?

Pantev'in yokcdilmesi için son tarih Bir Mayıs!

Bu idam kararını yerine getirecek olan Veličko Stoykov'la ben ve muhafızlarımız Violeta Yakova ile Kalaora, Nisan'ın ikinci yarısında ne kadar gergin, telaşlı günler yaşadık.

163

İki defa baskına niyetlendik, ama her ikisi de şu veya bu nedenle suya düştü. Pantev artık Sofya'daydı. Eyleme geçme olanağı bulamadığımız için, değil başkaları önünde, kendimize karşı bile haklı çıkamazdık Üstelik Bir Mayıs da gelip geçmiş, Pantev hâlâ yaşıyordu...

Bugün, 3 Mayıs 1943. Pantevle işimiz bitmeli artık Ne olursa olsun bu akşam komutana: "Emir yerine getirilmiştir," diye bildirilmeydi.

İnsanın hayatında öyle durumlar, öyle olaylar vardır ki, hiçbir zaman unutamaz. Kafasına öyle yerleşmişlerdir ki, yıllar da silip atamaz. "Pantev" günü de öyle bir gündü benim için. Nöbetçi beni sabahın saat dördünde uyandırdı. Violeta kalkmıştı artık Yordan da Slavço'yu, Leon'u ve Veličko'yu uyandırıyor. Beşimizin gün doğmadan Sofya'ya gitmemiz gerekiyordu. Planinets'ten diğer arkadaşlar öğleye doğru gelecekti. Boyanaya yaklaştıktan sonra ayrıldık Ama ik saat soma Boris Bahçesi'nde, güllerin yanında tekrar buluşacakık.. Kendimi filmde gibi görüyordum.

Koyu mavi mantolu, kolanlı, ayağında yüksek ökçeli kadife ayakkabılarıyla genç, zayıfca bir kadın Çar Osvoboditel bulvarında ağır ağır yürüdü. Bahçe kapısı önünde bir tatlıcı dükkanının yanında durup vafla aldı. Satıcının paranı üstünü vermesini bekerken bütün meydana bir ayna gibi yansıtan dükkanın camlarına baktığım kimse tahmin edemezdi.

Yok peşinde hiçbir "kuyruk" yoku. Kadın vafladan bir parça ısırıp dudaklarını bükü. Pek taze değüdi. Belk de şimdi kimse bakmıyordu ona. Fakat bir an için bile rolünü unutmaması gerekliydi. Sabah gezintisine çıkmış ve biraz cam sıklan bir burjuva hanımı gibi ağı ağır yürüyordu.

İki k yana hafifçe sallanarak güllüğe gitti yavaş yavaş. Daha çok erken, saat henüz sekiz, ama birkaç kişi vardı oralarda. Kadın çevreye bir göz attı. Hayır, hiçbir yeteri kadar" Uğınç değüdi. Ve bir peykeye oturdu, yumdu gözlerim.

Göz alabüdiğine o yeşülikerden, o taze açmış güllerden mest oluyordu. Derin bir iç çeki. Bu hafif bir gizli sevda iç çekişi yerine de geçebilirdi.

Güller ve bu sakın manzara idam işini yapması gereken kadının düşünceleriyle ne kadar çelişkili. Ve sadece öldürmek



mi? Kendisi de ölmeye hazırdı. İlk tabanca ve ikinci el bombası düşmana... Kendisine de elbisesinin bir yerinde gizli küçük bir

164 paket beyaz toz, siyankaliya, kuvvetli bir zehir, yarım dakika içinde hayatı sona ermiş olacak..

Henüz yirmialtı yaşındaydı. Ama mutlu aylan yaş sayısından çok daha azdı. Mutluluğa, sevince, sevgiye hasretti... Gözlerini açınca yanında bir bebek arabası görmeyi, "anne" diyen tatlı bir yavrunun sesini duymayı ne kadar çok istiyordu... Fakat bu şimdi yalnızca hayal edilebilirdi... Hayu! Bu şimdi hayal büe edümemeli! Sağlam ve gergin bü irade üe sadece şunu düşünmek gerek: Bugün albay Pantev gebermelidü!...

Zaman, o günkü anılann parlaklığım hâlâ silebilmiş değil...

Kumun üzerinde yürüyen güçlü bir ayak sesine gözlerimi açtım. Ama önceden de biüyordum, Violeta geliyordu. Yanıma oturdu ve sanki düşüncelerimi okumuş gibi sordu:

- Siyankaliya aldın mı?

-Aldım!

- Ben de aldım. Giyinirken az daha unutacaktım...

Biraz sustuktan sonra ekledi:

- Sana bir gül tomurcuğu koparayım, ister misin?

Cevap vermedim. İstemiyorum, demeliydim derhal, hem de doğru değü, çünkü bir bekçi görür, kızar, gürültü eder, oysa bizim ne pahasına olursa olsun, üzerimize dikkat çekmememiz gerekiyordu. Ama canım o kadar istiyordu ki, hiçbir şey demedim, sustum. Violeta hemen kalkıp iki gül tomurcuğu kopardı, birini bana verdi.

- Güzel değil mi?

- Evet, ama Slavço görürse ikimizi de azarlar...

- Aldırma!... Boş ver!...

- Boşver ama...

Az soma Veličko geldi yanımıza. Bir dakika geçer geçmez de Slavço ile Leon göründüler.

Hepimiz bir sıraya toplandık. Uzaktan neşeli, şımanık gençleri andınıyorduk. Aramızda en yaşlı olan Slavço henüz yirmisekizini doldurmamıştı. Komutan bir kez daha haürlattı görevi, mümkün olan herşeyi bir kere daha tahlil etti ve sessizce ederimizi sıkıp gitti.

Dördümüz, biraz oturduktan sonra, ikişer ikişer aynüp gezinmeye, hareket vaktini beklemeye başladık.

Yerlerimizi aldığımız zaman saat henüz büe yaklaşıyordu.

Veličko ile ikimiz Kartallı Köprü'nün yanında durmuş, konuşu165 yorduk. Kimse bakmıyordu bize. Sokaklarda durup konuşan az mı kadın, erkek vardı?

Albay Pantev, Evlogi Georgiev sokağında 60 numarada oturuyordu. Evinin hemen karşısındaki derede küçük bir ağaç köprü vardı, küçük bir de şimşir bahçesi yapılmıştı araya. Violeta ile Leon o bahçede bir sıraya oturmuşlardı. Erkeğin bakışları o kadar dalgındı ki, her geçen muhakkak onları sevişen bir çift sanacaktı.

Pantev başka taraftan da gelebilir diye ben onlarla göz irtibatındaydım. Veliçko, Çar Osvoboditel tarafını gözlüyordu. Veliçko, birden irkildi. Albay Pantev görünmüştü. Saatime baktım, tam onüçü yirmibir dakika geçiyordu.

Az sonra, iki yanında yürüyen muhafızlarıyla yanımızdan geçti. Birkaç adım geçmelerini bekledikten soma arkalarından yürüdük. İkimizin de elleri ceplerde, dolu tabancalardaydı. Violeta ile Leon devam ediyorlardı sırada oturmaya, ama gözleri artık bize doğru çevrilmişti.

Panterlerin evine yaklaşırken tek bir sorun düşündürüyordu bizi. Yanındaki muhafızları da onunla birlikte yukarı kadar çıkacaklar mıydı acaba, yoksa diğer iyi havalarda yaptıkları gibi bahçeye mi gideceklerdi. Onlann hareketine göre davranacaktık biz de. Ama bugün bu işi bitirmeye o kadar kararlıydık ki, başka bir durum aklımızdan bile geçmiyordu. Pantev kapıya yaklaştığı zaman, muhafızları bir iki adım geri kaldı ve efendileri içeri girip ardından kapıyı kapatınca, Leon'la Violeta'nın bulundukları bahçeye doğru yürüdüler yavaş yavaş, işte tam bu sırada biz de daldık kapıdan. Heyecanlıydık Sessizce duvar dibine sindik.

Merdivenlerde sadece ağır ağır yukarı çıkan albayın ayak sesleri duyuluyordu.

Soma herşey bir yıldırım hızıyla oldu bitti.

Konuşmaya, düşünmeye vakimiz yoku. Tabancalar elimizde, sıçrayarak merdivenleri ç ı k ı k ikinci kynnmda emekli albayın geniş omuzu göründü. Tam dairesinin kapısını açmaya hazırlanıyordu k Veliçko ile İkimiz birden ateş ettik Bütün hazırlığımız tek hedefi, düşmanı ilk kurşunla kalbinden yada kafasından vurmaktı. İknci kurşun sadece emin olmak için sıkılmalıydı.

Bir raslantı eseri kurtulur diye, ikimiz de birden çektik kurşunu Pantev'e. İknci kurşunlar büsbütün fazlaydı. Neye 166

uğradığını anlayamayan kanlı katil yere yıkıldı ve daha o an öldü.

Bu arada daha fazla yapacak iş kalmadığını anlamak için bir göz atmak yeterliydi. Artık kendi güvenhğimizi düşünmemiz gerekiyordu. Binanın kaim duvarları bizi sokaktan ayırıyordu. Tabanca sesleri dışarı pek taşmamıştı. Pantev'in muhafızları belki duymamışlardı bu sesi. O saatlerde, yani öğle saatlerinde sokaklar gürültülüydü, insanlar, arabalar gelip geçiyordu durmadan. Belki de hiç göze ilişmeden dışarı çıkabüecektik. Sonra da kalabalığa karışıp kaybolacaktık..

Görevi yerine getirmekten duyduğumuz büyük sevinç içinde görülmedik bir hızla merdivenleri inmeye başladık. Bir kat ve bir kat daha indikten soma dış kapı göründü önümüzde... İşte kapı! İyi ama, güçlü bir adam duruyordu kapıda, kilitlemeye çalışıyordu. Hayır, muhafızlardan değildi bu, başka biri idi, tanımadığımız, bilmediğimiz, hesaba katmadığımız bir düşman.

"Geri çekil!" diye sert bir emir ve bir de tabancayı çekip ateşlemek, Pantev'in komşusunu, montaj işletmesi sahibi Stoyan Zümbülev'i bir yana çekilip bize yol açmaya zorladı. Fakat arkamızdan kapı kapanır kapanmaz başladı bağırmaya:

- Katiller! Yakalayın katilleri!

Arkamızdan bağırان bu herife bir kurşun daha sıkmak istiyordum ama, Veliçko kolumdan yakalayıp sürükledi kendisiyle birlikte.

Sokakta bir telaş koptu Pantev'in şaşalayan muhafızları peşimizden koştular. Onlarla birlikte Violeta ile Leon da başladılar koşmaya. Apartman kapısında Zümbülev de kollarını bize doğru uzatmış var sesiyle haykırıyordu:

- Katiller... yakalayın katilleri! Albay Panteri öldürdü katöler. Yakalayın katilleri!...

Yakın bir yerden geçmekte olan birkaç Alman subayı bizim kaçtığımızı, Pantev'in muhafızları tarafmdan kovalandığımızı ve Zümbülev'in bağrdığını görünce, tabancalarını çekip koştular bize doğru. Ateş ediliyordu arkamızdan.

Veüçko durdu ve çok büyük bir soğukkanlılıkla başladı o da ateş etmeye. Subaylar da, muhafızlar da, Violeta da, Leon da, hepsi yattılar yere. Veüçko devam ediyordu ateşe. Bir, bir daha ve durdu... bir hizmetçi kızcağz, korkudan ne yapacağım şaşırmış, bir bebek arabasıyla kurşun yağmuru altından geçiyordu. Veliçko son bir el havaya ateş ederek arkamdan koştı.

167

Arkadaşın kurşunlan muhafızların ve Alman subaylarının ateşini soğuttu. Bize sadece birkaç saniye, sayılı birkaç saniye gerekliydi ölümün kapanından kurtulmak için.

Fakat o anda Zümbülev göründü arkamızda. Sanki kudurmuştu bu herif. Hiç durmadan koşuyor ve bağınıyordu:

- Yakalayın katöleri! Mavi muşambalı kadını! Yakalayın!

Biz diğer bü kavşağa geçtik ve yeniden başka bir sokağa saptık. Çabucak mavi paltomu çıkanp ters çevirdim, katlayıp aldım koltuğumun altına. Tek birşey düşünüyordum bu anda: Acaba hiç durmadan başka bü semte kadar koşabilecek miyim? Kurtulup kurtulmamak sorunu hiç aklıma büe gelmiyordu.

Hızü ve hep bir karar koşuyordum. Durmadan koştüğümüz için çevrede dikkati bilmem çekiyor muyduk ama, bizi kovalayanlarla aramızdaki uzaklığı gitgide arttınıyorduk.

Dağdaki koşulann, Kopito'ya, Karnen Del'e sık sık tırmanmaların, sabah masajlarının ve idmanların olumlu sonuçlan görölüyordu.

Zümbülev, bizi gözden kaçıracağını, büaz sonra başka bir yol kavşağına geldiğimiz zaman nereye sapacağımızı göremeyeceğim anladı. Bü illegal yakalamakla alabüeceğı üçyüzbin leva hırsı ve devrimcüere olan nefreti, onu rastladığı bü çocuğun elinden bisikletini alıp, daha hızla peşimize düşürdü. Ve4>ağırmasına da devam ediyordu.

- Yakalayın katilleri!

Ama sadece iki adım ardından da Violeta ile Leon koşuyorlardı.

İUegale benzer b  tarafları yoktu onlann. EUi adım kadar arkalarından koşan subaylarla polisler onlan herhalde Zümbülev'in yardımcılan sanıyorlardı. •

Birkaç saniye soma bisikletli bize yetişebilecekti. Fakat muhafızlanmız buna meydan vermemeye kesin kararlıyd ar. Leon sıçrayarak Z mb leVe yetişti, bisiklete b  tekme vurarak yere düşürdü onu. Violeta da yetişerek dayadı tabancayı gözüne:

- Sus alçak!... Yersin kurşunu!

Zümbülev ellerini kaldıup yüzünü kapadı. Tehlikeyi görmeyince daha kolay kurtulacağını samyordu. Devek şlan da böyle değil midir? Tehlike sırasında başlanı kuma sokmakla tehlikeden kurtulacaklarını saıurlar...

Violeta, sözlerinin daha da güçlü olması için bir de tekme vurdu Zümbülev'e.

168

Biraz ilerlemiş olan Leon durup dönmüş, işaret veriyordu Violeta'ya:

- Durma, koş!

Violeta, Leon'un ardından koştu.

Bu arada öteki kovalayanlar grup halinde yetişt er. Violeta ile Leon başka bir sokağa sapıp gözden kayboldular. Zümbülev onlann kaybolduğunu görünce kalkıp geriye doğru kaçmaya başladı. Kollannı sallayarak bağınıyordu:

- Geri  ek lin! Geri  ekilin! Ka ın geriye! Kom n istler bütün mahalleyi abluka etmişler!

Bu seste hem korku, hem nefret, hem de belirip de kaybolan yüzbinlerce levanın hayal k nklığı, başka birinin ele geçirmesi korkusu vardı...

Arkadan yetişenler şaşkın şaşkın durup çevresini sard ar, soru yağmuruna tuttular onu:

- Kimdi onlar?

- Nasıl kimselerdi?

- Nasıl silahlan vardı?

- B mem, diyordu Zümbülev sadece, sorulardan şaşalamış olarak. Ve bu anda belki de tanımadığı bunca insan karşısında açıklama yapmak istemiyordu. Az önce arkasından koşan iki kişinin birden b er tehlikeli, silahlı devrimci çıkması ürkütmüştü onu. Ya burada, bunlann arasında da varsa... Daha sonra polis müdürlüğünde anlatacaktı herşeyi. Pantev'in öldürülmesinden sonra apartmandan ilk çıkan kadının dönüp kendisine nasıl kötü kötü baktığını, hepsini anlatacaktı...

Bu arada Violeta ile Leon bize yetişt er. İlk teh keyi atlatmıştık.

Peşimizden koşanlar yoktu artık ve koşmayı bnakıp hızlı adımlarla yürümeye başladık. Daha birkaç sokağa girdikten sonra  niversiteye geldik Muhafızlanmız da Ferdinand bulvanna saptığımızı, kalabalığa karıştığımızı gördüler, başka yöne saptılar.

Veliçko ile b birimize hiç bakmadan, konuşmadan yanyana yürüyorduk. Kalabalık bir yere geldiğimiz zaman Veliçko  ne geçer, yol açar, soma tekrar yanyana yürürdük.

Ateşleme sırasındaki gerginlikten, koştuktan, hiç durmadan hızlı hızlı yürümekten soluğum kesilmişti, kalbim hızla çarpıyordu.

Ferdinand bulvanından Patriarh Evtimiy caddesine saptık, sonra Septemvri sokağına saptık. Karşımızda ticaret lisesinin 169

saat kulesi göründü. Orada yeşil boyalı iki sıra ile küçük bü bahçe vardı.

Veliçko çevreye bir göz attı. Kimseler yoktu arkamızda.

Bizi takip edenler çoktan kaybetmişlerdi izimizi, ama bakınmaya devam ediyorduk. Veliçko:

- Dinle-ne-lim, dedi, kesik kesik.

Birkaç adım daha yürüdüm. Sıraya oturduktan sonra:

- Peki, dedim.

Ve o zaman anladım ki, boğazımda, nefes borusunda, akciğerlerimde birşeyler oluyordu. Gön gibi sertleşmiş, kurumuştı boğazım. Konuşurken tırmalanıyor, yırtılıyor gibi oluyordu.

- Peki, diye tekrarladım ben, gene acıyacak mı diye boğazımı denemek için.

Ve öyle bir sızladı ki, iç güdüyle elimi boğazıma götürdüm.

Bir değil de sanki on kalp çarpıyordu vücudumda. Bütün damarlarım atıyordu. Eümle ovuşturarak yatıştırmaya çalıştım.

Soma Zdravka'nın öğrettiği gibi solumaya çalıştım. Ve bilmem onun öğrettiği biçimde nefes almak mı, yoksa dinlenmek mi yardım etti, kan dolaşımı yavaşladı, kalplerimiz sakinleşti. Ve etraf da, biz de yeniden eski halimize döndük.

Başladık birbirimize bakmaya. Bizdik, yani Ogniana ile Veüçko... Ama saçlarımız karma karışık, yüzlerimiz, gözlerimiz yanıyordu. Ayakkabılarımdan birinin ökçesi düşmüştü.

Nerede kaybettiğimi hatırlayamıyordum. Şimdi böyle sanıyorum ki, künk kıyafet değiştirmede yüksek ökçelerin önemi büyük de olsa, baskın yapmaya ve sonra çekilmeye hiç de uygun değüdi. Koşarken kösteklenü, düşebüüdün, ayağım kırılabilinli.

Oysa alelade, alçak ökçeü ayakkabılarla böyle bir tehlike yoktu.

Fakat devrimcilerin aklı da bazen yirmidört saat geç geüyor.

Veliçko, ayakkabımı gözden geçirirken ve nasü düzeltēbueceğini düşünürken, ben, öteki ayağımda hafif bir sızı duydum.

Baktım, ya bü kurşun dokunmuş, yahut da çizmişim bü yerde, çünkü incecik bir kan izi vardı ve hemen hemen kurumuştı artık. Ama baktıkça, sanki daha çok sızıhyordu.

Ağır bir yük altından kurtulmuş gibi duyduğum o ferahlığın, evet, görevi yerine getirmekten duyduğum ferahlığın

yanında bu sızı hiçbir şey değüdi. Ölümün pençesine düşmekten henüz kurtulmuş bir kimsenin böyle ufak tefek şeylere

kulak asmaması gerek, dedim kendi kendime ve aldım ayakkabımı

Veliçko'dan. Baskından soma Boris Bahçesindeki fidanlı170

ğa doğru gideceğimizi kararlaştırmıştık önceden. Hiç konuşmadan yürüdük o tarafa.

Bundan sonra ilk rastladığımız çeşmeden biraz, su içtik.

Ama bu su da yaralı boğazımı kor gibi yaktı. Alnımı ıslattım,

saçlarımı taradım ve girdim Veliçko'nun koluna. Ayakkabılarımdan biri ökçesiz olduğu için zor yürüyordum, fakat o anda bir ayakkabıcıya gidemezdik.

Yarım saat ? jnra bir alana gelmiş, uzanmıştık otların üstüne.

Ve Demokles'in kılıcı gibi üzerimizde aylardan beri duran ağır ve müthiş bir yükten kurtulduğumuzu şimdi iyice anlamıştık.

- Bitti değil mi, Ognyana? dedi Veliçko.

- Evet, bitti! dedim.

Ellerimiz, nasırlı işçi elleri, erkekçe sıkıştılar.

Sekizinci Bölüm

Bahçede, Veliçko ile hemen iki saate yakın vakit geçirdik.

Burada, yeşillik arasında az çok rahat hissettik kendimizi. Fakat her ihtimale karşı, ikimiz de tabancalarımızı dikkatle gözden geçirdik, sildik, temizledik. Şimdi düşmanla yeniden karşılaşabilirdik, artık hazırдық savaşa.

Her zanaattan anladığını Veliçko burada da gösterdi.

Ayakkabımın ökçesini yapabilmek için elinde hiçbir şey yoktu.

Küçük bir bıçakla ötekini de kesip düzelterek ikisini de bir boy yaptı ve ben artık yere sağlam olarak basabilirdim.

Öğleden sonra saat beşe doğru kendimize biraz çekidüzen verdik ve kolkola girerek Vladayska sokağındaki bahçeye doğru yürüdük.

Daha dikkatlice bir kimse bu "sevdalı" çifte bir göz atsaydı, bilinmez nedenlerle, ikisinin de birer elinin ceplerinde olduğunu görürdü. Ellerimiz ceplerimizdeki tabancalardaydı. Mahallede Pantev'in evinin etrafı abluka altına alınmıştı. Kimbilir ne kadar polis de Sofya sokaklarında arama tarama yapıyordu ve kılık kıyafetimiz de mutlaka anlatılmıştı onlara.

Mümkün olduğu kadar en tenha sokaklardan geçmeye, yol kavşaklarından uzak kalmaya çalışıyorduk ve belki bu yüzden de hiçbir yerde yiyecek birşey bile bulup alamadık. Çok acıkmıştık.

171

- Bir dahaki sefere bilirim işimi ben, diyordu Veüçko cam sıkılmış olarak Baskına giderken bu kadın ayakkabısı ökçesi ve hiç olmazsa büaz da peynir ekmek alacağım. Böyle neye benziyor bu! Hem kunduracı yaptın beni, gene de aç tutuyorsun...

Saat yedide üst taraftan bahçeye güdük. Tam o şuada öteki uçtan da Slavço, Violeta ve Leon gönüldüler. Önce Violeta gördü bizi, Slavçoynu dürttü ve ok gibi atıdı bize doğru. Koşarken öyle bu güzellik, öyle bir esneklik vardı ki vücudunda...

Ceylan gibiydi, durup da bakacağım geldi adeta.

Uzun zaman búbüine hasret kalmış insanların buluştuktan zaman kucaklaşıp öpüştükleri gibi biz de sarmaş dolaş olup öpüştük. Gerçekten, rahat ve esnafça geçirilen yulara bedeldi o gün.

Sonunda beşimiz de bu şuya oturduk Veüçko üe baskının nasü geçtiğini geniş biçimde anlattık. Slavço bazı aynntılan Violeta'dan öğrenmişti artık, ama buna rağmen öyle ufak tefek şeyler soruyordu ki, o zamanlar ben hiç önem vermezdim bunlara. Fakat somalan bizim müfrezenin sorumlusu olunca Slavço'nun

neden bu kadar etraflı soruşturduğunu anladım...

Anlatmayı tamamladıktan sonra Slavço sessizce ayağa kalktı. Yüzü ciddileşmiş, hatta resmi bu hal almıştı. Biz de doğrulduk.

- İşi mükemmel bu şekilde başardığınız için Parti adına sizi tebrik ederim!

Bütün vücudumu hoş bu sıcaklık kapladı. Bern, Radonürtsi köyünden Çıplak Baçp'nun kızı Mitka Gnbçevayı, birkaç yd öncesine kadar el yazısı harfleri zor okuyabüen, künsenü tanımadığı tekstü işçisi Mitka Gnbçevayı şu akşam saatlerinde Parti tebrik ediyordu!

Gözlerim sulandı, onlara bakmaya, hıçkım diye konuşmaya cesaret edemiyordum.

Bu saat sonra Violeta üe Parçeviç sokağında 32 numaralı apartmanın merdivenlerim" çıkıyorduk. İkinci katta, otuz yaşlarında, zayı, güler yüzlü bu kadın kapıyı açtı. Tathükla konuştu ve acaba kimim diye bana baktı.

- Yakın arkadaşım ve kader kardeşim, madam Paürçanova, diye cevap verdi Violeta onun sessiz sorusuna.

Hale girdik, fakat az sonra ben yalnız kaldım, Violeta ile Patırçanova mutfaka güdüer, herhalde kadın benim kim olduğumu öğrenmek istiyordu.

Daha somalan Violeta gülerek bana anlattı: ,

172

- Kocanla iyi geçinemediğinizi, evden kaçtığınızı, kocanın seni öldüreceğini söyledim ona. Vah zavallı, güzel kadın ama, geleceği yokmuş, kötü adama düşmüş, diyordu.

- Durum bu madam Patırçanova, iyi kadınlar çoğunlukla kötü adamlara düşüyor. İyisine rastlayanlar çok seyrek Onunki öyle bir canavar ki, eline geçirirse satırla düim dilim kıyacak Ve her halde karısının kaybolduğunu polise de bürdirmiştir. Onun için de bizim İvanka (Patırçanova'ya İvanka diye takdim etmişti beni Violeta) otele gidemiyor, çünkü orada kim olduğunu kaydetmeleri lazım... Şimdi ağabeyinin taşradan dönmesini bekliyoruz, o yoluna koyacak işi...

Violeta'nın bu masallarına Patırçanova inandı mı, ulanmadı mı bümem ama, evinde nasıl bir insan gizleyeceğini de sezmiş değildi herhalde.

Bür ayva tathısı yedikten sonra Violeta kalktı.

- Ben gideyim artık, Madam Patırçanova, affedin, sizi rahatsız ettik ama büiyorsunuz ya...

- Siz kalmıyor musunuz? diye sordu kadın, o da ayağa kalkarak

- Hayır, kalmayacağım, işim var...

İkimizin de aynı evde kalmamızın iyi olmayacağını düşünmüştük, Violeta ile. Abluka olur, arama tarama yapılrsa, hiç olmazsa birimiz kurtulur, dedik.

Patırçanova'larda, geceyi, mutfakta geçirdim. Gayet yorgundum ve iyi bir uyku çekmem gerekliydi ama, hemen hemen bütün gece uyuyamadım. Gözlerimi yumar yummaz, ya Evlogi

Georgiev sokağındaki 60 numaralı apartman, ya bebek arabası, yahut da ayağa kalkmış "Parti adma sizi tebrik ederim" diyen Slavço geüyordu gözümün önüne. Sabaha doğru dalmış, kendimden geçmişim büaz. Birden uyandım. Dışarısı aydınlanmıştı artık, ama gece yansı gibi bü sessizlik vardı. Bu uğursuz sessizhği ancak üd çift nalçaü çizme sesi bozuyordu. Pencereye koşarak yüzümü soğuk cama dayadım. Dışarda tüfekleri süngülü askerler devriye geziyorlardı.

Abluka...

Abluka!

İllegal bir kimse için bundan daha korkunç bü söz yoktur.

Abluka, ölüm kalım sorununun çözümleneceği vakti saatlerce, uzun süre beklemek değüdi.

173

Polisle çatışmada ilk önce serinkanlılık, iyi hesaplamak, kurnazlık gereklidir ve bunların hiçbirisi fayda vermezse, o zaman tabancalar, bombalar harekete geçer....

Fakat gizlendiğim evi bir ateş çemberi içine alan düşmanın sonsuz kuvvetlerine karşı iki tabanca ile iki elbombası ne yapabilir?

O zaman son çare olarak zehir yardımına koşar, çünkü biz baskıncılarda diri diri teslim olmak diye birşey yoktur.

Saatime baktım. Beşi on geçiyordu. Ne vardı acaba?

Bütün Sofya mı abluka altma alınmıştı, yoksa polis izimi bulmuş, sadece bu mahalleyi, bu sokağı mı sarmıştı?

Violeta, Veličko, Leon acaba ne yapıyorlardı şimdi? Ekibin öteki üyeleri ne yapıyordu?

Bu sorulara o anda kimse cevap veremezdi.

Tekrar saatime baktığım zaman saatlerce beklediğimi sanıyordum, oysa saat ancak beşi yirmi geçiyordu.

Saat dedim de hatırıma geldi. İllegalliğe geçtiğim zaman saatim yoktu. Olsaydı bile, o zamana kadar herhalde satardım.

Fakat evden kaçtığımın daha ikinci günü anladım ki, saatsiz olmak, bir nevi kolsuz olmak demektir. Randevum var, tam vaktinde yetişebilmem için yolda en azından beş kişiye saati sormam lazım. Belliydi ki, böyle devam edemezdi bu.

O sıralarda yatak Hristo Manolov\*un evindeydim. Doktor yoksul bir adam değildi ve hiç sıkılmadan istedim onun saatim. Biraz kaşlarını çattı, çünkü bilmem nereden hatıraymış, ama yine de verdi.

Fakat doktorun saati, cep saatiydi. Ben çantamda taşıyordum. Saate bakmak istediğim zaman çantadan çıkarmak gerekiyordu. Şık kıyafetli bir madamm cep saati taşıması uygun düşmüyor, pek yakışmıyordu.

Bunu Slavço da farketmişti. Bir gün Vitoşa'da erkeklerin saatlerim gözden geçirdi ve Yordan PetroVa benim saatimi almaşım, kendi saatini bana vermesini söyledi. Petrov'un ki daha küçük, daha zarıftı, kolda taşınabilecekti:

Sokakta sepetü bir motosiklet sesi duyuldu. Bıyıklı, iri, şişman bir çavuş devriye gezenlere talimat veriyordu. Arama tarama derhal başlayacak mıydı acaba? Silahımı bir kez daha



yokladım. Tabancalarım ve elbombalanm hazırdu. Fakat çoktandır rahat bırakmayan bir düşünce şimdi yemden sardı beni. Silahlı bir çatışmaya girilirse, bana yataklık eden bir partisiz kadımn ve küçük çocuklarının hali ne olacaktı? Kadın kimi gizlediğini bilmiyordu, benim illegal olduğumdan haberi yoktu

174

ama, polis inanmayacaktı, akla hayale gelmedik işkenceler edecekti kadına, çocuklara.

Kan döküleceğim, çocuk kanı döküleceğim düşündükçe tüylerim ürperiyordu, gizlenmek yada çarpışmamak için türlü türlü yollar düşünüp araştırıyordum...

Telaşla mutfağa dalan Patırçanova benim bu düşüncelerimi kesti.

- Asker... Polis! Ne var, acaba ne oluyor? dedi korku içinde.

- Bilmem, belki de hükümet darbesi yada kimbilir, belki de başka birşeyler... dedim, pek önem vermez gibi görünerek Benim bu sakn cevabım, sakn görünüşüm, Patırçanova'yı da biraz saknleştirdi. Yanıma oturup saçlarını taramaya başladı.

-Çıkıp bir yokayın, anlayın bakalım ne var, ne oluyor?

Sözde süt almaya gidiyormuşsunuz gibi alın elinize bir tencere, askerler durdurunca sorarsınız onlara, dedim.

- Pek, diyerek hemen razı oldu kadın.

Az soma entarisinin üzerine e s k bir palto örtünmüş, başına bir çember bağlamış, elinde küçük bir alüminyum tencere ile merdivenlerden iniyordu. Elimde tabanca, perdenin ardına gizlenmiş olarak pencereden dikkatle onu seyrediyordum. Çünkü tanımiyordum bu kadını ben. Ancak parti üyesi olmadığını, "yumuşak kalbli" olduğunu biliyordum. Ya şimdi askerleri çağırır da, yukarıda şüpheli bir kişinin bulunduğunu söylerse?..

Kadın sokakta görününce askerlerden biri:

- Geri çekilin, diye haykrarak ona doğru koştu.

Patırçanova acele kapıya doğru çekldi, ama eliyle askeri çağırarak birşeyler konuştu. Beş dakika sonra yukarı çıkarak sadece bizim mahallenin değü, bütün Sofya'nın abluka altına almdığım söyledi. Bu biraz rahatlatdı beni. Demek tehlike doğrudan doğruya bana yönelik değildi. Fakat polis beni burada bulursa, ciddi tehlikelerle karşılaşılabüeceğimizi yeniden hamlattım kadına.

Önce birlike mahzene inip orada kömürlerin yanında gizlenmek için bana bir yer yapmayı düşündük Büyük bir ağaç teknenin altına girecekim, o da kömürle, odunla, e s k şeylerle tekneyi örteceki. Fakat az sonra vazgeçtik bu plandan, çünkü abluakanın ne kadar süreceğini bilmiyorduk Orada uzun süre kalmamazdı. En sonra şöyle bir karara vardık: Beni herkese, çocuklara da evin hizmetçisi olarak tanıtacakı, ancak yeni

175

geldiğim için polise henüz kaydımı yaptıramamıştı. Bizim apartmanda yoklama başlayınca ben çamaşır yıkamaya girişecektim.

Az sonra, yıkanacak giysüeri toplayıp tenekede ıslattım.

Tabii, soyunup Patırçanova'nın eski bir entarisini giydim. Ama

koynuma bir tabanca soktuğumu, tekne yanında sözde rasgele yere düşmüş bükaç kuru giysi altmda elbombalanyla diğer tabancanın bulunduğunu bilmiyordu.

Çocuklar uykudan uyandıkları zaman yeni "ablaları artık çamaşır yıkıyordu

Sabah saat dokuza doğru radyo, şehri yıkıcı elemanlardan temizlemek ve albay Pantev'in katillerini bulmak amacıyla Sofya'nın abluka altma alındığını bildüdi. Arama tarama işlerinde halkın polise yardımcı olması için radyo aracüğüyla çağnda bulunuluyordu.

Radyoyu dinlerken rahat rahat kahvaltı ediyordum, hatta bü ara bambaşka şeyler sordum Patnçanova'ya. O güpegündüz böyle işler yapan bu insanların cesaretine, cüretkarüğüna şaşıyordu, ama o an bu insanlardan birinin karşısında oturduğı aklından bü geçmiyordu.

Acaba ne olacak? diye tek bir düşünce ve tekdüzelik içinde uzayıp gitti gün.

Çamaşu yıkama işim çoktan bitümiştün, kilimleri de yıkamak gerekecek diye korkuyordum. Saat artık akşamın sekizine gelmişti. Radyo, gece evlerde arama yapılmayacağı, fakat ablukanın bü gün daha sürdürüleceğini söyledi.

Geceyi pencereye dayanmış olarak geçüdim. Göz kapaklarım sanki tutkallanmış gibi kapanıp kalıyordu. Ama bü an için bü uyuklamamaya çalışıyordum. Yalnız olmasaydım, yanımda tek bü arkadaşım olsaydı bari. Nöbetleşerek uyuyabilirdik, ama yalnız olduğum için bü dakika bile kendimi uykuya kaptırmamam gerekiyordu.

Tanyeri ağarmaya başlamıştı yavaş yavaş. Ortalık aydınlanıyordu. Mutfaktaki eşyalar, dolap, musluk, soba görünmeye başlamışlardı. Sokakta, kaldırımda devriyeler dolaşıyordu, dört saatte bir değişiyorlardı. Nalçalı çizmelerinin tekdüze sesleri artık yabana gelmiyordu bana. Ne olacağı bilinmeyen bu gergin gecede alışmışım bu ayak seslerine.

Sabahleyin yine hamama girdim. Çarşafın daha dün yıkayıp bitirmiştim ama, yine eüerimi ıslatmaya, etekük ve başka ufak tefek şeyleri yıkamaya devam ediyor, ev hizmetçüğini sürdürmeye çalışıyordum.

176

Geçen saatler içinde bulunduğum bu duruma sanki alışır gibi olmuştum. Hatta yapılacak bir yoklama bile o kadar çok korkutmuyordu beni. Buna sebep de belki ayağımın gitgide şişmesi ve gittikçe daha fazla sızlamaya başlamasrydı. Bazen ta yüreğime çöküyordu acısı ve kanatırcasına dudaklarımı ısınyordum. Şunu da söyleyeyim ki, ben o zaman Patırçanova'nın doktor olduğunu bilmiyordum. Bunu Dokuz Eylül'den soma, hem de çok soma öğrendim. Violeta'nın sözlerinden onun bir ev kadım, kocasının da avukat olduğunu ve taşrada çalıştığım anlamışım. Onun için de ayağımın sızladığım, şiştiğini söylemiyordum ev sahibine.

Öğle zamanı geldi geçti. Acele biraz yemek yedim. Çocuklar

uykuya yattıktan sora, yeniden mutfak penceresindeki yerimi aldım. Abluka devam ediyordu, ama dünkü şiddetini kaybetmişti. Pencereleler açılınca askerler artık tüfek kaldırmıyorlardı, hatta sokağa, kapı önlerine çıkan kızlara ara sıra laf bile atıyorlardı. Bizim mahallede yoklama henüz yapılmamıştı. Arama tarama işine polis kenar mahallelerden başlamış ve merkeze doğru çemberi gitgide daraltıyordu. Fakat, ilk saatlerde korku ve telaşa kapılan vatandaşlar, "ekmeğimiz yok, yiyeceğimiz yok, yarın Hidrellez, hazırlık yapamıyoruz" falan diyerek kızıyor, küfrediyorlardı.

Ayağımın sızısının artmasıyla birlikte herşeyin iyi geçeceğine inancım da artıyordu.

Ve gerçekten saat altıda radyo ablukanın kaldırıldığı bildirildi. Aynı anda bizim sokakta bir motosiklet sesi duyuldu. Dün sabah gördüğüm çavuş nöbetleri kaldırıyor.

Sokak birden insan doldu. Genç, ihtiyar, kadın, erkek ve çocuklar evlerden dışarı fırlamışlardı. Parçeviç sokağı toplu halde bu kadar insan görmemişti.

Acele ayakkabımın birini giydim, ötekini de giymeye çalıştım ama, ayağım ekşi hamur gibi şişmiş, kabarmıştı. Neyse zar zor onu da giydim.

Patnçanova'ya konukseverliğinden ötürü teşekkür ettim, çıkıp biraz gezineceğimi söyledim ve paltomu koluma alarak daldım kalabalığın içine...

177

## Dokuzuncu Bölüm

Kurallar böyleydi bizim savaş ekibinde, herhangi birimizin başına bir hal gelip gelmediğini anlamak için, ablukadan sonra toplanırdık. Gelmeyen olursa, ya öldürülmüş, ya ağır hasta, ağır yaralı yahut da tutuklanmış demektir. Kontrol toplantısına gelmemek için başka bir sebep olamazdı.

Pantev'in öldürülmesini izleyen iki günlük ablukadan sonra üç numaralı tramvayın Konövitsa durağına yakın Svcti Nikola bahçesinde buluşacaktık. Günler artık uzadığı için saat yedi buçukta toplanıyorduk.

Parçeviç sokağından Svcti Nikola bahçesine kadar yaya hemen hemen bir saatlik yol vardı. Ablukanın kaldırılmasıyla duyulan, ayağımın sızısını unutturur sevinçli dakikalar çabucak geçti. Önce sözde film ilanlarına bakıyormuşum gibi sinema afişleri bulunan yerlerde durup dinleniyordum, sonra bu dinlenmeler daha sürekli olmaya başladı. Topallamamak için de son çabamı harcamam gerekiyordu. Çünkü şöyle bir temel kural vardı bizde: Bir yerin de sızılarsa, ne kadar rahatsız da olsan, görünüşte çevrendeki insanlardan kesinlikle farklı olmayacaksın. Saate baktığım zaman buluşma vaktine az bir süre kalmıştı. Oysa yolun henüz, yarısını bile alamamıştım. Yürümeye böyle devam edersem katiyen vaktinde yclışemcycccktim. Yetişemcyince de başıma bir hal gelmiştir diye durumum anlaşılan dek bütün ekip derhal, daha aynı gece dağa çıkacaktı. Plana alınmış eylemler ertelenecek

yada suya düşecekti. En sonunda da arkadaşlarımla amansızca sorularına cevap vermem gerekecekti. Böyle bir sahneyi düşünmek bile beni dehşet içinde bırakıyordu.

"Bütün ekip toplanmış ve komutan soruyor:

- Ognýana, karşılamaya neden gelmediğini söylesin, diyor.

- Ayağım sızlıyordu da onun için... diyerek gerçeği söylüyorum ben.

- Ayağın mı sızlıyordu? Demek ayağın sızlıyordu da onun için gelmedin ha! diyor sert sert Stanü.

Guco, bizim o neşeli, şen, şakacı Guco da hemen doğrulup ciddi bir tavırla:

178

- Mademki ayağın sızlıyordu, neden kesip gelmedin?... diyor."

Hayır, buna meydan vermemeliydim. Mutlaka gitmeliydim ben. Ve gittim.

Arkadaşlarının merak içinde beklediklerini bilen bir insanın böyle bir buluşmadan duyulan o karmaşık, büyük sevinç dile getirebilmesi imkansız. Arkadaşlarına en içten, en tatlı sözleri söylemek istediğin böyle anlarda söyleyecek söz bulamazsın.

Fakat Stanü'nün omuzuna vurup yüksek sesle: "Sağ mısın Ognýana," demesi, Guco'nun sessizce, var gücüyle elini sıkması. Slavço'nun büyük bir sevinçle: "O o o, bacanak, merhaba!" demesi, işte bütün bunlarda bir arkadaş endişesinin, bir arkadaş sevincinin gizlendiğini mutlaka sezersin.

Böyle sevinçli bir anda, ayağımın uyluk kemiğine kadar şiştiğini, her attığım adımda dayanılamayacak kadar sızladığını, yakın bir yerde evim olmadığını, en kestirme yollardan buraya en azından yedi kilometre olan Krasno Selo'ya kadar yürümem gerektiğini söylemedim diye azarlayabilir mi kimse beni?...

Bu sevinç ateşine bir telaş suyu serpebilir miydim, beklenmedik yeni bir endişe yaratabilir miydim?

Bunu yapamazdım, ama yapmak gerekliydi!

Ve kimse birşey farketmedi. Hatta daima en çok dikkatli, keskin bakışlı olan benim sevimli Violeta'm bile, müstakbel doktor, istihbaratçımız Zdravka bile birşey farketmediler.

Ayrılacağımız zaman, en son çıktım bahçeden. Gecenin karanlığı içinde şehirde evler ve sokaklar esrarengiz bir hal almışlardı. Sokaklarda hemen hemen kimseler yoktu. Ben topallıyordum, bükülüyor, iki kat oluyordum, hatta gözlerimden damlayan yaş bile sikmiyordum. Ara sıra bir duvara dayanıyor, şişen ayağımı kaldırıyordum. O kadar çok ağırlaşmıştı ki, yukanda tutamıyor, tekrar bırakıyordum yere ve acıdan, sızıdan iki kat oluyordum, her dokundukça kızgın demirle dokunulmuş gibi sızlıyordu. Ve sokakların karanlık tarafından yürüyordum.

Üzerimde herşey, elbiselerim, ayakkabılarımla, şapkam, çantam, herşey ağır bir yük gibi bastırıyordu beni. Hepsini yere atacağım geliyordu. Fakat üzerimde bana ağırlık veren tabancalar, elbombalar ve kurşunlar hiç aklımdan bile geçmemişti.

Birkaç kilo ağırlığında vardı onlar. Ama silahımı bir yük, bir

ağırlık olarak hissetmiyordum ben. Vücudumun bir parçasıydı, sanki elim ayağımdı silahım, sanki silahımla doğmuştum. Ve fazla yorulunca duruyor, elimi tabancamın buz gibi demirine

179

götürüyordum, bu da beni rahatlatıyor, yeni bir güç katıyordu gücüme. Çünkü silahım bana güven veriyordu. Düşmanla olası bir çatışmada da, başka bir tehlikede de, ne olursa olsun, son dakikada bir kurşun bütün sorunları çözecekti.

Nada ile Vasü'lerin sokak kapılarını omuzumla dürttüğüm zaman saat gece yarısını geçmişti. Avlunun içinden eve kadar birkaç adım kalıyordu ama, takadım tükenmişti... Adım atmaya mecalim kalmamış bir halde duvara dayanıp bir hayli durdum. Sokakta, uzaklardan gelen bir takım ayak sesleri üzerine son bir gayretle kapıya kadar varabildim ve kapıyı çalar çalmaz, sanki benim gelmemi beklerlermiş gibi kapı hafifçe gıcırdayarak açıldı.

İçeri giremedim. Adeta yıkılır gibi oldum, iki kuvvetli kol beni kavradı. Yumuşak, tatlı bir ses konuştu:

- Ogn yana, sen misin ayol! Gözlerim yolda kaldı beklerken.

Çok şükür, buluşabildik! Neden daha erken gelmedin?

Abluka kaldırılalı belki yüz defa çıktım avluya. Az önce sokak kapısının gıcirtısını duydum. Vasil'e, "herhalde bu Ogn yana," dedim. Kulak kabarttım, hiçbir ayak sesi yok. Ve tam kapıyı açıp bakayım, dedim, sen tıklattın... Aç mısın? Yemek ayırdım sana...

Nada birden durdu. Hiçbir sorusuna cevap vermiyorum diye yada kollarında vücudumun ağırlaşmasından iyi olmadığını mı anladı bilmem, üzerime eğildi, korkudan gözleri büyü müştü. Çabucak elini alnıma koydu ve hasta bir çocukla konuşur gibi:

- Yok birşey, geçecek.. Korkma. Madem ki buradasın, rahat ol. Ateşin de geçecek, iyileşeceksin... dedi.

Vasil de şaşkın şaşkın bir bana, bir karısına bakarak:

- Nesi var Ogn yana'mn? diye sordu.

- Nesi olacak... biraz rahatsız, ateşi var, ama geçecek, dedi

Nada.

Ve beni yatağa götürdü. Sırtımdan elbiseyi çıkarıp patlayacak gibi şişen ayağıma görünce Nada'nın iyimserliği uçtu gitti. Koltuğumun altına dereceyi koyup, bana yiyecek birşeyler getirmek için mutfaka gitti. Biraz sonra döndü ama, boş elle döndü. Herhalde bu durumda ne yapmak gerektiğini düşünürken, yemek sorununu unutmuştu.

Ateşim kırk dereceye yükselmişti. Nada dudaklarını ısırıldı.

Sonra birden kalktı ve üstüme bir yorgan örtterek:

\*- Dur burada, ilaç almaya gideceğim, dedi.

180

- Gece yansından sonra bu vakitte nereye gideceksin, saat bir olmuş, nöbetçi eczane araman lazım! diyecek oldum...

- Şimdi dönerim, dedi Nada ve hemen çıktı.

Benim bu sadık yatağımın o gece ne yaptığını çok sonra

öğrendim.

Krasno Selo'da iyi bir eczane vardı. Eczacı da aynı binanın ikinci katında oturuyordu. Nada bir çalmış, iki çalmış, ama kapıyı açan olmamış. Sonunda başlamış kapıyı yumruklamaya. Eczacı pencereden başını uzatarak, uykudan kalktığı için öfkeü öfkeü:

- İvim bu gece yansı kapıyı çalan? diye sormuş.

- Bay eczacı... Çocuğum ölüyor. (Başlamış Nada ağlamaya.) Çocuğum ölüm döşeğinde! Pashı bir çivi battı ayağına, şimdi ayağı ş:şti, sıtması da var.

- Doktor çağır, doktor çağır, demiş eczacı pencereyi kapatacak olmuş.

- bur gitme! diye bağırmış Nada ve yeniden başlamış kapıyı yumruklamaya. İn aşağıya, eczaneye, orada konuşuruz, demiş.

Sesi o kadar güçlü ve nüfuzlu imiş ki, eczacı uymak zorunda kalmış. Az sonra arka kapıdan almış Nada'yı eczaneye.

- Söyle şimdi, demiş, ne var?

Nada uydurduğu çocukla pashı çivi masalını tekrarlamış ve ayağımın ne halde olduğunu anlatmış Eczacı büaz düşündükten sonra başlamış bir takım tozlar ve merhem hazınlamaya.

Hazırladıktan sonra nasıl kullanılacağını

anlatmış. Mahallenin fakü insancıklarını böyle alıştırmış o, hiç doktora baş vurmazlar, doğrudan onu ararlarmış.

- Şu tozlardan iki saatte bir alacak, bu sudan altı saatte bü çorba kaşığı içecek, bu merhemi de ayağına sürecektir. Fakat yarın doktor çağırmalısın, çocuğu kaybedebilirsin. Doktorun görmesi, ona göre iğne yapması lazım. Çünkü tetanos da olabilir.

- Peki, peki, demiş Nada teşekkür ederek, para vermiş ve artanı geri vermesini beklemeden kapıya doğru yürümüş.

- Dur, demiş eczacı arkasından koşarak Al şu sargı bezlerini de...

Nada eve döndüğü zaman ben büaz uyuklar gibi olmuşum.

Tertemiz çarşaf, ev rahatlığı ve başka bir kimsenin bana yardım ettiği hissi, sanki hafifletmişti ayağımın sızısını.

181

Nada ilaçları verdi, ayağıma kompres yaptı. Yemek getirdi.

Sonra beni örttü, lambayı söndürüp yanımdaki öbür yatağa yattı. Ortalık aydınlamncaya kadar birkaç defa kalktı, fakat ben kendimden yan geçmiş bir halde gözlerim kapalı yatıyordum.

Herşeyi duyuyordum ama, ne gözlerimi açabiliyor, ne de birşeyler konuşabiliyordum...

Gündüz durumum kötüleşti. Ateşim hâlâ düşmüyor, aldığım ilaçlara rağmen ayağımın şişi sertleşiyordu, ara sıra kendimden geçiyordum... Ama içimden de şöyle diyordum: "Hayır, kendimi bırakmamalıyım! Bir an için bile bilincimi yitirmemeliyim!" Belliydi ki doktor çağırmadan olmayacaktı, ama doktor çağırmak da olanaksızdı.

Nada ve Vaso'nun tanımadık bir doktor çağırmaya hakları yoktu. Çünkü sadece ben değil, Emil Markov, Emil Şekerciyski,

Anton Yugov ve daha başka sorumlular da onların evini kullanırlardı.

Rasgele getirilecek bir doktor namussuzun biri de olabilirdi, hatta namuslu, dürüst bir insan bile olsa, bunca önemli, emin bir evin etrafında kuşku yaratmaya hakkımız yoktu bizim.

Fakat, ben kesinlikle karşı gelmeseydim, herşeye rağmen doktor çağıracaktı onlar. Benim de karşı gelmemin başlıca nedeni, çocuklardı. Nada ile Vaso'nun üç küçük yavrusu idi... Çünkü polis burada, bu evde illegal birini bannndndığım öğrenince, bu çocuklar anasız, babasız kalacaklardı...

Yataklanmdan birkaç doktor vardı. Doktor İvan Vasilev, doktor Minka Natova-Uzunova, doktor Sibile Radeva ve doktor Hristo Manolov. Her biri güvenilir, emin kimselerdi. Hangisine gitsem gereken yardımı yapar, tedavi ederdi beni. Ama gidebilecek durumda değildim. Herhangi birini buraya çağırmaya da hakkım yoktu.

Kısacası, Vaso'lann evine doktor getirmek olanaksızdı...

Gece basmıştı. Dalgın yatıyordum. Biri gözlerim bana dikmiş bakıyor hissiyle uyandım. Yavaşça gözlerimi açtım. Yanımdaki iskemlede Vaso oturuyordu.

Üzerine bazı eski giyim eşyaları atılmış gardroba çevirdi gözlerini.

- Bu evde ne zaman bir düzen olacak, ne zaman herşey yerli yerine konacak bilmem, diye mırıldandı Vaso.

Fakat bana başka birşeyler söylemek istediğini sezmiştim.

- Haydi Vaso, söyle, ne var?

- Hiç, diye mırıldandı yeniden.

182

Sonra birden bana doğru döndü, üzüntü, keder doluydu gözleri.

- Haydi söyle! dedim ben tekrar.

- Ognyana, bak ne diyeceğim... Biz devrimciyiz... yaşlı, olgun insanlar... Gerçeklere gerçek gözüyle bakmalıyız... Demek istediğim şu ki, yani, sana bir hal olursa, ne yapalım... anlıyorsun değil mi?..

Sevimli Vaso! Bu konuşmada bulunmasın diye Nada'yı kovmuştu, ama kendisi de ne diyeceğini bilmiyordu.

- Anlıyorum Vaso, anlıyorum, dedim gülümsemeye çalışarak.

Er geç, ne zamansa bir gün ölünecek... Ben ölürsem ne mi yapacaksınız?... Heladan bir tahta sökeceksin...

Vaso'nun yüzü, Nada'nın yılda iki defa kireçle sıvadığı duvar gibi ak oldu.

- Konuşma öyle Ognyana!. O ne demek öyle. Ben seni öz kardeşim gibi biliyorum, hatta daha da yakın... Ne sanıyorsun sen?... Mahzene güzel bir mezar kazarım...

Erkekler ağlarken bakmak çok güç. Sessiz sedasız. Sadece gözlerinden, yüzünde derin izler bırakarak iri iri yaşlar akıyor...

Vaso yüzünü yukarı kaldırdı, nasırlı elleriyle kapadı, ağır ağır soluyarak bir iki yutkundu. Gözyaşları boğuyordu onu.

Sonra yeniden konuşabildiği zaman yavaşça devam etti:

- Sormak istediğim şey başkaydı, başka birşey sormak istiyordum ben. Biz burada seni "Ognyana" ve "İvanka" diye biliyoruz. Ama bunlardan hiçbiri senin gerçek adın değil, Sağ kalırsak bir gün belki lazım olur, kime ne diyeyim, yakınlarından kimi arayayım? Belki kocan vardır, belki anasın... Belki herhangi bir yerde seni bekleyen anan vardır, baban vardır... Söyle ne diyeyim?...

- Hayır, Vaso, adımı söylememem lazım, biliyorsun ya? Başını sallayarak sözümü onayladı ama, bahçesinden günün birinde kemiklerim çıkarıldığı zaman, kimin oldukları bilinmeyecek diye gözlerinde bir üzüntü okunuyordu.

- Adımı söyleyemem Vaso, diye tekrarladım ben.

- Ama ben diyorum ki...

- Söyleyemem. Ama sen kafa kağıdımı al. Kafa kağıdımda fotoğrafım var. Gösterirsin. Elbet bir tanıyan bulunur...

- Peki Ognyana. Alıp öyle bir yere saklayacağım ki, kimse bulamayacak!

183

Kapı birden açıldı ve Nada girdi odaya. Kör gibi geçerek küçük bir iskemleye çarpı ve attı kendini yanındaki yatağa. Ağlamaktan gözleri kızarmış, saçları dağılmış, boğazı kurumuştur.

- Ah, benim iki gözüm Ognyana'm!.. Nasıl yardım edeyim sana, söyle nasıl yardım edeyim? Nasıl kurtaralım seni?..

- Yeter, yeter! diye çıkıştı Vaso ona sert sert. Sanki biri ölmüş gibi ağlıyorsun. Bizim konuştuklarımıza bakma sen. Biz, her türlü olasılığa karşı...

Basit, fakat güçlü sözleri birden Nada'yı da ayılttı, bana da ölümü yeneceğime, ölmeyeceğime dair yeni bir inanç verdi.

"Evet, devrimciler böyle konuşmalı, dedim kendi kendime. Her türlü olasılığa karşı, iyiyi de, kötüyü de hesaplamalı."

Nada kalktı, üstünü başını düzeltmeye başladı.

- Ognyana, sana piliç çorbası pişirdim, şehriyeli piliç çorbası. Getireyim de iç biraz, istiyor musun?

- Olur, dedim.

Biraz sonra Vaso küçük bir kaşıkla ağızma sıcacık piliç çorbası veriyordu.

Otuz altı saatten beri ilk defa ağızma yemek koyuyordum.

Bu da sanki ölümü kovmaya yardım etmişti.

Böylece bütün bir hafta yattım. Zor saatler geçirdim, ama ölümü düşünmüyordum artık, çünkü manen galip gelmiştim ona. Sağlam organizmam da vücudumdaki zehirleri yenmişti ve birkaç gün sonra artık yatakta kalkıp oturabiliyordum. Daha sonra oda içinde gezinmeye başladım.

Bir gün Vaso bana gazeteye sanlı biraz yün getirdi. Aylak oturmaktan canım çok sıkılıyordu.

Gazeteyi açtım, başladım ipliği yoklamaya. Yumuşak, ince bir iplikti. Gayet güzel bir yelek örülebilirdi bundan. Elimle ipliği yokluyordum, birden kesildi ellerim. Gazetenin ilk sayfasında siyah harflerle şöyle bir başlık vardı:

"Başarısız bir suikast."



"Teröristlerin mühendis Kulçp Yanakiev'i öldürme girişimleri..."  
Gözlerim hızla haberi bildiren küçük küçük harfler üzerinde dolaşıyordu. Mühendis Kulço Yanakiev'i öldürmeye girişen biri erkek, biri kadın iki tedhişçinin polis tarafından yakalandıktan, kovuşturma yararına şimdilik adlarının açıklanmadığı bildiriliyordu haberde.

184

Gözlerim karardı. Kimlerdi yakalananlar? Ekip ne olmuştu?  
Girişilen suikasttan bu yana dört gün, dört gece geçmişti.

Arkadaşlarla irtibata nasıl girebilirdim?

Bir an önce çıkmak, bizimkilerle irtibat kurmak gerekiyordu.  
Elimden ipliği attım, başladım acele acele giyinmeye. Ayağım henüz iyileşmenüştü ama, ayakkabı giyebilirdim, yürüyebilirdim.  
Nada bırakmak istemedi beni.

- Nereye gidiyorsun? Ayaklarının üstünde güç halle durabildiğini görmüyor musun? Biraz yürüdün mü düşeceksin.

- Korkma, Nada. Şimdi çıkmayacağım ben.

- Çok şükür, çok şükür! dedi Nada sevinerek.

- Akşama, saat sekize doğru gideceğim...

Şaşkın şaşkın baktı bana ve yorgun bir halde yatağa oturdu.  
Karar verdim mi, benimle tartışmanın boşuna olduğunu biliyordu.  
Saat öğleden sonra dört buçuktu!

Onuncu Bölüm

İki gün sonra bizim savaş ekibinden arkadaşlarla yeniden Vitoşa'da idim. Yukarıya, Kopito'ya ağır ağır, sanki yorgun gibi yürüyorduk Kimse şakalaşmıyor, koşmuyor, konuşmuyordu...  
Herzaman iyimser olan Guco bile susuyordu. Bir aralık Violeta ile ikimize yakaşarak, bize bakmadan yavaşça:

- Bugün on gün oldu! dedi.

Sessizce, evet dedik baş sallayarak. İlk genç arkadaşımızın, Küçük Kız dediğimiz Donka Gançeva ile Miko Papo'nun başarısızlığa uğramaları çok üzüyordu bizi. Yüz adım kadar yürüdükten sonra Guco kendi kendine konuşuyor gibi.

- Oysa, ö t e k it hâlâ yaşıyor! dedi.

- Evet, hâlâ yaşıyor, dedi Violeta da. Bizimklerse...

Ve burada ben Donka ile Miko'nun feci olayını bütün ayrıntılarıyla öğrendim.

185

On Mayısta bu iki arkadaşın mühendis Kulçp Yanakiev'i temizlemeleri gerekiyormuş. Mühendis Kulçp Yanakiev, Hristo Botev radyosunu bozuyormuş.

Hristo Botev verici radyosunun önemim anlayabilmek için, insanın o direniş yularının kahramanlıklarla dolu korkunç günlerini hatırlaması gerekü. Hristo Botev radyosunun sesi, partinin duyulan sesiydi. Bu radyo sadece cephelerdeki durumu bildirmekle yetinmiyor, eyleme geçmek için somut taümatlar da veriyordu. Parti ile irtibatı kesilmiş olanlar ve parti grupları, hatta il ve üçe parti örgütleri için bu çok önemliydi. Örneğin, Sumen il parti örgütünün bükaç aydu Merkez Komitesi üe doğrudan bağlantısı yoktu ve parti hattını ancak Hristo Botev

radyosundan ahnan taümatlara göre gerçekleştüebiüyordu. Polisin hizmetinde olan mühendis Kulçp Yanakiev büyük bü hırsla radyonun her sözünü boğuyordu. Dalgalarını öyle kapatıyordu ki, Hristo Botev radyosu bazen günlerce dinlenemiyordu. Parti, mühendise birkaç kere uyanda bulundu, işinde bu kadar çaba göstermemesi için onu uyardı, fakat bu uyarmaya karşılık olarak, daha da artınıyordu parazitlendirmeyi. Bununla da kendi idam kararım imzalamış oldu. Bu idam karan Miko-Papo ve küçük Donka tarafından yerine getirümeüydü.

• On Mayıs sabahı saat altıda Donka üe Miko, Boris Bahçesi'nin belirli bü yerinde baskın sırasında kendilerine muhafızlık edecek olan arkadaşları beklemişler. Dakikalar geçiyor, fakat muhafızlar ortada yok.

Plan gereğince Kulçp Yanakiev'i temizleme işi henüz evden çıkmadan sabahleyin erkenden yapılmıyımış ve bu iki genç daha çok beklemeyerek bu işi bitirmeyi kararlaştırmışlar. Şimdi biz bu olaylardan yirmi yıl sonra: "Neden muhafızsız gitmişler? Neden bu işi başka bü güne ertelememişler? Neden... neden...?" diye sorarız, hatalarını buluruz.

Fakat o mayıs sabahında bu iki genç, bu iki remsist, verilen görevi ne pahasına olursa olsun, yerine getirmeye karar vermişlerdi! Ferdinand sokağı, 2 numaraya gidiyorlar, çıkıyorlar dördüncü kata. Miko züe basıyor. Saat altı buçuk. Evin hanımı kapıyı açıyor ve "Ne var?" diye soruyor.

Miko hafifçe eğilerek selamlıyor ve:

- Affedersiniz, sizi rahatsız ettik, baş mühendise taşradan bir mektup getirdik, bizzat kendilerine vermek istiyoruz, diyor.  
186

görünmeye çalışıyorlar. Bu kiev karşıları ve cebini karıştırıyor.

Kadın, "Bir dakika," diyerek kapıyı hafifçe kapatıyor.

Miko ve Donka birbirlerine bakıyorlar. Parti emrini yerine getirebilmek için saniye, sadece birkaç saniye kalıyor. Bu gençler (Donka 17, Miko 20 yaşında) şimdiye kadar hiç duymadıkları bir his, bir taraftan kan dökmek, adam öldürmek gibi ağır bir his, diğer yandan da bir parti ve insanlık görevini yerine getirmenin verdiği heyecan içinde. Görülmedik bir gayretle kendilerine hakim olmaya, sakin

sırada kapı açılıyor ve Kulço Yanakiev dikiliyor karşılarına.

- Ne var?

- Size bir mektup, diyor Miko1

Kulço elini uzatıyor.

Bir an bekledikten sonra mektubun mavi zarfı yerine tabanca namlusuyla karşılaşıyor korku içinde kalan gözleri.

Ateş, bir ateş daha, bir çığlık ve kapının hızla kapanması...

Miko'nun sinirleri dayanamamış. Eli titremiş ve kurşunların ikisi de Yanakiev'in sadece boynuna dokunmuş hafifçe.

Şimdi aralarında kalın meşe tahtasından bir kapı var ve daha fazla hiçbir şey yapılamaz. Kaçmak! gerek. Yeniden savaşa atılabilmek

için canlarını korumaları lazım.

İkisi de merdivenlerden aşağı koşuyorlar. Fakat tabanca sesi, çılgınlık apartmandakileri ayağa kaldırmış, karşıkı sütçü dükkanında kuyruğa dizilenleri telaşlandırmış.

Dördüncü kattaki pencereden yarı bele kadar uzanmış saçları darmadağın bir kadın, korkudan aklını kaybetmiş gibi bağıyor:

- Öldürdüler, öldürdüler...

Apartmanın kapısında genç bir delikanlı ile bir kız görünüyor, acele Ferdinand sokağına gidiyorlar. Bir an sonra aynı binada oturan bir kadın, Anna Tapoldolska beliriyor kapıda ve bağıarak koşuyor arkalarından:

- Kaatilleer!...

Albay Pantev'in gebertilmesinde Zümbülev de böyle koşuyordu peşimizden. Ama o zaman Violeta ile Leon bize muhafızlık ediyorlardı ve bu alçak faşistin kolayca zengin olmasını önlemişlerdi.

Donka ile Miko'yu tek bir koruyan yok. Belki de kalabalığın arasında onlara acıyanlar, yüreği sızlayanlar vardı, fakat burada bizim arkadaşların silahla, kurşunla desteklenmeye ihtiyaçları var!...

187

Kadınların çılgınlıkları, kuyruktaki insanların bağırmaları üzerine iki polis yetişiyor. Bu polisler, iki gencin peşinden koşmaya başlıyorlar. Miko daha büyük olduğundan Donka'ya Gurko sokağına sapmasını emrediyor. Sonra dönüp polisler ateş ediyor. Birkaç kurşun polislerin ateşini yavaşlatıyor, yere yatıyor polisler. Fakat Miko koşunca, onlar da, aralıksız ateş ederek yeniden takılıyorlar arkasına. Bir kurşun genç kahramanı yaralıyor ve Miko kendini öldürmeye meydan ve vakit bulamayarak yere yuvarlanıyor. Az sonra da kana bulanmış demir kelepçeler takılıyor bileklerine.

Anna Topoldolska olmasaymış, Miko'nun fedailiği Donka'yı kurtarabilecekmiş. Anna Topoldolska polisleri, ateş edeni kovalamayı bırakarak küçük kızın peşinden koşmuş ve var sesiyle bağııyormuş:

- Yakalayın bu kaatil kızı!

Bir sendeleme Donka'nın hızını yavaşlatıyor ve koşan kızla kovalayan kadın arasındaki uzaklık hayli azalıyor. Biraz daha, birkaç adım daha ve Küçük Kız kanala yetişecek. Köprüden ötesi ormanlık, kurtulma olasılığı yüzde yüz artıyor. Fakat vadedilen üçyüz bin levalık ödöl, Topoldolska'yı kaçan kıza mıknaatıs gibi çekiyor. Var gücüyle koşarak Donka'ya yetişiyor ve atılıyor üstüne...

Donka Gançeva ölümü bile göze alabilecek kadar manen kuvvetliydi. Ama biz ona "Küçük" lakabını rasgele vermemiştik. Körpeydi, küçüktü, kırk kilo bile yoktu ağırlığı. Fiziksel gücü yetmiyor Topoldolska'nın elinden kurtulmaya.

"Yakaladım! Ben yakaladım!" diye sevine sevine haykırıyor Topoldolska. Polisler yetişiyor, kelepçeler takılıyor kızın ellerine.

Anna Topoldolska'ya ödöl sağlanmış oluyor.  
Kapalı bir araba iki tutukluyu acele Milli Emniyete götürüyor.  
Gayet ağır ve insanlık dışı işkencelerden soma yargılamaya geçiliyor. Sorun basit. Suçlular adam öldürme girişiminde bulunmuşlar ve elde silah, suçüstü yakalanmışlar. Böyle durumlarda yasa, asılmak suretiyle idam cezası veriyor.  
Küçük kızın kısmeti var. Yaşının küçük olması nedeniyle idam cezası, müebbet hapis cezasına çevriliyor.  
Miko Papo'nun ölüm cezası (o hem komünist, hem de Yahudi) mahkeme kararının verildiği aynı gün infaz ediliyor.  
188

Vitoşa'da beş gün kaldık. Planinets dağevinin üst tarafındaki ormanda geceüyorduk. Bulunduğumuz yere yalan bir yerde sürüsünü dinlendiren bir çobandan süt alıyorduk.  
Fazla koşmamaya çalışıyordum, zorunlu olan sabah ve akşam koşullarına katılmıyordum, ama Vitoşa'da iken ayağım yeniden hafifçe şişmeye başladı.  
Sofyaya döndüğüm zaman doktor İvan VasUevUerde kalmayı kararlaştırdım. Vaso'lardaki olaydan sonra daha tedbütü olmuştum.

İvan o akşam beni muayene etti ve başladı iğne yapmaya.  
Bü hafta, on gün sonra gerçekten artık iyi hissediyordum kendimi.  
Fakat doktorun tavsiyelerine göre bükaç gün daha yatıp dinlenmeliydim.

Birkaç gün daha burada kalacağımı Slavço'ya bildirdim.  
Kontrol buluşmasını kararlaştırdık ve doktorun evine kapanmış olarak, bütün gün kitap okuyor, aktif olarak savaşa katılabüeceğim günleri bekliyordum sabırsızlıkla.

Yümidokuz Mayıs günü akşamı büaz gezinmeye çıktım. O günü İvan Vasüev öğle yemeğine eve gelmemiştü ve ben ne bü iç haber, ne de cepheden bir haber öğrenebüdim. Sokağın gölgeü, karanlık tarafından yürüyor, gelip geçen insanların konuşmalarına kulak kabartıyordum. Birden telaşlı bükaç söz duydum:

"... Demek salanganlardan üçü öldürölmüş, diyorsun ha?

- Evet.

- Ya dördüncüsü?

- Yerin dibine batmış. Kanallar içine gizlenmiş, ama kurtuluş yok oradan. Havasızlıktan boğulup ölmese bile, polisler çıkış yerlerinde bekleyip öldürecekler...

Ayaklarım kesildi ve yakın bir duvara dayandım. Ne olmuştu acaba? Kimdi bu dört kişi? Acaba bizimküerden miydi?

Çünkü biz de dörder kişi gidiyorduk baskınlara.

Önümden giden bu kimselere yetişip soracağım geldi.

Fakat hemen vazgeçtim bu fikirden. Bu kimseler belki de polis ajanıydı. Başka türlü nereden bileceklerdi bu ayrıntıları.

Bizimküerle ertesi gün buluşacaktım. Demek bekleyecektim.

Fakat sabah gazetelerde büyük başlıklarla dört teröristin mühendis Kulçp Yanakiev'i öldürmek için yeniden bir girişimde bulundukları haberi veriliyordu. Suikast girişimi başanlı

olamamış, üçü öldürülmüş. Dördüncüsü şehir kanalizasyon ağına gizlenmiş. Araştırmalar sürdürülüyormuş.

189

Kulço Yanakiev'in yok edilmesi için girişilen ikinci suikast hakkındaki belgeleri karıştırırken dört tutanak geçti elime. Dördü de çok benziyor birbirine... İşte biri:

Kişi üzerinde yapılan araştırma tutanağı:

Bugün 29 Mayıs 1943, Sofya. Aşağıda imzası bulunan Polis Müdürlüğünde grup şefi İvan Zelengorov, Sofya nüfusuna kayıtlı, Lübotnn sokağı 87 numarada oturan Boris Sapunciyev beraberimde olarak, Patriarh Evtimiy bulvarıyla Tsar Krum sokağında meydana gelen süahlı çatışmada öldürülen kişi üzerinde yaptığım araştırmada aşağıdaki eşyalar bulunmuştur:

1. Kurtbunar ilçesi Alfatar köyü nüfusuna kayıtlı 26.12.1911 doğumlu işçi Yordan Marinov'a ait numara 28/223.1942 tarihli Alfatar kaymakamlığından numara 22/1942 de tasdik edilmiş kimlik belgesi;
2. Lovça üçesi Odirne köyü nüfusuna kayıtlı 12.8.1913 doğumlu monter Mihaü İliev JlazkoVa ait Sofya'dan verilme numara 1263/15.6.1941 tarihli, Sofya 10. polis karakolunca numara 3750/1941'de tasdik edilmiş kimlik belgesi.
3. Efel sistemi, 7.65 mm. çapında numara 47293 bir tabanca, 2 şarjör, 31 mermi.
4. Nagan sistemi, numarası belli olmayan ve bir tarafında ay yıldız bulunan bir altıpatlar ve 17 mermi.
5. Dökme demir bir parça.
6. İçerisinde on bin leva ile siyah meşin bir kese.
7. Huber markalı köstekli bir cep saati.
8. 1943 yılı Mayıs ayı için ekmek vesikası seri B 006808, 30, 31 Mayıs kuponları duruyor.
9. İki elbombası.
10. Süah yağlamaya mahsus dolu bir kundura boya kutusu.
11. Diş macunu ve diş fırçası.
12. Küçük bir paket beyaz toz, nedir belli değü.
13. Bej renkli bir erkek şapkası.

Yukarıda zücredüenler için işbu zabıt tutulmuş ve hazır bulunanlarca imzalanmıştır.

Üzeri araştırılan (maktul)

Araştırmayı yapan ve tutanağı yazan:

Ivan V. Zelengorov

•

İmzanın okunaklı yazıldığı bu kağıt parçası nice düşünceler ve anılar uyandırdı bende.

Kulço Yanakiev'e ikinci bir suikast kararı Stanço Vasilev tarafından kendi başına alınmıştı. Bu işe dört kişilik bir grup:

190

Nikola Draganov-Guco, Yordan Marinov Petrov, Metodi Aleksiev Velickov ve Kiril Bonçev-Kalmika'yı seçiyor.

Fakat ikinci suikast girişimi de başarılı olmuyor. Yanakiev-'in evi polis tarafından gözetleniyormuş. Bizim arkadaşlar dönerken 5-6 polis peşlerine düşmüş. Müthiş bir silahlı çatışma

başlamış. Dördü de tabancalarla kurşun yağmuruna tutmuşlar polisleri. Polisler biraz gerilemişler. Fakat bu arada polis komutanlığından koca bir polis bölüğü yetişmiş. Bizim arkadaşlar polislerin ilerlemesini önlemeye ve kanala yaklaştırmaya çalışmışlar, niyetleri oradan ormana dahıvermekmiş, fakat polise yeni takviye kuvvetleri gelmiş.

Biri Yordan Petrov'un bir ağaca tırmandığını ve ağaç üzerinden yapraklar arasına gizlenmiş olarak polisler ateş ettiğini görmüş. Ağaca yaklaşan polis, ateş eden Yordan'a rahatlıkla nişan almış, kafasından vurmuş, Yordan yere düşmüş.

Az sonra Kiril Bonçev-Kalmika da vurulmuş. Arkadaşlarına çekilme olanağı yaratmak için polisler doğru ilerleyerek daha sık ateş etmeye başlamış. Fakat bir polis kurşunu bizim o neşeli, şen arkadaşın kalbine isabet etmiş.

- Hazırla bombalan! demiş Guco ve tabanca ateşiyle arkadaşını korumak için yere uzanmış.

Metodi biraz dönüp, üzerlerine atılmakta olan polis sürüsüyle aralanındaki uzaklığı göz kararıyla ölçmüş. Bombalann etkili olabilmesi için yirmi adım kadar yaklaşması gerekiyormuş. Bombanın vidasını açıp beklemeye başlamış.

- Fırlat, diye bağırmış Guco, tabancasının şarjörünü değiştirirken.

- At yorum, demiş Metodi ve fırlatmış bombayı.

Bu san sözü, son hareketi olmuş Metodi'nin. Dimdik duran başu a birkaç kurşun isabet etmiş ve yavaşça serilmiş kaldırımın üzerine.

Polisler hep bir ağızdan sevinçle haykırmışlar. Dört teröristten, üçü artık ölü imiş. Sonuncusunun da yolunu kanal kesiyormuş, tabancasının patlamaları da duyulmaz olmuş artık Belki del mermileri tükenmiş.

Polisler seviniyorlarmış. Bir milyon iki yüz bin leva ediyormuş dördü.

- Teslim ol! diye haykırmış polis şefi, fakat birden şaşır kalmış.

Az önce ateş edilen o yerde kimseler yokmuş. Guco kaybolmuş.  
191

Birkaç polis bir ağızdan:

- Kanalda, kanalda, diye bağırmışlar ve Perlovo deresinin çimento yatağına atlamışlar.

Fakat aradıkları kişiden hiçbir iz, hiçbir eser yokmuş.

Polisler şaşkın şaşkın bakmışlar. Fakat az sonra anlamışlar.

Birkaç adım ötede, dereye dökülen kanallardan pislik kokusu geliyormuş. Ve birden bütün silahların namluları kanalın ağzına dikilmiş. Tünelin ağzı ateş yağmuruna tutulmuş. Oraya sinek gizlenmiş olsa kurtulamazmış, o derecede sık ateş edilmiş oraya.

Polis şefi, kanala su salahm, cesedini sürükler çıkarır, demiş.

Az sonra kanaldan bol bol su gelmeye başlamış, önce pis, kirli su akmış, fakat gitgide temiz akmaya başlamış, kanal da güzelce temizlenmiş. Fakat "teröristten" yine hiçbir eser yokmuş. İkinci bir yoklama, özel eğitim görmüş bu polis köpeği ile

yapılmış. Köpek acele ve sessizce kanala dalmış. Polisler beklemişler:

Bir saat, iki saat, üç saat...

Köpek dönmemiş. Polis şefi kanala tekrar su salınmasını emretmiş. Daha ilk anda akan sular köpeğin cesedini kanaldan dışarı sürüklemiş.

İllegalin düştüğü çaresiz durumda bile savaşı sürdürmeye kararlı olduğu anlaşılmış.

Polis raporlarını, bildiregeleri okuyorum da, tüylerim ürperiyor. Sıcak yaz gününde o müthiş çatışmadan, o sinir gerginliğinden sonra Guco en sonunda sakin, serin bir yer bulmuş.

Düşmanın ona yaklaşabilmek için tehlikeyi göze alması, Guco'nun kurşunlarına göğüs girmesi gerekiyormuş. Şimdi artık Nikola çimento üstüne uzanıp soluk alabilir, dinlenebilir. Eee, gerçekten kanalda hava ağır, taban alçak, insan ancak, iki kat olarak, emekleyerek yürüyebilir, ama ne de olsa...

Ve belki de o zaman Guco bir çıkmaza düştüğünü anlıyor.

İlelebet kanalda kalınmaz, polisler kanal ağzında bekleyecekler.

Kanalın öteki ucuna gitmeye kalksa, kaç gün dayanabilecek, bir gün, iki gün, üç gün?...

Birden bir gümbürtü duyulur kanal içinde. Sanki evler yıkılıyor. Nedir bu acaba? Guco kalkıyor. Kendisine doğru çok miktarda su geldiğini anlıyor, anlıyor değil de, seziyor. Kendisi192 ni suya kaptırmamak için elleriyle, ayaklarıyla, kafasıyla iyice dayanıyor, en sonunda su akıp geçiyor.

Böylece, bir tehlikeyi daha atlatmış oluyor. Ama daha nice tehlikeler bekliyor onu.

Yeni korkunç tehlikeden, polis köpeğinden onu kanaldaki yankı kurtarıyor, orası bütün sesleri en azından on kat artırıyor.

Guco köpeği elde bıçakla karşıyor. Müthiş boğuşuyorlar.

Canavarın tüylü vücuduna kamanın nasıl saplandığını, köpeğin dişlerinin elbiselerini, etlerini nasıl paraladığını hissediyor. En soma köpek saldırıp ısıramaz, kımıldayamaz oluyor, ölüyor.

Guco yorgun bir halde köpeğin yanma düşüyor. Köpek ona adeta bir yastık oluyor. Guco çifte zafer elde ediyor, yani hem dört ayaklı düşmanı, hem de köpeğe daha uzaktan tabanca ile ateş etme arzusunu yeniyor. Tabanca sesi onun diri ve silahlı olduğunu bildirecekti, oysa bunu bilmemeliydiler.

Ve kanalda müthiş saatler başlıyor. Dışarıdakinden, gün ışığındakinden iki kat, on kat daha ağır geçiyor saatler. Kızıışan savaştan sonra duyulan hoş serinlik, soğuğa dönüşüyor, kanalda boğucu, bayıltıcı bir koku. Fakat Guco kanalda durmayı sürdürüyor.

Hayır, durmuyor yürüyor, emekliyor, gittikçe daralan kanalda ilerliyor. Oysa sadece iki, üç metre yukarda, üstünde insanlar gelip geçiyorlar, gülüşüyorlar, temiz Mayıs havasını serbestçe soluyorlar.

Mayıs ayı mı? Guco öyle sanıyor ki, artık dört gün, beş gün geçti. O kadar ağır geçiyor kanalda dakikalar. Kanal da o kadar daralmış ki, yürüyebilmek artık olanaksız, ancak emekleye emekleye ilerlemek mümkün. Guco kanal içinde dönemiyor da.

O sadece ileri doğru gidip kendisim kurtaracak, yeniden aydınlığa

kavuşturacak mutlu bir raslantı bekleyebilir.

Sonunda, epeyce ileride, önünde ufak bir ışık çarpıyor Guco'nun gözüne. Bir an duraksıyor: İnansın mı acaba, gerçekten gün ışığı mı bu? Guco bütün gücünü toplayarak emekleye emekleye ilerliyor. Şimdi artık hedef belli, ışık umut veriyor, çekiyor.

Yarım saat sonra Guco, sokağa açılan bir mazgalın dibinde derin bir nefes alıyor. Mazgalın üstünde demir bir ızgara var. Durmadan insanlar geçiyor üzerinden. Ve beklemeye karar veriyor Guco. Akşam karanlığına kadar bekleyecek, sonra gelip geçenlerden birine rica edecek, talihi yardım ederse...

193

Değerli arkadaşımız saatlerce mazgalın dibinde duruyor, dışarıda ortalık karancaya, gelip gecenler seyrekleşinceye kadar bekliyor.

İşte, haykıracak artık. Tek başına biri geçiyor. Ayak seslerinden kadın olduğu belli!

- Hanımefendi! diye bir ses geliyor yer altından.

Kadın duruyor.

- Hanımefendi, ben...

Ses kanal mazgalından geliyor. Ses, açıklıyor. Kanala imiş, ama ızgara kapağı kapanmış, kalmış kanal içinde. Kapağı kaldırmesini rica ediyor...

Bir teröristin, bir tedhişçinin kanalizasyonda gizlendiğini bütün Sofya duymuş. Guco bunu bilmiyormuş. Kendisinden yardım istediği kadın da, kadın değil, alçağın, namussuzun biriymiş. Etrafına bakınmış, oralardan geçmekte olan bir polis görmüş, "Kanalizasyondaki o komünist işte orada..." diyerek, bildirmiş polise.

Az soma orasım polisler abluka altma almışlar. Teslim olmasını öneriyorlar Guco'ya. Guco, tabanca ile ateş ederek karşılık veriyor. Guco'nun kim olduğunu bümüyor, tanımıyorlar onlar, onun için böyle bir öneride bulunuyorlar.

Polisler de başıyor ateş etmeye. Guco kolay korunuyor onlann kurşunlarından. Kurşunlann ona dokunmaması için bir metre kadar yana çekümesi yeterli. Fakat yeniden kanalizasyona sokulmak istemiyor. Takadı kalmamış artık Ekmeksiz, uykusuz ve gayet büyük bir gerginlik içinde otuzaltı saat kanal içinde kalması çok mecalsiz bnakmış onu.

Tek bir kurtuluş çaresi kalıyor, Guco da bu çareye başvurmayı düşünüyor. Polisleri aldatarak dışan çıkacak. Ölecekse de, bari açıkta, yüdzırlann altmda ölsün.

- Kesin ateş etmeyi, yaralandım, diye aa, boğuk bir ses gehyor.

- Ateş kes! emrim veriyor polis şefi.

Büden bü sessizlik çöküyor.

- Teslim oluyor musun?

Bu seste hem soru var, hem de gizlenmeyen bir zafer sevinci.

- Teslim oluyorum, teslim oluyorum! diye daha boğuk ve acıklı bir sesle karşılık veriyor yeraltı labirentinin tutsağı. Sahn



merdiveni!

194

Az sonra merdiven mazgala salınıyor. Fakat polis safi Guco'nun niyetini sezmiş olacak ki, adamlarına kenara çekilmelerini ve yere yatmalarını emrediyor.

Sıkıntılı, ağır bir bekleme başlıyor. En sonra havaya bir el uzanıyor, demir kapağa tutunuyor, ve daha o saniyede, polisler artık doğrulurken, öbür elinde tabanca ile her yöne ateş etmeye başlıyor.

Guco ansızın bir şaşkınlık yaratacağını sanıyor ve buna güveniyor ama

Ateş et!

kurşunlan polislere dokunmuyor.

2 m r i veren polis şefinin sesi gürliyor ve otomatik silahlar mazgal ağzını kurşun yağmuruna tutuyorlar.

Fakat kolla nn ikisi de anık çekilip gizlenmiş. Sürekli bir ateşten sonra, polisler tekrar mazgal başına geliyorlar. Koruna koruna bakıyorlar, haykırıyorlar, tekrar eğilip bakıyorlar, tekrar haykırıyorlar.

Aşağıdan hiçbir karşılık gelmiyor.

En sonra daha men bir polis çelik gömlek giyerek mazgala inmeye karar veriyor. İlegalin en son ateş etmesinden beri iki saatten fazla za nan geçmiş.

Mazgala inen polis az sonra başını uzatarak:

- Ölmüş, gospodin şef diyor.

Polis şefi umutlu bir sesle soruyor:

- Öldürülmüş, demek?

- Hayır, intihar etmiş, diye cevap veriyor polis, fakat şefin bundan hoşnut kalmayacağını anlayarak ekliyor: Orasını siz daha iyi anlarsınız.

Şefinin daha tecrübeli, daha büyük bir canavar olduğunda polis haklı. Düzen öyleydi o zamanlarda, daha büyük cellatlar daha büyük şef olurlardı...

... Çok aziz arkadaşımız, partinin sadık eri, kahraman devrimci Nikola Draganov-Guco'nun son saatleri, ölümü, polis raporlarının satırları arasında böyle okunuyordu.

Kanaldaki savaşın yankısı henüz dinmeden yeni bir felakete uğradık. Düşmanla savaşta Stanü öldü.

Savaş ekibimizden ilk anılarım Stanü ile ilgili. Bana nüfus cüzdanını, silahı, kuponu, Stanü temin etmişti. Bize yemek

195

parası veren Stanü idi. Çeşitli sorunları en çok Stanü ile tartışırdık. Stanü ile koşar oynardık...

Karakterinde en belirli çizgi yeniye, bilgiye susamışlığı idi.

Bu bilgiye susamışlığı nedeniyle ortaokulun ilk sınıfında öğrenci iken, her gün sabah ve öğle altışar kilometre,yol yürüyerek okula gidiyordu. Bu bilgi ve yenilik aşkı onu köy okumaevinin, içki içmezler derneğinin aktif bir üyesi yapmıştı ve yine bu bilgi aşkı onu Marksist-Leninist derneklere götürmüş, kışlada onu en iyi bir er yapmıştı. Komutanları bu köylü çocuğunun

uyanıklığını, üstün zekasını anlamakta gecikmemişler, lise öğrenimi olmadığı halde onu yedek subay okuluna yollamışlardı.

Stanü orada da en iyilerden, birincilerden biriydi.

Stanü askerlik hizmetini tamamladıktan sonra Sofya'ya yerleşmiş ve tramvaylarda kondüktör olarak çalışmaya başlamış.

1939 yılında partiye üye olmuş ve bundan sonra bütün ömrünü partiye adanmış, tek amacı, zaferi olmuş.

"Partiye akıllı, bilgili insanlar gerek" diyordu Stanü ve gergin zamanlarda bile okumayı bırakmıyordu. Daha 1935 yılında rahip Mihaylov'un akşam kurslarına yazılarak liseyi tamamlamış ve bunu diğer işler arasında başarmış. Diğer işleri hiç de az değil. Stanü her gün görevi başında ve bir o kadar da parti işleriyle uğraşmakta. O yıllarda parti onu belediye meclis üyeliğine aday gösteriyor. Belediye üyesi olarak çalışmaları gayet ilginçtir, onun entelektüel gelişmesini göstermektedir. Belediyedeki konuşmaları iktidara mensup öteki üyelerce hoş karşılanmamakta, belediye başkanı tarafından sık sık kesilmektedir.

Yine o sıralarda Stanü partinin sektör yönetimine üye olmuştu, bir süre sonra da sektör sekreteridir. Sorumlu parti işlerinde olduğundan, polisin gözüne batmaması için yığınsal eylemlere katılmaması gerekse de, Stanü hiç birinden geri kalmamakta, Zlatarov'un cenaze töreninde de, büyük Bir Mayıs gösterisinde de, Sobolev eyleminde de, katılması büyük cesaret isteyen her yerde ön saflardadır.

1941 yılında savaşın patlak vermesinden sonra Stanü bütün bütüne partinin emrindedir. Çeşitli yetenekleri, becerikliliği ve teknik eğilimleri, ne gibi yeni işlerle uğraşacağını hemen belirlemiştir, illegallere nüfus cüzdanları v.b. gerekli belgeleri yapabilecek bir atölye meydana getirmesi görevi verilmiştir Stanü'-ye.

196

Stanü, bu işi de iyi başarmaktadır. Hazırladığı belgeler çeşitli yoklamalardan geçiyor, sahte oldukları meydana çıkanlamıyor, poliste bir kuşku bile uyandırmıyordu.

1942 yılında polis, Stanü'nün oturduğu evi sistendi olarak göz altına aldı. Kendisinin sorumlu bir devrimci olduğunu düşünerek, evine gelenleri görmeye ve böylelikle bütün örgütü ortaya çıkarmaya çalışıyordu. Fakat Stanü izlendiğim hemen anlamıştı. Çifte bir oyun başlamıştı burada. Ve o daima galip çıkıyordu bu oyundan. Kendisim izleyen polis ajanlarının ihbarları sanki Stanü tarafından dikte edünüş gibiydi. Polis, görünüşte masum olan bu adamı bir defa olsun yakalama olanağı bulamadığının farkına varmıştı. Bu oyuna son vermek için en sonunda polis, askerliğe çağrı yolladı kendisine. Fakat bu lüle de işe yaramamış, çünkü Stanü aynı gün, tamamıyla illegal hayata geçmişti. Az sonra parti, özel savaş ekibine alınması için onu, Slavço Radomirski'mn emrine verdi...

Kulço Yanakiev'e yapüan her iki başlanın da başarısızlıkla sonuçlanması Stanüyü çok üzdü. Öyle sanıyorum ki, başka biri bu üzüntüye dayanamaz, manen çökerdi. Arkadaşlarının ölümü

aklından çıkmıyordu. Ama yine de görevim yapmaktan bir an b e geri kalmıyordu. Ancak daha üzüntülü olmuş, eski konu kanlığı kalmamıştı.

Son buluşmamızı hatırlıyorum. Konövitsa'da banyo taraflarında bir yerdeydi. Sadece birkaç dakika beraber yürüdük. Savaş ekibinden birkaç arkadaşla daha buluşması gerekiyordu. Çevremizde kimse olmadığım görünce, Stan  bana birkaç banknot verdi. İki bin leva idi.

- Al kardeş, yalanda sana belki başka para veremem, işlerin nasıl gittiğini görüyorsun ya, dedi hüzünlü olarak  
Bu buluşmamızın gerçekten son buluşmamız olduğunu sank seziyordu bizim Stan .

• İ  gün soma kardeşi tıp fakültesinde  ğrenci Stoyan Vasilev'le randevusu varmış. Polis, Stoyan'ı izliyormuş ve Kiril Metodiy sokağında ikisi kar  a tıkan zaman, birden birkaç polis ajanı tarafından ku atıldıkanrı görmüşler.

Stan  çabucak etrafa bir göz atmış ve s ahh bir çatışmaya yerin uygun olmadığım görmüş. Polis ajanları da onlara karşı "dikkatli" davranıyorlarmı . Stan 'n n nasıl bir adam olduğunu çok iyi biliyormuş onlar ve ellerine kelepçeleri polis müdürlüğüne yaklaştıkları zaman takmayı düşünmüşler. Bu ik kardeşi  
197

sadece küçük bir yoklama yapmak için polis müdürlüğüne davet etmişler, nüfus cüzdanlarını bile istememişler...

B az yürüdükten sonra Stan  kardeşini d rtterek başka yönlere kaçmalarının gerektiğim işaret etmiş.

Somalan, Stoyan'la  erven Bryag "Benkovski" partizan çetesinde beraberdik, bana   yle anlatıyordu:

- Stan  bende silah olmadığını ve polisle çatışmaya g   emeyeceğ ni b iyordu. Polislerin gücünü ikiye bölmek için ikimizin b den başka başka yönlere kaçmamız gerekiyordu, ilk d rt yol ağzına vardığımız zaman, bu i  oldu. Hafifçe omuzuma dokunarak, artık tam sırası, dedi. Stan 'ye baktım. Başını salladı. Hemen kaçtık. Ben bir sokağa, o başka b  sokağa. Birkaç adım sonra dönüp arkama baktım, polislerin hepsi benim peşimden koşuyorlardı. Korkuyorlardı Stan 'n n arkasından koşmaya...

Az sonra Stan  gerçekten polislerin gözünden kayboluyor ve başka sokaklara saparak Kiril Metodiy sokağı 162 numarada b  binaya giriyor. Orada tanıdığı b  kondüktör arkadaşına rast yor, durumu b diriyor ve kendisine gizlenecek b  yer rica ediyor ondan. Kondüktör onu b  mahzene götürüp gizlenmesine yardım ediyor. Fakat bu arada b  polis hafiyesi onlan görüyor ve hemen karakola gidip gazetelerde birkaç defa resmi yayınlanan,  l  veya diri yakalayana, yada yakalanmasına yardım edene 300.000 leva  d l verileceği ilan edilen tel ukeli bir komünistin gizlendiği yeri b diriyor...

Kısa b  süre soma jandarma bu yeri abluka altına alıyor. Polis köpekleri getiriliyor ve az soma köpeklerin yardımıyla gizlendiği yer bulunuyor.

- Teslim ol, kuş olsan uçamazsın! diye haykıyor polislerden biri. Fakat birden müthiş bir çığlık kopuyor.

Stanü ateş etmeye başlamış. Ömrünün son savaşı. Ve daha ilk kurşunda yere seriyor polislerden birini.

Çatışma alevleniyor. Az sonra polislerden birini daha yere seriyor. Hükümetin koruyuculan şimdi pek o kadar fazla gayret göstermiyorlar...

Vadedilen ödül de çekmiyor onlan. Mahzende gizlenen savaşçının kurşunlan hiç boşa gitmiyor... Herkesin cam taüi, kimse ölmek istemiyor...

Polisler bü siper bularak oradan rahatça ateş etmeye başlıyorlar.

Buradan başka bir yere kaçıp gizlenemeyeceğini biüyor198

1ar. Gerekirse buraya topçu alayı da getirebilirler, fakat gizlenenin er geç kurşunlan tükenecek ve kolayca ele geçecek nasılsa.

Stanü ele geçecek.

Stanü'nün ateş etmeleri seyrekleşince, şeflerden biri karşıla binayı siper alarak olanca sesiyle haykıyor:

- Teslim ol! Teslim olursan cezan hafifleyecek!

Ucuz bir polis tuzağı!

Yeniden bir silah sesi geliyor, mahzenden, sonra ikinci, üçüncü, dördüncü bir ateş... Fethedilmez bir kale haline gelen bu mahzen, sonra birden susuyor. Onbeş dakika, yirmi dakika, yanm saat geçiyor, silah sesi yok. Polisler cesaretleniyor ve başlıyorlar çemberi daraltmaya.

En sonra mahzenin kapısını tekmeleme cesaretini gösterdikleri zaman, yan karanlıkta yere serilmiş bir ceset görüyorlar.

Stanü'nün tabancasında tek bir kurşun kalmamıştı. Son kurşun ona büyük bir iyilik yapmış, polisin eline düşmekten kurtarmış onu...

Birkaç gün daha geçti ve bir akşam Slavço bana partinin şu kararını bildirdi: Savaş ekibinin bütün üyeleri ve hüküm giymiş bütün illegaller partizan müfrezelerine gidecekler...

## Onbirinci Bölüm

Bu bölümün pek yeri yok benim kitabımda. Anlatmak istediğim olayların içinde değildim, ama yine de bunlan yazmadan geçemem. Çünkü burada söz konusu, savaş ekibinden

İvanka-Violeta Yakova, o gayet cesur, partiye son derece sadık, çelik iradeli, daima dinç, neşeli, pek değerli dostum, aziz arkadaşım, kardeşim Violeta Yakova...

Zaferden sonra analığın keder ve sevincini tattığım zaman biricik kızıma da onun adını verdim!

Violeta Yakova'nın kim olduğunu yazmalıyım ben. Bununla da, öyle sanıyorum ki, kendi evlatlarıma, gençlerimize olan analık görevimi, vatandaşlık görevimi, tüm görevlerimi yapmış olacağım!

1920 yılında işçi Yosif Yakov ailesinde bir kız çocuğu dünyaya geliyor. Violeta koyuyorlar adını... Mahalle çocuklarıyla sokakta koşup oynamakla geçiyor çocukluk yılları. Biraz büyü199 yünce, büyük annesi ona Tevrat okutmaya başlıyor, onu dindar, sofu bir Musevi olarak yetiştirmeye çalışıyor. Violeta, doğduğu

Dupnitsa kasabasında daha ondört yaşındayken, tütün mağazalarında çalışmaya başlamasaydı, belki de büyük annesinin istediği gibi dindar, sofu bir Yahudi kadını olabilirdi. Ama tütün işçileri arasında Violeta, insanlara karşı gönüllerde büyük bir sevgi ateşi yakan, zalimlerden nefret ettiren yeni bir yolun yolcularıyla karşılaştı. Fabrikada, evde, sokakta, komşularda, kasabanın ortasındaki iki katlı binalarda yaşantılar, ilerici görüşleri her gün doğruluyordu.

Violeta da İşçi Gençler Birliğine üye oluyor.

Örgüt onun isyana karakterini kırmıyor, öfke ve kızgınlığını, hiddetini sadece bilinçli, örgütlü bir savaş yoluna yöneltiyordu.

Tütün mağazalarında yılın sadece altı ayında ekmek var.

Violeta, kasabasını terkedip Sofya'ya geliyor. Annesi ve kardeşi de onunla birlikte geliyorlar. Genç kız daha bağımsız olabilmek için burada bir zanaat öğrenmeyi düşünüyor. Borçlanarak satın aldıkları bir dikiş makinesiyle meslek sorununu da çözümlemiş oluyorlar. Violeta terzi oluyor.

Fakat dikiş makinesinin satın alınmasından çok önce Sofya'da daha ilk işini bulmadan, üyesi bulunduğu örgütle irtibata giriyor.

- Bu nasıl oldu? diye sordum bir gün Lülün dağında biz bize otlar üzerinde uzanmış yatarken.

- Nasıl mı? Şarkıyla, dedi gülümseyerek. Bir gün bizim sokakta ıslık çalarak yürüyordum. Yanı başımda bir genç yürüyordu. Kaş altından bana bakıyor ve gülümsüyordu. Canım sıkıldı, kızdım buna ben. Sokakta kızlara sataşan böylelerine hiç dayanmam. Kestim ıslık çalmayı ve daha hızlı yürümeye başladım. O zaman da o tutturdu Rusça bir şarkı:

Tri tankista tri veseli druga  
ekipaj maşine baevoy...

Başladı ıslık çalmaya. Şimdi ben dönüp bakıyordum. Belli, bizden, mademki bu şarkıyı söylüyor. Adımlarını sıklaştırarak bana yetiştirdi ve sanki kırk yıldan beri tanışmışız gibi selam verdi:

- Merhaba!

- Merhaba! dedim ben de, ama hiç ciddiyetimi bozmadan.

Bunun farkına bile varmadan bana elini uzattı ve: "Nerelisin, 200

ne iş yapıyorsun, nerede çalışıyorsun v.b., v.b." gibisinden başladı konuşmaya.

Eh, beraberce yürüdük büaz, konuştuk, akşama okumaevine davet etti beni. Bundan ötesi malum...

Bu coşkun fedakar kız, az zamanda gençlerin bü yöneticisi olarak sivrililiyor ve İşçi Gençler Bühgüün, RMS'nin sektör komitesinin sekreteri oluyor. Yönettiği örgüt geniş çapta propaganda çalışmaları yapıyor. Mahallenin tüm uyanık gençlerini örgüte topluyor, bu gençler partinin düzenlediği bütün eylemlere katılıyorlar.

Sovyetler Birliği'ne karşı savaş başladığı zaman, Violeta artık tecrübeü, olgun bir gençlik yöneticisidir. Cesareti herkesçe

bilinmektedir, onun için de bölge komitesi yöneticüeri Taşko'-nun çiftüğünde alafın tutu.sturulma.si işine katıyor onu. Taşko'nun çiftliğinde onsekiz alaf tepesi Alman ordusuna yollanmak üzere hazır edümiş. Bu alaflar oraya kadar ulaşmamalı diyor işçi gençler ve bü gece tutuşturularak büer meşale gibi parlıyor alaf tepeleri. Alevler gökyüzünü yalıyor ve şanlı partilerinin yönetiminde kahraman bir gençliğin hayatları pahasına dostlarına yardımda azimli olduklarını anlatıyor dünyaya. Faşist iktidar kuduruyor. Maddi zarar kim bilir ne kadar? Birkaç yığın alaf, nedir sanki. Ama... Ama Doğu Cephesine yollanmak üzere ayrılmıştı. Bu alaflann yakıldığını, yangım Almanlar öğreniyor, canlan sıkılıyor, homurdamyorlar. Hiç belli olmaz, yann bir diş gıcırdatıp buranın ağası olduklarını hatırlatabilirler.

Onun için de bütün polis ayağa kaldırılmıştır. En sonunda bir ipucu bulunmuştur. Eyleme katılanların, bölge komitesi üyelerinin çoğu tutuklanmıştır. Polis eyleme katılanları gayet iyi bilmektedir. Bu işin yöneticilerinden birinin de bü Yahudi kızı olduğunu, Violeta Yakova olduğunu büiyorlardı.

Sava müthiş kızıyor. Bir Yahudi kızı, menfur bir Yahudi kızı Doğu Cephesine yollanacak bir mala, hem de Almanlara ait bir mala el uzatıyor. Üstelik, bu Yahudi kızı polisin elinden kurtulup illegalliğe geçmeyi başanyor ve o anda devletle, polisle, adliyeyle, hatta belki de bizzat onunla, Sofya il savcısıyla da alay ediyor.

Böyle bir "suçluya idam cezasından başka ceza istenebilir mi? Ve "adil, tarafsız" faşist mahkemesi Violeta Yakovaya asılmak suretiyle idam cezası veriyor.

Mahkeme kararında şöyle deniyor:

201

"Hüküm kesindir, temyiz edilemez. Derhal infaz edilmelidir!"

Derhal infaz edilmeli ama, suçlu nerede ya, ayağında pranga, Merkez Ceza Evinde değil ki! Violeta admı değiştirmiş, Ivanka adıyla Sveti İliya Kürkçü Kooperatifinde çalışıyor. 1942 yılında Sofya'da illegaller bir hayli çoğalmıştı, onlara ekmek parası bulmakta güçlük çekiyordu parti. Parti ve gençlik örgütlerinin üyelerinden toplanan paralardı bunlar. Silah da hu paralarla satm alınırdı, siyasi mahkumlara da, sürgünde olanlara da... hep bu paralardan yardım edilirdi.

Onun için de, çalışma olanağına sahip olan illegaller, ara sıra işletmelerde, resmi kuruluşlarda çalışıyorlardı.

Violeta'nın illegal hayata geçmesinden ve özellikle bölge komitesi üyelerinden çoğunun tutuklanmasından sonra geçinme derdi çıkıyor ortaya. Arkadaşlarının yardımıyla Sveti İliya Kooperatifinde işe giriyor. Ve böylece işler yoluna giriyor. Asü adını kimse bilmiyor. Yahudi olduğundan da kuşkulanyorlar, kendisinden belge isteyen de yok

İvanka kendi dikş makinesini getirerek çalışmaya başlıyor.

Kendisi alçak gönüllü, daima önüne bakan sessiz bir kız.

Fakat bu yere bakan gözler, Doğu Cephesinde Alman

cellatlarına yollanmak üzere istif edilen gocukların oraya ulaşmasını isterler mi hiç?

Doğu cephesine hazırlanan gocukar tutuşuyor ve bu işi yapanlardan biri yine Violeta Yakova, ölüm cezasına çarptırılan Violeta.

Ertesi sabah işe gitmiyor Violeta. Ne olur ne olmaz diye.

Polis dikkatle araştırıyor, fotoğrafı çoktan Sofya polisinin elinde.

Violeta gülümseyerek:

- Dikş makinesine yazık oldu, gayet güzel bir dikş makinesiydi, Singer. Şimdi pek kolay bulunmuyor bu dikiş makneleri, hem de çok para ediyor. En azından beş tabanca parası... dedi.

Tabanca sözü olunca, Violeta'nın yüzü ciddileşti. Şakalaşmayı severdi, ancak parti ve silahla şaka edilmez, derdi.

Bundan soma çok geçmeden, özel görevi olan savaş ekbinde Violeta'nın kahramanhkar dizisi başladı.

Bir defa Violetayı bir ik kelimeyle karakterize etmemi istediler. Şöyle dedim:

202

- Kendisine özgü bir cesareti olan, ancak Violeta Yakova'nın sevebileceği ve nefret edebileceği gibi seven ve nefret eden bir insandı.

Violeta benim için bir ölçü idi.

Böyle bir insana hayran olmamak, baş eğmemek mümkün mü?

Benim Çavdar müfrezesine gelişimden sonra çok geçmedi, Violeta da geldi yanımıza. Sevinçle kucaklaştık. Demek yine birlikte olacaktık, yeniden omuz omuza faşistlerle dövüşecektik. Ben, buluşmamıza sevinirken, Violeta hastalandı. Sofya'ya inmek zorunda kaldı.

Violeta'yı kampın ötesine, bizim partizan yasalarının izin verdiği yere kadar uğurladım. Kılavuzu acele ediyordu, çok vaktimiz yoktu vedalaşmaya. Kucaklaştık, el sıkıştık, "Hoşça kal!", "Güle güle" ve Violeta orman içindeki patikadan aşağı yollandı. Bir iki kez dönüp el salladı ve ağaçlar arasında gözden kayboldu...

Bir hayli baktım ardından. Ağaçlar arasından bir iki defa göründü. Ben, tekrar ne zaman görüşebileceğimizi düşündüm. Fakat gidiş, o gidiş, görüşmek nasip olmadı bir daha... •

İyileşmesinden sonra, 1944 yılının Ocak ayı başlarında, Violeta, Slavço Radomirski ile birlikte Radomir partizan müfrezesinin temelini atıyorlar.

Violeta daha Sofya'da iken görevi belirleniyor: bölgenin gençlik yöneticisi. Az zamanda ilçede RMS örgütleri çoğalıyor ve etkinleşiyorlar. Bu örgütler, ileride, bahar aylarında müfrezenin partizan kaynaklan oluyor.

Kış aylannda, Violeta aynı yerde bir geceden fazla kalmıyor. Köyden köye gezip toplantılar yapıyor, konferanslar düzenliyor, kimi gençlerle, kızlarla uzun boylu görüşüp konuşuyor, kadrolan esash biçimde yakından tanıyıp öğreniyor, birkaç ay

sonra bu kadrolar tüm direnişçi gençliği meydana getireceklerdir... Bu aylar içinde Violeta polisle birkaç defa çarpışıyor, üç defa yaralanıyor, fakat her defasında düşman çemberinden kurtulmayı başanıyor ve yine yılmadan, yorulmadan çalışmalanna devam ediyor.

203

Bir, iki, üç, dört... olağanüstü kahramanlık olayları Violeta'nın adını efsaneleştirmeye başlıyor. Tutum ve davranışları gerçekten dillerde destan olmaya layık.

Bir gün Violeta ile Slavço Radomirski, Rani Luk köyünde yatakları bay Rangel'e gidiyorlar. Parolalarda bir yanlışma üzerine yatak, bu iki partizana ateş açıyor. Slavço haykırıp, bay Rangel onu sesinden tanıyana kadar bir kurşun Violetayı sırtından vuruyor.

Kan, Violeta'nın elbisesine geçiyor, fakat bu sadık yatağın yüreğinde bir telaş yaratmamak için ses çıkarmıyor. Hatta kanı gördüğü zaman bile susuyor. Ve bay Rangel gittikten sonra Slavço'ya söylüyor.

- Gözlerim faltaşı gibi açıldı, diye anlatıyordu sonra Slavço bana. Danldım, hatta azarladım onu, oysa sadece kaşlarını çatı hafifçe, yarasının fazla acıdığı belliydi ve: "Sen olsan ne yapardın, korkutur muydun adamı?" dedi, kapadı ağzımı benim.

Gerçekten, doğru hareket etmişti, ancak fazla kan kaybetmiş olmasın diye korkuyordum.

Başka bir seferinde, Violeta, kız, çocuk, onbeş kadar genci Radomir müfrezesine götürüyor. Kendisiyle birlikte yaşlı, silahlı sadece tek bir partizan var. Müfreze ile henüz birleşmeden Dolna Sekirna köyü dolaylarında polis bu silahsız küçük grubu kuşatıyor. I

Violeta, gençlere kendilerini hemen hemen güvenlik altında hissedebilecekleri bir yer buluyor, fakat bu yarınki partizanlar için yeni bir düşman, yeni bir tehlike ortaya çıkıyor, açlık tehlikesi.

Bunlar eski bir partizan grubu olsaydı Violeta endişelenmeyecekti. Eski partizanlardan bir gün, iki gün, üç gün açlık çekmemiş olan var mıydı?

Fakat bu yeni gelenler genç insanlar, savaşlarda çelikleşmiş, henüz zorluklara alışmış kimseler değil. Üstelik silahlan da yok Silah da insana ayrıca bir güven verir, bazen gerçekten açlığı unutturabilir. Onun için de Violeta karannı veriyor: Yerine eski partizanı yönetmen bırakıp gençlerden ikisini yanına alıyor, kuşatılmış oldukları halde, gece karanlıkta bir yolunu bulup birlikte köye iniyorlar ve sabahleyin erken erken, otlardan çiğ taneleri henüz kalkmadan, yeni partizanlar sofraya oturmuşlardır...

204

Violeta sadece Radomir müfrezesini kalabalıklaştırmak için çalışmakla kalmıyor. Partizanları işe, disipline, dayanıklılığa alıştırmakla beraber, komşu partizan müfrezelerine, özellikle de Hristo Botev asker taburuna erzak, cephane, ilaç yardımında



bulunuyor.

17 Haziran 1944'te Violeta, Kondofrey köyünde bir gençler konferansı yapıyor. Müfrezeye dönerken yolda polisin tuzağına düşüyor.

Polisler sevinçli. Yakalanmayan tedhişçi, tehlikeli gençlik yöneticisi artık hemen hemen ellerinde. Az sonra uzanıp yakalayacaklar.

1

Ve polisler sevinçle bağırarak üzerine koştuktan sırada Violeta tabancasını çıkarmayı başanyor.

Polisler, general Lukov'u kalbinden vuranın o olduğunu, savaş ekibimizin en iyi nişancısı olduğunu bilmiyorlar ve adeta bir oyuncak samp onu yakalamayı düşünüyorlar. Fakat polislerden üçünün bu bakışları son bakış oluyor. Violeta'nın tabancası üçünü de yere seriyor, daha oracıkta ölüyorlar. Ötekileri bir korku alıyor. Her kurşun ölüm getiriyor.

Partizanların hayatında raslantılar her zaman büyük rol oynar. Bazen en kısa bir an, tek bir hareket, ölümü getirebilir de, uzaklaştırabilir de.

Şaşalayan polis sürüsünün geri çekilmesi için Violeta'nın tabancasında belki de sadece bir kurşun yetermiş. İşte bu yokmuş. Violeta boşalan şarjörü değiştirirken, yakınındaki bir polis üzerine sıçrayıp silahını alıyor.

Ve burada beklenmedik bir tartışma başlıyor polisler arasında Violeta'nın ayağında golf pantolon, sırtında da bir turist ceketi var. Kestane rengi saçları kısa kesilmiş bir asker kepi altında pek görünmüyor. Polisler çatışma sırasında yüzü kana bulanmış. Çevik, sürekli gece çalışmalarından biraz zayıflamış vücudu ile genç bir çocuğa benziyor.

Bütün bunlar, cellatlar arasında bir münakaşaya yol açıyor: Kız mı, erkek mi bu tutsak?

Bunu anlamak için en basit, en emin çare, tutsağı soymak. Polislerden birkaçı Violeta'yı soymaya başlıyorlar. Violeta bir an için kendini saüyor, direnme, t e p k göstermiyor. Polisler buna aldamp tetikte durmayı bırakıyorlar. Bir ik sert hareket, erkekçe bir ik vuruştan sonra yan çıplak bir halde Violeta cellatların elinden kurtulmayı başanyor.

I

205

Bir karaca gibi ormana doğru, orman anaya, partizanların koruyucusu ormana doğru koşuyor. Fakat kurşunlar karacalara da yetişir...

Bu hal karşısında cellatlar kuduruyor, makineli tüfeklerle ateş ediyorlar ardından. Yağmur gibi kurşun yağıyor Violeta'nın çevresine. Arı gibi vızıldıyor kurşunlar.

Ve Violeta ormana bukaç adım kala yere serüyor. Koşamıyor artık, yerden bu kalamıyor. Fakat polisler onu şeflerinin yanına sürükleyip götürdükleri zaman doğrulup nefret dolu bu sesle şöyle haykırmaya kuvvet buluyor kendisinde:

- Hesaplaşma günü yaklaşıyor! Sizin de sonunuz böyle olacak!

Ve sert b  hareketle elini savurarak yerde  l  yatan, üstleri örtülmüş    polislin cesedini gösteriyor.

- Alçak! diye bağırıyor polis  efi ve yumruğunu sallıyor.

Boşuna! Violeta son nefesini ya ıyo ve yumruk dokunmazdan önce yere devr iyor.

 rk yor polisler. Bizzat polis müdürünün "diri yakalansın" diye sert talimatlar verdiği bu partizan bu kadar çabuk mu kurtulacak e erinden?

Fakat Violeta ancak b  an kendinden geçmiş. Alelacele yarasının sardmasıyla yeniden diriltiliyor, kendisine ölümden daha müthiş işkenceler etmek için dirilt iyor.

Her vuruştan, her tekmeden, her kınlan kemiğinden, parmağından sonra sadece   yle b  soru, tek b  soru geliyor:

- Söyle, müfrezenin bulunduğu yeri söyle!

Violeta susuyor, dilini dişlerinin araşma almış, susuyor. O bu d i ısınp cellatlarının suratma atar da, müfrezeyi ele vermez.

Fakat soma, ölümü beklerken bu ceUatlann önünde b  kahin rolü oynamayı düşünüyor. Dost ordulann kazanacağını, savaşan halkın büyük b  zafere ulaşacağını, dağlardan, Balkanlardan partizanların nasıl ineceklerini ve kanlı suratlarıyla polis itlerini bekleyen sonu söylüyor.

  kence yirmidört saat sürüyor. Bu süre içinde cellat gruplan nöbetleşe işkence ediyorlar Violetaya. Fakat Violeta onlann ne iğrenç olduklarını yüzlerine vurmaktan ve susmaktan yorulmuyor.

Sonunda bir kurşun işkencelerine, acılanna, benim aziz, benim değerli dostum, pek yakın arkadaşım, kardeşim  vanka-Violeta'mn keder ve sevinç dolu hayatına son veriyor!

   nc  Kesim

Birinci Bölüm

Buluşmalar, ayrılmalr!

Büyük güçlüklerden sonra gelen bir karşılaşmanın sevincini, hiçbir şey bildirmeyen " vin", "Strah ", "Sokol" adlarının ardına gizlenmiş herhangi yakın bir arkadaşı görmek için beklemenin heyecanını kim dile getirebilir...

Buluşmalar!... Ve bu buluşmaların her biri yaşamına yeni birşey katar, yaşamını daha anlamlı, daha zengin yapar.

Ama bir takım buluşmalar da var ki, son kucakla malarla, son el sıkı malarla, son defa göz göze gelmelerle çok şeyler anlatılıyor, yeniden buluşma temenni ediliyor sessizce ve bu buluşmayı engelleyebilecek sebep belirtilmiyor, çünkü bu sebep sadece ölüm olabilir...

Buluşmalar ve ayrılmalr, benim sevinçli ve kederli bulu malarım ve ayrılmalrım. Hiçbir şeye değişmem onlan, çünkü onlarsız hayatım, yoksul kalır, hatta masallardaki krallann sonsuz servetlerine bile sahip olsam, yine yoksul kalır!

•

Bu akşam Slavço bize Sofya'da savaş ekibi olarak  alı malanmıza son verildiğini, "yukansının" kararıyla çeşitli partizan müfrezelerine ge e e imizi bildirdi. Beklenmedik bir haberd

bu.

Sessizce şaşkın şaşkın bakiştık, fakat kimse "niçin?" diye sormadı, "istemiyorum, razı değilim" diyen olmadı. Çünkü parti buyruklarının buyuruldukları biçimde yerine getirilmesi artık bizde şaşmaz bir yasa haline gelmişti.

207

Ayrılırken Slavço bana ertesi akşam buluşacağımızı, beni müfrezeye götürecektik arkadaşla teslim edeceğini bildirdi ve bir kez daha partizan gibi giyinmemi söyledi.

"Savaş ekibinde" çalışırken, varlıklı bir burjuva ailesine mensup bir madam gibi giyinebilmek için gerekli elbiseleri temin edebilmişim. Ama ipek entariyle, modern şapka ve yüksek ökçeli iskarpinlerle dağlarda, ormanlarda, sarp partizan yollarında, dik patikalarda yürünebilir mi hiç? Vitoşa'ya giderken giydiğim golf pantolon hayli yıpranmıştı. Vitoşa ve Lülün dağında yaptığımız savaş talimleri sırasında az mı tekerlenmişim bu golfla. Slavço üe Stanü de en sık dikenli, çalılk yerleri seçerlerdi, emekleyerek geçerdik oralardan. Ayakkabılarım da hayli yıpranmıştı. Beş ay içinde bu ayakkabılarla ben, en ateşli bir turistin beş yılda geçtiği yoldan daha çok yol yürümüşüm. Kalın örme yelekler, yapağı çoraplar, su geçirmez ceket ve daha birçok şeyler gerekliydi. Sadece silah için düşünmeyecektim. Benimki fena değildi ve yetecekti.

Daha o akşam Vasil ile Nada'ya partizan olacağımı söyledim ve giyim derdimi açtım.

Çok iyi insanlardı. Herhangi bir güçlük karşısında bulunduğumu uzun boylu anlatmama gerek kalmazdı. O akşam da henüz sözümü bitirmemişim ki Vasil kalktı, elbise dolabını açtı ve kendi elbiselerinden bir kat çıkardı.

- Ölç bakalım, işe yarar mı? dedi.

Nada ceketini tutup bana giydirmeye çalışarak:

- Olacak, olacak ancak biraz küçültmek lazım, dedi.

Ceketini giydikten sonra aynaya baktım. Vasil ne pek iri, ne de şişman bir adamdı, ama ceketinin içine benim gibi iki kadın rahat rahat girebilirdi.

Nada, Vasil'i mutfağa yollayıp, ölçümü almaya başladı.

Sabahleyin erkenden de tanıdığı bir terziye götürdü. Yeğeninini geziye gideceğini söylemiş ve yirmidört saate kadar dikmesini istemiş. Gerçekten, ertesi gün çok güzel bir spor elbisem, golf pantolonla bir spor ceketim vardı. Fakat ne yazık ki, ancak bir defa giyebildim bunu. İki gün sonra Violeta ile görüşecektik, onun bir tanıdıklarına götürecekti beni. Yapağı yelek, çorap, bluz alacaktık onlardan. Büyük bir sırt çantası vardı yanımda. Elbiseyi, Persa ve Petko'nun verdikleri yeni bir çift turist ayakkabısını ve partizanlık hayatında gerekli ufak tefek şeyleri bu çantaya koymuştum.

208

O zamanlarda Yahudiler, kendilerine hükümet tarafından özel olarak ayrılmış "Yahudi mahallesinde otururlardı ve bu mahalle dışına çıkmaya hakları yoktu. Biz bu mahallede dolaşırken,

san yıldızı takıyorduk yakamıza. Yine bir hükümet emriyle Yahüdüere zorunluydu bu nısam taşımak. Bu sayede Yahüdi evlerine göze batmadan girebiliyor, daha uyanık ve savaşı ruhta Yahüdüeri gözetleyen çok sayıdaki hafiyelerin dikkatini pek çekmiyor, kuşkulandırmıyorduk onlan. Gittiğimiz evde onyedi yaşlannda genç, güzel bir kız karşıladı bizi. Bizim için hazırlanan elbiseleri çıkardı ve yanna kadar bekleyebüirse, daha zengin birileri tarafından vadedilmiş daha başkalarım da verebüeceğüü söyledi. Burada ben bütün partizanlık hayatımda affedemediğün bü hata işledim. Taşımayayım diye sut çantamı bıraktım onlarda. Ertesi gün belü saatte gittiğim zaman, evlerinin önünde ürüformah bir polis bekliyordu. Kızın protesto sesleri geliyordu açık pencereden, anlaşıdan, yaklaşınca duyabileyim diye yüksek sesle konuşuyordu. Kuşkusuz, arkama büe dönüp bakmadan yoluma devam ettim. Zaferden soma bu evi aradım, kızı çok görmek istedim. O zaman başlarına bü hal geldi mi, öğrenmek istedim. Ama mahallede iki saat dolaştığım halde bulamadım bu evi. Sokağı da, evi de unutmuştum, adlanı da bilmiyordum... Ve işte böyle, partizan müfrezesine gitmeme bü gün kala, elbisesiz kalmıştım. Nada'nın tez elden Vasilin pantolonlanndan birini bana uydurması gerekmişti. Slavço ile buluştuğumuz zaman, orta boylu, geniş omuzlu, hatta büaz şişmanca bü adam vardı yanında. Slavço "yannki arkadaşlanndan" diyerek, beni tanıştırdı onunla. Beni müfrezeye bu arkadaşın götüreceğim ve kendisinin partizan olduğunu anladım. Slavço üe kucaklaşıp vedalaştık Arkadaş koluma girdi, sokakta aşağı doğru bir hayli sessizce yürüdük Stefan HalaçeVdi tanımadığım arkadaşın adı. Slavço ile vedalaşmanın, savaş grubundan aynlmanm heyecanı içinde olduğumu anlıyordu. Bu vedalaşma gerçekten duygulandırmıştı beni... Hayatımın befirii bir dönemi, Sofya'da, savaş grubundaki çalışmalarım sona ermişti. Savaş grubuna girdiğim zaman, onlardan hiçbirini tanıımıyordum. Az zamanda ısınıvermişim onlara, can kardeşi olmuştuk

209

Savaş arkadaşlarımızdan birinin kaybı bende daima derin üzüntüler yaratmıştır. Hatta yakından tanımadığım, hatta ismini ilk defa gazetede okuduğum bir arkadaşın kaybı da beni çok üzüyordu. Son ay içinde savaş grubumuzda birkaç kişi ölmüştü, hem de en cesurları, en ateşli, en mert olanlan gitmişti... Ve biz, sağ olanlar, Sofya'da daha fazla kalamazdık, kalmamalıydık. Halkın düşmanlarından intikam almahydık. Stanü, Donka, Miko ve Guco'nun intikamını almahydık!... Evet intikamcıydık biz, ama hiçbirimizin kendi öcünü almaya hakkı yoktu. Halkın düşmanlarından t i r kimseyi kendi başına cezalandırmaya, yoketmeye hiçbirimizin hakkı yoktu.

Böyle bir hakka sadece parti sahipti. Partinin erleri olan biz de, partinin kararlarına, gönlümüze uygun düşmese bile, yine ses çıkarmadan uymak zorundaydık...

Dünden itibaren biz artık savaş kolektifi değildik. Ben beraber olmayacak mıyız, Violeta ile bir müfrezeye düşmeyecek miyiz diye soramıyordum.

Ve şimdiki Kiril Metodiy sokağında bu tanımadığım arkadaşla yürürken, tanımadığım, bilmediğim insanların yanma gittiğini anladım. Bugünden itibaren sevinç ve kederlerimi, açlık ve çilelerimi onlarla, bu yeni ailemle paylaşacaktım.

Göz ucuyla yoldaşıma baktım. Sıkıca elimden tutmuş yürüyor ve her haliyle sanki: "Merhaba, merhaba arkadaş, mademki beraberiz, korkma hiçbir şeyden!" diyordu.

Ve ben eski savaş arkadaşlarımdan hiçbiri yanımda olmasa da, yine yalnız değilim diyerek, teselli buldum.

Birden, güçlü, gür bir ses kulağımı çınlattı, hem de fısıltı ile söylemeye çalışıyordu ama, güçlü bir sestti:

- Eee, Ogniana, nasıl, partizanlık edecek miyiz?

Ne cevap verilir böyle bir soruya? Hiç. Belki sadece kuvvetli bir el sıkışmakla.

Sonra işle ilgili konuşmalar başladı. Stefan, partizanların yanlarında götürmesi arzu edilen şeylerin ayrıntılı bir listesini verdi bana ve denenmiş çok iyi bir tabancamla iki elbombam var deyince çok sevindi. Sonra ayrılırken, çevremde partizan olmak isteyenler varsa, hazırlayıp beraberimde getirmemi bir kez daha tekrarladı.

Üç gün sonra Planinets dağevinde buluşacaktık. Orada buluşamazsak, Sofya'da buluşmayı kararlaştırdık. Planinets'ten doğrudan balkanın yolunu tutacaktık, onun için iyi giyinmiş, hazırlıklı olarak gelmem gerekiyordu.

210

O gece Dora ile Todor Bogoev'lerde kaldım. Bütün gece uyku girmedi gözümüze.

Dağa çıkacağımı, başkalarını da götürebileceğimi söyleyince, ikisi birden sıçrayarak, onları da götürmemi rica ettiler.

Birlikte olacağımıza çok sevindim, fakat hemen çocukları geldi aklıma. İki küçük çocuğu kime bırakacaklardı? Bu çocuklara bakmak için ikisinden birinin kalması gerekliydi. Hangisi kalacaktı? Elbette anaları kalacaktı. Ama, Dora bütün gece, boşuna, başka bir yol bulmaya çalıştı. Sabah, gözlerinin etrafı gölgelenmiş olarak Dora, kocasını ve beni yola hazırlıyordu.

Aynı gün Vasilev'lere gittim, ama Stefan'ın önerisinden hiç söz açmadım onlara. Burada, Sofya'da gerekliydi onlar. Sofya'da gizli çalışan arkadaşları, güvendikleri bu insanlardan, bu evden yoksun etmeye hakkım yoktu.

Kararlaştırılan günde Todor'la birlikte Planinets yolunu tuttuk. Sırt çantam küçüktü, ama sevincim büyüktü, sınırsızdı. Partizan müfrezesine gidiyordum. Aralıksız savaş yürütmek, aktif olarak savaşmak, durmadan eylemlerde bulunmak demekti bu. Sonra ben ne koca, ne çocuk, ne de ana baba

terk ediyordum. Her geçen savaş günü de, yakınlarımla buluşma saatini yaklaşıtıyordu.

Kararlaştırılan saatte gelen olmadı. Yakından geçen her turiste bir göz atıyor, uzaklara bakıyor, bildiğim sinyali duymak için kulak kabartıyordum.

Akşam oldu, karanlık bastı. Bizimki gibi böyle bir işte zamanında gelmek, bekletmemek yasadır, ama mademki beklenebiliyor, olanaklar tükenen dek beklemek gerekliydi.

Sabahleyin güneşin ışıkları dağ tepelerine yayıldığı zaman,

biz Todor'la çantalarımızı yüklenip dağevinden uzaklaştık...

Kontrol karşılaşmasına yalnız gittim. Müfreze ile irtibat geciktiği için gelemediğini söyledi Halaçev. Ertesi günü akşamın saat dokuzunda, Poduyane köprüsünün ardında bir yerde yeniden buluşacaktık.

Yirmidört saat sonra Todor'la birlikte yan karanlık küçük bir sokakta bekledik. Halaçev yanımızdan geçti ve otuz adım kadar ara ile arkasından yürümemizi fısıldadı hiç duralamadan.

Biz eğri büğrü daracık sokaklardan, geniş bahçeli küçük evlerin yanından geçtik. Sonra boş arsalara geldik ve en sonunda Vrajdebna yolundan ovaya çıktık. Stefan burada bizi beklemiş.

Ellerimizi sıktı ve ilk partizan gece seferi için bizi kutladı. Oysa, iki saatten beri yürüyorduk ama, sefer henüz başlamamıştı.

211

Ayaklanınız nemli kaba toprağa batıyor, toprak ayaklanmıza yapıyor, birkaç kilo ağırlaştınyordu ayakkabılarımızı. Ve öyle sanıyorum ki, ayakkabılanımız sağlam bağlı turist ayakkabısı olmasaydı, ayağımızdan çıkabilirdi.

Bir saat daha yürüdükten sonra Halaçev durdu, oturup beklememizi söyledi. Hemen buaktık kendimizi yere. O, bizden yüz adım kadar uzaklaştıktan sonra, kurbağa gibi öterek parola vermeye başladı. Az sonra başka bir kurbağa da başladı ötmeye. Ve kim işitse, bu kurbağalann iki ayaklı kurbağalardan olduğunu aklına bile getiremezdi. Sadece iki ay sonra partizan hayatı, sinyal vermede hayvan seslerini taklitte bizi o kadar ustalaştırdı ki, en iyi avcılar bile ayırdedemezdi bu sesleri. Ayak seslerinden bize doğru iki kişinin gelmekte olduğunu anlayınca, Todor'la ayağa kalktık Gelen Halaçev'di. Yanında, saçları kısa kesilmiş zayıya biri vardı

- Mitre, tanış arkadaşlarla, dedi Stefan ve öne itti onu.

- Mitre, dedi gelen adam ve ay ışığında bize bakarak ellerimizi sıktı.

Ben de bir göz attım. Tanımıyordum Mitre isminde bir kimse. Ve çok sbnra, zaferden sonra, 1942 yılında Toni Perenovski ve Ivan Kolçakov'larla birlikte Ksanti'ye bağlı Kristo Pole toplama kampından kaçan interbrigadist İvan Traykov Şonev olduğunu öğrendim. Sofya'da Toni Perenovski ve Dobri Curov'la (Dobri Curov'da onlardan az sonra kamptan kaçmış) bir de İvan Şonev'e dağa çıkmaları ve Çavdar partizan müfrezesini kurmaları görevi verilmiş.

Bu üç arkadaş hazırlık işlerine başlamışlar. Az sonra Kosta

Traykov, Stefan Kalaçev, Todor Daçev, Stoyan Pençev, Nikola Veliçkov ve Angel Geşkov onlara katılmışlar. 1943 yılının kış ve ilkbahar aylarında bu arkadaşlar çok büyük bir iş başarmışlar, müfrezenin çalışacağı bölge parti ve RMS örgütlerini sağlamlaştırmışlar, yatak ve sığınak sağlamışlar ve halkın savaş ruhunu yükseltmişler.

Yaz başlarında müfrezeyi kalabalıklaştırma talimatı gelmiş. Balkanda partizan müfrezesinin temeli atılmış, aralanndan iki kişi seçmişler, biri Stefan Halaçev, Sofya'ya gidip müfrezeye kadro toplayacak diğeri de İvan Şonev, yeni gelenleri ondan teslim alıp partizan üssüne götürecekti. Biz, Todor Bogoev'le, Stefan Halaçev'in yolladığı yeni partizanlardan ikinci gruptuk. Mitre gelenleri teslim alıp, Çavdar müfrezesine götürüyordu.

212

Az sonra Halaçev bizi bıraktı. Mitre, Todor ve ben, üçümüz kaldık. Mitre bir kez daha bize bir göz attı ve avucuna öksürerek, önceden düşünülmüş konuşmasına başladı. - Şimdi arkadaşlar, artık partizansınız, dedi. Ağır, zor bir hayat bekliyor sizi. İlk çileniz bu yol olacak Kendisiyle Todor'u göstererek:

- Biz erkekler için bu yol güç, ama kadın arkadaşlara daha da güç gelecek Demek istediğim şu ki, yari düğüne yollanmadık, onun için de...

Düğüne yollanmadığımızı biz çok iyi biliyoruz, ama bir er olarak bana güvenmemesi, dayanabileceğimden kuşkulandırması, hem haksızlık, hem de hakaretti bana. Bu işlerden, yürüyüş ve partizan savaşlarından ben de biraz çakyorum, diyeceğim geldi., ama tuttum dilimi. Müfrezeye gitmeden önce ne işler yaptığımı, kime olursa olsun anlatmak yasaktı bana.

Mitre, konuşmasına devam ediyordu:

- Tek sıra halinde yürüyeceğiz. Benim izlerime basacaksınız. Polis bizi izleyecek olursa, kaç kişi olduğumuzu keşfedenlesin ayak izlerimizden. Yürüyüş sırasında konuşmak kesinlikle yasak. Ancak dinlenirken birşey sorulur, söylenebilir, o da fısıltı ile. Bizim partizan tüzüğümüz var, müfrezeye gittiken sonra siz de öğreneceksiniz, ben şimdi yolda bilmeniz gereken en önemli olanımı söylüyorum.

İk saat kadar yürüdükten sonra, sonunda, gece Koca Balkan'ın gölgesine girebüdük Balkan bizi aldatıyor, muazzam bir mıknaş gibi çekiyordu. Esk haydutların hayatı canlanıyordu kafamda. Burada, bu asırlık ormanlarda güvendir bir yuvamız olacak düşmana buradan saldıracağız, diyorduk kendi kendimi- •

ze.

En sonunda tarlalar bitti ve biz de rahatlıkla bir nefes aldık Kısa bir dinlenmeden sonra kılavuzumuz yemden yola koyuldu.

Todor'la ikimiz birkaç kere birbirimizi dürtükeyerek bu gece yürüyüşü bitmeyecek mi daha, ne zaman varacağız partizan konağına, diye sorduk göz işaretiyle. Bir an önce partizanların

arasında olmayı çok istiyorduk ve sadece, artık yorulduğumuz için değü, e s k bir arzumuz, hayalimiz gerçeğeşecek de onun için bir an önce varmak istiyorduk oraya.

İlk dinleneceğimiz yerde bunu Mitreye sorabilirdik Ama ben soru sormamaya alışmıştım. Todor da benim sustuğumu görünce, cesaret edemiyordu sormaya.

213

Bu gece partizan konağına yetişebilme umutlarımızın büsbütün boşuna olduğunu anladık. Şafak sökmeye, tanyeri ağarmaya başlayınca, Mitre, gündüzü geçirebileceğimiz bir yer araştırmaya başladı. Lokorska köyüne yakın Zli Dol denilen yerde, bir ağaçlık içine yerleştik. Fakat henüz bir saat bile geçmemişti, yakınlarda bir yerden yine iki ayaklı kurbağa sesleri duyduk. Mitre karşılık verdi ve bize olduğumuz yerden kımıldamamamızı söyleyerek, acele onlara doğru gitti.

Yarım saat sonra yanında bir gençle döndü. İki tüfek vardı bu gencin omuzunda ve sporcu kıyafetiyle idi. Mitre de bir Sırp tüfeğı geçirmişti omuzuna. 1941 yılında Yugoslavya'nın bozguna uğramasından sonra boUaşmıştı bizde bu tüfekler. Elinde de kocaman bir torba vardı Mitre'nin.

Bize yaklaştıktan sonra:

- Tüfek ve ekmek var mı, partizanın işi yolunda demektü. İşte tüfekleriniz ve işte ekmekleriniz, dedi eliyle torbayı göstererek İşte bu da Danço. Ama korunun ondan, o daima açtır, dedi.

Mitre'nin bizimle tanıştırdığı genç, neşeli gülümseyerek şiddetle ellerimizi sıktı. O, ilk grupta gelen partizanlardandı, müfrezenin kalabalıklaştırılması kararından sonra gelen partizanlardan.

Ve ancak on günden beri Balkanda olduğu halde, eski bir partizan gibi hissediyordu kendini. Örgütlenme işleriyle görevli olarak yakın köylere gitmiş ve bir yatakla birlikte bir torba mısır unu, bir ekmek, üç de tüfek getirmişti.

- Siz bakmayın Mitre'ye dedi gülümseyerek, Danço. Çekemiyor, kısıkanıyor benim iştahımı. Doğrusu ya, her zaman iştahhyım. Kızartılmış bütün bir kuzuyu yedikten soma bile yemeye devam edebilirim.

- Kuzu kızartmasını biraz bekleyeceksin ama kahvaltı etmediysen, keseyim bir dilim ekmek, dedi Mitre ve kocaman köy somunundan incecik bir dilim kesti.

Bu sırada gökyüzü daha fazla aydınlanacağı yerde, çünkü sabah oluyordu artık, birdenbire karardı, gece sanki geri dönüyordu. Hızla çoğalmakta olan bulutları kımıldatan hafif bir yel esti ve başladı yağmur yağmaya. Damlalar ilkten iri, sonra ağır ve ılıktı. Sonra, ufak ufak olmaya başladılar ve yağmur soğuk bir örtü gibi sardı bizi.

- Partizan romantizmi bu işte, dedi bir aralık Mitre lokmasını çiğnemeyi keserek. Nasıl, hoşunuza gidiyor değil mi?

- Hoşuma gidiyor! dedi Todor Bogoev.

214

- Benim ise hoşuma gitmiyor, dedi Mitre ve elindeki dilimden



küçük bir parça koparıp yeniden çiğnemeye başladı. En nihayet bizim bu ufak kahvaltı işi bittikten sonra, geri kalanlar birşeyler çiğnediklerini çoktan unutmuşlardı bile. Komutanımız, Todor'la bana birer tüfek verdi, dolu olduklarını söyledi ve bunlarla nasıl ateş edileceğini anlattı bize tez elden. Bu izahat büsbütün gereksizdi, çünkü Todor askerlik etmiş, ben de silah kullanmada epeyce ciddi bir hazırlıktan geçmiştim. Ama ikimiz de, karşımızda sanki ilahi bir sır açıklanıyormuş gibi, hiç ses çıkarmadan dinliyorduk. Ne de olsa, küçük bir iş değildi bu. İlk partizan silahımızı, ilk tüfeğimizi alıyorduk Şunu da ekleyeyim ki, ne bu tüfekler, ne de gelirken getirdiğimiz kendi silahlarımız bizde kaldı. Müfrezeye gelir gelmez hepsini teslim ettik. Tüm silahlar ihtiyaca göre oradan dağıtılıyordu. Tabancalarımıza çok üzuldüm, alışmıştım onlara, ama partizanlıkta, hele silah konusunda kurallara uymamak olamazdı. Mitre'nin verdiği talimat üzerine gündüz nöbet bekliyorduk. Her saat değişiyordu nöbetçiler. İlk nöbet bekleyen Mitre idi, sonra Danço, sonra Todor, en sonra da ben nöbet bekledim. Böylece üçer defa sıralandık Ama nöbette olmayanlar da iyice uyuyup dinlenemiyorlardı.

Güzel, romantik bir şekilde yağmaya başlayan yağmur, sonra bıktırıcı oldu, bütün gün dinmedi. Ancak bize şu faydası oldu ki, kırlardan bütün insanları kovdu, biz de ortalığın kararmasını beklemeden, çok daha erken yolumuza devam edebildik Murgaş tepesine doğru birbiri ardı sıra dizilerek yürüdük Yaş otlar ve ıslanmış kuru yapraklar üzerinde ayaklarımız durmadan kayıyordu, az sonra kalın bir değnek buldum, dayana dayana yürüdüm. Tepeye tırmanırken, hele karanlık bastıktan sonra, olduğumuz, yerde sayıyoruz, hiç ilerlemiyoruz gibi geliyordu bana. Başımız, omuzlarımız ileri yöneliyordu ama, ayaklarımız sanki geri geri gidiyordu. Düşe kalka yürüdük. Islak bulutlara bürünmüş bu haydut tepesine çıkabileceğimiz yok diyordum kendi kendime. Önde giden Mitre de bir ara durdu. - Geldik! dedi.

Bakındım. Ot bürümüş bir alan. Yağmur ve karanlıktan etrafı iyice göremiyordum ve bir hayal kırıklığına uğramış gibi: - Bu mu, Murgaş? dedim.

O gece ne geçmişin, ne de günün romantizmini; büyüklüğünü duyamadım.

215

Tanyeri ağarmaya başladı. Boz bulanık, nemli, çalık bir hava. Mitre olduğu yerde bir iki dolandı, sonra alanın bir ucundan öteki ucuna gitti. Başıyla işaret ederek, yürüyün ardımdan, dedi, aşağı yürüdü. Yarım saat kadar yürüdükten sonra durup etrafı dinledi ve sinyal verdi:

- Tavto-o-o-o-o. Ta, ta-ta-ta-a-a-a!

Büyük bir gerginlik içinde her sesi duyabilmek için kulak kesiliyordum. Artık kampa varmak, bir saat kadar kuru yere oturup, çoraplarımı, ayakkabılarımı, ceketimi, yeleğimi kurutmak istiyordum.

Fakat Balkan susuyor mu, susuyordu. Sadece dinmek bilmeyen yağmurun biriken sularının şırıltısı duyuluyordu. Ve Mitre'nin çağrısı yeniden yayılıyordu etrafa:

- Tavto-o-o-o-o-o. Ta, ta-ta-ta-ta-a-a-a-a!

Yine yoktu bir karşılık veren.

Dik bayırlara tırmanıp inmeye devam ediyorduk. Yaş otlarda ayaklarımız kayıyor, düşüyor, kalkıyor ve yeniden devam ediyorduk belirsiz bir yönde. Bu bir oraya, bir buraya dolaşmalar arasında dağda kimi öfkeli, kimi acıklı olarak uzun uzun şu ses dolaşıyordu ara sıra:

- Tavto-o-o-o-o-o. Ta, ta-ta-ta-ta-a-a-a-a!

Yağmur sularından meydana gelen bir seli geçiyorduk.

Taştan taşla atlarken ayağım kaydı, düştüm suya. Mitre gürültüyü duymuş olacak ki, arkasına dönüp baktı. Canı sıkılmıştı.

Emreder gibi mırıldanarak:

- Kalk! Dikkat et, aç gözünü! dedi.

Onun bu sözleri beni hepten dondurdu. Tek bir damla arkadaşlık duygusu yoktu bu sözlerde. O anda ben, bizden sorumlu, bizi kampa ulaştırmak zorunda olan Mitre'nin psikolojik durumunu bilemezdim ve bilmek de istemezdim. Hava da o kadar berbattı ki, burada en iyi, en tecrübeli bir dağa bile şaşırabilirdi yolu.

Ben iyice bozulmuştum. Partizan müfrezesinde olmasak, hemen karşılık verir, ben değil, sen aç gözünü, derdim. Mademki kılavuzluk işini üzerine almış yapsın kılavuzluğunu, ne diye bizi oradan oraya dolaştırıyor...

Fakat disiplin disiplindir, ne yapayım, bir iki yutkundum ve sessizce devam ettim ardından yürümeye.

En sonunda akşam oldu. Yorgunluktan yürümeye takadımız kalmamıştı artık. Durup orada geceledik. O da öyle bir gecelemeydi ki...

216

Kışın Vitoşa'da defalarca açıkta yattığım olmuştu. Ama o zaman sanki daha kolaydı. Soğuk mu değildi, kar, tipi, yağmur kadar müthiş mi değüdi? Hayır. Ama o zaman psikolojimiz kötü havaya hazırlanmıştı. Şimdi ise güya yaz ortasındaydık, elalem sözde gömlekle geziyordu. Ama ne golflarımız, ne spor ceketlerimiz bizi nemden, soğuktan koruyamadı. Bundan başka yüksek bir Balkan'da en sıcak aylarda bile, yağmur da olmasa yine soğuk olur...

Sabah yine koyulduk kampı aramaya. Yağmur kısa bir süre dinmişti, ama dağın tepesini öyle koyu bir sis sarmıştı ki, iki adım ötesi büe görünmüyordu.

Siste etraf görünmediği gibi, sesler de iyi duyulmuyor, yankılan kat kat artıyor. Mitre'nin sinyali siste "tavto-o-o! Tata-ta-a-a-a" diye değil de, bü acayip duyuluyordu ve sanki şöyle geliyordu yankısı:

- O-ho-ho-o-o-o! Kimseler yok, a-ra-ma-a-a!

Yeniden dağda boşuna dolaşmakla geçti bütün günümüz.

Akşamleyin kılavuzumuz daha gizli bir yer buldu, büaz çalı

çırpı, odun toplayıp ateş yaktı. Biz ateşin yanına iyice sokulduk bir yanımızı kızdırırken, yeniden yağmaya başlayan yağmur buz gibi donduruyordu öbür yanımızı.

Ortalık aydınlandıktan sonra ateşi bırakıp yeniden dolaşmaya başladık dağda.

Artık kötü kötü şeyler geçiyordu aklımdan. Üç günden beri kampı bulamayan bu "kılavuz" ne biçim kılavuzdu? Ve gerçekten acaba anyor muydu orasını, yoksa bizi döndürüp dolaştırıp iyice yorduktan sonra... Sonrasını düşünmeye bile cesaret edemiyordum, ama Mitre'ye bu kez daha bakıp gözlerinin hiddetten parladığı görünce, artık benden sıkılmayarak havaya da, Balkana da, kendisine de türlü küfürler yağdırdığını duyunca, anladım ki, bu adam gerçekten bizimkilerden, ama yolu şaşırmış. Bazen olur işte. Kim şaşırmaz?

Üçüncü gün de gelip geçti. Ekmeğimiz artık tükenmek üzereydi, takadımız da kalmamıştı. Gece tekrar ateş yaktık, tekrar kızdırdık sırtlanınızı ve ortalık aydınlanırken yeniden yollandık o görünmez kampı aramaya. Öğleye doğru Mitre birden doğruldu ve hiçbir şey demeden hızlı hızlı yürümeye başladı.

Komutanın ruh haleti daima erlerine de geçer. Mitre'nin dinç dinç adımlamasından, en sonunda yolu bulduğumuzu anladık, kendimizi toplayarak, biz de hızlı hızlı ardından yürüdük.

## İkinci Bölüm

Birkaç gün dolaştıktan sonra, en sonunda Radina Reka denilen yere yerleşmiş olan müfreze kampını bulduk. Bu efsaneye göre, vaktiyle voyvoda Rado gelmiş buraya haydutlarıyla ve yerli beyler ve çitaklar arasında müthiş korku yaratmış. Kamp boyundan geçen dereye halk Rado deresi adını vermiş. Kampın ihtiyaçlarına yetiyordu bu dere.

Çavdar müfrezesinin yöneticileri, müfrezeyi daha kalabalıklaştırmazdan önce gelerek, partizanlara iyi şartlar yaratmayı ihmal etmemiş. On binlerce yıl önce eski atalarımızın kurdukları kulübe tipinde birkaç kulübe kurmuş. Yeni, modern hiçbir şey yoktu bu kulübelerde. Üstleri dal ve eğretili otla örtülüydü. Yağmur, bu otların üzerinden akıp gidiyordu. İçerisi kuru yapraklarla döşeliydi. Sulan akıp gitmesi için hendekler kazılmıştı kulübelerin etrafına. Burada kaldığımız müddetçe, gayet gerekli görüldü bu hendekler.

dük. Az sonra asırlık bir ormana daldık. Orman karanlıktı.

Yıllar boyu ağaçlar altına yığılan kuru yapraklardan yolumuz yumuşak yumuşaktı.

Bir ara Mitre durdu ve bir dal parçasıyla kalın bir ağaç kütüğüne üç kez vurdu. Hepimiz soluğumuzu kestik. Bünden parladı gözlerimiz. Hayır yankı değildi bu. Uzaktan aynı sinyal veriliyordu. Belliydi ki, bir kimse karşılık veriyordu bize. Mitre kemerini sıktı ve dikkatle bakınarak sinyalin geldiği yöne doğru devam etti. Buz sonra yine vurdu bu ağaç kütüğüne. Karşılık gayet yakından duyuldu ve üd ağacının arasında dallarla süslenmiş bir genç görüldü. Bu karabina vardı elinde.

Bu, ilk nöbet yeri idi kampın ve ilk "gerçek" partizan Asen'-di. Mitre ile selamlaştı ve başım sallayarak yemden döndü yerine.

Karargahın hemen yanında bizi müfrezenin komutan yardımcısı Dobri Curov karşıladı. Öfkeli öfkeli birşeyler mırıldandı Mitreye, dört gündür bizi beküyorlarmış, acaba ne ol lu diye, bir hayli endişeye kapılmışlar. Sonra Todor'la benim koluma girerek, kuru bu yere, kulübelere doğru götürdü bizi.

218

Öyle sanıyorum ki, 1943 yılı yazı kadar yağmurlu, yaşlı bir hava hatırlamıyorum. Ardı arkası kesilmiyordu yağmurun. Güneş boşuna uğraşıyordu yerleri kurutmaya. Bizim kulübeler, zengin bir "havalandırma sistemi"ne rağmen daima yaş, daima nemliydi.

Kuşkusuz, çok sonra farkına vardım ben bunların. Kampa geldiğim ilk günü gördüğüm insanlar da, kulübeler de, kaçamak tenekesi de, hepsi gayet mükemmel geliyordu bana. Ne de olsa, ben kendiminkilerin yanındaydım, başımı sokacak bir yerim vardı ve yağmur illiğime, kemiğime işlemeyecekti artık. Henüz iyice bakınamamıştım etrafıma, bir arkadaş birkaç elbise getirdi bana. Dobri Curov, arkadaşlar dolaplarını biraz eşelesinler, giyilebilecek birşeyler çıkarsınlar, demiş biraz ısınıp kendimize gelebilmemiz için. Ve sadece birkaç dakika sonra biz yeniler, türlü ölçüde elbiseler giymiş olarak çevremizi saran partizanların arasında oturuyorduk. Ardı arası kesilmeyen sorularına cevap vermemiz gerekiyordu. Önce cepheden haber soruyorlardı, sonra diğer partizan müfrezelerinde olan biteni, tanıdık, tanımadık türlü arkadaşları, karaborsa fiyatlarını v.b. soruyorlardı. Sordukları birçok şeye elbette, cevap veremiyorduk ama, arkadaşlar umutsuzluğu düşmüyor, sormaya devam ediyorlardı...

Çok geçmedi, ben de "eski" oldum müfrezede. Yeniler gelene kadar "yeni" kalıyordu insan. Şimdi artık ben de yenilerin etrafım sarıyor, ilk günü cephede olup bitenleri, öteden beriden, karaborsa fiyatlardan, yeni, eski ne var ne yok soruyordum...

Az sonra Nikola Veliçkov-Boyça konuşmalarımızı kesti.

Nikola kaçamak pişirmede en usta partizandı.

Balkanda başlıca yemeğimiz çokçası kaçamaktı. Bunun nedeni de, yerli halkın daha çok mısır unu kullanması ve, bize de mısır unu vermesiydi. Sonra kaçamağın pişirilmesi çok kolay ve çabuk oluyordu. Bu iş için sadece un, ateş, bir de tencere gerekiyordu. Karıştırarak, iki dakika içinde herhangi bir kuru daldan yapılabiliyordu.

Nikola gerçekte kaçamak ustasıydı. Kocaman bir ağaç kepçesi vardı. Herkesin günlük tayını bununla ölçer, masum masum gelerek tencerenin dibini kazımak isteyen açlara bu kepçe ile görünürdü.

Kaçamak tayını en çok bir kepçe doluydu. Ama çok kez bir kepçe kaçamağın iki kişiye, üç kişiye, hatta dört kişiye bile

219

bölündüğü olurdu. Hem de bütün gün için... Ve kepçe de iki yüz gramdan çok almıyordu.

Nikola kulübeye geldiği zaman sadece ikimize birer parça soğuk kaçamak verdi. Kaçamağı aldık, oyalanmadan başladık yemeye. Kolu bize baktı, baktı ve:

- Partizan olur bunlardan, kaçamak soğuk diye, temiz yağla kavrulmamış diye mademki burun kıvırmıyorlar, olur... dedi. Partizanlar gülmeye başladı. Ben şimdi tam sırası diyerek, müfreze hakkında, kamp hakkında, önceki çalışmaları hakkında bazı şeyler sormayı düşündüm ama, senin ne işine, derler diye korkudan sormadım. Sonra o arada bir arkadaş gelerek kurmaya çağrıldığımızı bildirdi.

Kurmay en uçtaki kulübedeydi. Yöneticilerin hepsi kulübedeydiler. Biraz sıkışarak bize de yer açtılar oturmamız için ve öteki kulübede partizanların sordukları şeylerin hemen aynısını sormaya başladılar.

En sonra müfrezenin polis komiseri Angel Geşkov İçindik belgelerimizi, ele geçme halinde polise kimliğimizi açıklayacak resim, belge vb. ne varsa istedi, aldı ve gözden geçirip yaktı hepsini.

Ben kimlik belgemin sahte olduğunu, polisin bundan yararlanamayacağını, bize belki de gerekli olacağını anlatmaya çalıştım ama, Angel bilmem neden, hiç dinlemedi bile ve attı ateşe.

- Emir böyle Ognyana, Tüm belgeler ateşe! '

Omuzlarımı kısıtım. Ne diyebilir, ne yapabilirdim daha fazla?

Burada, kulübede, yeni adımız da halledildi. Benim Ognyana kaldı adım. Soma silahlarımızı verdik. Usul böyleydi ve ben bunu biüyordum ama, ne de olsa, canım gitti tabancalarımı ve bombalarımı tesüm ederken, çünkü alışmıştım onlara. Ama silahları teslim alan arkadaşların çok sevindiklerini görünce, daha fazla üzülmедim.

- Eh, partizanların hepsi böyle silahlı gelseler ne iyi olurdu, dedi Tani Perenovski bombalardan birini avucunda oynatarak Başka biri de tabancaları boşaltırken:

- Ya, iyi olurdu, diyerek ekledi.

Ben de anladım. Müfrezede silah sorunu birinci derecede bir sorundu. Ve gerçekten sonraki günlerde bütün eylemlerimiz sürah araştırıp temin etmeye yönelmişti.

220

Birkaç gün sonra, bütün müfreze gece yürüyüşüne çıktı. Partizan yasalarına göre nereye, niçin gittiğimizi kimse bilmemeliydi, belirli bir noktaya ulaşana dek. Görevleri orada bildirecekti komutan. Fakat bu kez hemen bütün erler geriye silahla, hem de pek çok silahla, mitralyöz, makine tüfek, tabanca, bomba vb. ile döneceğimizi öğrenmişlerdi başka yollardan. Birkaç saatük yoldan sonra nihayet Botevgrat şosesine vardık 'Tere yat' emri verildi sessizce. Biz de birkaç saat hafinde, yola pek uzak olmayan bir yere yattık. Ve başladık beklemeye. Hepimiz kulak kesümiştik bütün bütüne, Sofya tarafından

bir otomobil ışığı görününce, yüreklerimiz hop hop ediyordu. Saatler gelip geçiyordu búbiri ardından, "Kalk" emri vermiyordu komutan, "Silahlar geldi!" diye haykırmıyordu sevinçle. Sonunda doğuda dağların tepeleri ağarmaya başladı. Bulunduğumuz alçak yer birden daha karanlık oldu, fakat yüksek yerler gitgide aydımlamyordu. En nihayet sinyal duyuldu:

-Kalk!

Fakat bu "kalk" emri, beklenen emir değildi. Bu da bir emirdi ama, bütün gece sevinçle beklediğimiz o mutluluk yoktu bu emirde.

Biz tekrar sıra olup geri, Radin:. Reka'daki kampa doğru yürüdük.

Kamyon, uzun süre beklenen askeri silahlarla yüklü kamyon çıkıp gelmedi...

Çoktan, daha müfreze kalabalıklaştınmadan önce, yeteri kadar silah temin etmek için önlemler almıştı kurmay. Bazı partizanların buraya gelirken yanlarında getirdikleri ve yatakların verdiği silahlar, eski silahlardı ve yeteri kadar kurşun da yoktu. Adamlarımızın bize temin ettikleri silahlardan ancak onda biri işe yarıyordu. Bomba, makineli tüfek, mitralyöz yoktu.

Silah sorununun bir hamlede çözümlenmesi için kurmay, Stoyan Pençev'i Sofya'ya yollamıştı. Pençev kışla ile irtibata girecek, kamyon dolusu silah çıkaracaktım -adan.

Bizim partizan hareketinde bu en feci olaylardan biridir.

Hem de basan elde edildiği halde.

Bay Stoyan bir assubay, üç er ve bir de şoförle anlaşımlar.

Koca bir kamyon silah yüklemeyi başarmışlar, mitralyözler, makineli tüfekler, sandık dolusu elbombaları, mermiler, acar

221

yeni tüfekler, daha neler neler yokmuş kamyonda, yılbaşı masalları gibi geliyordu biz partizanlara bunlar.

Tedhişçiler görülmedik bir soğukkanlılıkla kışladan, şehirden uzaklaşmayı başarmışlar, Botevgrat şosesine çıkmışlar. İş artık başarılmış ve çocuklar rahatlamış biraz. Bay Stoyan da rahat rahat nefes almış. Fakat en korkunç olanı burada başlamış.

Şoförün sinirleri bu gerginliğe dayanamamış. Erler kamyonu silahlan yükletirken beklemesi, kışladan çıkabilmesi, Botevgrat yoluna varana dek Sofya sokaklarından geçmesi çok büyük bir gerginlik içinde olmuş, artık hedefe yaklaşırken kendini tutamamış, ellerine hakim olamamış ve beklenmedik bir hareketle devirmiş kamyonu.

Bu kazadan sonra ilk kendine gelen bay Stoyan olmuş, hemen şoför yerine koşup gitmiş, astsubayla şoförün ağır yaralandıklarını görmüş. Öteki erlerle kız kolay kurtulmuşlar.

Öyle bir durum ki, gerçek çıkar yol yokmuş. Buluşma yeri daha hayli uzakmış. Erlerle kız Sofya'ya dönmeyi kararlaştırmışlar, "orada gizleniriz", demişler. Bay Stoyan iki ağır yaralı arkadaşı orada bırakarak gayet üzgün bir halde kampa doğru yürümüş. Yaralılar, düşman eline esir düşmemek için kendilerini

öldürmeye karar vermişler.

Bu olayı birkaç gün sonra, bay Stoyan kampa döndükten sonra öğrendik Üzüntüden, kederden erimiş, adeta bir gölge gibi olmuştu bay Stoyan...

Kamyonla meydana gelen bu feci olay kurmayın silah arama işini kesmedi. Müfrezenin bulunduğu bölgede bir gar vardı, Makotsevo gan. Büyük bir benzin deposu vardı orada.

Birkaç gün sonra bütün müfreze gara doğru yönelmişti.

Görev şu idi: 1. Polis bozguna uğratılarak silahlan alınacak partizanlara dağıtılacak, 2. Benzin depolan ateşlenip havaya uçurulacak. Bu benzin depolanndan daha çok yaknlardak alman askeri bölükleri yararlanıyorlardı.

Kurmay bu baskın için ayrıntılı bir plan hazırlamıştı. Müfreze üç ksmaya ayrıldı. İlk küçük bölük muhafızlık edecek, ö t e k asıl bölük de hedefe saldıracak, polisleri silahsızlandırıp benzin depolanını ateşe verecekti.

Benzin depolan dağ eteklerine kazılmış bunkerlere yerleştirilmişti.

Koruma sistemi vardı bunkerlerin etrafında. Saldıya geçecek grup, sürüne sürüne yaklaşacaktı oraya ve verilecek sinyal üzerine muhafızlar zararsız hale getirecekti.

222

Ben, Makotsevo garından yana saldırıya geçeceklerin gerisindeki muhafız grubunda idim. Biz muhtemelen oradan gelebilecek polis takviye kuvvetlerine engel olacaktık. Todor Daçev komuta ediyordu bizim gruba.

Yerlerimizi aldığımız zaman ortalık kararmaya başlamıştı artık Öbür muhafız grubu da yerini almıştı, asıl grup da yerin büküntülerinden, her taştan, her ağaçtan, her çalıhtan ustaca yararlanarak sürüne sürüne ilerliyordu.

Önümde bir arkadaş başını uzattı, sonra dönüp yavaşça birşeyler sordu, Todor göz işaretiyle susmasını söyledi ona, Çünkü başarımız herşeyden önce ansızın, beklenmedik bir anda düşmanı oldu bitti karşısına bırakabilmeye bağlıydı. Baskın vaktine en azından yarım saat vardı. Ve tam bu sırada deride bir yerde bir el ateş edildi. Birden irkildik Ne oluyordu, kimdi bu ateş eden?

Bunu ayrıntılarıyla kampta öğrendik. Yerde emekleye emekleye, sürüne sürüne ilerlerken, arkadaşlardan birinin tüfeği bir çalıya takılmış, tetik çekilerek ansızın patlamış. Nöbetçi polis ise ancak birkaç adım ilerde bulunuyormuş.

- Kim var orada? diye haykırarak korkarak ve indirmiş tüfeği omuzundan.

Ve burada arkadaşlar büyük bir hata işlemişlerdi. Birden ayaklanıp muhafızın üzerine çullanacakları yerde, bir an yere yapışıp hiç kıvıldamamışlar. O arada polis de hemen istihkama koşabilmiş, tabii tüfeğini de sürüklemiş ardından.

- Partizan var! Partizan va-a-ar! diye bağırmaya başlamış nöbetçi polis ve istihkam içinde biraz cesaretlenerek başlamış havaya ateş etmeye. Daha fazlasına cesaret edemiyormuş.

Polislerin hazırlanmış mevzilere geçip hemen ateş açmalarına

yeterli gelmiş bu ara. Ve mitralyöz, tüfek ve makineli tüfeklerle başlamışlar ateş etmeye partizanlara. Partizanlar da tekrar yere yatarak, ateşe ateşle karşılık vermişler. İlk silah seslerinden sonra henüz yirmi saniye bile geçmemişti, bütün dağ mitralyöz ve tüfek sesleriyle inledi. Biz yere yapışmış yatıyor ve hiç aralıksız bir öne, bir arkaya çeviriyorduk gözlerimizi.

Todor Daçev bir küfür basarak doğruldu, ama sonra çabucak yine yattı yere.

Anlıyordum onu, ama biz birer erdik ve komutanın emrine tabi idik. Komutan bizi burada, bu yerde tutuyor, pusuda bekliyordu. Ama ileri atılır da saldın grubumuzun ardındaki polislerle223 ri temizlemeye kalkışırsak ne olabilirdi? Bir polis bölüğü sonra yolumuzu kesip kapana kıştırabilirdi bizi.

Bir kenarda seyirci gibi kalınca, ne kadar ağır geçiyor savaşta dakikalar. Müfreze ile polis arasında yirmi dakikalık bu çatışmada, işte biz de seyirci gibiydik En sonra kararan gökyüzünde san bir işaret fişegi görüldü, tüm grupların çeklip, depoların birkaç yüz adım ötesindek değirmenin yanında toplanmaları emriydi bu.

Biz, önceden kararlaştırılmış noktaya hemen ulaştık ve saldırıya geçen arkadaşları beklemeye başladık Ateş ede ede çekliyordu onlar. Polis de ateş etmeye devam ediyordu. Ama hiçbir kılkp da izlemedi bizi.

Komutan yoklama yaptı. Tüm partizanlar burada ve sağ salimdiler. Polisin yağmur gibi yağın kurşunlarına rağmen tek bir kişi yaralanmamış» bizden. Başarısızlıktan sonra bu biricik avuntumuzdu. Ama hiç de az değildi bu.

İlk başarısızlık, sonrak basan ve zaferlerimizin güvencesi olmalıydı.

Gece geç vakt kampa döndük..

Sonrak birkaç gün konuşmalanımızın tek konusu bu eylemimizdi. Fakat bunun sonuçlamalan, ancak Todor Jivkov'un müfrezeyle gelmesinden sonra yapılabilmışti.

Biz durmadan kalabalıklaşıyorduk. Sofya ve civar köylerden aralıksız olarak genç genç remsistler ve savaşlarda saçlan krarmış parti üyeleri geliyordu. Silah depomuz da doluyordu gitgide. Çoğu en iyi kaliteden olmasa da, anık hemen her partizan için tüfeğimiz vardı. Bir tüfekçi bizim bu silahlanmamızın yansını doğrudan doğruya ıskartaya çıkarabilirdi, ama bizim seçme olanağimiz yoktu, düşmanı yok edebilecek bütün silahlarla savaşıyorduk.

Bir gün kurmayımız müfrezeyi toplayıp bir emir okudu. Bu emre göre başlı başına iki çeteye ayrılıyorduk "Baço Kiro" ve bir de "Boyço Ognyanov" çetesi.

Sonra komutan her iki çetede erlerin adlarını okudu. Ve biz dağılıp yeniden, kendi çetemizde sıra olduk Ertesi gün de, birbiri ardı sıra bir partizan dizisi halinde bize ayrılmış olan yeni hareket bölgesine gittik



### Üçüncü Bölüm

Temmuz ortalarına doğru artık çetemiz Lopyan ormanında ordugah kurmuştu. Otuz kişi kadardık ve o zamanki koşullarda hatırı saydır bir savaş gücüyüydük. Baço Kiro çetesinin komuta heyeti şu şekilde kurulmuştu. Komutan: Todor Daçev, komutan yardımcısı: Stefan Grebenarov, poüt-komiser: Vladimir Kalayciev (kendisi tıbbiyeli olduğu için aynı zamanda hekimimizdi bizim), birinci bölük komutanı: Brayko, ikinci bölük komutam: Karaca, üçüncü bölük komutam: Zdravko, idi. Komutan Todor Daçev civar köyleri iyi tanıyordu ve daha ük gece "ava" gitti yanma bükaç kişi alarak Sabah bir hayli yüklü olarak döndüler. Hatırşinas yataklar tez elden kocaman bir bakır tencere, iki gaz tenekesi, birkaç yağmurluk, iki üç çerge, bir kürek, bir kazma, bü balta ve daha başka eşyalar, aletler toplayıp vermişler. Kaçamak, çorba ve daha başka partizan yemekleri pişirmede koca bakır tencereyi uzun zaman kullandık

Biz, "avcıların" getüdüklerinin etrafını sararken:

- Bre, koca bir zestra (drahoma) getirmişsiniz siz yahu! dedi biri.

- Zestra hazır, ama delikanlı kendisine henüz ev kurmamış, dedi Todor gülümseyerek. Delikanlılar, sıkı durun, ev değil, saray kuracağız.

Dağda geceler, en sıcak zamanlarda, en kuru yazda bile serin olur. Güzel örtün, yoksa hayli donarsın açıkta uyursan. 1943 yılının yaz mevsimi ise ne sıcaktı, ne de kuru idi. Onun için vakit kaybetmeden bizim partizan "sarayının" inşasına başlamak gerekiyordu. Ve bu "saray" öyle kurulmalıydı ki, otuz değil, altmış kişi alabilmeliydi, ve kendisinde partizan gözü, partizan yüreği bulunmayan kişilere de görünmez olmalıydı. Fakat kuruculuğa başlayana dek bir hayli zaman geçti. Biz, çoğu kez, geceleri soğuktan ağaç gibi olmuş, sırtımız, ayaklarımız donmuş olarak uyanırdık. Ve biz {erekli kazma, kürek, testere edinebildikten ve partizanlar merteldik birkaç ağaç kesip devirdikten sonra işe girişebildik, yada rasgele bir yolcunun dikkatini çekmemek için çok çabuk ve sessizce yapmalıydık bütün işleri.

225

Sığınak yeri dik bir ormanın yamacında, küçük bir dağ çayının yanındaydı. Suyun yakın olması her partizan kampı için önemli bir şarttı.

Boyu on metre, eni altı, yüksekliği de, alçak tarafı iki, yüksek tarafı üç metreydi. Bu koca yeraltı barınağı sadece birkaç gün içinde kazılmıştı. Gece gündüz çalışıyorduk, çünkü bütün arkadaşlara yeteri kadar kazma kürek yoktu.

Kazma işi tamamlandıktan sonra bizim "mühendisler" ve "mimarlar" rutubetin önlenmesi ve yıkılıp çökmeye karşı bir güvenlik önlemi olarak yeraltı barınağının her taraftan direklerle kaplanmasını kararlaştırdılar. Baltacılar orta kalınlıkta bir hayli ağaç kesmişlerdi. Sadece balta ile budanıp yontulabileceği

kadar düzeltildikten sonra bu direkler duvarlara yerleştirildi. Kış günlerinde soğuğu gayet iyi önledi bunlar. Bizim "sarayın" örtüsü de bu direkler üzerine konmuştu.

Daha yaşlı partizanlar arasında askerliği sırasında savunma siperi inşa etmiş olanlar vardı ve sığmağımızın üzeri örtülürken, orta çapta güllelere dayanabilir, diye şaka ediyorlardı.

Duvarların ağaç kaplaması üzerine kayın ve meşe ağaçlarından altı yedi metre uzunluğunda kalın direkler dizilmişti.

Hiç aralık bırakmadan bunları dizmeye uğraşmıştı ustalar. Tek tük kalan aralıklar ağaç kamalarla dolduruluyordu. Kirişlerin üzeri eğrelti otu ve kuru yapraklarla kalın kalın döşenmiş, daha üste de toprak çekilmişti.

Toprağı bir hayli tokmaklayıp bastırdık. Soma akmaması için köy evlerindeki toprak döşemelerin sıvandığı gibi sıvadık ve en üste yeniden eğrelti otu, kuru yaprak ve çalı döşedik.

Üstü tamamlandıktan sonra, yabancı biri kolay kolay farkedemezdi sığmağımızı. Asırlık ağaçlar arasında gayet güzel maskelenmişti.

İki çıkış yeri yapılmıştı. Beklenmedik bir düşman baskınında gayet gerekliydi bu çıkış yerleri. Bunu hiçbir zaman unutmuyorduk.

Ana kapıdan dereye doğru bir patika vardı, yağmur başlayınca, çamurdan koruyacaktı bu patika bizi.

Bizim bu güzlük, kışlık ve ilkbaharlık "sarayımıza" şöyle bir iç taksimat önermişti "mimarlar". İlki, üst üste iki sıra tahta yataklardan ibaret yatak odaları, ikincisi, yerine göre mutfak, yemek odası, konuşmak, satranç ve dama oynamak ve türlü toplantılar için kullanılacak yer.

226

Tahta yataklar döşek yerini tutan ot ve yapraklarla kalın kalın döşenmişti. En eski, yırtık çergeler çarşaf yerini tutuyordu. Çerge, yağmurluk, palto ve başka daha ne kadar dokuma varsa, yorgan yerine kullanıyorduk.

Yataklar arasındaki daracık patika taş döşenmişti.

Yirmi gün içinde yeraltı barınağı tamamiyle hazırды. Kar fırtınasından, en şiddetli soğuklardan koruyabilirdi bizi. Ama rutubet daima birinci düşmanımız olarak kalacaktı.

Yatakların yardımıyla barınağımız içerisinde bannılabilecek bir hal aldı. İlk kardan sonra, o da daha Eylül ayında yağmıştı, içeri taşındık. '

Lopyan ormanına gelişimizin daha ilk gününden hayatımız, bir eyleme gittiğimiz günlerin dışında belirli bir düzene konmuştu.

Sabahları, isterse buz yağsın, hava şartları ne kadar kötü olursa olsun, saat altıda kalkıyorduk. Saat altı buçuğa kadar derede yıkanıp soğuk su ile masaj yapmamız gerekliydi. Sonra da saat yediye kadar hepimiz gider, birer kucak odun getirirdik ateş için. Saat yediden yedi buçuğa kadar da komutanlardan birinin komutası altında jimnastik yapardık. Bu hepimiz için zorunlu idi. Öteki komutanlar da bizimle sıra olurlar, beden hareketlerini yaptıran komutanın komutasına uyarlardı.

Saat yedi buçuktan sekize kadar olan zaman kahvaltıya ayrılmıştı. Fakat iki dakikadan fazla sürdüğü yoktu kahvaltının.

Ekmek yada dünden kalma kaçamak parçası hemen eriyip gidiyordu ağızlarda, üstelik ağır ağır çiğniyorduk, lokmalan ağır ağır, yavaş yavaş çiğnemek bir sistemdi partizanlarda. Ve işte arada kalan bu boş vakitte de temizlik işleriyle uğraşıyorduk.

Bazı şeyler vardır ki, pek konuşulmaz, ayıp sayılır konuşulması. Bizim partizanların, müthiş bir düşmanı vardı ve belki tepeden tırnağa kadar silahlı jandarmanın kadar müthiş bir düşmanımızdı bunlar: Bitler. Fakat ayıp görüldüğü için pek söz eden olmaz bitlerden.

Bunlar gerçekten gayet iğrenç, pis şeylerdi. Daha ilkokul öğrenciliğimden hatırlıyorum, öğretmen, bir arkadaşımızın, bir Çingene kızının saçlarını kestirmiş, onu bitlerden arındırmak için gaz yağı sürmüştü başına.

Köylerde bitsiz ev hemen yok gibiydi ama, kızcağız rezil olmuştu.

227

Kinlerde bitsiz ev hemen yok gibiydi ama, kızcağız rezil olmuştu.

Ve işte müfrezeyle geldiğim /aman, daha ilk gece, bütün vücudumu ısırganla haşlanmış gibi hissettim. Sabah gördüm ki. bite boğulmuşum.

Temizlenmeye başladım. Üzerimde tek bir sirke kalmadı sanıyordum artık. Yeniden bir tırmalanma hissettim. Çok çabuk ürüyordu bu pis mahluklar. Öyle sanıyorum ki, kampta tüm bitler yok edilip de, tek bir bit kalsaydı, üç gün sonra yeniden kızı, çocuğu, torunu, torununun torunu, torununun torununun torunu... binlerce yeni bit üreyecekti bu bitten.

Bu afete karşı elden gelen her çareye baş vurarak mücadele ediyorduk. Her imkan buldukça yıkanıp paklanıyorduk. Su kaynatma olanağımız olmadığı zamanlarda yere bir kuyu kazar, bitlerden arındırmak islediğimiz elbiseleri oraya gömerdik. Küçük bir delik bırakır, toprağın üzerine ateş yakardık, az sonra bu delikten dışarı doğru bir kervan gibi dizilirlerdi bu pis mahluklar.

Ama bunların en büyük düşmanı karıncalardı. Bir yerde karınca öbeği gördük mü, hemen atardık oraya giysilerimizi, özellikle gocuk gibi kaynatılamayanları. Karıncalar derhal atılırlardı bu asalakların üzerine ve yarım saat içinde yok ederlerdi hepsini.

Müthiş bir düşmandı bitler.

Açlıktan, soğuktan, yorgunluktan ve uykusuzluktan yıpranan partizanın yüzlerce de paraziti beslemesi gerekiyordu.

Bunlar tam anlamıyla insanın kanını emmekle kalmıyor, türlü hastalıklar da (aşıyorlardı).

Aralıksız olarak uğraşıyordum bitlerden arınmaya. Ama hiçbir zaman tamamıyla arınabilmiş, tamamıyla yokedebilmiş değildik bu düşmanı. Onun için de kaç defa yalaklardan birine gittiğimizde:

- Kusura bakmayın, biz biraz bitliyiz... Sizi de bitlendirebiliriz...

diye uyarıyorduk onları.

Halden anlardı bizim o fedakar dostlarımız. Birkaç saatten fazla yada bülün gece kaldığımız yerlerde ev sahibi kadın hemen kara bakırı ateşe koyar, giysilerimizi kaynatır, bitleri has lar, yoketmeye çalışırdı.

Arkadaşlarımız arasında askerlik yıllarını hatırlayan şakacılar da vardı. Güneşli bir yere yada ateşin etrafına olurdular mı.

228

İşte kahvaltıdan sonra bu temizlik işlerini buırir bitirmez, askeri hazırlık çalışmaları başlardı. Daha somalan özel bir askeri eğitici gelmişti yanımıza, dik yamaçlarda günde sekiz saat talim yaptmrdı bize.

Güneşin batmasıyla sona ererdi "iş günümüz". Şartlar uygun olduğu zamanlarda kıt kanaat ne verilirse yemek için ateşin etrafına toplanır ve başlardık muhabbete, şarkı söylemeye, hatıralar anlatmaya. Ateşin etrafında geçirilen o partizan akşamlarının güzelliği, romantikliği, henüz kimse tarafından kaleme ahmp dile getüüememiştü.

O güzelim akşamlar! O büyük ateş içine gömülüp pişirilen patateslerin havaya yayüan hoş kokulan, ardı arası kesilmeyen şarkılar, her biri cana can katan şarkdar.

Bazen, yanm daüe şeklinde, dirsek payandasına vermiş, dallar arasından gökyüzündeki yüdüzlan seyre dalarak beyaz ordulann kurşunu üe şehit olan Budöni keşifçisi üzerine gamh bir şarkı söylerdik Ant içme töreni gibi bir özelük vardı bu şarkının mısralannda ve biz de duygulanarak söylerdik.

Ti konek voronoy  
pereday dorogoy,  
çto ya çestno pogib  
za raboçih...

Ben, yıllar boyu yere dökülüp biriken ve kaim, sıcak bir kilim haline gelmiş kuru yaprakların üzerinde yatıyor, ateşin sönmekte olan ateşlerine bakıyorum dalgın dalgın. Sonra gözlerim ağaçların dallanna gidiyor ve orada, sanki bir keramet sahibi eliyle işaret etmiş gibi, uçsuz bucaksız stepler, ağı yaralı komsomolcu ve onun yağız atı serüiyor gözlerimin önüne. O anda kalkıp yarasını saracağım geliyor... Fakat o arada güçlü bü ses Kızıl Ordu şarkısını tutturmuş. Şarkıyı söyleyen Jelazko Ruskov. Partizanların hepsi de söylese, ben onun yükselen sesini yine ayırdedebüeceğim.

()

Şarkının etkisinden henüz kurtulmadan, ateşin ardına ufacık, tefecik bir partizan dikildi. Büyük bir coşku ile bizim Vaptsarov'dan bir şiir okudu:

Kadın ve erkek  
halk  
Kuracağız onu,  
hayatın zavodunu!

229

Bu bizim Goşko'ydu. Yorulmak bilmeyen şarkıcı ve şiir

okuyucusu Goşko. Yüzlerce şiir, şarkı biliyordu ezbere. Liseyi bitirmemişti henüz. Ama günün birinde, zaferden sonra doktor olmayı tasarlıyordu.

- Olacaksın Goşko diyordu komutan. Herkes okuyacak Öğrenim parasız olacak. Ayrıca burs da verilecek Goşko gülümsüyor, Todor gülümsüyor, tüm partizanların yüzü gülüyordu. Goşko'nun bizden olduğuna, fedakar bir devrimci olduğuna, babasının altınlarını, rahatını bırakıp, tehlikelerle dolu partizan hayatına atılan Goşko için seviniyorlardı.

Goşko'nun asıl adı Simon Ninö. Babası zengin bir tüccarmış. Yahudiler kovuşturulmaya başlanınca parasının bir kısmını, birkaç milyonunu altma, napolyona, pendara, mahmudiyeye, vb. çevirmiş. Sofya'dan göçme zamanı gelince, oğlunu çağırması ve mahzene götürmüştü. Orada ona duvarda bir yer göstermiş ve:

- Şimon, demiş, altınları buraya gizledim. Benim yada annenin başına bir hal gelirse, bilmiş olasin diye söylüyorum.

- Peki, demiş, Şimon ilgisizce.

Babasının mahzene gizlediği altınlar hiç umurunda değilmiş. İki üç gün önce babasından aldığı kocaman on kadar banknot çok işine yaramış onun. Bu banknotlarla partizan çetesine uygun güzelce giyinip kuşanmış.

Ve gerçekten Goşko iyi giyimli olarak gelmişti müfrezeeye.

Sırt çantası en güzel yiyeceklerle doluydu. Fakat koca bir çeteye bir çanta yiyecek ne kadar yeter? Sonra dağda en sağlam turist ayakkabıları, en iyi meşin pantolonlar bile tez yıpranıyordu.

Bir aralık açlık günleri başlamıştı çetede. Yataklarımız da açlık çekiyorlardı. Bize ayırıp verebildikleri karın doyurmuyordu.

Paramız olsa, karaborsadan un, yağ, şeker ve daha pek çok şey alınabilir, diye söz olmuş bir defa. Ama çetede para yoktu.

Yiyecek satma önerisini Goşko nereden duymuş bilmem, fakat bir gün komutanlığa giderek sormuş:

- O yiyecek satan kimse para yerine altın aur mı acaba?

- Nası altm? demiş iki üçü birden hayretle.

- Altm gibi altın. Napolyon, mahmudiye, pendara. Ondokuz kırattan yirmüç kırata kadar altın, demiş Goşko.

Kırata da nereden aklına gelmiş!

Komutanlarda gözler faltaşı gibi açılmış. Aralarından biri, "Boş sözlerle kaybedilecek vaktimiz yok," demiş. İşte o zaman Goşko babasının mahzene gizlediği altınları anlatmış.

230

Bu kadar bir para, hem de birkaç milyonluk altın para söz konusu olurken partizanlar için karar vermek güç olmadı. Ertesi gün Goşko ile Georgi Pavlov gayet iyi giyinmiş olarak (tüm çeteden en iyi elbiseler, en iyi ayakkabılar, pardösüler seçilmişti) Sofya'ya gittiler.

Orada ne yaptıklarını, mahzene nasıl girdiklerini, duvarı nasıl deldiklerini bilmiyorum, fakat henüz bir hafta bile geçmemişti, ikisi de, ellerinde fasulye taşlarıyla aşcının önünde diz çökmüşlerdi, birkaç kişi de aşağı köylere doğru gitmişlerdi. On, onbeş sarı altın hemen torbalarla una, şekere, yağa dönüşüvermişti.

Altının var mı, herşey var demektir. Pazarda yağ da var, şeker de var, un da var, hem de dört sıfırlık, en temizinden, en beyazından un. Eskiden böyle beyaz unu ben sadece yılda iki defa bayramlarda görürdüm.

Etropole, Lopyan ve bölgenin diğer yerlerindeki yataklarımız iyi bir faaliyet gösterdiler, kamyon dolusu un getirdiler bize. Arabasına bir iki torba un koyup üzerini çürümüş saman ve hayvan gübresiyle doldurup uzaktaki tarlasına gübre taşırmış gibi, un torbalarını getirip çalılık içine gizlerler, biz de geceleri gidip sırt çantalarıyla taşırdık.

Kampın ekmekçileri Mustafa (Svilen Vasilev) ile bizdik.

Finn yoktu, hatta toprak saç bile yoktu. Saca benzer birşeyler yaptık. Teknik bakımdan saçtan bir basamak daha aşağı idi ama, ekmeklerimiz çok güzel oluyordu.

Fınnımız 20-30 santimetre derinliğinde bir kuyudan ibaaetti.

Dibine düz bir taş koyardık. Ateşi bunun üzerine yakardık.

Odunlar yanıp ateş iyice kor olduktan sonra kürekle eşeleyip taşın üzerini açar, güzelce üfler, hamuru taşın üzerine koyar, sonra kızgın kül ve korla örterdik üstünü. Yanm saat sonra kül çöreği hazır. Yapışan korlan, yanıkları bıçakla hafifçe kazıdıktan sonra hemen yenebilirdi. Ama biz bir kerede on, onbeş ekmek pişirirdik, çünkü en azından bir iki günlük hazır ekmeğimiz bulunmalıydı.

Ekmekler daha ateşte iken âç partizanlar etrafımızda dolaşmaya başlarlardı. En sonunda yemek vakti gelince, ekmeğin bölüştürülmesi başlardı. Çokçası komisere düşerdi bu zor iş.

Fakat genellikle açlık pek bırakmıyordu bizi. Bazen bir mandıraya baskın yaptığımızda veya benzeri durumlarda tıka basa yerdik. Geri kalan zamanlarda tayınımız yetersizdi, ancak

231

•

açlıktan ölmeyecek kadardı. Şunu da ilave edeyim ki, partizanlar zamanlarının en azından üçte birini açlık içinde geçirirlerdi.

Hem de nasıl!

Açlık günlerinde başlıca ve biricik yiyeceğimiz körpe kayın yaprakları, ısırgan, ot kökleri, bulunduğu zamanlarda salyangoz ve kayın palamudu idi. Isırgan yaprakları biraz ovalandıktan sonra tuzla da, tuzsuz da yenirdi. Fazla aç kaldığımız zamanlarda kimi arkadaşlar meşe palamudu da yerlerdi. Meşe palamudu besin özelliği bakımından kayın palamudundan aşağı değildi, ama çok acıydı. Büyük bir açlık sırasında bir defa arkadaşlardan biri iki metre uzunluğunda kocaman bir karayılan öldürmüştü. Derisini soyduktan sonra yılanı dilim dilim kesip ateşe koymuş. Kızartılmış et kokusunu duyunca, hepimiz etrafını sardık. Kadın olduğum için ilkten bana verdi bir parça ve, "yılanbalığı," dedi. Ben yarı pişmiş eti ısırdım. Gerçekten de balık tadı vardı. Parçayı henüz bitirmemiştım, sorun açıklandı. Arkadaşlardan kimileri kendilerine düşen paydan vazgeçtiler, yılan yemek istemiyorlardı. Ama karayılan eti yenebilirdi. Dağda, çok yükseklerde olduğumuza üzülüyorduk, çünkü karayılan bulunmuyordu

oralarda.

Ama şimdi hiçbirimiz karayılan, salyangoz veya herhangi bir ot kökünü düşünmüyorduk. Kül çörekleri o kadar lezzetliydi ki! "Şimdi biraz da peynir veya kaşkaval olsa," diyorduk.

Hani şakacıktan da olsa, Allah yardım eder derler, öyle oldu, biz doyuncaya kadar tıka basa kaşkaval da yedik, sonra bu kaşkaval konusunu ilkten ortaya atana bir güzel de ilendik.

Kamptan üç saat uzakta, Etropole balkanında, yağ ve kaşkaval yapan bir karakaçan mandırası vardı. Yataklanmız, orada Alman ordusuna yollanmak üzere pek çok hazır ürünlerin depo edildiğini bildirmişlerdi bize. O sıralarda partizanları arayan bir grup polis de mandırayı kendilerine üs seçmişlerdi. Fakat onlar bizi tam ters yönde arıyorlardı ve bütün gün açık, güneşli yerlerde yatıyor, rakı içiyorlardı. Mezeleri de, tabii, parasızdı, hem de pek boldu.

Bizim çete kurmayı, çeteye biraz kışlık kaşkaval temin etmeyi, Almanların bizim bu ürünlerimizden yararlanmalarını önlemeyi ve polisleri, silahlarını alarak partizanlarla tanıştırmayı kararlaştırdı. Bizde hâlâ devam ediyordu silah ihtiyacı.

Birkaç günlük bir araştırma ve yoklamadan sonra çete bir akşam mandıraya doğru yollandı. Sabaha karşı gizli bir yere

232

•

yerleştik. Öğleden sonra yağmur başladı çiselemeye, gökyüzü alçaldı, hava karardı. Buna sevindik, çünkü akşamı beklemeden baskın yapmamıza olanak veriyordu bize.

Komutan, erleri saldın ve koruma gruplarına bölüştürdü.

Biz mandırayı kuşattık ve beklenmedik kısa bir süre içinde duruma tam manasiyle hakim olduk. Hiç kimse bize ateş etmeye, karşı koymaya yeltenmedi. İçerde sadece tek bir polis bulduk, o da uykudaydı. Partizan tüfeğinin namlusu göğsüne dayanınca, korkudan nerdeyse ödü patlayacaktı zavallının.

O sabah tüm polislerin kasabaya indikleri anlaşıldı. Silah ve cephanemizi arttırma olanağı yoktu, tutsak edilenin tüfeği ve tabancasıyla yetinmemiz gerekiyordu.

Tutsak edilen polisi ne yapacağımızı komutanlığın hemen kararlaştırması gerekiyordu. Kendisini sorguya çektik. Karakaçanlar hakkında bilgi topladık O güne dek ciddi bir suç işlemediği anlaşıldı ve serbest bırakılmasına karar verildi.

Kampa dönmezden az önce komutan, tutsak edilen polisin getirilmesini emretti. Bağlarını çözdürdü ve çete kurmayının, canını bağışladığını bildirdi ve "bize söz ver ki, kasabaya indiğin zaman arkadaşlarına partizanların özellikle sizi silahsızlandırmaya geldiklerini söyleyeceksin, bu iş bugün olmadıysa yann olacak. Biz suçsuz insan öldürmüyoruz. Ama suçlular da kesinlikle bağışlamıyoruz," dedi.

Beklenebileceği gibi, polis, bütün istediklerimizi yerine getireceğine söz verdi. Ne yapabilirdi başka? Can tatlı, söz verip canını kurtarması gerekiyordu.

Şunu söyleyeyim ki, böyle verilen sözler bile çokçası yerine

getiriliyordu. Bu uğurda önemli rol oynayan, etkili olan bizim sözlerimiz değil de, partizanların verilen bu sözü unutmayacaktan ve sözünde durmayanları tepelemekte de gözlerinin yılmayacağı inancıydı.

Bizim tutsağın uyluğunda, yürüyebilmesine engel olan bir çıban vardı. Bu yüzden de ötekilerle gidememiş, mandırada kalmıştı. Doktorumuz Vlado Kalayciev tez elden cenah çıkısıyla bu çıbanı deşti, elindeki kıt olanaklarla temizleyip sardı. Bu baskınımızda da silah temin edemedik. Fakat diğer yandan dağ gibi kaşkaval peyniri tekerlekleri yığılmıştı önümüzde. "Sırt çantalarınızı doldurun ve yiyebileceğiniz kadar yiyin," diye emir verdi komutan.

233

Kaşkaval tazeydi, yağlıydı, lezzetliydi, biz açtık bir kez daha buyur edilmesini beklemedik Daha oburca arkadaşlardan kimileri birer kilo ve belki de daha fazla kaşkaval yediler. Verilen emirde şöyle deniyordu: Herkes istediği kadar ve yiyebildiği kadar yesin, fakat sadece burada, mandırada. Mandıradan çıktık mı, kaşkavala el sürmek yasak, çantalardaki kaşkaval, çetenin dokunulmaz yedek erzakıdır.

Bu nedenle de mandırada tıka basa kaşkaval yedik Bir şeye üzülüyordu bizim oburlar, "biraz ekmekle biraz biber turşusu veya birkaç tane acı biber bari olsaydı," diyorlardı.

Kaşkaval yerken, bir yandan da oldukça ağır bir iş yapmamız gerekiyordu: Kaşkaval tekerleklerini en azından dörder parçaya kesmek lazımdı. Hayli zaman ve kuvvet istiyordu bu iş. Az değüdi kaşkaval tekerlekleri, fakat Almanlara bırakmamak için başka çare yoktu.

Bazı müfrezeler kaşkavalı, peyniri, yağlı halka dağıtamadıkları veya ihraç edilemez bir hale getiremedikleri zaman, gazhyorlarmış. Fakat bizde gaz yoktu, sonra bizim insanlar kaşkavala doyurmak mümkünken, yok etmeyi, yenmez bü hale getirmeyi de uygun bulmuyorduk Kesilip parçalanmış kaşkaval pek dayanmaz, çabuk bozulur, uzaklara götürülemez. Ve gerçekten, birkaç gün sonra hükümet bu kaşkavalı Etropole halkına dağıtmak zorunda kalmıştı ve insanlar uzun süre dua etmişlerdi "partizan mandırasına".

Sonunda, her iş tamam olunca, kaşkaval dolu ağır çantalarımızı yüklenerek Lopyan ormanına doğru yollandık. Bu baskından hepimiz memnunduk, çünkü çoktan beri ilk defa olarak doymuştuk Sadece karınlarımızda ufak bir ağırlık keyfimizi kaçınıyordu biraz. Arkadaşlardan birinin, "yan aç durmaktansa, fazla yemenin rahatsızlığını yeğ tutanm," demesi hepimizi güldürdü.

Kampa gece, çok geç döndük ve komutan nöbetçileri beürledikten sonra, ertesi günü bayram ilan ederek, uyku için bizi serbest bıraktı. Yani yann başka günlerde olduğu gibi o kadar erken kalkmayacaktık.

Ama gene de hiçbir partizan bundan yararlanamadı. Gece midelerimiz rahatlayacağı yerde daha da ağırlaştı. Öğleye doğru



bu rahatsızlık, artık herkesin yüzünde apaçık belli oluyordu.

234

Oburcasına, hem de ekmeksiz yediğimiz kaşkavaldan kabız olmuştuk. Bazı arkadaşlar ancak ilaç yardımıyla kurtulabilmişlerdi.

Todor Daçev'in kasabaya inip ilaç getirmesi gerekmişti.

Ve o zamandan beri kaşkaval gördüm mü, gözlerimi kapatır, tabağı bir yana iterim. Hatta gayet az ve incecik de dilinmiş olsalar, görmek bile istemem!...

Bu kaşkaval olayının bir de ters finali vardı. Bazen levazım sorumluları bir inek veya bir öküz getirirlerdi kampa. Ve adeta bir yemek bayramıydı o gürler. Hayvanın yenebilir nesi varsa, hepsinden yararlanılıyor, hiçbir şeyi atılmıyordu. Boynuzlan nı bile atmıyorduk Bıçak sapı yapılıyordu boynuzlarından.

Hayvan kesilince, elde ne kadar kapkaçak varsa, alır, kanı toplardık Bir çeşit gayet nefis partizan sucuğu yapardık bu topladığımız kandan. Şu sekide de yenebilirdi: Pıhtılaştıktan sonra parça parça kesilir, korda kzartılırdı. Bu "kızartma" lezzetli olmaktan başka, faydalıydı da.

Hayvanın derisinden çank yapılırdı. Geri kalan ne varsa, eti de, ciğerleri de, böbrekeri de, bağırsakları da, iliği de, ama hepsi, son parçasına kadar, hepsi yenirdi. Ve en önemlisi de, çabuk olup bitmeliydi bu iş. İmkanımız olmadığı için eti konserve edip koruyamıyorduk ve elimize irice bir hayvan düştü mü, sadece et yerdik. Böyle günlerde ekmek verilmezdi kimseye. İsrâf sayılırdı bu.

Ve işte bu biçim "öksüz" ziyafetlerinden sonra midelerimizde çok kez bir hareket başlardı ve tüh, yazık derdik hepimiz, koskoca Lopyan ormanında tek bir kızılıcık ağacı yok...

Ne yapalım! Hoşa gitse de, gitmese de, ileride, bir tarihçi bunları yazarken uygun bulsa da, bulmasa da, partizan hayatı kendi yasalarına uymak zorundaydı.

•

#### Dördüncü Bölüm

Ağustosun sonunda Toni Perenovski, Dobri Curov, Dimitır Pçelinsk, Jelazko Kolev ve Nedka Koleva bizim çeteye geldiler.

O akşam çetede genel bir toplantı yapıldı. Toplantıda, Toni Perenovsk, müfreze kurmayının kararıyla Todor Daçev'in

235

başka işe geçtiğini (bundan kısa bir süre sonra, Daçev Sofya'ya gitti) ve Dobri CuroVun bize komutan olduğunu bildirdi. Yönetimi altında askeri hazırlık göreceğimiz Dimitır Pçelinski'yi ve bizim çetemize geçen Nedka ile Jelazko Kolev'gilleri takdim etti bize.

Nedka ile müfrezede dört kadın olmuştuk

Her yeni kadının gelmesi büyük bir olaydı bizim için. Ancak, golf pantolon ve ceketin içinde kaybolmuş bu ufacık tefecik varlığın bir kadın olduğunu söyleyebilmek güçtü. Kırk kilo bile yoktu. Ama gene de Nedka hem kadın, hem de anneydi.

Ve çok sonra, aramızda dostluk bağlan da kurulduktan sonra, biz yavaş yavaş onun o facialı hayatından birşeycikler öğrendik.

Savaşın ilanından sonra İşçi Gençler Birliğinin (RMS)

Sofya'da beşinci bölge komitesinin sekreteri Jelazko Kolev ve sektörlerden birinin başı da sevimli, ufacık tefecik bir kızcağız, Nedka imiş. İşin ortaklığı, aralıksız tehlikeler, aynı emeller bu iki genci birbirlerine yakınlaştırmış ve böyle durumlarda her zaman olduğu gibi sevdalanmışlar birbirlerine.

Bir akşam beşinci bölgenin, Poduyane RMS aktifi bu iki gencin aşkını kutlamak için onlann ortak evinde toplanmışlar. Fakat sabah polis kapıların çalmış. Bir rastlantı eseri, ikisi de tutuklanmaktan kurtulmuşlar ve illegal hayata geçmişler.

Aslında, büyük bir değişiklik olmamış yaşantılandı. Ancak ortak yuva, gerçekleşmemiş bir emel olarak kalıyormuş şimdilik. Onlar daha önce de her an polis kurşununu bekleyerek, yan illegal bir hayal sürdürüyorlarmış.

Beş ay geçmiş. Bu genç çift ancak, ıssız ve karanlık sokaklarda buluşabiliyorlarmış. Nedka artık hamileymiş. Ve işte bir gün Jelazko'nun tutuklandığı söylentisi yayılmış. Kötü söylentilerin çoğunun aslı çıkar. Gerçekten de hain bir provokatör RMS bölge sekreterini ele vermeyi başarmış ve polis onu yakalamış. 1942 yılı sonlarına doğru imiş. Jelazko, yıkıcı faaliyetlerinden ötürü oniki yıl ağır hapis cezasına çarptırıldığını öğrenmiş mahkemede. Oğlunun dünyaya geldiğini ve Nedka'nın ona Svetlin adını verdiğini öğrenmiş.

- Her iki habere de çok sevindim, diye anlatıyordu sonradan Jelazko. Oniki yıl, hiçbir şey değildi. Sağ kalıyorum demekti, oniki yıl hapiste kalmayacağımdan kimsenin kuşkusu

236

yoktu bizden. Ya Svetlin! O-o-o... Bu öyle sevinçli bir armağandı ki.

Yargılamadan sonra Jelazko'yu Haskova cezaevine yollamışlar, 1943 yılının Haziran ayına kadar kaldıktan sonra oradan kaçarak Sofya'ya dönmüş. Burada yeniden örgüt işlerine katılmış. Fakat çok geçmemiş, hüküm giymiş tüm illegal eylemcülerin partizan müfrezelerine gitmeleri talimatı gelmiş partiden, o da Çavdar partizan müfrezesine yönelmiş.

O sıralarda Nedka, Botevgrat kasabasının Seslavtsi köyünde gizleniyormuş. Yalnızca kendisi değil, oğlu da illegalmiş, hiçbir yerde nüfusu kaydettilmemiş.

Partizan müfrezesine doğru yola çıktıktan sonra Jelazko karışım ve küçük Svetlin'i görmek için Seslavtsi köyüne uğramış. Sevinçli, mutluluk dolu bir buluşma imiş bu. Fakat hemen ardından, şöyle güç bir sorun çıkmış ortaya: "Yavrumuz ne olacak, kime bırakacağız küçük Svetlin'i?" Çünkü Nedka, kocası partizan olacak da, kendisi köyde eli kolu bağlı kalacak, bunu bir an için aklından bile geçirmiyormuş.

Fakat hemen bunun da bir yolunu bulmuşlar. Nedka son kez yavrusunu emzirmiş, sadık yataklara teslim etmiş ve Jelazko ile birliktte tutmuş Balkanın yolunu.

Çeteye gelir gelmez, biz kadınlar Nedka'yı aramıza aldık, ona kampı tanıttık, çetede ki iç düzeni anlattık.

Önce, ona ne zaman yattığımızı, ne zaman kalktığımızı, nelerle uğraştığımızı, kaşkaval baskını ve daha pek çok büyük ve ufak tefek işlerimizi ayrıntılarıyla anlattık Ve bizim de sıradan birer savaşçı olduğumuzu, nöbet beklemek, seferlere ve baskınlara katılmak vb. herşeyle yükümlü olduğumuzu bildirdik. Sonra kampı gezdirdik. Kuşkusuz, en başta "kadınlar banyosunu gösterdik Banyo mutfağın büaz alt tarafında, derenin büyük bir kaya ile gizlendiği yerde idi. Biz de birkaç odun koyarak bir kulübeye benzetmiştik orasını. Bu kulübenin altından dağ deresi köpüre köpüre akıyordu. En soğuk günlerde bile burada buz tutmuyordu dere.

Burada yıkanıyor, sabah masajlarım burada yapıyor, giysilerimizi burada yıkıyorduk

Sonra finna gittik. Orada onu baş fırıncı Mustafa ile tanıştık

Bir partizanın bir defada ne kadar odun getirmesi gerek<sup>237</sup>

tiğini vb. gösterdik. Sonunda onu bizim kulübeye götürdük.

Kar yere düşmeyince bizden hiç kimse yeraltı barınağında yatmıyordu, tez elden ona da eğrelti otu ve kuru yapraklardan

güzel bir yatak yaptık

Nedka az zamanda bizim partizan düzenine alıştı ve iki üç gün sonra artık öteki partizanlardan hiçbir şekilde ayrılmıyordu.

Fakat Dimitır Pçelinski'nin yönetiminde askeri hazırlıklara başladığımız zaman bizim de bazı yeni şeylere alışmamız gerekiyordu.

Partizan olurken hiçbirimiz partizan savaşına hazırlıklı olup olmadığımızı düşünmüyorduk Hepimiz eyleme, düşmanla savaşa susamıştık daha fazla ne lazımdı?

Savaş esnasında emirlere kayıtsız şartsız uymaktan hem de hiç gecikmeksizin uymaktan daha önemli birşey olamazdı elbette.

"Yere yat!" komutunun henüz son hecesi daha duyulmadan yerine getirilmeli. Bu, düşmanın mitralyöz, yada makineli tüfek mermilerinin kurbanlara yetişmemesi demeki.

Tüm bu şeyler hakanda bizim ancak yarım yamalak bilgimiz vardı. Dimitır Pçelinsk geldiken sonra ertesi gün bizi sıraya dizip yakn bir alana götürdü ve orada ilk teorik dersi verdi. Ders uzun sürmedi. Asıl yorucu, ağır talim bundan sonra başladı. Çetin bir partizan hayatında çelikeşmiş olduğumuz halde, biz bile zor nefes aldık

Pçelinsk bir takım dik yerler seçiyordu talim için ve:

- Düşman istihkamına doğru Ueri! diye yüksek sesle kumanda veriyordu.

Biz tempoyu hiç yavaşlatmadan koşuyorduk yamaçta. Yavaşlatmıyorduk, çünkü o da hiç durmadan koşuyordu bizimle

birlikte. "Yere yat!" emrim duyunca, rahatlıkla nefes alıyorduk

Fakat bu ancak yukarı koşarken böyleydi. Bazen hızla aşağı koşarken de bir tabanca sesi gibi: "Yere yat!" emri duyulurdu.

Yat demek kolay ama, aşağı koşarken birden durabilmek için insan ayakanna söz geçiremiyor k. Durduramıyorduk kendimizi. Böyle durumlarda tek bir yol vardı, ne olursa olsun, deyip yan tarafa atardık kendimizi. Başka çare yoktu çünkü Pçelinsk hiç ikrcikenmeden talimi tekarlattırırdı. Emri, daha

o anda hiç duraksamadan yerine getirmeye alışınca kadar on kere, yirmi kere yatırırdı.

Yere yatma sanatını biraz öğrendikten sonra gerekli diğer askeri usulleri, ustalıkla kamuflaj yapmayı, verilen kumandaya

238

göre geri çekilmeyi, saldırıya geçmeyi, şu veya bu engelleri aşmayı vb. öğrenmeye başladık.

Talim sırasında, bazen bir partizanın ayağı burkularak birden durduğu olurdu. Ve daha o anda Pçelinski'nin sesi gürlendi:

- Niçin durdun?

- Ayağım, ayağım burkuldu, diye anlatmaya çalışırdı duran partizan.

- Karşıda polis var, bomba ile hücum et, diye yüksek sesle kumanda veriyordu Pçelinski ve ayağı burkulan partizanın yanına koşuyordu.

Öteki topallaya topallaya koşmaya çalışıyor ve talim sırasında bomba yerini tutan elindeki taşı fırlatıyordu.

- Ateş et! diye yine gürlüyordu Pçelinski'nin sesi.

Ve talim bittikten sonra ayağı burkulanın ne durumda olduğunu görüp anlaması için bizim doktoru yolluyordu yanma.

- Bu bir gezi değil, diye söze başlıyordu böyle durumlarda talimden sonra Pçelinski. Biz partizanız ve karşımızda bizden yüz kat üstün düşman var. Biz değil sadece ayağımızın burkulması, ağır surette yaralandığımız zaman bile savaşa devam etmeliyiz.

Partizanların hepsi kuramsal olarak kabul ediyorlardı bunu ama içten razı gelmiyorlardı. Bizimki işleri biraz abartıyor gibi geliyordu onlara.

Ama sonraları ben gerçekten güç bir duruma düştüğüm zaman, Pçelinski'nin ne kadar haklı olduğunu anladım. O zamanlar ben de hoşnutsuzluk gösterirdim. Ama bunun başka bir nedeni daha vardı.

Bütün çetede en kısa boylu ben idim. Sıra olduğumuz zaman her zaman en arkada kalırdım. Bu biraz onuruma da dokunurdu benim. Fakat başka birşey daha vardı ki, onu protesto etmeye çalışmışım ben.

Sıra olup da: "Polis var! Zincirleme dağıl!" komutu verildi mi, başta olanın, yani en uzun boylusunun sadece yere uzanıp yatması gerekirdi. İkincinin üç adım geriye kaçıp yatması lazımcı. Benim ise en azından yüz adım geriye kaçmam gerekiyordu. Sonra "Sıra ol!" komutunda bu yüz adımı yeniden koşuyordum. Ve bu yirmi, otuz, kırk defa tekrarlanıyordu günde.

- En uzun boylu, en uzun bacaklı olanlar en az koşuyor, benim gibileri ise soluk almaya meydan bulamıyor, dedim ya239 nm ağızla birkaç defa. Pçelinski yarı ciddi, yara şaka, yatıştırıyordu beni:

- Sen, diyordu, fundalıklarda bir topaç gibi tekerleniyorsun, hiçbir kurşun bulamaz seni, ama bay Mihal gibi koca dingiller düşmana iyi bir nişan tahtası olurlar.

Ne yapabilüdim. Bizimki her zaman olduğu gibi yine haklıydı.

Günümüzün büyük bir kısmını alan uğraşılardan başka, Pçelinski, bize, hiç yorulmak bilmeden, silah bilgisi de veriyordu. Çeşitli silahları tanımanın partizanlar için ne kadar önemli olduğunu anlatmaya gerek görmüyorum. Savaşçı alışkanlıklarının yaratılmasında olduğu gibi, silah kullanmasını öğrenmede de Pçelinski gayet ciddi davranırdı. Elindeki silahı söküp takamazsan, temizleyemezsen, ufak bir anzasını gideremezsen vay haline! O zaman alaylı alaylı kınamaları sert komutan emirlerine dönüşürdü.

Çoğu defa herhangi bir tüfeğin veya tabancanın daha büyük bir anza yaptığı da olurdu. Böyle hallerde onanm işini bizim Kızılordu'lu Vanüşa yapardı.

Vanüşa, hiç beklenmedik bir anda gelmişti bizim müfreze. Köyleri dolaşmaya çıkan Jelazko Kolev ile Nikola Veliçkov dönüşlerinde getirmişlerdi onu bir sabah.

Aralarında yürüyen bu kırkbeş yaşlarındaki cılız adamı merakla seyrediyorduk biz. İki birden:

- Bir Kızılordu'lu getiriyoruz!

- Kızılordu'lu Vanüşa!

Hemen yanına koşup kucakladık kendisini. Az sonra başından geçen olayları da öğrendik.

1942 yılında bir savaşta Vanüşa ağır surette yaralanmış ve kendine geldiği zaman esir düştüğünü görmüş. Almanlar onu bir esir kampına atmışlar. Teknisyen ve montöre şiddetle ihtiyaçları olmasaymış, belki de sağ bırakmayacaklarmış onu.

Vanüşa dışarıda, atölyede kaçma olanaklarının daha fazla olduğunu düşünmüş. Yapacağı onanılardan Almanlar pek de yararlanamayacaklarmış... Vanüşa bir teknik işliğine verilmiş, ama daha ikinci haftasında, cephe gerisinde uzak bir yere götürüleceğini anlamış. Hiçbir türlü kaçma olanağı da yokmuş.

Birkaç gün yolculuktan sonra hiç duymadığı bir düin konuşulduğunu görmüş etrafında. Romanya'dan geçiyormuş bulunduğu katar.

240

- Artık sonumun geldiğini düşünüyordum, diye anlatıyordu Vanüşa. Kendimi trenin tekerlekleri arasına atacağım geliyordu. Yurumdan uzak, yabana, tanımadık insanlar arasında, faşistler arasında ne yapacaktım...

Az sonra katar büyük bir nehir geçmiş. Vanüşa yeniden İslavca sözler duymuş. Artık Bulgaristan'da imiş.

- Bulgaristan'a dair çok şeyler biliyordum ben, Georgi Mihayloviç Dimitrov'un Bulgaristan'ı olduğunu biliyordum. Bulgar halkının Almanlardan hoşlanmadıklarını biliyordum ve nasıl kaçabileceğimi düşünüyordum yoldayken...

Almanların teknik işliği Kinyajevo'ya yerleşmiş. Vanüşa'ya da otomobil ve kamyonları onarma işi verilmiş. Öyle "güzel" onanyormuş ki, on kilometreden fazla gidemiyormuş onardığı otomobil ve kamyonlar. Fakat bu kez çok fazla gayret göstermiş olacak ki, onardığı bir otomobü işlikten pek fazla uzaklaşamamış. Otomobilin şoförü buna kızmış ve dönüp montörü

yakalamış. Yaptığı onarımı göstermek için arabanın yanına götürmüş onu.

- Alman kollarını savurarak birşeyler homurdanıyordu.

Anladım ki, beni darağaayla korkutmak istiyordu. Eh, Vanüşa, kurtuluş yok, bari bir sevap işle de ondan sonra öl, dedim kendi kendime ve elimdeki Fransız anahtarını vurdum Almanın kafasına, hiç çevreme bakınmadan tuttum dağın yolunu.

Vanüşa nasıl ve kimlerle irtibata girmiş, ta buralara, bizim çeteye kadar nasıl gelebümiş, anlatmıyordu, biz de sormuyorduk oralarını. Çetemizde bulunması, onu her zaman aramızda görebilmek, onunla konuşabilmek yetiyordu bize.

Müfrezenin gücünü iki kat artırıyor bu. Ancak bir sorun gölgelendiriyordu bu ortak sevinci: Bu yeni arkadaşımız nerede, hangi bölükte kalacak? Herkes kendi yanına çekiyordu onu.

Birkaç yere bölünemezdi Vanüşa. O bir insandı, eşya değildi.

Sorun kura çekilerek çözümlendi. Bölük komutanları toplandılar.

Tarafsız bir komisyon birine dolu diğerlerine de boş sözünü yazıp kağıtları bir şapka içine koydular ve başlandı kura çekilmeye. Herkes solumayı kesmiş, acaba kim kazanacak, diye merakla bekliyordu. Nihayet kağıtlar açıldığı zaman, birinci bölükte olanlar sevinçle bağırıddar. Onlara düşmüştü Vanüşa.

Kısa bir süre içinde yeni arkadaşımız gayet haklı olarak tüm erlerin, komutanların sevgi ve saygısını kazanmıştı. Manen hiçbir zaman çökmüyor, en ağır talim ve yürüyüşlere dayanıyor, 241

açlık veya soğuktan yalanmıyor, üzüntüye kapılan bir arkadaş a daima gönül okşayıcı sözler buluyordu.

Vanüşa iş yapmaz bir tüfeği, en şüpheli bir tabancayı bile işe yarar duruma getüebiüyordu. Zaten bununla da en büyük saygıyı kazanmıştı.

Biraz ağır gibi görünen o koca elleri sanki sihirliydi.

Bir ay kadar sonra müfrezeden ayrılmam gerekiyordu benim.

Bir daha göremedim onu, fakat arkadaşlar anlatıyordu.

Vanüşa Dokuz Eylül zaferinden soma kendi askeri birliğim bulup yeniden Kızdordu üniformasını giymiş...

Beşinci Bölüm

Lopyan ormanında ük kar Eylül başlarında yağdı. Kırd a kızlar bağ bozumuna basma entarilerle gidiyorlardı ama, bize kış gelmişti.

Partizanlar için kıştan daha kötü bir mevsim yoKtur. Orman bir ana kucağı olmaktan çıkıyor, karda ele verici izler kalıyor, müfreze ye yiyecek temin etme işi on misli güçleşiyordu. Giyim ve ısınma sorunu da Demokles'in kücü gibi duruyordu komutanlığın başmda.

Ve şimdi ben iyice elbisesiz kaldığımı gördüm. Bu da yeni bir yük t müfreze ye. Dışarısı soğuk diye, kar yağıyor, fırtına esiyor diye yeraltı barınağında büzülüp kalan bir savaşçı, savaşçı değüdü.

Kocamın anası, babası Etropole'dendüer. Eltim Hristina onlarda oturuyordu. Lulin fabrikasında işçi olarak çalışırken

bizim remsistlerdendi. Yardım etmeyi seven, iyi bir kızdı. Onun yardımıyla giyecek temin edebileceğimi düşündüm. Komutana rica ederek Etropole'ye gitmeme izin vermesini istedim.

Müfrezede gençlik sorunlarının sorumlusu, Georgi Pavlov Naço idi. Zaman zaman Etropole'ye de iniyordu. Komutan bir defa olmak üzere onunla bülükte gitmeme izin verdi. Ve çok dikkatli olmamızı tembihledi tekrar tekrar, "Bir pantolonla bir ceket, iki partizanın hayatı kadar etmez," dedi.

Kamp arkamızda kaldı. Hızlı adımlarla yollandık aşağı doğru. Zayıf, esmerce ve uzun bacaklı olan Georgi dik ve daracık patikalarda hızlı hızlı yürüyordu. Bense, adeta koşuyordum

242

arkasından. Fakat gece dışarıda kalmamak için, sokağa çıkma yasağı saatine kadar kasabaya yetişmemiz gerekiyordu.

Etropole'ye girdiğimiz zaman artık sokaklar gayet ıssızdı.

Üstelik sokağa çıkma yasağı saatine kırk dakika vardı daha.

Ana cadde de ıssızdı. Georgi ile çabucak geçtik bu caddeyi.

Kaynatamla kaynanamın oturduktan sokak da ıssızdı.

İşte evleri. Georgi, iki üç adım geride kaldı, ben dış kapıya gelerek avluya bir göz attım. Taraçada bir takım yabancılar akşam yemeği yiyorlardı. Anlaşıldığına göre, ihtiyarlar kiracı almışlardı eve.

Georgi ile bhhbirimize baktık Doğruca girivermek tehlikeliydi.

Küçük bir tedbirsizlik ele verebilirdi bizi. Kiracılar iyi insanlar bile olsa, zarar gelebilirdi.

Avludan başımı uzatarak seslendim:

- Hristina!

Ondört yaşlannda bir kız ıslık çalarak bize doğru geldi. Bu kız Dimitir'ın en küçük kzkardeşi İvanka idi.

Berftlaha karanlık bir yere çekildim ve kız kapıya gelince:

- Gel, gel, daha yakın gel, dedim.

- Kim o? diye sordu İvanka yan telaşlı bir sesle.

- Mitka ablan, diye fısıldadım ben ve sözde sakın olması

için işaret verdim ama, İvanka beni görünce birden haykırdı.

Biz, Georgi ile donup kaldık olduğumuz yerde ve ellerimiz kendiliğinden tabancalan araştırdı. Bu kız başımıza iş açabilirdi.

Onun bu haykrması yabancıların, hatta polisin bile dikkatini çekebilirdi.

Bu sırada İvanka'nın anası İvanka nine yaklaştı onun yanına.

Elinden tuttu ve avluya yaklaşarak yüksek sesle sordu:

- Kim o?

- Ben, nine, ben!...

- Mitka?! diye şaşkınlığa fısıldadı ihtiyar kadın, sonra, bazı şeyleri düşünmüş olmalı ki, kız eve doğru iterek:

- Haydi, git yat. Doğru odana git. Dışanda işin yok, dedi.

Kız çeklip gittikten sonra sokak kapışma yaklaşp yan açarak:

- Girsene! dedi.

- Yalnız değilim. Bir partizan arkadaş var yanımda. Bu gece sizde kalmak istiyoruz. Yann, sabah ola, hayır ola... dedim.

- Girsene! dedi.

- Yalnız değilim. Bir partizan arkadaş var yanımda. Bu gece sizde kalmak istiyoruz. Yarın, sabah ola, hayır ola... dedim. İvanka nine birşeyler söylemek için ağzını açtı. Arkamda sessizce duran Georgi'ye baktı ve elini savurarak kapıyı biraz daha açtı.

- Girin... girin de, geçin fırının arkasına, gizlenin. Ben gelene dek bekleyin orada. Stoyan da yok burada. Ben adamsız, ne diyebilirim ki... Gelin yalnız olsaydı... demeye çalıştı Georgi'ye. Georgi ile bir gölge gibi içeri girerek fırının arkasındaki karanlığa gömüldük, İvanka nine topallayarak ağır ağır eve doğru yürüdü.

- Nasıl, kabul edecek mi bizi? diye sordu Georgi.

Omuz silkdim. Zaman öyleydi ki, insan, hısım akrabadan da fazla birşey bekleyemezdi. Ama ben ne de olsa, uzak bir akraba değildim, biricik oğullarının karışıldım.

- Yazık, Hristina evde olsaydı, dedim yavaşça, sanki Georgi'nin sorusuna cevap veriyordum.

Sonra ikimiz de susup beklemeye başladık. Bir saat sonra gizlenerek gelen İvanka ninenin ayak seslerini duyduk. Hiç konuşmadan bizi alıp samanlığa götürdü. Stoyan dede bizi orada bekliyordu. İkimizle de sessizce el sıkıştı ve öne geçerek daracık merdivenden tavana çıktı.

Samanlık eve ekliydi, evle bir çatı altındaydı. Tavandan mutfığa geçilebilir, oradan da aşağıya inilebilirdi.

Biz, bütün tavanı geçerek ihtiyarların oturdukları büyük odanın üstündeki bakanın yanında durduk. Yanımızdan ayrılırken, kiracılar duymasın diye tavanda pek gezinmememizi söylediler.

Sonra Stoyan dede birazdan geleceğini, yiyecek birşeyler getireceğini, onu mutfak kapısının yanında beklememizi söyledi. Georgi de ona avluya çıktıktan sonra, bizi bir gözetleyenin olup olmadığını anlaması için etrafa bir göz atmasını söyledikten sonra el sıkıştılar.

Biz, Georgi ile Stoyan dedenin getirdiği yemeği yedikten sonra uykuya hazırlandık. Birimiz nöbet tuttu, diğeri tavana atılan eskilerin üstüne yerleşti. Bizim o soğuk yeraltı barınağından burası daha rahattı ama, rahat olamıyorduk. Sabaha kadar ikişer kez. nöbet tuttuk. Az uyumaya zaten alışmıştık. Erken

İvanka nine az sonra kiracılarını evden çıkarmayı başardı.

"Böyle güzel havada geziye çıkmamak, eve kapanıp kalmak günahtır," diyordu onlara.

Ev sakınlaşınca yanımıza çıktı. Kaynatam, ne olur ne olmaz diyerek dışarıda bekçi kaldı.

Yarım saat sonra yer değiştiler, Stoyan dede çıktı yanımıza.

Konuşkan bir adamdı, çarşıda, pazarda dolaşan bütün havadisleri anlattı bize.

İhtiyarlar birkaç defa gelip gittiler. Müfrezenin çıkarlarını hiçbir zaman unutmayan Georgi ihtiyarlardan biraz ekmek



hazırlamalarını rica etti. Çünkü Balkanda her zaman çok kıttı ekmek Ve tam İvanka nine hamur karmıştı k, çatlak bir kadın sesi duyuldu sokak kapısından:

- Stoyanitse-e-e, Stoyanitse! Bu gece çeteciler gelmiş size diyorlar. Söyle, doğru mu?

İvanka nine bu korkunç "çeteci" sözünü duyunca hamur kardığını unutarak yaşına uygun olmayan bir çeviklikle sokak kapısına doğru koştu, inine saldırılan bir dişi kurdu andırıyordu adeta. Kapıya yaklaştığı zaman birden sakınleştii. Unlu, hamurlu elleriyle kapıyı açtı. Büyük bir nezaketle Doşa Simonina'yı içeri buyur etti. Evin kapısına geldikeri zaman durup Doşa'ya baktı, yüzü birdenbire kor gibi olmuştu:

- Doşa, söyledğin bu sözden ötürü dilin kurusun. Nasıl çeteciymiş onlar ayol? Evimi de yaktıracaksın benim. Ama sen de sağ kalmayacaksın o zaman. Kiracılar geldi akşam bize. Hristina'yı aradılar, biliyorsun ya, çoraplarda ilmek kaçığı oluyor, onun için aradılar. Nereden çıkardın çeteciye! Ne konuştuğunu bilmeyen bu dilini koparırım senin...

Ve İvanka nine elini öyle bir savurdu k, Doşa yavaş yavaş geri çekilmeye başladı, o her yere uzanan dilini koparır diye korkuyordu sank...

- Stoyanitse, ben... ben... Ana, sen de öyle bir insansın k... Hemen başlarsın ilenmeye...

İvanka nine sesini yumuşatarak gönlünü almaya başladı Doşa'nın:

- Nasıl zamanlarda yaşadığımızı sen de çok iyi biliyorsun. Bakarsın duymuş biri, aslı var mı, yok mu, anlayıp dinlemeden atar üstüne iftirayı, sen uğraş, çık işin içinden çıkabilirsen. Dünyada iftiracılar, hasetler çok!...

245

- Orası öyle, dedi Doşa rahatlayarak. Ben de öyle düşündüm. Dünyada hasetler, yalancılar, iftiracılar pek çok. Demek akşam Hristina'yı aradılar, ilmek için ha? Olur ya... Hristina nerede ya, görmüyorum onu?

- Sofya'ya ablasına gitti. Bir iki gün orada kalıp dönecek. Görüyorsun ya, ben artık işe pek dayanamaz oldum.

- Hep öyle, hep öyle. Kocadık artık. Eee, peki mademki ilmek için gelmişler, yok birşey demek.

- İlmek için, ilmek için, diye bir kez daha tekrarladı İvanka nine ve uğurladı Doşa'yı.

Biraz sonra döndü, hırsından titreyerek, olup biteni anlatmak için yanımıza çıktı. Ama biz herşeyi görmüş, işitmiştik.

Onu yatıştırmaya çalıştık. Stoyan'gillere çetecilerin geldiğinden kuşkulanan Doşa, bu kuşkusunu hiç kimse ile paylaşmamıştı.

İvanka ninenin sözlerine mi inanmıştı, yoksa böyle lafların hiç kimseye bir fayda getirmeyeceğini mi anlamıştı bilmem, ama kadın bütün gün evden dışarı çıkmamıştı. Bizim sakinliğimize gelince, bu sadece ihtiyar ev sahiplerine karşı öyleydi. Onlara telaş etmeyin, korkmayın, diyorduk ama kendimiz korku içindeydik. Buradan sağ salim çıkabilecek miyiz acaba? diyorduk

biz bize kalınca. Ortalık kararmayınca evden çıkamazdık. Çıkarsak, kendimize de, bizi gece evlerinde barındıran ev sahiplerinin başına da bela açmış olabilirdik. Gerekirse, polis gelirse çatışacaktık. Tabancalarımız dolu idi ama, bir kez daha yokladık onları ve bir kez daha saydık mermileri.

Fakat o gün sadece bu kadar değildi telaşımız.

Kaynatam samanlığını akrabalarından birine, Şeytan dedikleri Grigor Mihaylov'a kiraya vermişti. Ve işte Doşa'nın yarattığı gerginlik henüz geçmeden sokakta bir araba gıcırdadı, dış kapılar açıldı, çok hoş kokan alafıa yüklü bir manda arabası girdi avluya. Yanındaki iki kişiyle Grigor Mihaylov alafını samanlığa getiriyordu.

İvanka nine bu beklenmedik misafirleri karşıladı ve gayet sakin olarak lafa tutmaya başladı onları. Sonra biraz ayrılacağı için özür dileyerek acele tavana, yanımıza çıktı. Ama biz avluda olup biteni görüyorduk, onun için o daha ağzını açmadan:

- Git Grigor'un yanına, götür onu mutfağa. Bizim, yani gelininle Çavdar müfrezesinden bir partizanın burada, tavanda olduğumuzu söyle, o ne yapacağını bilir, dedik.

246

- Git Grigor'un yanına, götür onu mutfağa. Bizim, yani gelininle Çavdar müfrezesinden bir partizanın burada, tavanda olduğumuzu söyle, o ne yapacağını bilir, dedik.

İvanka nine bize hayretle baktı. Sonra hiçbir şey demeden, çabucak indi merdivenlerden.

Georgi Pavlov "Kiracıyı iyi tanıyordu. Etropole'deki en aktif yataklarımızdan biriydi ve tavanda beklenmedik bir karşılaşmayı önlemek için İvanka nine aracılığı ile burada olduğumuzu bildirmeyi düşündük. İvanka, Grigor'un yatak olduğunu bilmiyordu ve tabii, biz de söylemedik. Fakat Şeytan Grigor tanınmış bir devrimciydi ve ilerdeki tutumunun kaynatama yeterli geleceğini sanıyorduk.

...Sadece birkaç ay sonra, yılbaşından az önce polis bir ipucu ele geçiriyor ve tutukluyor Grigor'u. İnsanlık dışı işkencelere rağmen hiçbir iftirada bulunmuyor. Nihayet polis onu yoketmeyi kararlaştırıyor ve 1 Aralıkta Arabakonak denen yere götürüp kurşuna diziyor...

Grigor, İvanka nineden bizim tavanda olduğumuzu öğrenince, sözde beline bir sancı girmiş gibi oflayıp sızlanmaya başlamış ve beraberindeki yardımcılardan özür dileyerek, "çalışabilecek durumda değilim, siz gidin, şimdi yarın ben iyileşince sizi mutlaka çağıracağım," demiş. Herhangi bir kuşku yaratmamak için de mandaları arabadan boşandırıp eve girmiş.

Bir, bir buçuk saat sonra yeniden döndü. Saçları ağarmış ihtiyar bir kadın vardı yanında. Onun kaynanasıydı bu Mariya nine, kaynatamın da kız kardeşiydi.

Kaynatam Stoyan dede onları karşıladı. Acele arabayı boşaltmaya başladılar üçü birden.

Mariya nine eski esaret yıllarını görmüştü, sır tutmasını bilirdi. Ona sır vermekten korkmuyordu Şeytan Grigor.

Alaf arabadan indirilip samanlığa yerleştirildikten sonra, erkekler birer sigara içmek için dışarıda kaldılar. Kadınlar mutfığa girdiler.

Acayip bir insandı bu Mariya nine. Ruslara dini gibi bağlı olan eski Bulgar kadınlarındandı. Sovyetler Birliği'ne karşı savaş başladıktan sonra Mariya nine Grigor'u yanına çağırıp "Rusya koca pençeli bir ayıdır, ona saldıranın kafası ezilir," demiş.

Ve işte iki kadın mutfakta oturmuşlar. Mariya nine başla-  
\* mış kaynanama yakınmaya:

247

- Sen gençsin daha İvanka. Koca bir ömür var önünde. Bende alacak verecek kalmadı artık. Alacağımı aldım, vereceğimi verdim. Bir ayağım çukurda, artık bugün, yarın.

Kaynanam, onun böyle söze başlamasından ciddi birşeyler söylemek istediğini anlamış.

Mariya nine devam etmiş sözüne:

- Diyeceğim şu. Balkanda çeteciler var. Mert, cesur insanlar onlar. Yeryüzüne yayılan kötü kuvvetlerle dövüşüyorlar, ama ben göremeyeceğim onları, çok kocadım artık. Kadın da varmış aralarında. Eski esaret yıllarında olduğu gibi. Kadın voyvodalar vardı o zamanlarda. Sirma, Rada...

Mariya nine öksürüp etrafına bakınmış ve sesini alçaltarak fısıldamış:

- Diyorlar ki, bizim Mitka gelin de partizanmış, ha?

Kaynanam, Mariya ninenin herşeyi bildiğini unutarak, alışkanlıkla:

- Elalemin başka işi yok, konuşuyorlar.

- Öyle, öyle. Konuşuyor elalem. Sen şimdi git, sor bakalım görebilir miyim kendisini? Bakarsın, yarın ölmüşüm, kadın partizan görmeden gözlerim açık gider.

Mariya nine bunları söyledikten sonra İvanka nineye bakmış. İkisi de koca nine, ikisi de ihtiyardılar ama, kaynanam anasının yanında kendisini kız gibi hissederek:

- Gitmeye, gideyim ama, görüşmek ister mi, bilmem. Biliyorsun ya, bu işler sandığın gibi değil...

- Biliyorum! demiş öteki, sözünü keserek . Git!

Biraz sonra kaynanam karşımızda duruyor vc: "Koca nine merak etmiş, sizi görmek istiyor, görebilir mi?" diye soruyordu sıkıla sıkıla.

Georgi ile birbirimize baktık. O derhal cevap verdi:

- Olur! Gelir buraya da konuşalım onunla biraz.

Beş dakika geçer geçmez, bu iki ihtiyar kadın uflaya uflaya ve birbirine yardım ede ede daracık merdiveni çıkıyorlardı.

Mariya nine beni kucaklayıp öptü. Sonra yanıma oturup, tavanda yarı karanlıkta beni iyice görmeye çalışıyor, merakla gözden geçiriyor, elini silahıma dokunduruyordu.

- Demek silah atmaktan korkmuyorsun? diye soruyordu, "Korkmuyordum" diye vereceğim cevabı duymak için.

Sonra kaynanama dönerek şöyle diyordu:

"Atıyorum..." diye cevap vereceğimi önceden bildiği için, kendisi de tekrarlamak için büyük bir haz duyarak cevabımı bekliyor ve soma sanki sözümü tekrarlamıyor da, bombayı kendisi atıyordu "yeni düşmanların" üstüne.

- Kızım, dağda canavarlardan kokmuyor musun? Orada kurtlar da var, ayılar da var.

Georgi Pavlov gülümseyerek:

- Biz kurtlardan daha kurduz, nine. Kurtlar, aydar bizi duydular mı, kaçıyorlar, dedi.

- Zavallıcıklar, diye mınıldandı koca nine, ama bu "zavallıcıklar," sözü kurtlarla, ayılarla karşılaşan bize miydi, yoksa hayvanlara mı, anlayamadım, çünkü yeni bu soru sormuştu hemen:

- Eee, yiyeceğiniz nasıl, ne yiyip içiyorsunuz, be oğlum?

- İyi insanlar ne verirlerse, nine. İşte, İvanka nine şimdi bize ekmek pişirmiş, yiyecek hazırlamış, biz de alıp arkadaşlarımıza götüreceğiz onları.

- İyi, iyi oğlum...

Sonra kaynanama dönerek:

- İvanka, sen iyice doyur çocukları, yola çıkmalarından önce. Orada onlar yan aç, yan tok...

Kaynanamın biraz alındığı anlaşılıyordu sesinden:

- İşimi bilirim ben. Bilirim ben yapacağım işi... dedi.

Bu canlı, savaşçı ruhlu ihtiyar nineyle konuşmalarımız bir saatten fazla sürdü. Ancak bu şeye üzülmüyordu koca nine, Kazakları, bu kez daha görmeye ömrünün yetmeyeceğine üzülmüyordu. Sonunda bana "Allah canlarını alsın, polislerden, alçaklardan çok korusun," diye defalarca söyleyerek sağlığım için tannya dua edeceğini ve her pazar kilisede koca bu mum yakacağını bildirdi. Sonra Georgi'ye dönerek

- Senin için de dua edeceğim, oğlum. Senin için de, yukanda, Balkanda olanların hepsi için de dua edeceğim, dedi.

Teşekkür ettik kendisine. Uzun ömürler diledik. Faşistleri kovup özgürlük gelinceye dek dişlerini sıkmasını söyledik. Sonra sanlıp öpüştük ve Mariya nine aşağı indi. Bir saat daha sesi duyuldu mutfaktan. Kaynanamla ikisi akşam yemeği hazırlıyorlardı bize.

Ortalık karardıktan sonra ekmekleri ve Stoyan dedenin satın aldığı yiyecekleri çantalanımıza doldurduk. Hiç kimse

görmeden evin arka avlusuna geçtik. Sonra komşunun bahçesinden sokağa çıktık.

Bu küçük kasabada akşam oldu mu, tenhalaşırdı sokaklar.

Kasaba, büyük polis birliğinin merkezi haline gelmişti. Dağlardaki çetecilerle uğraşmaları, ilçedeki yataklar arasında korku ve dehşet yaratmaları gerekiyordu.

Müfrezeye gece geç saatlerde vardık. Yolculuğumuz olaysız geçti. Ama yiyecek temin edememiştik. Ve Çavdar müfrezesinde kaldığım bütün süreyi, vakiyle Sofya'dan gelirken üstümde

ne varsa onlarla geçirdim, ama iyice yıpranmış, eskimiştiler...

i

Altına Bölüm

3 E k m 1943'te, sabah yokamasmda "Sefere hazır olun!"

diye k s a bir emir aldık

Her günkü düzen birden değişti. Ancak nöbet 'jekeyenlerin vakt dolunca değişimleri hatırlatıyordu kamptaki sık düzeni, çelik disiplini.

Tüm partizanlar bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, herkes birşeyler arıyor, acele acele birşeyler yapıyor, birçokları da dere boyunca çömelmişler, çamaşır yıkıyorlar, yıkanıyorlar, traş oluyorlardı...

Sefere hazırlık sadece silahı yokamak, çantayı hazırlamak mühimmatı yerü yerine koymak demek değil, her savaşçının kendisim de derleyip toplaması demeki. Esk bir askerlik geleneğine göre her eylemden, her seferden önce biz yıkanıyor, çamaşır değiştiriyor, yırtığımızı, söküğümüzü dikeyorduk. Ölümle karşılaşırsak tertemiz olarak karşılaşmaya hazır oluyorduk Kimin başlattığım bilmediğim bu adete herkes uyuyordu ve biz kadınlar şu veya bu partizanın elinde bir gömlekle yanımıza gelerek: "Ognyana, rica ederim, yamayiver şu yırtığı, Nadya, ceketimin şurasında bir sökük var, rica ederim, dikver şunu," demelerine hiç şaşmıyorduk

Öğleye doğru herşey tamamıyla hazır. Traş olmamış tek bir er, temizlenmemiş tek bir çift ayakkabı veya çizme, güzelce çeklmemiş tek bir çift çarık yoktu.

Artık işler tamamlandığı için: "Acaba nereye gideceğiz? Ne zaman yoUanacağız? Kampta bekçi kalacak mı?" vb. sormaya başladık birbirimize.

250

Tabii, kimse cevap veremiyordu bizim sorularımıza. Nereye ve ne zaman gidileceğim ancak komutanlar büüyordu. Açıklanmasına peşin karar alınmadıysa, partizan yasalarına göre kime olursa olsun, bildirilmesi yasaktı.

Dizi halinde sessizce yola çıktığımız zaman artık iyice karardık basmıştı. Sakin bir turist yürüyüşü ile geniş geniş adımlıyorduk.

Ses yoktu hiç kimsede. Gecenin sessizliğinde sadece krrüan küçük dalların çıtırtısı işitiüyordu. Ayak sesleri duyulmuyordu yumuşak yapraklar üzerinde yürürken.

Sonunda orman seyrelti, daha aydınlık oldu. Önümüzde, uzakta Baba Tepesi görünüyordu. Ama çok uzaklardaydı, belki de iki gecelik yol vardı oraya kadar.

Zaman zaman bü an için duruyorduk. Bu, üç kişilik keşif kolunun komutanla karşılaşması ve kısaca raporunu vermesi demekti. Ve yemden üeri, yukarıya doğru yürümeye başıuyorduk En sonunda san mum çiçekleriyle dolu bü alana vardık Komutan dinlenme sinyali verdi. Fakat sırtımızdan çantalan indirmeyecek ve dağımayacaktık. Otların üzerine uzandık ve bol bol taze dağ havası çektik içimize.

Bu arada komutanlar alanın bü ucuna toplanmıştı ve hayü

harareti bu tartişmadan soma komutan Dobri Curov uykuya hazırlanmamızı emretti. Biz ısınabilmek için arka arkaya vererek çabucak uyuduk Sadece nöbette olanlar uyumuyorlardı. Süah sesleriyle uyandığım zaman, ortalık aydınlanıyordu. Balondun. Uyanan sadece ben değüdü. Tüm partizanlar süahlanmı kavramışlar, uzanmak için en uygun yer anyorlardı. Çantalarım da sürüklüyorlardı kimüeri. Partizan malı kıymetliydi. Bırakılmamalıydı düşmana. Bu ağaç kütüğünün ardına yerleşmeden Dobri Curov\*un sesi gürlledi:

- Yere yat! Ateşe hazn ol!

Bu komut adeta gecikmişti. Çünkü partizanların hepsi mevzilerini almışlardı. Ardından ikinci bu komut:

- Kimse ateş etmesin!

Komutanın sesinde öyle bu kesinlik vardı ki, tüfeğimin namlusunu yere çevirip ağaçların arasmdan bakmaya başladım. Tamdığ bu kimse üişmişti gözüme.

- Kimse ateş etmesin! diye bu kez daha tekrarladı Dobri.

I

251

• Bu defa sesi o kadar sakindi ki, hepimiz başlarımızı ondan yana çevirdik. Bu bir prova alarmıydı! Komutanlıktan Toni Perenovski, Pçelinski ve diğer arkadaşlar ateş ediyorlardı. "Denetim geçene dek herkes yerinde kalsın." dedi.

Böyle hallerde en cesur partizanlar bile derin bir nefes alırlar ve içlerinden birer küfür basarlar komutanlara, onların bu pedagojik yöntemlerinden ötürü.

On dakikadan daha kısa bir süre içinde komutanlar ve askeri eğitmen bizi dolaşıp denetlediler. Soma hepimiz, yapılan yoklamaya biçecekleri değeri duymak için onların etrafına toplamp oturduk

Arkadaşlardan çoğu, çabucak uygun yer alabildikleri için övüldüler, kinüleri düşmanla savaş için en uygun mevzileri bulamadıkan için kınandı, fakat genellike iyi değeri verilmiş, talimle geçirilen haftaların boşa gitmediği söylenmişti.

Bundan sonra bir ik lokma birşeyler yedik ve yemden dinlenip uyuma izm aldık Gündüzü burada, bu alanda geçirmemiz, geceyi burada beklememiz kararlaştırıldı. Karanlık basınca, yolumuza devam edecektik Güneş artık ısıtmaya başlamıştı. Çoğu otlar üzerine uzanarak Ekim ayının sıcak güneşine vermişlerdi yüzlerim.

Akşam olunca yeniden yola koyulduk Dağlık ormanlık içlerinde birkaç saatlik yorucu bir yoldan sonra nihayet Baba Tepesine vardık Amaçladığımız yere ulaştığımızdan mı, yoksa gece hava olduğu serindi, ondan mı, bilmem, bay Mihal bir oyun havası tutturunca, başta komutan olmak üzere tüm partizanlar hora tepmeye başladılar. Ama öyle bir hora idi ki bu, ancak partizanlar oynayabilirlerdi böylesini gece yarılarında. Pırıl pırıl yıldızların altında, bizi yakalamak için fırsat kollayan polislerin varlığını bir an için olsun untabiliyorduk "Ha ha,

ho-ho, ha gardas..." diye serbest serbest bağrabbüyüyorduk

Sonra, yeniden yol bekliyordu bizi.

Bunovo köyünün üzerine konmuş gibi görünen Sveta Petka tepesine yaklaştığımız zaman tanyeri ağanyordu. Burada da bir köylü, Angel adında bir kömürcü yolumuzu kesti.

Partizanlıkta usul böyleydi: Tanımadık bir kimseye rast geldik mi, hangi tarafa yöneldiğimizi görmemesi için bir süre tutsak ederdik onu. Angel'i de tutsak ettik ve Mustafa kaldı onu bekemeye. Sonraları şöyle anlatıyordu Mustafa:

252

- Oturmuş, konuşuyorduk onunla. Cepheadeki durumdan, köylünün elinden alınan buğdayından, şundan bundan laf ediyorduk Sözde insan gibi insan, adı da Angel (Melek), ben de iyi gözle bakmaya başladım ona. Bu ara nereye dalmışım bilmem, baktım, Angel yanımda yok. Uzaktan arkasını gördüm sadece... Şimdi boklattı Mustafa, dedim kendi kendime ve koştum komutanı aramaya...

Angel kaçtıktan soma, doğruca Bunovo köyü muhtarına gidip partizanları gördüğünü bildirmiş. Muhtar derhal polise telefon açmış ve bir saat sonra köye bir polis bölüğü gelmiş.

Günün kahramanı Angel'e polis şefi sormuş:

- Kaç kişiydi çetecüer? Ama atmayacaksın, kaç kişigördüyse o kadar söyleyeceksin.

Angel biraz düşünmüş, başını kaşımış ve gözlerini yukarı dikerek:

- Çetecüer, bay çavuş, ben beş diyeyim, siz elli anlayın.

Şef kızmış:

- Ben kaç anlayacağım, o benim işim, sen kaç çeteci gördün, onu söyle, demiş.

- Beş, demiş Angel. Çünkü sadece bizim üç kişilik keşif kolunu görmüştü.

Yeni bir telefon konuşmasından sonra bütün Bunovo Balkan polis tarafından abluka altına alınmıştı. Koca iki gün Bunovo dağının ormanlık yamaçlarını araştırdılar. Komutanlarımız dürbünlerle tam iki gün onları gözetlediler. Bizi bulurlarsa çatışmaya karar vermiştik, çünkü az bir kuvvet değildik artık. Ama biz aramayacaktık onları. Çekilip giderlerse, Bunovo köyünü abluka altına alacaktık ve bir köy toplantısı yaparak, o haini, Angel'i cezalandıracaktık orada.

Aslında zaten Bunovo bizim ilk hedefimizdi, o köyü basacaktık. Ablukanın ikinci gününde, öğlen üstü, bizim yüz adım kadar önümüzden geçti polisler. Hepimiz bir çalılık içinde mevzi almıştık Silahlarımız hazır vaziyetteydi. Her birimiz namlulan birer polise çevirmiştik. Leşlerin yere serilmesi için sadece bir "Ateş et!" komutu yeterliydi.

Sonradan Dobri Curov şöyle anlatıyordu:

- Konuşmalannı iştirken, önce bizim ateş açmamamıza karar aldığımızı yüreğim sızlıyordu. Ama yeni bir karar almaya

253

da vakit yoktu. Toplanıp karar alana dek bu uygun fırsat kaçacaktı.

En sonunda polisler geçip gittüler, biz de buaktık nişan almayı.

Akşam komutanlık bir çift keşif kolu yolladı köye. Polislerin yarın da orada kalıp kalmayacaklarını ve durumu öğrenmek için Karaca ile Jelazko Kolev gittiler.

Çok geçmeden döndüler, köyde tek bü polisin kalmadığını bildirdiler. Angel'in verdiği ifadeden yandan polis şefi, kömürçünün küçük bir partizan grubu gördüğünü, bunların da bu tehlikeü bölgeden uzaklaştıklarını sanmış ve ablukanın kaldırılmasını emretmiş.

Şimdi artık planımızın ikinci bölümünü uygulamaktan başka yapacak bir iş kalmıyordu.

Komutanlık çeteyi üç gruba ayırdı: Birincisi en küçük grup, telefon tellerini kesecek ve orada kaüp bekçiük edecekti, ikinci grup, köyü iki tarafından abluka edecek ve şosede mevzi alacaktı. Üçüncü grup da, hazırlık işleri tamamlandıktan sonra Bunovo köyünü basacaktı.

Gruplardan ikisi hemen işe koyuldular. Telefon ve telgraf tellerini kesecek olan arkadaşlar bü düeğe yaklaştılar ve aralarında en çevik olan, Pavel, düeğe tırmanmaya başladı. Çabucak yan yere kadar tırmandı, yanm dakika kadar durabildi, sonra başladı yavaş yavaş aşağı inmeye. İkinci denemesi de öyle oldu. Yakındaki fundalıktan onlara bakarak, "yazık," dedik, "bu iş böyle mi kalacak?" Fakat Pavel bu arada yeniden başladı düeğe tırmanmaya. Ama, Vanüşa ona yardıma koşmuştu şimdi. Aldı omuzlanna, boyu da uzun değildi. Pavel, birden düeği ortasına yetişti. Sonra Vanüşa tüfeğinin demirinden tutup dipçliğini direğe dayadı. Pavel bir ayağı ile dipçiğe basarak kolayca teUere yetişti ve bir dakika sonra teller yere sarkıyordu.

Bu arada onlann yanından birkaç araba geçti. Arabacılar, Bunovo köyünün başka yerlerle irtibatım kesen bu iki arkadaşın etrafına toplandılar ve "Ne oluyor?" diye sormaya başladılar. Pavel yukarda telleri kesmeye uğraşıyordu ve kimseyle konuşacak vakti yoktu, her an yeniden aşağı düşebilüdi. Vanüşa'ya tanımadığı kimselerle konuşmak kesinlikle yasaktı.

Köylüler onu dilsiz sanmışlar ve partizan olduklarını da sezmışler. "Zavalı" diyorlarmış Vanüşa için, "dilsiz, gene de başını torbaya koyup partizan olmuş..."

254

Az sonra aynı gruptan arkadaşlar Vanüşaya yardıma koşmuşlar ve iş yoluna girmiş. Ama arabacılar her ihtimale karşı tutsak edilmişlerdi. Geçen günkü hatanın tekrarlanmaması lazımdı. Bunun böyle olması gerektiğim anlamıştı onlar ve hiç homurdanmadan, hoşnutsuzluk göstermeden Pavel'in etrafına toplandılar. Pavel, çevik olduğu kadar, iyi de propagandacı idi. Her türlü tehlikeye karşı önlemler alındıktan soma, luzü bü tempo üe köye baskın yapıldı. Bir grup partizan belediye binasını bastı. Başka bü grup, postaneyi aldı. Üçüncü bü grup hain kömürçü Angel'i yakalamaya gitti. Bu işler başladıktan sonra Toni Perenovski bir grup partizana mandıranın deposuna



doğru yönelmelerini emretti. Orada Almanlar için hazırlanmış çok miktarda yağ ve kaşkaval vardı. Bu arada müfreze komutanı köy tellaünü aramaya yolladı birim, kendisi de tellalın okuyacağı duyuruyu yazmıştı bu kağıda. On, onbeş dakika sonra köy sokaklarında öten davul sesiyle teUaün sesi duyuldu:

- Köylüle-e-e-er! Köye, Çavdar çetesinden partizanlar geldü-e-e-er! Toplantı yapacakla-a-a-ar! Herkes toplantıya gelsi-i-in!...

-Partizanlar köylüye yağ verecekle-e-er! Kaşkaval verecekle-e-er!

Bundan sonra davula vurması, duyurunun bundan ibaret olduğu anlamına geüyordu. TeUaün arkasına bu sürü de çocuk takdmişti.

Çok geçmedi, köy meydanı insanla doldu.

Şimdiye kadar ilk defa böyle bir haber duydukları için mi, yağ, kaşkaval vereceğiz diye mi, yoksa partizanları görmeyi merak ettikleri için mi bilmem, çünkü ülkenin her tarafında anık partizanlar hakkında çok konuşuluyordu, birçok kadın, erkek, etrafımıza toplandılar.

En çok merak ettikleri, kuşkusuz biz kadın partizanlardık.

Köyde Nedka'yı tanıyorlardı. Bizimle birlikte olduğu meydana çıkmasın diye, kenarda bekçilerle kalmıştı Nedka. Ama iki partizan kadının etrafına yengeler, teyzeler toplanmışlar, türlü şeyler soruyorlardı onlara. Bana bakan olmuyordu. Golf pantolonlu, spor ceketli bu ufak tefek, zayı partizan olan ben henüz bıyıklan terlememiş bu çocuğa benziyordum.

Meydandaki kalabalık büden sustu. Bir arabanın üstüne çıkan Toni Perenovski konuşmaya başlamıştı.

- Arkadaşlar!

255

Bu yeni, bu içten hitap, polis ve adli makamlarca suç sayılan bu söz, azmış kudurmuş faşizme karşı savaşta kan kardeşliği demek olan bu söz, daima bir elektrik akımı gibi etki yapıyordu. Dinleyicileri seferber ediyor, coşturuyordu.

- Arkadaşlar! diye bir kez daha tekrarlardı Perenovski ve konuşmayı, fısıldanmayı kesen halka bir göz attı. Biz halk partizanları...

Sağnak bir yağmur gibiydi bizim komutanın nutku. Bu eski tekstil işçisi halka yakın, halkın anlayacağı bir dille konuşuyordu.

Halkın dertlerini, acılarını biliyordu. "Almanlar tek bir damla süt, en ufak bir kırıntı yağ ve tek bir buğday tanesi almamalıdır," derken, köylüler de "Bravo! Çok doğru, tam da öyle olmalı!" diyorlar ve savaşmak direnmek azmiyle coşuyordu yürekeri.

Sağlam adımlarla ilerleyen, Almanları darda bırakan ve Sovyet halkına, işgal altındaki bütün Avrupa ülkelerine, Avrupa halklarına özgürlük getirenlerin zaferlerinden söz etmeye başlayınca, insan dolu meydan, üzerinden hafif bir akşam yeli geçen olgun bir ekinlik gibi uğuldadı.

Konuşmasının sonunda komutan, ik gün önce bizi polise bildiren ve şimdi tutuku bulunan, kendi köylülerinden kömürcü

Angel'in yargılanacağını bildirdi.

- Bizim yasalarımıza göre onun ölmesi gerekr. Hainler cezalarını görmelidirler. Başka biri hainlik edecek oldu mu, akbetini düşünebilmesi için, başkalarına ibret için hainler gebertilmelidir. Fakat burada karar verecek olanlar sadece biz değiliz. Burada halk karar verecek Sizin sözünüz, bizim de sözümüz, sizin yargınız, bizim de yargımız olacak Kalabalıkta ses kalmadı. Sank solumayı bile kesmişti insanlar. Elbette, kolay iş değildi. Kömürcü Angel sağ kalacak mıydı, yoksa it gibi gebertilecek miydi, bu, onların söyleyeceği söze bağlıydı.

Gayet merhametlidir bu millet. Gayet iyi kalpli, yumuşak yürekli! Ve bu iyi kalpliliği, yumuşak yürekliliğinden çok çekmiştir, ama gene de, kan dökülmesini daima önlemeye çalışmıştır.

Gerçeken de hain Angel iğrenç, kötü bir suç işlemiştir.

Ama onun bu suçu herhangi bir insan kaybına sebep olmadığı için, millet onun affedilmesini, canını bağışlamamızı istedi.

Yaşlı biri doğrularak titrek bir sesle:

256

- Bağışlayın! dedi.

Bir kadın kalkarak ağlamaklı bir sesle yalvardı:

- Bağışlayın!

Olgun bir erkek, kalktı, yarım yüzyıllık bir hayatın bilgeliği vardı sesinde:

- Bağışlayın! Köyümüzden ne o, ne de başka biri, hainlik etmeyi, partizan ele vermeyi aklından büe geçirmeyecek artık, dedi.

Köy meydanına toplanmış Bunovo halkının bu karan, biz, Çavdar müfrezesi partizanlanria bu hainin hayatım bağışlattı. Çünkü halkın sözü, tüm h?ıketlerimizi ayarlamakta temel bir ölçüydü bizim için.

Komutanın bir iki acı, sert sözü, yannki günleri, zaferden soma onu çocuklann büe bü hain gibi parmakla gösterecekleri günleri hamlatan acı sözlerinden sonra, Angel'üi üd tarafında duran partizanlar çekildiler. Kendisi utanıp sıkılarak, şaşırmış, acı nacak bü halde çabucak karanlığa sokulup, gizlenmeye çalıştı. Karanlıklar en alçak insanı da, en yüz kızartıcı suçlan da örter.

Halk mahkemesi sona erdikten sonra, belediyeden tüm vergi kütükleri, zahüe tesümatı cetvelleri, arşivler çıkarıldı. Meydanda çocuklann neşeli sesleri ve yaşlılann sessizce onaylanıyla hepsi yakıldı. Partizanlar, köylüleri bütün yü için vergi ödemekten, hükümete zahüe vermekten kurtanyorlardı...

Bundan sonra da yağ ve kaşkaval dağıtımına geçildi.

Partizanlardan bükaçı büyük kaşkaval tekerleklerini dörde kesiyorlar, köylüler de geçip, her biri büer parça ahyordu. İki üç kilodan az değildi bu parçalar.

Toplumsal bir kontrol da meydana gelmişti çabucak Kendilerine düşen payı artık almış olan birkaç kadın yan tarafta durmuşlar, ikinciye alan olmasın diye bakıyorlardı.

Hemen her kadının elinde ya bü tencere yada bü tepsi vardı. Dikkatimizi çekmişti bu. Nereden gidip almışlardı çabucak bunlan? Dağıtım başlanır başlanmaz, bü dakika içinde artık hepsinin eünde bü kap vardı. Tellahn haberinden sonra toplantıya gelirken, hepsinin evden birer kap aüp fistanlanmn altına gizledikleri anlaşıldı sonradan.

Tereyağının dağıtılması çok daha karmaşıktı. İki fiçı içindeydi yağ. ilkten bir partizan koca bir kepçe ile dağıtıyordu yağı. En az yanm kilo alıyordu bu kepçe. Fakat biraz sonra iş

257

bir hayli zorlaşmıştı, fiçıya eğilmesi gerekiyordu partizanın. Fıçının içine düşmemesi için de bir eliyle kenarına tutunuyordu. Nihayet bu işin kadınlara teslim edilmesi düşünüldü. Partizanlar sadece haksızlığa meydan verilmemesini kontrol edeceklerdi. Kepçeyi alıp yağ üleştirme sırası ufak tefek bir kadındaydı. Artık hemen hemen boşalmak üzereydi fıçılar. Kepçeyi kaldırmak gerçekten çok güçtü. Kadın bir eğildi, iki eğildi ama erişemiyordu fıçının dibine. İşi kolaylaştırmak için biri bir iskemle bile getirmişti. Kadın tekrar eğildi. Arkasında kuyruk olup bekleyenler, fazla oyalanıyor diye mırıldanmaya başladılar. Kadıncağız, anlaşılan bir parça yağ alamadan fıçının başından kovulacağım sanarak cesaretlenmiş. Ve bu kez daha fazla eğilince gözümüzden kayboldu. Baş aşağı fiçıya dalmış, sadece ayakları tepmiyordu yukarda. Ve boğuk bir ses geliyordu fıçının içinden. İki partizan hemen fıçıyı devirdiler. Kadıncağız, üstü başı, saçları, yüzü, yağ içinde tekerlendi fıçıdan. Partizanlar tutup kaldırdılar yerden onu. Kadın yüzünü, gözlerini silerek yere yuvarlanan tenceresini alıp tekrar fiçıya koştu.

Yokluk açlık neler yaptırmıyordu insana!

Silah araştırıp almaya giden grup az soma belediyeden geliyordu. Komutan toplanma işareti verdi.

Biraz sonra Baço Kiro çetesi, memnun ve sevinçli köylüler tarafından uğurlanarak Bunovo köyünü terketti. Dönüşte itn çiçeği götürüyordum kampa, birkaç kız takmıştı bu çiçekeri bana ve içtenlike şöyle demişlerdi:

- Bekleyeceğiz, yine gelin!

Yedinci Bölüm

Bunovo köyüne yaptığımız baskmn konuşmaları henüz bitmemişti, bir haberci geldi kampa. Getirdiği talimatta Baço Kiro çetesinde bulunan müfreze komutanlarının, çete komutanı ile birlikte e s k karargaha gitmeleri isteniyordu. Toni Perenovsk, Dobri Curov, Angel Geşkov ve Dimitır Pçelinsk derhal Murgaş'a doğru yollandılar. Orada Sofya il parti komitesinin özel elçisi Todor Jivkov bir konferans verecek ve bu konferansta Çavdar müfrezesinin çalışmaları gözden geçirilecekti.

258

Konferanstan dönüşlerinde arkadaşlar komutanlıkta yapılan değişiklikleri bildirdiler. Müfreze komutanı Dobri Curov oluyordu, politkomiser Stefan Halaçev, Todor Doçev de yeniden Baço Kiro çetesine komutan oluyordu.

Daha o akşam Dobri beni bir yana çekerek:

- Hazır ol, topla eşyanı! Sizin taraflara gideceksin, dedi.

Hayretle faltaşı gibi açıldı gözlerim.

- Niçin?! Ben hemen hemen kimseyi tanımıyorum orada.

- Önemi yok. Kurmayın karan var. Damyan'la ikiniz gidiyorsunuz.

Sen Çervenbryag, o da Pleven taraflanna gidiyor.

Orada yeni meydana getirilen partizan müfrezelerine katılacaksınız.

Aleksandr Getma - Damyan, aynı gün kurmay grubuyla

gelmişti. Bayço Ognyanov çetesinde partizanlık etmişti. Biz

onunla müfrezenin daha çetelere ayrılmasından önceki günlerden

tanışıyoruz. Dobri ile konuştuğumuzu görünce, bize yaklaşıyor:

- Nasıl, yola çıkıyor muyuz?

- Mademki gitmek lazım!...

Komutanın bu haberi çok etkilemişti beni. Çünkü ben

artık bu çetede arkadaşlara alışmıştım, dost olmuştum onlarla.

Savaşlarda barut dumanını birlikte solumuştuk Ve şimdi birden,

tekar bir söz, herşeyi değiştiriyordu hayatımda, bir belirsizliğe

doğru yolluyordu beni. Ama, "Emir!" deniyordu bu söze.

Emir... Ne yapabilirdim, başladım eşyayı toplamaya, "eşyayı

toplamaya" demek de bilmem ne kadar doğru, çünkü eşya

denecek birşeyim yoktu benim... üstümde yırtık, sökük ne varsa,

diktim, yamadım, yıkandım, pakandım, bundan ibaretti bütün

hazırlığım. O akşam kurmaya gidip silah sorununu ortaya attım.

Bir sırp tüfeği yazılıydı üzerimde, gayet güzel bir tüfekti.

Sofya'dan gelirken getirdiğim tabancalardan birini Toni Perenovsk

vaktiyle geri vermişti bana. Arkadaşlar biraz düşündükten

sonra, buradan silahsız gitmenin doğru olmayacağım kabul

ettiler. Kendimi Çavdar müfrezesinden saymaya devam ediyordum,

geçici olarak başka bir müfrezeye gittiğimi sanıyordum.

Doğrusu ya, oldu olmadı, onlann tüfeğini geri verecektim.

En nihayet, müfrezesini bu tüfek, ama tabancayı daha savaş

grubuna katıldığım zaman Stanü'den almıştım, onu vermemeye

kararlıydım. Adamakıllı direnecektim...

259

Ertesi gün Vanüşa üe bülükte süahımı iyice tenüzledüç ve

öyle bü parlattık ki, metal kısırmlan gümüş gibi oldu. Soma

ben, (Sup tüfeğinin otuz, Valterin de yirmi mermisi vardı) ayrı

ayrı onlan süip parlattım ve başladım sabırsızlıkla yola çıkacağım

günü beklemeye.

Ve ne garip şey. Sözde müfrezeden ayrılmak istemiyordum,

sözde güç geüyordu arkadaşlardan ayrılmak, ama daha ikinci

günü, yola çıkmak için sabırsızlanıyordum.

Ekim ayının sonlarına doğru kampa iri, tıknaz, geniş omuzlu

bü arkadaş geldi. Çervenbryag il parti komitesinden yoüanmıştı.

Gizh bir yoldan o götürecekti bizi yeni müfrezemize.

Netso Garvanski - Vuban'dı bu arkadaş.

Kendisi hakkındaki ilk izlenünlerimi hatulayamıyorum.

Belki de o ânda aynide acısından fazla etkilenmiş olacağım ki,

ne onun sözlerim, ne de benim ona neler dediğimi aklımda

tutamamışım. Bundan somaki ortak hayatımızdaki facialı olaylar

da ilk amlannu unutturmuş, silip götürmüş olabihr.

Netso Garvanski'nin bütün hayatı fedakarlıklarla, kahramanlıklarla doludur...

Liseyi bitüememiş, çünkü ekmeğini kazanmak zorunda kalmış ve basım işçisi olmuştu. Orada, Sofya devlet matbaasında cesur, fedakar komsomolcular aüesine üye oluyor. Ve öyle sanıyorum ki, Netso ömrünün sonuna kadar yürekten komsomolcu kalacaktır...

1931 yündä başçavuş yedek subay olarak Botevgrat kışlasında hizmet görmektedir. Arkadaşça tutum ve davranışlarından ötürü askerler onu seviyor, çalışkan, disiplinli, becerikli olduğu için de komutanları onu övüyor. Çünkü Netso, yarım yamalak iş yapmamakta, giriştiği, üzerine aldığı her işi tam yapmaktadı.

28 Ağustosta Novaçene köyündedir. Burada köylülerle polis arasında çatışma var. Kral ordusundan yedeksubay başçavuş, ayaklanan köylülerle başa çıkabilmek için polise yardım edeceği yerde, köylülere yardım ediyor, onların basma geçiyor. Fakat sonunda tutuklanıyor. Kışlada sorguya çekiliyor. Askerler önünde alay komutanı onun apoletlerini kopanyor ve yedek subaylıktan atılan Netso hapse yollanıyor.

Hapisten çıktıktan sonra Netso'nun ök işi, örgütle irtibata girmek ve en tehlikeü işleri yapmaya hazır olduğunu bildirmek oluyor. Ona öyle işler vermekte gecikmiyor örgüt. Sadece üç yıl

260

sonra Sofya yakınlarında İskır nehri demiryolu köprüsünde Pari Merkez Komitesi üyelerinden Andrey Yürükov'un öldüğü süahlı çatışmadan sonra Netso yeniden polisin eüne düşüyor. Polis buna hiç şaşmıyor. Dosyası, kendini büsbütün parti davasına adadığım gösteren belgelerle dolmuş taşmış. Tehlikeli bir komünist" diye niteliyorlar onu tüm polis belgeleri.

Netso hakkında açılan dava gayet önemli ve gayet ağır.

Onun için de milli emniyet şefleri, ne pahasına olursa olsun, ona herşeyi söylettirmek niyetindedirler. Fakat gaddarca işkencelere rağmen Netso susuyor, tek bir söz söylemiyor. Bu hal karşısında milli emniyet, savcılığa devrediyor davayı. Netso'yu da cezaevine yolluyor.

Netso için bu adeta bir kurtuluş. Çünkü yediği dayaktan, işkencelerden o kadar çok ezünüş ki, türlü polis dayığından geçmiş eski, tecrübeli mahpuslar büe onu görünce şaşırıp kaüyorlar. Ama vücudunun ve moralinin sağlamlığı sayesinde ölümü yenmeyi başarıyor ve 1938 yılında, hapisten kurtulur kurtulmaz yeniden aktif olarak parti işine katılıyor. Almanlar Sovyetler Birliğine saldırdıkları zaman, derhal illegalliğe geçiyor. Bütün bunları ben çok sonra, uzun kış gecelerinde, soğuk partizan barınağında öğrendim...

Anlaşılan, Netso, bizim çetede eski dost ve arkadaşlar bulmuş olacaktı ki, bir iki kişiyle kucaklaştığını gördüm. Ama o anda Netso beni hiç Ugilendirmiyordu. Arkadaşlardan bazen birine, bazen diğerine bakıyor, bir gün tekrar karşılaşılabüecek

miyiz, acaba günün birinde bağımsız olarak, özgür olarak buluşabüecek miyiz? diye düşünüyordum.

Sırt çantamı yüklenmiş, tüfeğimi omuzuma geçirmiştim artık, baktım partizanlar küme küme toplanıyorlar, bizim ozan Andro da, Vasevin Andreev, bazı talimatlar veriyor. Yolculuğumuz dolayısıyla bir müsamere düzenlendi bu akşam.

Öyle sanıyorum ki, Smirnenski ve Vaptsarov'un şiirleri, Geo Milev'in Eylül'ü, daha genç ozanlarımızın devrimci şiirleri partizui kamplarında, kamp ateşi etrafındaki kadar içli ve güçlü du\ lmamıştır.

Bugün edebiyat eleştiricileri, örneğın şöyle bü dörtlükte:

Ve çok zenginim ben, sen varsın, benim sevdam  
Paha biçilmez arkadaşım, hayat yada ölüm.

261

Mert savaşıım, düşmana hıncım, sayısız yoldaşıım,  
Hak yoludur benim yolum..

"Düşmana hıncım" ve "mert savaşıım" şaüane sözler değil, diyebilirler, fakat bizi büyüliyordu böyle şürler. Biz partizanlara ekmek ve sıcak bir yün kazak gibi gerekliydi bu şiirler.

Evet, Andro'nun da, benim de ve bu akşam ateşin etrafına toplanan herbirimizin ve şimdi yeraltı barınaklarında, kulübelerde, gizli evlerde ve savaşıın kükrediğı her yerde hepimizin "sayısız yoldaşıımız" vardı ve "hak yoluydu bizim yolumuz". Böyle sarsılmaz bir inanca sahip olmayan bir kimse, elinde bir tabanca ve üç kurşunla vahşi ve kuduz Alman faşizminin desteklediğı bir krallığı yıkmaya yollanabilir miydi hiç?

Şiirlerden sonra şarkı da vardı, Rusça marşlar da söylendi.

Ama, ne de olsa, ayrılık saati geldi.

Çetenin politkomiseri Vladimir Kalayciev - Kotse sözde bir iki vedalaşıma sözü söyleyecekti. Ama çetenin tüm geçmişini, birlikte geçirdiğimiz sevinçli ve kederli bütün anları hatırlattı ve sonunda sözünü, günün birinde zaferden sonra yeniden böyle birlikte toplanıp şürler okuyalım, şarkılar söyleyelim, düeğıyle tamamladı.

- Çavdar müfrezesinden olduğunuzu unutmamalısınız. Bizi birbirimize bağlayan savaş dostluğudur, bu dostluğu hiçbir şey unutturamaz...

Hepsi ayağı kalkmışlardı. Kucaklaşıyor, öpüşüyor, el sıkışıyor, ayrılmayı bir dakika, bir an daha uzaklaştırmaya bakıyorduk. Sonra Nedka Jelazkova göründü karşımda, kır çiçeklerinden derlenmiş bir buket veriyordu bana. Ve gitmemiz için sanki son bir hatulatma idi bu buket. Etrafıma bakındım. Bir sessizlik çökmüş, hepsi bana bakıyordu.

- Gidelim mi? diye sordum ben bitkin bir sesle Netso'ya.

- Evet, dedi Netso ve ilk o koyuldu yola karanlıkta.

Son bir defa daha bakarak, son bir kez daha el salladık. Lopyan ormanındaki barınağıımız da, Baço Kiro çetesi de ve hayatımın tamamlanmış bir dönemi daha arkamızda kaldı...

•

Birkaç saat yol yürüdükten sonra, nihayet ışıklan göründü Etropole kasabasının. En kenardaki evlere ulaştığımız zaman artık saat onikiyi geçiyordu. Kasabada sadece devriye gezenler

262 uyanıktılar. Tüfekleri omuzlarında, sokaklarda dolaşıyorlar, partizanların gelip ellerine teslim olmalarını bekliyorlardı. Netso, hem dağdaki keçi yollarını iyi büiyor, hem de karanlıkta kılavuzluk etmeyi iyi başanyordu. Kulakları da çok iyi işitiyordu. Üç sokak ötede dolaşan devriyelerin ayak seslerini duyabüiyordu. Böyle durumlarda biz bir avlu dibine sinerdik, o da önümüzde dururdu.

- Siz görünmeyin, derdi bize. Birşeyler olursa, ben çaresine bakarım.

Biz razı olurduk, çünkü o kılavuzluk ediyordu.

Etropole kasabasının daracık sokaklarında sözde hızlı yürüyorduk ama, gece kalacağımız Marko Prodanov'un evine varana dek, kasabanın ortasındaki eski saat kulesi saat biri bildirdi. Demek bir saat olmuştu kasabaya güeü.

En nihayet Marko Prodanov'un samanlığına sokulduk.

Ben, bay Marko'yu daha ülegal olmadığı zamanlardan tanıyordum.

Dimitir sürgün edüdikten sonra, ona yöüadığın paketlere biraz yiyecek toplamaya geüyordum Etropole'ye. Ve o zaman bay Marko ile de tanıştım. Mice Gavrilova, Stefan Marinov ve daha başka arkadaşlarla şuraya, buraya koşarak o kadar çok yiyecek toplamışlardı ki, altı ay paket yöüamaya yetecekti. Hele un gayet güzeldi. Bükaç küpün içine yerleştirip tavana saklamıştım. Fakat çok geçmedi ele verildim. Yapdan araştırmada polis unu da, yağı da, pekmezi de, armut ve erik kurularını da, .hepsini kaldırıp götürmüş.

Kıt kanaat geçinen yataklarımızın kendi lokmalarından fedakarlık ederek verdikleri bu yiyeceklerin polisler tarafından götürüldüğünü hatırladıkça hâlâ kızarım.

Bay Marko evini büsbütün partinin emrine bnakmıştı.

Yalnız kendisi d e p , karısı da ve o zamanlar onaltı, onyediy yaşlarında olan Prodan da tamamıyla partizanların ve ülegaüerin emrindeydi.

Ve sadece bükaç ay sonra Etropole bölgesindeki yatakların açığa vurulmasıyla bay Marko da gitti. Yatakların ele verildiği ilk günlerde bay Marko kaçıp gizlenmeyi başarıyor, fakat polis bütün ev halkını tutukluyor ve Marko Prodanov kendüiğinden geüp teslim olmazsa, çocuklarının da, karısının da kurşuna dirileceklerini üan ediyor.

O şuada bay Marko, Etropole'dedü. Müfreze üe bağlantıya girebümiş d e p henüz. Ne yapacağım bilemiyor. Bütün gece

263 uyku girmiyor gözüne. En soma kararını veriyor. Devrimci Marko Prodanov her türlü işkenceye dayanacak, partiyi ele vermeyecek. Çocuklarının, karısının yerine kendisi ölecek. Sabah, bay Marko teslim olmuş. Polis, itibannı korumak için sözünde durmuş ve gerçekten ailesini serbest bnakmış.

Devrimci Marko Prodanov da sözünden dönmediği için Etropole'den öteki yataklarla birlikte Arabakonak'ta kurşuna dizilmiştir.

...Samanlıkta biraz dinlendikten soma Netso, evin duvarına vurdu üç kere. Ve az sonra bay Marko geldi yanımıza. Davetli misafirler gibi karşıladı bizi, "Aç mısınız susuz musunuz, birkaç lokma birşeyler yiyecek misiniz?" diye sordu.

- Aç olmasına aç değiliz ama, pek yorgunuz ve çok uykumuz var, dedi Netso geniş geniş esneyerek Yatıp uyusak, ne dersiniz, ha?

Bay Marko çıktı. Bir dakika soma birkaç çerge yükenmiş olarak döndü. Örtündük Ve az sonra ben derin bir uykuya daldım. Uyandığım zaman güz güneşi henüz doğmamıştı. Samanlıktan birinin çıkışını gördüm, daha doğrusu, değil de, duydum, çünkü karanlıktı henüz: Baktım, Getman uyuyordu, Netso direğe dayanmış, uyanık duruyordu.

- Kim çıktı?

- Bay Marko...

- Yemek mi getirdi?

- Yoo, ahıra gitti. Sen farkına varmadın mı, burada yattı o!

- Burada mı?

Nasü hayret etmeyeyim? Evi, yatağı olan bir kmse neden samanlıkta yatacakmış? Netso benim bu düşüncelerimi anlamış olacak k, kısa bir durakamadan soma ekledi:

- Öyle bir insan işte senin bay Marko'n. Partizanlar burada samanlıkta yatarken, evinde karısının yanında yatmaya vicdanı el vermiyor.

Ne büyük ne insancü kalbi vardı Marko Prodanov'un!

Ortalık aydınlanmaya başlayınca, bay Marko bir iş için kasabaya gideceğini ve karısı Kuşa'nın evde olduğunu söyledi. Hakikaten biraz sonra uzun boylu, zayıfça bir kadın girdi samanlığa.

Ekmek bezelye sanlı şinik içinde sıcak bir poğaça ve bir tencere de fasulye yahnisi getiriyordu bize. Esk birer tanı264 dik gibi hepimizle ayn ayrı tokalaştı, soma önlüğüne koyup getirdiği çanakdan ağızlanna kadar yemekle doldurdu.

- Siz buyurun, yiye, çanaklar boşaldı mı, tekrar koyun, fasulye çok, dedi, ekmeği parçalarken.

Ve herhalde yemek yerken sıkılmayalım diye durmadı yanımızda, çıkıp gitti.

Biraz sonra Kuşa abla bir testi soğuk su getirdi bize ve oturdu yanımıza. Sonra benim yanıma yaklaşarak yerleşti ve başladık kadınca konuşmaya. Onbeş dakika bile geçmemişti, kolunu omuzuma atmış, şöyle diyordu:

- Sen gelsen ya aşağı odaya, çamaşınm yıkarsın, yıkanırsın. Yukarda, Balkanda herhalde ne sabun, ne de sıcak suyunuz vardır.

- Orası öyle, ama bilmem olur mu.

Netso'ya baktım ve Kuşa'ya başımla onu işaret ederek:

- O izim verirse... dedim.

- Netso izin veriver ayol, baksana gelinceğiz, o siz gibi



bütün sene yıkanmayan karakoncolos değil...

- Peki, peki, dedi Netso. Ama, Ognýana, dikkatli ol. Biliyorsun ya...

Ne kadar başka hissettim kendimi ev şartlarında. Dünyada soba olabileceğini, üzerinde çaydanlığın fokur fokur kaynayabileceğini, çergelerin örtünmek için değil de, yere döşenmek için olduğunu, ayna gibi şeyler var olduğunu adeta unutmuştum...

Kuşa abla etrafımda dönüyor, bana yararlı olmaya çalışıyordu. Sanki gurbet elden dönmüş bir kızydım onun ben...

Curovo köyüne aktanlmamız işi yoluna girene dek, yani birkaç gün onlarda kaldık Bir akşam saat ona doğru bizim bu şanlı yataklarımızla vedalaşarak Çingene mahallesine gittik Orada bizi bundan sonrak durağımıza kadar götürecek olan remsist Yanko Vakişarov bekiyordu.

Netso ikişer ikişer yürümemizi teklif etti ve biz Yanko ile ileri geçtik Birkaç adım arkamızda Netso ile Getman'm ağır ayak sesleri duyuluyordu.

265

## Sekizinci Bölüm

Çok defa rapor ve toplantılarda, "partimizin gücü halkla olan derin ilişkilerindedir," denir. Ve biz bu söze o kadar alışmışızdu ki, çoğu kez bu sözün canlı insanlarla, pek çok zorluklarla ve kanla dolu, yüzlerce ve binlerce sessiz kahramanlıkla dolu içeriğini pek düşünmeden, öylece kabul ediveririz...

Bu kahramanlıkları biz çok defa unuturuz. Çünkü alçak gönüllü insanlar başarmışlardır bu kahramanlıkları ve eğer sağ kaldıysalar, çokçası, anlatmasını da pek beceremezler. Ya ölenler? Onlar da aşağı yukarı şöyle bir genel söz içinde kaybolup giderler: "Parti uğruna herşeyi, hatta hayatını bile feda eden bizim cesur ve kahraman yataklarımız..."

Parti uğruna herşeyi, hatta hayatını bile veren gerçekten bu cesur, bu kahraman insanlardan biraz söz etmek istiyorum şimdi... •

Matü Georgiev - Değirmenci. Matü 1899 yılında Botevgrat ilçesi Osikovitsa köyünde doğmuştur. 1943 yılında kendisini gördüğüm zaman artık olgun, güçlü, güzel, iri, geniş omuzlu, açık alınlı ve mert bakışlı bir adamdı. Her adımı, her jesti, gücüne bir güven yaratıyordu insanda.

Daima güzel giyinüdi. Hele o yeşil briç pantolonla, özel yaptırılmış çizmeleriyle ve yarım gocuğu ile kıyafetinde biraz züppelik bile vardı. Aslan-pençesi çiçeği ve bir tüy takılı yeşil şapkasını eğmiş, çiftesi omuzunda, adeta vaktiyle panayırlarda satılan ava resimlerini andırıyordu.

Halktan bir kimse ile konuşurken güler yüzlü ve kibar, karşılaştığı arkadaşlarla, eskiden dost olup olmadığına bakmayarak ilk ve son defa bile görmüş olsa, samimi ve dikkatli idi.

Yerli esnaf veya polis ve çavuşlarla karşılaştığı zaman onlara karşı mültefi davranırdı ve aynı zamanda apaçık bir üstünlük duygusu serilirdi konuşmalarında. Ondaki bu üstünlük duygusu kızdırmıyordu yanındakileri. Çünkü onlann insanlık anlayışlarına

uygundu bu, zengin misin, büyüsun, büyüklenebilirsin, demekti. Matü de yerli şartlara göre zengin sayılabilirdi. O güçlü motosikletinin gürültüsü pek eksik olmuyordu köy arası yollarda. Çiftesi patladığı zaman herkes, bu akşam, Matü'nün karısı ya tavşan kapaması yada bildiran kızartması hazırlayacak sofraya... derdi.

266

Ve her işi yolunda giden bu adamın herşeyi, hatta ailesi bile partinin hizmetindeydi. Bunun nedenlerini de geçmişte aramak lazımdı...

Matü henüz öğrenci iken komsomolcu oluyor, daha somaları, artık tam adam olduğu sıralarda Eylül ayaklanmasına katılıyor. Ayaklanmanın bastırılmasından sonra hapse düşüyor. Genel aftan soma çıkıyor. 1925 yüında, Nisan olaylarından sonra bölgede illegallere gizli barınaklar temin ediyor. Polis tarafından tekrar tutuklanıyor. Birkaç haftalık işkence onu çökertmiyor. Sırç delili bulunamadığı için yeniden serbest bnaküyor. O zamandan ta savaşın başlangıcına kadar aralıksız olarak parti işlerine katılıyor. Fakat Hitler Almanyasımın haincesine saldırması onun çalışmalarında bir dönüm noktası olmuştur. Kara faşist kuvvetleri yemlmedikçe yaşamanın olanaksız olduğunu Matü gayet iyi biliyor. Bu andan itibaren kendisim savaşa, zafere adıyor.

Matü'nün zenginliği eski kuşkulan yokettirnüştü. Bazı "gençlik aşırıdıklarına" rağmen iktidarda olanlar ona dürüst, namuslu, sağlam adam gözüyle bakarlardı.

Ancak bir zayıf tarafı vardı bay Matü'nün ve kendisi de farkında değüdi bunun. Çok sövüyordu. Ve öyle bir ustalıkla sövüyordu ki, başkalanna gayet güç görünen parçalan çalabüen en iyi bir kemana gibiydi.

Bay Matü'yü ilk defa görüp de, repertuanndan ancak birazım işittiğim zaman tüylerim diken, diken olmuştu. Netso üe Getman'a baktım. Başka bir tarafa dikmişlerdi gözlerini. Sıkılıyorlardı benim yanımda.

Tam azarlamaya niyet etmiştim, değirmene un öğütmeye gelen biri haykırdı ona ve bay Matü sövmesini yanda keserek:

- Gidip bakayım şuna. Hemen dönerim, dedi.

Ardından baktık durduk Netso biraz sustuktan sonra:

- Ogn yana, kulak asma sen onun sözlerine. Değirmenci adam... Neler işitmemiş, neler söylememiş. Alışkanlık olmuş bu onda. Sanma k, kötü bir düşünce ile sövüp sayıyor, hayn, köyde kadınların buzağıya yada çocuğa kızdıkan zaman "kör olmayası" "Allah canını alsın" dedikeri gibi...

Sessizce omuz silkim ve haki buldum Netsoyu. Bay Matü gerçekten böyle ufak tefek şeylerden ötürü knanacak bir kmse değildi.

267

Az sonra samanlığın kapısını açarak tekrar bizim yanımıza girdi.

Değirmenci Matü'nün "malikanesi" Çavdar ve Georgi Benkovski

çetelerinden partizanların daimi sığınağıydı. Curovo ile Kosmata mahallesi arasındaki yolun ortasında bulunuyordu. Değirmem geniş bir düzlükteydi ve dikenü çitle çevrüydi. Evi de değirmenin yanındaydı bay Matü'nün. Partizan sığınağı haline getirilen samanüğü da avlunun öteki ucundaydı. Bay Matü'nün evinde iyi bü aha radyo vardı ve dünyanın bütün istasyonlarını aiabüyordu.

O şualarda hükümet, yabana istasyonlardan radyo dinlemeyi yasaklamıştı. Halk yabana kaynaklardan dünyada olup bitenleri öğrenmesin, sadece hükümet gazetelerim okusun, hükümet radyosunu dinlesin diye yasaktı yabana radyoları dinlemek. Hem öyle ki, tüm alia radyolar bü dalga üzerine ayarlanmış, kırmızı balmumu ile mühürlenmişti. Başka bü yerden dinlemek için mührün kopanlması lazımdı. Kopardın mı da, yandın, para cezasından başka üç yd da hapis vardı. Ama gene de birçok kimse türlü teknik buluşlardan yararlanarak "kara" istasyonlan düüiyorlardı. Bay Matü de mühre dokunmadan başka istasyonlan dinleme yolunu bulmuştu ve biz Moskova ve Hristo Botev radyosunu rahat rahat, doyuncaya kadar dinliyorduk. Ama biz dinlerken Matü'nün karısı da, ne olur ne olmaz, çağırılmadık bir kimse geliverir diye kapıda bekliyordu.

1943'ün sonlanna doğru Etropole'de büyük bü olay oluyor. Bu şuada bay Matü'nün yanında Çavdar çetesinden on kişi kadar bü grup partizan bulunuyor. Grup yönetmem bay Mihaü - Yosif Benbasat.

Değirmendeki sığınmak en emin yerlerden biri sayılmaktadır. Açlık, susuzluk tehlikesi de yok Sonra Matü Marinov gibi sağlam, dürüst bir adamın evinde arama tarama yapmak polisin aklına gelecek şey değil, tabu bir hainlik, bü ihbar olursa iş başkalaşır...

Bay Matü ülegal savaşıardan bir hayü tecrübe sahibi. Olayın kendisine de dokunabileceğini düşünüyor ve bü gece partizanlan Kosma mahallesinde oturan akrabası Stayü Marinov'lara götürüyor.

Evindeki sığınmak emin bir yermiş ve çok az kimse büiyormuş tam nerede olduğunu.

268

Vc bay Matü, bundan sonra olayların nasıl gelişeceğini beklemiş. İllegalliğe geçip de kendini açığa vurursa, iki müfrezeden partizanların en emin sığınağı meydana çıkmış olacak.

Sonra polisin kendisinden kuşkulananmaması olasılığı da varmış...

Fakat çorap başlamış sökülmeye. Polisin önünde tek bir itirafta bulunan bir kimse, artık tüm bildiklerini söylemesin" olamaz. Vc bir sabah erkenden değirmenci Matü'nün "malikanesi" polis kordonu altına alınıyor. Bay Matü bunu görünce, kaçmak için hiçbir imkanın kalmadığını anlıyor. Eskiden yaptığı gibi avluya çıkıyor ve biraz, yüksekte atarak:

- Hoş geldiniz, diyor.

Değirmenciği çok eskiden tanıyan polis şefi:

- Hoş gelmedik, diyor. İyisi mi, sen şimdi yardım el bize de, bitirelim işimizi. Başka türlü ne senden, ne sizinkilerden, ne de değirmenden hayır kalacak. Hadi, söyle, nerede partizanlar? Malü omuzlarını silkmiş.

- Nasıl partizan ayol?

Polisler başlamış araştırmaya. Girip çıkmadıkları, aramadıkları yer kalmamış. Matü, hiç bozmayarak bakıyor ve ara sıra:

- Vay canına, sözde akıllı insanlarsınız, birlikte bunca rakı şarap içtik, alt üst ettiniz evimi, diyormuş.

Matü, partizanların kaldıkları günlerden hiçbir iz bırakmamış. Evde sadece karısı ve küçük oğlu bulunuyor. Karısına kendine güvendiği gibi güveniyor Matü. Küçük oğlu da birşey bilmiyor. Bu tehlikeli işlerde babasına yardım eden büyük oğlu, güvenilir dostlarda gizleniyormuş.

Polis şefi, partizanların Matü'lerde olmadığını anlayınca, çağırmış yardımcısını:

- İki kişi bunu alıp belediyeye götürsünler ve taksınlar bileklerine kelepçeleri, bir iş yapabilir. Sen al öteki polisleri, git Stoyü Marinov'ların evine. Mademki burada değiller, orada bulacağız. Az sonra ben de geleceğim, demiş.

Matü dehşetten donup kalmış. Hainliğin canavarca dişleri gittikçe daha derin saplanıyormuş örgütün vücuduna. Evine son bir veda bakışı yaparak ağır adımlarla belediyeye doğru yollanmış. Hızlı yürümesi için iki polis kendisini itiyormuş. Bu arada öteki polisler Stoyü'nün evine varmışlar. Çabucak yaptıkları arama tarama bir sonuç vermemiş. Partizanlar öyle iyi gizlenmişler ki, bulunacak gibi değil.

269

Polis şefi, Stoyü Marinov'un ve karısının avluya çıkarılmalarını emretmiş. Orada onlara işkence edilmeye başlanmış.

Polis şefi partizanların burada oldukları kanısındaymış ve yataklarına işkence yapılmasına dayanamayarak, meydana çıkacaklarını biliyormuş.

Polis şefinin bu düşünceleri akla uzak değilmiş. Partizanların yüreği dayanamamış ve Yosif Benbasat saldırıya geçmek için hazır olmalarını emretmiş arkadaşlarına. Elinde bombalarla ilk olarak o çıkmış avluya. Sığınaktan yirmi adım öteye yerleştirilen mitralyözü yok etmek niyetindeymiş bombalarla.

Fakat polislerin açtıkları ateş kendisini yere sermiş. Partizanlardan Peyü Krinçev ile Alcksandr Pctkov da kurşun yağmurundan korunamamışlar, onlar da oracıkla yere serilmişler. Diğerleri mitralyöz ve makineli tüfek ateşinden bir mucize kabili kurtulabilmişler. Partizan cesurluğu ve polislerin de kendi canlarını koruma korkusu yardım etmiş onlara.

Partizanları diri yakalayamamaktan veya hepsini öldürmemekten kızıp köpüren, kuduran polisler Stoyü Marinov'la karısı Veşa'yı da kurşuna dizmişler. Bu sadık yatakların iki küçük çocuğu avlu dibinde büzülmüş, bakıyorlarmış...

Polislerin, değerli ne varsa alıp yağma ederek evi yaktıklarını söylemeye gerek yok sanıyorum.

Buradan belediyeye gidiyorlar. Bay Matü orada bekliyor. O, silah ve bomba seslerini duymuş, büyük bir keder ve üzüntü içinde öldürülen arkadaşları düşünüyormuş.

İşkencelere daha muhtarın odasında başlanmış. Akşam, Matü'yü iki ayağı kırılmış, göğüs kafesi iyice ezilmiş bir halde bir arabaya atıp kasabaya götürmüşler.

Sıkılan kurşun, son nefesine kadar ağzını açmayan bu sadık yatağa gerçek bir iyilik olmuş.

Anılarım beni kahramanlıklarla, fedakarlıklarla dolu o geçmiş yıllara götürürken, Lukovit ilçesinin Belentsi köyünden Doko Ştirkov dededen biraz söz. etmeden geçemem.

Doko dede Eylül ayaklanmasına katılmıştır. 1925 yılında illegalleri gizlemiştir. Partinin yasaklanmasından sonra evini adeta bir devrimciler kulübü haline getirmiştir. Daha sonraları.

270

oğulları büyüyüp yetiştikten sonra, bu güç ve sorumluluk gerektiren işte babalarına yardıma olurlar.

Savaşın başlamasından sonra 1941 yılında Doko dede bütün evim yeniden partiye veriyor. Bölgedeki tüm Ulegäuer orada barınak buluyorlar, partizan hareketi başlayınca da Georgi Benkovski müfrezesine destek oluyor Doko dede.

Samanlığına gayet iyi bü sığmak yapmıştı Doko dede.

Nerede olduğunu bilmeyen bir kimsenin bulması olanaksızdı.

Doko dede her sabah, gece konukların gelip gelmediğini yoklamak için samanlığa giderdi. Hemen hiçbir gece de konuk eksik olmuyordu.

İyi hatırlıyorum, 1944 yılının kış aylarındaydı. Önceden sözleşmediğimiz halde, bir gece oniki kişi toplanmıştık Doko dedenin samanlığına. Oysa ancak gelenlerin yansını alabilmişti sığmak Öteküer samanlıkta yatmışlardı. Nöbetçilerimiz her saat değişiyordu, çünkü az değildik ve bu gece herkes iyi dinlenebilmişti. Sabahleyin, yem bü partizan olan nöbetçi alarm işareti verdi. Bir ihtiyar samanlığa doğru gehyormuş. Ben duvarın dibinde bulunuyordum ve gözümü duvardaki bü deliğe dayadım. Dönüp bizimküre baktığım zaman hepsinin ederinde silah vardı.

- Rahat olun, gelen Doko dede, dedim.

- O-o-o... diyerek onu birden geniş bü nefes aldılar.

Az sonra kapı açıldı, ama biz hepimiz yemden yatıp uyur yapmıştık kendimizi. Doko dede parmaklarının ucuna basarak uzanıp bize bü göz attı, yüzünde güzel bü yaşlı insan gülümsemesi belirdi.

"Benim kahraman komitalarım! Sağ olsunlar, var olsunlar.

Yorgun olma çocuklar... Neden bana haber etmediniz, ben bekçilik ederdim size!" diye yavaşça konuşuyordu kendi kendine Doko dede, bizi uykuda sanarak.

Birden sessizce bir gülüş oldu samanlıkta.

- Merhaba, dede!

- Merhaba, çocuklar, hoş geldiniz. Söyleyin bakalım, aç mısınız?

Karşılaştığı partizanlara, illegallere aç mısınız diye sormayı hiçbir zaman unutmuyordu Doko dede. "Aç ayı hora oynamaz, aç partizan da düşmanla adamakıllı dövüşemez," derdi ve onun 271

için de evinde daima koca bir taburu besleyecek kadar yiyecek bulundururdu.

Doko dede çitenine biraz saman doldurup çıktı ve sadece on dakika kadar sonra sırtında çitenle tekrar yammıza geldi. Ama bu kez koca bir somunla peynir, bir parça pastırma ve koca bir çanak da yoğurt vardı içinde.

Doko dedenin sadece evi değü, bağı da partizanlar için barınaktı. Bağdaki kulübeyi de bize hazırlamıştı ve ne olur ne olmaz diyerek, kendisiyle ve köyden diğer yataklarla irtibata güemez, aç kalırsak, üzüm yiyelim diye, kar yere düşünceye kadar da bağı bozmuyordu.

Ve gerçekten bu bağdan defalarca üzüm yedim, çok defa bu kulübede gizlendim. Ve insan burada büaz araştırdıktan soma daima başka yiyecek birşeyler de bulabilüdi. Bu ihtiyar, kulübede daima birşeyler bulundurmaya çahşndı.

Yazın, zafere sadece birkaç ay kalmışken, Belentsi köyünde bü elevericilik oldu. Polis ihtiyarla kolayca ve çabucak anlaşılabileceğim sanmış. İhtiyar artık takadsız bir haldeydi.

Çok birşey istememişler ondan, sadece partizanların barındıkları yerleri, kamplarını ve çevre köylerdeki diğer yatakları bildirmesini istemişler. Doko dede kendisine işkence edenlerin önünde biraz doğrulmaya çalışarak eüni kaldırmış ve öteküer bir an için susmuşlar.

- Partizanlar nerede diye soruyorsunuz, öyle mi? demiş dayaktan geçirilen ihtiyar.

- Evet, demiş polis çavuşu. Kamplan nerede ve ne zaman inecekler köye? Sadece bunu söyle ve seni serbest bırakacağız.

- İnecek onlar, diye azametli bü sesle konuşmaya başlamış, Doko dede. İnecek onlar ve bütün halkın yüzü gülecek o zaman, siz de kan ağlayacaksınız, çünkü adalet ve intikam getirecek onlar.

Polisler şaşırmışlar. Çavuş da şaşarak bakınmış. Basit bir köylünün ağzından böyle laflara hayret etmiş. İhtiyarın konuşmayacağını, partisine ihanet etmeyeceğini anlamışlar ve köpürmüşler öfkeden.

- Görürsün sen adalet ve özgürlük getüen partizanlan... diye mınldanmış polislerden biri ve yürümüş copla ihtiyann üzerine. Burada adalet de, özgürlük de benim. Söyle, söylemezsen, gebertiriz seni burada!

272

Susuyormuş ihtiyar. Hiçbir işkence, dayak, otuz yıldan fazla bir zamandan beri hayatında en kutsal, en değerli saydığı birşeye karşı çıkartmamış onu.

Polisler henüz soluğu kesilmeyen bu cesetten birşeyler kopartamayacaklanm anlayınca, bir arabaya koyup köyün kenarına götürmüşler ve tarlada kurşuna dizmişler. Gece silah sesleri

kesilmiş. Yalnızca Doko dedenin evde bağlı kurt köpeği ulumaya başlamış...

**Dokuzuncu Bölüm**

Partizan yoUan! Asfalt döşeli değü bu yoUar, tehlikeli viraj işaretleri, kaç küometre yol geçtiğini ve daha ne kadar kaldığını gösteren işaretler de yok bu yollarda. Bir yerden diğer yere kadar yürüdüğü yol saatle bile ölçülüyor. Çünkü etrafta şüpheli kimselerin dolaştığını gören partizanın kimbüir kaç saat gizlenip beklemesi lazım.

Partizan yoüan! Güneş ne kadar ender ışıklandırıyor bu yolları. Çokçası yalnızca solgun yüzlü ay bakar bu yollara, bir biri ardı sıra dizilmiş giden partizanlara veya biri daima önde giden ve ilerdeki dönemeçte nelerle karşılaşacağını düşünen, diğeri de arkada dikkatli, kulakları kırışte, herhangi bir polis tuzağına düşme tehlikesini düşünene düşünene yürüyen bir çift partizanı görmeye çahşu solgun benizli ay.

Partizan yollan! O canım yoüar! Barınaklara, yataklara doğru, insanların gözlerinden uzak buluşma yerlerine doğru karanlık veya mehtaplı gecelerde bu yollarda yürürken sessizce nice nice ant içmişimdir.

Bu gece yolumuz çok çabuk bitti. Belki de Yanko üe yavaşça konuşarak yürüdüğümüz için yada bizi yolumuzdan saptıracak birşeyler olmadığı için çabucak ulaşmıştık varmak istediğimiz yere. Bir ara Yanko durup aşağıdaki düzlükte bir ışık noktası gösterdi:

- İşte, Bay Matü'nün değirmeni, dedi.

273

Biz Netso ile Getman'ı bekledik, kılavuzumuzla vedalaştık ve bir saat sonra artık geniş ve rahat bir sığınakta uyuyorduk. Üç gün kaldık burada. Bu arada bay Matü, Netsoya gerekli bazı bügüeri topladı. Usta bü ava olduğunu göstermeyi de unutmadı. Ertesi günün akşamı ava çantasından bü değil, iki çift tavşan kulağı sarkıyordu. Karısı da gayet lezzetli, gayet nefis yapıyordu tavşan kapamasını. Karabiberi de, defne yaprağı da, her türlü baharat bulunduruyordu evinde. Sofraya bü şişe de ev şarabı çıkarmışlardı. Bay Matü partizan olan bü kimsenin içki içmemesinin gerektiğini biliyordu, ama bu şarap üaç gibiydi ve adet yerine gelsin diye küçük büer kadeh doldurdu bize. İki gün daha geçtikten sonra biz tekrar çıktık gece yolculuğuna Bu kez Curovo köyünden Dobrevtsi köyüne geçmemiz gerekiyordu. YoUan iyi biliyordu Netso ve kılavuzsuz yürümeye başladık.

Sabaha karşı erkenden, ortalık henüz aydınlanmadan yatak Marin Lakov'un avlusuna daldık. Netso parola verdi ve az sonra daimi bü partizan "oteli" olan samanlığa girdik. Henüz yarım saat büe geçmemişti, Marin yeni bü illegal getirdi samanlığa. Bu, İşçi Gençler BMiği, yani RMS'ü Çervenbryag ü komitesi sekreteri Grigor Vüev Kamen'di. Bizi almaya gelmişti

- İşte bunlar, dedi Netso ve bizi gösterdi eliyle. Damyan'ı

Pleven'e doğru götürmek lazım. Ognyana bizim yanımızda kalıyor.

Grigor samana gömüldü, üşütmüştü büaz kendisini ve Çavdar müfrezesinin yürüttüğü savaşları, barınakları nasü yaptığımızı, yemek sorununu, süah sorununu, bü partizan müfrezesine gerekü herşeyi sormaya başladı.

- Şimdi kış aylarında insanlarla çalışacağız, örgütlere biraz çeki düzen verip sağlamlaştıracacağız, ilkbahar gelince biz de dalgalandıracağız bayrağı... dedi.

Aslında Çervenbryag parti ilinde partizan savaşının temeli çoktan atılmıştı. Partizan ve baskın grupları artık bü sua ciddi eylemler yapmışlar, Netso Garvanski'nin komutanlığındaki Georgi Benkovski müfrezesi 1944 yılında iyice güçlenmişti ve artık yerel y o n e ^ e r i n ciddi biçimde uykularım kaçınıyordu. Çavdar'dan Georgi Benkovskiye gittiğim zaman, neden bü partizan müfrezesinden, başka bü partizan müfrezesine geç<sup>274</sup>mem gerektiğini tam olarak düşünemiyordum. Kimseye de sormadım. Komutanım Dobri Curov'un:

- Gitmen gerekli! demesi benim için yeterliydi.

Savaşta emirler yerine getirilsin diye verilir!

Çervenbryag il parti komitesinin talebi üzerine Çavdar müfrezesinden alındığımı somadan anladım. Parti komitesinin emrine verilmişim ve kışın, örgütlenme döneminde doğrudan komiteden görev akyordum. Komitenin oturumlarında her arkadaşın görevi belirleniyordu.

Bu zaman içinde ben siyasal işlerdeydim ve diğer arkadaşlarla birlikte üç ay köy ve kasabaları dolaşarak gençlik ve parti örgütleriyle birçok toplantı ve konferanslar yaptık. İlkbaharda müfrezenin kalabalıklaştınlhnsasma başlanınca Georgi Benkovski müfrezesinin kurmayına alındım.

İl komitesinm yardımcısı olarak çoğu kez oturumlarında bulunuyordum ve komite sekreteri Peko TakoVun, komite üyeleri Netso Garvanski, Grigor Vüev, Torna Stefanov ve daha birçok arkadaşların ağır sorumluluklar gerektiren, gerginlikle dolu aralıksız çalışmalanm yalandan görebiliyordum. Bu arkadaşların yaşantılan tek birşeye adanmıştı: savaş ve zafer.

Bay Marin LakoVlarda kaldığımız günler gayet sakin geçti.

Hatta akşam yemeğim evde yedik, sıcak odada yatıp uyuduk.

1940 yüımn Haziran ayındaki büyük grevde birlikte tutuklandığımız arkadaşlarımdan tekstil işçisi Donka Kuzmanova'nın

Dobrevtsi köyünde doğduğunu biliyordum. Tanıyor mu, diye sordum bay Marin'e. Bu arada sofrayı hazırlayan karısı:

- Donka mı, biraz önce bizim kapının önünden geçti, dedi.

- Burada mı Donka? diye hayretle sordum ben.

- Burada ya, nereye gidecek. Kocasına onbeş yü hapis cezası verdiler. Onu da ittüer köpek gibi. Ne yapsın, geldi kadın.

Burada hiç olmazsa ekmek bulacaklar...

Donka ile görüşmek için arkadaşlardan izin istedim. Biraz düşündükten sonra razı oldular. Donka artık köyde gizli çalışmalara katılmıştı.



Ertesi gün Donka, önlüğüne biraz yemiş koymuş, geldi. Bir partizan kadınla görüşeceğini söylemişler, başka hiçbir şey dememişler ona. İçeri girip arkasından kapıyı kapattığı zaman gözlerini kırıştırdı biraz. Oda yan karanlıktı, karşısında da kadın yerine golf pantolonlu, kasketli bir çocuk duruyordu

275  
arkası dönmüş olarak. Donka öksürdü, ben de döndüm. Bir an baktı, tanıyamadı büden. Sonra bana doğru atıdı, kucaklaştık. Kocasını, tanıdıklarımızı sormaya başladım ben, Donka gizüce gülümsüyordu, en soma dayanamadı:

- Mitkoyu sormayacak mısın? dedi.

- Ne büyorsun Mitko hakkında? diye sordum elimi eline koyarak.

- Hiç, büdiğün şu ki toplama kampından serbest bnakılrruş. Elim ayağım kesüerek yatağa oturdum. Herşey aklıma gelüdi ama, kocamın serbest bırakılacağını hiç beklemezdim. - Ya sonra?

- Sonrası hiç Düşünme onu. Küçük d e p o, ülegal hayatta yeteri kadar tecrübesi de var.

Eşim Mitko gerçekten serbest bırakılmış kamptan. Ksanti taraflarındaki Kristo-pole kampı kaldırıldıktan sonra polis Mitkoyu özel bü gözetim altma almış, böylelikle başkalarının değilse büe, hiç olmazsa benim izimi bulabilir sanmış. Ama Mitko'nun gerçekten büyük tecrübesi vardı ülegal savaşa, bu nedenle polisin bütün bekledikleri boşa çıkmış. Bükaç kere polisin gözünden kaybolmayı başarmış Mitko. Bu arada Rayna Esenova Habeş üe irtibata girmiş. Rayna, Kınıyajevo bölge parti komitesi üyelerindendi. Mitkoya Tnn partizan müfrezesiyle irtibat sağlamış ve bü gün Mitko bü frrsat bularak polisin gözünden kaybolmuş.

Uzun süredü ikimiz de bübüimiz hakkında hiçbir şey bilmiyorduk. Dokuz Eylülden sonra büe bükaç p n , acaba ikimiz de sağ mı, d e p mi, öğrenememiştik...

Donka üe o gün bü hayü konuştuk. Daimi yatağımız olmuştu o bizim. Daha sonraları, ilkbahardaki olaylardan soma polis tarafından tutsak edilmiş ve bü süre kendisine müthiş işkence yapılmıştı. Fakat bu mert devrimci kadın, korkunç polis işkencelerine dayanabUmiş ve bu da hayatım kurtarmıştı onun. Çünkü doğrudan doğruya kendi aleyhinde bü suç kanıtı yokmuş. O da birşey itiraf etmemiş. Nihayet polis serbest bırakmış Donkayı. Ama günde üç kere belediyeye geüp imza atmaya mecbur etmiş.

Bükaç pn sonra biz bay Marin'üü konuksever evini terkederek Kiçera demlen mahale yollandık. Dobrevtsi üe Zlatna Panega köyü arasındaki yolun ortalarında bü yerde bulunuyor276 du Kiçera. Bir grup partizan orada kampta idiler. Lukovit kasabasından partizan Nikola Tsankov Pelov'u, Belentsi köyünden Stoyü Tsankov'u, Dobrevtsi köyünden Petko Savovu, Belentsi köyünden Petko Ninov'u ve komutanlan Vasü Simenov Çavdar'ı orada bulduk.

Çavdar, Çervenbryag parti bölgesinde partizan hareketinin en ilginç kişilerinden biridir. O sıralarda olup olacağı 23-24 yanlarında idi, ama daha o zaman yaptıkları hayli önemliydi. Belentsi köyünde dünyaya gelen Çavdar, küçük yaşta öksüz kalıyor ve zenginlere önce çobanlık, sığırtmaçlık, soma da ırgatlık ederek ekmeğini kazanmaya başlıyor.

1936 yılında Çavdar, İşçi Gençler Birliğine üye oluyor. 1939 yılında da köyde parti örgütü onu kendi saflarına alıyor. Kısa bir süre içinde Çavdar'ın çok iyi bir örgütleyici olduğu anlaşılıyor ve RMS'in bölge komitesine üye almıyor. Daha soma da komitenin sekreteri oluyor. Fakat bu coşkun genç Dobrev bölgesi ile yetinmiyor, bu çalışma bölgesi dar görünüyor ona. Vratsa üe Çervenbryag parti illeri arasmda on kadar köyü ile o sıralarda hiçbir yere bağlı bulunmayan bir bölge var. Bir zamanlar burada RMS örgütleri de, parti örgütleri de varmış, ama şimdi ne Vratsa, ne de Çervenbryag il komitelerinin bir bağlantısı yok bu örgütlerle. Çavdar kendi girişkenliği ile bu "unutulan" bölgeyi canlandırıyor. Orman etrafındaki köyler ayrı bir bölge haline geliyor ve çok iyi bir örgüt hayatı başlıyor burada. Savaş grupları aktif olarak hükümete karşı çalışmaya başlıyorlar. Partizan hareketinin güçlendirilmesi suasmada da Georgi Benkovski müfrezesine bu bölge çok sayıda yeni partizan yolluyor.

Onun bu üstün örgütleyicilik niteliği gözden kaçmıyor. Daha sonra müfrezenin kurmay başkam oluyor Çavdar. Eylemlere geçilme kararlarının alındığı önemli oturumların hepsine katılıyor. Kiçeraya gittiğimiz zaman, Pleven askeri mahkemesinin Vasil Simenovu asılmak suretiyle ölüme mahkum ettiği haberi alınmıştı henüz. Arkadaşlar Çavdar'a takılıyorlardı, Çavdar da eliyle tabancasını yoklayarak:

- Buyursunlar, gelsinler assınlar beni! diyordu.

Komutan ve ev sahibi olarak Çavdar, konuklara en kuytu bir yer bulmaya çalıştı ve en büyük ekmek mlimlerini verdi bize. Ve çetede ki durumu anlattıktan sonra, kendisine göre

277

polis Torna Tsırvulkov'un çoktan gebertilmesi gerektiğim bildirdi heyecanlanmış olarak.

Kulak kabarttım.

Polis Tsırvulkov, Lukovit üçesinin umacdanndan biriydi.

Hükümetin bu sadık köpeği tüm üerici hareketlere ve insanlara düşman kesilmişti. Copu, kamçısı eksik olmuyordu yanından.

Bü süre önce düzenlenen bü tuzağa o da katılmıştı. Ve bu tuzakta iki ülegal arkadaş öldürüünüştü. Biri Peterevene köyünden Petko Kristev, diğeri de Kınıyajevo'dan, kağıt fabrikası işçilerinden Nikola Georgiev'di.

O akşam partizan mahkemesi toplanarak polis çavuşu, sapık bü ceüat olan Torna Tsırvulkov'a ölüm cezası verdi. Bu karar vakit kaybetmeden yerine getüilmeüydi. Vasü Simenov Çavdar, Netso Garvanski Vırban ve Mitka Gnbçeva Ognyana yerine getireceklerdi bu kararı.

Polis öldürme görevine katılmayı gayet normal ve doğal karşıladım. Çünkü diğer partizanlara kıyasla çok daha tecrübeüydüm bu konuda. Soma böyle durumlarda bir kadından çok daha az kuşku duyulabilüdi.

Bu işin cumartesi günü akşamı başarılması kararlaştırılmıştı.

Çünkü polis her hafta sonu atma biner köyüne gelir,

pazartesi sabahına kadar orada kahrıldı.

Belentsi üe Peterevene köyleri arasındaki şosenin vüajına

kadar yolumuz sık bü ormanüktan geçtiği için, cumartesi günü

daha öğlende gittik oraya. Varacağımız yere yetiştiğimiz zaman

güneş henüz yükseklerdeydi. Bü çalılığın içine gizlenerek beklemeye başladık.

Pusuda beklemek kadar can sıkıcı başka büşey yoktur.

Saatler gayet ağır geçer. Eylemin suya düşmesine sebep olacak

görünmez bü tehlikenin beürmesi korkusu ile sabırsızlık bübirine

karşıyordu. Çalılık içinde kunddamadan birkaç saat kaldıktan

sonra polis herhalde köye başka bü yoldan gitmiş olmalı,

dedik. Hayü geç olmuştu. Artık kimseler geçmiyordu yoldan.

Tsırvulkov gece yalnız basma yola çıkabüecek kadar da mert ve

cesur kimselerden değüdi, partizan ateşine tutulabüeceğini

aklından geçirmesin olamazdı.

- Gelmeyecek? dedi Netso tekrar.

- Öyleyse evine gidelim! diye teklif etti Çavdar ve ne diyeceğiz diye bize baktı.

278

Polisi gidip evinde öldürmek bir hayli tehlikeliydi. Evi

köyün ortasıdaydı. Ama her ne pahasma olursa olsun, onu

yok etmeye kararlıydık ve hiç itiraz eden olmadı Çavdar'ın bu

teklifine.

Bir saat sonra artık köydeydik. Etrafa bakma bakma, kimseye

görünmemeye çalışarak polisin evine geldik. Yavaşça

sokak kapışım açarak avluya daldık. Biz Netso ile ikimiz başka

başka yerlerde gözcü kaldık Çavdar eve kadar sokulup duvara

yapıştı. Sessizce bir gölge gibi giderek az soma evin ışılan penceresine

uzandı. İçerden sesler geliyordu.

SUahlanmızı hazırladık Çavdar kapıyı çalıp polisi çağıracağı,

çıkınca da, sıkacaktı kurşunu. Biz de duruma göre hareket

edecektik.

Fakat Çavdar yine sessizce geri döndü. Az soma bize polisin

odada olmadığı söyledi ve "belk evde de değil," dedi. Her

ihtimale karşı ahıra da gidip atının orada olup olmadığı yokladı.

At da yoku. "O halde, yarın mutlaka gelir," dedik

İşi bitirmeden geri dönmek için bu gece bir yatağa gidip

orada kalmalıydık Doko dede burada, Belentsi köyündeydi.

Biraz soma evinin avlusuna girdik onun o kurt köpeği

karşıladı bizi.

Yaman bir köpeki bu. Doko dedelere gelen tüm illegalleri,

partizanları tanıyor ve böyle hallerde hiç havlamıyordu, sanki

bir sağ duyusu vardı bu köpeğin ve bizden olanları önceden hiç

görmediği halde bile tanıyordu.

Bu kara kurt köpeğiyle az zamanda dost olduk biz. Beni görünce hemen üstüme atılır, arka ayakarımın üstünde doğrularak ön ayakarıyla beni okşardı. Yere sağlam basmasam yıkabilirdi beni. Sonra başım kollarımın arama sokar, iyice sokulurdu bana.

Partizanları tanıdığı gibi, polisleri de çok iyi tanırdı. Bu köpeğin bekçüğüde bir oldu bitti karşısında kalmayacağımızdan gayet emindik biz.

Karnımız açtı, ama Doko dedeyi uyandırmak istemedik Çünkü geç olmuştu, gece yarısını geçmişti ve doğrudan girdik sığmağa.

Sabahleyin Doko dede samanlığa girdi. Çiteni yükeyip hayvanlara saman götürmek sabahleyin ilk işiydi Doko dedenin ve ne olursa olsun, hiç şaşmazdı bu. Çünkü bu sekide, gece herhangi bir konuğun gelip gelmediğim yokuyordu.

279

Doko dede samanlığa girince Çavdar burada olduğumuzu bildirdi ve az sonra biz, koca bir çanak sül paparasının etrafında oturuyorduk.

İhtiyar bize gerekli olanı hemen anlattı ve iki oğlu durumu öğrenmeye gittiler. Döndükleri zaman Tsırvulkov'un bu sabah eve dönmediğini ve bugün köye dönmeyeceğini öğrendik.

Ne yapalım, kaderi yardım etti, şansı varmış adamın. Doğrudan kendisi adam öldürmediği için Dokuz Eylülden sonra da kurtuldu, oğulları da parti için çalışan gayet iyi remsisttiler.

Kiçera'da üç gün daha kaldıktan sonra partizanlardan ayrıldık.

Onuncu Bölüm

Kiçera'dan Lukovü'e kadar çabucak ve kolay geldik. Çünkü Karnen gayet iyi tanıyordu bu bölgeyi. İki yıl içinde buralardaki tüm yollar, patikaları dolaşmış, en ıssız yerlere, en uzak kulübelere kadar sokulmuştu.

Kasabaya Kovaçevo tepesi tarafından girdik ve gizlenerek önümüze ilk çıkan eve doğru yollandık. Yataklardan Rendak Yoto'nun eviydi bu. Avluyu sessizce geçip ahıra girdik, atlar ürkek ürkek soluyorlardı. Karnen yanlarına sokulup onlara sessizce birşeyler söyledi ve sakinleşti atlar. Anlaşılan ilk değildi onun buraya gelişi.

Rendak Yoto'nun evinde iki sığınak vardı. Polis birini bulabilse bile, ikincisini katiyen bulamazdı. Sığınaklardan biri ahırın üstündeydi. Bay Yoto alaf yığmıştı üzerine, ahırın tavanına da hiç belli olmayan bir kapak yapmıştı. Kapak kaldırılınca alafın içine oyulan sığmağa girilirdi. Beş, altı kişi rahat rahat sığabilirdi buraya. Her zaman sıcaktı burası, ancak hava almıyordu. Öteki sığınak çok daha büyük bir ustalıkla yapılmıştı. İlk kez gelen yeni illegaller, bulunduğu yeri tarif ettiğimiz halde bile bulamazlardı bu sığnağı.

Rendak Yoto'nun evine dışarıdan bakıldığı zaman sayvanla bitişik gibi görünürdü. Duvarların temelindeki yontulmuş koca taşlardan birinin iğreti olabileceği, adamakıllı yoklanınca yerinden

oynatdabileceği kimsenin aklından bile geçmezdi. Bu delikten, evle sayvan duvarı arasındaki sığmağa girdirdi.

Bu sığınak dar ve karanlıktı. Ancak kasabanın abluka altına alınması, evde de arama tarama yapılması beklendiği hallerde yararlanılırdı buradan. Buraya da beş-altı kişi sığabiliyordu, ancak bir günden fazla zor durabüirdi insan burada, boğulabilirdi havasızlıktan.

Bay Yoto'nun sığınaklarından ü komitesi ve bazı ülegal arkadaşlar yararlanırdı.

Arkadaşımız iyi bü sığmak ustası ve aynı zamanda usta bü tüfekçi olarak bilinirdi. İşe yaramaz iki kırık tüfekten sağlam bü tüfek yapar, her çeşit tabancayı, her türlü silahı onarabilirdi. Ondaki bu süah zaafi tüm ailesine geçmişti. Evdeküerin hepsi iyi nişancıydı, kendisi de kasabanın en iyi avcılarından biri saydırdı.

Bü akşam Nikola TsankoVla birlikte Yoto'lann yukarki sığmağına yerleşmiştik. Herhangi bü tehlike, endişe belirtisi yoktu ve uykuya dalmıştık, çoktan geçmişti gece yansı. Büden iki el süah sesi geldi. Yalan bü yerde patlamıştı. Hemen fırlayıp sanldık tabancalara. Çizmeli ayak sesleri ve polis çavuşunun "canınızı kurtarmak isterseniz teslim olun!" diye haykırmasını bekliyorduk.

Fakat dışarısı sakindi. Sadece Rendak Yoto'nun karısı Dina yenge:

- Körolası, gece yansı kümese gelirsin ha! Derini yüzeceğim senin ben... diye bağırıyordu.

Biz, sessizce ahıra inip hiç görünmeden pencereye yaklaştık. Dışarıda, avluda, bay Yoto'nun çiftesryle Dina yenge dikümiş duruyor ve kümese gece misafirliğine gelen tilkiye küfrediyordu var gücüyle.

Nikola üe birbirimize bakarak katıldık gülmekten. Dina yenge güldüğümüzü duydu ve girdi ahıra. Açık kapıdan dolunayın ışılan giriyordu içeri. Biz hâlâ katıla katda gülüyorduk. Dina yenge şaşkın şaşkın bize baktı. Sonra büden elini alnına vurarak:

- Vay anam vay... Ne kadar da defiyim! Evimde bulunanları unutmuşum, deü gibi tüfek patlatıyorum...

Sonra bana yaklaşarak başımı, omuzlarımı okşamaya başladı.  
281

- Anasının zavallı kuzusu, ne gün biliyor, ne gece! Bense deli, bir tavuktan ötürü uykusunu kaçırdım...

Dina yengenin kümesinden tilkinin tavuk aşırıp ayırmadığını hatırlamıyorum, ama biz öğlende sıcak piliç çorbası içtik ve acılı yahni yedik.

Bay Yoto'nun karısı gece, gündüz onlarda kalan tüm partizanlara, illegallere her zaman güler yüz gösterir, çok iyi davranırdı.

O zamanlarda galiba benden başka kadın uğramıyordu onlara. Onun için gayet dikkatliydi bana karşı, hiçbir şey esirgemiyordu. Rendak'ların ahırında biz, Karnen, Getman ve ben üç gün kaldık. İkinci günün akşamı Radomirtsi köyünden öğrenci Kosta

Kirov'la irtibata girdik. Bizi ona köyümüzden Georgi Tsakov Dramciyski yollamıştı. O götürecekti bizi oraya kadar ve yataklara teslim edecekti.

Demek benim köyümde de insanların yüreğine yer yapmıştı parti, diyordum kendi kendime Rendak'ların evine dönerken. Aynı zamanda kalbim de sızlıyordu biraz. Kosta akrabamdı benim, polisin birkaç kez babamı çağırıp sorguya çektiğini, asi kızından ötürü onu da ölümle tehdit ettiğini anlatmıştı bana. Nerede olduğumu, kim gizliyor onu, diye sormuşlar. Babam omuz silkerek, içtenlikle "Bilmiyorum!" demiş. Gerçekten de bizim evde olanlar bile nerede bulunduğumu, ne yaptığımı, hatta sağ olup olmadığını bilmiyordu. Yarın köye gidecektim, belki evimizin yanından bile geçecektim, ama ne eve uğrayacaktım, ne de bizimkilere görünecektim. Bizim taraflara döndüğümü kimseye söylememesini, Kosta'ya da tekrar tekrar tembih etmiştim.

Ertesi gün saatler oldukça ağır geçti. Sözde heyecanlanmıyordum, bir köye gidip sadece gençlik ve parti örgütleriyle irtibata girecektim ve onlara partinin kararlarını ulaştırıp dönecektim ama, yüreğim sızlıyordu. Kendi köyüm, babam, kardeşlerim... Akşamleyin insanlar evlerine çekilmeye başladıkları zaman ovaya çıktık ve tüm kasabayı geçtikten sonra Gergo'nun bizi bekleyeceği "Kireç Ocakları" denen yere gittik. Saat onbirlere doğru Karnen iki taşı üç kez birbirine vurdu ve derhal karşılık geldi üst taraftan, birbiri ardına iki kez tıkladı. Gergo bize doğru yaklaştı ve sonra sessizce geldi önümüze. Pleven'le Lukovit arasındaki şose hiç de تنها değildi, arabalar, 282

kamyonlar eksik olmuyordu. Gidemezdik bu yoldan. Onun için vurduk sürülmüş tarlaların içine. Ama arabalar burada da engel oluyorlardı bize. Dönemeçlerde fenerleri bize doğru ışıyınca, hemen yatıyorduk yere. Baştan aşağı çamur içinde kalmıştık Yine de, yolculuğumuzun en zor yam bu değüdi. Yaş toprak ayakkabılarımıza yapışıyor ve çok güçleştiriyordu yürümemizi. Köye, vakinde, ortalık aydınlanmadan yetişebilmek için ayakkabılarımızı çıkarıp yalınayak yürümekten başka çare yoktu.

Gerçekten, hava soğuku, ayaklarınız üşüyordu ama, daha rahat yürünüyordu böyle. İlk saat sonra, nihayet vardık bizim köyün kenarına. Çabucak Pleven şosesini ve Çingene mahallesini geçerek mezarlık tarafından köy ortasına doğru yürüdük Burada ben, artık yumulu gözle de gidebilirdim. Az sonra Todor Penev dedenin evine geldik Orada kalacaktık Gergo onu çağırmaya gitti. Biz samanlığın gölgesine sindik Biraz sonra Todor dede göründü ve hiç ağzını açmadan bir merdiven getirip ahırın üstüne yaptığı samanlığa çıktı. Arkasından tumandık merdivene ve bir dakika soma artık üçümüz de yukarda idik

Todor dede, Kamen'e birşeyler fısıldadı ve gitti. Merdiveni de topladı. Ben, yerleşecek bir yer aramıyor ve soğuktan büzülüydüm. Karnen:

- Saman, saman al, dedi.

Anlayamamıştım.

- Ne ?

- Saman, saman, samanla ovuştur ayaklarını. Isınırsın, dedi.

Getman artık var gücüyle donmuş ayakannı ovuşturuyordu.

Yanma oturdum. İlk aldığım bir avuç saman ayaklarımdan çamuru temizledi. Az soma da ovuşturmaktan kızaran ayakarun sanki sıcak bir suya batırılmış gibiydi. Elbiselerimizdek

çamuru biraz term^edikten sonra, birer oyuk açarak samamn içine gömüldük Az soma ısınıp uykuya daldık

Sabahleyin Karnen, Todor dedeyi, Petır Dotsov'a yoüadı.

Getman'm Bejanovo köyüne gitmesi işim yoluna koyacaktı.

Pek kolay değüdi bu iş. Yolculuk suasmda ayakları şişmiş, zor basıyordu yere. Yaya gitmesi imkansızdı. Bir otomobü, yada at arabası gerekiyordu.

İlk saat soma bizim ihtiyar ahırın etrafında gezindi, bir ik öksürdü ve onu düüediğünizi anlayınca, işin yoluna girdiğini, Bejanovo'ya gidecek arkadaşın hazır olmasını, akşama yola

283

akacağıını, bizim köyden Lüo DonçeVin arabasını koşup onu götürüleceğim fısıldadı...

Köy uykuya daldıktan sonra hafif bü ıslık sesi Getman'ın yola çıkma zamanının geldiğini büdüdi. Kuvvetle el sıkışarak zaferden soma sağ salım buluşmayı diledik bübirimize. Öyle bü zamanda yaşıyorduk ki, yarma çıkıp çıkmayacağımızı büe bilemiyorduk...

Getman'la yemden, Dokuz Eylül'den soma Pleven'de buluştuk.

Vasü Levski müfrezesiyle gelmişti oraya.

En sonunda, Getman'm yoUanması işi tamamlanmıştı ve bizim de artık adamakıllı örgütlenme işlerine girişmemiz gerekiyordu.

Burada da bü taktik hata işledim ben, sonraları lafı olduğu zaman daima gülerdi arkadaşlar.

Kuraüara uymak benim için her zaman bü yasa olmuştur ve bu da çoğu kez hayatımı kurtarmıştır benim. Ama bu defa nasdsa yanıktım.

Köye geldiğimi, hiç olmazsa ilk zamanlarda köydeşlerimden hiçbirinin anlamamasını isterdim. Bu nedenle de bu kez

Todor dedelerde bulunduğum sürece ne o, ne oğlu, okul arkadaşım

Todor beni tanımasınlar diye hemen hemen hiç konuşmuyor ve yüzümü göstermemeye çalışıyorum.

İlk günü Todor dede samanın içinde yatan ve ona arkasını dönen bu "küçük çocuğa" pek dikkat etmemiş. Daha sonra kesik kesik, ince sesle söylenmiş bü iki söz dikkatini çekmiş onun ve bu "gencin" yüzünü görmek istemiş. Todor dede görmek istemiş ama, ben yüzümü göstermemeye kararlıydım.

Fakat yanlış çıktı hesabım. İhtiyarın ne kadar gözü keskin olduğunu unutmuştum. Getman'ı uğurladıktan soma üçüncü günü toplantıyı ne zaman ve nasü yapacağımızı anlamak için yanımıza çıktı ve Kamen'le konuşurken büdenbüe onun sözünü keserek:

- Yahu Kamen, bu genç kız mı, öğrenci mi?

- Öğrenci, öğrenci, dedi Kamen bıyık altından gülümseyerek.

Ama henüz küçük, sakafı bitmemiş daha.

- İyi, iyi, dedi Todor dede ve devam etti sözüne.

Ama aşağı üter inmez oğluna şöyle demiş:

- O genç arkadaş erkek değü, kadın, ama gizliyor kendisini, görünmek istemiyor. Belki de öyle olması, görünmemesi lazım...

284

O zamana kadar bizim taraflarda kadın partizan yoktu ve ihtiyarın bu sözleri bizim genç yatağın merakını uyandırmış. Bir sebep uydurarak az soma samanhğa çıktı.

Merdiveni dayadığını duyar duymaz başımı iyice sarıp uyur gibi yaptım. O güya Grigoria konuşuyordu ama, ikide bü bana getiriyordu sözü.

- Bizim köyle bu arkadaş mı ütibatta bulunacak?

- Evet, o.

- Tanıyor mu bizim bu tarafları?

- Tamyor.

- Neden hep uyuyor, ben geldikçe?

- Yorgun da ondan.

- Ne biçim partizan o öyle, üç gündür ne dinlenebiüyor ne de uykusuna doyuyor.

En nihayet burada kendimi tutamadım ben, partizanlığın şerefini korumak için doğruldum. Gözlerim bana dikmiş olan Todor büden üküdi ve ilkten pek emin olmayarak:

- Dur, bu... sen... sen, Mitka değil mi, sen? Mitka, Mitka, tamdım, tamdım... Neden gizleniyorsun, yabana mıyız, dost değil miyiz, neden güvenmiyorsun bize?

Bu son sözleri kalbi sızlayarak söyledi Todor. Buluşmanın sevinci bastıramadı bu aayı ve yamldığım anladım ben...

Selamlaşıp el sıkıştık okul arkadaşım, Yanyana oturup öteden beriden konuştuk Evlendiğini ve dört yılda tam üç çocuk babası olduğunu, hem üçünün de oğlan olduklarını söyledi bana.

- Mitka, sen evlendin mi? diye sordu.

- Evet, diyerek kısaca cevap verdim ve boğazıma birşeylerin tıkanıldığını hissettim.

- Kocan, o da partizan mı?

- O da partizan.

- Beraber misiniz?

- Hayır!

Todor bu konuda pek konuşmak istemediğimi, daha doğrusu konuşamayacağımı anladı ve sustu. Büaz sonra da kalkarak:

- Gideyim artık, dedi.

- Peki, Todor. Ama anladın ya, benden katiyen söz açma bir yerde.

285

- Lafı mı olur?... Ognyana. (Biraz kekeleyerek söyledi benim partizan adımlı.) Sen nasıl istersen, biz öyle yaparız. Akşam Vatan Cephesinin toplantısı olacaktı. Köy kenarında bir bağ kulübesinde on kişi kadar toplandık Çiftçi Partisinden



İvan Eftünov, Donço Lüo ve Petu Zakov da buradaydılar. Biz, Karnen ve Todor dedeyle en son güdik kulübeye. Kenara, kapı yanında bü yere büzüldüm. Kamen biraz üeri geçerek "uluslararası" durumu konuştu. O zamanki uluslararası durum dost orduların kaç şehü kurtardıklarından ve faşistlerin nerelerde yenildiklerinden ibaretti. Kamen'in konuştuğunun hepsini büdiğim halde yine de merakla dinhyordum onu. Çünkü o zamanlarda zaferleri dinlemekten daha sevinçü büşey yoktu...

Kamen'in raporundan sonra serbest konuşmalar başladı. Herkes duyduğunu, öğrendiğini anlatmak için acele ediyordu. Ben de ne zaman söz aldığımı anlamadım. Bü ara köylüler sustu ve o zaman kendi sesimi duydum. Konuşmamı bitirdikten sonra, bü köşeden İvan Eftimov'un kaim sesi yayddı kulübeye. Hitler'in, Musolini'nin, Göbels'üi, Göring'in, Köseivanov'un, Füov'ım ve daha bü sürü faşist yöneticüerin analarına sövüyordu ve öyle sunturlu küfürler yağdırıyordu ki, oradaküerin hepsi hoşlanarak gülüştüler. Ancak Todor dede ağı ağır kunddayarak: - İvan, büaz daha edepli sövsen, iyi olur. Aramızdaki ço--cuk pek genç, bizim bu sözlerimize kulağı alışık değü, dedi.

- Doğru söylüyorsun, haklısın, dedi ivan.

Soma bü cep feneri, çıkarıp doğruca gözlerime çaktı. Ben hemen kasketimi çekip yüzümü kapattım.

- Ya, pek genç atılmışsın bu yoüara be çocuk. Ele geçerse, yazık olmaz mı bu yaşta sana?

Ne denebilirdi böyle bü soruya?

Köylüler fisddaşüiar. Kamen tekrar söze başladı.

- Şimdi arkadaşlar, bakalım, Radomirtsi köyünde Vatan Cephesinin neler yapması lazım. En kısa bü zamanda partizanlara ve ülegaUere yünlü giyecek toplaması, yiyecek toplayıp yığması, sığınıklar yapması lazım...

Eve doğru gelirken Todor dede bana gizüce fısıldadı.

- Biliyor musun, kimse tanıyamadı seni.

286

Gayet can adamdı Todor dede, rahat olmamı istiyordu benim. Oysa daha ertesi günü bütün yataklar, devruncüer, remsistler, Vatan Cephesinden olanlar Boço'nun kızının partizan olduğunu, kendi köyüne geldiğini büiyorlardı.

Bundan sonra ben yalnız yada arkadaşlarla sık sık toplantılar yapıyordum kendi köyümde. Ama en hoşuma gideni, remsistlerle karşılaşmaktı. Genç kızlarla ve çocuklarla köyün kenarındaki tarlalarda buluşurduk. Ayın bulut altına gizlenmesini bekler, büer büer geürlerdi.

Uzun sürmezdi toplantılarımız. Kızların evden aşuddan yiyecek ve giyeceklerle babalarını kızdudıkları yetiyordu, eve geç kalmakla da kızdırmamalydılar onları.

Bu toplantılarda bizim köyün gençlerinde gördüğüm o temiz, dürüst coşkuyu, onların partiye olan derin ve samimi inançlarını hiçbir zaman unutmayacağım.

Ertesi günün akşamı Todor dedelere akşam yemeğine

indik. Vaktiyle annemin dostu olan Hristina nine beni gözleri yaşararak karşıladı.

- Ah yavrum, annen sağ olsaydı da görseydi...

Sonra hepimiz sofraya oturduğumuz zaman başladı Kamen'e anlatmaya:

- Bizim Mitka soyuna çekmiş. Ana tarafından Makedondur o. Anasının dayısı da komita imiş. Makedon Hristo diye belki işitmişsinizdir, voyvoda, Veles kasabasından.

- Hayn, duymadım, dedi Karnen çünkü Hristina nine sadece ona yöneltmişti sorusunu.

- Onušta'da dedesi firar etmiş. Makedonya'dan, Voyvoda'-dan ötürü... Ve gene bu sülalede belüdi komita, Mitka.

Yemekten soma Hristina nine ve gelini Gena bize örtünmek için sandıktan en güzel çergeleri çıkarmaya başladdar, fakat Karnen, "zahmet etmeyin, gerek yok." dedi. Çünkü daha o akşam yola çıkacaktık. Koca nine hayıflandı ve tez elden yiyecek birşeyler koydu bü torbaya.

Aynı gece Çevrenbryag'a vardık ve Botu Batov\*un evine geldik. Kendisi de, karısı da, kızı Lalka da, tüm aüesi bizim sadık dostlarımızdılar.

Karnen, Lalkaya, parti şehü komitesinden arkadaşlarla toplantı için irtibata girmesini söyledi...

287

Bir ay köy ve kasabaları dolaştık bölgemizde. Öyle sanıyorum ki, tüm çalışmalarımız sadece köylerin ve insanların adlan değiştirilerek sekiz on satula anlatılabilir.

Filan yere gittik. Filancalarla karşılaştık Falan filan sorunlan konuştuk. Arkadaşlar filan fişmekan yerde toplanmışlar.

Filancanın samanlığında yattık. Ertesi gece filan yere yollandık...

Ve Çevrenbryag askeri ilinin onbirinci askeri harekat bölgesinden yönetici arkadaşların çalışmaları hakkında rapor vermeleri ve genel bir çalışma plam kabul etmeleri için toplanacaktan Teteven ilçesinin Glojene köyüne gidene dek hep böyle geçti...

Onbirinci Bölüm

Parti ü komitesi sekreteri Peko Takov, komite üyeleri Netso Garvanski ve Torna Stefanov ve Dobrevtsi köyünün RMS (İşçi Gençler Birliği) bölge komitesi sekreteri Vasü Simenov Çavdar, Glojene köyündeki Nikola Vraçevin evine geldikleri zaman artık kış iyice basmış, aralık ayı soğuklan başlamıştı. Biz Grigor VüeVle iki gündür orada bekliyorduk Nikola Vraçev, kendisinin de dediği gibi, "istihkamlarda devrimci olmuştu". 1918 yılında, terhisinden sonra inançlı bir solcu olarak dönüyor ve köyde parti örgütünü kuranlardan biri oluyor. Nikola Vraçevin kendine özgü bir niteliği var: Karısını, çocuklarını, hatta gelinini büe "politikadan uzak tutmuyor". Evdeküerin hepsi aktif savaşçı devrimcüerdir. Parti uğruna mallarını, mülklerini de, canlarını da fedaya hazırdırlar. 1944 yılının ilkbaharında müfrezenin kalabahklaştılmasına girildiği zaman Nikola dede elli yedi yaşında olmasına

rağmen hiç ikirciklemeden küçük oğlunu da alarak partizanlık yolunu tutmuştu Oğlu, Brusen savaşında öldü...

İki ev vardı, Nikola dedenin. Biri, daha gösterişli olanı Glojene köyünde, diğeri Topilişte mahallesindeydi. Topilişte'deki evine kulübe derlerdi, ama iki büyük odası, daha da büyük bir mutfak vardı bu bübuçuk katlı güzel evin. Ev halkı hemen bütün yılı burada geçirirdi. Meyve bahçesi, erik kurutma

288  
yeri, hayvanların ahm, on ekmek birden pişiren koca fırın bu buradaydı.

Kulübe eski bu partizan sığınak ve buluşma yeri idi. Bu zamanlar Lazar Stanev de buraya sığınmış, hatta ömrünün son üç ayını burada geçirmişti. Ayrıca, başka iki özelliğinden ötürü burası gayet iyi bu sığınak, buluşma ve konferans yeri idi. Birincisi, ev Balkan'ın içinde, mahallenin kenarındaydı, koca ormana dala bilmek için bahçelerin içinden sadece yüz adım geçmek lazımdı. İkincisi, bütün mahalle bu partizan üssüydü. Belki de müfrezeyle doğrudan bağıntısı olmayan ancak üç ev vardı. Konferans gününde kulübede sadece kadınlar ve çocuklar bulunuyordu. Artık altmışüç yaşında, fakat sağlam bu köylü kadın olan Tsonka nine, dört yaşındaki kız torunu küçük Tsonka, güzel, daima güler yüzlü ve hiç aylak durmayan genç gelini Yona ve bu de alı yaşındaki Kolü oradaydılar.

Şimdi bu satırları yazarken dördü de sağ salım yaşıyorlar. Faşizme karşı aktif savaşçı olarak tanınan Tsonka nine torunlarının torunlarını görmek istiyor, ama torunlarının ağı davrandıklarından yakınlara göremeyeceğine üzüyor. Yona da torun hayal ediyor ve yarınki gelin ve güveyleleriyle küün dokuyor. Küçük Tsonka artık büyümüş. Bulgar filoloji fakültesini bitirmek üzere, Nikola dedenin torunu Kolü de endüstriyel kimya fakültesinde okuyor, sadece iki imtihanı kalmış, yalanda diplomasını alacak

İşte o gün bizi yalnızca kadınlarla çocuklar karşıladılar. Akşamleyin Tsonka nine bizi büyük odaya yerleştirdi. Odaya kırmızı ve kehribar gibi san elmalar isttf edilmiş. Biz partizan iştahıyla gömüldük elmalara, ama o kadar çoktular ki, ne kadar yesek, hiç eksilmiyordu...

Sabahleyin kahvaltıdan sonra, Yona bizi güneşe bakan odaya götürdü. Bu oda daha küçük ve daha tertipliydi, dağa bakıyordu. Peko Takov bize cephedeki durumu anlattıktan sonra, ki her gün sevinçliydi haberler, biz de sorumlusu olduğumuz bölgelerde parti ve gençlik örgütlerinin durumunu rapor etmeye başladık. Bizde de sevinçli haberler o kadar çoktu ki, güneşin evin ardına ne zaman geçtiğim hiç anlayamadık. Yona sofranın hazır olduğunu bildirerek konuşmalarımızı kesti. Elmaların bulunduğu odaya gittik. Siniye taze bu çörek ekmeği, fasulye yahnisi üe dolu kocaman suh bu çanak ve koca bu çanak da biber turşusu konmuştu. Biz yutkunmaya başlıyaydık289 rak hemen sarıldık ağaç kaşıklara. Ama daha ilk lokmalarımızda çardağın üstünden Yona'nın sesi duyuldu boğuk boğuk:

- Amaaan polisler, kör olasıcalar!

Fırlayarak silahlara yapıştık. Yona odaya girdi ve Glojenc manastırından yana, yoldan, iki sivil kişi ile üç polisin gelmekte olduklarını bildirdi.

- Allah canlarını alsın, size rahat ekmek de yedirtmediler!  
diye lanet ediyordu onlara.

Kaybedilecek vakit yoktu. Pencereden atlayıp güneydeki odaya geçtik, oradan da ormanın yolunu tuttuk. Yona ile anlaşmıştık, polisler gittikten sonra, mümkünse, yanımıza gelecekti.

Bir dakika sonra artık uzaklaşmıştık evden ve gizlenmek için uygun bir yer bulduktan sonra Nikola dedelerde olup biteni gözlemeye başladık. Bizden sonra da davetsiz misafirler çıkıp gittiler, aşağıya köye doğru. Onları uğurlamaya çıkan Yona, uzaklaşmalarını bekledikten sonra acele bize doğru geldi.

Yona yanımıza gelip oturduktan sonra Netso sordu:

- Ne var, niçin gelmişler?

- Rakı arıyorlarmış, Allah belalarını versin! (Yona elini kaldırıp baş örtüsünü düzeltti.) Güya rakı arıyorlardı ama, bütün evi alt-üst ettiler. Sergenlere de baktılar, sandıkları da karıştırdılar... Rakı! Kime anlatıyorlar bunu!... Neyse, siz dönün de devam edin yemeğinize. Anam da öyle dedi. "Dönüp gelsin 1er de yesinler yemeklerini." dedi.

Dönecek değildik ama, sevindik Yona'nın davetine. Aramadan on dakika sonra yeniden eve dönmek delilik olurdu

Belki de göz altına alınmıştı ev. Akıllarına birşey esti mi, her an geri dönebilirdi polisler. Dostlarımızın bu sonsuz fedakarhğ sevindirdi bizi. Sıradan bu iki köylü kadını, büyük kitapla okumamışlardı ama, partinin hak yolunu, hayati gücünü kalple .lyle sezmişlerdi. Onun için de bu yolda herşeyi fedaya hazır dı lar.

- Hayır, dönemeyiz Yona, dedi Peko. Dönmemeliyiz. Se: eğer mümkünse, ver yemeği Mariya'ya, getirsin bize.

Mariya, komşu evden yatağımızdı ve biraz sonra ıslıkl

'Şumi Maritsa'yı, çalarak bizim bulduğumuz çalıhğa yaklaşı "Şumi Maritsa" Mariya'ya verdiğimiz parola idi.

Yemekten sonra devam etti yarıda kalan oturum...

290

Kışın gelmekle olduğu göz önünde bulundurularak bölgenin ve insanların yeniden bölüştürülmesine gidildi. Derin karda sadece dağda değil, köyler arasında da çok zor olacaktı yolculuklar, onun için de önceden önlem almak gerekiyordu.

Oturumda, Çavdar partizan grubundan Nikola Pelov'la kış aylarını benim doğduğum köy olan Radomirtsi'de geçirmemiz kararlaştırıldı. Bölgeyi dolaşmak için çıkış yeri burası olacaktı.

Akşamleyin ev sahipleriyle vedalaştıktan sonra herkes kendi yolunu tuttu. Daha o gece Lukovit kasabasına vardım ve doğruca Rendak Yoto'lara gittim. Dina nine beni bir öz ana gibi karşılayıp sabahın erken saatlerine kadar da yanımda kaldı.

Üç gün sonra, burada Kolü Pclovia buluştuk. Bir gece Netso Garvanski getirdi onu buraya.

Ertesi akşam, evden sessizce çıkıp Radomirtsi köyüne gittik. Netso da gelecekti bizimle beraber.

Yüz adım kadar gider gitmez iri yapılı bir polis fırladı karşımıza karanlıkta. Bize doğru gelmeye başladı acele. Anlaşılan yolumuzu kesmek istiyordu. Adımlarımızı hızlandırdık.

Fakat gür bir ses ortalığa yayıldı:

- Dur! Polis yoklaması!

Durduk, sadece komutanımızın ne diyeceğini işitebilmek için durduk. Netso emir verdi:

- Ogn yana ileri yürüsün. Nikolay sola dönsün!

Üçümüz, üç yöne dağıldık. Netso biraz sağa ve geri dönmüştü.

Polis şaşırıldı. Üç kişiden, en küçüğü, en ufak tefek olanı devam etmişti yoluna, ileri ovaya doğru. Öbürleri geri kalıyorlardı.

Polis arkamdan yürüyerek haykırıyordu:

- Hey, küçük, dur orada!

Fakat "küçük" daha da hızlı yürüyordu. Ve belki de bu arada polis daha dikkatli bakarak elimde namlusu yere çevrili tüfeği görmüş ve karşısında olanın bir çocuk değil de illegal olduğunu anlamış olabilirdi. Çünkü tabancasını çekip haykırdı:

- Dur! Yakarım canını!

Netso arkasındaydı, çoktan yere serebilirdi onu. Sonradan şöyle anlatıyordu:

- Nasıl ateş edebilirdim. İkiniz, de bir hizada idiniz. Kurşun onu geçip sana da yetişebilirdi.

Fakat, polisin silahını çekip ateşlemeye niyetlendiği sırada Netso bir iki sıçrayışla sırtına çullanmıştı.

291

Artık sıkacağı kurşunun beni de vurması diye bir korkusu kalmamış Netso'nun. Dayamış tabancasının namlusunu polise, bir kurşunla almış canını.

Süah sesini duyunca dönüp baktım. Hiç beklenmedik bu manzara gördüm süt beyaz dolunay ışığında: Netso üe polis yere düşmüşlerdi. Kolü üe koştuk onlann yanma. Fakat Netso hemen doğruldu ve çabucak, polisin elinden tabancasını çekip aldı.

Bükaç gün soma bizim bu talihsiz Meyicünizin gerçek bir "polis soyundan" olduğunu öğrendik. Küçük kardeşi üe birlikte Sofya'da polislik yapıyorlarmış. Büyük biraderleri de Lukovit kaymakamlığında jandarma çavuşu imiş.

Tutak dedikleri bu polis izinli olarak geüp dururmuş. Anlaşdan bu akşam kendi güişkenüğünü, Sofya rxüislerinin hünerini, marifetini göstermek istemiş Lukovit'ü meslektaşlarına. Ama bu marifetler hayatma mal oldu onun. Çünkü biz, partizanlar da, Ulegaüer de, çokçası tutsak edilen polisleri bile serbest bnakıyorduk. Yeter ki eüerini kana bulamamış olsunlardı. Böyle durumlarda polislikten hemen vazgeçemezlerse zarar görebücekleri yolunda uyardı bulunmak yetiyordu onlara. Ve çokçası iyi sonuçlar verirdi bizim bu taktiğimiz.

Gece patlayan süah sesleri Lukovit makamlarını telaşlandırdı.

Polis alarm durumuna getirildi. Motosiklet sesleri duyuldu.

Arama tarama işine hazırlanıyorlardı. Bir an önce kasabadan uzaklaşıp güvenüü bü sığmak bulmamız gerekiyordu. Hiç vakit kaybetmeden Radomirski'ye doğru yürüdük Ama şimdi yolumuz hayli uzuyordu. Çünkü bayın dolaşıp Zlatna Panega nehri kıyısına yürümek zorundaydık Polis şosenin çıkış noktalarını mutlaka abluka altına almış olmalıydı. Kabuslu bü uyku gibidir hatımda o gece... Ayaklarımız köklere, çalılara dolaşa dolaşa, düşe kalka yürüyor, acaba peşimizden gehyorlar mı, diye durup dinliyor ve tekrar yürüyorduk üeriye. Öyle sanıyorum ki, yaptığımız o büyük dolanma ile belki yünü kilometreden fazla yol yürüdük. Ayaklarımız artık çoktan su içinde kalmıştı ve gitgide elbiselerimiz de ıslanıyordu. Yan bele kadar su içinde kalmıştık. Nehri kıyısını bnakıp tarlaların içinden geçerken bataklık bizi çekiyordu, ayaklannuzm altı sanki toprak değü de, koyu bir tutkal döşeliydi.

292

Karanlık artık ağır ağır sıyrılıyor, tanyeri ağarmaya başlıyordu. Biz ise hâlâ köye varamamıştık. Köyün kenar evlerine ulaştığımız zaman artık ötede beride tek tük kapdann gıcırdadığı duyuluyordu. Erkenci çiftçiler ahırlara gidip hayvanlarına bakıyorlardı sabah sabah.

- Görürler burada bizi, dedi Netso duraklayarak Görürler ve bir iş gelir başımıza. Ne dersin Ogniana?

- Görebilirler, dedim.

- Ya, tehheü, dedi, Kolu.

- Ne yapalım öyleyse?

Bu soru üçümüzün de karşısına dikildi, başladık etrafa bakınmaya. Ve birden Vatan Cephesi toplantısı yaptığımız bağdak kulübe ilişti gözümüze. Yola pek yakın değildi, yan tarafa düşüyordu ve köye hem yakındı, hem de köy dışındaydı.

- Oraya gidelim, ne dersiniz?

İk erkek çabucak bir göz attılar kulübeye doğru ve birbirlerine bakılar.

- Soğuktan gebeririz orada, diye mırıldandı Kolü. Görmüyor musun, orası yel değirmem?

Birden herhangi bir yatağın evine gider yerleşiriz umuduna kapılmışım. O kadar çekçiydi bu umut k, kendimi adeta Todor dedelerin sıcak mutfağına yada ahırına giriyor sanmıştım.

Netso'nun sert sesi dağıttı bu kuruntumu;

- Yürüyelim!

Ve yürüdük kulübeye doğru dostlarımızdan birine gitmek gerçekten delilik olurdu, kem gözler görebilirdi bizi. Gözde olan devrimcilerden hepsinin evlerinde arama tarama yapabilirdi polis ve büyük bir felakete yol açabilirdi bu...

Kulübe kerpiçten yapılmıştı. İk penceresi vardı ik yanında, ama camsızdı pencereler, yel esiyordu içerde ve öyle bir hava akımı vardı k, yarım saat içinde sırtımızdaki elbiseler kabuk gibi olmuşlardı.

Netso barınağı gözden geçirdi. Çarpışma halinde knün

nerede duracağını belirledi ve soğukan moraran yüzüme bakınca, derhal emretti.

- Jimnastik!

- Ne? diye sordum ben, ama birden anladım ki kurtuluş jimnastikteydi. Hiç de çöküp kalkacak, eğilip doğrulacak halde değildim ama, Netso'nun komutlarını kusursuz yerine getirtiyordum. Yarım saat sonra, hareketten ısınmış olarak birbirimize sokulduk, bir yer yaptık gözetlemek için ve bekledik günün geçmesini!..

Oysa gün daha batmamıştı...

Ortalık aydınlandıktan sonra şosede birkaç sepetli motosiklet sesi duyuldu. Polisler geldi köye ve Radomirski köyü iki günlük bir abluka altına alındı. Burada izlenen av bizdik, yedi sekiz jandarma ile "güvenilir" elli kadar köylü de avcılardı. Tüm bölgenin kuşatılmasına yeterli değildi polis birlikleri. Esaslı bir arama tarama ancak Lukovit ile Červenýyag'da yapılabiliyordu... Köylere beşer altışar jandarma yollanmıştı. Bunlar muhtarlıkların yanında olanlarla ve güvenilir köylülerle birlikte yoklamaya çıkmışlardı.

Radomirski'de tek bir evde bile arama yapılmamıştı. Ama kırlarda bir jandarma ile dört beş köylüden ibaret gruplar akşamın geç saatlerine kadar dolaşıp her yere dalıp çıkıyorlar, her kulübeye uğruyorlardı. Bize yakın gelenleri gördükçe, az mı ürperiyorduk, ya buraya da uğrarlarsa... diye. Anlaşılan hiçbiri, partizanların köyün dibinde bir kulübeye gizlenme cesareti göstereceklerine ihtimal vermiyordu. Bizi kurtaran da bu olmuştu. Gündüz kulübede ancak emekleyerek hareket edebiliyorduk. Böylece geceyi bekledik. Partizan avına çıkanların gözünden korudu bizi gecenin karanlığı.

Kulübede pencerelerden birinin önüne dikilmiş, köyün titreşen ışıklarına bakıyor ve sıcacık odalarına toplanmış insanlara imreniyor, hatta haset ediyorduk. Ve sanki bizi avutmak için Netso:

- Ya bu kulübe de olmasaydı ne olurdu halimiz? Üstelik yağmur da yağıyordu, dedi.

Bunu düşünerek halimize şükretmeliydik, ama Kolü hoşnut değildi bu avuntudan ve kalın sesiyle:

- Bari ağızımıza atacak bir iki lokma birşeyler olsaydı... dedi.

- Şöyle bir dilim ekmek, bir parça peynir, ama kocamanca bir parça olsun! Yada sahanda yumurta. Ve biraz, da kırmızı biber turşusu. Ongyana, şu geçen gün yediklerimizden...

Kolü öfkeli öfkeli:

- Netso, yeter, dedi.

294

Oysa Kolu gayet halim selim bir adamdı, faşistler dışında karıncalara bile acırdı.

- Peki, peki, anladık, dedi Netso gülümseyerek ve soma ekledi: Ben bu gece köye ineceğim ve yumurta olmasa da hiç olmazsa ekmek getireceğim.

- Neden, ekmek için mi gideceksin köye? diye protesto edercesine sorduk Kolü ile.

- Hayır, işim var, diye kısaca karşılık verdi Netso. Biz de sustuk, "İş" sözünün gayet büyük önemi vardı: Mademki iş, ne olursa olsun, kesinlikle yerine getirmeliydi.

Netso gitti ve bir saat soma döndü. Getirdiği ekmek çok azdı. Başka zamanlarda bir kişiye bile yetmezdi, ama şimdi üçümüzü de doyurması gerekiyordu.

Akşam "yemeğinden" sonra kötümserliğe kapılarak yere oturduk. Ablukanın yarın da devam edeceğim öğrenmiştik. Netso birden emir verdi:

-Kalk!

Komutan emirlerine refleksler bizde o derece güçlüydü ki, sanki yay üzerindeymişiz gibi ikimiz birden fırladık "Bir, iki, üç, dört, otur, kalk.." diye başladı Netso bilinen jimnastik talimine ve başladık eğilip doğrulmaya, çömelip kalkmaya. Damarlarımızda kan daha hızlı dolaşmaya başladı.

Isınmıştık biraz, ama yorgun bir halde azıcık soluk almak için duvara dayandım. Netso yeniden üşümeyeyim diye paltosuyla beni sardı.

Sabah olmuştu. Öğleye doğru genç bir kız, omuzunda çapa, bizim bulunduğumuz kulübeye doğru geliyordu. Kolü ile ben tabancalara uzandık, ama Netso hemen durdurdu bizi. Dostlarımızdan birinin kızı bize ekmek getirecekmiş, fakat boşa çıkar diye söylememiş Netso bize. Kıza bir göz attım. Stoyka Petrova, onsekiz yaşlarında güzel bir kızdı. Onların bağında, onların kulübesindeydik Kız parola şarkısını mırıldanarak geldi ve kulübeden yana hiç bakmadan biraz kazdıktan sonra dönüp gitti: Torbasını güya unutmuş, bırakmıştı. Torbada taze bir ekmekle peynir vardı...

Gündüzün sona ermesiyle abluka da kaldırılmıştı. Ama ne de olsa, sığınağımızdan çıkmak için en azından iki saat daha beklememiz gerekiyordu.

295

Gece, köydeki seslere kulak kabartıyor, sabırsızlık içinde saatlerimize bakıyor ve yeniden sıcak bir bardak çaya veya hiç olmazsa sıcak bir alma can atıyorduk... Çıktık en soma.

Radomirtsi köyüne sokulup sadece yarım saat sonra sıcak bir yerde olmak çok kolaydı, ama böylece, polisin eline de kolayca düşebilüldük. Onun için Netso, yol her ne kadar zor da olsa geceyi Çevrenbryag'da geçirmemizi uygun buldu.

Gecenin geç saatlerinde Batov'lann evine girdik. Lalka karşıladı bizi. Sadece iki sözle durumumuzu ve ne yapması gerektiğini anladı. Lalka çayı demlerken Netso birkaç lokma ekmek attı ağzına ve kendisine başka bu yatak aramaya yoUandı. Üçümüz aynı yerde kalmamalıydık, komutan daha güç olan yolu seçmişti kendisine.

Büaz sonra Lalka bize sıcak sıcak çay vermeye başladı, kinin verdi, aspirin verdi. Elimi yüzümü yıkamış, kuru, temiz elbiseler giymiştim ve büden kendimi o kadar yorgun, o kadar



bitkin hissettim ki, haftalarca yastıktan başımı kaldırmayacağımı sanıyordum. Ateşim de vardı...

Lalka beni kendi yatağına yatıdı, yorgan örttü üstüme.

Gece iki üç kez terledim, çamaşır değiştüdim. Ama sabah yola yine hazırdım artık. Ne zatürreeye tutuldum, ne de başka bü hastalığa. Soğuk algınlığından sonra doktorların teşhis koydukları hastalıklardan hiçbirine tutulmadım. Partizanlığın güçlükleri koruyordu bizi bu hastalıklardan... Gerginlik ve organizmanın seferber edilmiş bü halde bulunması, en ağır soğuk algınlıklarını da, en şiddetli soğukları da yenebiliyordu.

Onikinci Bölüm

•

En sonra Kolü üe biz de yerleştik kış evimize. Todor dede ikinci katta iç avluya bakan odayı bize bıraktı ve benim "Sırp tüfeğini", üç tabanca, iki bomba, iki de boş sut çantasından ibaret partizan eşyamızı oraya yerleştüdik.

Daha üçüncü günü kar yağdı ve adamakıllı kapadı bizi odaya. Ne çıkabiliyor, ne de "nüsafır" kabul edebiliyorduk.

Ancak ara sıra akşam üstleri bize ekmek getirmek ve bazı

296 sorunları danışmak için Gergo Dramciyski ile Kliment Nikolov uğruyorlardı yanımıza. Fazla oturup kalmıyorlardı. Ayak üstü bü iki laf ederler, kann bü an önce kalkması dileğiyle çıkıp giderlerdi. Çünkü kar eriyip de yollar açıldı mı, bizim gençlik örgütünü, parti örgütünü, Vatan Cephesi örgütünü topluyorduk. Ama öyle bü yağışlı hava başlamıştı ki, hiç durmadan gece gündüz kar yağıyordu.

Geceleri, geç vakitler, uykum dağıldığı zamanlarda sessizliğe gömülen evlere bakarak kendi köyümü düşünürdüm. Sözde kendi köyümdü, sözde eğri sokaklarını da, geniş bahçelerim de, belediye önündeki çamurlu meydanım da tanırdım, ama insanlar başkalaşmış, yepyeni insanlar olmuşlardı. Yedi sekiz yd önce burada ne parti örgütü vardı, ne de İşçi Gençler Büüğü.

Ve hiç kimse kendi tarlacığmdan, kendi evceğizinden başka birşey düşünmezdi. Oysa şimdi hayadan boyunca çalışıp kazandıklarını da, canlarını da tehlikeye koyarak, herşeyi göze alarak yaşlı kimseler ve gençler, partizanları kabul edip gizliyorlar, yiyecek ve süah topluyorlar, sığmak kazıyorlar, kazak ve çorap örüyorlar, çarık dikeyordı... Evet, ülkemizdeki genel kalkınmaya katılmaktan geri kalmamıştı köyüm ve son saflarda yürümediği için övünebilirdim.

Bü gün, yılbaşından az sonra, Kliment uğradı Todor dedelere ve kardeşim İvan'ın köye geldiğini söyledi. Demüyolu işçisi olan İvan, Üsküp'te çalışıyordu.

- Görüşmek ister misin onunla?

- İsterim, dedim acele ve dudağımı ısırdım.

Kardeşlerimden İvan'ı çok seviyordum ve çok iyi anlaşıyorduk onunla. Fakat başkalan buluşturacaktı bizi. Onun için kendimden başka, onlan da açıklamış olacaktım ona. Hakkım var mıydı buna?

Anlaşılan Kliment benim düşüncelerimi sezmiş olacak ki, hemen:

- Bizden o, bizde RMS'e üye...

Sıcak bü sevinç sardı beni. Demek sadece benim köyüme değü, benim aileme de girmişti partimizin yüce gerçeğı...

İvan'la, ertesi günün akşamı, gece yansından sonra mezarlıkta buluşacaktık. Böyle uygun bulmuş Kliment Gece yanlan kimse uğramaz mezarhğa, demiş, her türlü olasılığa karşı bü tabanca sıkıştırmış İvan'ın eline...

297

İvan benim Radomirtsi'de kaldığımı bilmiyordu ve bilmemesi de gerekirdi, onun için de dolaşarak Muma tarafından yaklaştım mezarlığa. Alçak taş duvara geldiğim zaman parolayı söyledim ve birden karanlıkta biri belirerek bana doğru yürüdü. İvan'dı bu, heyecandan parolaya karşılık vermeyi unutmuştu.

- Mitka, sen misin?

-İvan... ,

Kucaklaşarak hiç konuşmadan bir hayli durduk bir mezar başında. İvan yumuşak kalpli idi, merhametliydi, çabucak yaşarırdı gözleri...

- Anamız sağ olsaydı...

Üçüncü kez başladığı sözünü tamamlayamadan:

- Ne? dedim ben kendimi tutamayarak. Ne olacaktı anamız sağ olsaydı?

- Belki de burada buluşmazdık bu akşam...

Kimbilir, belki de haklıydı İvan. Anam sağ olsaydı, herhalde şehre gitmezdim. Daha dört beş yıl önce burada evlenip kalırdım. Şimdi belki de sadece çocuklarımı, çamaşırı, tavukları düşünürdüm. Bunları aklımdan geçirmek bile ürpertti beni. Kız arkadaşlarımdan çoğunun kaderi gerçekten acıklıydı ve işte bu kaderi değiştirmek için de binlerce kişi savaşıp güç olan yolları tutmuşlardı.

Bütün ömrünü bir köle gibi geçiren anama üzölmüşüm.

Önce babasının, sonra kocasının, daha sonra da çocuklarının kölesi olmuştu anam ve en basit, en ufak insanlık mutluluğı göremeden gözleri açık gitmişti. Çocuklarının büyüyüp yetiştiğini, eski dünyanın, o bozuk düzenin nasıl yıkılıp gittiğini göremeden gözleri açık gitmişti.

- Gidelim mezarına.

İvan koluma girdi ve yürüdük. İkimiz de biliyorduk mezarın nerede olduğunu. Ama bu akşam bir kimseye yaslanmak, bir kimsenin yardımını hissetmek ihtiyacı duyuyordum. Gecenin sessizliğini sadece, bizim ayak seslerimiz, benim koruna koruna, İvanın da ağır ağır basarak yürümesi bozuyordu. Rüzgar gökyüzünde bulutlan kovalıyor, ay bazen kayboluyor, bazen de ölülerin ebedi istirahatgahlarını süt beyazı ışıklarla aydınlatıyordu.

- Anlat bakalım, nasılsın, nasıl yaşıyorsun?

- İyiyim, İvan.

298

- Nerede yatıp kalkıyorsun, ne yiyip içiyorsun?

- Var herşeyim.

- Tehlikeli mi?

- Eee...

Ve kesildi konuşmamız. Ne cevap verebilirdim sorularına?

İyisi mi, ben sormalıydım ona. Ve başladım şunu bunu sormaya.

O çabucak cevap veriyor ve ara sua sözümü keserek şöyle diyordu:

- Mitka, koru kendini. Bütün dünyayı düzeltemezsin sen...

Kendini de düşün...

Benim aziz kardeşim İvan!

Konuşmalarımız devam etti. Ama İvan'ın her cümlesinde

"Koru kendini!" diye kardeşçe bü yalvarış hissedüyordu.

İki saat soma kalkıp gideceğim vakit kolundan saati çıkarıp bana uzattı:

- Fazla bü değeri yok ama, vakti gösteriyor. Doğru gidiyor, hiç geri kalmıyor. Bana pek lazım olmuyor... Al sen.

Kardeşimin bu armağanı beni duygulandırdı. Boğazıma akan gözyaşlarım gizlemek için, saati aüp koluma takmaya başladım. İvan elini cebine götürüp bükaç banknot çıkarttı.

- Şu paralan da al. (Ve çekindiğimi görünce sıkıştırdı elime.) Bulunsun yanında. Birşeyler alırsın kendine, gereken bü şey... Ve koru kendini! Anladın mı?

Onun bu vedalaşma sözleri, "Mitka koru kendini! İşittin mi?" demesi uzun süre kulağımda çınladı durdu.

Ben tekrar yan yöüardan dolaşarak bü saat sonra Todor dedelerin odasına geldim...

Zorunlu olarak boş geçirmekte olduğumuz günler çok ağu geçiyordu. Elimizde bulunan bükaç kitabı tekrar tekrar, hatta üçer kere büe okumuştuk. Vaktimiz gayet boldu..

Doğu cephesinde Kızıl Ordu, Hitler ordularım aralıksız olarak yenügiye uğratiyor ve durmadan üeriyyordu. SSCB devlet şuurlarına yaklaşıyor ve her yeni adımda işgal altındaki halkların yalanda kurtulma umutlarını artınıyordu.

Bizde, ilkbaharda, geniş ölçüde bü partizan hareketine girişüeceğim öngören faşist yöneticüer gizli çalışan partilüeri

299

ele geçirmek, partizanları yakalamak, en aktif yatakları yok etmek için kış aylarından yararlanmayı kararlaştırmışlardı. Bu nedenle de tüm ülkede geniş ölçüde arama taramalara girişilmişti. Eski Lukovit ilçesini temizleme hareketinde güdülen başlıca amaç, herseyden önce illegalleri yok etmektir. Bu amaçla polis köy ve kasabaları kısmi ve tam abluka altına alır, devrimci veya devrimcilerden yana olduklarından kuşkulandıkları kimselerin evlerine ani baskınlarda bulunur, yollarda aralıksız olarak polis kontrolü yaparlardı.

Ve işte asıl böyle günler için Todor dede koyunların ağılında iki metre uzunluğunda, bir metre yüksekliğinde ve seksen santimetre kadar genişliğinde bir sığmak hazırlamıştı. Üstü alaf döşeli bu sığmak, pek öyle bulunabilecek gibi değildi.

Oturarak iki kişi sıgabilirdi buraya.

Ve işte bir gün Kolü ile ikimizin üstüne sıgınağın tahtası düştü ve büsbütün karanlık oldu içerisi. Çünkü bütün aralıklar da Todor dedenin yukarı yığdığı samanla dolmuştu

İhtiyarın bizi buradan alıp yukarı odaya yatırması için gecenin geç vaktine kadar bekledik

Bu deliğın içinde onsekz saat kalmak ilk bakışta o kadar korkunç değildi. Oldukça konforlu idi. Kuru yerde oturmayalım diye altınızdak tahtaların üstüne yeteri kadar alaf konmuş ve bir çerge döşenmişti. Fazla soğuk da değildi. Ama havasızlıktan boğulmak, soğuktan çok daha tehlikeliydi.

Fakat bütün bunlar ancak görünüşte böyleydi.

İlk saatlerde belim tutuldu. Doğrulmak belimi oynatmak ileri geri hareket etmek istiyordum ama, olmuyordu k bu daracık yerde. Hava da yetmemeye başladı. Hayır, havasızlıktan boğulma tehlikesi yoku, yoktu ama, yetmiyordu, aç bir kmseyi doyurmak için sadece küçük bir lokma ekmeğın yetmeyişi gibi, bana hava yetmiyordu. Sonra da bilekerim, dizlerim, kemike-"rim, boynum, sulun, her yerim sızlamaya başladı.. Ağrısız, sızısız bir yeri kalmamıştı vücudumun.

Ve en korkunç olam da, karardığa alışamıyordum hiç.

Açıkken de, yumulu iken de gözlerimin önünde hiç durmadan renkli fişek ışıkarı gibi birşeyler uçuşuyordu. Çokçası çabucak kzü yada yeşil renge dönüştürdü bu ışıkar ve müthiş surette gözlerime batarlardı. Ve bu duygu bazen o kadar çok sezilir, o 300

derece gerçek olurdu ki, tekrar parlayınca, arkadaşımın yüzünü görebüceğuni sanırdım.

Sonra da, ikinci yada üçüncü günde nemlilik başladı. Ağı ağı, hiç belü etmeden sokuluyordu içeri. Üstümüze, başımıza, üiğimize, kemiğimize işliyordu bu rutubet Buz gibi donarak, ağrı ve sızıdan, rutubetli soğuktan, yüreğimize çöken acıdan kıvrım kıvrım kıvranırdık

Todor dede ağda genellikle gece saat onlara doğru merdi.

Dikkatle tahtaları kaldırırdı ve biz de güç bela doğrulurduk mezardan. Evet, daha ilk gün "mezar," dedik biz bu sığmağa.

Gerçekten de bükaç gün içinde bu "mezarda" cardı .ölölere benzemiştü Sararıp solmuştuk adamakıllı. Derimize parmakla dokunduk mu, hemen kayboünuyordu parmağın izi.

İçerde bütün gün, büaz doğrulabilmeye, vücudumuzu büaz hareket ettüebilmeye can atıyorduk. Ama dışarı çıktığımız zaman, her yerimiz tutulmuş, güçlkle kımıldayabiliyorduk.

Sonra Todor dedenin ardından giderek serilüdik odaya çergeler üstüne. Müthiş sıkımdı bü şekilde uyur ve kendi iniltimizden uyanırdık.

Uykuda bü sessizce uluyorduk. Bilinci ve bilinçaltını o dereceye kadar koşullara uydurmayı başarmıştık.

Sabahlan saat üçbuçuk, dörtlere doğru ihtiyar odaya gelir, bizi dürter, biz de tembel tembel uykulu kafalarla kalkar, "mezara" giderdik. Ve bü hafta kadar, bu hep böyle sürüp gitmişti...

Hristina nine gündüzleri çoğu kez ağdda kendine bü iş bulur ve hepten yanımıza dikilip, kimse duymasın diye sessizce lanet okurdu bu "kara yazgıya".

Çocuklan diri diri "mezara" gömüyor diye bü akşam adamakıllı çıkışmıştı Todor dedeye.

- Birşeyleri yok, bak ne yiğit onlar, diye karşılık verdi ihtiyar yapmacık bü dinçlikle. Hele orman yeşersin, göreceksin ne komita olacak onlardan.

Sonra da, artık doğal bü sesle ekledi:

- Kavidü insan cam. Çok şeylere dayanır.

Dayandık biz de. Sonunda açtı ilkyaz güneşi de. Terkettik "mezan" ve başladık yeniden bölgede dolaşmaya.

Bü gece geç vakit Bato dedelere gittik. Lalka aracılığıyla İşçi Gençler Büüği (RMS) İl Komitesi sekreteri Grigor Vdev\*-le irtibata girmemiz gerekliydi. Bütün ev uykudaydı. Kolü üe 301

yavaşça içeri sokulduk. Lalka'run kapısını çaldık. Ses veren olmadı. Kapıyı yokladık. Kilitli değildi, açıp girdik odaya. Lalka bir yere gitmişti. Ben yatağa, Kolü de yere yattı. Uyuduk Sabahleyin Bato dede göründü pencerede. Yavaşça seslendim ona. Bern görünce yüzünde birden korku üe karışık öyle bir şaşkınlık belirdi k, ben de ürktüm. Ne vardı acaba? Hemen geldi odaya.

- Vay, Ogn yana! Nasü gelebüdiniz bu gece? dedi ihtiyar elini ahuna götürerek

- Niçin, ne var?

- Daha ne olsun? Dün Lalkayı tutukladılar. Vasü de polislerin elinden kurtulup kaçtı.

Kolü üe bakiştık. Şimdi ne olacak? Bato dede devam ediyordu:

- Bern üç kere kaymakamlığa çağırdüar, sorguya çektiler.

Yine gelebilirler. Ne yapalım?

Evi terkedemezdik. Mutlaka göz altındaydı ve ortalık da aydınlanmıştı artık Birinin gözüne ilişti mi, silahlı çatışma hazırıldı. Üçümüz biraz düşünüp taşındıktan sonra, henüz erkenden sürüne sürüne saman yığının a gitmeyi kararlaştırdık Bato dede samanın içinde bir yer hazırlayacaktı bize. Orada geçirecekik gündüzü.

Büaz soma Bato dede, gidebüirsiniz, diye işaret verdi. Biz samanın içine sokulup gizlendikten sonra o, çocukları hakanda komşulardan birşeyler bilip bilmediklerini sormak biraz bakınmak için sokağa çıktı. Yarım saat sonra yanımızdan geçerek sözde kendi kendine konuşur gibi mırıldandı.

- Kimseler görmemiş, yok gören duyan...

Oğlu Vasü'in nereye kaçtığını söylemesi için, ihtiyarı öğleyin tekar çağırdüar karakola. Döndüğü zaman Bato dede saman yığınının yanma gelerek yine kendi kendine söylenn gibi:

- Korkulacak birşey yok Korkmayın. Lalka Lukovit kaymakamlığına götürölmüş. Şehirde başka bir tutuklanan yok

dedi.

Şaşılacak derecede manevi bü güce sahipti Bato dede. Çocuklarından biri henüz tutuklanmış, ötek, polislerin elinden kaçıp illegalüğe geçmiş, işte böyle bir anda bize yataklık edebümesi, göz kulak olup yardım etmesi herkesin yapabüeceği bir iş  
302

değildi. Hem öyle ki, bizi gizlediği meydana çıkıverse, evi yüzde yüz ateşe verilecek, kendisi de, çocukları da kurşuna dizüecekti. Üstelik, çocuklarından biri artık polisin ehildehydi.

Yalnızca Bato dede değü, karısı da ederinden gelen yardımı esügemiyorlardı bizden. Gecenin karanüğundan yararlanarak Panega'ya yollandığımız zaman, içerisinde sıcak bü ekmekle suda pişirilmiş on kadar yumurta bulunan bü çıkın tutuşturdu elimize.

Tanyeri ağanrken artık Lukovit yakınlarına gelmiştik. Kolü üe bülikte Hristo Veüçkov'lara gitmeyi kararlaştırdık. Bato dedelerdekini tekrarlamamak için parolayı verdik ve beş dakika sonra Veüçkov bizi bü odaya yerleştirdi.

Hristo sabahleyin bankaya gitmeden önce (kendisi bankada çalışıyordu), bize kahvaltı getüdi ve karısıyla babasmm (babası altmış yaşlarında bü ihtiyardı), öküzlerle tarlaya gideceklerim, bize kızları Veska üe oğlanın göz kulak olacaklarını söyledi, Veska, Lukovit lisesinde öğrenciydi ve RMS üyesiydi, oğlan da ortaokulda öğrenciydi.

Fakat ihtiyar gideü henüz bü saat büe geçmemişti ki, evde bü telaş, bü vaveyla koptu. Veska yaş dolu bü yüzle:

- Dedem öldü! dedi.

Biz artık her türlü olaya hazndık. Çantalarımız sırtımızdaydı, silahlarımız tamamdı. Bübirimize baktık, her ikimizin de gözlerinde: "Amma da şans! Dün tutuklama, bugün ölüm!" diye aynı şey okunuyordu.

Veska devamla şöyle dedi:

- Sokakta, ansızın ölmüş. Siz kalamazsınız burada, şimdi ev insan dolacak (bunu biz de çok iyi anüyorduk). Tavana çıksanız iyi olur!

Vakit kaybetmeden içerdeki merdivenden tavana çıktık.

Kız kapıyı küitleyip soktu cebine anahtan. Tam kırk sekiz saat kalacaktık orada. Evin kapıları bütün gün, herkese açıktı. İhtiyar, kasabada hatın sayüan bir insandı ve son bü saygıda bulunmaya geüp gidenler eksik olmadı akşama dek. Gece de, eski bir geleneğe göre, bükaç ihtiyar nine, üzerinden kedi atlamasın, ölü hohlamasın diye yanında beklemeye kaldılar.

Biz de bu yüzden inemedik tavandan. Çünkü ihtiyar nineler bizi merdivenden inerken gördüler mi, korkudan kıyameti kopanrlar ve bütün kasaba üşüşürdü buraya. Bizim cin peri olmadığımız, illegal olduğumuz akıllanna bile gelmezdi. Gelse

303

bile, yüzümüzü görünce yanılacaklar, inanmayacaklardı. Çünkü bir ölü yüzünden farklı değildi yüzümüz, Todor dedelerin "mezarından" çıkalı çok olmamış, kendimize gelememiştik henüz...

Sabahleyin avlu yine insan dolmuştu. Cenaze alayı saat ikide mezarlığa yoUandı. Ama biz, ne de olsa, geceyi beklemeliydik. "Allah rahmet eylesin," diyerek biz de can aşmdan, özel ekmekten yedik ve kasaba sokaktan tenhalaşıp ıssızlaşmaya başladıktan soma Rendak Yoto'lara gittik.

Aynı,gece oraya Grigor Vüev de geldi ve daha ilk bakışta, basma birşey geldiğim anladık. Yüzü sanki biraz uzamıştı. Kasketini indirdiği zaman da kafasının kan içinde olduğunu gördüm.

- Bu ne hal, ne var, ne oldu? dedik hepimiz birden.

- Yok bir şey, dedi Grigor zoraki gülümsemeye çalışarak önemli birşey yok

- Görüyorum ben, birşey yok ama, başın kan içinde. A'oto, koş bir peşkirle bir şişe r a k getir. Otur evladım sen de şu iskemleye, dedi Rendak'ların Dina nine.

Yarayı temizleyip sararken Grigor anlattı nasıl yaralandığını.

Çervenbryag'tan çıkıp Lukovit'e giderken yolda sivü bir vatandaş yetişmiş ona, dürüstlüğünden kuşkulanmış ve belediyeye götürmek istemiş onu.

Bu arada Dina nine r a k üe yarayı yıkayıp temizlemeye uğraştığı için Grigor acıdan yüzünü buruşturuyor ve şöyle anlatıyordu:

- Git yoluna be adam, bak işine de, kazasız belasız aynlalun bhhbirimizden, diyecek oldum. Ama o: "Sem anasını seni gomunist seni. Düş önüme, kemikerini kranm senin," dedi.

Bakım, Balkan gibi bir herif. Elinde de bir baston, vursa orada kalacağım.

Başladım ben "Yapma, etme, ben kötü bir insan değilim, acele işim var, ne diye şimdi ta kasabaya döneyim," demeye.

- Öyle mi, diyerek kızdı herif ve birden indirdi kafama bastonu. Gözlerimden ateş çıkı ve önceden elimi tabancama götürmeseydün, iknci bu vuruşla beni yere sereceki. Ama o tekar bastonu kaldınrken, sıkım kafasına kurşunu, geberttim. Sonra üzerini aradım, ne bü pons hüviyeti, vız de süah vardı. Anlaşılan, dik kafalı bü faşistirüş, cephedeki ZÎ-erlerimiz de kudurtmuş onu hepten...

Grigor'un takadı kesilmiş, susmuştu. tı sığmağa götürdük kendisini. Bükaç gün yattıktan soma, a <eak gece yolculuklanna çıkabildi.

Bü hafta sonra Peko Takov, Torna Stefanov, Netso Garvanski, Grigor Vdev, Vasü Simenov, Nikola Pelov ve ben, yüie bay Yoto ve Dina ablaların evinde toplandık Peko Takov, Çervenbryag parti ilindeki durum hakkında bügi verdi ve BKP Merkez Komitesinin, Anton Yugov tarafından imzalanmış 1 numaralı genelgesini okudu. Bu genelgede bütün yurtseverlerin savaşa çağrılmaları görevi öne sürülüyordu.

Nihayet kış dinlenmesi sonra erdi. Düşmanla doğrudan doğruya savaşa yeniden başlayabilecektik artık!

Bu oturumda ü komitesi, kadroları yem görevlere göre yem baştan bölüştürdü. Ben müfreze kurmayına alınmışım ve daha o gece Grigor Vdev, kurmay başkam Vasü Simenov - Çavdar'la

birlikte Dobrevtsi köyüne doğru yola çıktık.

Dördüncü Kesim

Birinci Bölüm

- Buralarda bü yerde...

- Neredeydi?

- Buralarda bü yerde ama, hani, yok işte!

- Yolu şaşırmış olmayalım?

- Olamaz! On kere geldim ben...

- Geldiğin var da, nerede öyleyse?

Çavdar'la Grigor arasında bu diyalog aynı ruhta sonsuza dek devam edebüüdi. Bü sabah erken saatlerde Svarçevne denilen yerdeydik, partizan sığınağının burada olması gerekiyordu, fakat bulamıyorduk.

- Amma da gizlemişler bu sığınağı, diye mırıldandı Grigor.

- Gizleyecekler elbette. Öyle herkesin bulabüeceğı gibi yapılsaydı...

- Ya sen "herkes" gibi olmadığına göre, neden bulamıyorsun?

Bütün gece yürüyüp otuz küometreye yatan bir dağ yolu geçtikten sonra birden sığınağın yerin dibine batmış olması, gündüzü geçirebilmek için gizlenecek bü yer arayıp bulma tasası karşısında bir kimse, melek de olsa acı sözler kaçnabilüdi ağzından...

Oysa ne Grigor, ne de Çavdar "melek" idüer. Ama ikisi de "talavuz" ve "ev sahibi" oldukları için hem kendilerine, hem bübülerine kızıyorlardı.

Vakit de durmadan ilerhyordu. Ortalık iyice aydınlanmıştı.

Gündüzü nerede geçireceğimizi ciddi olarak düşünmemiz gerekiyordu.

Az soma yabana gözlerden uzak, kuru bir çalılık bulduk.

Kırlarda bahar hissedilmeye başlamıştı artık, ağaçlarda tomurcuklar da belirmişti. Ama burada ormanın her yerinde

306

kar henüz erimemişti ve biz sırt sırta vermiş, ısınmaya çalışıyorduk.

Akşama dek kııldamadan bütün gün burada kalmamız gerekiyordu.

Akşam olup alaca karanlık basınca, sığınağı yeniden başladık aramaya. Böyle durumlarda çoğu kez olduğu gibi sığınağın gayet yakında, yüz adım ötede olduğu anlaşıldı.

- Tüh, nasıl görememişsiniz, diyordu, Dobrevtsi köyünden bizim eski yatak Marin Lakov.

Polis tarafından kovuşturulduğu için buraya sığınmıştı o.

Biz ellerimizi hohlaya hohlaya ve el yordamıyla ilerliyorduk.

- Durun yakayım lambayı, üşümüştünüz galiba, ateş de yakacağım size, diyordu Marin ceplerinde kibrit arayarak.

Biraz sonra gaz lambası sığınağı aydınlattı. Dört metre uzunluğunda, iki metre genişliğinde bir tüneldi burası. Penceresi yoktu. İki tahta yatak, birkaç çanak çömlek, alaca bir su testisi, iki de koca sepet vardı. Marin kendisi örmüştü bu sepetleri. Biraz sonra ateş de tüttü. Tüttü diyorum, çünkü bu yeraltı barınağının "mimarları" ve "ustaları" yanılmışlar bu işte, duman



dışarı çıkacağı yerde, içeri yayılıyordu kat kat ve kezzap gibi yakıyordu gözleri. Soğukta durmaya razıydık ama, fasulye yüzünden yakmak gerekliydi ateşi. Fasulye de öyle bir fasulyeydi ki, beş saattir çömlekte fokurduyor, bir Urlu pişmiyordu. Duman gözlerime o kadar çok dokunmuştu ki, aydınlığa çıkınca daha da çok sızlıyordu. Gündüzleri de hep içerde, karanlıkta vakit geçiriyorduk. Çünkü gaz daha ilk günden bitmişti. Yenisini de nereden bulup alacaktık Geceleri köylere gidiyorduk ama, daima ortalık aydınlanmadan, karanlıkta dönüyorduk. Bir ara gözlerim o kadar bozulmuştu ki, dışarı çıktığım zaman Çavdar elimden tutup kör gibi gezdiriyordu beni. Ancak bu sığınağı terkedip dumanın zararlı etkisinden kurtulduğum zaman, birkaç gün içinde iyileşebilmişim. Svarçevne yeraltı barınağında bulunduğumuz günlerde, daha ilk gece Petko Şavov'la tanıştım. Bizim geldiğimiz saatlerde kendisi orada değildi, yiyecek almaya gitmişti Dobrevtsi köyüne.

Bu iriyarı, daima sakın, otuzluk adam, bizim aktif yataklarımızdan biriydi. Polis tarafından kovuşturulduğu için Marin'-

307

le birlikte buraya sığınmıştı. Birlikte geçirdiğimiz sürece, bir kez olsun kızdığını, sesini yükselttiğini duymadım bu arkadaşın. 1944 yılında Zlatna Panega köyüne yapılan saldırıdan sonraki çarpışma sırasında Petko müfrezeden kopmuş ve bölgede kendi başına dolaşıp irtibat aramaya başlamış. Düştüğü polis tuzağından şaşılacak derecede sakinliği ve serinkanlılığı sayesinde kurtulmuş.

Birkaç gün aç kalınca Zlatna Penega köyüne gidip oradaki eski ağası iliya Yotov'tan ekmek istemeyi düşünmüş. Petko, köyün kenarında akşamı beklemiş, sonra kimse görmeden gidip ağanın kapısını çalmış. Herhalde kendisinin partizan olduğunu ağa bilmez sanmıştır. Tam beş yıl kapısında çalışmış, ırgatlık etmiş; ona.

Eski bir Tsankov'cu olan ağası başlamış onunla kapıda konuşmaya. Petko, ağanın oğlu yedek subay okulunda başçavuş olan Ivanin bu arada evde bulunabileceğini hiç düşünmemiş. Bu hain, tabancasını çekmiş ve sinsi sinsi ardına geçip vurmuş Petko'yu.

Bu çok iyi arkadaşımız da böyle g'etmiş. Zaferden sonra halk yönetimi, kahramanın şanına, katillere ebedi lanet olsun diye öldürüldüğü yere anıtını yaptırdı Petko'nun.

Böyleydi partizanlık hayatı. Bugün bir arkadaşla oturup konuşursunuz, hatta yarın birlikte yapacağınız işi kararlaştırırsınız. "Yarın" gelir, ve yarınla birlikte arkadaşının düşman tarafından öldürüldüğü haberi de gelir. Ve sen, sıkıp dişlerini ölümü düşünmemeye çalışırsın, çünkü ölmek için değil, sağ kalıp düşmanı ezmek için çıkmışsındır dağa...

•

İlkbahar bizim sığınağın dolayında da hissedilmeye başladı. Girişin hemen oracıkta çiçekler açtı, biraz ötede, dikenlerin

altında kardelenler başçağızlarını çıkarmışlardı. Eyleme geçme zamanıydı artık.

Grigor Vilev, Çervenbryag taraflarına gitti, Çavdar da ertesi gece yeni kuradan ilk partizanları getirdi. Bunlar Glojene köyünden dört arkadaştı. Sekiz kişi olmuştuk artık.

- Ogniana, işte sana ilk manga, diyordu Çavdar tahta yatağın üstünde sevinçle sıçrayarak. Sonra takım olacağız, bölük olacağız...

308

Herhalde hayalinde artık partizan alayları, partizan tümenleri görüyordu Çavdar ama, övünmek istemediği için ses çıkarmıyordu. Buradaki sığmakta daha fazla kalamazdık, hareketlerimizde daha serbest olabüeceğimiz dağlık bir yere gitmeliydik. Sonra Dobrevtsi ormanlarında yiyecek sorunu da çok güçlük yaratıyordu, bu yüzden iki gün sonra Kirilova köyüne gittik. Orada bizi, Şinder Kolü'nün evinde Netso bekleyecekti.

Kirilova birçok dağ köyleri gibi okul ve belediye binalarının bulunduğu bir merkezden ve etrafa yayılmış on kadar mahaüeden ibaretti. İşlenü toprağı pek azdı.

Şinder'in mahallesi merkez köyüne yakındı ve sekiz on hanelik bir mahalleydi. Onun evi en kenardaydı ve avlusunun bü ucu ta dereye kadar iniyordu. İlkbaharda coşkun bü sel gibi akardı bu dere.

Evin on metre kadar ötesinde iki katü bir samanlık vardı. Müfreze kurmayı ve şimdi toplayıp meydana getüeceğimiz tüm müfreze ikinci kata yerleşecekti. On metre kadar uzunluğunda, iki metre genişüğünde ve orta adam boyu yükseldiğünde bir tünel yapılmıştı buraya.

Tünelin altmda, samanlığın ilk katında ev salübinin hayvanları vardı. Ama Şinder, hayvanları artık kua çıkarmıştı. Biz gündüzleri temiz hava almak, askeri hazırlıklarda bulunmak için alura iniyorduk.

Netso sabırsızlıkla karşıladı bizi. Bunca yoldan sonra biraz durup dinlenmemizi bile beklemeden başladı anlatmaya:

- Şimdiye dek hiçbir müfreze böyle bir sığmak görmemiştü. Hem sıcak, hem rahat, hem de geniş, istersen danslı eğlence büe düzenleyebüirsin burada...

Ben Netso'nun ömründe kaç kere dansettiğini bilmiyorum ama, belüydi ki, danslı eğlence demekle yeni evimizden ne kadar memnun olduğunu düe getirmek istiyordu.

Sığınağa ancak merdivenden çıkıp girilebüirdi ve biz içeri girdikten sonra Şinder öyle örter saklardı ki, polis gelip baktıktan soma, buraya henüz sahibinin büe çıkmadığını sanırdı.

Sonraki on, onbeş gün içinde Çavdarla Netso aralıksız olarak bölgede dolaşıp yeni yeni savaşılar getirdüer buraya.

Onlar köyleri dolaşırken ben de yeni gelenlerin talimi ile uğraşırdım.

Fakat asd silah talimini Netso yaptırdı. Burada bulunduğu zamanlarda yeni partizanlara bütün gün boş tabanca ve tüfeklerle ateş ettirir, nişan almayı öğretirdi.

309

Yaman bir talimciydi Netso! En azından on kere yoklam a n her partizanı, kurşunlarının nereye isabet edeceğini değerlendirmişti. - Nereye ateş ediyorsun? Görmüyor musun boşa gideceğini? diye paylardı anlatılan kurallara dikkat etmeyen acemi partizanı.

Partizan unutarak kendini haklı çıkarmaya çalışır, "bu" derdi, "gerçek ateş değil, karşımda düşman olduğu zaman ben..."

- O zaman da sen yine böyle yada daha kötü ateş edeceksin, diyerek keserdi Netso onun sözünü. O zaman öyle afallayacaksın ki, kendi adını bile unutacaksın. Silah atışı senin bir alışkanlığın olmalı, hiç düşünmeyeceksin bunu, başka şeyleri düşüneceksin. Nereye sineceğini, düşmanlardan kimi vuracağını, arkadaşlarından hangisine yardım edeceğini düşüneceksin.

Anladın mı?

Partizan da suçlu gibi:

- Anladım, anladım, diyerek yeniden başlardı nişan alıp ateş etmeye.

Dedim ya, yaman adamdı Netso. En ufak bir şeyden ötürü darılır, azarlar, ama ciddi olarak yanılabileceğini görünce, yumuşak yumuşak konuşmaya başlar ve tatlılıkla işi öyle bir yapar ederdi ki, yanıldığını kendin anlardın. Onun için de partizanlar onu hem sayarlar, hem de severlerdi.

Bir gece bizim çete iki kat arttı. Çavdar, Kunino köyünden başta Sava Ganovski olmak üzere onyediyeni partizan getirmişti. Ganovski, Kunino köyündendi ve iyi hatırlıyorum, kendisiyle birlikte daha dört, beş kişi gelmişti onun sülalesinden.

Bu olay, cesareti artırmıştı bizde. Sava Ganovski, ünü ülke sınırlarını aşmış bir adamdı. Sovyetler Birliği'nde profesör unvanı vardı, kitaplarının çeşitli dillere çevrildiğini duymuştuk. Biz sevinliyorduk ama, Şinder Kolü tasalanmış, başını sallıyordu. Öyle ya, her gün otuz şu kadar kişiye ekmek, yemek hazırlayıp pişirmek işi şaka mı? Yemek kazanla pişiriliyordu. Şinder'in karısı günde iki kere fırını yakıyordu.

Şinder'in tüm horantası tamamıyla partizanların hizmetindeydi.

Biri ondört, diğeri de onaltı yaşlarında olan iki oğlu bütün gün nöbet beklerlerdi ve şöyle bir türkü söylediklerini duyardık ara sıra:

Anam beni doğuranda, aman,  
Kurbanlık bir piliç kesmiş, aman...

310

Bu, rahat olun, yukarıda hiçbir tehlike yok, biz nöbetteyiz! demekti. Ve samanlıkta kaldığımız sürece çocuklar bu şarkıyı tek bir defa söylemediler:

... Küçük yaprak, kayın ağacı..

Tehlike sinyaliydi bu.

Ve aşağı yukarı yirmi yıl sonra şimdi ben, sık sık, pek okuması yazması olmayan o ihtiyar köylüyü ve karısını ve onlara mallarını, mülklerini de, canlarını da, çocuklarının hayatlarını da tehlikeye koymayı göze aldırtan o ünlü gücü düşünüyorum.

Onlar zaferden sonraki "yarın"ı pek bilmiyorlardı. Buna rağmen bu yarından ötürü tüm bir aile gerçek bir barut deposu haline getirmişti evini, ki rasgele bir kıvılcımdan bile tutulabilirdi... Kunino köyünden gelen partizanlardan sonra çok geçmedi, Peko Takov'la Torna Stefanov geldi karargahımıza. Bölge komutanı Boris Popov Bobçe de birlikteydi onlarla. O sıralarda Popov kırk kilo var yoktu ve bu eski interbrigadirin tüm manevi gücü sadece gözlerinden okunuyordu.

Aynı akşam genel bir partizan toplantısı yapıldı. Peko Takov'la Boris Popov konuştular bu toplantıda. Artan savaşı ruh havası içinde, ulusal kurtuluşumuzun şanlı savaşı Georgi Benkovski'nin adını taşıması kararlaştırıldı müfrezemizin. Aynı toplantıda müfrezenin yönetim kurulu da onaylandı: Komutan Netso, politkomiser Torna Stefanov, kurmay başkanı Çavdar, kurmay üyesi de Mitka Gribçeva idi.

Samanlıkta iki gün kaldıktan sonra Peko Takov, Boris Popov, Torna Stefanov ve Sava Ganovski bölgeyi dolaşmaya gittiler, biz de devam ettik ufak tefek günlük işlerimize.

#### İkinci Bölüm

Bu güzel Nisan gecesi kimse uyumadı Şinder Kolü'nün samanlığında. Biz sırt çantalarımızı hazırlıyor, silahlarımızı yokluyor ve emrini bekliyorduk komutanın. En sonunda saat onikiye doğru Netso duvar dibine dikilip bir iki öksürdü. Sustu herkes.

- İniş hızlı ve sessiz olacak! Ne tarafa gidileceğini aşağıda, Şinder gösterecek. En son Ognyana inecek...

Birbiri ardınca giden ve belki yüz metreden de uzun olan sıranın yine en ardındaydım.

Komutan dinlenme sinyali verene dek böylece iki üç kilometre yürüdük. Bir alana toplandık ve yan geldik yeşil otlar üstüne. Hoş bir bahar kokusu geliyordu yeşeren ormanlardan. Gökyüzünde aydede de o kadar parlaktı ki...

Bir saatten fazla kaldık burada. Nihayet sessizce bize doğru gelen bir grup insanın ayak seslerini duyduk. Kurallara göre parolaları beklememiz lazımdı ama, Çavdar'ın Kirilova köyünden yeni partizanlar getirdiğini bildiğimiz için, bize yaklaştıkları zaman koşup sevinçle karşıladık onları.

Netso, bir komutan olarak kızmıştı biraz, ama etraf o kadar sessiz ve sakindi ve samanlıktaki "tutsaklığımızdan" sonra ilk serbest gecemizdi bu, onun için dilini tutabildi, azarlamadı bizi. Sstelik biraz sonra da, seferberlikle ilgili olarak köylere gidecekti ve Çavdar'la beni çağırdı, son talimatını verip gitti.

Şimdi bütün müfreze bizim üzerimize kalmıştı.

Sessizce verilen bir emir üzerine birbiri ardı sıra yine yola düzüldü partizan grubu. Omuzumda Sırp tüfeği, yine en geride gidiyordum.

Tan yeri ağarırken Belentsi'nin üst tarafına, Tilki Korusu denilen yere gelmiştik. İyi geçmişti yolculuğumuz. Kimse yorulmamıştı, hepimiz neşeliydik, dinçtik. Fakat tam o sırada hava bozuldu. Gökyüzü karardı, alçaldı. Buz gibi soğuk, iri yağmur

taneleri başladı düşmeye ve birden boşandı sağanak.  
Yeni partizanlar (Çavdar'la ikimizin dışında hepsi yeniydiler),  
şaşkın şaşkın bakmıyorlar, ne yapacaklarını bilemiyorlardı.  
O güzelim bahar havasının birden bozulvermesi şaşırtmıştı  
onlan.

Daha toplu bir halde hızlı adımlarla yola devam ettik.  
Sonunda Çavdar uygun bir yer seçip, dur işareti verdi. Kızlar  
büyük ağaçların altında siper aramaya başladılar. Erkekler de  
ikişer üçer toplanıp sigaralarının ateşini gizlemeye çalışarak acı  
acı tüttürmeye başladılar. Bu arada eldeki çadır bezi ve battaniyelerden  
üç çadır kurmaya çalıştık. Fakat bu çadırlar o kadar  
küçüktü ki, zor sığabildik hepimiz. Ama ne de olsa, ilk zamanlarda  
başlan üstünde bir siper vardı insanlann.

Şinder'in samanlığına kıyasla burada saatler iki kat daha  
ağır geçmeye başladı. Orası hiç olmazsa, sıcaktı, kuytuymdu,  
ıslanmıyorduk orada. Ve aylak durmuyor, sessizce silah talimi  
yapıyor, silahlanmızı söküp takıyorduk. Burada ise kımıldanacak  
yer yoktu. Birbirimize sokulmuş, yağmurun dinmesini bekliyorduk.  
Fakat dinmiyordu, dineceği de yoktu. Öğleden sonra

312

kara çevirdi ve daha da soğuk oldu çadırlar. Kızışmak için  
kimileri ellerini hohluyor, ovuşturuyor, ayaklarını vuruyordu  
yere.

Çadınlann içi de ıslanmış, çamur olmuştu. Dışarı suyu  
akıtacak olan hendeği kazmayı unutmuştuk. Kazdık ama geç  
kalmıştık. Ayaklarımızın altına da biraz çalı kesip koyduk.  
Ortalık kararıp yemek dağıtma vakti gelince, tayının artınmasını  
teklif etti Çavdar. "Hiç olmazsa yemekle, içten ısıtalım  
insanları," dedi. Bu yağmurlu havada Çavdar çadırdan çadıra  
geçiyor, türlü fıkralar, kendisinin ve başka partizanlann başından  
geçen türlü olaylan anlatıyordu. Bu da canlandırıyordu  
gençleri. Yeni partizanlann büyük bir çoğunluğu gençti.  
Ah, bu dağ kampında geçirilen ök gece! O zamana kadar  
ben çok daha soğuk, daha tehlikeli, daha zor geceler geçirmiştim  
ama, sadece kendimi düşünüyordum yada başkası düşünüyordu  
beni de. Sadece dayanabildiğim kadar dayanmaya çalışıyordum.  
Bu da pek kolay değüdi ama, burada elli kişinin sorumlusu  
olmak kadar da güç değildi, ki bu eUi kişi partinin  
çağrısı üzerine dağa çıkmış, sen de bu anda burada partinin bir  
temsüçisisin!...

İlk yürüyüşlerine çıkan bu gençlere, beklenmedik bu kötü  
hava, bu yağmur, kar ne etki yapacak, bu güçlükler ürkütmeyecek  
mi onlan, böyle bü yol tuttuklan için pişman olmayacaklar  
mı acaba? İşte bu düşünceler bütün gece uyutmadı beni. Bir de  
şu tarihsel karşılaştırmalar! Nisan ayaklanmasında, bü Mayısta  
yağan kann ne kadar kötü, yıkıcı bir rol oynadığını uzun boylu  
anlatan Zahari Stoyanov"un anılan nereden aklıma geldi bümem!...  
O gece bir saat büe uyuyabüen olmadı sanıyorum. Biz,  
partizanlan, yattıkları zaman en az yer kaplayacaklan biçimde  
dizdik Ama gene de yansı a; akta kalıyordu. Sonra aralanndan

biri şöyle bir öneride bulundu: Ayakta kalanlar da yatanların üstüne yatacaklar ve böylece yorgan da olacaklardı onlara! Denedik. Fena değildi ama, emirle büe kimse öbür tarafına dönemiyordu. Kenarda olanlar çekiyordu yükü. Ortada ve üste olanlar bastırıldıkça, dayanacak yer olmadığı için daha da kenara kayıyorlar ve ara sıra basıyorlardı tekmeyle yanındaküere. On onbeş dakikada bir şöyle sesler duyulurdu:

- Ama-a-an, ezdüer ben !

- Ama-a-an, canım çıkarıak!

313

Çadır bezlerinden de ara sıra su damlıyordu. Bezin üstüne su toplanan, çöken yerleri parmakla dürtenler olurdu altından ve su başlardı şırü şırü akmaya. O zaman herkes sıçrar, dile getirilmesi güç bü kargaşalık olurdu çadırın içinde. Havaya yağdırılan küfürlerin, sövüp saymaların haddi hesabı yoktu o gece...

En soma başladı tanyeri ağarmaya. Çadulann içleri de aydınlandı ve birden herkes fırladı dışarı.

Kar yüklü ağaçların dalları eğilmiş, tıpkı noel ağacı gibi süslenmişlerdi. Ancak bu kar öyle kuru, toz gibi bü kar değildi, yaştı, avuca alınır alınmaz hemen erirdi.

Arkadaşlarıma bir göz attım. İki gece uykusuzluktan yüzleri solmuş ve yorgundular, ıslanmışlar, soğuktan morarmışlardı.

Çatık kaşlar, çatık yüzler göreceğimi samyordum, ama tam tersine, hepsi neşeliydiler, hepsi şakalaşıp gülüşüyorlardı. Sanki gecenin sona erip gitmesiyle, bezgüüklerinden de bü eser kalmamıştı...

Kunino'lu İvanço basma bir peşkü dolamış ve kendisini b ü Hintli mihrace yaparak çadırdan çadua "resmi diplomatik ziyareüerde" bulunuyordu. Şakaları pek gülünç değüdi ama, yine de kahkaha üe gülüyordu herkes. O anda insanların sinirleri öyle bü durumdaydı ki, hani parmağını göstersen, yine güleceklerdi. İvanço'nun kız arkadaştan Dimka üe Saşka sataşmaya başladdar ona, ve öyle oldu ki, söz düeUosunda üçünün de yaşlan belli oldu. Oysa toplam üçünün yaşı elhyi bile bulmuyordu! Öyleydi bizim ilk partizanlarımız, onaltı, onyedı, onsekiz yaşlannda çocuk ve genç kızlardı. Şevk ve inanç doluydu içleri. Partizanlık hayatlanndaki ilk engeller de işte bu şevk ve inançla yenilmişti.

Fakat Çavdar'la biz sadece bu şevk ve inanca güvenemezdik, önlem almalıydık derhal. Çünkü sabah sabah görülen bu dinçlikten sonra, yeniden bir bezgüüğe düşülebüirdi.

Yağmur ve kar dinmişti ama, her an yeniden başlayabüüdi yağmaya. Onun için gece bannabileceğimiz, insanlann kurunup uyuyabilecekleri bir kulübe bulmamız lazımdı. Belentsi köyünden olan ve etrafi iyi tanıyan Çavdar bu iş için çıkıp gitti. İki saat sonra büyük bir sevinçle saray gibi bir kulübe bulduğunu ve bu partizan sarayının bizi beklediğini büdirdi.

"Olmaz" demeseydik partizanlara, "ura," diye haykıracaklar, kurmay başkanını kucaklayıp havaya kaldıracaklardı. Partizan

disiplini önledi onların bu sevinç coşkusu. Sonra kulübeye akşama gidileceği de bildirilince, sevinç azalmıştı biraz. Bizde bu bir yasa idi, gündüz yola çıkmamalıydı partizan.

O gün jimnastik de, kızışmak için koşup oynamak da, ıslanmış elbiselerimiz ve çadır bezlerini kurutmak da plan gereğince olmuştu. Ancak bir ara alanın alt tarafında nöbet bekleyenin alarm işaretini duydum. Hemen koştum o tarafa, bir de ne göreyim? Bizim Saşka tüfeğini onyediyi yaşlarında var yok bir çocuğa çevirmişti.

Onlara yaklaştığım zaman Saşka, bu çocuğu buralarda keçi otlatığı için tutsak ettiğini söyledi.

- Ne var otlatıyorsa? dedim gülümseyerek. Bizden olduğunu, yoksul bir çocuk olduğunu görmüyor musun? Yoksa bir ağa çocuğu mu sandın onu?

Çocuk, kaş altından bir Saşka'ya, bir bana baktı, ama anlaşılan bana da pek güvenmedi, hep çatık kaldı yüzü.

Yanına oturup şunu bunu sormaya başladım. Ama o ya "evet", ya "hayır", diye cevap veriyor, çokçası susuyordu.

Bu çocuğa ne türlü davranacağımı bilemiyordum. Gözlerini de ayırmıyordu belimdeki bombalardan. Sonra Saşka'yı yollayıp Çavdari çağırttım. Ve biz bize kalınca bir iki laf almaya çalıştım ağzından.

Çavdar görününce birden canlandı çocuk. Yüzü güldü.

Bizim kurmay başkanı da daha uzaktan elini uzattı ona. Anlaşıldı ki, çoktan tanışıyorlardı. Ben de, burada bana daha fazla bir iş olmadığını görünce, çekilip gittim.

Zlati Nikolov, Saşka'nın tutsak ettiği bu keçi çobanı, henüz RMS üyesi değildi, ama çoktandır sempatisi varmış bize ve bugünden itibaren sadık ve güvenilir bir yardımcımız olmuştu bizim. Tilki Korusu'nda kaldığımız sürece her gün gidip jandarma ve polislerin nerelerde dolaştığını öğrenir, akşamları gelir bize bildirir ve ekmek getirirdi.

Karanlık basmaya başlayınca burasını terkedip gizlenerek bomboş olan çoban kulübesine doğru yollandık. Kulübe hayli genişti, hepimizi aldı. İçeri girince ilk işimiz, ışık görünmesin diye çadır bezlerini ve battaniyeleri pencerelere germek oldu. Büyük bir ateş yakarak sıra ile kurunmaya başladık. Ateş karşısına önce kadınlar geçip kurundular. Öncelik hakkımıza itiraz eden olmamıştı bu akşam.

Sabahleyin erkenden, henüz ortalık aydınlanmadan ormana döndük. Şimdi artık ruh haleti başkaydı bizde. Uykumuzu

almış, üstümüzü başımızı kurutmuştuk. Yeni yağmur ve karlı havaları karşılamaya hazırдық. Çok da gecikmedi ya bu havalar. Ardı arası kesilmedi sisli, yağmurlu günlerin. Kuru bir yer kalmamıştı üstümüzde. Güneşe hasrettik. Yerler o kadar çamur olmuştu ki, ne kulübeye gidebiliyor, ne de çevredeki köylere inebiliyorduk. Oysa köylere inmek zorundaydık. Çünkü daha ilk haftanın sonunda ekmeğimiz tükenmişti.

Kampta durum günden güne ağtrlaşıyordu. Netso bir hafta kadar dönüp dolaştıktan sonra, tekrar köylere inmeyi düşündü. Ve Bir Mayıs akşamı gitti.

Bir Mayıs bayramını biz kampta, kar içinde karşıladık. Aralıksız soğuktan kimi arkadaşların ayakları donmuştu. Birkaç gün sonra bu arkadaşları Topolişte'ye tedaviye yolladık. Fakat bayram günü kimse "hastayım, açım," demedi. Tam öğlen vakti sessizce "Enternasyonal"i söyledik ve Çavdar nereden bulmuşsa, her partizana birer kesme şekeri vermişti.

Mayısın ikinci günü hava açıldı. Üçüncü günü de güneş artık bütün karı eritmişti. Biz her an Netso'yu bekliyorduk. Ekmek ve ilaç getirecekti.

Dört Mayıs günü sabahleyin saat beşe doğru alarm işareti verdi nöbette olanlardan biri. Hemen fırlayıp gözetleme yerine doğru koştum. Beş altı silahlı erkeğin sessizce kampa doğru geldikleri görünüyordu alaca karanlıkta.

Bu sabah kimseyi beklemiyorduk, bunlar ancak düşman olabilirdi.

Hemen kampa dönüp partizanları alarına geçirdim. Onlar önceden belirlenmiş yerlerini alarak savaşa hazırlandılar. Kolumu kaldırıp bir ağacın ardında durdum. Kolumu indirince hepsi birden ateş açmahtılar.

Tam o anda partizan Stoyan Stoyanov Bojo koşarak bana yaklaştı, bir eliyle de pantolonunu tutuyordu düşmesin diye.

- Ognyana! Dur, ateş etme!

Şaştım kaldım. Niçin haykınıyordu böyle? Tanımadığımız silahlıların bize doğru yaklaştıklarını bilmiyor muydu?

Bojo devam ediyordu ara sıra:

- Ognyana, Çavdar akşam Kirilova köyüne giderken bu sabah döneceğini söyledi ve belki de yalnız dönmem, dedi, sana anlatmamı söyledi ama, sen nöbetçileri dolaşıyordun...

Bojo'nun sözleriyle sanki kaynar su dökülmüştü üstüme.

Ona kızmaya, darılmaya bile vaktim yoktu. Bizimkilere ateş açtırabileceğimi düşündükçe diken diken oluyordu tüylerim, 316

dehşet içinde kalıyordum. Stoyan da karşıma dikilmiş, duruyor ve üçüncü kez tekrarlıyordu:

- Çavdar söyledi, ama, ben...

Büaz sonra Çavdarla bölükte parti il komitesi sekreteri Peko Takov, BKP Merkez Komitesi'nden Nikola Georgiev, Yeşü Kolü, Torna Stefanov ve parti Sofya il komitesi üyelerinden Vilka Goranova kampa geldiler. Vilka bizim bölgede çalışmaya geliyordu.

Vilka Ue bu dakika sessizce birbirimize baktık İkimiz de, "acaba inanayım mı gözlerime?" diyorduk içimizden. Soma candan kucaklaşıp öpüştük..

Daha 1940 yılında Sofya'dan tanışlıyorduk. Pek belü etmeden öteklerden ayrıldık. Böyle durumlarda kaçınılmaz olan bir konuşma başladı aramızda. Konuşmamız da sadece sorularla cevaplardan ibaretti. Ama bazen cevapsız kaldığı da oluyordu



kürü soruların. O zaman çatılan kaşlardan sorulan arkadaşın artık hayatta olmadığı anlaşılırdı.

Ertesi sabah güneş ortalığı biraz ısıttıktan sonra Peko Takov'la Nikola Georgiev bir danışım yaptılar. Bu danışım da parti ü komitesi üyeleriyle müfrezenin yönetim kurulu hazır bulundu. Çözümlenecek iki sorun vardı: Georgi Benkovski müfrezesinin bundan sonra yapacağı işler ve bir de en yakın günlerde hem siyasal, hem de yiyecek sağlanması bakımından ekonomik önemi olan askeri bir eyleme girilmesi sorunu. Oturumda müfrezenin iki kola ayrılması ve Hıdreüz günü, yani 6 Mayıs'ta hep birden Lukovit'e bağlı Oreşene köyü ile Teteven ilçesinin Dobrevtsi köyüne baskın yapılması kararlaştırıldı. Oreşene köyüne yapılacak baskını müfrezenin komiseri Torna Stefanov, Dobrevtsiye yapılacak baskım da müfrezenin komutanı Netso Garvanski yönetecekti.

### Üçüncü Bölüm

Altı Mayıs sabahı biz erkenden Dobrevtsi köyünün üst tarafında, gürgenlik bir yere yerleştik Köyün kenar mahallesine kestirme üç yüz metre bue yoktu, köylülerin şamataları, tavukların gıdıklamaları rahatça duyuluyordu.

Bana yalan yatan Kunino köyünden bay Goran rahatsız gibi başını kımıldatmaya başladı bir ara.

- Ognyana, birşeyler duyuyor musun?

317

- Ne var? dedim bakınmaya başlayarak

- Hayır, hayır, burnuna bir koku gelmiyor mu? Hayretle başımı kaldırdım. Bay Goran sesini alçaltıp gözlerini açarak:

- Kızartılmış kuzu kokusu geliyor... dedi.

Köyde Hıdrellez öteden beri büyük bir bayramdır. Hıdrellez günü en fakr evde bile kuzu pişirilir, kımızı şarap içilir, çalgılar da köy meydanında öğleden sonra başlar çalmaya. Bilmem, bay Goran aklıma getirdi diye mi, yoksa köyden esen rüzgardan mı, gerçekten ben de kokuyu duydum. Yutkundum. Çavdar'ın çantasında erzak namına ancak ik klo kadar armut kurusu kalmıştı. Onu da, baskına gireceğimiz sırada dağıtacaklık partizanlara.

Saat beşe doğru, Netso saldırı sırasında hareket edecekeri biçimde gruplara ayırdı partizanları. Zlava Panega köyünden Aleksandr Jarov, Kunino'dan bay Goran ve Şumnene köyünden Dragovsk, Yablanitsa'dan yana muhtemelen jandarmanın hücum ederse, onları oyalayacaklardı. Jandarmanın genel kurmayı oradaydı.

İk grup Dobrevtsi köyünün giriş yerlerini tutacaklardı, üçüncü grup telefon tellerini kesecek, dördüncüsü belediye binasını, beşincisi postaneyi alacak vb. vb...

Biz, Netso Garvansk ve Stoyan Vasilev Bojo ile köyün ağası, meyhaneci ve tefeci Tsölü VilçeVin evim ve meyhanesini basacaklık

Tsölü VilçeV kendi köylülerinden başka ilçenin yansını da kendisine borçlandırmış, etkisi altına almıştı. Paraya ihtiyacı

olanlara "yardım"a koşardı, ama sonra üç deri yüzerdi sırtlarından. Fakat bizim onunla görülecek başka güzel hesaplanınız da vardı.

Bir gün Dobrevtsi köyüne ik otomobil gelmiş. İlkden hemen elleri ceplerinde, çatık suratlı birkaç adam inmiş. Otomobillerin etrafına üşüşen çocuklar kovmuşlar. Belli ki, bunlar herhangi bir kodamanın muhafızları imiş. İkinci otomobilin kapısı açıldığı zaman, pek genç olmayan kürk mantolu bir kadın inmiş. Arkasından da, gazetelerde basılan resimlerinden herkesin tanıdığı Bulgaristan'ın başbakanı Dobri Bojilov inmiş. Ve hiç oyalanmadan Tzolü Vilçeviere girmişler. Böyle misafirlere Vilçev'lerin kapısı daima acıkmış.

Akşamleyin otomobiller dönüp gittiken sonra Tzolü, Sofya'da işler düzeline ve bombardımanlardan meydana gelen

318

yıkıntılar temizlenene dek başbakanın karısının bir iki ay kadar onlarda kalacağını söyleyip, övünmüş meyhanede. Ve o günün akşamı, bu mutlu meyhaneci biraz fazla içtikten sonra şöyle demiş meyhanede olanlara:

- Haberinizi olsun, devlet bir partizan kellesine elli bin leva ödül veriyor! Bizim köyden bir kimse bana bir partizan kellesi getirirse, ben ona daha şuracıkta, şu tezgah başında elli bin leva sayacağım! Ayrıca devletten de alacak 50 bin! Anladınız mı?

Köyün sersemlerinden biri hemen ileri atılarak:

- Yaşa, varol ağam. Bana daha şimdi bin leva kapora verebilirsin! On güne kadar sana kelle hazır. Sen sadece tuz hazırla, bakana gidene dek kokmasın! demiş.

- Tuzu düşünme sen, demiş Tzolü iştahlı iştahlı gülerek Avans yerine de, çek benden şu iki yüzlük üzüm rakısını. Meze de benden.

Bu köy ağası ile çifte ödül meraklısı arasında başka pazarlıkların yapıp yapılmadığını bilen yok ama, daha ertesi gece, tüfeği alıp köyün kenarındaki köprünün başına gitmiş kelle avcısı. Gerçekten illegaller sık sık geçiyormuş buradan. O sıralarda bizim Çavdar da bir iş için Dobrevtsi köyündeymiş. Tzolü ile partizan avcısı arasında geçen konuşmalar ağızdan ağıza Çavdar'ın gizlendiği yatakların kulağına da varmış. Ve Çavdar bu serseriye de, ağasına da iyi bir ders vermeyi düşünmüş.

Ertesi akşam meyhanede köylülerden kimileri başlamışlar soruşturmaya:

- Partizan kellesi ne oluyor?

- Çifte ödülde ne zaman içeceğiz?

Serseri faşist bıyıklarını büküyor ve umursamazlıkla cevap veriyormuş:

- Bilmem. Benimle karşılaşmaktan korkuyorlar galiba.

Ama gene de karşılaşma olmuş. Çavdar daha o gece, kelle avcısını köprüde beklemiş ve bir kurşunla vermiş ödülünü.

Bu olaydan sonra Dobrevtsi köyünde Tzolü Vilçev'e partizan kellesi vadetmeye kimse cesaret edememiş. Partizanların

ağalardan daha güçlü, sözlerinin daha geçerli olduğu anlaşılmış, öğrenci defterlerinden koparılmış bir parça kağıda bile yazılsa, daha ağır basıyormuş.

319

"Partizanların geçtiğini gördükleri zaman hükümet makamlanna bildirmemeleri için tüm köylüleri uyanyoruz. Hainlik edenler..."

Bizim istihbarat, Tsolü'lerin evinin bir silah deposu haline getirildiğini bildirmişti. Dobri Bojilov'un emriyle bu eve bir mitralyöz, bir sandık elbombası, oniki karabina, bir sandık dolusu mermi, tabanca vb. getirilmiş.

Bütün bunlardan başka, başbakanın karısını da rehine olarak alacaktık. O zaman memleketin o hain siyasi lideri ile daha başka türlü konuşabilecektik. Muhafız grupları yerlerini aldıktan sonra biz köye akın ettik. Herkes kendi görevini yapmaya acele ediyordu. Netso ve Stoyan'la biz de geri kalmadık.

Tsolü'nün meyhanesi insan dolu idi. Kendisi tezgahın ardında durmuş, cıracıların işini kontrol ediyordu. Sigara dumanından göz gözü görmeyen bu meyhaneye girdiğimiz zaman Tsolü'nün bize arkası dönüktü. İlk anda kulak asan olmamıştı bize, ama Netso gür sesiyle: "Eller yukan!" diye haykırınca, birden donup kaldılar.

Tsolü suratını ekşiterek dönüp baktı, ona bu kötü şakayı yapanı görmek istiyordu. Fakat tabanca namlusunun kendisine çevrildiğini görünce, korkudan faltaşı gibi açıldı gözleri. Ağır ağır kollarını kaldırdı. Başladı titremeye.

Derin bir sessizlik çökmüştü meyhaneye. Fakat Tsolü birden bir çığlık kopardı:

- Amanın komşular! Canıma kıyacaklar, öldürecekler beni!

Bu köy ağası, evinde bulunan silahları da, belinden eksik olmayan tabancasını da unutmuştu. Aslında kendisinin ateş etmesi gerekeceğini de hiçbir zaman düşünmüş değildi. O ancak eli kolu bağlı olanlara ateş edebilirdi.

Netso, meyhanede olanlara telaş etmemelerini, onlara bir fenalık gelmeyeceğini söyledi. Silah araması yaptıktan sonra serbest bıraktık onları ve Tsolü'yü önümüze katarak evine girdik.

Başbakan Dobri Bojilov'un kansı bu sabah başka bir yere gitmiş. Biz: "Tüh, yazık, görevimizi tam olarak yerine getiremeyeceğiz" diyerek biraz üzüldük, araştırmaya başladık. Odaların birinde oniki tüfek, mermi ve elbombaları bulduk. Tsolü'nün veresiye defterleri, köylülerin imzaladıkları borç senetleri ve pek çok alacak ilamları da vardı bu odada. Hepsini toplayıp köylülerin önünde yaktık ve Tsolü'ye olan tüm borçlarının yok edildiğini bildirdik.

320

Sonra tekrar devam ettik evde araştırmaya. Mitralyöz ' arıyorduk ama, bulamıyorduk. Bir saatten fazla aradık, mahzenden tavana kadar bütün evi altüst ettik, mitralyöz bulamadık. En sonra Tsolü'nün kalem odasına, kasalarını kırdığımız

odasına güdik ve ciddi bü sorguya çektik orada onu. Tsölü, evinde mitralyöz olmadığına yemin ediyordu. Belki de doğruyu söylüyordu. Ama o arada biz Bojo üe dolabın çekmecelerini bü kez daha yoklarken, en alt raftan doktor çantasına benzeyen bü çanta çıkaruık. KTütUydi ve gayet ağndı, sanki kurşun doluydu içi.

- Ne var bunun içinde? diye sordu Bojo çantayı masa üzerine koyarak

- Bbbu! Bbbu! diyerek, ağulığına göre umulmadık bü çevikükle çantaya doğru atıldı Tsölü.

Bağrına basıp duvara doğru çekiliyor, yalvarış, korku ve nefret dolu gözlerle bize bakıyordu.

- Ver çantayı! dedi Netso, ama elinden kurtarana dek hayü uğraşması gerekti Bojo'nun.

Çanta elinden alınınca Tsölü büden gevşedi, bıraktı kendini yere ve ince bü sesle başladı ağlamaya:

- Ana-a-am! Ana-cı-ıgım!

"Ne oluyor buna" diye üçümüz de bakiştık "Neye ağhyor, kimse dokunmadı ona?"

Stoyan çantayı açmaya çalıştı, ama anahtarsız olmuyordu.

Bü üd defa anahtarı istedik ama, boşuna. Tsölü:

- An-a-am! Anacı-ı-ğün! diyor, başka birşey demiyordu.

Çantanın mitralyöz mermileriyle dolu olduğunu tahmin eden Netso kızdı ve sonunda:

- Ogn yana, kes şunu bıçakla, dedi.

Bu güzel meşin çantayı kıyanuyordum ziyan etmeye. Ama yoktu başka çare. Dizlerimin arasına aüp bıçakla yardım ortasından.

Bıçak sert bir şeye dokununca, mermi ile dolu olduğu kanısı kuvvetlendi bizde. Bıçakla büaz daha açtım, kaldırıp silkeledim çantayı. Önce bü, sonra bir, daha bü, daha bü... beşi bü yerde ağır ağır altın paralar döküldü yere.

Tüm köyün ahnten, emeği kilitlenmişti çantaya. Saydık.

Beşbirliklerden, mahmudiyelerden, lüalardan başka elli de napolyon vardı.

O anda Tsölü yine kendine geldi, bir deli gibi atıldı üzerimize.

Çantayı almaya çalıştı elimizden. Fakat Netso'nun o

321

güçlü, sağlam partizan kollarıyla basa çıkabilir miydi hiç domuz gibi besili köy ağası?

Kuşkusuz, altınlara sevindik. Ama bize herşeyden önce mitralyöz gerekliydi. Meşin çantayı sırt çantama tıktım. Tsölü'-yü avluya indirdim. Orada onu \_üa yem partizana teslim edip döndüm tekrar evde araştırma yapmaya.

Beş dakika bile geçmemişti, arka arkaya silah sesleri geldi dışarıdan. Üçümüz de koşarak avluya indik Kendisine Tsölü'yü tesüm ettiğim iki partizan sıküa sıkıla adım atarak ve bahçeyi göstererek:

- O tarafa kaçtı... dedüer.

- Kim? diye bağırdı Netso.

- Tsölü... Arkasından ateş ettik ama, yan yana gidiyordu

ve...

Ne yaparsın? Henüz savaş tecrübeleri yoktu çocuklann, askerlik de etmemişlerdi. Netso azarladı onlan. Mitralyözden de umudu kesmiştik artık. Çünkü ya bu evde mitralyöz yoktu yahut da bulunamaz bir yere saklanmıştı. Meyhanenin mutfağına girdik, orada ne kadar ekmek varsa hepsini topladık. Hidrellez için kızartılmış iki kuzuyu da aldık

Bizim genç partizanlar ne de olsa yaralayabümişlerdi Tsolü'yü, ama herif can acısıyla bu kez kaçmış, paçayı kurtarabilmişti.

Ama nereye kaçsa, onun kaderi belliydi artık ve Dokuz Eylül halk zaferinin gelmesiyle buldu belasını...

Bu arada köye giden gruplar işlerini başıyla bitirmişlerdi. Düzenlenen köy toplantısında pouťkomiser Hristo Ganovski halkı faşizme karşı silahlı ayaklanmaya çağırın ateşli bü konuşma yaptı. Orada Nedka Lakova üe kardeşi Pavel bize katıldılar. Dört kişilik Lakov ailesinin üçü artık dağlara çıkmıştı.

Analan Tsanka nine bundan soma defalarca polise çağnlmış, korkutulmuş, dövülmüş, hırpalanmış, ama bu ihtiyar, mert nine sıkmış dişlerim, dayanmış, erişebilmiş parlak zafer gününe ve evlatlarının üçünü de sağ salim karşılamıştı ki, partizan analarından pek çoğuna nasip olmayan bü mutluluktan bu. Çekilmek için, komutan, tüm gruplann köyün merkezine toplanmalan emrini verdiği zaman karanlık basmıştı artık Az sonra sua halinde devrimci marşlara ayak uydurarak köyden çekildik Yeni partizanlann çoğu, Tsolü Vılçev'ten ve belediyeden alınan yepyeni tüfeklerinin dipçiklerini sıvazlıyorlardı sevine sevine. Kızartılmış kuzu etleri ve ekmekle dolu sut çantalan

322

da ağır gelmiyordu kimseye. Böyle bir yükten kaçacak partizan yoktu. Bunlar bize halkın gönülden hediyesiydi.

Az sonra Yablanitsa şosesine çıktık ve biraz yana saparak dinlenmek için oturduk. Hızlı yürümekten yorulmuştuk biraz. Muhafız gruplarımızdan sadece Jarov'un grubu gelmemişti. Bu grup Ratista denilen mahalde yer almış, bizi arkadan, Yablanitsa tarafından koruyordu. Beş yüz metrelik bir yol vardı aramızda. On dakika kadar geçer geçmez, şosede iki kamyonla bir otomobilin farları ışıldadı. O anda Jarov'un grubu başladı ateş etmeye.

Kamyonlar ve otomobil durmuş, polisler hemen yamaca doğru saldırıya geçmişler. Fakat Jarov gayet iyi nişan alarak polislerden birkaçını yere sermiş, ötekiler de korku ve şaşkınlık içinde geri çekilmeye başlamışlardı.

Netso, derhal Jarov'un grubuyla bağlantıya girmemizi emretti. Çavdar onları bulup getirmeye gitti. Fakat grup tık oradan çekilmişti ve uzun süre bağlantıya girememiştik Jarov'un grubuyla...

Çekilirken bay Goran arkadaşlanndan ayrılmış, kaybolmuş ve sonra da polisler tarafından yakalanmış ve bir hayli gaddarca işkenceden sonra müfreze hakkında kendisinden hiçbir bilgi alamayınca, iki arkadaşla birlikte kurşuna dizmişler. Çekilme

sırasında Jarov, yaralanan Dragovski'ye yardım ederken bay Goranın ne zaman ve nerede kaybolduğunu görememiş. Oreşene köyüne baskın yapan müfrezenin öteki kısmıyla buluştuğumuz zaman, gece yarısı yaklaşıyordu. Orada arkadaşlar örgütlü bir direnme ile karşılaşmışlar ve ev ev köyü düşmandan arındırmaları gerekmiş. Bir jandarma çavuşu tutsak etmişler. Köylüler bu çavuşun çok zalim bir cellat olduğunu söylemişler. Partizan mahkemesi böyle hallerde çabuk, kesin karar verir. Bir kurşunla bu celladın zulümlerine son vermişler. Müfrezenin öbür çetesinden arkadaşlardan ayrılah yirmidört saat bile geçmemişti, ama buluşuverince sanki bir yıl görüşmemişiz gibiydi. Ve her birimiz telaşla daha yakın arkadaşlarımızı bulup görmeye çalışıyor, sağ salim herkesin dönüp dönmediğini, baskın sırasında ölen, yaralanan olup olmadığını soruşturuyorduk. Fakat fazla görüşüp konuşmaya vakit bırakmadı komutanlık. Uzun ve güç bir yol bekliyordu bizi.

323

Sıra halinde Glojen Balkanına doğru yollandık. Bu gece durup dinlenmeden otuz kilometreden fazla yol geçmemiz, baskın yaptığımız köylerin bölgesinden, eski partizan karargahımızdan uzaklaşmamız gerekiyordu.

Gerçekten de, daha ertesi sabah, kalabalık jandarma ve polis birlikleri Dobrevtsi köyü etrafındaki ormanlara hücum etmişlerdi. Temizleme hareketi bütün gün devam etmiş ve çevre köylerdeki halk bütün gün mitralyöz, makineli tüfek ve başka silah sesleri dinlemişler.

Eski karargahımızı keşfeden polisin ele geçirdiği biricik ganimet, delik bir konserve kutusu idi. İvanço bunu öğrenince elini alnına vurarak:

- Tuh, yazıklar olsun! Nasıl da bıraktım onlara kutuyu! dedi.

Tabii, çabuk geçti İvanço'nun üzülmesi. Jandarmalar için büyük bir kazanç değildi bu.

Sabahleyin erken erken Topilişte'ye vardık. Orada bizi eski ve sadık yataklanımızdaü' Nikola Vraçev dede güzel kızartılmış, içleri doldurulmuş iki semiz kuzu ile karşıladı.

- Kuzu yiyip yemediğinizi nereden bileyim. Dün Hıdrellezdi. Hıdrellez kuzusu yemeye herkesin hakkı vardır, diyordu.

Dördüncü Bölüm

Glojen Balkanının çok sayıdaki alanlarından birine serilen çadır bezinin üzerine sarı liralara, mahmudiyeler döküldü. Oraya toplanan partizanlar bu ai n paralara merakla bakıyorlardı. Aralarından biri eğildi. Beş tane lira aldı eline ve başladı tıngırdatmaya.

- Çocuklar, sizin değeriniz işte bu kadar. Bir parti/an kellesi beş lira, dedi.

(O sıralarda bir sarı lira onbin levaya satılıyordu.)

- Bak sen, bu Tsolü Vılçev tüm müfrezeyi kurmayı ile beraber kasasında tutuyormuş yahu.

- Tutuyormuş, ama dün...

Biri göz kararıyla bu altınların ne kadar edeceğini hesaplamış  
ve: . \*

- Kardeşler, biz bu altınlarla yıl sonuna kadar hep kuzu  
kızartması yesek, gene yeter.

324

Kuzu kızartması yemedik, ama onbüinci ayaklanma bölgesinden  
partizanların yiyecek ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaya  
yaradı bu altınlar.

Lisets denilen yerde üç gün kaldık, oradan Černi Vit köyünün  
üst tarafında Östra Mogila'ya geçtik. Burada da birkaç gün  
kaldık. Jandarmanın ablukayı kaldırmasını, Dobrevtsi ve Oreşene'ye  
baskın yapanları izlemekten vazgeçmesini bekledik. Bundan  
soma kurmay, yemden Glojen Balkanında Lisets'e dönmeyi  
kararlaştırdı. Karargah için orası en uygun yerdi. Çünkü  
etrafı büyük bir ormanlıktı ve üstelik, bizim eski yatak yuvamız  
Topilište de buralara yalan bir yerdeydi.

Müfrezenin bir hayli büyümesine rağmen seferberlik devam  
ediyordu ve birkaç hafta sonra, üç çeteye bölünmezden önce  
müfreze yüzotuz kişilik olacaktı.

Lisets'e gelir gelmez müfreze iş gruplarına bölündü. Bu iş  
gruplarından biri uzun bir gece yolculuğu yaptı. Partizanlar  
sabahleyin dolu çantalarla döndü. Tuğla getirmişlerdi sırt çantalanyla.

Ve hemen firm inşasına başlandı. Çünkü her gün  
yüzden fazla insana ekmek pişirmek gerekiyordu.

Başka bir grup birkaç kez un, fasulye, mercimek ve başka  
yiyecekler alıp getirmeye gitti. Bu yiyecekleri yataklarımız temin  
ediyordu bize.

Üçüncü grup su taşıyor, dördüncüsü kamp kuruyordu, vb.  
vb...

Müfreze de her geçen gün büyüyordu, yeni yem partizanlar  
geliyordu her akşam, çoğu da silahsız geliyordu.

Bu durum karşısında müfreze komutam Netso Garvanski,  
kurmay başkam Vasil Simenov Čavdar ve kurmay üyesi Ognyana'yı  
toplantıya çağındı. Ve burada şu karar alındı :

Müfreze komutam bir grup partizanla Vratsa üçesinin  
Kirilova köyüne bir baskın yapıp karakoldan silahları alacak  
Kurmay başkam karargahta partizanların yarımında kalıp  
müfreze komutanına vekalet edecek'

Ognyana, Dobrev karargahından yeni partizanları Glojen  
Balkanında Lisets'e götürecek

Daha o gece her birimiz görevini yerine getirmeye gitti.

Lisets'e Dimitrine Petrova Sonyayı da götürdüm. Sonya,  
Brusen savaşından soma az sayıda sağ kalanlardan biriydi.  
İri, daima neşeli, onyediy yaşlannda bir kızdı Sonya. En zor  
günlerde bile neşesi kaçmaz, karamsarlığa kapılmazdı. Brusen  
savaşı gayet ağır koşullarda geçmişti.

325

O akşam, çemberi yarmaya girişmiş. Bir mitralyöz ateşine  
tutulan Sonya yarı ölü bir halde yere serilmiş. Kendine geldiği  
zaman artık ele geçmiş.

Yaralarının öldürücü olmadığını gören jandarma şefleri şimdilik onu sağ bırakıp sonra kendisinden partizanların kuvvetlerini, sığındıkları yerleri ve daha birçok şeyleri öğrenebileceklerini düşünmüşler. Genç, masum kimseler kolay aldanırlar diyerek, bu genç kızın da işlerine yarayacağını sanmışlar. Bir cankurtaran arabasıyla acele Lukovit kasabasına götürmüşler kızı. O sıralarda Sofya'dan Aleksandr hastanesi buraya taşınmış, liseye yerleştirilmişti.

Sonya burada namuslu, ilerici doktorların eline düşmüş. Doktorlar polis tarafından gelebilecek türlü riskleri göze alarak zor ve tehlikeli bir oyuna girişmişler. Sonya'yı hem tedavi ediyorlar, yaralarını iyileştiriyorlar, hem de taburcu edip polise teslim etme tehlikesi yaklaşınca durumunu yeniden ağırlaştırıyorlarmış. Doktorların kasabada ne parti örgütüyle, ne de partizan müfrezesiyle bağlantıları varmış ve bu genç kahraman kızı kurtarmak için tek çare olarak bu yola başvurmuşlar. Polis kendilerini birkaç defa tehdit etmiş, fakat onlar, "bu haliyle de verebilir ama, sağlığı hakkında bir sorumluluk taşıyamayız," diyorlarmış. Oysa polise, ele geçirilemeyen onbirinci eylem bölgesinde partizanların nerelerde gizlendiklerini öğrenebilmesi için Sonya sağ lazım, iyileşmiş olarak lazım.

Bir gün Lukovit kaymakamlığı polis şefi, beraberinde iki sivil polisle hastaneye gelmiş. Üçü de beyaz, doktor önlükleriyle hastayı ziyaret etmişler. Laf arasında ufak tefek, önemsiz şeyler sormuşlar Sonya'ya. Kızı aldatıp bir ipucu elde etmeye çalışıyorlarmış. Sonra buna dayanıp herşeyi söyleteceklermiş.

Fakat bizim Sonya tek bir söz söylememiş. Hatta adını, yaşını sordukları zaman bile cevap vermemiş. Ne sorulsa:  
- Hatırlamıyorum! Ayılıp gözlerimi açtığım zaman burada, bu odada buldum kendimi. Bundan öncesini bilmiyorum, diyormuş.

Polis şefi en sonunda, dayanamamış kızmış:  
- Susma öyle, şimdi boğarım seni diye bağırmış.

Sinirlerine hakim olamamış polis şefi, biraz önce kızın sağlığını, kaderini düşünen iyi yürekli bir adam gibi göründüğünü unutuvermiş.

326

Fakat burada doktorlar da işe karışmış. Polis şefini bir yana çekerek, hastanın psikolojik durumunun iyi olmadığını, eğer rahatsız ederlerse daha da kötüleşebileceğini ve belki de bir daha hiç konuşamayacağını söylemişler avaşça.

Polis şefi sırtından beyaz önlüğünü öfkeli öfkeli hemen bir köşeye atarak hiçbir şey demeden odadan çıkmış, arkasından öteki polisler de gitmiş.

Polis, Sonya'yı birkaç kez daha sorguya çekip partizanlar hakkında birşeyler öğrenmeye çalışmış ama, fedakar doktorların yardımıyla Sonya hiçbir sır vermemiş. O sıralarda da dost ordu ilerliyor, Bulgaristan'a ve Sonya'ya kurtuluş getiriyordu. Dokuz Eylülde halk Lukovit'te iktidarı ele aldı. Öğleden sonra kasabanın merkezinde partizanlar bir miting düzenliyorlar. Sedye ile mitinge getirilen Sonya, arkadaşları tarafından



büyük bir sevinçle karşılanıyor. O arada To ,1a Stefanov konuşmasını keserek kızı kucaklıyor ve gösterdikleri büyük fedakarlıklarından, tehlikeyi göze alarak insanca davranışlarından ötürü doktorlara tüm halk önünde en içten şükranlarını bildiriyor. Lisets'e yirmi yaşlarındaki oğlu Kosta Vekov'la birlikte elli yaşlarında Tonka nineyi de getirdim. Kosta, halkın bu büyük ve zor savaşıma katılmak, kendi kaderini bu savaşa bağlamak için silahı ile kışladan kaçmıştı.

Lisets'e Çavdar müfrezesinden bir grup da esk' arkadaş getirdim.

Bir akşam Dobrevtsi köyünden bir adamımız, bize yakın bü kulübede kene ilerinin Çavdar müfrezesinden partizan olduklarını, 3 Mayıs 1944'teki çarpışmadan sonra müfreze ile irtibata giremediklerini söyleyen bir takım silahlı kimselerin bulunduğunu bildirdi. Önceden Çavdar müfrezesinden olduğum için, ancak ben tanıyabilirdim o lan.

Bunlar gerçekten partizan olabilirdi, ama bu bir polis provokasyonu, bir kapan da olabilirdi. Onun için gerekli korunma önlemlerini alarak acele acele kulübeye gittim. Ve orada gerçekten Çavdar müfrezesinden on arkadaşıyla birlikte Angel Geşkov'u, Vaso'yu buldum. Onlan da götürdüm karargaha. Kirilova I'öyüne yapılan baskında faşistler partizanlara karşı adamakıllı direnmişler.

Savaştan sonra yaralanan Netso Garvanski daha ağır bir yaralı arkadaşla yataklarımızdan birinde tedavi görmek için kalmışlar.

3">7

### Beşinci Bölüm

Günler vardır, sabahleyin erken erken kalkar, elini yüzünü yıkar, işe gidersin, akşamleyin döner, rahat rahat uyur, dinlenir, ertesi güne hazırlanırsın.

Çokçası böyledir yaşantımızın günleri. Ama öyle günler de vardı ki, geceleri uyku girmez gözüne, düne dek birlikte olduğun arkadaşlarının ölümünden duyduğun büyük bir acı, büyük bir keder çökmüştür içine, hayali gitmez gözünün önünden. Böyle günlere "zamandan parçalar" demek belki de daha doğru olacak. Çünkü insanların normal günlerine hiçbir bakımdan benzemez bu günler. Bu "zaman parçalan" saatle değil de, iki kişinin ölümü arasındaki uzaklıkla ve iki dinlenme arasında emekleye emekleye geçtiğin metrelerle ölçülür.

Çevre köylerle kamp arasında sık sık dolaşmalar ciddi bir tehlike yaratıyordu ve bir an önce başka bir kamp yeri bulmak gerekiyordu. Çok geçmedi, bölge komutanı Boris Popov, il komitesi sekreteri Peko Takov, Torna Stefanov, Vılka Coranova ve daha başka arkadaşlar gelerek mü reze kurmayı ile durumu görüştüler. Bu danışmada üfrezenin üç çeteye bölünmesi kararlaştırıldı. Her çetenin kend' 'rekat bölgesi olacaktı. O sırada jandarma ve polis durmadan araştırma yapıyor, Balkanda dolaşıyordu.

Müfrezenin çetelere ayrılmasından sonra ben üçüncü çetede

kaldım. Bu çet ye k< utan Yoto Nikolov Vraçev Stoyan atandı. Çetenin politkomiseri Aleksandr Pişev Vladimir, takım komu nları da Filip Dilov Kristev, Filip Todü, Kiril Kristov Gaydarski Kirço ve Mitka Gribçeva Ognyana idi.

1944 yılının 25 Haziran günü akşamı otuz kişilik çete sı aya dizilmişti. Bölgeden, parti il komitesinden ve müfreze kurmayından arkadaşlar bize yaklaştılar. Peko Takov ateşli birkaç sözl1 ; gibi büyümemizi, çeteden bir müfreze haline dönüşmemizi diledi.

Yumruklarımızı kalduarak onu selamladık ve gittik dag içinden, çoğumuzun son yolu bu yol.

O günden sonra müfrezenin komutanı olan Stoyan Vasilev Bojo da üçüncü çete ile gitmişti...

328

Ölümlle nasıl yüzyüze geldigunizi ve onsekiz gün, azraille nasıl pençelediğimi anlatmak istiyorum burada.

•

Partizan hayatında bu, çoktandır bilinen eski bir gerçektir. Kimi insanlarla bir iki hafta kadar birlikte yasarsın, gayet iyi alışsın onlara. Sonra da ayrılman gerekir onlardan. Çünkü öyle olması lazımdır ve bir gün tekrar buluşup buluşmayacağınızı kimse büemez. Çünkü gidip de gelmemek, gelip de bulmamak var.

Öbür çetelerde kalan arkadaşlardan böyle düşüncelerle aynüp, yeni kampımıza doğru gittim bu gece. Teteven Balkanında bü yerde olacaktı yeni kampımız, eylemlerim orada yürütecekti üçüncü çete.

En önce kılavuzlar, bizim üç kişük istihbarat kolu, yüz adım kadar arkalarında da Stoyan Vraçev üe Bojo yürüyorlardı. Onların ardından da benim takım gidiyordu. Eski alışkanlığımla en arkada, erlerimin ardında yürüyordum.

BUDiğim, tanıdığım bir yer değildi bu Balkan ve ben kendi ayak seslerime kulak kabartarak sessizce yürüyordum. Her geçen saatle de adımlarım daha cansız oluyor, ağırlaşryordu. Bir ara bana öyle geldi ki, sanki olduğumuz yerde dönüp dolaşıyorduk. Kılavuzlara dönüp bağıracığım geldi. Ama gökyüzünde en ufak bü ışık belirtisinin bulunmadığı böyle karanlık bü gecede onları azarlamak, daha fazla şaşırtmak demek olurdu. Onun için de yutkunup dilimi tuttum.

Az sonra büden kılavuzların durduklarını gördüm. Bojo üe Yoto onlara doğru yürüdüler. Soma ondan ona "dur" emri geçti.

Hemen ileri koştum. Dikeüi tellerle çevrilmişti yolumuz. Lisets tepesinin hemen alt tarafında, eteklerinde bulunuyorduk Almanların bir radyo istasyonu kurulmuştu buraya. Hayvanlar ve küçük çobanlar tarafından rahatsız edilmemek için Almanlara özgü bir düşünceyle askerler bu istasyonun çevresini dikenli tellerle sarmışlardı. İşte bu teuer bizi Alman mitralyözlerinden korudu.

İstasyon, türlü top ve tüfekerle, jnitralyözlerle süahlı eüi

kadar Alman askeri tarafından korunuyordu.

Almanlar, istasyonun saldırıya uğrayacağından korkmuyorlardı. Çünkü bu iş için gerçekten çok büyük bir güce sahip

329

olmak gerekiyordu. Bizde nerede öyle top, tüfek! Ama gene de her ağacı, her taşı mitralyöz ateşine tutabilirdi onlar.

Bir fazla söz, bir kuşkulu ses duydular mı, projektörler ormanı aydınlatır, mitralyöz takırtısı başlayabüirdi.

Bizim kılavuzlar yolu o derece şaşırmışlardı ki, tam ters yöne götürmüşlerdi bizi. Ve bunu ta dört saat yol yürüdükten soma anladık.

Birdenbüe bizden yüz adım ötede ışıkla "Lüi Marlen" şarkısının çalındığı duyuldu. Alman devriyesi tasasızca tel çit boyunda dolaşıyordu.

Sesi, soluğu keserek en yalan ağaçların ardına, çalıların içine saklandık. Devriye geçip gitti, biz de sonunda, rahat nefes aldık.

Kısa bir komutla çete geri döndü. Kdavuzlar tekrar öne geçtiler, yeniden başladık dağda dolaşmaya.

Bükaç saat soma kdavuzlar Slatina mahaUesine geldiğimizi bildirdiler. Jandarma yoktu burada. Biz çabuk, bir hayal gibi sessizce, uykuya dalmış avlulardan geçip gittik. Arkamızdan köpekler bir hayli havlamıştı.

Slatina'ular ya uyuyor, yahut da uyur gibi yapıyorlardı.

O zamanlarda köpeklerin neye havladddanm anlamak için gece dışarı çıkmak bir hayü tehlikeliydi. Ancak beklediğin, bildiğin bü misafir varsa, çıkıp bakardın...

Yürümeye devam ediyorduk dağda. Ayaklanınız gitgide ağırlaşıyor, taşlara dolaşıyordu.

Artık dokuz saattir hiç durup dinlenmeden yürüyorduk

Yol yoktu. Neredeyse sabah oluyordu, oysa gideceğimiz yolun henüz dörtte birini bile geçmemiştik. İlk yolu şaşırmamız bizi bir hayü oyalamış, gecenin büyük bir kısmını almıştı, Teteven Balkanının ormanlarına varabilmek için şimdi var gücümüzle yürümemiz gerekiyordu. Ama kuş olup uçsak, yine yetişemezdik bu gece oraya. Onun için komutanın nerede duracağım, gündüzü nerede geçireceğimize bakmıyorduk sık sık.

Bir kulübenin yanından geçtiğimiz zaman karşıd sulta ağaçların tepeleri aydınlanıyordu artık. Başka defa yaptığımız gibi, bu kulübeye uğrayıp içerde biri var mı, yok mu, anlamalıydık. Ama vakit ilerlediği için durmadan geçip gittik. Çerni Dol denilen yer kulübeye pek uzak değildi. Bu vadinin bir yamacında dört, beş dekarlık bir koru vardı ve müfreze komutanının emriyle o tarafa doğru yürüdük.

Bojo'ya yetiştiğimiz zaman yavaşça sordum:

330

- Nereye?

Koruyu göstererek:

- Orada gündüzleyeceğiz, dedi.

Biraz ötede asırlık koca bir kayın ormanı başlıyord . Vadiyi

geçip ikiyüz metre kadar tırmandık mı, varacaktık oraya. Yanm saat bile sürmeyecekti bu.

Koruya baktım, Bojo'ya baktım.

- Burada kalmak teh'ikeli.

- İyi ama, gündüz vola devam etmek daha tehlikeli.

- Ama ne de olsa...

- Aması maması yok! Emre uy, tartışma erlerin önünde, diyerek azarladı beni Bojo ve döndü arkasını.

Dudağımı ısırdım. Bir şeyde haklıydı Bojo, verilen emir erler önünde tartışılmaz, çünkü bir gevşeklik verir, kuşkuh ndır, şaşırtır onları. Ama diğerinde...

Vraçev'e bir göz attım. Bojo'nun verdiği karardan dolayı bir hoşnutsuzluk belirdi gözlerinde. Ama o da sessizce uydu komutanın emrine, çünkü partizan disiplini iyice yrleşmişti onun yüreğine.

Birinci takım, Bojo, Yoto ve çete komiseri Aleksandr Pişevie birlikte korunun üst tarafına yerleştiler. Onların sağ tarafında bir yere ikinci takımın erleri yerleşti. Benim üçüncü takım da korunun alt tarafına, vadinin başladığı Uk yamaca yakın bir yere kondu.

Adamakıllı yorulan insanlar çabucak bir iki lokma birşeyler yiyip derin bir uykuya daldılar. Etrafa bir göz attım. Bizim kılavuzlar yamacın tepesindeydiler. Gece tekrar, yanılmamak, bizi çok dolaştırmadan yeni yerimize götürebilmek için gündüzden en doğru yolu araştırıyorlardı. İlk saatlerde devriye görevini de onlara yüklemişti Bojo.

Tüfeğime sarılmış olarak otlara uzandım ve yumdum gözlerimi. 1944 yılının bu korkunç 26 Haziran sabahı gayet sessiz, gayet sakindi.

Ve bu saatlerde iki kötü yürekli bir hainlik düşüneceği hiçbirimizin aklına bile gelmiyordu.

Gece, Todor Dilov'la gelini Mariya biraz önce yanından geçtiğimiz çoban kulübesinde imişler. Ayak seslerimizden uyanmışlar, görünmemek için pencere altına sinmişler ve beklemişler koruya girmemizi.

331

Georgi Benkovski partizan müfrezesinden ondokuz kişinin ölüm kalım sorunu, kaderiyle ilgili o kısa diyalog işte o zaman başlamış.

- Gelin, gördün mü?

- Gördüm.

- Partizanlar mıydı?

- Partizanlar.

O zamanlarda bu partizan sözcüğü türlü biçimde söylenebilirdi.

Başkalannın iyiliği, mutluluğu için ölümü göze alan savaşçılar, fedailer anlamına da gelirdi, fakat "iyi" insanların uykusunu kaçıran, servetlerini yağma etmek isteyen eşkıyalar, hayırsızlar anlamına da.

"Partizanlar mıydı?" sorusunun edasında üçüncü bir şey er de olabilirdi, pis, iğrenç birşey: "Saydın mı, kaç kişiydiler? Her

birinin kellesi elli bin ediyor!"

İhtiyar dayanamamış ve az sonra açıktan açığa sormuş:

- Kaç kişiydiler, saydın mı?

- Saydım. Otuz çıkardım ben...

- Ben de o kadar.

Aç gözlülüğün, tamahkarlığın ateşi daha da parlamış ihtiyarın gözlerinde. Otuz kere elli bin. Bu artık herşeyin üstünde, hayal edebileceğinden de çok!...

"Sen şimdi burada dur, bekle, bir saat sonra köye inersin,"

demiş gelinine hain ve kulübeden çıkıp sinerek gitmiş hendek boylarından. Acaba partizanlar duyup onu görmeyecekler mi diye de durmadan bakınıyormuş.

Kulübeden uzaklaşınca, bu yaşta, var gücüyle Brusen'e doğru koşmaya başlamış. Sadece muhtarı bulmuş belediyede.

- Partizanları gördüm, muhtar ağa!.. Otuz kişi... Çerni Dol boyundaki koruda... Gelinle ikimiz gördük... Uykuya yattılar... Muhtar sonuna kadar dinlemeden hemen açmış telefonu.

Todor Dilov devam ediyormuş anlatmaya:

- Anladın değil mi, muhtar ağa, gelinle, Mariya ile ikimiz gördük. Ve sana bildirmek için tam beş kilometre koştum... Az sonra telefon bu telaşlı haberi yaymış. Yablanitsa köyündeki jandarma kurmayına alarm verilmiş. Brusen'deki jandarma bölüğü, Teteven ve Lukovit kaymakamları, yerli polisler, çevre köylerdeki gönüllü kuvvetler, eli silah tutan tüm faşistler ayağa kaldırılmış.

332

Ve yirmi ağır mitralyöz, çok sayıda tüfek, makineü tüfek ve bombalarla silahlı yedi yüz kişi Çerni Dol boyundaki koruyu kuşatmaya başlamışlar.

Çember gitgide daralmış, düşman iyice yaklaşmış uyumakta olan partizanlara.

"Araba devrildikten sonra yol gösteren çok olur," derler.

Ben de bu korkunç günü hatırladıkça o zaman o çemberden çıkabüir, o güzelim delikanlı, genç kız ve erkekleri kurtarabüirdik, diyorum. Bu gençlerden bazdan Balkana çıkaü henüz birkaç gün olmuştu, ilk ve son savaşlarıydı bu.

Jandarmaların bize doğru yaklaştıklarını, nöbetçilerimiz sadece yarım saat önce görselerdi, koruda kalmakla yaptığımız yanlışlığı düzeltibüirdik. Savaşarak büe çekilmiş olsak yine dalabilecektik koca ormana. Ormana girdik mi, bü daha...

Ama kimse görmemişti jandarmaların bize doğru yaklaştıklarını ve öldürülen nöbetçiler kendilerini haklı çıkarmak için şimdi tek bü söz söyleyemeyecekler...

Bizim baş kılavuzun müthiş sesi uyandırdı beni:

- Kaç-ı-ın! Geliyorla-a-ar!

Ne olduğunu henüz iyice anlayamadığım o anda koşarak yanımdan geçti. Onun bu bağırmasından şaşırان bükaç partizan da arkasından koşuyordu.

Şimdi onu da suçlayamam, çünkü vadiye iner inmez düşmanlar tarafından vuruldu...

O anda dağı inleyen b  s ah patirtisi koptu.  
Korunun  zerine her yönden ve her türlü silahla ateş ed iyordu.  
Polisler meydanı boş bulmuşlar, dimdik  eriiyorlardı,  
filmlerde Alman askerlerini böyle görmüŐlerdi.  
Böyle anlarda partizan birliğini tam b  hezimetten, bozguna  
uğramaktan ancak komutanın soğukkanh ğı, sakin ği,  elik  
iradesi koruyab  .  
İŞte böyle b  iradeye sahipti üçüncü çetenin komutanı  
Yoto Nikolov Vraçev.

Ne zaman uyanmıŐ, ne zaman e ne tüfeği a p savaş meydanına,  
daha doğrusu boşu boşuna  lmemek için savaş meydanı  
olması gereken yere ne zaman bakmış, ben farkında değüdim...  
Ancak sert, hakim b  ses duydum, karşı konulamaz b   
ses, emreden, etrafı çınlatan, kurşunların vızılıtısını yenen bir  
ses:

- Yere yat! Düşmana, faşist itlerine ate-e-Ő et!

333

Bu ses paniği  nledi. Tüm erler, artık ayağa kalkmış olanlar  
da bu emre uydular ve sadece birkaç saniye soma polis  
ateşine bizim yaylım ateşi karşılık verdi.

Ama henüz bu düzensiz, bu karma karışık yaylım ateŐinde  
tam hedef isabet eden bir tüfek vardı. Yoto Vra evm tüfeği.  
Ve ilk kurşunu, nişan aldığı yerden sapmadı. Düşman saflarından  
acı bir çığlık koptu ve sekiz, on kişi telaşla bağırd ar:

- yurdu!...

-  ld rd  onu!..

- Sedye getirin, sedye!..

Ve birden onlarca, hayn, onlarca değil, yüzlerce jandarma  
sözde sedye için geri koştular. Hayn, kaçıyordu onlar, partizan  
kurşunlarından korkarak, ücretli katiller olarak sefil hayatlarını,  
canlarını korumak için kaçıyorlardı.

-İleri!

- Hücum! diye boşuna bağırıyor du komutanları.

Jandarmaların ilk saldırısı p Ők rt lm Őt .

Uyumakta olan partizanlardan bir kısmı korunun içinden  
vadiye doğru koştu. Kimileri vuruldu, kimileri de bir mucize  
kabilinden kurtuldular düşman ateşinden.

Onbeş dakika sonra jandarmalar yemden saldırıya ge t er.

"Ura!" sesleriyle dağı inletiyorlar, koruya doğru koşuyorlardı.

Issızlık içindeki kuru birden canlandı. Ağdan yaylım ateşi kuduran  
jandarmaları yeniden geri p Ők rtt . Yeni bir zafer kazandık  
biz, ama bu kez çok pahalıya mal olmuştu bu zafer bize.

Komutanımız Yoto vurulmuş, öldürülmüştü. Savaşı yönetmek  
için ağaç yanında doğrulup ayağa kalktığı anda vurulmuŐtu  
Benim takım tamdı henüz. Hepimiz birlikte yatmıŐtık  
dinlenmeye. Ka an olmamıştı ve henüz kimse vurulmamıŐtı  
bizden.

Savunma mevzii almış olarak düşmanın her göründüğü  
yere aralıksız ateş ediyorduk.

O anda korunun alt tarafından güçlü bir erkek sesi duyuldu:

- Heey, kesin ateşi! Dinleyin bizi!

Birden tüm silahlar sustu.

- Kim derhal teslim olursa, affedilecek hiçbir ceza görmeyecek

Teslim olmayan...

Sözünü tamamlayamadı jandarma. Yaylın ateşi oldu cevabımız.

Ve mitralyözler, makineli tüfekler kuduzca başladılar

334

ateş etmeye. Subayları tararından itilen jandarmalar, alınmaz bir kale haline dönüşen koruya doğru saldırıya geçtiler.

Bir bomba atımı kadar yaklaştıkları zaman, başladılar elbombalarını fırlatmaya. Ama burada da tutunamadılar.

Kaçmaya başladıkları zaman başımı kaldırıp bakındım.

Benden yirmi adım kadar ötede birinci takım komutanı Kiril Kristov Gaydarski yere serilmişti, bir bomba parçalamıştı onu.

Cesur bir komutan, iyi bir devrimci, fedakar bir arkadaş, Üç Mayıs çarpışmasından sonra bizim müfrezeyle katılan, Çavdar çetesinin ilk partizanlarından biri ölmüştü...

Güneş bir hayli yükselmişti gökyüzünde. Artık üç saattir savaşıyorduk. Düşman kurşunları aralıksız, dolu gibi yağıyordu. Etrafa bir göz gezdirdim. Kuvvetler, gereği gibi bölüştürülmemişti.

Benim takıma en uygun bir yeri aradım ve oraya geçmelerini emrettim.

Savaş mevziini değiştirmek, erler tecrübeli bile olsa, sürüngenler gibi sürüne sürüne hareket etmesini de bilseler, kolay iş değildir. Oysa erlerden çoğunun ilk savaşıydı bu.

Yeni yerlerine birer birer nasıl geçip yerleştiklerine bakıyordum ve birşey olur diye ödümler kopuyordu. Akla gelen başa da geldi. Bir kurşun bizim Stanka Filibinova arkadaşı yere serdi.

Bir Mayıs gecesi evini terkederken, on aylık kızının ağlamasını işitmek için elleriyle kulaklarını tıkamış. Üç ay önce bir düşman kurşunu onu babadan öksüz etmişti. Sadece bir ay sonra ana şefkatinden de yoksun edeceğini bilmiyordu yavrucağız...

Ölüm, saflarımıza sokuluyordu ve eski adeti üzerine önce en güçlüleri, en cesurları, en iyileri alıp götürüyordu.

Az sonra rasgele bir kurşun, takım komutanı Filip Totü'nün boyun damarını kopardı. Komuta edemiyordu artık. Çünkü her açtıkça kan doluyordu ağzı.

Çete komutanı öldürülmüştü, komiser öldürülmüştü. İki lakım komutanı da saf dışı edilmişti, biri ölmüş, diğeri de can çekişiyordu. Askeri yönetimi kalmamıştı çetenin. Çünkü komutanımız Stoyan Vasilcv-Bojo, siyasal bakımdan gayet olgun bir arkadaştı ama,, askerlik etmemişti, bu savaş ilk askeri sınavıydı onun...

O sırada tüm çete bir yere toplanmıştı. Birinci ve ikinci takımdan sağ kalanlar da sürüne sürüne bizim ^mevzilere gel335 mislerdi ve şimdi çetenin tüm güçleri yumruk gibi toplu bir haldeydi.

Ve partizan savaşında görülmedik bir toplantı yapıldı o zaman.

- Ognýana, yanýma gel! dedi Bojo.

Hemen yerden sürüne sürüne Filip Totü ile komutanýn bulunduklary kayanýn yanýna geldim. Ne var? der gibi Bojo'ya baktým. Biraz sükuttan sonra o:

- Savaşı, Ognýana'nýn yönetmesini öneriyorum. Ben, sıradan bir er gibi savaşıcađım, dedi.

- Peki, dedi Filip Totü ve ağızı tekrar kan doldu.

Birbirimize baktık Filip Totü ile. Gözleri sanki: "Bense artık bir sıra eri gibi de dövüşemeyeceğim," diyordu.

Ama Filip Totü devrimci ve komutandı, bu umutsuzluk dolu sözleri söylemedi. Kan dolu ağızından tekrar şu sözler duyuldu:

- Peki, Bojo. Ognýana kumanda etsin...

Sonra çok konuşmadan karanlık basana dek buraca, bu tepede tutunup kalmayı kararlaştırdık. Karanlık imdadımıza yetiştikten sonra b r hücumla düşman çemberini yarıp geçecektik. Bundan sonra bir başörtüsüyle Filip Totü'nün yarasını sardık. Hiç olmazsa, kanı biraz dindirir, ölümünü hiç olmazsa geceye kadar önlery dedik. Fakat o gitgide soluyor, sönüyordu.

Altıncı Bölüm

Ve işte böyle, çetenin başına ben geçtim, komutanı oldum.

Ağır, çok ağır bir yük bindi omuzlanma. Yotoyu ve Kirço'-yu öldürdüler. Filip Totü can çekişiyor. Çeteye bir komutan lazım... En çok savaş tecrübesi ve en yaşlısı da ben olduğum için, partizanların hepsi bana "Ognýana abla" derlerdi, savaş yönetme görevi, komuta işi bana düşmüştü.

Ağır, gayet ağır bir görev... Başka birinin kumanda etmesi, başka birinin yönetmesi için neler vermezdim...

Etrafa bir göz gezdirdim.

336

"Yapabilecek misin?" diye soran gözlerle karşılaştı gözlerim.

Soran, yalvaran, inanan, güvenen gözler...

Savaşta yetkisi büyüktür komutanın. Komutan ölüme yollar, kimse muin kırım etmez. Çünkü birinin ölümü onlarca kişiyi kurtarır, çünkü öyle gerekmiştir.

Savaş sırasında sının yoktur komutanın yetkisinin. Ama eti ağır yük komutanın üstündedü. Çünkü merhamet, acımak bilmez o, hataları bağışlamaz. Ve tüm sonuçların tek bu cevabı vardır: "Böyle gerek!"

Karşı tarafın atışı gitgide artıyordu. Duyulmuyordu artık öyle tek tük kurşun vızıltısı. SUah seslerinden tüm Balkan uluyordu. Meiminin bu sivrisinek gibi ince ince vızıladığını duyabümen için kulağının dibinden geçmesi lazımdı.

Önümde körpe bu akçaağaç vardı. Gözüm büden bu ağaca ilişti. Baktım, hemen hemen yaprak kalmamıştı bu ağaçta. Ve değü sadece yaprakları, daüan, filizleri de bıçakla kesilmiş gibi budanmıştı. Gövdesinde kurşunların soyduğu, berelediği yerlerden gözyaşı gibi damlacıklar sızıyordu.

Bü mitraryöz tüm mermülerini, dolu gibi bu ağacın üzerine yağdı. Bu ateş yağmuru büden kesip devüdi ağacın tepesini,



irkildim, sanki bu insanın kafasını uçurmuşlardı önümde...  
Saatime baktım. İkiye gelmişti. Ve tam o şuada biri korku  
üe haykudı:

- Radka'yı da öldürdüler!

"Öldürdüler!"

Savaşta bundan daha korkunç söz yoktur. Sen de öldürebilirsin,  
diye uğursuz, kötü bu hatırlatma yapar bu söz. Korku  
ve telaş yaraür erler arasmda.

Ya şu "öldürdüler" sözcüğünden somaki "da, de" edatı! Bu,  
bu ölüm dizisi, uzun ve korkunç bu dizi, sana da yer aynlmıştu  
bu dizide!

Böyle sözler bu erin ölümünden daha çok zayıflaür çeteyi.  
Çünkü çoğu elünden tüfeği bırakır, ölüm korkusu siner içlerine.  
Onun için de bu sözlerin yarattığı paniğe karşı çetin, sert  
bu tepki göstermek lazımdı. Ve henüz gençğinin sevincini,  
tadını tatmadan giden bu güzelim Radka'mn ölümünden duyduğum  
derin acıya rağmen, ayağa kalkıp sert bu sesle haykırdım:

- Çok konuşma! Yere uzan! Nişan alıp ateş et!

337

Ve verdiğim komutun erlerin bilincine eriştiğini anladıktan  
sonra sakın, yumuşak bir sesle ekledim:

- Sakin ol! İyi nişan al!

Etrafımda mermiler sık sık vızıldadı. Yeniden uzandım  
yere. Sonra sürünerekten gittim öldürülen kıza doğru. Silahını  
topladım ve çevirdim yüzükoyun.

Bu bir saygısızlık diyerek, ayıplamayın beni! Kederden  
yüreğim sızlıyordu, ama alnından öpmedim, ona son bir saygıda  
bulunmadım. Ben sadece tabancasını toplayıp, karşı tarafın  
şiddetle dayattığı korunun kuzeyine doğru çekildim sürünerek.  
Çünkü sağ kalanları düşünmek lazımdı...

Radka Stoyanova'dan sonra Petko Petkov, Velička Dakova da  
vurulular.

Ve her ölümünden sonra sesim daha çetin, daha sert oluyordu.

- Yere uzan! Kaldırma başını! Ateş et!

Ve yeniden başlıyordu çevremize dolu gibi kurşun yağmaya.  
O günden beni, bunca yıl geçtiği halde, ara sıra yine rüyama  
girer, dehşet içinde uyanırım. O korkunç saatlerde kadın  
olduğumu da, şefkati de, sevgiyi de unutuyordum, unutmam  
gerekliyordu, o saatlerde. Hatta "Ognyana abla" bile değildim.  
Çünkü komutandım...

Ve ancak düşman ateşinin dindiği dakikalarda ben, sürüne  
sürüne onun bunun yanına gider, yanı başına uzanıp nişan  
almasını denetler, tüfeğini yoklarken, sesim değişir, yumuşardı.

- Rahat ol! Korkulacak birşey yok! Bak artık öğlen geçti,  
akşama ortalık kararınca çemberden sıyrılacağız, dalacağız  
ormana, orman bizi koruyacak. Sonra da...

O zaman partizanların gözlerinde bir umut ışığı belirir ve  
daha sıkı, daha iyi sarılırlardı tüfeklerine.

Bundan sonra yeniden boğuk bir ses duyulurdu:

- Öldürdüler!...

Ağır, acı bir kayıptı ölenler. Ama yanı başında arkadaşının ölmekte olduğunu görüp de ona yardım edememek, onu teselli edecek bir söz bulup söyleyememek kat kat daha zor, daha acıdır. Teselli edemezsin, çünkü sonunun geldiğini, öleceğini herkesten daha iyi anlamıştır...

338

Boğuk bir inilti yeniden cızlattı yüreğimi. Baktım, benden on adım ötede Tsonka Stefanova - Yanka al kanlar içinde yere serilmişti. Henüz onyedisindeydi Yanka.

Yorgunluk üstelemiş, dayanamamış Yanka, sırt üstü dönüp uyuklamış. Bir mitralyöz ateşi de ufalamış ayaklarını diz kapaklarından aşağı.

Korkunç bir görünümdü kızın bu durumu. Mermiler kaslarını koparmış, un ufak etmişti kemiklerini.

Ayakkabıları kan dolmuş, yer, al kana boyanmıştı. Yaralarını sarıp kanı dindirmeye uğraştım. Sonra belli etmemeye çalışarak, tabancasını topladım. Ama tam o sırada gözlerimiz karşılaştı.

- Niçin? diye sordu çatlamış dudaklarıyla Yanka.

Ne diyebilirdim? Kendisini vurmasın diye mi alıyorum?

Yoksa sağ kalanlara lazım olacak, şimdi her kurşun hayat demek, kurtuluş imkanı demektir mi, diyecektim? Ve başladım konuşmaya. Ömrümde başka hiçbir zaman, böyle teselli edici güzel sözlerle gerçeği gizlediğimi hatırlamıyorum:

- Hiç korkma kızım! Akşama az kaldı. Karanlık basınca çemberi yarıp ormana geçeceğiz. Sonra seni yataklarımızdan birine götürüp bırakacağız. Orada yeniden yaralarım saracaklar ve iki hafta sonra tekrar başlayacaksın dağlarda koşmaya... Ben konuşuyordum ama. kendim de inanmıyordum söylediklerime. Fakat ne diyebilirdim başka? Ömrünün son saatlerini yaşadığını, kurtulamayacağını, karanlığa eremeyeceğini, güneş batınca onun da ebedi olarak gözlerinin yumulacağını söyleyebilir miydim?

Kızcağızın, beni dinlerken hafif bir gülümseme oldu yüzünde.

Hayır, budala değildi bizim Yanka. Zeki bir kızdı. Ama insan böyledir. Kendisine yaşama, savaşma umudu verilince, daima sevinir.

Ve birden o müthiş yaraların acısı başladı. İlk dakikalarda sadece al kanların akması korkutuyordu, sonra dayanılmaz acılar başladı. Acılarını hafifletme, uyuşturma olanağımız yoktu. Kızcağızın yüzü değişti, ufak ufak ter damlacıkları belirdi alnında, sonra iri iri olup yanaklarına, saçlarına döküldüler. Bir ara:

- Su!... dedi.

Nereden buluruz? Bu küçük koruda ne bir derecik, ne bir kaynak var.

339

- Sabret yavrum! Sabret! İşte doktor da, yaralıyken su itmemeli, diyor, dedim.

- İçsem de, içmesem de öleceğim!...

- Ölmeyeceksin!

Ve kan sargıdan sızıyor, yüzündeki son allığı da emiyor, yitiriyordu. Gittikçe soluyor, sararıyor, kan, can kalmıyordu vüzünde.

- Oğnyana abla!

Nedense, jandarmalar yarım saatten beri ateş etmiyorlardı, ben de yanından ayrılmıyordum kızın.

- Söyle, Yanka.

- Sende zehir var değil mi?

-Var.

- Birşey olursa... müfreze çemberi yarıp kurtulamazsa... beni onların eline diri teslim etmeyeceksin değil mi?

Baktım. Gözlerinde bir telaş vardı.

- Söz veriyorum, asla!

Bana şükranla baktı, ama acılan yine üsteledi. Bitkin bir halde:

- Şimdi, şimdi istiyorum! Şimdi ver!

- Yeter ama! Yeter! diye bağırdım ben.

Sesim onda yeniden bir yaşama umudu doğurunca, tekrar üzerine eğilip sessizce başladım teselli etmeye.

Ancak az sonra sözlerimi duymaz olmuştu artık. Kendinden geçmişti. Duymuyor, işitmiyor, hiçbir şey görmüyordu.

Gidiyordu artık bizim Yanka. Sadece ara sıra:

"Su!... Su!..." diye fısıldıyordu solan dudaklan.

O sırada beklenmedik birşeyler oluyordu korunun etrafında.

Polisin bize verdiği tatil sona ermişti galiba. Omuzlarında baltalarla köylüler bize doğru yönelmişlerdi, jandarmalar da arkalarına gizlenmeye çalışarak onların ardından geliyorlardı.

Ne oluyor? Baltalarla mı yok edecekler bizi?

- Kimse ateş etmesin! diye emir verdim. Doğrulup kalınca bir ağacın ardına gizlenerek baltalarla gelen köylülerin ne yapacaklarına bakıyordum.

Köylüler korunun kenarına gelince başladılar ağaçları kesmeye.

Polis şeflerinden hangisinin aklına esmiş bilmem, ama aptalca bir hareketti bu. Ormanı kesip bizi ele geçirecekler.

Kimbilir, belki de başka düşünceleri vardı. Belki de polis ve

340

jandarmaların kınlan cesaretlerini güçlendirmek istiyorlardı.

Çünkü onlar iki, üç ölü ve birkaç yaralı verince geri çekilmeye başlamışlardı. Her ağacın, her çalılığın ardında ölüm tehlikesinin gizli bulunduğu koruya yaklaşmaya cesaret edemiyorlardı.

Kimbilir, polis komutanlan belki de bizim asabımızı bozarak, bizi saldınyı kışkırtarak, böylece yoketmeyi düşünmüşlerdi.

Ne düşünmüşler, ne plan kurmuşlardı bilmem ama, o anda bizim yaranınıza olmuştu bu. Çünkü jandarmaların tez elden toplayıp getirdikleri Brusen köylüleri, ağaçlan, çaldan keserlerken, polisler ateş etmiyorlardı. Elbette, biz de ateş etmiyorduk

Çünkü her kazanılan dakika bizi geceye, çemberden kurtulmaya yaklaştınyordu.

Ben sık sık saate bakıyor ve bu umulmadık dinlence acaba daha ne kadar sürecek diye düşünüyordum. İki saate yakın sürdü. Ve polis şefleri o zaman bu işin sökmeyeceğini, öyle isteksiz isteksiz çalışan baltalarla bir iki saat içinde korunun kesilmeyeceğini anladılar ve kovdular köylüleri.

Jandarmalar biraz geri çekilerek yeniden başladılar ateş etmeye. Fakat biz devam ediyorduk susmaya. Ancak sağ olduğumuzu hatırlatmak için bir iki kurşun yolluyorduk ara sua.

Çünkü mermilerimiz tükenmek üzereydi artık, asıl akşama lazım olacaktı mermiler bize.

Koruya doğru gelen benzin sarnıçlarını gördüğümüz zaman saat dörde yaklaşıyordu öğleden sonra.

Dağda benzin sarnıçları! Bunları da ne yapacaktı acaba?

Az sonra anladık. Hortumlarla ağaçlar, çalılar üzerine serilmeye başlanan bu benzin ta Telis ganndan getirilmiş.

Apaçık belliydi ki, polisler bizi diri diri yakmak istiyorlardı!

Şimdi ne olacak? diye soruyorlardı partizanlar birbirlerine.

Şimdi ne olacak? diye ben de soruyordum kendi kendime ve ağaçların ne kadar zamanda tutuşabileceğim, yangının bütün

koruyu ne kadar zamanda kaplayabileceğini hesaphıyordum.

Benzinlenen yerle aramızda ancak otuz, kırk metrelik bir uzaklık vardı. Sarnıçları daha yakına getirmeye cesaret edemiyorlardı.

Gitgide sabırsızlanıyordu partizanlar.

- Hücum edelim! dedi biri.

- Vadiye inelim! dedi başka biri.

Ama hepsi komutanın ne diyeceğini bekliyordu. Ben artık karar vermiştim:

341

- Rahat olun! Ateş bize gelene kadar karanlık basacak O zaman hücum edeceğiz.

Tsanka ile Filip Totü'ye baktım. Artık ikisi de ne görüyor, ne de duyuyorlardı.

Benzinlerin hepsi döküldükten sonra, jandarmalar başladılar koruyu tutuşturmaya.

Ellerinde tüfeklerini sımsıkı tutan erlere bakarak:

"Dayanacağız," diyordum kendi kendime. "Dayanacağız!"

Sonra ateş azalmaya başladı. Benzin yanıp bitince alevler de küçüldü, ancak şurada burada kuru dallar yanmaya devam ediyordu. Genç koru ateşe karşı direniyor, tutuşmuyor, bizi korumak istiyordu.

Düşmanın, tehlikeyi göze almadan bizi yoketme umudu da suya düştü. Bizimle başa çıkabilmesi için doğrudan savaşa girmesi gerekiyordu.

Hayal kırıklığına uğrayan polisler bağırmaya, sövüp saymaya ve daha şiddetli ateş etmeye başladılar.

Soma ateş dindi ve bir jandarma çavuşu, o gün belki de onuncu defa başladı çağrıda bulunmaya:

- Teslim olanların hepsi affedilecekler! Korkmayın, atın tüfekleri, hemen gelin yanımıza!

Biz susuyor, sözünü kesmiyorduk onun. Çünkü her sözü,

bizi akşama yaklaştıran yeni bir saniye idi.

Güneşe hâlâ ufuktaydı. Son ışınlarını ok gibi bize doğru yolluyor, dağların ardına gizlenmek, kurtuluş gecesine yer vermek istemiyordu. Umudumuzu yitirmek üzereydik, artık...

Başladı güneş batmaya, kaçıyordu sanki. Kaybolduğu yerde gökyüzü bir ateş kızılığ rengini aldı, birkaç dakika sonra kızılık kaybolmaya, ortalık kararmaya başladı.

Ama gecenin gelmesi bizi ne kadar sevindiriyorsa, karşı tarafı da o kadar ve belki daha da fazla endişelendiriyordu.

Ellerinden kaçacağımızı, kurtulacağımızı biliyorlardı. Jandarma subaylarının buna çok canı sıkılıyordu.

Kaç kişi olduğumuzu biliyordu onlar. Todor Dilov haini otuz kişi olduğumuzu bildirmişti onlara. Ama kaç kişinin sağ kaldığını, silahlarımızı bilmiyorlardı. Mermilerimiz de kolay kolay can vermeyeceğimizi yeteri kadar göstermişti onlara.

Jandarmalar şimdiye dek otuz bine yakın mermi harcamışlar, sayısız bomba atmışlar, benzinle yakmışlardı bizi! Onun için de belki ancak birkaç kişi kaldığımızı sanıyorlardı.

342

Alacakları ödüllerin gecenin karanlığına karışıp kaybolmasından korkan subaylar, jandarmaları korunun dibine topladılar.

Onların her sözünü, her komutunu çok iyi duyuyorduk:

- Aslanlar! diye bir nutuk atmaya başladı komutan. Eşkıyaların işi bitmiştir artık. Ama bir tekini bile kaçırmamak gerek.

Çünkü her birinin kellesi elli bin leva ediyor. Koruda arama yapacak gönüllü var mı?

Böyle dedi komutan: "Koruda arama yapmak!" Savaşa girmek değil, arama yapmak, ormanda mantar aramak gibi birşey.

Ancak, jandarmalar bizim yenir yutulur cinsten mantar olmadığımızı, zehirli olduğumuzu, yemek isteyenlerin boğazına duracağımızı, zehirleneceklerini biliyorlardı.

- Haydi, gönüllüler, ileri! dedi komutan sesini yükselterek.

Fakat tek bir gönüllü çıkmadı...

O zaman hiddetlenen subay ileri bir adım atarak:

- Sen, sen, sen... sen de, siz de... ve şu takım!... diye emir verdi.

Daha fazla oyalanmaya vakit yoktu. Hemen hücumla geçmezsek az sonra jandarmalar koruya sokulacaklar ve kalabalık oldukları için kurtulamayacağız.

Çevreme bir göz gezdirdim. Sağ kalan sekiz partizan vardı arkamda. Çoğu yaralıydı, ama hepsinin eli silah tutabiliyor, yürüyüp koşabiliyordu. Filip Totü ve Yanka artık hayatta olanlar arasında değildiler. Alçak sesle komut verdim:

- Hazır ol! Bombaları attım mı, hepiniz aşağı, vadiye doğru koşuyorsunuz. Toplanma yeri karşıkı orman! Parola, üç kez kurbağa gibi ötmek!

Bir kez. daha bakındım. İşe yarar silahlann hepsi alınmıştı.

Mermilerin hepsi toplanmış, paylaştırılmıştı. Sağ kalan arkadaşlara son bir bakış ve ölenlere de son bir saygı bakışından sonra

ben çetede kalan son iki elbombasını açmaya başladım. Sıçrayıp doğrularak bombaların birini sağ- tarafa, öbürünü de sol tarata, polislerin toplu bulundukları yerlere fırlattım. Birbiri ardınca iki bomba sesi. polislerin kopardıkları çığlık, arkadaşlarımdan birden açtıkları yaylım ateşi ve benim verdiğim "İleri!" komutu ile karıştı.

Georgi Benkovski müfrezesinin üçüncü çetesinden sağ kalan doku/ partizan, jandarmaların salları arasından ani olarak açılan koridora attık kendimizi...

343

•

#### Yedinci Bölüm

Açılan gediğe dokuz kişi attık kendimizi, takat koca ormana ancak iki kişi erişebildik...

Tabancam golf pantolonumun kemerinde, Sırp tüfeği de elimde olarak en önde koşuyordum.

Düşmanların şaşkınlığı dört, beş saniye sürdü. Fakat bu sırada biz korudan çıkmış ve var gücümüzle çıplak yamaçtan aşağı doğru koşuyorduk. Koyu karanlığa dalabilmek, vadideki ilk ağaçlı yere erişip düşmanın gözünden kaybolabilmek için biz- yalnızca onbeş saniye daha gerekliydi.

Ölüm de işte bu saniyelerin içine gizlenmişti. "Ateş et!"

komutu verilir verilmez kurşun yağmuruna tutulduk.

Ben zikzak yaparak koşuyor, ufak tefek taşları atlıyor ve arkamdan gelenlerin ayak seslerine kulak veriyordum. Ö anda insanüstü bir güçle sağ kolumun dirseğine vurdu biri ve olduğum yerde döndüm, sonra bir de uyluk kemiğime vurdu ve dengemi kaybederek yere yıkıldım.

Yaralandığımı, bir kurşunun dirseğimden bir parça kemik koparıp uçurduğunu, başka bir kurşunun da uyluğuma saplandığını anlıyordum henüz. Yabancı, kötü bir kuvvetin beni yere yapıştırdığını hissediyordum. O arada, sağ tarafımda, yirmi adım kadar öteden Bojo, Lalü, Milço ve Tsanko geçtiler koşarak. Acaba diğerleri neredeydi? İçgüdüyle başımı kaldırıp baktım. Sadece ateş eden polisler görünüyordu arkamda.

Hemen kalkıp koşmak istedim ama, işte asıl o anda anladım ki, sağ koluma birşey olmuş. Silah tutacak durumda değildi kolum. Yerde, yanı başımda duran tüfeğime veda ederek, sol elimle golfumun kemerinden tabancamı çıkardım ve yeniden koştum aşağı doğru.

Arkadaşlarım geceli üç saniye bile olmamıştı, ama arkalarından baktığım zaman ormana doğru artık sadece ikisi, Bojo ile Rayko koşuyorlardı, Lalü, Milço ve Tsanko yanyana yatıyorlardı. Bir mitralyöz ateşi yere sermişti onları.

Arkamdan kısık bir ses, o gün defalarca işittiğim jandarma komutanının sesi yayıldı etrafa:

- Avradı! Avradı vurun! Yakalayın kancığı! Kaçırmayın!

344

Ve bir jandarma sürüsünün uğultusu geliyordu arkamdan, kaçırdıkları avı kovalıyorlardı.

- Yakalayın, u-u-u!

- Ateş edin, he-e-ey!

Yeniden taşlan, çalılan atlıyor, hendeklere dalıyor, kurşun yağmuru altında zikzak yaparak koşuyordum ve her geçen saniye ile, her attığım adımla kurtuluş yeri ormana yaklaşıyordum.

Sadece iki yüz adım, yüz adım, sadece yirmi adım kalıyordu.

Ve işte, ilk ağaçların gölgesine eriştik artık. Önümde Bojo ile Rayko'nun ağır ağır soluduklarını duyuyordum ve bizi izleyenlerden bir hayli uzaklaştığımıza seviniyordum. Jandarmalarla aramız belki de iki yüz metreden fazlaydı. Fakat tam o sırada Bojo, ayaklan kesilmiş gibi birden devrildi yere.

İki, üç sıçrayışta yanına uzandım. Düşmanın mitralyözü birkaç metre ötesini hedef almış, yolumuzu kesmeye çalışıyordu.

- Bojo! diye telaşla haykırdım omuzunu dürterek

Fakat ses vermiyordu Bojo. Mitralyöz mermileri göğsünü parçalamıştı.

- Ognýana abla! diye korku ve telaş dolu bir ses ürpertti beni.

Bakınarak Rayko'yu araştırdım. Rayko bir ağaca dayanmış, ellerini omuzlarına doğru götürmüş, bastırıyordu. Al kanlar sızıyordu parmakları arasından.

- Rayko?!...

- Ognýana abla, yaralıyım....

Koştum ona doğru. Sağlam kolumla omuzlayarak, ikimiz de karanlık ormana sokulduk. Ama birden gücü, takadı kesilmeye başladı ve yüz adım kadar gittikten sonra:

- Daha fazla gidemeyeceğim... Bırak beni burada.... diye fısıldadı.

Yarasına baktım. Köprücük kemiğine rastlamıştı kurşun.

Tehlikeli değildi, dayanabilecekti.

Etrafa bir göz attım. Ormanda ağaçlar, çalılar acayip görünüyordu akşam karanlığında. Sadece yirmi dakika kadar sonra ormanda kimse birşey bulamazdı. Sık bir çalılık başlıyordu biraz ötede.

- Buraya gel!... Gizlen şuraya... Sonra gelip alacağım seni... Parola, aynı.

345

Çalılığa sokulup gizlenmesine yardım ettim. Bir iki kucak gazel attım üstüne. Sonra acele yan tarafa yürüdüm.

Rayko'nun yattığı yerden derhal, mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaşmalıyım. Emin olmayan sığınağından polisleri başka tarafa çekmeliydim. Oysa polisler artık geüyorlar, yaklaşıyorlardı.

Nalçalı çizmelerinin altındaki çalılar çatırtısını iyice işitiyordum. Ve tam o sırada beni izleyenlerin gözüne iliştim.

Bağınp çağırarak peşimden koşmaya başladılar. Yatandaki dereyi geçip saptım yan tarafa ve yeniden yöneldim yamaca doğru. Arkamdan tekrar duyuldu subayın sesi:

- Avradı, avradı! Bırakmayın avradın peşini! İzinden ayrılmayın!

Kan izinden yürüyün! Yaralanmış!

Sağ kolumun durmadan kanadığını şimdi görmüştüm. İri

kan damlaları yolumu belli ediyor, iz bırakıyordu geçtiğim yerlerde. Kolum sarkmıştı, ne kaldırılabiliyor, ne de bükebiliyordum. Ne yapmalı? diye düşündüm. Bağlayıp sarmaya vata' yoktu. Sonra bez de yoktu sarmaya. Polislerin ayak sesleri de gitgide yaklaşıyordu. Ve tuttum kolumu, soktum golfun içine. Şimdi kan pantolonumun paçasına akacak, belli etmeyecekti izimi. Ağaçların dallarına, dolu gibi, büden mitralyöz ve mataneü tüfek kurşunları yağdı. Düşmanın silahlarını tam nereye yönelttiğini henüz anlayabilmiş değildim. O anda birden haykıran sesler yükseldi ormanda:

- Dur-u-un.

- Ateş etme-e!

- Kes ateş-i-i!

Bizi izlemek için ormana dalmış olan polis ve jandarmalar var sesleriyle bağınıyorlardı. Ateş kesildi, acele geri dönmeye başladılar. Tam o sırada bir ağacın dibine sinmiştim. Bir grup jandarmanın şöyle konuştuklarını işittim:

- Kaçtı, anasını, nenesini, elin avradı, bre!

- O attı bombalan, ulan!

- Binbaşı kıyametler koparacak...

- Gelsin kendi kovalasın bu karanlıkta!

- Bunca eşkiya tepeledik, şimdi bir avrattan ötürü mü?

Araştırmadan dönenlerin de orman kenarından sesleri geliyordu:

- Yok kimseler, binbaşım.

- Karanlık bastı, artık birşey görünmüyor...

346

- Savuştular binbaşım...

Boyuna sövüp saymalarla karşılaşılıyordu polis ve jandarmalar.

Sonra da şöyle diyordu aynı ses:

- Ondokuz kere elli bin,, milyon!

Ve anladım ki, ellerinde on dokuz ölü ve yaralı var...

Ormanda sesler dindi, Ama bütün gün savaştığımız karşıki bayır ve kuru, bayramlarda bir köy meydanı gibi insanla dolmuştu. Sesleri, sövüp saymaları gayet iyi işitiliyordu bulunduğum yerden. Yedi yüz polis ve jandarma, Brusen ve çevre mahallelerden getirilen birkaç yüz de köylü her ağacın ardını, her çalılığı araştırıyor, her taşın altına bakıyorlardı! Belki bir partizan gizlenmiştir, belki bir partizan eşyası ve Dobrevtsi köyüne yaptığımız baskında ele geçirilen altın dolu çantayı bulurlar diye son bir arama yapıyorlardı.

Dağ yolunda bir öküz arabası gıcırdadı. Ölen arkadaşlarımdan cesetlerini yükleyeceklerdi bu arabaya.

Bir ceset, iki ceset, üç ceset... on... onbeş... ondokuz ceset...

Ondokuz partizan cesedi, ondokuz partizan kellesi!

Evet, doğrudu subayların hesabı. Gerçekten milyona yaklaşıyordu bu...

Çerni Dol'da gürültüler, sesler dinmeye başladı. Yeniden gıcırtısı duyuldu cesetleri götüren arabanın. Ben ise sessizce bir ağaca dayanmış duruyordum, kımıldamıyordum. Bu sadece bedensel



bir yorgunluk, bedensel bir takatsizlik değildi. Hiçbir şey düşünmüyordum. O anda koşmaya, ateş etmeye, hatta düşünmeye bile gerek olmadığını hissediyordum sadece..

Biraz sonra son polis bölüğü de gitti. Derin bir sessizlik çöktü dağa. Ve sanki yeniden canlandırdı beni bu sessizlik. Şimdi artık hiçbir şey bozmuyordu ormanın sessizliğini! Ve ben, belki arkadaşlarımdan biri sağ kalmıştır, diye boşuna sesleniyordum kurbağa ötüşüyle.

Ah, ne ağır, ne üzücü bir sessizlikti bu!

- Kva-kva-kva-a-!... diye seslendim.

Orman susuyordu. Yankısı bile duyulmadı sesimin.

O zaman kalktım, gittim Raykoyu aramaya. Gizli bir karakolun üstüne uğramamak için bakmıyor, tabancam sol elimde, ağır ağır yürüyordum. Hâlâ bulamıyordum çalılığı. Aradığım yeri iki defa buldum gibi gelmişti bana. İki defa sanki Raykoyu görür gibi olmuştum. Yaklaştım. Fakat kuru yapraklar içine uzanmış bir insan gibi görünen görüntü Rayko değil, upuzun

347

yosunlu bir taşı. O yeri bulamayacağım diye artık, korkmaya başlamıştım. Fakat birden o budaklı ağaç ilişti gözüme. Ben, Rayko'yu gizleyecek bir yeri araştırırken. Rayko bu ağaca dayanıp durmuştu. Yüreğim serinlemişli, çok sevinmiştim. Acele koşlum o tarata. Yavaşça sinyal verdim, takat karşılık veren olmadı...

Birkaç adım yaklaştım ve yeniden sinyal verdim.

Yine ses veren olmuyor, yine susuyordu çalılık...

Eğilerek alçacık dalların arasına sokuldum ve emekleye emekleye gittim o yere kadar. Buraya gizlemiştim Rayko'yu, burada yatması lazımdı.. Karanlıkla aradım, aradım, yok!

Nc oldu acaba? Jandarmalar, kimseyi bulamadıklarını söylemişlerdi. Çatışma olsaydı, silah seslerini duyacaktım. Bir fırsat kollayıp da yakalasaydılar, hiç olmazsa nalçalı çizmelerle ezilmiş, çiğnenmiş olacaktı çalılar.

Oysa burası, iki saat (ince nasılsa, yine öyleydi. Ancak Rayko yoktu meydanda.

Anlaşılan buradan çıkmış ve belki de beni aramaya gitmişti.

Çalılıktan çıkıp yeniden sinyal verdim. Yine yoktu karşılık...

Bir saat kadar dolaştım oralarda. Sinyal veriyor, kulak kesilerek Rayko'dan karşılık bekliyordum. Ve sonunda anladım ki, buluşamayacağız bu gece. Kimbilir, belki de hiçbir zaman buluşamayacağız.

Sonraları (iğrendim ki, Rayko çalılıktan çıkıp kendi köyüne gitmiş. Orada hainlik eden olmuş, ele vermişler onu. 9 Eylül 1944 /illeri Rayko'yu hapiste bulmuştur.

Birden yaralarımın gayet şiddetli acıdığını ve bitkin olduğumu hissettim. O anda ilk defa, faşist kurşunlarının koluma, uyluğuma rastlayacağı yerde neden kafama ve kalbime rastlamadığına esef eltim. Hele bundan sonraki o onyedü gün içinde çok kez hep hinle düşünmüştüm...

Fakat gelip geçici, kısa süreli bir zayıflıktı bu.

Acıların, yaraların, yorgunluğun, bütün bunların hepsinin üstesinden gelinmesi, yenilmesi lazımdı!

Bunu yenmek demek, o anda azar azar, durmadan akan kanı dindirmek, yarın fazla kan kaybından gelecek bir tehlikeyi önlemek demekti.

İyi ama, ne ile sarabilirdim yaralarımı? Ayaklarımda çarık, ev abasından golf pantolon, sırlımda da Dora Bogoeva'nın orduğu yelek vardı. Yeleğimin altında da ince bir pamuk bluz.

348

Kararımı verdim. Bluzu yırtacağım! Fakat karar vermekle bu karan uygulama arasında bir hayli yol var. Sırtımdan bluzu çıkarabilmem için önce yeleği çıkarmam lazım. Sağ kolum kımıldamıyor ancak sol elimle tutup kaldırabiliyorum...

Yeleğimin altındaki sağlam basmayı yırtmaya başladım.

Nihayet sargı bezi gibi birşeyler yapmayı başardım. Sonra da dişlerimin yardımıyla dirseğimi mümkün olduğu kadar iyice sıkıp sardım. Uyluğumu da sardım. Fakat bu güç ve ağır işi başarabildiğime henüz sevmemeden sargının üzerine çıktı kan. Kanın dinmesi için yaranın kabuk tutmasının lazım geldiğini bilmiyordum o zaman ve fazla kan kaybetmekten korkarak, sargıyı söküp yeniden sarmaya başladım. Bu işi bitirdikten sonra o kadar takatsiz kalmıştım ki, sırt üstü yatıp bir daha hiç açmamak üzere gözlerimi kapayışım geliyordu.

Ama yine de kalkıp da yamaca doğru yürüdüm. Her on, onbeş adımda durup dinleniyordum. Fakat tek bir defa uzanıp yatmaya, kendimi bırakmaya cesaret edemedim. En nihayet bu bitmez tükenmez yamaç sona erdi ve başladım aşağı inmeye. Sessizlik içinde az sonra hafifçe bir su şırıltısı duydum. Yakın bir yerde, bir dağ çayı akıyordu. Çok sevindim bu çaya! Yirmidört saatten beri tek bir damla su almamıştım ağzıma! Çaya doğru yürüdüm ama, birden elim ayağım kesildi. Silah sesleri geliyordu uzaklardan.

Nedir bu? Acaba bizden bir kimseye mi rastladı düşman?

Rayko kapana düşmüş olmasın?

Hayır, silah sesleri uzaktan, jandarmalann yerleştikleri Brusen tarafından geliyordu. Belki de sağ kalan partizanlar öldürüyorlardı o anda.

Yanılmıştım ben bu kez. Tutsak edilen kahramanların acılanna kurşunla son vermek gibi bir alicenaplık, bir büyüklük gösterebilir mi hiç, faşist cellatlar...

"Düğüncü" silahı idi bunlar. Polis ve jandarmalar elde ettikleri zaferden sonra düğün bayram ediyorlardı.

...Brusen'e geldikleri zaman onlar ölü ve yan ölü partizanların cesetlerini köy meydanına atmışlar ve görsünler de partizanlara yardım etmek artık akıllanndan bile geçmesin diye bütün halkı zorla çıkarıp geçirmişler oradan. Sonra da gürültülü, içkili bir ziyafete başlamışlar. Tüm meyhanelerde ne kadar şarap varsa, hepsini içmişler. Bundan sonra da en büyük ödül kime düşecek diye kavga gürültü başlamış aralannda.

349

Cesetler bütün gece ve bütün gün meydanda kalmış. Süngülü tüfeklerle iki jandarma bekçilik etmiş. Meydana atılan bu cesetlerden ağır bir inilti duyuluyormuş ara sıra. Henüz diri olanlar varmış.

Köye bir ıssızlık çökmüş. Sokaklarda ne bir adam, ne bir kadın, ne bir ihtiyar, ne bir çocuk, tek bir insan görünmüyormuş, sadece köpekler başlanm havaya kaldırmışlar, hiç durmadan uluyorlarmış. Kan kokusu köpekleri çıldırtıyor ve bir ağızdan ulumaları hiç dinmiyormuş.

Bu ondokuz partizanın akıbeti Brusen köylülerine yeteri kadar etki yapmış, bir ibret dersi vermiştir diyerek, jandarmalar akşam üzeri cesetleri köy kenarındaki bir kireç kuyusuna atmışlar. Sonra kürekle üstlerine toprak çekerek tekrar köye dönmüşler. Çünkü meyhaneciler yeni şarap getirtmiş.

Sabahleyin taze mezann yanından geçen yolcular, toprağın üzerinde buruşmuş, kararmış, yumruğu sıkılı bir el görmüşler...

Yolcular ürperip köye doğru kaçmışlar. Çünkü diri diri insanların mezara gömüldüğünü gördükleri yokmuş!

İyi arkadaşımız, cesur partizan Stoyan Tonev Süno diri diri gömülmüş mezara!

Bugün bu kardeş mezarlığında granitten bir anıt dikümiştir.

Ondokuz ad oyulmuştur bu granite.

Belleyin bu adlan! Bunlar Brusen savaşının kahraman fedailerinin adlandır:

Stoyan Stoyanov Vasilev-Bojo

Yoto Nikolov Vraçev-Stoyan

Aleksandr Pişev Aleksandrov- Vladimir

Filip Dilov Kristev - Filip Totü

Kiril Hristev Gaydarski - Kirço

Velička Dakova Markova - Nina

Ilrya Mikov Köntov - Toşo

Yosif Rahamim Levi - Lüben

Lalü Nenov Dinov - Osinski

Milço Simeonov Hristov - Todor

Nayden Grigorov Naydenov - Bay Dimitır

Petko Tsenov Petkov - Filip

Radka Vasileva Stoyanova - Ema

Sofiya Yosif Levi - Vera

Stanka Tsvetanova Filibinova - Stanka

Stoyan Tonev Stoyanov - Simo

Tsanko Petkov Vilçev - Stanço

Tsonka Stefanova Tsoneva - Yanka

Donço Tomov Velevev - Jaro

350

Sekizinci Bölüm

Su!

Yirmidört saattir bir damlacık almamıştım ağzıma! Her haziran ayında clduğu gibi, hava sıcak mı sıcak Üstelik onüç saat süren bu çatışma, kurşunların vızıltısı, bombalar, orman yangını sanki daha da sıcak, daha da ağır, daha da kuru yapmıştı

havayı.

Ve işte, önimde bir dağ çayı köpüre köpüre akıyordu. Sadece eğilip kana kana içmeye başlayacaktım, kimse engel olmayacaktı buna.

Ama silah sesleri engel oldu. Kilometrelerce uzaktan gelen uğultulu silah sesleri. Bu seslerin yankılarına kulak vererek, dininceye dek bir hayli durdum.

En sonra çayın kıyısına diz çöktüm ve sol koluma dayanarak yüzümü suya soktum. Bir dakika sonra başımı kaldırdığım zaman soluk almaya yetişemiyordum. Hiç soluk almamıştım su içerken. Biraz soluk alınca tekrar suya eğildim. Şimdi artık yudum yudum içiyordum. Çatlayan dudaklarıma, kuruyan boğazıma melhem gibi geliyor, canıma can katıyordu bu soğuk su.

Sonra elimi yüzümü yıkamaya başladım. Dikkat ederek yarayı ıslatmamaya çalışıyordum. Sağ kolumdan, yüzümden, boynumdan pıhtılaşan kanı temizledim. Sonra da parmaklarımla saçlarıma taradım ve bütün bunlar beni yeniden bir insana, kadına dönüştürdü. Eğilip bir su daha içtim ve devam ettim yoluma orman içinden.

Bir saat sonra dallı budaklı koca bir ağacın yanında dökülen kuru yapraklardan çabucak altıma biraz yaprak toplayıp yattım.

Ne kadar uyumuşum bilmiyorum. Bütün vücudumu sarsan müthiş bir korku içinde uyandım.

Ne var, ne olmuş? Niçin buradayım? Yoto nerede, Kirço, Stanka nerede?

Sanki bu korkunç rüyayı kovmak ister gibi gözlerimi açtım.

Ama gözlerim açıkken de devam ediyordu bu rüya. Dünkü yaralarım iki misli daha çok sızlıyor, yorgunluktan başım dönüyor ve bütün vücudum soğuktan tir tir titriyordu. Kalkmaya çalıştım, fakat düşerek yaralı dirseğimi, uyluğumu acıttım ve yol oldu bu. Düştüm mi, ille de yaralı yerlerimi vuruyordum. Çalılığa sokulduğum zaman da dallar, bula bula bu yerleri bulur, iyice haşlarlar, acıtırırlardı yaralarımı. Herhangi bir kayaya da yaslansam, ille de uyluğumdaki yaraya dokunurdu sivri, sert uçları...

Yüksek sesle inleyip dudağımı ısırırdım. Sonra da alay ederdim kendimle. Bu ıssız ormanda kim duyardı beni.

Yeniden kalkıp bir hayli yürüdüm. Küçük bir alana geldim.

Etrafı yüksek ve dümdüz ağaçlarla sarılıydı ve ancak gün ortasında güneş görüyordu burası. Geçen yılın sararmış yapraklarından bir kilimle döşenmiş değildi, yemyeşil bir çayırılık, bir otluktu bu. Uzanıp dinlenmek için gayet hoş bir yer. Ama canım dinlenmek istemiyordu şimdi. Ne yapacağımı, nereye gideceğimi bilmeden dolaşıp duramazdım ormanda....

Ya Etropole'ye yada Lukovit'e doğru yönelebilirdim. İlk hesaplamalara göre Etropole yirmi kilometre kadar daha yakındı.

Oraya gitmeyi tercih ettim. Bu halimde yirmi kilometre daha az bir yol gayet önemliydi. Orada bizimkilerden birini

bulacaktım, yaralarımı saracaktım, müfreze ile irtibata girecektim.

Ondan sonra da, bir daha..

Biz daima gece yolculuk ederdik ama, şimdi gündüz de gidebilirdim. Çünkü buraları o kadar ıssız, o kadar تنها idi ki, günlerce bir insan aramış olsan, bulamazdın.

Sonra, büsbütün gücüm tükenmeden, elim ayağım kesilmeden ne kadar yol alsam kârdı. Yaptığım hesaplamaya göre

Etropole kasabasına ikinci gece sabaha karşı varabilecektim.

Kasabanın, kuzey doğu yönünde olduğu kanısındaydım.

Güneş de yeni doğmuştu ama, yine de pusula ile ayarlamak istedim yolumu.

Tabancamdan başka, saatle pusula da yanımdaydı. Saldırı sırasında üzerimde bana engel olabilecek ne varsa, daha korudayken hepsini atmıştım.

Saati çıkarıp ağır gümüş kapağını açtım. Kol saatimi cep saati ile değişmişim, çünkü dağda daha elverişliydi cep saati.

Baktım, çalışmıyordu!

Pusulayı çıkardım. Ona da baktım, kuzeyi gösteriyordu.

Ters yöne döndüm, ibre hiç kılmıdamadı, yine kuzeyi gösterdi.

Biraz salladım, ibre kılmıdadı, fakat yine olduğu yerde durdu.

Anlaşılan, savaş sırasında saat de, pusula da bozulmuşlardı.

352

Görülüyordu ki, ne saat zamanı, ne de pusula yönü gösterecekti.

Bunlardan da bir fayda yoktu artık.

Etrafa bir kez daha göz gezdirdim ve gün doğusuna bakarak yürüdüm. Öyle sanıyordum ki, kuzeye doğru gidiyordum.

Sonraki onyedı gün içinde nereye gittiğimi büerek attığım ük adımlardı bunlar.

Bundan sonra ben tam onyedı gün hiç durmadan yürüdüm, önceleri önüme bakarak dimdik yürüyordum. Sonra elimdeki değneğe dayanarak yürüdüm. Daha sonra elimdeki değnek ağnlaşuıca, fırlattım, badadım emeklemeye...

Yönümü kaybediyor, doğuya mı, batıya mı, kuzeye mi, güneye mi, nereye gittiğüi bilmiyordum. Belki de bü polis tuzağna, belki de bir yatajhn evine gidiyordum. Ama gidiyordum, hiç durmadan gidiyordum, çünkü yürümek, yaşamak demekti benim için.

Ve hızlı mı yürüyordum, yavaş mı yürüyordum, gideceğim yere doğru mu gidiyordum yada uzaklaşıyor muydum oradan, önemi yoktu. Yürümek önemliydi benim için, yaşıyorum demekti ve canla başla yürümeye çalışıyordum.

Savaşta ölen arkadaşlara kimi kere imreniyordum, "Ben de ölseydın ya" diyordum. Ama sadece bü defa, hayatımın anlamsız olduğu kuşkusuna adamakülü kapümiş ve ciddi olarak ölmeyi istemişim.

Fakat ölüme gerçekten razı olduğum bir sırada, hayati güçlerim isyan etti, karşı koydular ve ben yeniden sarıldım hayata.

Niçin? Niçin yaşamak istiyordum?

Bu bitmez, tükenmez, sonu gelmez acılara neden son vermedim?

Belki de hayattan çok az birşey aldığım için. Oysa, payımı almak istiyordum, çok istiyordum. Belki de bu günlerin dehşetine karşı, eski dünyaya karşı bütün kül ve nefretimle birlikte tüm yaşamak arzum, sevgim birleşerek isyan ettikleri için! Yada kafama yerleşen bir parti emri engel oluyordu buna. Ölmemi isteyen düşmana teslim olmamayı emrediyordu parti. Yahut da mayam böyle olduğu için. Küçük yaştan beri yokluk içinde yetişmiş, büyük şehrin kenar semtlerinin proleter okulundan geçmiş bü köylü kızı olduğum için ölmek istemiyordum. Ve yürüyordum...

353

Her attığım adımı bilerek de yürüyordum, adımlarımın otomatik olduğu zaman da yürüyordum...

Yolculuğumun ilk gününde yaşantılar kafamı o kadar meşgul etmişti ki, artık otuzaltı saatten beri ağzıma bir kırıntı yiyecek atmadığımı bile düşünmüyordum.

İkinci günü, çok geçmeden Etropole'ye varacağımı, orada yaralarımın temizlenip sanlacağını, karnımın doyacağını, orada dinleneceğimi umut ediyordum.

Üçüncü günü ormanda, otlar arasında kuzukulağı, ısırgan bulunabileceği aydınlık yerlere göz atmaya başladım. Ve gerçekten iki defa bol bol kuzukulağı bulunan yerlere rastladım ve dikkatle son yaprağına kadar topladım. Bir defa da koca bir mrganhk alanına rastladım. Bir değnekle ezdim ısırganları, yeşil bir bulamaç haline gelene dek ezdim. Ama biri sanki cam tozu atmıştı bulamacın içine. Cam gibi batıyordu. Ama buna rağmen, gene de yedim...

Dört gün geçti, beşincisi başladı. Çoktan varmış olmalıydım Etropole'ye. Fakat en ufak bir iz yoktu kasabadan. Ne bir köy görünüyordu, ne de bir kulübe. Ancak ötede beride ufak tefek patates tarlacıkları, buralardan da insanların geçtiklerini gösteriyordu. Geniş bir alana çıktım. Alt tarafında küçük bir tarla vardı alanın.

Sabah güneşi çiyi kaldırmamıştı henüz. Etrafa, karşıya bir göz gezdirerek yürüdüm otluk içinden. O anda bir de baktım, otluk ufacık, ufacık olgun, kırmızı dağ çilekleriyle dolu.

Bu kadar bol çilek ancak masallarda vardır. Burada gerçekten pek çok çüek vardı. Sepetler dolusu çilek toplanabilirdi buradan. Eğildim. Sonra da oturdum ve oturduğum yerden koparıp ağzıma atmaya başladım, o güzelim hoş kokulu, tatlı çilekleri. Yer değiştirmek gerekmiyordu, o kadar boldu burada çilekler. Hem de çok hoş vakit geçiriyordum. Fakat on, onbeş dakika geçer geçmez insan sesleri duyarak irkildim.

Alanın alt tarafında yaşlı bir kadınla asker kıyafetinde genç bir çocuk görüldü. İkisinin de omuzlarında çapa vardı ve tarlaya doğru gidiyorlardı.

Bir an bile onları gözden ayırmayarak geri geri ormana doğru çeltiklim. Onlar çapaları bırakıp alana girdiler, eğildiler çileklerin üzerine.

Artık ormanda on adım kadar içeri sokulmuş, çok dallı

koca bir ağaca dayanmışım.

354

Ne yapmalı? Bu insanların yanına gidip ekmek isteyeyim mi, yaralarımı sarmak için kadından başörtüsünü isteyeyim mi? Artık kokmaya başlayan yaralarımı temizleyip sarması için rica edeyim mi kadına? Nerelerde bulunduğumu sorayım mı onlara? Eğer genç erkek asker üniformasıyla olmasaydı, belki de gidecektim. Ya komutanlarının gözüne girmek elli bin levalık ödülü kazanmak hevesine kapılır da, birden üzerime çullanırsa ne yapardım? Bu yaralı ve çaresiz halimle tabancamı bile çekemezdim belimden. Elde tabanca ile de yardım dilenmeye gidilmezdi alemin yanına...

Hayır, çok büyük bir risk vardı bu işte. Yaralarımı temizleyip sarabilirim, ağzıma bir iki lokma ekmek atabilirim gibi tatlı düşüncelerden vazgeçtim ben de.

İyisi mi, ormana sokulup gündüzü geçirmek için bir ağaçlık içine uzanıp yatmalıydım. Fakat ben büyülenmiş gibi durup insanlara bakıyor, neler konuştuklarını dinliyordum.

İnsan sözüne, insanlara hasrettim...

Nerelerde bulunduğumu, hangi yöne gideceğimi pek bilmiyordum.

Bu insanların konuşmalarından bir şeyler öğrenirim umuduyla durup onları dinlemekte kendimi haklı çıkarmaya çalıştım. Beni görmemeleri için dayandığım ağaca tırmanıp dallarının arasına gizlenmeyi düşündüm. Bu ağaç öyle bir ağaçtı ki, sanki yaralı partizanlara göre yapılmıştı. Yerden bir metre yukarda dal budak salmıştı ve adeta bir merdiven gibiydi dalları. Bu ağaca her çocuk, hatta ihtiyar bir kimse bile kolayca tırmanabilirdi. Fakat ben iki kere düştüm, yeniden kanattım dirseğimi ve ancak üçüncü defasında dala basabildim. Burada biraz soluk alıp dinlendikten sonra tırmandım üst dallara. Oturulacak gibi iyi bir yer buldum dallar arasında ve yerleştim oraya. Tarlada köylüler artık çoktan başlamışlardı kazmaya. Birden, ağaçta yalnız olmadığımı gördüm. Korkudan ürperdim, buz gibi soğuk bir titreme geçti üzerimden...

Yakınımdaki dallardan birine kocaman bir kara yılan sarılıyordu.

Ayak bileğimden daha kalındı gövdesi bu yılanın. Boncuk gibi ufacık gözleri de pırıl pırıl bana bakıyordu. Karşısında olanı kendi etkisi altına alana dek hiç kıpırdamadan bakan bir hipnotizmacı gözleri gibiydi bu gözler.

Yılan dala dolandı. Ara sıra başını kaldırıyor, bana bakıyordu.

355

Sürünenlerin hepsinden daima tiksinişimdir. Başka defa olsaydı, ağaçtan atlar, kaçardım ama bu kez ses bile çıkaramıyordum. Kendisine saldırılmazsa tehlikeli olmadığını biliyordum.

Ama gene de belimden tabancamı çekip demirinden tuttum. Çünkü yılan her ne kadar korkunç da olsa, yanm kurşun bile harcamamalıydım.

Ve sıralandı bekleme saatleri. Bir aralık tısladı, kabardı.

İnecek sandım, ağaçtan. Fakat az sonra sakinleşti, saldı kendisini, dayadı başını dalın üstüne. Sanki uykuya dalmıştı.

Ağaçta kaldığı bütün sürece (öğleden sonra saat dörde doğru indi ağaçtan), beni öyle mıhlamıştı oraya ki, tarlada çalışan köylüleri adeta unutmuştum. Ancak öğlen yemeğini yerlerken yılanı bırakıp gözlerimi o tarafa çevirmiştim. Kadının çıkardığı o kızarmış malay ekmeğinden, ince ince dilinmiş, yağlı pastırma parçalarından ayıramıyordum gözlerimi. Nihayet yılan savuşup gitti. Önce kuyruğunu salmaya ve dal Doyunca uzanmaya başladı. Şimdi farkına vardım ki, boyu iki metreden fazlaydı, yani bana saldırmış olsaydı, kurtulamayacaktım ondan! Saldırması için yeteri kadar sebep de vardı. Ama ben o zamanlar, kara yılanların süt kokusu ile kan kokusuna bayıldıklarını bilmiyordum... Hele irin kokusu gayet çok çekiyormuş kara yılanı...

Yılan daldan çözülüp ağacın gövdesine attı kendisini ve oradan da esnek bir ok gibi yere inip kuru yaprakların arasında kaybolup gitti.

Biraz nefes alabildim, doğrulup daha iyi yerleşebildim.

Yılan buradayken, ürktümeyeyim diye cesaret edemiyordum yerimden kımıldamaya.

Biraz sonra köylüler çapalarını yüklenip, geldikleri yoldan döndüler.

Nereye gidiyorlardı? Nereye gidiyordu bu patika? İşte bunu öğrenip anlamak istiyordum ama, öğrenemiyordum.

Sonunda köylülerin arkasından gitmeye karar verdim.

Fakat önce çalıştıkları tarlaya uğradım. Karanlıkta çilek bulup toplamak imkansızdı. Onun için taze kazılmış patates köklerini elle eşelemeye başladım ve çabucak doldurdum ceplerimi ufacık ufacık patateslerle. Ben bu patatesleri golf pantolonuma silip topraktan temizliyor, bulamaç haline gelene dek uzun uzun çiğniyordum ağızımda. Çiğ kokuyordular, lezzetli değildiler, ama bir dereceye kadar açlığımı gideriyorlardı.

356

İki saatlik bir yoldan sonra köpek sesleri duyulmaya başladı.

Nereye geliyordum acaba? Köy mü, kulübe mi vardı buralarda bilmiyordum. Fakat ne pahasına olursa olsun, mutlaka şoseye çıkmalıydım. Köy ve kasaba kenarlarındaki tabelalardan nerelerde bulunduğumu az çok anlayacaktım.

Üst tarafından köye yaklaştım ve beyaz, bir şerit gibi uzayıp giden şoseyi gördüm oradan. Mutlaka çıkmalıydım şoseye, yan tarafa saparak bir hayli yürüdükten sonra nihayet şoseye çıktım. Kilometreleri gösteren bir lasın üstüne oturup biraz dinlendim, çarıklarımı sıkıladım, /jtık iyice yıpranmış, yırtılmış, altları delinmişti çarıklarımın, adeta yalınayak basıyordum yere. Ve artık tam giderken karanlık uzun boylu, iri bir asker belirdi önümde. Çizmelerini bir değneğe geçirmiş, hızlı hızlı bana doğru geliyordu.

Yandan bakan bir kimse için kılık kıyafetim herhalde garip görünürdü. Kırmızı golf pantolonlu, çarıkları yırtık pırtık, yaz ortasında sırtında yün yelek, saçları darma dağınık, pantolon içine sokulmuş kan içinde sarılı bir kol, işte bu kıyafette bir



kadın.

Bir tarafa çekilip gizlenmeye vaktim yoktu. Onun için de kalkıp doğruca askere karşı yürüdüm. Ama elimden değneği atmış, tabancamı çıkarmıştım.

Asker beni gördü ve durdu yol ortasında:

- Kim 6? Kimsin sen? diye sordu daha yirmi adım öteden.

Yolun sağ tarafından gidiyordum ve yaralı olduğumu belli etmemeye çalışıyordum dimdik yürüyerek.

- Yabancı değil! dedim mümkün olduğu kadar ilgisiz görünerek.

Fakat sesimin kısıklığı, anlaşılan askerde bir merak uyandırmıştı, tekrar sordu:

- Yabancı değil de kimsin?

- Bir yolcu! diye karşılık verdim.

Ve artık iyice yaklaşmıştık birbirimize, tabancamı çekerek:

- Geri çekil! dedim.

Beklenmedik bir darbe gibiydi bu emir. O da öyle karşıladı bu emri. Bir adım, sonra bir adım daha geri çekildi.

- Geri çekil ve bak işine! Çekilmezsen, basarım kurşunu!

Fazla söze ihtiyaç kalmamıştı. Sadece bir saniye sonra asker arkasına bile bakmaya cesaret edemeyerek var gücüyle koşuyordu.

357

Kimdi bu asker ve ne yapacaktı bilmiyordum. Belki de bu karşılaşmayı bir sır olarak gizler, kimseye söylemezdi yada derhal belediyeye gidip hükümet makamlarına bildirirdi.

Ne yaparsa yapsın, şosede daha fazla kalmamalıydım, bu bölgeden mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaşmalıydım.

Kara kara görünen ormanın bulunduğu tarafa, sola döndüm.

Biraz sonra şırl şırl akan bir ırmak çıktı önüme.

İrmak! Partizanın hayatında ırmak her zaman bir engel, daima bir bela, bir felaket değildir. Eğer köpeklerle peşime düşselerdi, ancak ırmak gizleyebürdi izlerimi. Suyu girmeliydim, sonra kıyıya yaklaşınca, kıyı boyunca yürüyecektim ve böylece köpekler koklayıp bulamazlardı izimi.

• İrmak ne kadar derindi, bilmiyordum. Her ihtimale karşı pantolondan tabancamı çıkardım. Çünkü herhangi bir çukura batıverirsem, tabancam ıslanır, işe yaramaz hale gelebilirdi! Daldım suya. Buz gibiydi. Önce dizkapağıma, sonra elime, daha sonra göğsüme kadar çıktı. Anlaşılan derin bir yere rastlamıştım. Tabancamı başımın üstüne kaldırdım. Yüzmek gerekirse ne yapacaktım?

Derin yerleri daha sakın akıyordu ırmağın. Ayağımla derinliğini karış karış yoklayarak ağır ağır ilerliyordum. Daha sonra su azalmaya başladı, yeniden dizlerime kadar indi. Fakat taşlıktı buralan, her an kayıp düşebilirdim. Buna rağmen pek duraklamadan aşağı doğru yürüyor, köyden ve muhtemel izleyicilerden uzaklaşıyordum.

Islanan elbiselerim ağırlaşmış, soğuk su üüğüme, kemiğıme işlemişti. Yine de devam ediyordum yürümeye. Nihayet kıyıya yakın bir kayalık ilişti gözüme. Son bir gayretle üstüne çıkıp

daha düzce bir yerine oturdum.

Yorgundum, üşümüştüm, açtım. Gözlerim alacalanıyordu.

Islanan yaralarım depreşmiş, daha çok acıyordu. Herhalde biraz sonra köy uyanacak, köpekler havlamaya başlayacaktı. Karınlan tok, besili, silahlı polisler peşime düşeceklerdi.

Ben nasıl karşı koyabilirdim onlara? Silah gücüyle mi?

Tabancamda sadece üç kurşun vardı. Ayaklanma mı güvenecektim.

Biri kurşun yarası içindeydi, güç halle yürüyordum.

Emin bir yatağın evine mi sığınacaktım? iyi ama, aşağı yukarı nerelerde bulunduğumu bile bilemiyordum...

358

Polisin beni canlı ele geçirmesi olur şey değildi, bunu aklımdan bile geçiremezdim. Ama vurup öldürmeleri de sevindirecekti onları. Sevinmelerini önlemek için kendi kendimi öldürsem daha iyi olmaz mıydı acaba?

Ya rasgele ölmezsem, öldüremezsem kendimi? Ya canlı yakalarlarsa beni?

Bu kara kara düşüncelerle bir ateş bastı beni. Doğruldu.

Önümde, kayanın alt tarafında suyun derin bir yeri vardı. Oraya kadar varabilmek güç değildi benim için, ondan sonra da...

Ondan sonra da acı, keder, çile... hepsi bitecek, hepsi sona erecekti...

Fakat bu "hepsi bitecek" düşüncesi canlandırdı, yeniden hayata çevirdi beni ve gizlenmek için gündüz kimsenin göremeyeceği bir yer araştırmaya başladım bakınarak.

Sabah oluyordu. Az sonra güneş ışınlan karşığı dağın tepelerini aydınlattı. Biraz sonra benim bulunduğum kayaya da ulaştı ışınlar. Gözlerim yumulu yatıyor, soğuğu kovan, elbiselerimi kurutan güneşin sıcaklığını duyuyordum.

Ta öğlene kadar uyku girmedi gözüme. Köyden peşime düşerler diye hep bekliyordum. Fakat öğlen olunca, artık böyle bir tehlike yok dedim ve uyudum.

Akşam üzeri, ortalık henüz kararmadan uyandım ve bir kez daha etrafa göz attım. Bir kilometre kadar ötede şose ikiye ayrılıyordu. Karanlık basınca bu yol kavşağına gidip nerelerde bulunduğumu öğrenmeye çalışacaktım.

Biraz, sonra gizlendiğim yerden çıkıp yeniden suya girdim.

Ancak bu kez sığ bir yeri seçtim. Su, diz kapaklarıma bile çıkmıyordu.

Ve yürüdüm yol kavşağına doğru. Fakat orada sadece tek bir tabela vardı ve köyün, Çerni Vit olduğunu gösteriyordu.

Geçtiğim ırmağın da Vit ırmağı olduğunu anladım. Artık bu ırmak sayesinde yönümü belirleyebilirdim. Her ne kadar sağa sola bükülse de, kuzeye akıyordu ırmak

Şosedan gitmemeliydim. Bu kez sağa saptım. Tekrar suya girmek istemiordum, ırmak boyunca.

Bütün gece yürüdüm. Ama öyle sanıyordum ki, karanlıkta, bu sekiz saat içinde, belki sekiz kilometre bile yol alamamıştım.

Hiç kuvvetim kalmamıştı. Ara sıra ağzıma birer patates atıyordum ama, tutmuyordu. İmanım gevremişti açlıktan, yaralanmanın acısı da bazen diniyor, bazen de şiddetleniyordu.

359

Sabaha karşı durup dinlendim. Güneş henüz doğmuştu, ben bir ağaca yaslanmış olarak uzaklara bakıyordum. Bir yerde birden güneş ışınlarının yansıdığı ilişti gözüme.

Ürkmedim, sevindim.

Karşımda ışınlan yansıtan kubbelerdi. Glojen manastının kubbeleri!

Belki de budalaca bir davranıştı, belki de bir tedbirsizlikti, belki de partizan yasalanna aykırı idi ama, sevinçten "ura!" diye bağırdım.

Cansız güçsüz bir bağırma idi bu. Ama o kadar sevinçliydim ki, sanki arkadaşları görüyordum karşımda.

En nihayet nerede bulunduğumu biliyordum, yolu biliyordum artık.

Dokuzuncu Bölüm

Çerni Pol civarındaki savaştan sonra geçen günlerin yedincisi sevinçle başladı. Nerelerde bulunduğumu öğrenmiştim.

Akşamı zor bekledim. Bir sırttan ötekine üç saat kadar bir yol vardı. Fakat bütün gece yürüdüm. Tekrar geçtim ırmaktan ve sabahleyin Glojen manastına yaklaştım.

Sekizinci gün başlıyordu.

Yatıp uyumak için bir yer araştırırken bir sürüye, salyangoz sürüsüne rastladım ve yedim birkaç tane. Çiğ salyangoz tiksindirici bir şey. Fakat ne de olsa yemek lazımdı ve yedim.

Rahattım ve yaralarım da daha az sızlıyor gibi geliyordu bana. Fakat bir saat sonra midem başladı ağrımaya. Çiğ salyangozlar dokunmuştu.

Balkan üzerinde güneş üç mızrak boyu yükselmişti. Bir çalılığa sokuldum, kuru yapraklara gömülüp uyudum. Akşamleyin, Dobrevtsi köyüne doğru yürüdüm. Midem bulanıyor, kusacağım geliyordu, yaralarım çok acıyordu. Birkaç kez kusmaya çalıştım, kusamadım, midem tamamıyla boştu, ağzım kavruluyordu.

Dokuzuncu günü Dobrevtsi köyüne yakın Taşlık denilen yere gelmiştim.

Aç idim. Etrafta yenecek birşey yoktu, ne kuzu kulağı, ne ısırgan, ne de patates tarlası vardı. Hiçbir şey yoktu, hatta salyangoz bile!...

360

Yapraklara gömülmezden önce uyluğumdaki yaranın sargısını söktüm. Yara kalın bir kabuk tutmuş altı irin toplamıştı. Biraz pamuk, biraz ispirto, biraz oksijenli su o kadar lazımdı ki!

Lazımdı, ama yoktu.

Uyluğumu yeniden, mümkün olduğu kadar yine o eski pamuklu bluzumla, kirli bezle sardım. Soma da uyudum. Uyku dalgalığında gerçekler, arzu ve anılarla öyle acayip bir şekilde karışıyordu ki, öğleyin yağmur yağdığı zaman, rüya mı, gerçek mi, anlayamadım ilk anda.

Yazın dağlarda yağmura sık rastlanır. İnsanın sadece bü

kulübe bulup girmesi, ateş yakıp korunması lazım. Yağmur dindi mi, tekrar devam eder yoluna...

Fakat hangi kulübeye gidebiürdim?

Yakında, buradan sadece iki kilometre ötede Dobrevtsi köyü bulunuyordu. Tanıdıklarım çoktu, güvenüü yataklarımız vardı orada. İlk dağa çıkanlar, partizan olanlar, onlardı. Anaları, kanlan mutlaka kabul edeceklerdi beni, gereken yardımı göstereceklerdi. İyi ama, ya düşman onlann evlerini gözaltına aldıysa? Benim ziyaretim polisleri yeniden kudurtabüirdi. Hayır, Dobrevtsi'ye gitmemeliydim.

Üşüdüm. Isınmak için jimnastik yapmaya çalıştım. Bir zamanlar Stanü ve Guco böyle öğretirlerdi bize.

Stanü ve Guco çoktan ölmüşlerdi. Şimdi sıra bende miydi acaba?

Gamlı, kederli düşünceler sardı beni.

Kuşkusuz, jimnastikten birşey çıkmadı. Sonra yaralı koUa, yaralı bacakla jimnastik mi yapıldı?

Yola koyulmak için ortalığın kararmasını bekledim.

Fakat nereye?

Çetenin dağılmasından bunca gün sonra artık karannu vermiştim. Radomirtsi'ye, eve gidecektim. Başka emin bü yer yoktu benim için. Örgütle ancak evden irtibata güebilir, yeniden müfrezenin yolunu tutabilirdim.

Dobrevtsi'den Radomirtsi'ye kadar yol o kadar uzun değildi.

Ama ben yoldan gidemezdim. Köylerden, kulübelerden uzak geçmeli, Balkan içinden yürümeliydim.

Karanlık bastıktan sonra. Dobrevtsi köyünün sol tarafında yükselen sırta doğru tırmanmaya başladım. Tepeden şoseyi görecektim ve böylece köyün hangi yönde olduğunu anlayacaktım.

361

Yağmur devam ediyordu. Yerler yaştı, kaygandı. Ben değneğime dayanıyor, düşe kalka yürüyordum.

En nihayet gece yansı tepeye yetiştim. Yağmur dinmişti.

Ama etraf öyle bir karanlıktı ki, yirmi adım ilerisi bile görünmüyordu.

Gökyüzünde ne ay, ne de bir yıldız vardı. Hangi tarafa gideyim? Kuzey neresi?

O zaman pusulamı hatırladım tekrar. Nedense, pusulayı atmamıştım, duruyordu cebimde. Tabii, biliyordum yönümü göstermeyeceğini. Ama, bozuk da olsa, yine pusulanın gösterdiği "kuzey"e yöneldim. Sık bir ormanlık başlıyordu biraz ilerde. Daha fazla durup düşünmenin anlamı yoktu. Hiç oyalanmadan daldım ormana.

Az sonra bir fundalık bir dikenlik içine girdim. Çankanm çoktan yırtılmıştı. Attım onlan. Şimdi yalınayak bele kadar yükselen eğreli otlannın içinden gidiyordum. Otlar ayaklanma dolaşıyor, ara sıra yere düşüyordum. Ufak tefek taşlar ayaklanma batıyordu. Dikenli çalılar kollanma, omuzlanma dokunuyor, yüzüme batıyordu. İyi k, yol aşağı doğru idi. Çünkü ben yürümüyor, önümdek yeşil engele adeta ağırlığının kuvveti ile yaslanmaya çalışarak karış karış ilerliyordum.

Kocaman bir ağ içine girmiş ve kurtulmak için bir balık gibi boşuna çırpınıyormuşum gibi geliyordu bana.

Dikenlerden yüzüm kan içinde kalmıştı. Hınç ve umutsuzluk gözyaşlarıyla karışıyordu yüzümdek kanlar. Kimi kez sesimin çıktığı kadar bağırasım geliyordu. Bağırarak sövmek istiyordum. Kimi kez de, bir daha hiç kalkmamak üzere yaş yere, çamura uzanıp yatasım geliyordu...

Çalılardan, ağaçlardan, otlardan örülmüş gerçek bir duvar alt üst etti düşüncelerimi. Yere yıkıldım. Bir hayli yattım orada. Soğuk üğime, kemiğime işliyordu, ama kalkmak, doğrulmak da istemiyordum, gücüm de yoktu buna.

"Bir an önce öleyim, derhal öleyim!" diyordum kendi kendime.

O anda da, sağlam koluma dayanarak doğrulmaya başladım.

Bir çalığa teslim mi olacağım? Bir çalığa mı yenileceğim?...

Kimi kez tek bir söz bile insanı canlandırabüir, gücüne güç katabilir...

Onuncu güne girerken ormanın kıyısına gelmiştim. Biçilmiş bir çavdar tarlası, anızlık başlıyordu buradan. Kapısız, pen362 ccrcsiz bir dağ kulübesi görünüyordu tarlanın bir ucunda. Kulübeye yaklaştım. Etrafa bir göz gc/dirdim. bakındım. Kimseler yoklu oralarda. Kırık dökük birkaç fiçı vardı kulübede. Bu fiçıları kim getirip yığmış buraya ve niçin getirmiş, bugün bile hâlâ anlayabilmiş değilim. Ve nereden bilmem, kulübenin ortasında açılmış bir aralıktan tavanarasına çıkmak geldi aklıma. Herhalde tavanarası hakkında çocukluk izlenimlerimin bunda büyük bir etkisi olmuştu. Erik kurusu, ceviz sakladıklarını biliyordum lavantasına anaların. Belki yiyecek birşeyler, yada bir giysi bulurum umuduyla aklıma gelmişti tavanarasına çıkmak.

Fiçılardan biri, en kocamanı aralığın tam altındaydı. Bu fiçıya çıkabilirsem, tavanarasına çıkmak gayet kolay olacaktı. Vc bu fiçının yanına başka küçük bir fiçı getirerek, şaşılacak bir azimle düşe kalka tırmanmaya başladım. Nihayet çıktım tavanarasına. Öyle sanıyorum ki, hayalimde bundan daha güç, daha ağır, daha anlamsız bir iş yapmış değilim.

Kuşkusuz, tavanarasında ne erik kurusu, ne ceviz, ne dc giysi vardı. Eski örümcek ağlarından ve dipsiz bir sepetten başka birşey yoktu.

Çatının bir ucu açılmıştı ve kendime gelene dek, on dakika kadar yanıktan sonra, oraya kadar sürüklenip başımı delikten dışarı uzattım. Ve başımı uzatmamla geri çekilmem bir oldu. Kulübenin tam karşısından, gıcırdaya gıcırdaya bir öküz arabası geliyordu. Arabacı ellerini arkasına bağlamış, ara sıra "diy!" diye bağırıyordu öküzlere.

Biraz sonra gıcirtı dindi. Adamın öküzleri saldığını, arabadan sabanı indirdiğini duydum. Demek bütün gün komşum olacaktı. Ve o anda komşularımın iki olacağını farketim. Çalının açık yerinden kocaman bir kara yılan sokuluyordu ağır ağır. Benden birkaç karış öteye düştü ve insan horultusunu andıran bir ses çıkararak çabucak geldi ve dikti kafasını yukarı

doğru.

Birkaç günden beri ikinci kez olarak bu soğukkanlı sürüngenleri çekiyordum ben. Neydi bu karayılanlar? Ne istiyorlardı benden?

Sepeti çekip aldım. Onu bir kalkan gibi kullanarak hafifçe yılanı karşı tıslamaya, üzerine ufak ulak taşlar almaya başladım. Yılan başını çeviriyor ve parlak gözleri ara sıra gözlerimle karşılaşıyordu.

363

İlk önce hangimiz saldıracaktı? Hangimiz yenecekti? Hangimiz kaçacaktı ilk önce?

Hayır! Bu birliktelik kesinlikle süremezdi daha fazla. Uyuyup dinlenmeliydim, biraz güç toplamalıydım.

En sonunda fırlattığım ağırca bir taş yılanı çarptı... Yılan kızdı, iki kez daha şiddetli olarak tısladı ve başını yere bükerek sıçramak için kasılmaya başladı.

Nereye sıçrayacak, kime saldıracaktı? Bana mı? Çabucak başka bir taş aldım elime ve kaldırdım başımın üstüne. Yılan o anda, güneş ışınlarının vurduğu çatı aralığına doğru sürünüp gitti, kayboldu... Taşı bıraktım. Ter içinde kalan alnımı sildim. Sonra çatı aralığına doğru sürünerek bakındım. Yılan savuşup gitmiş, görünmüyordu, adam tarlanın öteki ucundaydı.

Öğleyin öküzleri sabandan boşandırdı, alaf verdi onlara ve arabanın sövesinde asılı ekmek torbasını aldı. Onun öğlen yemeği olan ekmek peynir ve taze soğandan gözümü ayıramıyordum. Midem burkuluyor, durmadan ağzımın suyu akıyordu.

Başımın döndüğünü hissediyordum. "Dur! Yeme! Bana da bırak," diye haykırasım geliyordu.

Kendimi tutmak, bağarmamak için kolumu ısudım. Adam bunu sanki hissetti, kalan yiyeceği toplayıp torbaya koydu ve astı torbayı yine arabanın sövesine. Sonra öküzleri ardına alıp sulamaya götürdü. Biraz sonra adam da, hayvanlar da gözden kayboldular. Sadece alacalı ekmek torbası görünüyordu gözüme ve bu torba durmadan büyüyor, gitgide daha büyük, daha kocaman oluyordu. Sanki ezecekti beni. Hızla başımı salladım ve birden kayboldu bu görüntü.

Daha fazla devam edemezdi bu böyle. Ele geçirmeliydim bu torbayı. Ekmeği, beyaz peynir parçasını almalıydım. Çok düşünmeye zaman yoktu. Acele etmek gerekiyordu. Çünkü sahibi her an dönebilirdi. Emekleye emekleye tavan deliğine geldim. Fıçı, deliğin altında değildi. Anlaşılan, ben tavana çıkmaya çalışırken, tekerlenip gitmişti. En az iki metre yükseklikten atlamak gerekiyordu.

Benim ne atlamaya, ne de sağlam kolumla tutunup yere yaklaşmak için aşağı sarmaya gücüm vardı. Bir kez daha yere baktım, yumdum gözlerimi ve başladım delikten ayaklarımı aşağı salmaya. Derken birden kaydım yere. Dişlerimi sıkıyordum ama, yine de bağırdım. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, yine yaralı kolumu uyluğuma vurmuş, acıtmıştım.

364

Doğrulup ayak üstü kalkmaya kendimde kuvvet bulamayarak, birkaç dakika böylece yattım. Sonra adamın her an dönüp gelebileceğini düşünerek, tavana çıkarken düşürdüğüm değneği buldum ve güçlkle arabaya gittim. Arabayı bekleyen adamın bir köpeği olduğunu bilmiyordum, şimdi gördüm birden. İri çoban köpeği, sivri beyaz dişlerini göstererek hırladı. Ben ileri bir adım atınca, köpek de, tüyleri diken diken olarak doğruldu.

Köpeğin başka zaman böyle bir canlı varlık gördüğü yoktu herhalde - ne insan, ne hayvan, yaralan kan, irin içinde, saçlar karışık, üst baş yırtık pırtık...

Ancak bir adım daha attım ve köpek ağzını kocaman açıp başladı havlamaya. Sanki büyük bir tehlikeyi bildirmek istiyordu sahibine. Büsbütün ürpermiş olarak üzerime saldırmaya hazırlandı.

Var gücümle elimdek değneği sıkarak yerimden kmıldamadım. Sonra ağır, ağır, santimetre santimetre geri çeklmeye başladım. Köpek ara sıra, sert sert havlayarak şaşkn şaşkn bana bakiyordu. En sonunda arabadan elli adım kadar uzaklaşabildim ve etrafa bir göz attım. Öküzleri sulamaktan getiren adam uzakarda bir yerde göründü. Burada bir an bile kalamazdım. Artık köpeğe bakmayarak mümkün olduğu kadar çabuk ormana doğru çeklmeye başladım. Orman sadece yirmi adım kadar ötedeydi. Az sonra kaim bir kayın ağacının ardına gizlendim.

O gün yeniden yağmur yağdığı için adam tarlasını sürmeyi bitiremedi. Arabanın gıcirtısı duyulmaz olduktan sonra t e k a r kulübeye geldim.

Dışanda yağmur yağıyordu. Kulübenin bir köşesinde yatıyor, karanlıka gözlerim açık olarak kara talihimi düşünüyordum. Ne zamana kadar sürüp gidecekti bu hal? Dağda yan ölü bırakılmış bir köpek gibi ne zamana kadar sürüneceğim? Ve tabancamı ağzıma alıp bu çilelere bir son vermek için yeniden kendimi vurasım geldi...

Ama daima üstün gelen yaşama hırsı ile yeniden doğrulup kulübenin kapısına kadar gittim. Dışanda yağmur devam ediyordu. Geceyi burada geçirmekten başka çare yoku.

Sabah oldu. Renksiz, çatık yüzlü, nemli bir sabah. Yağmur dinmişti artık ve belk de dünkü adam gelip tarlasını sürmeye

365

devam edecekti. Burada durup beklesem, biraz ekmek, yardım istesem mi ondan acaba? Fakat artık insanlardan çekiniyordum.

Çünkü insana benzemiyordum, korkacaktı beni gören.

Kulübeden çıkıp yeniden ormana doğru yürüdüm. Orman beni iyi karşılamadı, büsbütün ıslaktı, yaştı, rahatsızlık vericiydi.

Çerni Dol çatışmasından sonraki günlerin onbirincisi sessizce geceyi beklemekle geçti. Ancak yaralarımın sızısından ara sua daha şiddetü inliyordum.

Akşam oldu, karanlık bastı. Yağmurdan yıkanan gökyüzü sayısız yıldızlarla donandı ve derin bir sessizliğe daldı kainat.

Ve sadece uzaklardan bir yerden bir orman kuşunun "Hu-huhu-hu-uu," diyen uğursuz sesi duyuluyordu.

Soma yine bir sessizlik, acayip bir sessizlik başlıyordu ormanda.

Ama bu fırtınadan önceki bu sessizlik, bekleme gerginliği ile dolu bir sessizlikti.

Ne bekliyordu beni? Ne yapmalıydım ben?

Ve yine sayısız, sonsuz sorulara tek bu cevabım vardı benim:

İleri yürümek, yürümek, yürümek..

Yürüdüm!

Çerni Dol savaşından beri oniki, onüç, ondört oldu gündüzler, geceler. Ben artık ne yemek yemeyi, ne dinlenmeyi, ne

de uyumayı düşünüyordum. Geneüüde artık düşünmüyordum.

Karanlık ormanda beni üeri yürüten, canım yatmak istediği zaman beni ayakta tutan, gizü, kapalı yerlerden yürüten, tabancamı daima elimde tutturan başka bir güç, bilinç dışı bu güçtü.

Son yağmurdan sonra, ki oniküncü gece de yağmıştı, sıtmaya tutuldum. Bütün vücudumun ateş içinde kaldığını, dudaklarımın çatladığını, görüerünün söndüğünü, gitgide eridiğini, yanaklarımda, kollarımda, bacaklarımda bu kırıntı et kalmadığını, derimin nasd kuruduğunu, karardığını, parşömene benzediğini duyuyordum.

iki kere bu nehüden geçtim. Su derin değilmiş, dizlerime kadardı. Ama ben gözlerimle derin yer araştırıyordum. Sığ yerde boğulmak olur mu? Ama derin yeri görünce, yine yaşama hırsı üe sonu gelmez, bitmez tükenmez yoluma devam ettim...

Hayn! Böyle ölmemeliydim ben!

Onbeşinci günü sabahleyin bir şose göründü önümde.

Görölmek tehlikesini düşünmüyordum artık. Sanki kocaman bir mıknaş gibi çekti beni şose. Şoseye doğru gidiyor, artık ormandan çıkıyordum. Büden:

"- Tehlike var! Geri dön!" dedi sağduyum. .

366

Benden sadece yüz adım kadar ötede, üç renkli bir jandarma nöbetçi kulübesi görünüyordu. Kimbilir neredeydim ve nedense burada, şosedde jandarma kulübesi vardı.

Yeniden döndüm ormana.

Artık dimdik yürüyemiyordum, sağlam koluma dayanarak ik kat olarak yürüyordum. Sank üçüncü bir ayağım olmuştu kolum. Ara sıra yere kapaklanıyor, yüzüm kuru yaprakara, otlara vuruyordu, ama çalıların, dikenlerin battığını duymuyordum. Yeşil alanlann tazeliğini de, çiçeklerin kokusunu da duymuyordum. Duygusuz bir varlığa dönüşmüştüm. Sadece tek bir düşünce hareket ettiriyordu beni: "İleri! Daima ileri, eve doğru yürümek! Sonuna kadar yürümek!"...

Onbeşinci gün de doldu, akşam oldu. Orman bitti, çıplak bir ovaya çıktım.

Herhalde ovanın ötesi tarla, tarlanın ötesi de köy olmalı.

Köye yetişmeliyim. Belk de benim köyümdür, dedim...

Yağmur başladı bu arada. Kısa süren sağanak. Otlann üstünde sağlam tarafıma yatıyordum. Ne bir siper aramaya, ne



de yoluma devam etmeye kuvvetim vardı. Yağmur üşütmüyordu beni, yanıyordu, ateş içindeydi her yanımdan...

Sonra gökyüzü bulutlardan temizlenip açıldı, yıldızlarla donandı. Ay dede de yıldızlar arasında işiyordu.

Yeniden başladım ovada emeklemeye. Kimi kez dik yerlere tırmanmak gerekiyordu ve geri geri kayıyordum otların üzerinde. O zaman tırnakları yere batıp kaymamaya çalışıyordum. Sonra biraz yön değiştirerek devam ediyordum yoluma. Sonunda, yüksekçe bir yerin tepesine ulaştım. Ufuk genişliyor, etraf daha iyi görünüyordu buradan. Ve ileride onlarca, yüzlerce elektrik lambasının ışığını gördüm.

Bir kasabanın kenarında bulunuyordum. Çünkü ancak kasaba ışık verirdi değil mi? Ama hangi kasaba idi bu? Etrafa bir göz gezdirdim. Bir şose geçiyordu yakınlardan. Emeğe emeğe o tarafa doğru gittim. Az sonra yol boyundak arka vardım. Sonra ark içinden gitmeye başladım ve yüz adım kadar ötede, ay ışığı altında bir direk gördüm. Direkte yazdı bir levha vardı.

Bir elimle direğe tutunarak doğruldum. Yüzümü levhaya yaklaştırdım ve hafif ay ışığında şu harfleri okuyabildim:

367

Şaşalamış olarak yere oturdum. Gözlerimden yaşlar boşanıp kanlı ve kararmış yüzümde izler bırakarak akıyordu...

Birden bir korku çöktü yüreğime!

Hayır, olamaz Lukovit değil bu. Bir yanlışlık var bunda. İyi görememişim bu yazıyı. Bu sadece bir sanrı olmalı.

Eğer gerçekten Lukovit ise, ana baba ocağına gelmişim demek. Radomirski buraya ancak dört, beş kilometre. Hata etmiyor muyum, yanılmıyor muyum acaba?

Yeniden doğruldum. Ve yeniden aynı iri kara harfler diküdi gözümün önüne:

L-U-K-O-V-İ-T

En sonra ulaştım bizimkilerin yanına!

Arka içine doğru emekleyip buradan on adım kadar uzaklaştıktan sonra yeniden bir kuşku aldı beni.

Acaba yanılmıyor muyum? Gerçekten bir sanrı değil mi bu acaba?

Ve yemden dönüp levhaya baktım.

Levhada yine aynı yazı:

L-U-K-O-V-İ-T!

Hayır, yanlışlık yok. Çilelerim bitmişti. Şimdi hemen eve doğru gitmeliydim. Sadece birkaç kilometre kalmıştı. Kolaydı!...

Onuncu Bölüm

I-II 5 gece Etropole Balkanında

II-III 2 gece Çemi Vit köyünden doğuda Glojen Balkanına kadar

III-IV 1 gece Glojen Balkanından Lisets'e kadar.

IV-V 1 gece Lisetsden Dobrevtsi Balkanına kadar.

V-IV 6 gece Dobrevtsi Balkanından Lukovit kasabasına kadar.

VI-VII 2 gece Lukovit kasabasından Radomirtsi köyüne  
geçilen yol

368

Kolay mı?

Dört kilometrenin lafı mı olur, demesi kolay! Bir çocuk  
bile bir saatte yürüyebilir bu yolu!

Evet, yürüyebilir. Ama ben yürümüyorum, emekliyordum...

İki saat sonra tanyeri ağarmaya başladı. Çerni Dol civarındaki  
 çatışmadan soma onartınca sabah idi bu.

Ne kadar da uzun bir zamandı bu onaltı gün! O korkunç  
savaştan önceki zamanları adeta unutmuştum bu saatlerde.

Dünyada gülüp eğlenen, konuşan, yemek yiyen, tarakla saçlanm  
tarayan kimselerin bulunacağından bile kuşkulanıyordum.

O günlerde ağzıma bir lokma ekmek atmadım, bir saat  
olsun, rahat uyku uyumadım, başka bir kimseyle tek bir söz  
konuşmadım, ya yaralarım...

Yaralanma bakmaya cesaret edemiyordum artık Fena bir  
koku yayılıyordu yaralanımdan. Fazla kmüdanınca kuruyan  
kabuklar çatlıyor ve bu çatlakardan sarımtırak koyu, yapışkan  
bir irin akmaya başlıyordu...

On, onbeş, yirmi adım kadar emekediken sonra kesilip  
duruyor, başımı yere bırakıyor ve bir süre soluk alamıyordum.  
Sonra her defasında varmayı düşündüğüm yerde nişan aldığım  
bir ağaca veya taş a gözlerimi dikerek yeniden yürüyordum.  
Etrafa bir göz attım. Benden on adım kadar ötede yemyeşil  
geniş Lukovit bağları görünüyordu. Gündüzü geçirmek için  
bundan daha uygun yer bulamazdım. Yılın bu ayında bağlarda  
hemen hemen hiç iş yoktu. Kulübelere de uğrayan olmazdı.  
Yemden başladım emekeye emekeye ilerlemeye. Arkamda  
geniş bir iz bırakışımın farkında değildim, sanki bir kmse bir  
kucak çalı sürükemişti bağ içinden. Bunu gördüğüm zaman  
artık bir kulübenin yamına gelmiş bulunuyordum ve ne bu izi  
yokedebilirdim, ne de buradan uzaklaşabilirdim.

Bu arada kuzeydek bir yerden süreki bir düdük sesi duyuldu.  
Başımı çevirdim. Uzakarda, Humata gan taraflarında, bir  
yük tireni gidiyordu ağır ağır.

Ve yeniden sevindim, çünkü görünen kasaba gerçekten  
Lukovit'ti, gerçekten kendi köyüme yakaşmış bulunuyordum.  
Bu sevinç telaş ve endişelerimi, tüm kuşkulanımı bastırmıştı.  
Soma yeni bir düşünce sardı beni. Niçin Radomirtsi'ye  
gideyim? Rendak'ların Dina nine, Yoto dede Lukovit'te değil  
369

mi? Hristo Veliçkov ve daha birçok sadık, güvenilir yataklarımız  
kasabanın öteki ucunda oturuyorlar. Defalarca onlarda  
kaldım. Neden yine burada kalmayayım? Üstelik Dina ninelerin  
evi gayet yakın, sadece yeniden karanlığın basmasını beklemek  
lazım...

Dina ninenin beni daha bu gece soyup güzelce yıkayacağını,  
yaralarımı saracağını, memleket işlerini yoluna koymak  
bize, kadınlara göre iş değil, diyerek bana yan ciddi danlacığım,

mutlu mutlu gülümseyeceğini düşünerek imreniyordum..  
Çok güzel, çok çekiciydi bu düşüncem, ama kapılıvermedim buna. İrademi yitirmiş değildim henüz. Ne olur, ne olmaz diyerek vazgeçtim bu fikirden. Sonradan öğrendim ki, eğer Lukovit'e gitmiş olsaydım, doğrudan polisin eline düşecektim ve böylece bir kez daha polisin Yoto dede hakkında bize yataklık ettiği kanısını doğrulamış olacaktım.

Yakında, bir olay sonucunda kasabada parti örgütünün sekreteri Simeon Kumanov, remsistlerden Moni Dekalo, kız öğrenci Vaska Mihaylova, öğretmen Simeon Nenov kurşuna dizilmişler.

Yoto dede o sıralarda artık illegalliğe geçmiş ve partizan müfrezesinde bulunuyormuş. Polisler, evine daldıkları zaman sadece Dina nine ve çocukları Nadejda ile Petko'yu bulmuşlar evde. Partizanların nerelerde gizlendiklerini söylemek için Yoto dedelerin tüm ailesine gaddarca işkence etmişler. Belki bir illegal yaklaşıp diye de evi haftalarca bekleyip bir kapan haline getirmişler...

Bunları bilmiyordum, aylardan beri hiçbir şey duymamıştım ve şimdi bu eve uğramanın akılsızca bir iş olacağımı düşünerek, Radomirski'ye gitmeyi kararlaştırdım.

Lokomotifin düdüğü yeniden duyuldu ve hiç o tarafa bakmadan, trenin gara girdiğini anladım. Ben de kulübeye girmeliydim artık. Belki gelip geçen olur, görünmemek için kulübeye gizlenmek lazım, dedim.

Lazım! dedim ama, bulunduğum yerden daha öteye kımıldayamadım. Hiç kuvvetim kalmamıştı. Tam onbeş günden beri gelmeye çalıştığım köyüme yaklaştığım bir sırada, artık köyümün görüldüğü bir yerde takatim tükenmişti.

370

- Kulübeye girmeliyim! diye bağırarak, kendime emir vermek istedim, ama pek sesim de çıkmadı ve bu çaresizlik içinde gözlerim yaşardı.

- Girmeliyim! dedim tekrar dişlerimi sıkarak ve yaralı kolumun parmaklarını oynattım. Birden bir sana girdi arkama, burğu gibi başladı oynamaya.

- Girmeliyim! Mutlaka girmeliyim, gireceğim! diyerek dizlerimi bükmeye başladım. Sonra da kollarımı ileri uzatıp bir solucan gibi kulübenin eşiğinden içeriye sokuldum, ta karanlık bir köşeye erdikten sonra durdum.

Orada bitkin bir halde buaktım kendimi. Başım dönüyordu ve sanki dipsiz bir uçuruma düşüyordum. Herşey dönüyordu. Ben de dönüyordum, ben de bu yansıya katılıyor, ben de koşuyordum ve daima pek az kalıyordu sonuna kadar varmaya ama, varamıyordum, dipsiz bir uçurumun kıyısına asdıp kalıyordum. Ve yeniden havalanmaya, koşmaya başlıyordum, sonra yine uçuruma düşüyordum...

En sonra bu kabus geçip gitti, ama müthiş bir korku sardı beni.

Bir kimsenin kulübeye yaklaşmakta olduğunu açıktan açığa

duyuyordum. Biraz durup bakmıyor, sonra yine devam ediyordu yaklaşmaya. İşte kulübenin arkasına geldi, az sonra bu polis kapıya gelecek.

Bağırmak istedim, ama kuruyan dilimi iyice ısırarak tuttum kendimi ve gözlerim kapıya dikildi.

Birden şu geldi aklıma: "Canlı yakalamak istiyor!"

- Hayır! dedim kendi kendime, tabancamı çekip buz gibi namlusunu ağızıma aldım. Parmağım tetiğı araştırdı...

Ayak sesleri yeniden durdu bu arada.

"Beni canlı olarak nasıl yakalayacağını düşünüyor," dedim kendi kendime.

Gülesim geldi ona.

"Diri yakalayamazsın! Hayır... hayır... hayır!"

Ayak sesleri yeniden duyuldu ve kaybolmaya başladı sonra.

Adam gidiyordu. Kulübeye girmek istemedi adam... Demek beni aramıyormuş... Demek rasgele bir yolcu imiş...

371

Ölümün kucağına atılmak üzere bulunduğum o sırada bu beklenmedik hal bana yeniden büyük bir güven verdi. "Herşeye rağmen sonu hayulı olacak," dedim. Ve böyle bü inançla uykuya daldım.

...Akşamleyin yeniden yola çıktım. Kasabayı dıştan geçmek lazımdı. En azından iki kilometrenle bir yoldu bu. Sonra tuğla fabrikasının yanından sapıp ovoidan kestirme gidecektün. Batıdan Radomirski'ye ve yeni evler sokağından Tsanko İvankov'lann yanından geçip eve ulaşacaktım.

Plan güzeldi. Gerçekleştirmek kalıyordu sadece.

Gece sakin ve sıcaktı. Nehüden esen hafif bü yel nem kokusu getiriyor, ateş gibi yanan alnımı serinletiyordu. Etrafta binlerce a r a r böceğı hep büden ötüyor, tekdüze bir ninni söylüyordu.

Kulübeden çıktıktan soma bir yere yığılmış bağ kazıklarım gördüm. Oraya kadar emekleyerek, içlerinde en hafif, en ince ve en kısa olanını aldım. Sonra dizlerimin üstüne doğrularak, kazığa dayanıp kalkmaya çalıştım. Ve bilmem, gündüz dinlendiğimden mi, yoksa artık eve yakın olduğumdan mı kuvvet alıyordum, kalkabildim.

"Kalktım," demek de pek doğru değü. Çünkü bir kambur gibi iki kat duruyordum. Ama, ne de olsa yürüyordum. Ve bükaç kere dinlenerek yarım küometreden fazla yol almıştım. Fakat son defa sırt üstü uzandığım zaman, kazığı ele alamayacağımı, ayak üstü doğrulamayacağımı anladım. Ancak yerde sürüne sürüne, emekleye emekleye gidebilecektim...

Bu gece köye kadar varabilecek miyim acaba?

Bu soru kafama girdi ve ben ne cevap verebiliyordum, ne de kurtulabiliyordum bu sorudan.

Üç, dört saat daha yürümeye gücüm yetse! O zaman sabaha karşı mutlaka Radomirski'de olacağım. Ama şimdi...

Şimdi emeklemek lazımdı. Ve başladım yemden emeklemeye. Sırtımdaki yün yelek, çoktan dağılmış, yırtılmıştı, hâlâ nasd

duruyordu sırtımda bilmem. Ayağımdaki golf pantolonun hali daha da berbat, dizler delinmiş, paçalar yırtılmıştı. Yaralarım toz içinde kalmıştı. Kuru ot parçalan, tozlar kana bulanarak çamur haline gelmişti.

372

Ben artık kolumdaki yaram mı, uyluğum mu yada belim mi, kalbim mi, nerem sızıyor, bilmiyordum. Sadece yaralı bir yerime hızlıca vurdum mu, bir karanlık içinde kalıyor, bir an kendimi kaybediyordum.

Ama emekliyor, sürüne sürüne gidiyordum. Karış kanş gidiyordum!

Kulübeyi terkedeli artık aşağı yukarı yedi saat oluyordu. Ay batmak üzereydi artık, bense henüz tuğla fabrikasına yetişebilmişim. Bütün gece ancak iki kilometre yol geçmişim.

Çaresizlik içinde gözlerim yaşardı. Ne yapayım acaba? Bu hendekli ova iki saat sonra Çingenelerle dolacaktı. Beni görecekler ve sonra... Sonra bana tek bir yol kalacaktı, kendime kurşun sıkmak.

Gösterdiğim bunca gayret bunun için miydi, tam evimin eşiğine gelmişken mi yok olup gidecektim?

Bir an önce buradan kaçmak, gündüzü geçirmek için gizleneceğim bir yere kadar gitmek lazımdı.

Başımı kaldırdım. Uzaklarda Panega görünüyordu. Bir zamanlar küçük bir kuru vardı oralarda.

Sağ kalabilmek için bu koruya yetişmek, hem de köylüler kırlara yayılmadan önce yetişmek lazımdı.

Koru dört yüz metre kadar uzaktaydı. Sabah yaklaşıyordu.

Herhangi bir erkenci geçmezse, kismetim varsa, en çok bir buçuk saatlik bir zamanım kalıyordu. Bu kadaruk bir sürede geçebilecek miydim bu yolu? Gücüm yetecek miydi acaba?

Şaşılacak şey bu insan. Ne yerimden kınuldayabileceğimi, ne de kolumu kaldırabileceğimi sanıyordum, ama herşeye rağmen, yine de koruya yetişebildim...

Onyedinci güne giriyordum.

Bu günden anılarım yok!

Karanlık basınca, başladım köye doğru emeklemeye. İki kilometrelik bir yolum vardı bu gece.

Beklenmedik bir hal olmazsa, yağmur yağmazsa, bir baygınlık geçirmezsem, sabahleyin evde olabilecektim.

Bu geceden de anılarım yok. Öyle sanıyorum ki, iki üç defa baygınlık geçirdim. Bir direğin üstünden geçmek lazımdı, bir

373

hayli uğraştım, geçemedim, nihayet dolaşarak geçtim. Sonra köye girdiğimi, köyün derin bu sessizlik içinde olduğunu, tozlu sokaklarda sürüne sürüne giderken tek bu köpek sesi bile duymadığımı, sonunda sabaha karşı saat dörde doğru bizim evi gördüğümü hayal meyal hatırlıyorum. Kardeşlerim yeni ev yaptırmışlardı, eski evin iki tarafına. Eskisi de henüz yıkılmamıştı, duruyordu.

Sokağın ortasında bir hayli durdum. Daha ancak otuz, kırk

adım kalmıştı avluya, ama kuvvetim yoktu. Ve geçen onyedi gün içinde ilk defa korkarak paniğe kapıldım. Babamın evinin önünde mi elaleme görüneceğim, burada mı yakalanacağım? Bu korku beni daha da güçsüz yapıyordu.

- Korkma! Korkma Ognyana! Rahat ol! Herşey yoluna girecek! dedim kendi kendime.

Ve şaşılacak şey! Çok kez tekrarladığım, imdada çağırdığım bu "korkma, rahat ol!" sözü sanki yardım etmişti bana. Sonra kendime istemeyerekten Mitka değil de, Ognyana diye hitap etmişim. Partizan Ognyana, Mitka'nın gücünün yetmeyeceği şeyleri de başarabilirdi ve başarması lazımdı.

Yüzümü toz içindeki yere dayadım, kaslarımı gevşettim ve ağır ağır, fakat düzenli solumaya başladım. Birkaç dakika hiçbir şey düşünmeden böylece yattım. Sonra yan karanlıktaki sessizliği bozan bir horoz öttü. Bu horoz sesi sanki bir işaretti ve başladım yeniden emeklemeye.

Yirmi dakika kadar sonra bizim avluya ulaştım. Ve bir yirmi dakika sonra da artık bizim eski evin kapısına gelmişim. Kafamla iterek kapıyı araladım.

Burada tekrar bir baygınlık geçirdim...

Kendime geldiğim zaman güneş pınl pınlı ve dışandaki biri sert sert öksürüyordu. Kapının bir deliğinden dışarı baktım Humata gannda demiryolu işçisi olarak çalışan kardeşim Georgi bisiklete alaca torbasını yerleştiriyordu.

Başımı kaldırdım.

- Georgi!

Boğazımdan kısık bir ses, insan sesine hiç benzemeyen bir ses çıktı.

- Georgi! diye tekrailadım, ama o yine işitmedi beni, atladı bisiklete ve başladı pedallan çevirmeye.

374

"Demek evde insan var," dedim kendi kendime ve başladım bir kimsenin avluya çıkmasını beklemeye. Az sonra karşıkı evden kardeşim Kiro, arkasından gelin Petra ve babam gönüldüler. Havaya, gökyüzüne baktılar. Erkekler sigaralarını içerlerken gelin onları bırakıp eve döndü. Biraz sonra elinde bir kova yemle döndü, eski evin ardında bulunan ağıldaki domuza götürdü. Kovayı yemliğe boşalttığım, domuza nasıl bağırdığını işitiyordum ve yanımdan geçerken duymasa bile, görür diye kapıya doğru emeklemeye çalışıyordum. Bir dakika sonra Petra görüldü. Başındaki örtüyü düzeltiyordu.

- Petra! diye haykırdım ve bu defa sesim açıldı, insan sesiydi.

Gelin durdu, bakındı. Ama eski, yıkık evin kapısına doğru bakmak aklına bile gelemezdi.

- Petra! Buradayım...

Sesimin geldiği tarafa bakmaya başladı. Soma korkudan dehşet içinde "Aman Allahım!" diyerek eve doğru koştu. Mendilim mdirmişti başımdan.

Babamla kardeşim karşıdamışlar onu.

- Ne o? Ne var?

- Orada!... diye eliyle gösteriyor, başka hiçbir şey söyleyemiyormuş Petra.

İlk anda babam da, kardeşim de tanıyamadılar beni. Korku ve kuşku içinde ses çıkarmıyorlardı. Ben de onlara bakıyor, tek bir söz söyleyemiyordum. Gözlerimden yaş akıyordu.

- Mitka?! Sen misin, diyerek çömeldi yanıma Kiro.

- Kızım! diyerek babamın gözleri yaşlandı ve beni kucağına alıp odanın dibindeki tahta sedire koydu.

Kendimi tutamıyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyordum.

Artık evdeydim, bizimkülerin yanındaydım. Neden ağlıyordum bilmem...

#### Onbirinci Bölüm

...Çok, çok uzaklardan bir yerden şöyle sözler geliyordu.

- Kızım, neye böyle ettin, kızım?...

Gözlerimi açtım. Babam ve Kiro üzerime eğilmişti. Artık evde olduğumu, bizim eski sedirin üstünde yattığımı anlamıştım. Ve yemden bir korku, bir telaş aldı beni.

375

- Köyde ne var ne yok? Kim tutuklandı? Acaba gören oldu mu eve geldiğimi?

Babam heyecandan kekeleyerek anlatıyordu:

- Yeni birşey yok. On gün kadar önce Humata altında Lukovit'ten dört kişiyi kurşuna dizdüler... Kurşuna dizilenlerin kimler olduklarını bilmiyoruz. Köye birkaç kez jandarma geldi, ama kimseyi tutuklamadda... Seni herhalde gören olmamış... Gören olsaydı, şimdiye dek haberimiz olurdu... Baksana artık güneş nerede...

En sonra ben, babam sözünü bitirirken:

- Açım, birşeyler yemek istiyorum, dedim.

- Şimdi, şimdi diyerek kaprya koştı Küo.

- Dur! dedi babam. Önce bir şişe o sert rakıdan ve büaz da pamuk getir. Yaralarını temizleyip sarahm. Sargı bezi de getir, diye ekledi babam, Küo kapıdan çıkarken.

Yarı karardık odada ikimiz kaldık Babanım yüzü bir acayip görünüyordu bana. Acaba yeniden bir baygınlık mı geçireceğim? Dişlerimi sıkıp üzerime çöken bitkinliği kovmaya çalıştım.

Az soma Küo elinde bü şişeyle dönüp geldi. Babam ilk önce kolumdaki yaraya rakı döktü bu şişeden, soma pamukla temizlemeye başladı. İlkten birşey duymadım. Sonra yaranın kabuğu çatladı, babam yeniden rakı dökünce müthiş acımaya başladı yaram. Ama dişlerimi sıkarak dayanıyordum. Nice acılara dayandım da, şimdi mi dayanamayacağım?

Yaradan kan, irin akıyor ve ağır bir çürük kokusu kaplıyordu odayı. Babam temizliyordu, ama yüzünü başka tarafa çevmişti. Sonra kardeşime birşeyler mırıldanarak:

- Kiro, al şu pamuğu da, sen devam et biraz, gözlerim acıdı, dedi.

Küo'nun elleri daha çevikti. O daha çabuk temizliyor yaralan, rakıyla yıkayıp kapatıyordu yaralann üstünü. Sonra uyluğumdaki yarayı temizlemeye başlıyordu. Ben dayanıyordum,

hatta ara sıra konuşmaya bile çalışıyordum. Ama o sadece başım sallıyor, bazen "evet" bazen de "hayır" diyordu. Nihayet yaralann ikisi de temizlendi. Kalan rakı ile de yüzümü sildi Kiro. Şimdi anık gidip yemek getirebilirdi bana. Pek fazla oyalandılar. Şimdi yemek mi pişirecekler? Sıcak yemek istemiyordum. "Sadece ekmek istiyorum, biraz da peynir, soğan istiyorum," diye haykırasım geliyordu.

376

Kapı hafifçe gıcırdadı. Önce babam girdi odaya. Bir şinik içinde, içerisinde bir iki lokma ekmek doğranmış bir kase sebze çorbası getirdi.

- Buyur Mitka, sıcak sıcak kaşıkla? dedi.

Nasıl da utanıp sıkılmıyorlar!... El değil, babam, kardeşim bunlar!... El kapısını cakaydım, daha fazlasını verirdi insanlar bana.

- Bu kadarlık mı koptu gönlünüzden?

Babam ne diyeceğini bilemedi büden:

- Gelin bu kadarını bulabilmiş... Başka yok dedi... Sen ye şimdi bunu, öğlene bakacağız...

Bu arada Kiro girdi odaya. Herhalde konuşulanı duymuş olacak ki:

- Petra yok, dedi... Ne ekmek, ne başka bir şey... Ye şimdi bunu da, öğlene bakacağız, dedi.

Ayıp!... Ayıp vallahi!... Öz babam, öz kardeşim beni açlıktan öldürecekler!...

- Anlıyorum, kıyamıyorsunuz... diye mırıldandım. Ne yapayım, kismetim böyleymiş...

Kiro başını çevirdi. Babam çorbadan kaşıkla ağzıma vermeye başladı. Sanki ağzım yoktu. Ne dil, ne diş. Birşey duymuyordum. Lezzeti kaçmıştı ağzımın. Çiğnemeye de kuvvetim yoktu.

Boşuna gücendüdim bizimkileri. Bunu dahi yiyemeyeceğim.

- Çiğne, çiğne kızım diyordu babam ve kırışıklı yüzünden gözyaşları damlıyordu, kendisi farkında değildi. Çiğne, çiğne de yut, kızım, diyordu.

En sonra çanak boşaldı. Artık iştahım kalmamıştı. Yalnız uyukum vardı, uyumak istiyordum. Ve birden midemde müthiş bir acı başladı. Yanıyordu ateş gibi. Şimdiye dek görmediğim bir acı. Sanki bir kimse kerpetenle midemi parça parça çekip koparıyor ve kızgın bir demirle dağlıyordu.

O derecede bir ağrı, o kadar müthiş bir sızı ki, bağırmaya bile mecalim yok. Babam yanı başıma oturup saçlarımı okşamaya başladı. Kiro dışarıya, kapı önüne çıktı.

- Yok birşey kızım, geçer, geçer... diye mırıldanıyor babam. Ama ben iyi olmadığımı hissediyorum. Müthiş fena olduğumu anlıyorum.

Kusmak istiyordum... Kustum. Yediğim ekmek ve çorbadan birşey kalmadı midemde. Birden bir zayıflık, bir bitkinlik

377

çoktu üstüme. Kendimden geçiyor, derin, karanlık bir kuyuya batıyorum...



Babamın hıçkırma hıçkırma ağlamasından irkilerek uyandım...  
Babam başucumda ağlıyordu. Küçük pencereden giren gün ışığı karşıki duvara vuruyordu.

- Baba!...

- Kızım!...

Babam yeniden başladı ağlamaya, ama bu kez yüzünde yorgun, üzgün bir gülümseme vardı.

- Mitka.... Kızım!..

- Ne var, baba!'

- Yok birşey kızım... Çok uyuyorsun!

"Çok uyuyorsun!" Ne kadar çok şey anlatıyordu bu iki sözcük. Bu yirmidört saatin nasıl geçtiğini ayrıntılarıyla ancak birkaç gün sonra öğrenebildim.

Yediğimi kustuktan sonra bir baygınlık geçirmişim. Babamla Kiro ayılmamı beklemişler, omuzlarımı dürtmüşler, bir iki haykırmışlar, fakat boşuna. Sonra babam bir baston alıp yere, kulağımın dibine bir iki vurmuş. Yine hiçbir şey duymamışım. Arlık Kiro ile Petra'nın işe gitmeleri zamanı gelmiş, komşuların bizim evde birşey olduğunu sezmeleri için işe gitmeleri lazımmış.

Babam yalnız kalmış, mindere yakın bir yerde küçük iskemleye oturmuş. Böylece durmuş akşama kadar. Önce inlemişim. Fakat sonra öyle bir sakinleşmişim ki, soluğum bile duyulmaz, olmuş. Akşamleyin Kiro ile Petra işten dönerlerken, en büyük kardeşim Vılço da gelmiş. Üç erkek baş ucumda durmuşlar, bakmışlar, bakmışlar ve artık umudu kesmişler benden.

Parmaklarımın uçları morarmış, dudaklarım solmuş, nabzım duyulmaz olmuş, soluğum da büsbütün kesilmiş.

Sessizce bakmışlar, fakat hiçbiri cesaret edememiş o korkunç sözleri söylemeye. En sonra babam dayanamayarak:

- Gitti bizim Mitka... demiş ağlayarak.

Şimdi beni ne yapacaklarını düşünmeleri lazımmış. Mezarlığa gömmeleri imkansızmış.

- Buraya, bahçeye bir yere... demiş Vılço sonra.

- Buraya, buraya, demiş Kiro da, fakat kardeşlerimden hiçbiri "bahçeye mezar kazmak lazım," diycmiyorlarmış.

Sonra yeri gözden geçirmeye çıkmışlar.

37\*.

Bizim ev, köyün kenanndaydı. Dikenlik bir yer vardı dış avluda ve Vdçp üe Kiro oraya başlamışlar mezarımı kazmaya. Bir yere kadar kazdıktan sonra dönmüşler ve yeniden doldurmuşlar kazılan yeri, çünkü günahmış canlı bir kimseye mezar kasmak

- Ne oldu? Bitüdiniz mi? diye sormuş babam, dönüp geldikleri zaman kardeşlerim.

- Hayu, demişler başlarını sallayarak. Vazgeçtik, belki de lazım olmaz.

Hakikaten de lazım olmadı. Ölmedim ben!

Babam kendime geldiğimi anlayınca hemen eve koşup kardeşlerime bildüdi ve büaz sonra üçü de yeniden etrafıma

toplandılar. Sessizce bakışıyorduk. Kimse konuşmuyordu. Vdçp büden kaşlarını çatarak:

- Neden giysilerini değiştirmediniz? Baksanıza, bit var üstünde!

Üç erkek çabucak çıktılar. Biraz sonra geün geldi, giysilerimi değiştirdi, yaralarımı sardı. Soma su katılmış süt içüdüer büaz ve bir kaşık taze bal verdüer.

Ertesi gün sadece sütle bal yedim. Daha soma artık, püiç çorbası da verdiler, pilicin göğüs etinden de verdiler, köyde ne bulunabilirse verdiler.

Kardeşlerimden biri yanıma geldikçe her defasında ceplerinden birşeyler çıkarıp verir ve:

- Ye de, daha çabuk iyüüş. Artık yakındalar, onlar gelene dek artık kalkmalısın, derdi.

Berum ise yüreğim sızlıyordu...

Onlar gelinceye kadar nasıl bekleyecektim?

Bü an önce iyileşip müfreze üe irtibata gümeUydün.

Onuncu gün artık ayağa kalkıp bükaç adım yürüyebiliyordum, tavanarasında. Kardeşlerim ilk gece, henüz baygınken beni eski evin tavanarasına çıkarmışlar.

On birinci gün, saate bakarak yarım saat gezindim. Onikinci günü ise, gece babam gidip yattıktan sonra sessizce avluya çıktım. Köpek havladı, fakat hemen tamdı beni ve sokuldu yanıma. Gecenin karanlığında gizlenerek yavaş yavaş tüm Çingene mahaUesini geçtim ve bir saat soma artık Kliment Gançev-Kuşo'lann evi önüne gelmişim. Pencereye yaklaşıp taş atarak eski parolayı verdim. Biraz soma kapı gıcırdadı ve Kli379 ment göründü. Dikkatle bakınarak sayvana doğru geldi. Burada buluşuyordu illegallerle.

- K u n o ?

- Ben, Kuşo, ben. Ogn yana... diye karşılık verdim duvardan ayrılıp ileri bir adım atarak

- Kim? diye t e k a r sordu değişik bir sesle.

- Ogn yana!

Kuşo birden elini gözlerine kaldırıp geri geri çekilmeye başladı.

- Dur! Nereye gidiyorsun?

Kuşo pek inanmayarak durdu.

- Ama sen, sen sağ mısın?

- Sağun elbette!

- Öldürüldüğünü söylediler bize kurmaydan.

Hem kızdım, hem gülesim geldi. Kuşo beni hortladun mı sanıyordu?

- Ölmedim, sağım Kuşo. Kurmay bilmiyor. Sadece yaralıyım.

Kliment bir dakika duraksadı. Soma ik adım ilerledi.

- Daha yakma gel, mahalleyi uyandırmayalım.

On dakika sonra Kliment artık köye henüz geldiğimi, kırdı bir yere yerleştiğimi ve müfreze ile irtibata girmeye çalıştığımı biliyordu.

Ertesi gün, sabahleyin bisiketiyle Çervenbryag kasabasına

gidip benim sağ kaldığımı arkadaşlara bildirecek ve akşam yine Todor Penev dedelerin c i n d e buluşacaktık Ertesi sabah babama müfrezeyle irtibata girdiğimi ve artık gideceğimi söyledim. Kesmeke olduğu ekmek elinden düştü, gözlerini bana dikti. Yüzü parlıyordu. Öfkeyle yere ayağım vurarak:

- Hiçbir yere gitmeyeceksin! Evden dışarı çıkmayacaksın! Güçlüke kurtardık seni ölümden! Baksana, henüz canlı bir iskeletsin! Rusların gelmesi artık yakın! Onlar gelene dek buradan çıkmayacaksın! Ben de buraya yerleşeceğim, burada yatıp kalkacağım ve iyi bil ki, seni evden dışarı bırakmayacağım. Babam daha bir hayli konuştu. Sözüünü kesmiyordum. Çok üzülyordu bana. Yorulup konuşmayı kestiken sonra yine söyledim gideceğimi.

- Kiro ile Vılçoya öyle söylersin. Bu akşam gidiyorum! Bana giysi, bir torba yiyecek ik de temiz sargı bezi hazula380 sirdar. Müfrezede buradan daha iyi olacağım. Orada doktorumuz da var ve...

- Yeter! dedi babam sözümü keserek. Küçük olsan.... Elini kaldırdı, sanki dövmek istiyordu beni. Sonra iki elini yüzüne götürüp başladı ağlamaya. Akşama dek belki yirmi kere başlatıp kestik bu konuşmayı. Sonra Vılço ile Kiro geldiler. Onlar da burada kalmak için ikna etmeye çalıştılar beni. Ama onlarla iş kolaydı, daha kolay anlaştık. Sabahtan ısmarladığım herşeyi bulup getirdiler. Petra sıcak ekmek hazırlamış, tavuk bile kızartmıştı bana. Kardeşlerimle vedalaştım. Yola çıkma vakti gelene dek babam yanımda kaldı. Sözde konuşmuş, anlaşmıştık. Ama o yine başladı:

- Mitka, nereye, nereye gideceksin bu halinle? Baksana ne kadar zayıfsın, adımmı zor atıyorsun...

Ben, hiçbir şey demiyor, sadece dinliyordum. Konuşmanın bir faydası yoktu şimdi.

Babamla da vedalaştım ve avluya inip Todor dedelere doğru giden sokağa saptım. Elli adım kadar gittikten sonra dönüp baktım, babam, başım iki eli arasına almış, arkam sıra geliyor.

- Nereye?

- Bakayım... Bir kimse görmesin... Yardım edeyim...

- Sen, beni yakalatmak mı istiyorsun? dedim sert sert. Seni bu halde sokakta görenler, kuşkulanıp bakınacaklar, sonra... Babama böyle sert davranmak doğru değüdi ama, ne yapayım, babalık duygusu ile bir fenaük getüebilüdi.

- Haydi, dön!

İhtiyar bana baktı. İri, ağır gözyaşları akıyordu gözlerinden. Bü kez daha bakıp ağır ağır geri döndü. Eve saptığını görünceye dek durup bekledim ve o zaman yürüdüm yeniden.

Onikinci Bölüm

Todor dede iyi bir haberle karşılamadı beni, Kuşo, Çervenbryag'la irtibata girememiş.

- Mitka, kimseyi bulamamış. Dağılmış gitmiş hepsi...

Beklemekten başka çare yoktu!

Ahırın üstündeki sığınağa çıktım. Eskiden biliyordum bu yeri. Şimdi arpa sapıyla doluydu burası. Sözde artık ağlamadım, 381

yaralanın iyileşmeye başlamıştı. Ama bu arpa sapları yaramadı, dokundu onlara ve büsbütün ateşlendim.

Önce parmaklarımdan omuzuma kadar kolum başladı şişmeye ve az zamanda somun gibi kabardı, derisi kızardı. Sonra uyluğumdaki yara da debreşti. Üçüncü gün artık kuk derecenin üstündeydi ateşim.

Hristina nine günde birkaç kere samanüğe çıkar, bir çanak süt yada yoğurt getirir, dudaktanım ıslatır, bez koyar, yaralarımı sarar, sinir otu ve daha başka otlarla ilaçlardı. Fakat koluma baktıkça her defasında kederü kederü başını saUamaya başlar ve:

- Hahn, pek iyi değü kızım!... derdi. Ne yapayım, nasıl yardım edeyim bilmem...

Her geçen saat durumum kötüleşiyordu. Çervenbryag'la irtibat da hâlâ kurulamıyordu.

Beşinci günü akşamı Gergo Dramciyski geldi yanıma. Askerden dönmüştü henüz. Kliment ona Todor dedelerde bulunduğumu ve acele tıbbi yardıma muhtaç olduğumu bildirmişti.

Gergo yanıma gelirken ispirto, pamuk, sargı bezi ve on kadar da beyaz hap getirmişti. Gaüba ultraseptüdi bu haplar. Yaralarımı sardı. Ertesi günü tekrar gelecekti.

O günlerde bütün Lukovit ilçesinde durum oldukça kötü idi. Lukovit'U dört devrimcinin kurşuna dizilmesindeki süah sesleri halkın kulaklarında hâlâ çınliyordu. Jandarmalar, polisler köylere yayılmışlar, dövüyorlar, tutukluyorlar, yasa dışı hareketlerde bulunuyorlardı.

Bü korku havası yaratılmıştı her yerde. Artık faşist zulmün sonunun yaklaştığı hissedildiği için, insanların çoğu, son haftalarda, son günlerde bir belaya çatmamak, nehrin sonuna gelmişken boğulmamak için korunuyorlardı.

Radomütsi'deki bizim yataklar da korku ve telaş içindeydiler.

Todor dedenin gelini, dedeye ve Hristina nineye bütün gün "benim üç masum çocuğum var, onları kurban vermeye niyetim yok," diye nuntıdanırmış.

Fakat evde ihtiyar hâlâ güçlüydü, dediği dedikti, susturabiliyordu evde olardan.

Mert, cesur bir ihtiyardı Todor dede. Savaşlarda dört tane kahramanlık nişanı boşuna almamıştı.

Gelinin telaşlandığım, korktuğunu duyuyordum, ama Todor dede beni öz evladı, kendi kızı gibi korumaya devam ediyordu, aldırış etmiyordu gelinin telaşma.

382

Ertesi gün Gergo tekrar geldi ve sardı yaralarımı. Üzüntülü olduğunu, bana birşeyler söylemek istediğini seziyordum.

- E, ne var, ne olmuş? diye sordum ben.

- Durum çok ağırlaştı. Ognýana... Polisler iyice kudurmuş, hükümet de resmi olarak ve bizzat Baryanov beyanatta bulundu, gönüllü olarak teslim olan tüm partizanların hiçbir cezaya çarptılmayacaklarını söyledi...

Gergo sustu ve ne diyeceğim diye bana baktı.

- Evet, evet, diye başımı salladım ben...

- Biliyor musun, Petır Dotsov'la konuştuk dedik Ognýana kadın, üstelik yaralı, hasta... katiyen dokunmazlar ona... Ama senin burada gizlendiğim anlarılarsa, seni burada bulurlarsa, sadece sen değil, Todor dede de yanacak bütün köy yanacak Sank söylediklerine razı olurmuşum gibi başımla evet demeye devam ediyordum.

Gergo benim sustuğumu görünce cesaretleterek:

- En çıkar yol bu, diyerek devam etti sözüne. Başka türlü...

Görüyorsun, durumun iyi d e p . Ya ölüverirsen? Ne yaparız?

Eğer teslim olursan, hemen hastahaneye gidebilirsin... Öyle değil mi?

Yastıkara dayanmış, yan yatmış bir durumdaydım. Kımddanacak ayak üstü duracak halde değüdim. Bir yere dayanmadan oturamıyordum. Ama tabancam üç mermisiyle hazır belimdeydi.

- Kendimi vurur öldürürüm, teslim olmam! Anlaşdı mı? dedim.

Gergo biraz geri çeklip sustu. Ve birkaç dakika daha kaldıktan soma dönüp gitti.

Gergo'nun Todor dedeyle neler konuştuğunu bilmiyorum ama, sabah ihtiyar yanıma geldi ve köyü terk etmem gerektiğini söyledi. "Bostanda çardak var, dere yakndan geçiyor, yeteri kadar yiyeceğin de olacak.." diye konuşurken, Todor dede başını eğmiş yere bakıyordu.

- İşte öyle... Seni arabayla götüreceğim oraya kadar. Araba da hazır, bekliyor...

Dayandığım yerden ona bakım.

- Hemen mi gitmeliyim?

- Eee, bir işe girişildi mi, yanda bırakmamak bitirmek gerekr, değil mi?

383

Biraz sonra gübre yüklü arabada yatıyordum. Eski, yırtık bü çerge başımı örtüyordu. Beni gizlemek için çergenin üstünü de gübre ve çürük samanla doldurmuştu Todor dede.

Bü saatten fazla sürdü yolculuk. Her sarsıntıda sanki kızgın şişler batırılıyordu vücuduma.

Taze hayvan gübresi giysilerime, sanlı yaralanma kadar geçiyordu. Ama bu acüar, yüreğimi kül eden o korkunç duygularla karşılaştırılmazdı.

Niçin böyle davranıyorlardı arkadaşlanm? Babamın evinden uzaklaşmakla yanıldım mı, büyük bü budalalık değil miydi bu?

Çok üzüyordu beni bu durum. Ama tekrar tekrar, "Hayu, yanümadım! Böyle yapmak lazımdı, doğru hareket ettîm!" diyordum.

En sonunda Todor dede arabayı durdurdu ve dikkatli dikkatü gübreyi eşelemeye başladı.

- Geldik.

Gübrelerden kurtulup etrafa bü göz attım. Bostandı buralan. Bostanlardan birinde çardak gibi birşeyler yapılmıştı. Kötü havalarda oraya sığmabilüdi insan.

Todor dede ile daha fazla konuşulacak birşey yoktu. Parolayı bü kez daha tekrarladık ve dönüp gitti. Sonra ben de koruya gittim. Bugün günü orada geçüdüm. Akşam olunca çardağın altma girdim. Taze gübre ve saman döşeliydi orası. Tez elden kurulan bu çardak polis tarafından gübrelik sanüacaktı.

Islak samanın üzerine yatarak az sonra daldım. Ateşim yemden yükseldi. Sabah kendimi o kadar bitkin hissediyordum ki, ormana kadar gitmeye kuvvetim yoktu. Çardak öyle bü yerdeydi ki, oraya yaklaşan bü kimseyi uzaktan görebüecektün. Kaldım çardağın altında. Yanımda biraz yiyecek vardı ama, hiç iştahım yoktu. Zar zor bükaç lokma yemeye çalıştım, soma da Gergo'nun bıraktığı beyaz haplardan bü tanesini aldım. Böylece üç gün geçüdüm. Birkaç kere yeniden eve dönmeyi düşündüm ama, korktum gidemeyeceğim diye. Müfreze üe bağlantı umudum da kaybolmamıştı büsbütün.

Üçüncü günü akşamı yalandaki dereye gidip yıkandım. Aldığım üaçlarla ateşim inmişti biraz ve bu kez de herşeyi atlatacağıma inanmaya başladım. Sonra ormana döndüm. Orada uygun bir yer bulup uykuya yattım. Kısık bü ses uyandudı beni:

- Na, Meço, na-a-a!

384

Kulak kabarttım. Todor dedeydi bu. Hava açıktı, gökyüzü yüdızlıydı ama, Todor dede yalnız mıydı, yanında başkaları da var mıydı, anlayamadım. Parolayı telaşlı telaşlı tekrarladı:

- A-u-u-u! A-u-u-u! diye karşılık verdim, elim tabancada, ona doğru giderek.

- Ognýana, sana partizan getiriyorum!

Bu ihtiyarın sesi o kadar sevinçli ve getirdiğı haber o kadar büyüktü ki, son günlerde olup bitenlerin hepsini unuttum birden.

- Kim onlar?

- Slaveyko ile Damyan.

- Neden beraber değilsiniz?

İhtiyar kurnaz kurnaz gülümsedi.

- İnanmıyorlar senin sağ olduğuna. Müfrezede hepsi seni öldü biliyorlarmış. Sağ olduğunu ve burada, kırdada olduğunu söylediğim zaman canımı çıkaracaklardı az kaldı. Hem geliyoruz, hem inanmıyorlar. "Sen git, söyle seslensin!" dediler.

İleri doğru geçerek, var sesimle haykırmaya başladım:

- Slaveyko-o! benim, ben. Ognýana!

Ormanın kenarına sinmiş olan bu iki partizan hemen bana doğru koştu. Sarıldık, kucaklaştık. Uzun bir ayrılıktan soma ilk defa buluşan eski arkadaşlar gibi sonsuz sorular başladı:

- Yaralı mısın?

- Nereden geliyorsun?

- Başka biri var mı yanında?

Üzerime dolu gibi yağıyordu sorular. Bense, cevap vermeyi düşünmüyör, sadece ellerim sıkıyordum.

En sonra Damyan, Todor dedeyi köye yolladı ve eline büyük bir banknot vererek, beni buldukları için şerefime yemek için köyde en iyi ne bulabilirse alıp getirmesini söyledi.

- Anladın değil mi? En iyisini!

- Peki, dedi Todor dede ve hemen yürüdü köye doğru.

Soma Slaveyko ile Damyan paltolarını çıkarıp altına döşedüer, üşümeyeyim diye birini üstüme attılar ve uykuya yattık.

Ama uyunur mu böyle bir gecede?

...Slaveyko ile Damyan, Radomirtsi'ye örgütlenme işi için bugün gelmişler. Fakat bir hafta sonra da gelebilirlermiş. Todor dedelere uğramışlar. Daha oturur oturmaz Todor dede onlara:

- Ogn yana geldi! demiş.

385

İkisi de yerlerinden fırlamış. "Nasıl olur," demişler, "herkes büiyor ki, Ogn yana, Brusen'deki çatışmada öldürüldü."

Başlamışlar ihtiyara türlü sorular sormaya.

Todor dede bir ara dışarı çıkınca Slaveyko:

- Bu iş pek iyi kokmuyor, demiş. Bir provokasyon, bir tuzak da olabiür bu işte. Ne bilirsin adamın yüreğinde olanı.

İhtiyar dönünce yeniden başlamış soru yağmuru:

- Neresinden yaralı?

- Demek ateşi de var?

- Niçin burada, sizde değil de, kırdada?

Bu son soruyu biraz duymazlıktan gelmiş, Todor dede, ama partizanlar artık üçüncü kez sorunca, teslim olmuş.

- Gizlemeye korktuk, demiş. Durum çok tehlikeliydi. Sonra o da ölmek üzereydi...

- Şimdi sağ mı? diye sormuş, ikisi büden.

- Bilmem, demiş ihtiyar omuz bükerek Ve büden bitkin bü sesle:

- Bilmiyorum, götürürken sağ idi...

Partizanlar bü dakika bile durmamışlar. Almışlar silahlarını eüerine. Todor dedeyi katmışlar önlerine ve hemen yola çıkmışlar. Ne olur ne olmaz diyerekten de yüz adım arkasından gidiyorlarmış Todor dedenin.

- Haykırdığını işittikten sonra, sesini işittikten sonra inandım sağ olduğuna... Yaman şey bu partizan canı. Sonunda dişlerine asdıp kalıyor da, çıkmıyor. Haydi uyuyalım artık, bak, ortalık aydınlanmaya başhyor, diyerek sözünü bitüdi Slaveyko... Todor dede öğleye doğru koca bir torba yiyecek getirdi.

Biraz yiyip yeniden yattım... Akşamleyin uyandırdüar beni.

Suhatçe köyü civarlarında bü yerde bulunan Dedo Vılko müfrezesine gidecektik.

- Damyan, nasıl gidebüeceğiz oraya kadar. Az yol değil, ne kadar gücüm var ki benim...

- Bizimkileri de kattıktan sonra yeter, dedi Damyan gülümseyerek ve koluna güdi.

- Haydi, yürü bakalım.

Yürüdük. Ve sözde kendim yürüyordum ama, bazen ayaklarım yere değiniyordu. Damyan götürüyordu beni.

Çervenbryag şosesini geçtik. Rayna değirmenini dolaştık.

Kısa bir keşiften soma geçtik Panega köprüsünü. Sonra doğrudan bostan içine vurduk Slaveyko ile Damyan'ın yardımlarına

386

rağmen, burada kuvvetim iyice tükendi. Bitkin bir halde kendimi yere bırakıp:

- Daha fazla gidemeyeceğim, dedim.

- Dinlenelim, dedi Slaveyko ve ikisi de oturdular yanıma.

Biraz soluk alıp dinlendikten soma doğruldum. Damyan başka bir çare düşünmüştü:

- Taşırsam daha kolay varacağız, dedi.

- Bırak canım...

- Bırak mırac yok, dedi Slaveyko da. Haydi Damyan, al.

Damyan taşıdı beni. Ve iki misli daha hızlı yürüdük. Sabaha karşı müfrezenin bulunduğu ormana yetiştik. Nöbet bekleyenler, Damyan'la Slaveykoyu tanıyınca, çok laf etmeden yol verdiler bize. Damyan beni yukarı kaldırarak var gücüyle haykırdı:

- Hey, arkadaşlar, kalkın! Size Ogn yana'yı getiriyoruz!

Ogn yana ölmemiş, Ogn yana sağ!

Kamp birden canlandı. Bize doğru koşmaya başladı partizanlar.

Hepsi sokulup elimi sıkmaya, kucaklamaya çalışıyordu.

Damyan beni yere bırakmıyor, yüksek sesle bağıırıyordu:

- Yavaş olun! Ogn yana yarak! Ateşi de var... Ama geçecek.

O arada Vılka'nın bize doğru koştuğunu gördüm. Kalabalığı yarararak yanımıza sokuldu. Bern Damyan'dan ahp öyle bir bağnna bastı ki, gözlerim karardı.

- Ogn yana, kardeşim benim, sağ mısın?

"Sağım!.. Sağun!..." diyordum sevinerek Sağ ve hem de müfrezede! Ve bu öyle bir sevinç ki, başka hiçbir şeyle karşılaştırılmaz. Doğmakta olan güneşi bile gölgede bırakıyordu...

- Anlat bakalım, neredeydin?

- Nasü sağ kalabüdin?

- Anlat, anlat...

Alana uzanmak doya doya arkadaşlarıma bakmak partizan kampının sevindi gürültüsünü dinlemek hiçbir şey düşünmemek sadece kendi evimde, bizimklerin yanında olduğumu hissetmek istiyordu canım. Ama bu arada partizanlar kımıldadı, Peko Takov dikildi karşıma.

- Yorgun değil misin, takadın var mı anlatmaya?

- Evet! diye başımı salladım.

- Pek. Hadi arkadaşlar.

İk eliyle omuzlarımdan tutup oturmama yardım etti. Nöbette olmayan partizanların hepsi yerleştüer etrafıma.

387

Tümüne bir göz attım ve birden boğazım kurudu. O korkunç



Brusen olayını, o müthiş çarpışmayı, Georgi Benkovski müfrezesinden üçüncü çetenin bozguna uğratılmasını ne diye anlatmayayım?... Şimdiye dek yöneticiler de, sıradan partizanlar da bu çarpışma hakkında konuşulanlardan ne öğrendilerse, onu biliyorlardı, tam gerçeği bilmiyorlardı.

Anlatmamı bitirdikten sonra hepsi bir hayli sustular. Sonra Vılka kalktı, bana elini vererek:

- Gel, dinlen... dedi.

O gün kurmay toplanmış, tedavi için, Çervcnbryag kasabasına, kurmay evine gönderilmemi kararlaştırmış. Çünkü burada ne doktor vardı, ne de ilaç. Peko Takov götürecekti beni kasabaya.

Onüçüncü Bölüm

O gün kurmaydakiler bana, tedavi için gideceğim, Çervcnbryag'la garın arasındaki yolun üst yanında bir tepede sıvasız, sahipsiz gibi görünen bir evi göstermişler.

Çervcnbryag kasabasında bizim kurmay yatağı Trifon, kemik vereminden belkemiği deforme olmuş bu otuz yaşlarındaki bekar adam yeni evini partinin emrine vermişti. Dıştan bu ev gerçekten ıssız, sahipsiz gibi görünüyordu, ama geceleri çevresinde gölgeler belirir, yaman çalışmalar olurdu burada. İl parti yöneticileri, askeri yöneticiler ve müfreze kurmayı sık sık burada buluşurlardı ve bazen günlerce kaldıkları olurdu bu evde.

Bu evde kalacaktım. Ateşim düşene dek, kendimi biraz toplayıp elim silah tutabilecek bir duruma gelene dek burası bana "hem hastane, hem sanatoryum olacaktı...

Kireç serpilmiş eski bir giriş kapısı vardı bu evin ve paslanmış koca bir kilitle kilitlenirdi. İnsan bu kilidi görünce, aylardan beri buna el süren olmamış sanırdı.

İkinci katın pencereleri yarıya kadar tuğla ile üst tarafı mısır sapları ile kapanmıştı.

Bir odanın köşesine birkaç çerge atılmıştı, geceleri hem yorgan, hem de döşek gibi kullanılıyordu bu çergeler. Mutfakta soba vardı ama, gerektiği zaman yakılırdı. Misafir odasının

388  
döşemesinde gayet güzel maskelenmiş bir delik vardı. Buradan beş altı kişilik bir sığınağa geçilirdi. Evdeki illegaller gerektiği zaman bu sığınağa gizlenirlerdi.

Sabahleyin Triton geldi. Peko ona mutlaka ispiroto, iyot, pamuk, sargı bezi, disepil, kinin, aspirin ve daha bir sürü ilaç bulup getirmesini söyledi. Bundan başka Trifon kuvvetli besin maddeleri de temin edecekti, bu da ilaçlardan daha az önemli depdi. •

Gece Peko işine gitti. Yalnız kaldım. Henüz tan yeri ağarmaya başlamıştı, ev canlandı. Peko Takozla Sava Ganovski geldüer. Sava beni ölmüş biliyordu. Peko da onu hayrette bırakmak için evde olduğumu söylememiş.

Geldiklerini duyunca duvarın yanında ayağa kalktım.

- Tanışın, dedi Peko. Bizim Ognyana... Duılmış!

Sava olduğu yerde durup hayretle baktı,

- Ogn yana! Ogn yana ölmemiş... Demek Ogn yana sağ!...

Hemen koşup kucakladı beni. Hafifçe inledim. Bir kolumun yarak olduğunu şimdi görmüştü. Bir adım atarak kaşlarını çattı.

- Kolun mu?

- Evet. Ayağım da.

- Doktora göstermek lazım, dedi Peko.

- Var mı doktorunuz?

- Artık var, buldum.

Ertesi akşam üçümüz evden çıktık. Ovada bir hayli yürüdükten sonra Sava bizden ayrılıp işine gitti. Biz Peko üe derin bir araba yoluna güdik. Yolun iki tarafında bir, üd metre yüksekliğinde yar vardı, ot, sarmaşık, diken bürümüştü bu yarıları. Bir yerde kulübeyi andırıyordu bu otlar ve tam orada, Petko parolayı verdi. Biraz sonra iki kişi bize yaklaştı, biri doktordu bunların.

Kimdi bu doktor, o zaman sormamıştım, soramazdım.

Zaferden sonra ilk günlerde de türlü işlere dalmış, unutmuş, arayamamıştım, sonraları da artık bulamadım.

Doktoru getiren arkadaş nöbete durdu, doktor da bü cep feneri çıkarıp onun ışığında yaralarımı muayene etmeye başladı.

Sonra çantasını açıp bir takım aletler, ilaçlar ve sargı bezi çıkar389 di, yaralımı temizleyip sardı. Dişlerimi sıkıyor, morarrncaya kadar dudaklarımı ısınyordum, çünkü müthiş acıyordu. Yaralarım önceden de acıyordu ama, şimdi doktor daha da çok acıtmıştı.

Ben "böyle olması, üaçlanması gerektiğini" biüyordum, ama "bilmek" sızıyı azaltmıyordu.

En sonra doktor işini bitüdi, ben bitkin bü halde yere oturdum. Doktor, Peko'yu çekip bükaç adım öteye götürdü.

Gayet yavaş konuşuyorlardı. Ama neler konuştuklarını işitiyordum.

- Bu işe cerrah lazım! Uyluğundaki yara artık iyi, kendiüğünden iyileşmeye başlamış, ama dirseği çok fena. Kopmuş bü kemik parçası var. Ben çıkaramayacağım. Ameüyat masası lazım, alet lazım.

- Cerrah nereden bulalım?

- Bilmem. Benim görevim söylemek, uyarmak. Kötüleşebilir, kolu kesmek gerekebür. Daha kötüsü de olabilirü...

Peko büaz sustu ve:

- Partizan cam var onda. Kolay kolay çıkmaz... Bilmem.

Cerraha götüremeyiz. Sen ne yapabilirsen o kadar. Düşün bak, ne yapmak lazımsa yap, dedi.

- Peki, dedi doktor bü hayü sustuktan soma, Reçete yazacağım, ama ilaçları bari mutlaka bulmanız lazım. Partizan dayanıklılığına güveneceğiz!

Gerçekten kavi canım varmış. Çileli tenden aynlıp gitmedi bu can. Doktorun yazdığı ilaçlar da, Trifon'un her gün hazınladığı yemekler de, bir hastabakıcı hahne gelen Sava'nın hizmetleri de, dost ordulann sımrlanmrza doğru durmadan üerlediği

haberleri de yardım etti...

Trifon'un evinde yirmi günden çok kaldım. O arada Sava ve Peko'dan başka birçok arkadaş geliyordu buraya. BKP Merkez Komitesinden Nikola Georgiev, İvan Nenov vb. bunlar arasındaydı. Ve snasryla hepsi, enine boyuna, en yeni siyasi ve askeri havadisleri anlatıyorlardı bana. En sevinçlisi, kocam hakkında İvan'ın getirdiği haberdi.

İvan'la daha Sofya'dan tanışıyorduk. Ama gece odaya girdiği zaman karanlıktı, görememişti beni. Ortalık aydınlanınca da pek dikkat etmemişti. Bir düşünceye dalmış, köşeye büzülmüş, ufak tefek bir partizan dikkatini çekmemişti. Bir iki baktım ona, en sonunda dayanamadım:

- İvan, iyi fizyonomistlerden değilsin! dedim.

390

Gözlüğünün üstünden bana baktı ve daldığı düşünceden aynlmayarak, birşeyler mırıldandı kendisim haklı çıkarmak için.

- Peki, peki dedim gülümseyerek. Bari Gnbçev hakkında birşeyler söyle. Yakın zamana kadar kampta berabermişsiniz, değü mi?

İvan şimdi daha dikkatli baktı bana. Soma kalkıp İM adım derledi.

- Dur!... Sen... Mitka olmayasın?!...

- Mitka, dedim gülerek Mitka ama, sen tamyamadm.

- Mitka, diye artık onuncu defa tekarüyordu, İvan yanıma oturmuş, bana bakarak Sağ mısın, sağlam mısın, hangi dağlarda komitacılık ediyorsun diye düşünmeken uykulan kaçıyordu Gnbço'nun.

- Şimdi nerde olduğunu biliyor musun?

- Kim? Gnbço mu? Tnn müfrezesinde.

-Başka?

- Bu kadar haber az mı sana? İyi, sağlam. Tepeliyor düşmanlanL. ... Böyle geçiyordu günler Trifon'un evinde. Özel rejim, bol ve kuvvetli yemek canlanırdı beni. Çervenbryag kasabasına geldiğim zaman gayet zayıftım, iskelet gibiydim. Ama geçen yirmibeş gün içinde kendimi topladım, on kilodan fazla aldım. Uyluğumdak yara tamamıyla iyileşti, sargıyı attım. Ama dirseğim daha başka idi. Fakat o da başlamıştı iyileşmeye ve kolumu doğrultabiliyordum artık Yeniden kendimi güçlü hissetmeye başlamıştım. Yemden süah taşıyabilir, seferlere, savaşıllara katılabüirdim. Her gün şu soruyu soruyordum Pekoya:

- Akşama kampa gidiyor muyuz?

O da gülümseyerek hep şöyle diyordu:

- Akşama değil, ama yarın mutlaka.

Fakat bu "yarın" hâlâ gelmiyordu. Oysa Ağustosun son günleri yakaşıyordu artık Ve işte, bir gün soruma kısa bir cevap verdi Peko:

- Evet, hazır ol. Gün batınca gidiyoruz.

Yeniden müfrezedeydim. Ama bu kez etrafımı saran arkadaşlar arasında tanımadığım pek çok kimseler vardı.... Sovyet ordusu ilerliyor. Almanlan bozguna uğratiyor, Tunaya yakaşıyor,

bizim kuvvetlerimiz de artıyordu...

391

Vılka beni bir yana çekti.

- Biliyor musun, yeni müfreze meydana getirilecek, dedi.

Hayretle başımı kaldırdım.

- Bölge ve il yönetmenliğinde böyle karar aldık. Yeni müfrezenin hareket bölgesi Tctevcn'lc Karlukovo arası olacak.

Vılka beni manalı manalı süzdü ve hafifçe gülümseyerek:

- Ya kim yönetecek biliyor musun?

- Bilmiyorum.

- Sen ve ben. Ben teklif ettim.

Aynı akşam parti ve askeri oturum yapıldı. Bu oturuma ben de katıldım. İki gün sonra da müfreze genel toplantıya çağrıldı. Bu toplantıda Peko Takov Onbirinci operatif mıntıkasının Çervenbryag askeri il bölgesinde yeni, üçüncü müfrezenin meydana getirildiğini, yönetiminin de il komitesinin kararıyla iki kadına verildiğini bildirdi. Müfrezenin komutanı Mitka Gribçeva, komiser de Vılka Goranova, dedi. i Pctko'nun sözleri neşeli ve biraz da sakalı karşılandı. Komutanın da, komiserin de kadın olması memlekette yeni ve ilk olaydı.

1 Komutan yardımcılığına Boris Vılkrıf Marin, komiser yardımcılığına da Grigor Vılcv Karnen getirilmişti.

Gerçekte yönetmenler yarısını oluşturuyordu müfrezenin.

Yeni müfrezeyle ancak daha birkaç tecrübeli partizan verilmişti.

İl komitesi, Benkovski müfrezesini ikiye bölmüyor, sadece yeni bir müfrezenin temelini atıyordu. Kısa bir süre içinde, sadece birkaç gün sonra bu müfrezeyle yeni yeni birçok partizanın katılacağına güveniyordu. Çünkü üçüncü müfrezeyle RMS'nin il komitesi sekreteri Grigor Vılev, parti bölge sekreteri Marin Lakov, Glojen parti bölge sekreteri Georgi Milçev Roman, parti bölge sekreteri Georgi Grınçarov vb. tanınmış il gençlik ve parti yöneticileri giriyordu...

...Eylül ayının ilk günleri sıcaktı, elma, üzüm kokuyordu her yer. Fakat biz geceleri ne cırcır böceklerine kulak veriyor, ne de dolunayı, yıldızlı gökyüzünü seyre dahıyorduk. Acele çözüm bekleyen yığın işler duruyordu önümüzde.

Daha o akşam Çuturlıts denen yerde Çervenbryag ilinin Parti ve RMS il komitesinin hemen tüm üyeleri, partizan müfreze komutanları, komutan yardımcıları, komiserler, komiser yardımcıları, bölge komiteleri sekreterleri, köyden savaş grupları komutanları toplandılar. Parti Merkez Komitesinden Nikola Georgiev Zeleniya da orada idi.

392

Parti il komitesi sekreteri ve iki müfrezenin de askeri yönetmeni Peko Takov oturumu şu sözlerle açtı:

- Umut ediyorum ki, bu son gizli konferansımız olacak!..

Heyecandan ürperdim. Şimdiye dek zaferin yakın olduğunu, Bulgaristan'da faşizmin son günlerini yaşadığını defalarca konuşmuştuk ama, saatlerinin s a y ı l ı olduğunu, bunları daha da

azaltmanın bize bağı bulunduğunu hiçbir zaman bu kadar açık konuşmamıştık

Peko Takov sözüne devamla şöyle dedi:

- Şimdi ilimizde başlıca hücumları nereye yapacağımızı, Vatan Cephesi iktidarını önce nerede kuracağımızı kararlaştırmamız gerek. Artık hücum edip geri çekilmeyeceğiz, bizim devrimci Vatan Cephesi iktidarını daimi olarak kuracağız.

Ve şöyle bu karar aldı:

Dyado Vilko müfrezesi Çervenbryag istasyonunu alacak, bundan sonra da Pleven partizan müfrezesiyle işbirliği yaparak Telis havaalanını ele geçirecek ve oradan da Pleven'e doğru yönelecek. Bu işin sorumlusu Peko Takov.

Georgi Benkovski müfrezesi Lukovit kasabasını alacak ve derhal ilçenin her köyünde iktidarı ele geçirecek Bu eylemin sorumlusu Torna Stefanov.

Bize, yeni kurulan üçüncü müfrezeye, Karlukovo istasyonunu ele geçirmesi, Mezdra tarafından Pleven'e yardım için asker yüklü trenlerin gelmesi halinde yolun kesilmesi ve aynı zamanda Teteven kasabasına kadar, kasaba da dahı, serbest bir bölge meydana getirilmesi görevi verildi.

Çuturlets'deki bu toplantı öğleye doğru sona erdi ve biz yerlerimize döndük. Plan gereğince üçüncü müfreze Karlukovo'yu sekiz Eylül akşamı almalıydı. Fakat o zamana kadar müfrezenin gücünü hiç olmazsa on misli arttırmahydık.

Ve gerçekten hiç beklenmedik ve görülmedik birşey oldu.

Altı Eylül günü gecesi on, onbeş kişi katıldı bize. Yedi Eylülde Pleven hapishanesinden siyasi mahkumlar serbest bırakılmışlardı ve bu haber derhal yayıldı. Yedi Eylül gecesi, yani sekiz Eylülde doğru, artık hatırı sayılır askeri bir kuvvet haline gelmişti ik Küme genç çocuklar, kızlar bize katılıyorlardı. Askerlik etmiş eli silah tutan olgun erkekler de az değildi.

Sekiz Eylülde, hâlâ eski partizan tavırlarıyla ihtiyatlı, dikkatli dolaşıyorduk. Fakat bu artık düşmanı şaşırtmak, oldu bitti karşısında bırakmak isteyen bir askeri bölük hareketiydi...

393

Sekiz Eylül gününün akşamı, faşist iktidarının son akşamı da geldi.

Bizim müfreze Karlukovo yakınlarında bir yere yerleşmişti. Askeri harekate gece yansından sonra başlayacaktık Köyü ve istasyonu almamız gerekiyordu. Aynı zamanda dışandan düşmanın muhtemel bir saldırışını püskürtmek için gerekli yerlere silahlı gruplar yerleştirmemiz lazımdı. Bu maksatla iyi silahlı özel ik grup ayırdık üçüncü gruba muhtan tutuklama görevi verildi. Otekler de belediyeyi alacakardı. Belirli saatte sessizce harekete geçtik Az soma köy bizim elimizdeydi. Ve tam belediyede bulunan dokümanları gözden geçiriyordum, birkaç silah sesi geldi dışandan. Hemen sokağa çıkım. Partizanların hepsi elde silah, olayların nasd gelişebileceğini bekliyorlardı gerginlik içinde. Bu arada, muhtan tutuklaması gereken grubun komutanı Gnnçarov koşarak yanımıza

geldi.

- Komutanım... tutukamak istediğimiz halde bize süah çekti, fakat...

- Fakat? dedim ben sabırsızlık, çünkü Gnnçarov koşmakan soluk soluğa gelmiş, çabuk konuşamıyordu.

- ..Fakat biz ondan önce çekik kurşunu! diye ekedi Gnnçarov, ama yine soluğu yetmediğinden muhtan tepelediklerini jestlerle gösterdi.

Elini sıkım, yemden döndüm belediyeye.

Ortalık henüz aydınlanmaya başlamıştı. Kadın ve erkeklerle, ihtiyarlarla, çocuklarla dolmuştu köy meydanı. Bütün köy partizanları görmeye, bir gün önce Bulgaristan'a giren Sovyet ordusu hakanda son haberleri öğrenmeye koşmuştu.

Ve yine esk partizan adeti üzerine, belediye arşivim ve vergi kütükerini dışan çıkarp, y a k ı k Bu yıl Karlukovo köylülerinin faşist hükümetine olan vergi borçlarının bağışlandığını bildirdik

Sonra komiser Vılka Goranova yüksekçe bir yere çıkarak gür sesiyle konuşmaya başladı.

- Bugün, köyümüz için yeri bir çağın başlangıç günüdür.

Çünkü artık bizim devrimci iktidann, Vatan Cephesinin özgür bir köyüdür!...

Konuşmacdar birbiri ardmdan sıralanıyorlardı. Grigor Vılev konuştu, köye henüz gelen siyasi mahkum kadınlardan Yüliya Ognyanova konuştu ve halka Plevlen cezaevinden mah394 pusların nasıl kurtarıldıklarını anlattı. Sonunda ben de konuştum. Fakat konuşmacdar ne söyleseler, çağrılan birdi, aynı idi: "Gençler, kızlar, köylüler, yurtseverler! Girin bizim saflanmıza da, hep birlikte artık faşizmin köyümüze dönmesine meydan vermeyelim!1'

Sabahın saat sekiz srral^nydi, hâlâ devam ediyordu miting.

Biri koşup gelerek, radvonun çok önemli haberler büdüdüğünü söyledi. Sofya'da yem hükümet kurulmuş.

Herkes susmuş, radyodan haberi dinlemeye çalışıyordu.

Heyecanlı bü ses şu haberi okuyordu:

"Zveno siyasi çevrelerinden Kimon Georgierin başkanlığında

Vatan Cephesi hükümeti kurulmuştur. İçişleri Bakanlığına

Bulgar İşçi (K) Partisinden Anton Yugov getüümüştü.."

Meydan kalabaügm heyecanlı "Ura-a-a" sesleriyle inledi.

Ve işte bizim idare, halk idaresi, Vatan Cephesi hükümeti, bizim bakanlarla bü hükümet! Bakan isimlerinden çoğunu tanıımıyordum, ama birini iyi biüyordum. Bü numaraü genelgenin altında parti sekreteri olarak onun imzası duruyordu, Yugov'un!...

En sonra, en sonra kazandık ! Biz yendik!

Bu, yurdumuzda kanlı faşizmin ebediyen yok edüdüğü demektir.

Artık çalı diplerine, çukurlara gizlenmeyeceğiz, tuzağa tutulup arkamızdan sinsice vurulmaktan korkmayarak kasabalara, köylere rahatla güebileceğiz demektir, yakmlanmıza, aüelerimize kavuşma saati ya km demektir...

Ve "Dimiür acaba sağ mı?" diye korkunç bü soru bu büyük

sevince gölge düşürdü.

"Sağdu, sağdu!" diyordum kendi kendime, ama rahat değüdim, kafamdan gitmiyordu bu soru, yüreğim sızlıyor, gözlerim yaşıyordu.

Vılka'nın sesiyle kendime geldim:

- Komutanım... Ognýana, şimdi ne yapacağız?

Endişemi bü tarafa attığı için şükranla gülümsedim ona.

Önümüzde o kadar çok iş vardı ki...

Üzüntülü, ağır düşüncelere paydos! Onlara da sua gelecek.

Şimdi müfreze kurmayının toplanması lazım...

**SON BÖLÜM**

**BİRİNCİ DE OLABİLİR**

**Dokuz Eylül!**

Ne kadar coşku, düşünce, duygu ve olaylarla dolu idi bizim o ilk günümüz!

Önce milisi silahlandırıp, muhtar atayıp, Vatan Cephesi komitesi seçip, halk İktidarını sağlamlaştırmak gerekiyordu...

Etrafımızdaki halk bütün gün coşku içinde, sevinç içindeydi.

Bayram yapmaya hazırlanıyordu, hem de o güne layık kızartmış kuzulanya, bol bol kızıl şarabıyla.

Ne var ki, bizim bayram için vaktimiz yoktu. İş bekliyordu bizi!

Partizanların sua olmaları için sinyal verdim. Bü de baktım, iki misli artmışlar. Yeni yeni erler katılmış saflarımıza.

Ve yeniden yola çıktı. İşıtılmış, görülmüş birşey değüdi bu.

Her yerde çiçeklerle, şarkılarla karşılanıyorduk. Her yerde halk sofralar kuruyor, sevinçle karşılıyor, sevinçle uğurluyordu bizi!

Ama biz, bü asker bölüğü olduğumuzu unutmuyor, acı çektüen kahpe, sinsi düşmanın bü zarar getüebUeçeğin aklımızdan

çıkarmıyor, korunuyor, uyanık ve dikkatli (kıvranıyorduk Belentsi köyü yolunda bü otomobü karşıadı bizi. Durdurduk

İki saat için otomobih alacağımızı söyleyerek içindeki

yolculardan af diledik ve şoför bütün süratiyle Çervenbryag

kasabasına doğru sürdü arabayı. Müfrezenin poütkomiseri

Vüka ile Georgi Milçev binmişlerdi otomobüe. İl komitesinin

sekreteri Peko Takov\*la irtibata girip talimat almaları gerekiyordu.

Tam üd saat soma otomobü döndü. İki saat kadar partizanların

emrine aldığımızı daü Vılka üe bir belge imzalayıp

şoföre verdik ve serbest bıraktık onları. Soma da partinin talimatım duymak için müfreze kurmayı topladı...

Bizim parti dilimizde "sorumlu" diye yaman bü sözcük

vardı. Biz çoğu defa, sektör sekreteri yerine sektör sorumlusu,

grup sekreteri yerine, grup sorumlusu diyorduk

Ben, illegal zamanlarda parti sekreterinden daha nüfuzlu

bir kuvvet tanımiyorum. Sekreterin talimatı partinin talimatıydı,

o seni ölümle yüz yüze gelebüeçeğin görevlere de yollayabi396

lirdi. Ama ne kadar güç de olsalar, tehlikeli de olsalar yerine

getirilirdi bu emirler. Ve hiçbir zaman ne bizim, ne de parti ve

işçi Gençler Birliği yöneticilerinin bilinçlerinde onların başkalarına

hakim bulundukları düşüncesi, böyle bir düşünce zene

kadar belirmemiştir. Çünkü onlann egemenlikleri daima yükümlülüğün, sorumluluğun en yüksek biçimi sayımıştır. Onun için de "sorumlu" diyorduk biz onlara.

Ve işte Vilka gelip anlatmaya başladı:

- Bizim müfreze, özellikle kurmay, bütün çevre köylerde ve Teteven kasabasında iktidan ele ahp sağlamlaştırmakla ve Yablanitsa köyünde jandarmayı silahsızlandırmakla sorumlu.

Bundan sonra Çervenbryag kasabasına gideceğiz...

Artık kamyon bulmuştuk. Kamyonlara binip köylere yollandık Yablanitsa'daki jandarmalar, halkın bu korkunç umacılan büden babayiğitliklerini yitirmişlerdi. Hiçbir düeniş göstermeden teslim oldular. Akşamleyin Teteven'e ulaştık Orada arkadaşlar artık iktidan ele geçirmişlerdi. Bizim oraya gelişimiz, muazzam bü mitingin toplantısına vesile olmuştu. Yorulmak bilmeyen komiserimiz Vilka konuştu bu mitingde. Sabahleyin Çervenbryag kasabasına gittik. Orada hemen cepheye gitmeleri gereken gönüÜü bölükler meydana getüüyordu. Çünkü Hitlercüer artık Vidin ve Kula kasabasına doğru ilerlemeye başlamışlardı. Ben, cepheye gitmek istedim, ama il komitesinden arkadaşlar, burada alçaklarla savaşta daha çok iş başaracağımı, daha yararlı olacağımı düşündüler. Uymam gerekiyordu onlann bu karanna...

Sçzde artık yenmiştik, biraz nefes almaya, dinlenmeye hakkımız vardı. Ama sabahın erken saatlerinden gecenin geç vakitlerine kadar hiç oturmuyorduk Lukavit, Teteven, Çervenbryag milis veya belediye odasında yine partizan hayatında olduğu gibi bü iskemle üzerinde büzölüp uyuyorduk. Onüç Eylülde Lukovit'in yanındaki şosede nöbette olanlan dolaşmaya gitmiştim. Siyah renkli, lüks bü otomobü belüdi. Durdurduk Yaveri ve şoförüyle bölükte general Stefanov otomobüdeydi. General Stefanov, Pleven garnizonunun komutanıydı ve bu garnizondan bölükler defalarca partizanlann kovuşturulmasına katılmışlardı.

General nereye gidiyordu, ne gibi planlan vardı ve şimdi halk yönetimine olan tutumu neydi, bümiyordum. Ama her ihtimale karşı tutsak edip, ne yapalım diye il komitesine sorma<sup>397</sup> ya karar verdim. Serbest bırakmam gerekirse, kendisinden bir af dileyecektim, o kadar. Ama serbest bırakmamak gerekirse... General, karşı koymadı. Belki de makineli tüfeklerimiz etki etti ona ve geldi bizimle. Milis dairesine vardığımız zaman bir arkadaşla birlikte onu bir odaya götürdük. Tam o sırada kardeşim Georgi ve Kliment Nikolov'la Yato Tsvetkov beni çağırdılar. Kapıya çıktım. İki günden beri bütün köylünün toplanmış, beni beklediklerini, biricik partizanlarım karşılamak istediklerini söylüyorlardı. Arkadaşımanın haykırdığım işittim. Döndüm. General Stefanov (güçlü, tıknaz bir herif), arkadaşın elinden makineli tüfeği almış, bize doğru yöneltmeye çalışıyordu. Bir anda tabancamı çekip ateş ettim. General sallanıp yere devrildi. Yanına koştuk. Sımsıkı tuttuğu tüfeği elinden çekip aldık, sırt üstü çevirdik onu. Ölmemiştii henüz hatta can çekişen bir



hali de yoktu.

Hemen otomobilinin hazır edilmesini söyledim ve yaveriyle şoförünü bağlayıp büyük bir süratle Pleven'e gittik  
Bir saat sonra şehre vardık Fakat acele tıbbi yardıma rağmen general çok az yaşadı, planları ne idi öğrenemedik Pleven tümeni komutanı çok şeyler söyleyebileceki ama, acele etti, öldü...

... Yemden Lukovit'e döndüm ve tekrar sıralandı gerginlik dolu günler. O arada birkaç kere kocamın akbetini öğrenmeye çalıştım ama hiçbir şey öğrenemedim. Etropole'ye, babası Stoyan dedeye telefon ettim, o da birşey bilmiyordu.

Onyediy Eylölde Lumota'nın alt tarafında öldürölün dört yatağın hatırasına bir matem mitingi yapıldı. Bütün ilçe halk oraya toplanmıştı.

Partizanlar kardeş mezarlığında saygı nöbetine durmuşlardı. Konuşmacılar birbiri ardı sıra, ölenlerin sadakatlerinden, mertliğinden, onlara, parti ve arkadaşlarına ihanet değil de ölmeyi, canlarını feda etmeyi tercih ettiren o yüce ahlak gücünden söz ediyorlardı. Sonra bando "Siz eşitsiz savaşta öldünüz" matem marşını çaldı. Sonlarına doğru halk başladı yavaş yavaş dağılmaya. İnsan hayatının ne demek olduğunu düşünmeye dalmış, ağır yürüyordum, birden zü gibi öten bir kız sesi irkiltti beni:

- Mitka abla! Mitka abla!

Dönüp baktım. Görümcem Hristina var gücüyle bana doğru koşuyordu.

398

Ben de ona doğru koştum ve sarılıp kucaklaşırken telaşla sordum:

- Mitko ağabeyinin nerede olduğunu biliyor musun?

- O da burada, işte geliyor! dedi Hristina yemden boynuma sarılarak.

Fakat ben onun kollan arasmdan kurtulup, kalabalığın arasından güçlükle yol açmaya çalışan uzun boylu, zayıf bü erkeğe doğru koştum.

Büyük sevinçler başka herşeyi gölgede buakan bü şimşek gibi gelir ve insan o zaman ne diyeceğini büemez, duyulan sevinci, uzun yular çekilen hasretliği dile getirmekten çok uzak, tatsız, renksiz bü iki laf söyler sadece.

Oysa biz Dümtır'la bu sevinçü saati tam üç yd üç ay beklemiştik!.

Az soma dostlar etrafımızı sarddar. Biz de kestik konuşmayı.

Çünkü öyle şeyler vardır ki, başkalarının yanında, kardeşlerinin, krzkardeşlerüün yanında bile konuşamazsın. Ve başladı hiçbirü şey üade etmeyen, bübüüiden henüz dün aynünüş tanıdıklar arasmda geçen konuşmalar gibi laf etmeler. Ve Dürnür da, laf arasmda, "Sofya'ya dönüp orada çalışmalısın. Bu sorun orada, yukarda haUedildi. Sadece parti ü komitesine haber vermelisin," dedi bana.

Ve iş meselesi söz konusu olduğu için, hiçbirü şey demedim...

Çünkü orada, yukarda kararlaştırılan bü şeye daima

uymaya alışmıştım.

İki gün soma biz Sofya'ya gittik Fakat bu artık hayatımda  
yem bü bölümün başlangıcıydı...

son